

KISS GÁBOR

VAS MEGYE
10–12. SZÁZADI
SÍR- ÉS KINCSELELETEI

SZOMBATHELY 2000

MAGYARORSZÁG HONFOGLALÁS KORI ÉS KORA ÁRPÁD-KORI SÍRLELETEI 2.

Sorozatszerkesztő:
Kovács László és Révész László

ISBN 963 9046 38 8
ISSN 1219-79-71

VÁS MEGYE
10-12. SZÁZADI
SÍR- ÉS KINCSELELETEI

Tanácsadó:
DERDÁK FERENC

Felőr:
SZÉKELY ANIKÓ
KEVE ANDRÁS

Bencsik Gyula, P. Búcsz Terézia, Fehérvári Mária, P. Hajmási Erika,
Harváth István, Kari Károl, Kuch Agneta, Nagy László, Révész Gyula,
Smidt Erzsébet, Szabó Ottó, V. Székely György, Tóth István,
Torbágyi Melinda, Tóth Endre, Tóth György, Vándor László, Vörös István,
Zsigmond István

Német fordító:
B. KISS ZSUZSA

Német nyelvi felőr:
JÁKVÁRI URSULA

Tudományos tanácsadó:
Kovács László és Révész László
Szerkesztő:
SZÉKELY ANIKÓ

Szerkesztető és technikai szerkesztő:
KISS GÁBOR

Lektor:
KOVÁCS LÁSZLÓ és RÉVÉSZ LÁSZLÓ

Tárgyrajzok:
KISS ERNŐ CSABA

Részletrajzok:
KISS GÁBOR

Temetőterképek:
DERDÁK FERENC

Fotók:
SZÉKELY ANIKÓ
KEVE ANDRÁS

Borító:
PÁL LAJOS

Korrektúra:
K. BENDE ILDIKÓ

Német fordítás:
B. KISS ZSUZSA

Német nyelvi lektor:
JÁKVÁRI URSULA

A borítón:
Tegezfűggesztő veret a sorokpolányi temető 115. sírjából
Karperecek a zsenyei kincsből

Fotó:
SZÉKELY ANIKÓ

A kötet
a Magyar Nemzeti Múzeum
és a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár- és Információs Központjának
és a Vas Megyei Múzeumok Igazgatóságának
székhelyén készült.

KISS GÁBOR

VAS MEGYE
10–12. SZÁZADI
SÍR- ÉS KINCSLELETEI

Munkatársak:

Benczik Gyula, P. Buócz Terézia, Feiszt György, Fekete Mária, P. Hajmási Erika,
Horváth István, Karl Kaus, Kustár Ágnes, Mizda Szilvia, Négyesi Lajos, Radócz Gyula,
Smidt Erzsébet, Sosztarits Ottó, V. Székely György, Tobischka Katalin,
Torbágyi Melinda, Tóth Endre, Tóth Gábor, Vándor László, Vörös István,
Zágorhidi Czigány Balázs

Szombathely
2000

A kötet
a Magyar Nemzeti Múzeum,
a Magyar Tudományos Akadémia Régészeti Intézete,
a Vas Megyei Múzeumok Igazgatósága és
a Panniculus Régiségtani Egylet
közös kiadványa.

Készült
a Nemzeti Kulturális Alap,
az OTKA T 018182. számú programja,
valamint
Vas Megye Közgyűlése
Tudományos Szakbizottsága
anyagi támogatásával.

A sokszorosítás
a Savaria Múzeum
házinyomdájában készült.

A további nyomdai munkákat a
Szigatúra Nyomda és Kiadó Kft.
végezte.

Felelős vezető:
Balla Tibor

Felelős kiadó:
Kovács Tibor
Bálint Csanád
Horváth Sándor
Tóth Endre

TARTALOM

I. Bevezetés (Kiss Gábor)	7
II. Vas megye 10-12. századi sír- és kincsleleteinek leírása és értékelése:	9
1. Bögöt (Kiss Gábor)	9
2. Burg/Pinkaóvár-Tobolyvár, Kőbánya (Karl Kaus)	11
3. Burg/Pinkaóvár-Ried Asten (Karl Kaus)	13
4. Celldömölk-Bencés apátság (Kiss Gábor)	14
5. Celldömölk-Ság hegy, Bazaltbánya (Kiss Gábor)	19
6. Celldömölk-Zsidó temető (Kiss Gábor)	21
7. Csemeszkopács (Kopács)-Rk. templom (Kiss Gábor)	22
8. Csepreg-Szentkirály, Malom (Kiss Gábor–Sosztarits Ottó)	25
9. Egervár-Kápolna dűlő (Vándor László)	34
10. Eisenberg an der Pinka/Csejke-Eisenberg/Vashegy (Karl Kaus)	37
11. Hegyhátszentmárton-Fő utca (Horváth István–Kiss Gábor)	39
12. Ikervár-Virág utca (P. Hajmási Erika–Kiss Gábor–Mizda Szilvia–Zágorhidi Czigány Balázs)	41
13. Kemenesszentmárton (Kiss Gábor)	119
14. Meggyeskovácsi (Balozsameggyes)-Kövecsesi dűlő (Kiss Gábor)	121
15. Meggyeskovácsi (Balozsameggyes)-Hegyi öntés dűlő (Kiss Gábor)	122
16. Meggyeskovácsi (Rábakovácsi)-Munkás utca (Kiss Gábor)	123
17. Mesteri-Intapuszta; Temető mellett (Kiss Gábor)	124
18. Nárjai-Jáki úti belső dűlő, Gyák útja dombja (Kiss Gábor–Négyesi Lajos)	130
19. Pilgersdorf/Pörgölény-Románkori templomrom (Karl Kaus)	132
20. Répcelak-Várdomb, Homokbánya (P. Buócz Terézia–Kiss Gábor–Tóth Gábor–Tobischka Katalin)	135
21. Sitke (Kissitke)-Hercseg-hegy (Kiss Gábor)	144
22. Sorokpolány-Berekalja, Kápolnai út (Kiss Gábor–Kustár Ágnes–Zágorhidi Czigány Balázs)	146
23. Szombathely-Kisfaludy Sándor utca (Kiss Gábor)	241
24. Szombathely-Szent Márton templom (Kiss Gábor–Tóth Endre)	244
25. Vasasszonyfa („Asszonyfa”) (Kiss Gábor)	257
26. Vasasszonyfa (Kisasszonyfa)-Meszleni határ (Kiss Gábor)	259
27. Velem-Szentvid (Fekete Mária–Kiss Gábor)	261
28. Zsennye-Kastélykert (Kiss Gábor)	264
29. „Stájer határ” (Kiss Gábor)	268
30. Ismeretlen lelőhely (Savaria Múzeum) (Kiss Gábor)	268
31. Ismeretlen lelőhely (Smidt Múzeum) (Kiss Gábor–Smidt Erzsébet)	269
III. Tévesen Vas megyeinek tartott honfoglalás- és kora Árpád-kori sírleletek:	270
32. „Vas megye” – helyesen: Csorna-Sülyhegy (Kiss Gábor)	270
IV. Tévesen honfoglalás és kora Árpád-korinak tartott Vas megyei sírleletek:	271
33. Cák (Kiss Gábor)	271
34. „Csánig” – helyesen: Répcelak-Várdomb, Homokbánya (Kiss Gábor)	271
35. Szombathely-Apponyi Albert utca (Kiss Gábor)	272
36. Velem-Szentvid (Kiss Gábor)	272
37. Velem-Szentvid (Kiss Gábor)	273
V. Régészeti és történeti adatok Vas megye 10–12. századi történetéhez (Kiss Gábor et al.)	274
VI. Irodalom	289
VII. Rövidítések	314
VIII. Angaben zur Geschichte des Komitats Vas im 10.–12. Jahrhundert (Auszug)	315
IX. Táblák	321
X. Mellékletek	321

I. BEVEZETÉS

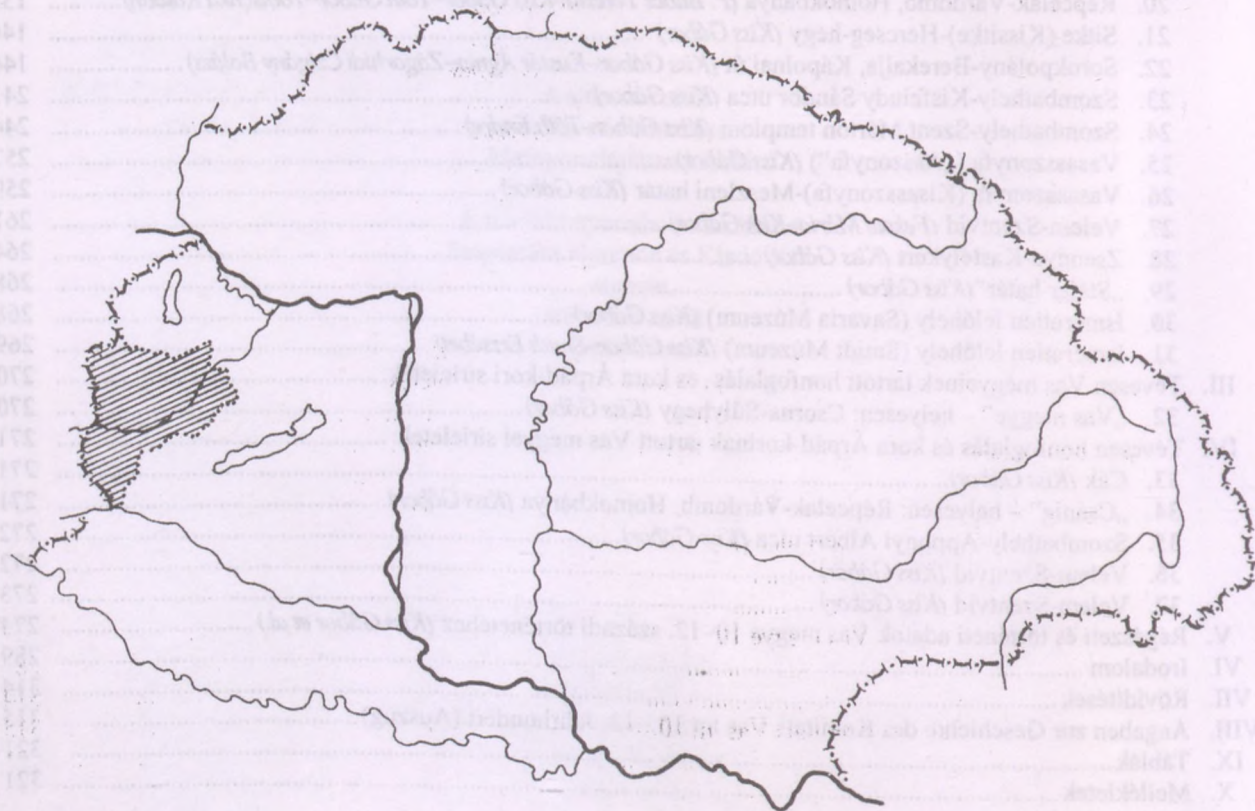
Az alábbiakban a Vas megye területéről a magyar honfoglalás (895), – esetünkben Pannónia birtokbavétele (900) – és a pogány soros temetők felhagyása – pontosabban II. (Vak) Béla halála (1141) – közötti időszakból származó sír- és kincsleleteket, továbbá a fontosabb szórvány leleteket ismertetjük. Ezekről az időhatároktól csak olyan esetekben térünk el, amikor azt az adott feltárt lelőhely egysége megkívánta.

Anyaggyűjtésünket a történeti Vas vármegye teljes területén végeztük. Ismertetjük tehát Dél-Burgenland területének és a Zala megyéhez csatolt községeknek eddig ismert idevágó leleteit is. A mai teljesség kedvéért bevontuk vizsgálatunkba továbbá a Sopron megyétől Vas megyéhez került települések területét is. Mintegy kiegészítésként ebben a kötetben közöljük a Savaria Múzeum és a szombathelyi Smidt Múzeum ismeretlen lelőhelyű (több esetben biztosan nem is Vas megyei lelőhelyű) 10–12. századi leleteit is.

Külön fejezetben vesszük számba azokat a leleteket, amelyeket a szakirodalom tévesen, mint ebbe a korszakba tartozó leleteket, illetve mint Vas megyei leleteket tart számon.

Az egyes lelőhelyek adatai a jelenlegi város- és községnevekkel, illetve a faluhatárok figyelembevételével ábécé sorrendben kerülnek közlésre. Az egyes lelőhelyeken belül a következő sorrendben közöljük az adatokat:

1. A leletkörülmények, az ásatások és a múzeumba jutás története.
2. A lelőhely, valamint a természetföldrajzi környezet leírása.
3. A település valószínűsíthető középkori neve és annak első ismert említése, a település középkori birtokosa, valamint a helynév magyarázata.
4. A gyűjtemény megnevezése, ahol ma a régészeti leleteket és az embertani anyagot őrzik.
5. A sírok és leletek részletes leírása.

1. kép: Vas vármegye elhelyezkedése a történelmi Magyarországon

BEVEZETÉS

6. A temetkezési szokások elemzése.
7. A leletek, illetve a sírmellékletek elemzése.
8. A leletek és a lelőhely régészeti, történeti értékelése.
9. Az embertani anyag leírása és értékelése.
10. A helynévből levonható következtetések.
11. Összefoglalás.

A fentebbi elméleti beosztástól értelemszerűen csak akkor térünk el, amikor az adott lelőhely minősége azt – pozitív vagy negatív irányban – megkívánta. Az egyes

lelőhelyekre vonatkozó irodalomra, adattári és az esetleges levéltári forrásokra – csakúgy, mint a párhuzamok stb. esetében – ún. amerikai módszerrel hivatkoztunk. Ezek feloldását a kötet irodalmi fejezete tartalmazza.

A lelőhelyeket minden esetben, amikor arra mód volt, a helyszínen is ellenőriztük. A mellékelt 1:25 000 léptékű és kataszteri térképrészleteken a pontos lelőhelyet a nyíl alsó csúcsa, a kör területe, illetve vonalkázás jelöli.

2. kép: Vas megye 10–12. századi sír- és kincsleleteinek lelőhelyei:

1. Bögöt; 2. Burg/Pinkaóvár-Tobolyvár, Kőbánya; 3. Burg/Pinkaóvár-Ried „Asten”; 4. Celldömölk-Bencés apátság; 5. Celldömölk-Ság hegy, Bazaltbánya; 6. Celldömölk-Zsidó temető; 7. Csemeszkopács (Kopács)-Rk. templom; 8. Csepreg-Szentkirály, Malom; 9. Egervár-Kápolna dűlő; 10. Eisenberg an der Pinka/Csejke-Eisenberg/Vashegy; 11. Hegyhátszentmárton-Fő utca; 12. Ikervár-Virág utca; 13. Kemenesszentmárton; 14. Meggyeskovácsi (Balozsamegyes)-Kövecsesi dűlő; 15. Meggyeskovácsi (Balozsamegyes)-Hegyi öntés dűlő; 16. Meggyeskovácsi (Rábakovácsi)-Munkás utca; 17. Mesteri-Intapuszta, Temető mellett; 18. Nárjai-Jáki úti belső dűlő, Gyák útja dombja; 19. Pilgersdorf/Pörgölény-Román kori templomrom; 20. Répcelak-Várdomb, Homokbánya; 21. Sitke (Kissitke)-Hercseg hegy; 22. Sorokpolány-Berekalja, Kápolnai út; 23. Szombathely-Kisfaludy Sándor utca; 24. Szombathely-Szent Márton-templom; 25. Vasasszonyfa („Asszonyfa”); 26. Vasasszonyfa (Kisasszonyfa)-Meszlenj határ; 27. Velem-Szentvid; 28. Zsenyke-Kastélykert

A lelőhelyek azonosítását megkönnyítő kataszteri térképek minden esetben a jelenlegi hivatalos térképlapok alapján készültek.

Itt köszönöm meg mindazoknak, akik e könyv megírását és annak megjelentetését bármilyen formában is segítették, illetve lehetővé tették.

A munkában társszerzőm volt P. Buócz Terézia, Fekete Mária, P. Hajmási Erika, Horváth István, Karl Kaus, Négyesi Lajos, Smidt Erzsébet, Sosztarits Ottó, Tóth Endre és Vándor László.

Az embertani leleteket Kustár Ágnes, Mizda Szilvia, Tobischka Katalin és Tóth Gábor, az állatcsont anyagot Vörös István, az egyetlen kagylót Radócz Gyula, az érmeket Torbágyi Melinda és V. Székely György határozta meg. A történeti forrásokkal és névtannal kapcsolatos elemzéseket pedig Zágórhidi Czigány Balázs írta.

Értekes tanácsaival nagy segítséget nyújtott Dénes József, Fodor István, Kiss Attila, Medgyes Magdolna, Medgyesi Pál, Mesterházy Károly, Négyesi Lajos, Pálóczi Horváth András és Tóth Endre. A levéltári források használatánál nagy segítségemre volt Bajzik Zsolt, Benczik Gyula, Feiszt György, Mayer László és Tilcsik György.

Itt köszönöm meg lektoraim Kovács László és Révész László értékes tanácsait és többször tapasztalt önzetlen baráti segítségét. Hálával tartozom továbbá az

összefoglalót fordító B. Kiss Zsuzsának és a kötet korrektoraiknak, K. Bende Ildikónak és Jákvári Ursulának.

A kötet felmérési rajzait Derdák Ferenc geodéta, a tárgyrajzokat Kiss Ernő Csaba restaurátor készítette. Ők ketten mind a terepmunkában, mind a tudományos feldolgozás alatt végig nagy segítségemre voltak. A tárgyfelveleket Székely Anikó, valamint Keve András fotós készítette. Az ásatások lebonyolításánál Mayer László, Vizvári Zsolt és Egyed Tibor volt ásatási technikusok munkáját kell kiemelni. Köszönöm továbbá Németh Attila videósna, Tóth Kálmán népművelőnek, Rosta József fotósna a dokumentálásban, Wesztergomné Szakonyi Judit és Edőcs Judit restaurátoroknak pedig a tárgyak megmentésében nyújtott segítségét. A kötet technikai szerkesztésénél Tóth Ágnes dokumentátor és Vizvári Zsolt számítástechnikus segített. Mindannyian a Savaria Múzeum munkatársai.

Itt kell hálás szívvel köszönetet mondanom családomnak is, akik e munka szépségeit és nehézségeit rajtam keresztül elviselték. Elsősorban szerető feleségemnek Zsámbéky Monikának köszönöm, hogy a hosszú munka alatt végig megértő és hű társam volt.

A könyv nem jelenhetett volna meg a Magyar Nemzeti Múzeum, a Magyar Tudományos Akadémia Régészeti Intézete, a Savaria Múzeum, a Panniculus Régészeti Egylet, Vas Megye Közgyűlése Tudományos Szakbizottsága, a Nemzeti Kulturális Alap és az Országos Tudományos Kutatási Alap anyagi támogatása nélkül. Köszönet érte!

A magyar honfoglaláskor kutatásának újabb sajátos eseménye, hogy a Kárpát-medence 10–11. századi leletanyagát közlő corpus-sorozat második (illetve harmadik!) köteteként éppen egy határszéli megye: Vas megye készült el. Már jó előre tudható volt, hogy e terület 10–12. századi leleteinek közzétételével és értékelésével nemigen fogunk döntő lépéssel közelebb jutni a Kárpát-medence honfoglalás és államalapítás korának minőségileg jobb megismeréséhez. Általuk pedig továbbra

sem tudjuk majd annak legfontosabb régészeti és történeti kérdéseit megválaszolni. Mégis abban a reményben adjuk most közre ezt a kötetet, hogy egy kis lépéssel mégis előrehaladtunk, hiszen segítségével némi bepillantást nyerhetünk azokba a folyamatokba, amelyek itt, a nyugat-dunántúli régióban a magyar honfoglalással, a gyepűvédelemmel, az államalapítással, a benépesüléssel és az egyházi szervezet kialakulásával kapcsolatban lezajlottak.

Szombathelyen, 1998 karácsonyán

Kiss Gábor

Szomorú kötelességemnek teszek eleget, most a nyomdai előkészítés lezárulta után, amikor ezt a könyvet Magyarország 10–11. századi sírleleteit bemutató corpus-sorozat első kötetének szerzője – Kiss Attila – emlékének ajánlom.

1999. december 1.

K.G.

II. VAS MEGYE 10–12. SZÁZADI SÍR- ÉS KINCSELELETEINEK LEÍRÁSA ÉS ÉRTÉKELÉSE

KISS GÁBOR

1. BÖGÖT (volt Sárvári járás)

1. LELETKÖRÜLMÉNYEK ÉS LELOHELY

Jeszenszky Géza „A vezérek pénzverése” című cikkének IV. táblázatában (JESZENSZKY 1941 27, IV. t.) egy 32 ezüstdénárból álló 11. századi érmeleletet közöl Bögötről. Minden további adat említése nélkül, csu-

pán felsorolja a veretek típusait. A leletkörülményekről, a pontosabb lelőhelyről, valamint a lelet későbbi sorsáról semmit sem tudunk, amint azt sem, hogy a közölt érmék a teljes leletet jelentik-e.

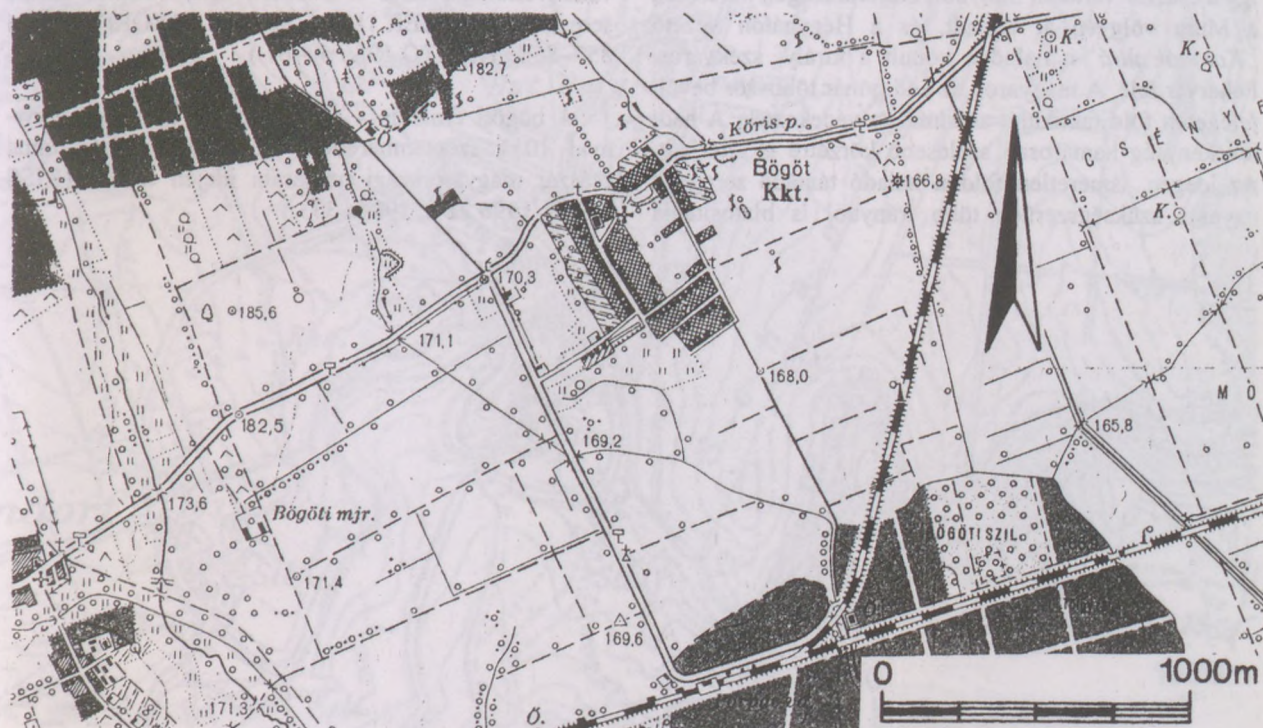
2. TELEPÜLÉSNEV

A település középkori neve: Bögöt. Első említése: 1325: *Bugud* (CSÁNKI 1894 II. 739.; UB III. 137–138, No. 257.).

Közneemesi birtok volt (CSÁNKI 1894 II. 739.).

A helynév puszta személynévből keletkezett magyar

névadással. Az alapjául szolgáló személynév a régi magyar *Bug -d* képzős származéka. Ennek eredete vagy az ótörök bögü (bölc ember), vagy a magyar bog – bög (íz, ág, csomó) főnév családjába tartozik (KISS 1978 125., 1988 II. 249.).

3. kép: Bögöt. A lelőhely helyszínrajza (1:25 000)

BÖGÖT

3. LELETLEÍRÁS

1. 7 darab CNH I 1./MÉ 1. típusú I. (Szent) István (997–1038) ezüstdénár
2. 4 darab CNH I 8./MÉ 2. típusú Orseolo Péter (1038–1041, 1044–1046) ezüstdénár
3. 1 darab CNH I 10./MÉ 3 típusú Aba Sámuel (1041–1044) ezüstdénár
4. 6 darab CNH I 11./MÉ 4. típusú I. András (1047–1060) ezüstdénár
5. 14 darab CNH I 12./MÉ 5. típusú I. András (1047–1060) ezüstdénár

4. A LELETEK ÉRTÉKELÉSE

A lelet, amely nagyjából három évtized alatt összegyűlt érméket tartalmaz, I. András vereteivel záródik. Mint akkori kurrens pénzekből, természetesen ezekből van a legtöbb az együttesben (62,5%). A kincset egykori tulajdonosa tehát I. András uralkodása alatt (1047–1060), egy olyan zavaros időszakban rejtette el, amikor értékeit már csak így tudhatta biztonságban. Am elásott pénzéért már nem volt módjában visszatérni, és így az évszázadokig pihent a föld alatt.

Ebben az időben, a 11. század középső harmadában a Kisalföld déli részét csupán egyszer érte ellenséges támadás. 1051 nyarán III. Henrik német-római császár (1039–1056) Passauba hívta össze a birodalmi sereget, hogy hűbéresének, Orseolo Péternek a halálát az új magyar királyon, I. Andráson megbosszulja. A had augusztus 15-én indult el a Duna mentén Magyarország felé. Az igen csapadékos nyár miatt megáradt vizek azonban lehetetlenné tették, hogy a mosoni vagy soproni kapun át hatoljanak be Magyarországra. Serege zömével így a császár váratlan irányból, Stájerországon keresztül, a Mura völgyén át támadt, és a Hegyháton vezető „Katonák útja”-n haladva vonult a királyi székváros, Fehérvár felé. A magyarok az addig már többször bevált felégetett föld taktikáját alkalmazva védekeztek. A hadi tevékenység hamarosan szélesebb körzetre is kiterjedt. Az idegen, ismeretlen földön haladó támadó seregnek ugyanis szükségszerűen több irányból is biztosítania

kellett magát, vagyis nagyobb területet kellett védelmiük miatt ellenőrzésük alatt tartani, ahonnan zsákmányolással próbálták meg a szükséges élelmet is előteremteni. Ellátásuk biztosítása érdekében feltétlenül mielőbb összeköttetést kellett teremteniük a Dunán élelmiszert szállító hajókkal leereszkedő északi seregrésszel, amelyet Gebhard püspök, a császár testvéröccse vezetett. A Nyugat-Dunántúl egykori római úthálózatával ugyanúgy pontosan tisztában voltak, mint másfél évszázaddal azelőtt az avarokat megtámadó Nagy Károly (771–814). A két seregrész közötti kapcsolatfelvétel a „Katonák útja”-t keresztező és egyben azt a Dunával összekötő Salla (Zalalövő)–Savaria (Szombathely)–Bassiana (Sárvár)–Mursella (Árpás)–Arrabona (Győr) római útvonalon jöhetett legelőbb létre, ami mellett Bögöt is fekszik. Mint az a hadjárat történetéből kiderül, Gebhard éppen Győrből küldött futárt a délen vonuló Henrikhez, ám az a magyarok fogságába esett. Így nyílt módja I. Andrásnak arra, hogy Miklós püspökkel hamis válaszevélben visszavonulásra bírja a Gebhard által vezetett északi seregrészt (PAULER 1899 I. 98–101.; GYÖRFFY 1984 857–858.; KRISTÓ 1986 60–61.).

A bögöti érmekincs elrejtése tehát minden bizonyossággal 1051 szeptemberében, III. Henrik német-római császár magyarországi hadjárata idején történt (KISS 1990b, 1996 224., 1996a 333.).

KARL KAUS

2. BURG/PINKAÓVÁR-TOBOLYVÁR, KŐBÁNYA

(KG Burg, Ortsgemeinde Hannersdorf, Bezirk Oberwart, Burgenland, Ausztria)

(egykor Magyarország, Vas megye, Felsőöri járás)

1. LELETKÖRÜLMÉNYEK ÉS LELŐHELY

1956-ban a Burgenländisches Landesmuseum egy bizánci aranypénzt vásárolt meg, amely kevéssel azelőtt a burgi (pinkaóvári) kőbányában került napvilágra egy robbantás alkalmával. A kőbánya a településtől délre található, a Pinka jobb partján, ahol is a robbantási munkálatokkal a „Tobolyvár” nevű várhelyet teljesen meg-

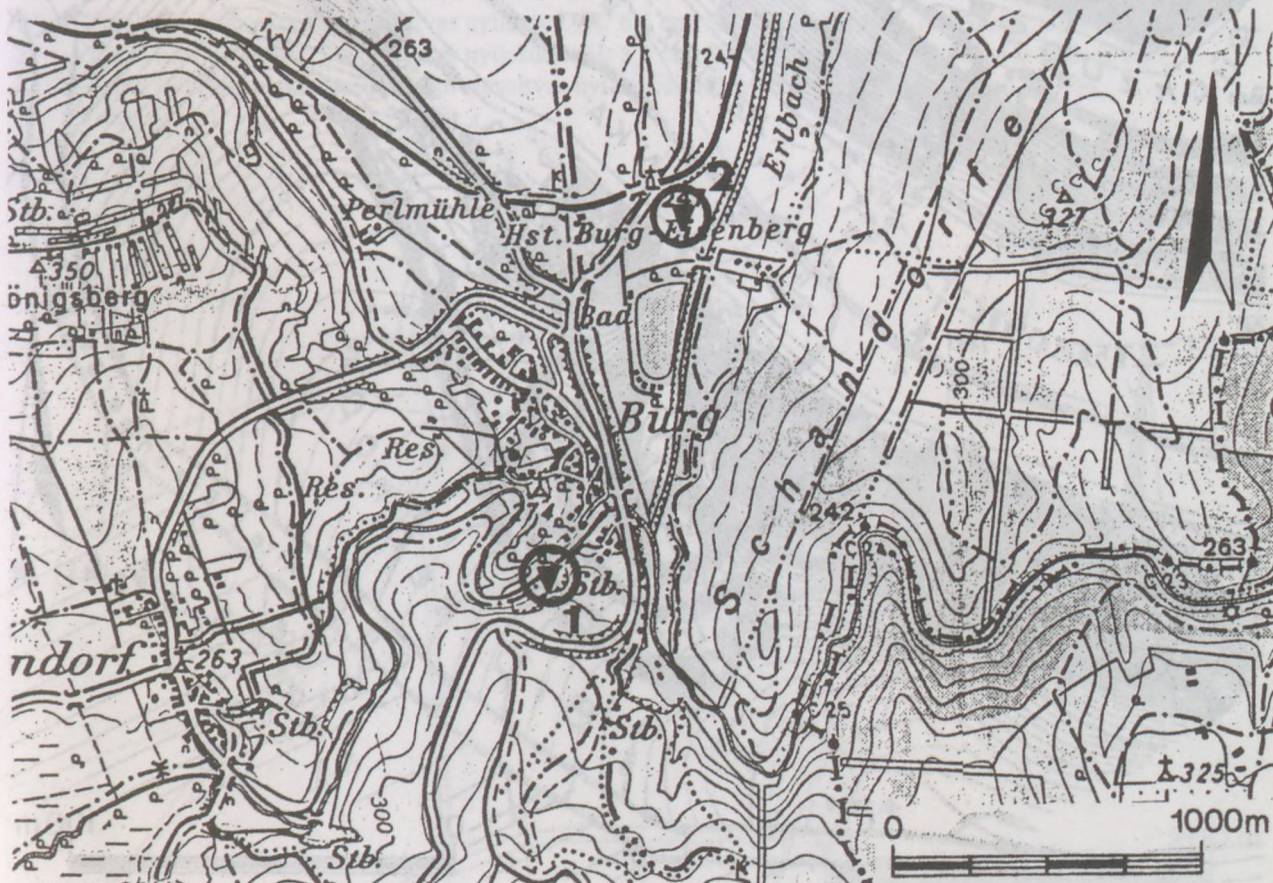
semmisítették (Hrsz.: 2399.; Tszfm.: 288 (?) m). Az érme eddig közölt lelőhelye téves (KOCH 1971 207.; FMRÖ I/2 7/3 (3) 4.), hiszen a megadott Eisenberg an der Pinka/Csejke a találó lakhelye volt (BLM, Fundbericht 1/56 – Burg).

2. TELEPÜLÉSNEV

A település középkori neve: Óvár. Első említése: 1244: *Owar (locum illum, qui dicitur Ovwar, ubi antiquitus castrum fuisse dicebatur)*, illetve Tobolyvár. Első említése: 1244: *Toboywar*, 1351-1378: *Poss. Tolvayuarhege*. (CSÁNKI 1894 II. 717-718.; UB I. 209-210, No. 297.), 1244-ig királyi birtok volt (CSÁN-

KI 1894 II. 718.).

A helynév a magyar ó (régi) melléknév és a vár (erősség) főnév összetétele (KISS 1988 II. 349.). Az ó név, vagyis a régi megnevezés itt minden valószínűség szerint eredetileg a többrészes bronzkori földvárra vonatkozhatott.

4. kép: Burg/Pinkaóvár-Tobolyvár, Kőbánya (1) és Ried Asten (2). A lelőhelyek helyszínrajza (1:25 000)

BÜRG/PINKAÓVÁR-TOBOLYVÁR

3. GYŰJTEMÉNY

Burgenländisches Landesmuseum, Ltsz.: 25.371.

4. LELETLEÍRÁS

- 1 darab VII. Konstantinos Porphyrogenetos és II. Romanos bizánci császárok (948–959) által Konstantinápolyban veretett, körülnyírt, BMC 60. típusú aransolidus. (Átm: 1,56 cm; S: 2,36 g.) Pecsétállítás: 6^h (RATTO 1905). Ltsz.: 25.371. (5. tábla B/1.)

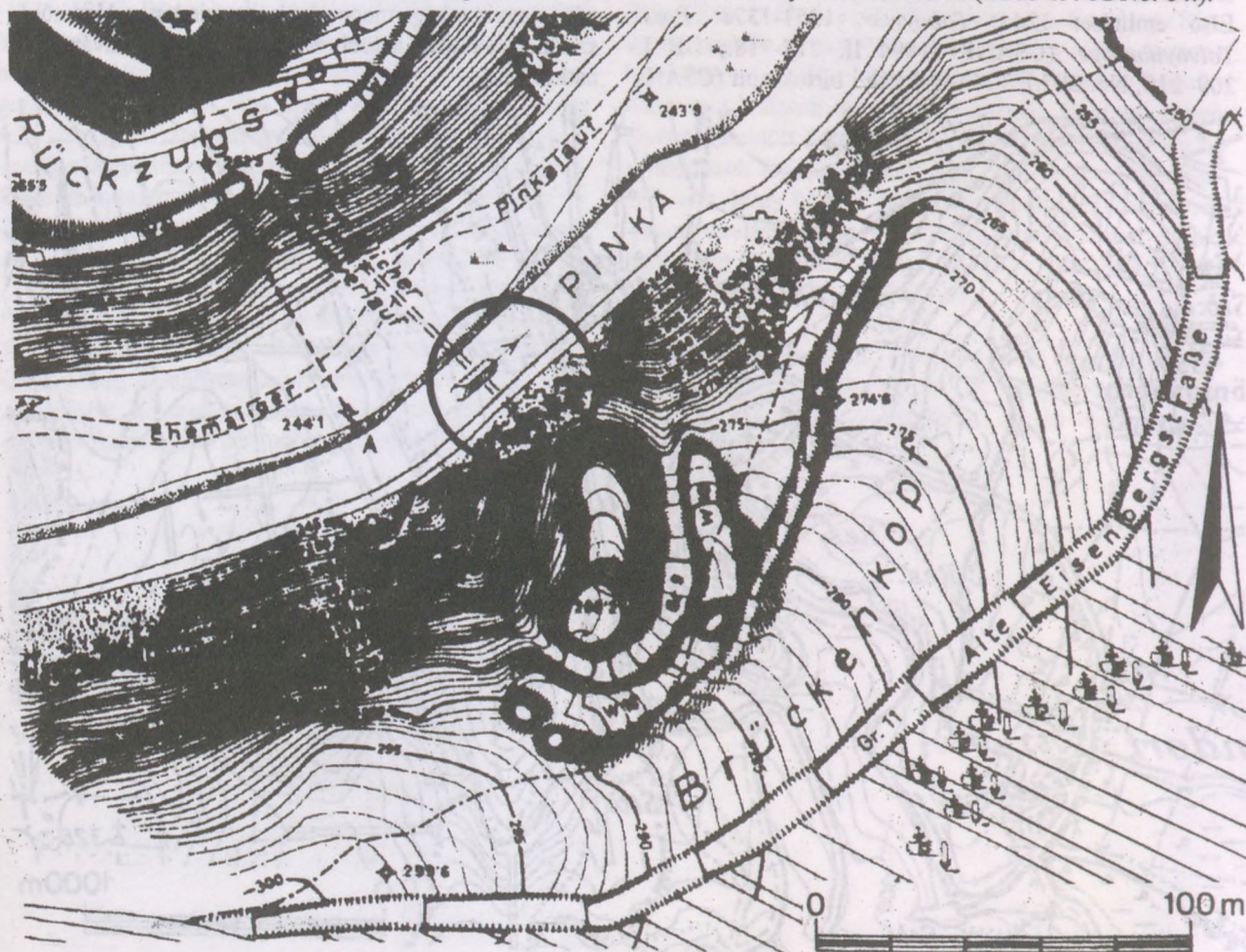
5. A LELET ÉRTKELÉSE

A solidus egy a településtől délre elterülő „Tobolyvár”-nak, helyesen „Tolvajvár”-nak (1244: *Toloywar* – CSÁNKI 1894 II. 717.; UB I. 210, No. 297.) nevezett várhelyről származik (lásd rossz keltezéssel: ULBRICH-RATZ 1954 42–46.; továbbá: DÉNES 1996a 86–87, No. 64. 43. ábra.). Talán egy nagyobb leletből szár-

mazik, hasonlóan a tokaji kincs érméihez (KOVÁCS 1989 72.), és ily módon a 11. század folyamán még bizonyára királyi birtokban levő sáncvár közelében elrejtett kincssel lehet dolgunk. Magáról a várról részletesebben az összefoglalásban szólnunk.

6. MEGJEGYZÉS

Az érme másolata a mil레centenárium kapcsán Vasváron és Szombathelyen volt kiállítva (KISS 1996d No. 64.).

5. kép: Burg/Pinkaóvár-Tobolyvár. A lelőhely kataszteri helyszínrajza (1:2000)

KARL KAUS'

3. BURG/PINKAÓVÁR-RIED ASTEN(KG Burg, Ortsgemeinde Hannersdorf, Bezirk Oberwart, Burgenland, Ausztria)
(egykor Magyarország, Vas megye, Felsőöri járás)**1. LELETKÖRÜLMÉNYEK ÉS LELŐHELY**

1994-ben a Burgenländisches Landesmuseum fém-
ből készült kisleletek csoportját kapta ajándékba, ame-
lyek a községtől északnyugatra egy római villa rustica
környékén kerültek elő, a „Ried Asten” nevű dűlőben

(Hrsz.: 2813. (?); Tszfm.: 247 m), és mint felszíni leletek
gyűjtötték össze őket. A főként a római korból szár-
mazó leletanyagban három darab rombusz alakú tövises
vas nyilcsúcs is található. A leletek publikálatlanok.

2. TELEPÜLÉSNEV

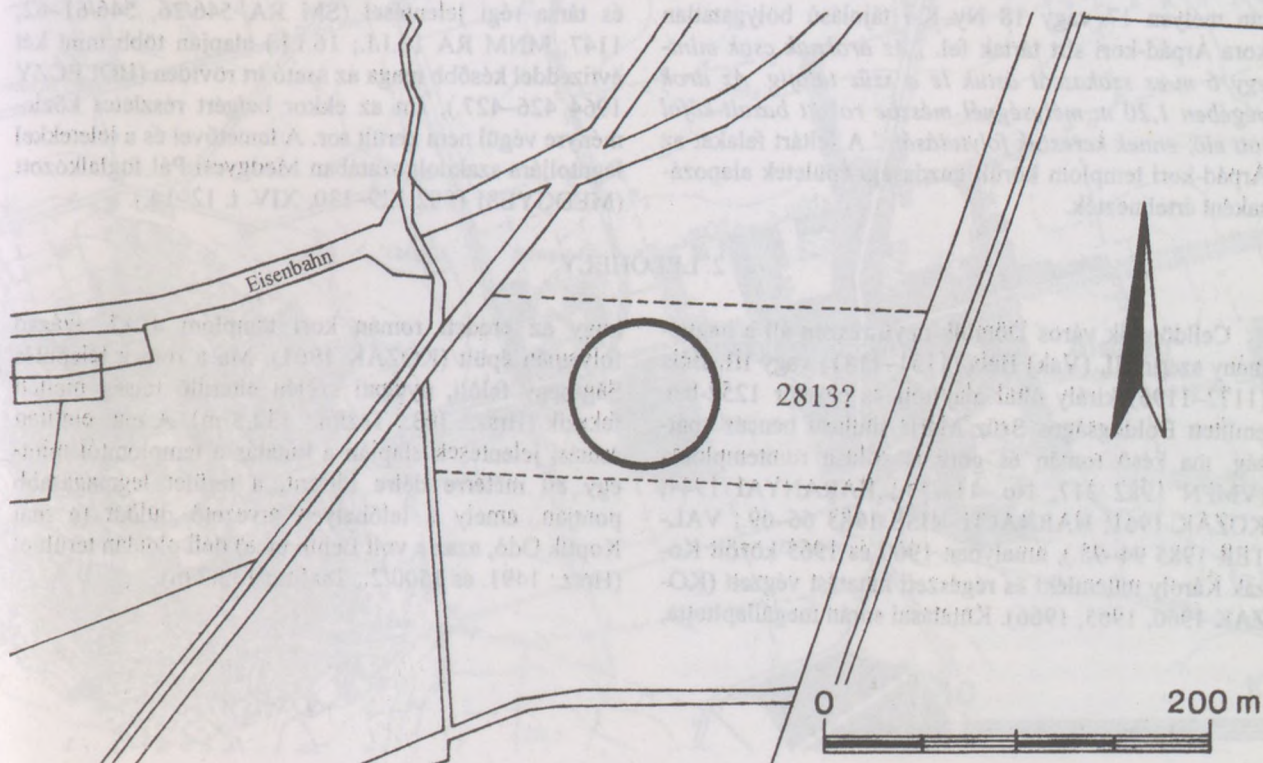
Ismeretlen.

3. GYŰJTEMÉNY

Burgenländisches Landesmuseum, Ltsz.: 29.962–29.964.

4. LELETLEÍRÁS

1. 1 darab rombusz alakú kovácsoltvas nyilcsúcs. (H: 6,6 cm; SZ: 1,6 cm.) Ltsz.: 29.962. (5. tábla E/1.)
2. 1 darab rombusz alakú kovácsoltvas nyilcsúcs. (H: 5,3 cm; SZ: 1,0 cm.) Ltsz.: 29.963. (5. tábla E/2.)
3. 1 darab rombusz alakú töredékes kovácsoltvas nyilcsúcs. (H: 3,9 cm; SZ: 1,5 cm.) Ltsz.: 29.964.
(5. tábla E/3.)

6. kép: Burg/Pinkaóvár-Ried Asten. A lelőhely kataszteri helyszínrajza (1:4000)

KISS GÁBOR

4. CELLDÖMÖLK-BENCÉS APÁTSÁG

(volt Celldömölki járás)

1. LELETKÖRÜLMÉNYEK

1941. szeptember 24-én Holéczy Zoltán celldömölki orvos Csucsay János polgári iskolai tanárral, a Magyar Nemzeti Múzeum támogatásával és helybeli diákok segítségével ásatásokat kezdett az egykori bencés apátság ma is álló, egykor Boldogságos Szűz Mária titulusú romtemplomának déli oldalán, az épülettől kb. 80 méterre, „A kutatóárkot az ősi román-kori templom hosszanti falával párhuzamosan húztuk meg. A templom és a kutatóárok között egy kb. 15 éve idehelyezett dűlő-út vezet le a község földjeire. A rom-templom környéke kutatóárkunk helyén volt a legmagasabb.” A 70-80 cm szélességű árkot később kiszélesítették és L alakban meghosszabbították. Vastag törmelékes, fekete humuszos, embercsonttöredékekkel teli, későbbi középkori réteg alatt, „120 cm mélyen egy homokos habarcsba rakott 75 cm vastag falazatot” találtak, amely az árokra merőlegesen a romtemplom felé futott. Ez a fal egy 4 m² területű helyiséget vett körbe. Ezt azonban nem tárták fel. A kutatóárkok más részében „140 cm mélyen bolygatott sírokból idehordott csonthalmaz” alatt 140-180 cm mélyen 17 vagy 18 Ny-K-i tájolású bolygatatlan kora Árpád-kori sírt tártak fel. „Az ároknak csak mintegy 6 m-es szakaszát ástuk le a szűz talajig. Az árok végében 1,20 m mélységnél mészbe rakott bazalt-kőfal jött elő, ennek kerestük folytatását.” A feltárt falakat az Árpád-kori templom körüli gazdasági épületek alapozásaként értelmezték.

„Az itt feltárt 17 sír közül azokat, melyekben leletek is kerültek elő, és arra érdemesek, hogy komolyabb figyelmet szenteljünk nekik, kipreparálás után fényképeztük...” – írta beszámolójában Holéczy Zoltán.

Ezen a helyen egyébként Holéczy és Csucsay már 1940-ben és 1941 tavaszán már előzetes kutatást végzett, és innen „az előkerült csontvázrészekből anyagot” küldtek fel az Országos Történeti Múzeumnak. Ásatásuk célja már akkor a templom körül sejtett Árpád-kori sírok megtalálása volt. Az ugyanez év őszi feltárásai során tett megfigyeléseikből és dr. Jándli Bernandin dömölki apát elmondásából az is kiderült, hogy ezen a helyen korábban már Rómer Flóris (1815–1889) is kutatott.

A Magyar Nemzeti Múzeumba jutott tárgyakról először a Történeti Tár gyarapodási híradásában számoltak be (OBERSCHALL 1947 41.). Kralovánszky Alán az S-végű hajkarikás lelőhelyek felsorolásakor emlékezett meg a temetőről (KRALOVÁNSZKY 1956 208, No. 32.), amelyet a lelőhelykataszter is tartalmaz (FÉK 1962 27, No. 143.). A celldömölki ásatás eredményeiről saját és társa régi jelentései (SM RA 546/26, 546/61–62, 1147; MNM RA 13.I.I.; 16.I.I.) alapján több mint két évtizeddel később maga az ásató írt röviden (HOLÉCZY 1964 426–427.), ám az ekkor beígért részletes közleményre végül nem került sor. A temetővel és a leletekkel legutoljára szakdolgozatában Medgyesi Pál foglalkozott (MEDGYESI 1982 129–130, XIV. t. 12–14.).

2. LELŐHELY

Celldömölk város Dömölk nevű részén áll a hagyomány szerint II. (Vak) Béla (1131–1141) vagy III. Béla (1172–1196) király által alapított és először 1252-ben említett Boldogságos Szűz Mária titulusú bencés apátság, ma késő román és gótikus stílusú romtemploma (VMFN 1982 317, No. 114/35.; BARANYAI 1944; KOZÁK 1961; HARRACH-KISS 1983 66–69.; VALTER 1985 94–95.), amelyben 1960 és 1965 között Kozák Károly műemléki és régészeti kutatást végzett (KOZÁK 1960, 1965, 1966). Kutatásai során megállapította,

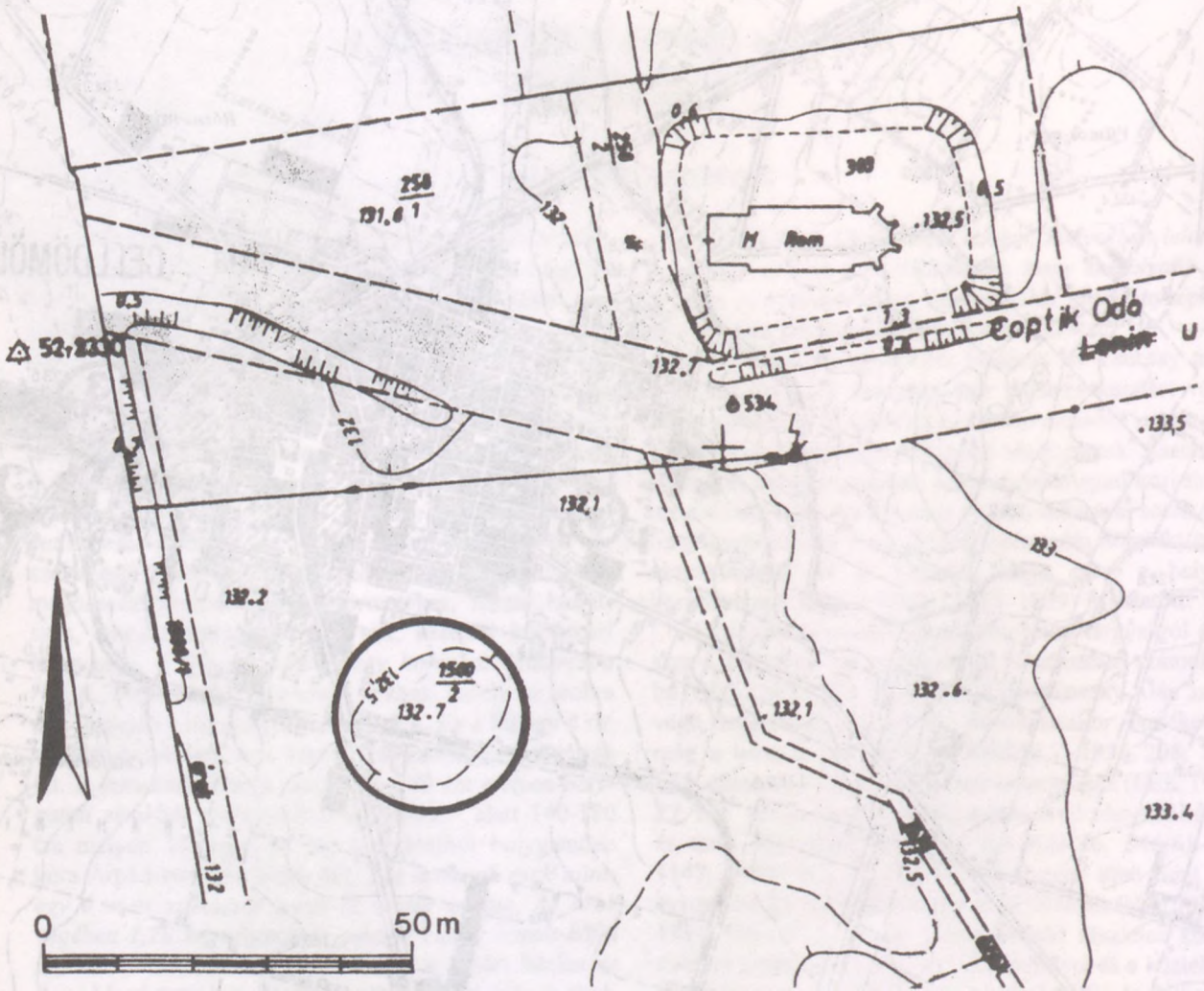
hogy az eredeti román kori templom a 12. század folyamán épült (KOZÁK 1961). Ma a rom a település Ság-hegy felőli, nyugati szélén elterülő rétség mellett fekszik (Hrsz.: 303., Tszfm.: 132,5 m). A már említett ásatási jelentések alapján a kutatás a templomtól mintegy 80 méterre délre történt, a terület legmagasabb pontján, amely a lelőhelyen átvezető dűlőút (a mai Koptik Odó, azaz a volt Lenin utca) déli oldalán terült el (Hrsz.: 1491. és 1500/2.; Tszfm.: 132,7 m).

CELLDÖMÖLK

7. kép: Celdömölk-Bencés apátság (1), Ság hegy (2) és Zsidó temető (3). A lelőhelyek helyszínrajza (1:25 000)

CELLDÖMÖLK-BENCÉS APÁTSÁG

8. kép: Celldömölk-Bencés apátság. A lelőhely kataszteri helyszínrajza (1:1000)

3. TELEPÜLÉSNEV

A település középkori neve: Dömölk/Demelk. Első említése: 1252: *Ecclesia S. Maria de Demunk* (CSÁNKI 1894 II. 743.; PRT XII/A 437–438, No. 1.) Eredetileg királyi birtok volt.

A Dömölk – Demunk helynév puszta személynévből, mégpedig a latin *Dominicus* (Domonkos) becéző alakjából keletkezett (KISS 1978 143., 1988 282).

4. GYŰJTEMÉNY

Régészeti leletek: Magyar Nemzeti Múzeum, Középkori Gyűjtemény, Ltsz.: 10/1942.A.1–2.

Embentani anyag: Magyar Természettudományi Múzeum, Embentani Tár, Ltsz.: 4251–4252, 4156–41461.

5. SÍRLEÍRÁSOK

— 1. sír

(A kutatóárokban feltárt kőfaltól keletre.)

T: Ny-K.

„Jól megtartott, de porózus csontváz. Koponyája kissé balra fordult.”

Mellékletek:

1-2. „Nyakcsigolyái mellett” 1 darab ép, valamint 1 darab töredékes ezüst hajkarika.

— 2. sír

Nő.

Melléklet:

1. 1 darab „fonal vastagságú drótból készült, teljesen eloxidálódott fülbevaló” (hajkarika?). Elporladt.

— 3. sír

Melléklet nélkül.

— 4. sír

Nő. VH: 160 cm.

T: K-Ny (?); SM: 140 cm.

Háton fekvő csontváz, bal karja a törzsre hajtva. „A koponya kissé balra és előre hajlítva, a gerince erősen balra fordult.”

Melléklet:

1. A „koponya mellett jobbról, az állcsont mellett” 1 darab bronz hajkarika.

A sírföldben:

2. A váz felett „egy kis sírbögre törött alapja”.

— 5-6. sír

Kettőssír (?). Idős férfi és idős nő. VH: 170 cm (férfi) és 155 cm (nő).

T: Ny-K; SM: 200 cm.

„Pontosan megállapítható, hogy egy időben temették el őket.”

Bal oldalon háton fekvő férfi (5. sír).

Melléklet:

1. Koponyájának jobb oldalán 2 darab „közepes nagyságú hajkarika”.

A nő csontváza (6. sír) a férfi bal oldalán nyugodott, „oldalt fektetve, hajlított helyzetben arccal a férfi vállánál, térdei felhúzva” (tehát jobb oldalán, zsugorítva).

Melléklet:

1-2. Koponyájának mindkét oldalán 1-1 darab „ovális, fej nélküli bronz fülbevaló” (hajkarika?).

— 7. sír

„Javakorabeli hatalmas termetű férfi.”

T: Ny-K; SM: 145 cm.

Jól megtartott, háton fekvő csontváz. A koponya erősen balra hajlott, karjai a test mellett. „A szokatlan méretek miatt a koponya, felkar, medence és lábszárcsont” a Magyar Nemzeti Múzeumnak lett elküldve.

Mellékletek:

1-2. Az „állcsont két oldalán” 1-1 darab „középnagyságú bronz hajkarika”.

— 8-18. sír (?)

Nincs adat, valószínű azonban, hogy melléklet nélküliek voltak: „A továbbiakban a fenti temetkezési mód pontosan ismétlődik, egymás után kerültek napvilágra a csontvázak minden különösebb lelet nélkül.” Ezek között volt egy 12-13 hónapos kisgyermek sírja is.

6. LELETLEÍRÁSOK

Az előkerült, zömében egyszerű, valamint S-végű hajkarikákból álló leletanyagból csupán 3 darab S-végű hajkarika került 1942 áprilisában dr. Holéczy Zoltán ajándékaént a Magyar Nemzeti Múzeumba, amelyek a leltárkönyv bejegyzése szerint a IV., V., VI. számú sírből származnak. Ezek viszont a leírásokkal nem egyeztetetők!

A ma múzeumban őrzött darabok a következők: (1. tábla A.)

1. 1 darab GIESLER 1981 I.7/3. típusú, bordázott S-végű bronz hajkarika. (Á: 3,0 x 2,5 cm; HH: 7,5 cm; HÁ: 0,22 cm; SZ: 0,6 cm; S: 2,4 g.) Ltsz.: 10/1942.A.2.
2. 1 darab GIESLER 1981 I.7/5. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 2,7 x 2,15 cm; HH: 7,0 cm; HÁ: 0,27 cm; SZ: 0,5 cm; S: 1,3 g.) Ltsz.: 10/1942.A.1.
3. 1 darab GIESLER 1981 I.6/3. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 2,6 x 2,1 cm; HH: 6,5 cm; HÁ: 0,2 cm; SZ: 0,6 cm; S: 1,3 g.) Ltsz.: 10/1942.A.3.

7. AZ EMBERTANI ANYAG LEÍRÁSA ÉS VIZSGÁLATI EREDMÉNYE

A feltáráshoz került „jól megtartott, de nagyon porózus” csontvázakból az ásató 1941-ben először hat, majd két darab „XI-XII. századi” koponyát ajándékozott a Magyar Nemzeti Múzeumnak. Ezeket ma a Természettu-

dományi Múzeum Embertani Tára őrzi (Ltsz: 4156-4161., 4251-4252.) A nyolcból mindössze kettőről tudjuk, hogy a II., illetve a VII. számú sírből származik. A koponyákat Kustár Ágnes határozta meg:

CELLDÖMÖLK-BENCÉS APÁTSÁG

1. Koponya. Ltsz.: 4156. – (Maturus férfi)
2. Koponya. Ltsz.: 4157. – (Adultus–maturus férfi)
3. Koponya. Ltsz.: 4158. – (Maturus–senilis egyén)
4. Koponya. Ltsz.: 4159. – (Maturus férfi)
5. Koponya. Ltsz.: 4160. – (Maturus–senilis egyén)
6. Koponya. Ltsz.: 4161. – (Adultus nő)
7. Koponya. Ltsz.: 4251. – (Adultus nő?) – II. sír
8. Koponya. Ltsz.: 4252. – (Maturus férfi) – VII. sír

Az antropológiai leletek meghatározásáról és a begyűjtés módszeréről Holéczy Zoltán a következőket írta egyik levelében: „Dömölkön még több ilyen dr. Nemeskéri János tanár úr által »Weddának is tekinthető« lapos homlokú koponyát és érintetlen csontvázsírokat találtam. Ezekből a meghatározásokhoz szükséges koponyákat, kar, medence és combcsontokat megőriztem és leleteikkel együtt fel fogom küldeni... Annyi már bizonyos, hogy ezek a koponyák keletbalti, mediocephal, tipikusan mongoloid jellegűek.” (SM RA 546/27.)

„A dömölki népvándorlaskori sírmezőkből kiemelt

csontvázak és koponyák közül egy különösen nagy alkatú csontváz fele részét és két tipikus koponyát küldök fel a Nemzeti Múzeum részére antropológiai vizsgálatokra. Alacsony homlok, erősen kifejdött homlok dudorokkal, nagyon erős és széles bázisú állkapcsok, mongoloid jelleg jellemzik e koponyákat.” (MNM RA 13.I.I.; SM RA 1147.)

Nemeskéri Jánosnak a felküldött celldömölki és a közeli intapusztai temetőben feltárt koponyákról adott összefoglaló szakvéleményét a Mesteri-Intapuszta lelőhelynél idézzük.

8. MEGJEGYZÉS

A napvilágra került embertani és régészeti anyag sorsát szintén bővebben a mesteri-intapusztai temetőnél tárgyaljuk. A két lelőhelyet ugyanis nemcsak a feltáró személye, a feltárás ideje és módszere köti össze egymással, hanem a leletanyag sorsa is, lévén ezek idővel némiképpen összekeveredtek egymással. Az ásató, illetve az ásatók jelentéseinek egynemely adata is néhány

ponton ellene mond egymásnak (pl. az ásátás időpontja máshol július!). A vitás esetekben a publikáció adatait vettük mérvadónak. Itt csak annyit említünk meg, hogy a lelőhelykataszter 143. száma alatt (FÉK 1962 27, No. 143.), celldömölkinék említett ametisztgyöngyök lelőhelye helyesen: Mesteri-Intapuszta!

9. A LELETEK ÉRTÉKELÉSE

Az ásátás során feltárt sírok aligha tartozhattak a 12. században épített apátsági templom cinterméhez, hiszen ezt jelzi az épülettől mért viszonylag nagy (80 méteres) távolság, továbbá a női és gyermeksírok jelenléte is. Ezek a tények talán felvetik azt a lehetőséget is, hogy a

temetkezések hajdan egy, a templomépítést megelőző 11–12. századi soros temetőhöz tartoztak. Ám ezt a kérdést csak a teljes feltárás – amelyet már Holéczy Zoltán is szorgalmazott – tudná eldönteni!

KISS GÁBOR

5. CELLDÖMÖLK-SÁG HEGY, BAZALTBÁNYA

(volt Celldömölki járás)

1. LELETKÖRÜLMÉNYEK ÉS LELŐHELY

1944 februárjában a Ság-hegy (VMFN 1982 321, No. 114/183.) tetején (Tszfm.: 240-250 m) folyó bazaltbányászás nyomán, a tanúhegy bazaltkúpját fedő humuszréteg eltávolításakor egy kora Árpád-kori temető került napvilágra. A temető előkerüléséről Lázár Jenő a Sághegyi Bazaltbánya Rt. igazgatója tett bejelentést a Magyar Nemzeti Múzeumnak, amelyet Kalmár János kiszállása követett.

Itt érdemes a temető egykori léteről szóló egyetlen forrást idézni:

„Méltóságos gróf Zichy István urnak
az Országos Magyar Tört. Múzeum Főigazgatója Bp.
MNM.

... – Még nincsen három hete – amint erről Méltóságodnak valószínűleg tudása is van – hogy nálam járt, bejelentésem alapján a Nemzeti Múzeum megbízásából dr. Kalmár János múzeum-őr annak a népvándorlás-

kori temetőnek megtekintésére, amelyre rábukkantam és a Múzeumnak bejelentettem...

Celldömölk 1944. március hó 2.

Sághegyi Bazaltbánya Rt.

Celldömölk

Lázár Jenő igazgató”

(MNM RA 26.Cs.I.).

A bejelentés ellenére az elpusztult temetőről szinte semmilyen adattal nem rendelkezünk. A keltezéshez szükséges leletanyagot, amelynek legalább is egy része a helybeli Lázár-gyűjteménybe került, az egykori Sághegyi Múzeum teljes anyagát megőrkítő fényképes album (SM RA 524.) 22. táblája mutat be. Néhány a temetőből származó más – egy Fürnberg nevű szombat-helyi régiségkereskedőtől vásárolt – lelet rövid leírása a Fleissig-gyűjtemény naplójának (MNM. RO I 28/1947.) 35. oldalán, a 149. szám alatt szerepel.

2. TELEPÜLÉSNEV

A település középkori neve: Ság-Somlyó/Ság-Som-(p)lya. Első említése: 1275 körül: *Mons Sagsumlowa cum castro* (CSÁNKI 1894 II. 719.; UB II. 80, No. 273.). Eredetileg királyi birtok volt, amelyre az udvarnok adatok utalnak.

A Ság helynévben egy vitatott etimológiájú *ság* (domb, erdős magaslat, erdő) köznévi (KISS 1978 552.,

1988 II. 434.) vagy talán kabar törzsnév (KISS 1978 552.) rejlik.

A *Somló* a magyar *somlik* – *somlyik* (zöld héjából kifejlék – pl. dió) ige folyamatos melléknévi igenevéből származik. Tulajdonképpen értelme: megcsuszamló, suvadó oldalú hegy – vagy kevésbé valószínűen: a zöld erdővegetációból kiemelkedő kopasz, sziklás hegytető lehetett (KISS 1978 576., 1988 II. 483.).

3. GYŰJTEMÉNY

Lázár-gyűjtemény, Sághegyi Múzeum. – A leletek elvesztek (+).

Fleissig-gyűjtemény. Ltsz.: 149. – A leletek elvesztek (+).

4. LELETLEÍRÁSOK

Lázár-gyűjtemény (SM RA 524 22. t.): (1. tábla. C.)

- 1–3. 3 darab S-végű hajkarika,
4. 1 darab hegyesedő végű huzalgűrű,
- 5–16. 12 darab különféle nyitott és zárt huzalkarika (Ezeket a fotó alapján nem lehet biztosan az őskori tárgytól elkülöníteni).

Fleissig-gyűjtemény (MNM RO I. 28/1947 35, No. 149.):

1. „*Torques, 10 kis, 1 nagy függővel. Bronz. Sághegyi telep (Szombathely mellett) Fürnberg 1934. Honfoglaló*”
2. „*Összeharapó állatfejes karkötő (lásd bronzkor 101.)*”

5. A LELETEK ÉRTÉKELÉSE

A felsorolt leletek egy a hegytetőn elterült kora Árpád-kori köznépi temetőből származtak, amely egyben azt is jelenti, hogy a jó stratégiai adottságokkal rendelkező helyen egy magaslati település létezett, az sem kizárt, hogy a hegy északi oldalán álló – régészeti leletekkel is jól igazolt – későbbi várnak valamiféle elődje állt itt, amely korán elpusztulhatott, hiszen 1479–1480-ban már rom (LENGYEL 1964 96; FÜGEDI 1977 184, No. 239.). A helybeli hagyomány úgy tudja, hogy a várat II. (Vak) Béla (1131–1141) király idején építették (HELYNÉV 1869), ennek annyi igazságmagva lehet, hogy a Ság-hegy körül egy korai királyi birtokcentrum nyomai, udvarnépek települései mutathatók ki. A sági és borosdi udvarnokokra vonatkozó történeti adatokat Zágorhidi Czigány Balázs állította össze Csánki Dezső munkája és az UB alapján:

Boros(z)d (Ság, Tokorcs és Dömölk vidékén): 1237: *vdvornici de villa Borost*; 1272: *vdvornici domini regis*

de villa Buruzd; 1283: *terra vduornicorum nostrorum (sc. regis) Buruzth vocata* (CSÁNKI 1894 II. 738.).

Ság (Alsóság ma: Celldömölk része): 1272: *comitatus vdwornicorum de Sag*; 1275 k.: *ville udvornicorum... Nog Saag et Altalsaag*; 1325: *possessio wdvornicalis (regis) Saag* (CSÁNKI 1894 II. 790.).

1237: *wdvornici de villa Borost... ac eorum comes... et iobagiones eorum* (UB I. 173–174, No. 238.).

1253: *udvornici de villa Borost... cum comite ipsorum* (UB I. 231–232, No. 334.).

1272: *in comitatu vdwornicorum de Sag... udvornici domini regis de villa Buruzd* (UB II. 21–22, No. 25.).

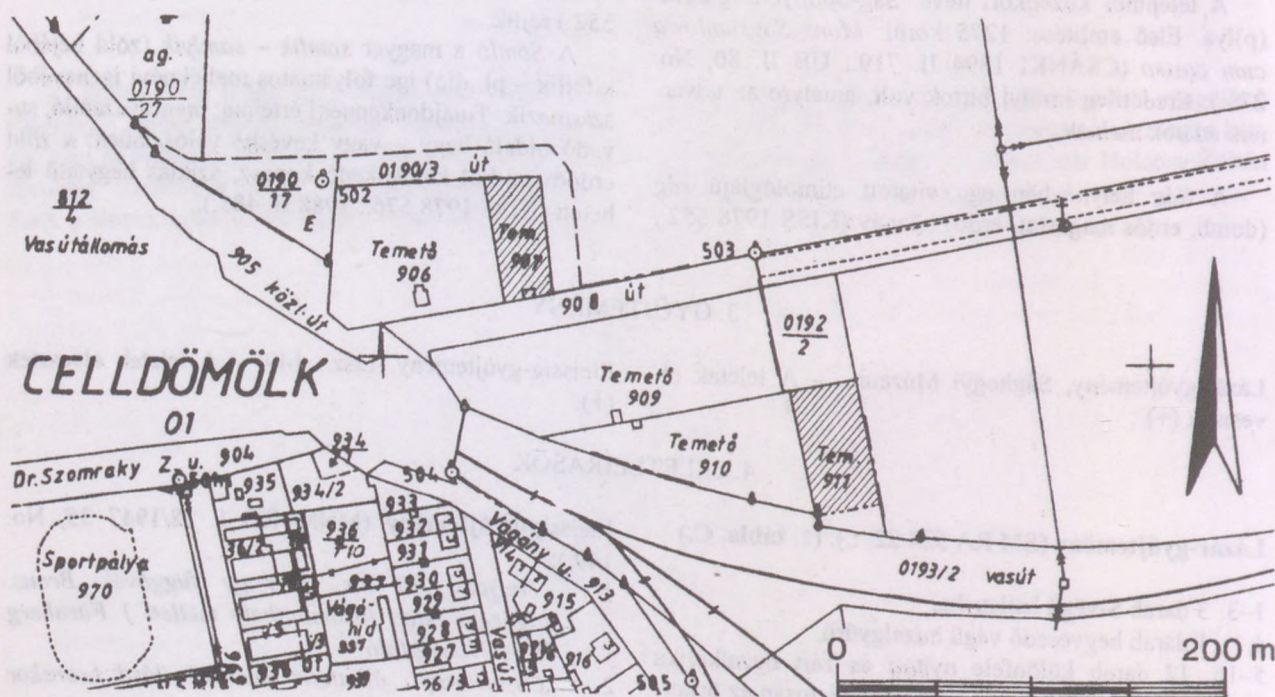
1275 k.: *terras seu villas vdwornicorum suorum (sc. regis) Nog Saag, Altal Sag, Helgez et Kamnat cum omnibus suis utilitatibus... monte Sagsumlowa cum castro* (UB II. 80, No. 110.).

1254–1275: *comes udvornicorum de Saag ac alli udvornici de eadem* (UB II. 87, No. 122.).

6. MEGJEGYZÉS

A Ság-hegyről származó és László Gyula által az avarkorra keltezett (LÁSZLÓ 1955 150–153., 1982 74., 1990 115, 1. kép 1.) asztragalosz (MNM ÖGy 30/1949. 6–7.) minden bizonnyal őskori, és semmi köze nincs a

10–11. századi sírokból előkerült asztragaloszokhoz (KISS 1983 168.). Ilyen módon nem kapcsolódik temetőnkhez sem!

9. kép: Celldömölk-Zsidó temető. A lelőhely kataszteri helyszínrajza (1:4000)

CELLDÖMÖLK-ZSIDÓ TEMETŐ

KISS GÁBOR

6. CELLDÖMÖLK-ZSIDÓ TEMETŐ

(volt Celldömölki járás)

1. LELETKÖRÜLMÉNYEK ÉS LELŐHELY

1952 körül Dátán Sándor egy 1932-ben, a celldömölki zsidó temetőben (VMFN 1982 318, No. 114/45.) előkerült vaskengyelt ajándékozott a Magyar Nemzeti Múzeumnak, amelyet ott azonban mint revízió után fennmaradt anyagot csak 1961-ben leltároztak be, a mellette talált cédula alapján tévesen mint szombathelyi leletet („Szombathely-Zsidó temető”). A valódi lelőhelyet az ajándékozó 1973. december 29-én közölte Kiss Attilával (KISS 1985 268, 365.), miután Tóth Endre kérésére a Magyar Nemzeti Múzeumba befáradt (SM

RA 1143.). Ekkor mondta el, hogy a leletek egy Szabó nevű temetőrtől származnak, minden bizonnyal tehát sírásáskor kerültek elő. A pontos lelőhely azonban továbbra is homályban maradt, mert Celldömölkön két egymás közelében fekvő, de egymással nem határos zsidó temető van, az ortodox, illetve a neológ (Hrsz.: 907. és 911.; Tszfm.: 133, 8 m). Már a helyes lelőhellyel hivatkozik a leletre összefoglalójában Kiss Attila (KISS 1985 268, 365.).

2. TELEPÜLÉSNÉV

Ismeretlen.

3. GYŰJTEMÉNY

Magyar Nemzeti Múzeum, Középkori Gyűjtemény, Ltsz.: 61.28.A.

4. LELETLEÍRÁSOK

1 darab körte formájú, vállába kovácsolt fülű a talá-láskor eldeformálódott vaskengyel, „*keskeny lapos sávokkal és ívelt talpalóval*”. (M:13,9 cm; SZ:12,1 cm; TalpSZ: 3,2 cm; S: 145 g.). Ltsz.: 61.28.A. (Rekonstru-

ált eredeti formában: 2. tábla A/1.)

A tárgy melletti – mint utóbb kiderült, rossz lelőhelyet feltüntető – cédulán még az alábbi megjegyzés volt olvasható: „*Zabla hiányzik*”.

5. A LELETEK ÉRTÉKELÉSE

A feltehetőleg sírásáskor előkerült vaskengyel talán más egyéb tárgyakkal együtt egy a 10. század második

felében-végén eltemetett lovas- vagy lószerszámos sírból származhatott.

KISS GÁBOR

7. CSEMPESZKOPÁCS (KOPÁCS)-RK. TEMPLOM

(volt Szombathelyi járás)

1. LELETKÖRÜLMÉNYEK

Az egykori Kopács község Szent Mihály titulusú 13. századi, román stílusú templomának környékén, elsősorban annak déli oldalán (VMFN 1982 179, No. 48/17.) 1943. augusztus 16–25. között Nemeskéri János végzett próbaásatást. „Aból a feltevésből indultam ki – írja –, ha a templomot a XIII. szd.-ban építették úgy ott már előzőleg nagyobb településnek kellett lennie, akiknek a templomot építették.” Ásatásán a későbbi 6-8 (középkori és újkori) sírreteg alatt az Árpád-kori templom körüli temető 8 sírját tárta fel. A napvilágra került leletek „hajkarika, sima gyűrű, cseréptöredék” voltak (MNM RA 2.Cs.I.). A napvilágra került leletanyag és a dokumentáció a II. világháború idején elkeveredett, így a feltárt sírok korát pontosan meghatározni nem lehet. Nemeskéri 1984-ben S-végű hajkarikákra emlékezett (Nemeskéri János szóbeli közlése Kiss Gábornak).

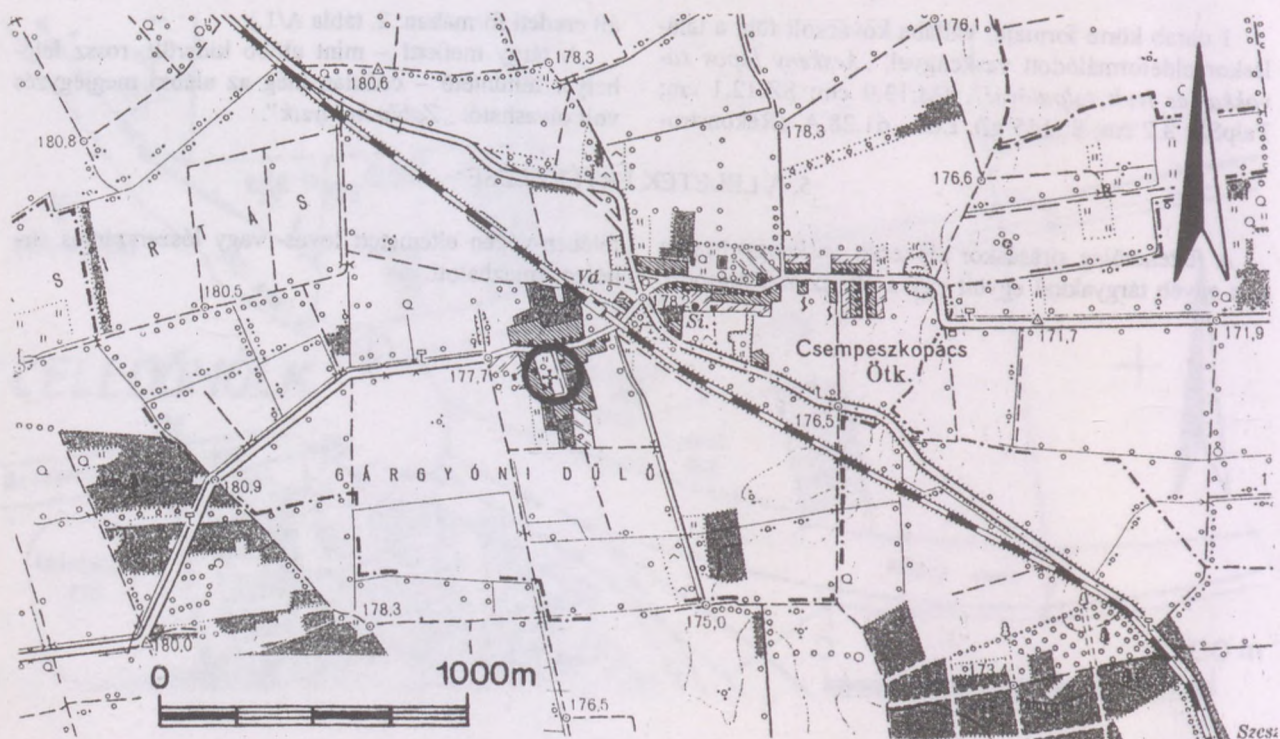
ri és újkori) sírreteg alatt az Árpád-kori templom körüli temető 8 sírját tárta fel. A napvilágra került leletek „hajkarika, sima gyűrű, cseréptöredék” voltak (MNM RA 2.Cs.I.). A napvilágra került leletanyag és a dokumentáció a II. világháború idején elkeveredett, így a feltárt sírok korát pontosan meghatározni nem lehet. Nemeskéri 1984-ben S-végű hajkarikákra emlékezett (Nemeskéri János szóbeli közlése Kiss Gábornak).

2. LELOHELY

Pungor Zoltán a következőket írta a templom földrajzi helyzetéről és Nemeskéri János ásatásairól:

„A román kori temploma Kopács község közepén kb. 1,5 m. magas mesterséges dombon áll. A templomot a mesterséges domb körül egészen az 1900-as évek elejéig (ma is fellelhetően) elpocsolyásodott tó vette körül. Feltehető, hogy az építők a XIII. század közepén kialakult történelmi szükségzerűség következtében a templomot

kis helyi jellegű erdő, illetve menedékhely céljaira is alkalmassá alakították ki. A templom körüli mesterséges dombon a XIX. sz-ig temető volt. Az 1920-as években a temető helyén az első világháborúban elesettek emlékére hősi ligetet alakítottak ki. 1944-ben a templom környékén ásatások folytak, a feltárt anyag hollétérol nincs tudomásunk. Az Árpádok korából való sírleletek a többi anyaggal együtt elvesztek a háború forgatagában.” (PUNGOR 1968 229.) (Hrsz.: 52.; Tszfm.: 178,4 m.)

10. kép: Csempeškopács (Kopács)-Rk. templom. A lelőhely helyszínrajza (1:25 000)

3. TELEPÜLÉSNEV

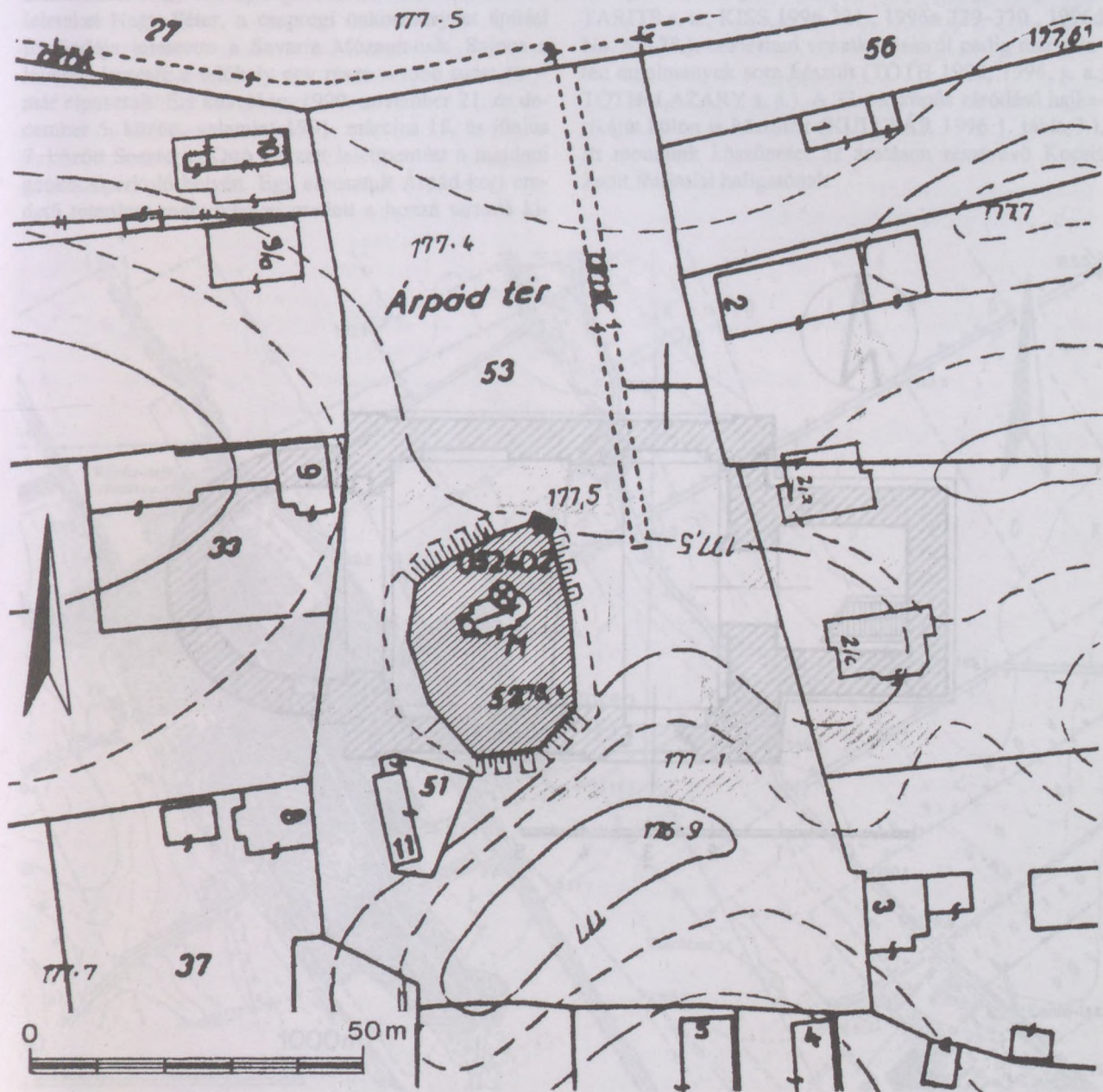
A település középkori neve: Kopács. Első említése: 1323: *Kopach* (CSÁNKI 1894 II. 766.; UB III. 148, No. 273.) Köznemesi birtok volt (CSÁNKI 1894 II. 766.).

A *Kopács* helynév feltehetőleg pusztia személynévből keletkezett magyar névadással, de a részletek bizonytalanok. Az alapjául szolgáló személynév lehetséges előz-

ménye egyfelől a magyar népnyelvi kopács – kopács (gesztenye, dió stb. zöld burka) és a kopács – kopács (harkály), másfelől a szláv (szerbhorvát, cseh, lengyel) Kopač – Kopacz (tulajdonképpen ásós, kapás ember) személynév (KISS 1978 159, 446., 1988 I. 316, II. 195.).

4. LELETEK

S-végű hajkarikák.

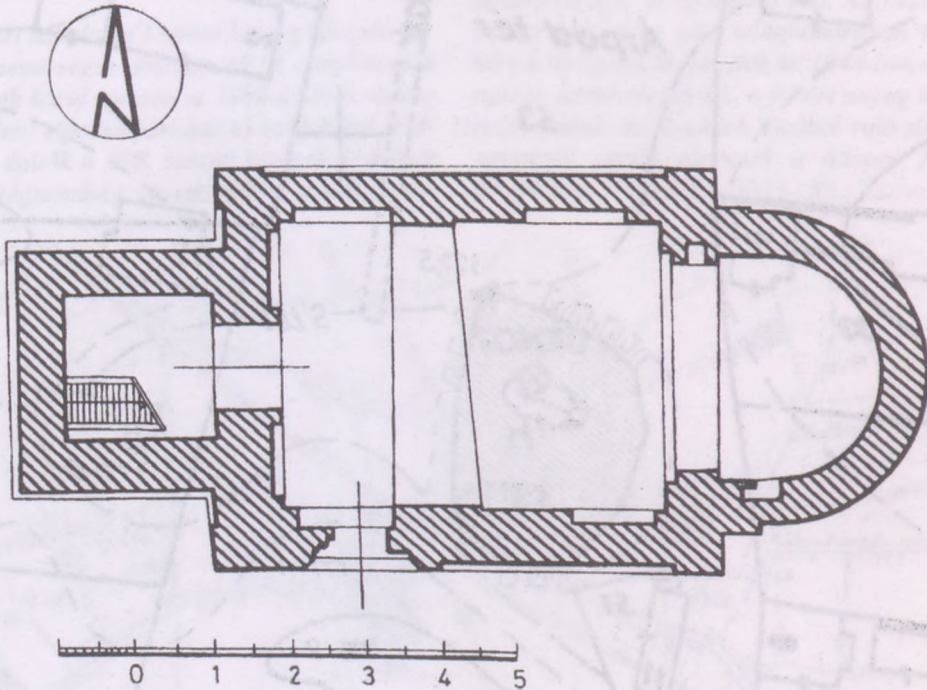

11. kép: Csempeškopács (Kopács)-Rk. templom. A lelőhely kataszteri helyszínrajza (1:1000)

5. A LELETEK ÉRTÉKELÉSE

Legvalószínűbb, hogy a feltárt nyolc Árpád-kori sír a román kori templom sírkertjéhez tartozott. Az először 1272–1290-ben említett Szent Mihály titulusú tégltemplom (UB II: 223–224, No. 319.) a műemléki kutatások alapján a 13. század közepén, tornya pedig valamivel később épült (DERCSÉNYI 1959; HARRACH-KISS 1983 82–86.; HELL 1936, 1943; HENCZ 1977; MENDELE 1993, 1993a; PUNGOR 1968; VALTER

1985 99–102.). Jelen ismereteink szerint persze nem lehet teljesen kizárni korábbi sírok előkerülésének lehetőségét sem. Az embertani anyagot Nemeskéri János a következőképpen jellemezte: „A feltárt és elszállított csontvázak koponyái az előzetes vizsgálat alapján túlnyomórészt a keletbalti és dinári rasszokhoz tartoznak” (MNM RA 2.Cs.I.).

12. kép: Csempeszkopács (Kopács)-Rk. templom. Alaprajz VALTER 1985 100. nyomán (1:100)

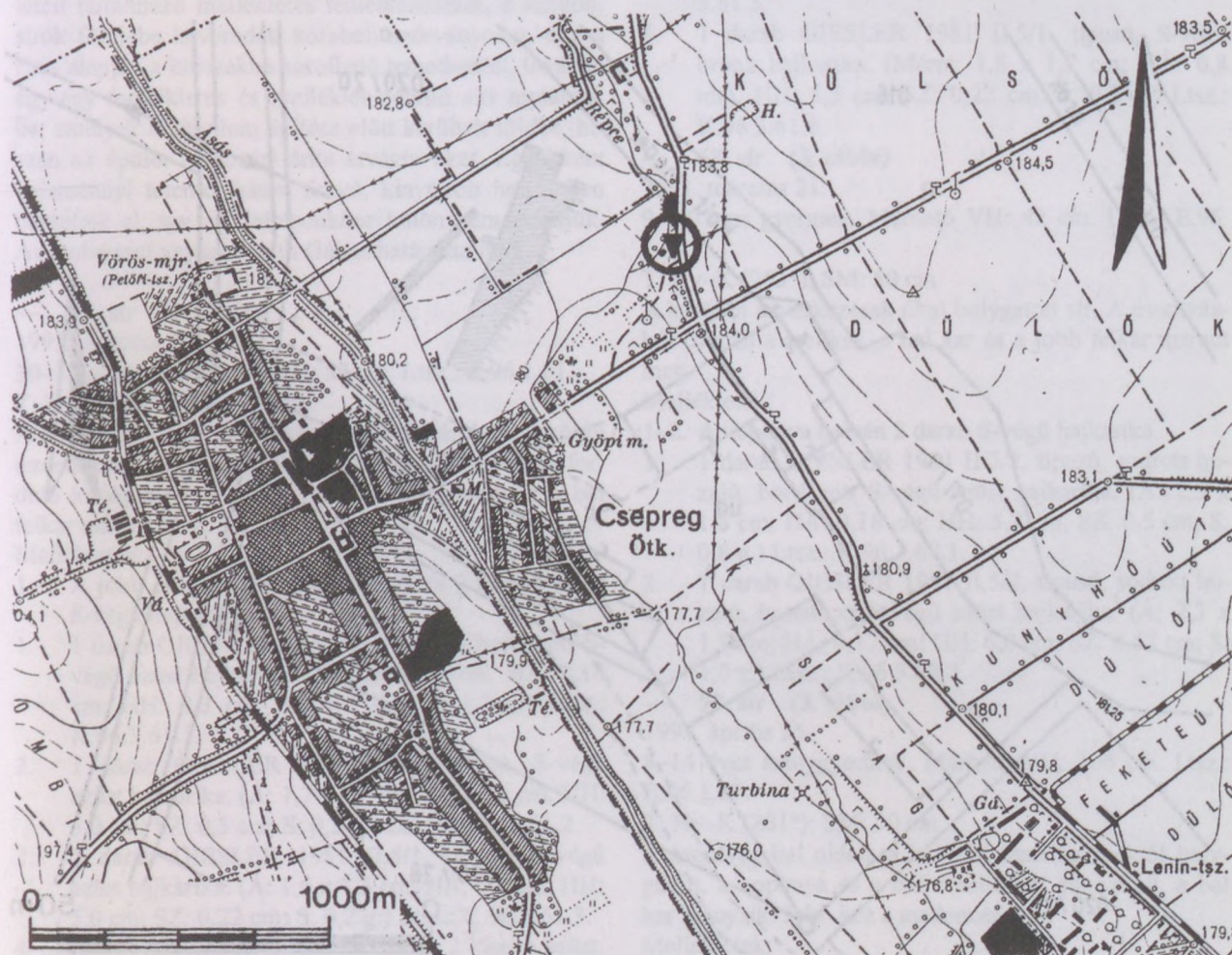
8. CSEPREG-SZENTKIRÁLY, MALOM

(volt Szombathelyi járás, korábban Sopron megye, Csepregi járás)

1. LELETKÖRÜLMÉNYEK

A ma Csepreghez tartozó Szentkirályi-malom dombján 1990 novemberében a korábbi major helyén tervezett panzió parkolójának munkagépekkel történő kialakításakor nagy mennyiségű embercsontra akadtak. A leleteket Nagy Péter, a csepregi önkormányzat építési főelődója jelentette a Savaria Múzeumnak. Sajnos a leletbejelentésig a lelőhely egy része – több tucat sír – már elpusztult. Ezt követően, 1990. november 21. és december 5. között, valamint 1991. március 18. és június 7. között Sosztarits Ottó végzett leletmentést a majdani gépkocsiparkoló helyén. Egy elpusztult Árpád-kori eredetű templom maradványai mellett a hozzá tartozó ki-

terjedt templom körüli temető 187 sírját tárta fel (DERDÁK–KISS–SOSZTARITS 1992; SOSZTARITS 1993; SM RA 1219, 1220, 1227.). A középkori templomról és temetőjéről több rövid összefoglalás (SOSZTARITS s. a.; KISS 1996 221, 1996a 329–330., 1996d No. 65–78.), embertani vonatkozásairól pedig már szintén tanulmányok sora készült (TÓTH 1992, 1996, s. a.; TÓTH-LAZÁRY s. a.). A 33. sír köptűs záródású hajkarikáját külön is közölték (KULCSÁR 1996 1. tábla 3.). Itt mondunk köszönetet az ásatáson résztvevő Kocsis Zsolt főiskolai hallgatónak.

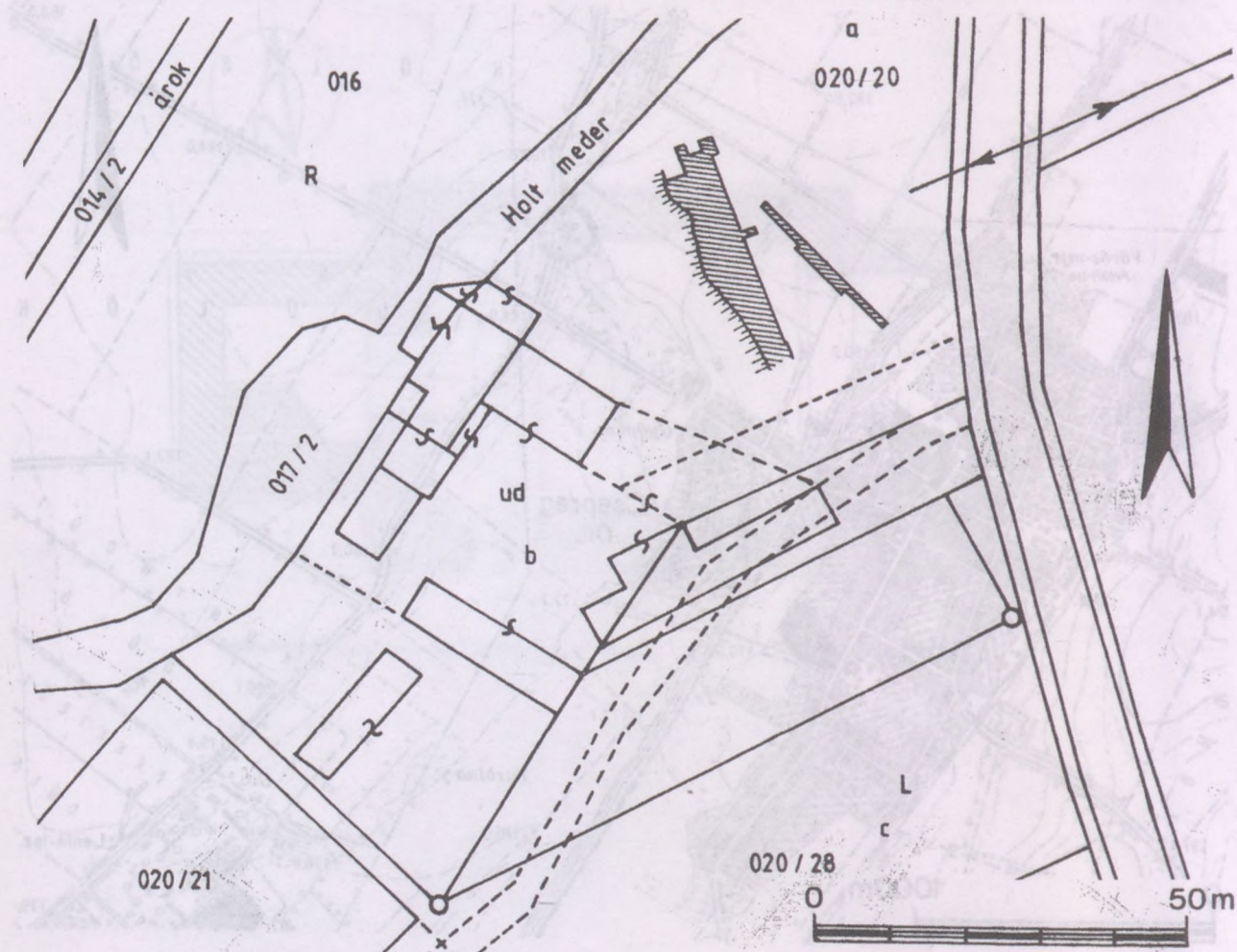

13. kép: Csepreg-Szentkirály, Malom. A lelőhely helyszínrajza (1:25 000)

2. LELŐHELY

A lelőhely a Répce keleti oldalán futó lankás domb-sor egyik, az egykori folyókanyarulattól délre elterülő dombján fekszik a Csepreg–Újkér országút északi és a Bük–Szakony országút nyugati oldalán (Hrsz.: 020/6.; Tszfm.: 184 m). A dombon őskori (kora és késő bronzkori, valamint Halstatt C. és kelta) települési objektumok mellett, egy több periódusú, a 2. és az 5. század között használt római kori villaépület és a hozzá tartozó temető egy sírja (177. sír) került napvilágra (DERDÁK-KISS-SOSZTARITS 1992; SOSZTARITS 1993). A középkori temető a villa területén létesült, és itt épült fel a templom is. A lelőhely a helybeliek előtt már régóta ismert, hiszen emberemlékezet óta itt keresik a csepregi mézszárlás áldozatainak tömegsíriját. 1621. január 6–8. között ugyanis a császári zsoldosok Collalto tábornok vezetése alatt a mezőváros békés lakói közül három nap alatt 1223-at megöltek. Így bosszulta meg II. Ferdinánd német-római császár (1619–1637) a város földesurának, Nádasdy Pánek és feleségének, Révay Juditnak hűtlen-

ségét, akik átpártoltak Bethlen Gábor erdélyi fejedelem (1613–1629) kurucjaihoz. A támadásnak azonban nyilvánvaló vallási okai is voltak, hiszen ekkor – az ellenreformáció jegyében – a katolikus katonák a védtelen evangélikus lakosságot gyilkolták (FARKAS 1887 122–136.; PAYR 1898 224.; 1924 81.; HARRACH-KISS 1983 90.; WELLNER é. n. 29–30.; SÁGI 1996 167–173.; SZERDAHELYI 1991; HES 1991; TÓTH 1991). „A hagyomány szerint mind az 1223-an egy sírban volnának eltemetve valahol a szent-királyi major előtt emelkedő domborulaton, a Répce kanyarulata körül; hol csakugyan ásás alkalmával tömérdek összehalmozott embercsontokra akadni ma is” – írta az események után több mint két és fél évszázaddal Farkas Sándor (FARKAS 1887 129.; idézi: SÁGI 1996 173.; SZERDAHELYI 1991). A mai terepviszonyokból kikövetkeztethetően a középkori temető egy része már a 19. századi majorépítkezéssel kapcsolatos tereprendezés nyomán megsemmisült.

14. kép: Csepreg-Szentkirály, Malom. A lelőhely kataszteri helyszínrajza (1:1000)

CSEPREG-SZENTKIRÁLY

3. TELEPÜLÉSNEV

A település középkori neve: Szentkirály. Első említése (templom): 1476: *ecclesia sancti regis de Chepreg* (MOL DL 17.835.). Egykor talán a locsmánci várföldek közé tartozott.

A település templomának titulusból keletkezett helynév az 1083-ban szentté avatott I. István magyar királyra (1000–1038) utal (KISS 1978 78., 1988 I. 144–145, II. 561.).

4. GYŰJTEMÉNY

Régészeti leletek: Savaria Múzeum,
Ltsz.: K.96.3.39.1.–K.96.3.Sz.6.

Embertani anyag: Savaria Múzeum,
Ltsz.: E.96.1.1–187.

5. SÍRLEÍRÁSOK

A középkori sírkert melléklet nélküli sírjainak pontos kora a sírrétegződést ábrázoló táblázat elkészítése után sem volt a temető használatának idején belül megállapítható. A megmentett középkori temetőrész közlése pedig úgy is egy külön munka feladata lesz. Az alábbiakban e helyen csupán a biztosan a 10–12. századra keltezhető sírokat ismertetjük. Elsősorban a korszak leleteit tartalmazó mellékletes temetkezéseket, a későbbi sírok földjébe keveredett korabeli szórványokat, egy a rítus alapján a korszakba sorolható temetkezést, továbbá egy-egy mellékletes és melléklet nélküli sírt mutatunk be, amelyek a templom építése előtt kerültek földbe, hiszen az épület alapozási árka átvágta őket. Egyébként valamennyi tetemet háton fekvő, kinyújtott helyzetben hantolták el, így ezt leírásunkkor külön nem említjük. Az embertani anyagot Tóth Gábor határozta meg.

— 61. sír (3. tábla)

1991. március 29.

30–50 éves nő. Mérfető VH: 54 cm. Ltsz.: E.96.1.61.

T: Ny–K (267°); SM: 50 cm.

A csontvázat csak könyékig tudtuk feltárni. A későbbi temetkezések által bolygatott. Csak az erősen jobbra forduló koponya, valamint a mellkas bal oldala és a bal felkar maradt meg.

Mellékletek:

1–3. A jobb csecsnyúlványnál 1 nagy és 2 kisebb ezüst S-végű hajkarika.

1. 1 darab GIESLER 1981 I.8/2. típusú, bordázott S-végű ezüst hajkarika. (Á: 2,8 x 2,5 cm; HÁ: 0,18 cm; HH: 8,3 cm; SZ: 0,7 cm; S: 1,2 g.) Ltsz.: K.96.3.61.1.

2. 1 darab GIESLER 1981 II.5/1. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,7 x 1,5 cm; HÁ: 0,1 cm, HH: 5,0 cm; SZ: 0,3 cm; S: 0,3 g.) Ltsz.: K.96.3.61.2.

3. 1 darab GIESLER 1981 II.5/1. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,6 x 1,3 cm; HÁ: 0,1 cm, HH: 5,0 cm; SZ: 0,22 cm; S: 0,2 g.) Ltsz.: K.96.3.61.3.

4–6. A jobb csecsnyúlványnál 1 nagy és 2 kisebb ezüst, illetve bronz S-végű hajkarika.

4. 1 darab GIESLER 1981 I.7/2. bordázott S-végű ezüst hajkarika. (Á: 2,9 x 2,5 cm; HÁ: 0,17 cm; HH: 7,7 cm; SZ: 0,8 cm; S: 1,5 g.) Ltsz.: K.96.3.61.4.

5. 1 darab GIESLER 1981 II.4/1. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,5 x 1,4 cm; HÁ: 0,11 mm, HH: 4,7 cm; SZ: 0,24 cm; S: 0,3 g.) Ltsz.: K.96.3.61.5.

6. 1 darab GIESLER 1981 II.5/1. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Méret: 1,8 x 1,7 cm; HÁ: 0,8 mm, HH: 5,5 cm; SZ: 0,22 cm; S: 0,2 g.) Ltsz.: K.96.3.61.6.

— 68. sír (3. tábla)

1991. március 21.

9–12 éves gyermek. Mérfető VH: 42 cm. Ltsz.: E.96.1.68.

T: Ny–K (263°); SM: 50 cm.

A későbbi temetkezések által bolygatott sír. A csontvázból csupán a mellkas, a bal kar és a jobb felkar maradt meg.

Mellékletek:

1–2. A koponya helyén 2 darab S-végű hajkarika.

1. 1 darab GIESLER 1981 II.5/2. típusú, sodrott huzalú, bordázott S-végű ezüst hajkarika. (Á: 2,3 x 1,8 cm; HÁ: 0,18 cm; HH: 5,7 cm, SZ: 0,5 cm; S: 0,8 g.) Ltsz.: K.96.3.68.1.

2. 1 darab GIESLER 1981 II.5/2. típusú, sodrott huzalú, bordázott S-végű ezüst hajkarika. (Á: 2,3 x 1,9 cm; HÁ: 0,17 cm; HH: 6,0 cm; SZ: 0,53 cm; S: 1,0 g.) Ltsz.: K.96.3.68.2.

— 97. sír (3. tábla)

1991. április 25.

8–14 éves leánygyermek. Mérfető VH: 106 cm. Ltsz.: E.96.1.97.

T: Ny–K (281°); SM: 50 cm.

A csontváz bal oldala a későbbi temetkezésektől bolygatott, a koponya és a bal combcsont elmozdult, a bal kar hiányzik. Jobb kéz a medencén.

Mellékletek:

1. A jobb halánték alatt 1 darab zománcos berakású

CSEPREG-SZENTKIRÁLY

- félhold alakú bronz fülbevaló (H: 4,2; SZ: 2,7 cm; V: 0,22 cm; S: 6,7 g.) Ltsz.: K.96.3.97.1.
- 2-6. A jobb halánték alatt 5 darab S-végű bronz hajkarika.
2. 1 darab GIESLER 1981 II.4/3. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,5 x 1,7 cm; HÁ: 0,2 cm; HH: 4,8 cm; SZ: 0,47 cm; S: 1,0 g.) Ltsz.: K.96.3.97.2.
3. 1 darab GIESLER 1981 II.5/3. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,5 x 2,0 cm; HÁ: 0,2 cm; HH: 5,3 cm; SZ: 0,43 cm; S: 1,4 g.) Ltsz.: K.96.3.97.3.
4. 1 darab GIESLER 1981 II.4/2. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,5 x 1,7 cm; HÁ: 0,16 cm; HH: 4,7 cm; SZ: 0,4 cm; S: 0,7 g.) Ltsz.: K.96.3.97.4.
5. 1 darab GIESLER 1981 II.4/2. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,5 x 1,7 cm; HÁ: 0,17 mm; HH: 4,2 cm; SZ: 0,44 cm; S: 0,8 g.) Ltsz.: K.96.3.97.5.
6. 1 darab GIESLER 1981 II.4/3. típusú, S-végű bronz hajkarika, S-vége letört. (Á: 1,4 x 1,5 cm; HÁ: 0,16 cm; HH: 4,3 cm; SZ: 0,35 cm; S: 0,5 g.) Ltsz.: K.96.3.97.6.
7. A jobb kéz középső ujján 1 darab zárt bronz pántgyűrű. (Á: 2,1 cm; SZ: 0,4 cm; V: 0,13 cm; S: 2,1 g.) Ltsz.: K.96.3.97.7.
- **131. sír (3. tábla)**
1991. május 2.
35-55 éves férfi. Mérfető VH: 72 cm; Ltsz.: E.96.1.131.
T: Ny-K (256°); SM: 38 cm.
A későbbi temetkezések által bolygatott. Csak a combcsontok és a kifordított jobb lábszár maradt meg. A csontvázat a templom szentélyének alapozása vágta el. Melléklet nélkül.
- **143. sír (4. tábla)**
1991. május 6.
63-67 éves nő. Mérfető VH: 147 cm; Ltsz.: E.96.1.143.
T: Ny-K (254°); SM: 50 cm.
A koponya enyhén balra fordult.
Melléklet:
1. A bal kéz középső ujján 1 darab hegyesedő végű bronz huzalgűrű. (Á: 2,2 cm; HÁ: 0,25 x 0,3 cm; HH: 7,9 cm; S: 2,8 g.) Ltsz.: K.96.3.143.1.
- **150. sír (4. tábla)**
1991. május 8.
22-26 éves nő. Mérfető VH: 98 cm; Ltsz.: E.96.1.150.
T: Ny-K (263°); SM: 110 cm.
A csontvázat csak a medencéig tudtuk feltárni. A balra forduló koponya, a mellkas és a medence elkorhadott.
Mellékletek:
1. A mellkas helyén 1 darab halszálkamintás-öntött bronz, félhold alakú csüngő (lunula). (M: 2,8 cm; SZ: 3,4 cm; V: 0,4-0,5 cm; fülSZ: 0,9 cm; S: 8,6 g.) Ltsz.: K.96.3.150.1.
2. A jobb kéz egyik ujján 1 darab négyzetesre nyomott alakú, öntött bronz karikagyűrű. (Á: 2,1 x 2,3 cm; SZ: 0,4 cm; V: 0,2-0,3 cm; HH: 7,4 cm; S: 3,4 g.) Ltsz.: K.96.3.150.2.
- **159. sír (3. tábla)**
1991. május 8.
3-5 éves gyermek. VH: 90 cm; Ltsz.: E.96.1.159.
T: Ny-K (271°); SM: 75 cm.
A koponya enyhén balra fordult. A sír két végében, a koponyánál, illetve a lábánál 1-1 darab élére állított téglá. Melléklet nélkül.
- **162. sír (4. tábla)**
1991. május 13.
49-55 éves férfi. Mérfető VH: 82 cm; Ltsz.: E.96.1.162.
T: Ny-K (254°); SM: 50 cm.
A későbbi temetkezések által bolygatott. A koponya, valamint a mellkas a jobb alkarral együtt hiányzik. A bal kéz a medencén. A csontváz lábait térdnél a templom szentélyének alapozása vágta el.
Mellékletek:
1. A könyök alatt másodlagos helyzetben 1 darab téglalap alakú, öntött bronz övcsat. (H: 2,7 cm; SZ: 1,7 cm; V: 0,2 cm; S: 2,7 g.) Ltsz.: K.96.3.162.1.
- 2-8. A derék körül 7 darab négyszögletes préselt vas övveret, négykaréjos mintával. (SZ: 2,0 x 2,0 cm; M: 0,6 cm; S: kb. 1,3 g.) Ltsz.: K.96.3.162.2-8.
- 9-10. A könyök alatt másodlagos helyzetben 2 darab bronzlemezről hajtott csövecske. (H: 2,2 cm; V: 0,25 cm; S: 0,1 g.) Ltsz.: K.96.3.162.9-10.
- **165. sír (4. tábla)**
1991. május 14.
23-30 éves nő. Mérfető VH: 145 cm; Ltsz.: E.96.1.165.
T: Ny-K (274°); SM: 120 cm.
A csontvázat csak lábszárközépig tudtuk feltárni. Bolygatott. A jobb combcsont és a bal lábszár hiányzik. A koponya balra fordult. A bal kéz a medencén.
Mellékletek:
1-3. A jobb halántéknál 3 darab S-végű ezüst, illetve bronz hajkarika.
1. 1 darab GIESLER 1981 I.6/2. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 2,1 x 2,3 cm; HÁ: 0,15 cm; HH: 6,0 cm; SZ: 0,26 cm; S: 1,1 g.) Ltsz.: K.96.3.165.1.
2. 1 darab GIESLER 1981 II.4/2. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,7 x 1,8 cm; HÁ: 0,16 cm; HH: 4,8 cm; SZ: 0,44 cm; S: 1,0 g.) Ltsz.: K.96.3.165.2.
3. 1 darab GIESLER 1981 II.4/2. típusú, S-végű bronz hajkarika, S-vége letört. (Á: 1,3 x 1,5 cm; HÁ: 0,18 cm; HH: 4,3 cm; SZ: 0,57 cm; S: 0,9 g.) Ltsz.: K.96.3.165.3.
- 4-9. A bal halántéknál 6 darab S-végű bronz hajkarika:

CSEPREG-SZENTKIRÁLY

4. 1 darab GIESLER 1981 II.4/2. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,3 x 1,4 cm; HÁ: 0,16 cm; HH: 4,1 cm; SZ: 0,55 cm; S: 0,6 g.) Ltsz.: K.96.3.165.4.
5. 1 darab GIESLER 1981 II.4/3. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,4 x 1,8 cm; HÁ: 0,2 cm; HH: 4,5 cm; SZ: 0,55 cm; S: 1,3 g.) Ltsz.: K.96.3.165.5.
6. 1 darab GIESLER 1981 II.4/3. típusú, S-végű bronz hajkarika, S-vége letörött. (Á: 1,5 x 1,8 cm; HÁ: 0,2 cm; HH: 4,3 cm; SZ: 0,6 cm; S: 1,1 g.) Ltsz.: K.96.3.165.6.
7. 1 darab GIESLER 1981 II.4/2. típusú, S-végű bronz hajkarika, S-vége letörött. (Á: 1,5 x 1,7 cm; HÁ: 0,15 cm; HH: 4,6 cm; SZ: 0,4 cm; S: 0,5 g.) Ltsz.: K.96.3.165.7.
8. 1 darab GIESLER 1981 II.4/1. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,7 x 1,9 cm; HÁ: 0,12 cm; HH: 4,9 cm; SZ: 0,43 cm; S: 0,7 g.) Ltsz.: K.96.3.165.8.
9. 1 darab GIESLER 1981 II.4/3. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,5 cm; HÁ: 0,2 cm; HH: 3,9 cm; SZ: 0,6 cm; S: 1,1 g.) Ltsz.: K.96.3.165.9.

Szórvány (5. tábla B.)

A 39. sír földjében:

1. A sír földben 1 darab GIESLER 1981 I.8/2. típusú, rombusz átmetszetű és bordázott S-végű ezüst hajkarika. (Á: 2,8 cm; HÁ: 0,18 cm; HH: 8,5 cm; SZ: 0,53 cm; S: 1,5 g.) Ltsz.: K.96.3.39.1. (1991. március 21.)

A 44. sír földjében:

1. A sír földben 1 darab GIESLER 1981 I.8/2. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 2,8 x 2,5 cm; HÁ: 0,17 cm; HH: 8,4 cm; SZ: 0,33 cm; S: 1,7 g.) Ltsz.: K.96.3.44.1. (1991. március 21.)

A 102. sír földjében:

1. A csontváz alatti sír földben 1 darab GIESLER 1981 II.4/2. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,8 x 1,5 cm; HÁ: 0,21 cm; HH: 4,8 cm; SZ: 0,4 cm; S: 1,2 g.) Ltsz.: K.96.3.102.1. (1991. április 23.)

111. sír földjében:

1. A jobb könyék alatt a sír földben 1 darab hegyesedő végű bronz huzalgűrű. (Méret: 2,4 x 2,2 cm; HÁ: 0,25 x 0,3 cm; HH: 7,3 cm; S: 2,0 g.) Ltsz.: K.96.3.111.1. (1991. április 23.)

Az 1. szelvényben:

1. 1 darab pödrott végű vas hajkarika. (Á: 3,2 x 2,7 cm; HÁ: 0,3 cm; HH: 8,0 cm; SZ: 0,5 cm; S: 2,1 g.) Ltsz.: K.96.3.Sz.1. (1991. április 2.)
2. 1 darab GIESLER 1981 II.5/4. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 2,4 x 1,8 cm; HÁ: 0,25 cm; HH: 5,1 cm; SZ: 0,5 cm; S: 2,3 g.) Ltsz.: K.96.3.Sz.2. (1991. április 5.)
3. 1 darab GIESLER 1981 II.4/1. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,8 x 1,5 cm; HÁ: 0,12 cm; HH: 4,8 cm; SZ: 0,33 cm; S: 0,5 g.) Ltsz.: K.96.3.Sz.3. (1991. április 16.)
4. 1 darab egyenes hátú, egyélű kovácsolt vaskés (H: 9,2 cm; SZ: 1,1 cm; V: 0,4 cm; S: 9 g.) Ltsz.: K.96.3.Sz.6. (1991. április 2.)

6. TEMETKEZÉSI SZOKÁSOK

A feltárt sírok tájolása kivétel nélkül Ny–K-i irányú volt. Valamennyi halottat – már amennyire az megfigyelhető volt, háton kinyújtva helyezték örök nyugalomra. A 97., 162. és a 165. sír esetében az egyik vagy másik kezét a medencére hajlították. A változó mélységű és a tetem méretéhez igazodó sírgödört vagy annak rész-

letét az őskori és római kori kultúrréteg, továbbá a sok későbbi sírátvágás miatt az ismertetett temetkezések esetében nem figyelhettük meg. A sírok mélységadata a terület nagyfokú lepusztultsága miatt csak tájékoztató jellegű! A 159. számú gyermeksírbán a koponyához és a lábhoz egy-egy téglát állítottak.

7. MELLÉKLETEK

A temető 10–12. századi korszakából származó ékszerek összesen 10,2 gramm súlyú ezüstöt tartalmaztak,

amit kb. 15–20 darab egykorú érméből lehetett kinyerni. Az ezüst mennyiségének megoszlása a következő volt:

39. sír	-	1,5 g
61. sír	-	3,5 g
68. sír	-	1,8 g
165. sír	-	1,1 g
szórvány	-	2,3 g
összesen:	-	10,2 g

Ékszerek:

Hajkarikák: (17. kép)

A temető leggyakoribb ékszere, a különböző típusú S-végű hajkarika 7 sírből került napvilágra, viseleti helyén azonban csak négy esetben (61., 68., 97., 165. sír).

A 68. sírban 2 darab hajkarika volt a koponya helyén, a 97. sírban pedig 5 darab a koponya jobb oldalán a fülbevaló mellett. A 61. sírban 6 darabot (mindkét oldalon 3-3), a 165. sírban 9 darabot (3 a jobb és 6 a bal oldalon) találtunk belőle a koponya mellett. Három esetben (39., 44., 102. sír) 1-1 darab a sírföldből látott újra

II.4/1	-	61. sír (1 ezüst), 165. sír (1 bronz), szórvány (1 bronz)
II.4/2	-	97. sír (2 bronz), 102. sír (1 bronz), 165. sír (4 bronz)
II.4/3	-	97. sír (2 bronz), 165. sír (3 bronz)
II.5/1	-	61. sír (2 ezüst + 1 bronz)
II.5/2	-	68. sír (2 sodrott ezüst)
II.5/3	-	97. sír (1 bronz)
II.5/4	-	szórvány (1 ezüst)
I.6/2	-	165. sír (1 ezüst)
I.7/2	-	61. sír (1 bordázott ezüst)
I.8/2	-	39. sír (1 rombusz átmetszetű ezüst), 61. sír (1 bordázott ezüst), 44. sír (1 bronz)

Az egyetlen, ráadásul vasból készült, pödrött végű hajkarika szórványként került napvilágra.

Fülbevaló: (17. kép)

A 97. leányka sírből zománcdíszes, ún. Köttlach-típusú, félhold alakú bronz fülbevaló származik a koponya jobb oldaláról. Térben legközelebbi párhuzama éppen a Lutzmannsburg/Locsmánd kora Árpád-kori sáncvárából származik (KAUS 1987 7. kép).

Lunula: (17. kép)

A 150. sírban nyugvó fiatal nő csontvázának mellén egy halszákamintás öntött bronz, félhold alakú csüngő (lunula) volt.

Gyűrűk: (17. kép)

4 sírből ismerünk bronzgyűrűt (97., 111., 143., 150. sír). Ahol ezt pontosan meg lehetett figyelni, ott nők vagy kislányok viselték. Két esetben a gyűrű a kéz középső ujjára volt felhúzva (97., 143. sír).

Típus szerint a gyűrűk közül kettő hegyesedő végű huzalgűrű (111., 143. sír), egy pántkarika-gyűrű (97. sír) és egy négyzetesre nyomott karikagyűrű (150. sír). Anyagukra nézve valamennyi bronz.

napvilágot, ezekbe a sírokba tehát ezek az ékszerek már másodlagosan kerültek bele.

Az S-végű hajkarikák közül formájuk és díszítettségük alapján a következők említendők meg: A 61. sír 2 nagyobb hajkarikája bordázott, a 68. sír 2 hajkarikája sodrott huzalú és bordázott végű, a 39. sír hajkarikája pedig rombusz átmetszetű. Legvastagabb huzalból az egyik szórvány hajkarika készült. E felsorolt darabok mind ezüstből vannak.

Egy másik szórvány hajkarika ritka típust képvisel, hiszen pödrött végű, és vashuzalból készítették.

Az előkerült hajkarikák időrendjét tekintve megállapítható, hogy az egyszerűbb típusok zömében még a korábbi soros temetőből, a sodrott karikájúak, ill. bordázott végűek pedig már inkább a későbbi cinteremből származnak.

Az S-végű hajkarikák Jochen Giesler-féle (GIESLER 1981) típusbeosztását, anyag és díszítés szerinti megoszlását az alábbi felsorolás tartalmazza:

15. kép: Csepreg-Szentkirály, Malom. A 97. sír fülbevalójának és hajkarikáinak elhelyezkedése (1:1)

Övdszék: (17. kép)

A korabeli temetők leletanyagában egyedülállónak mondható a 162. sírban nyugvó férfi derekán lelt négyzetes bronzcsattal záródó és 7 darab négyzet alakú préselt vaslemez verettel díszített öv. Szerencsés körülmény, hogy a temetkezés kiváló rétegtani helyzete alapján a sír viszonylag pontos keltezésére van mód. Mivel a csontvázat térdben a templom alapozása vágta el, bizonyos, hogy a sír még a temető korábbi, soros részéhez tartozott. Ami annyit jelent, hogy – amint majd arról alább szó esik – a sírnak a 11/12. század fordulója előtt kellett földbe kerülnie. Az öv pontos párhuzamát nem ismerjük, de analógiáit valószínűleg keleti irányban kell keresnünk. Megerősít ebben bennünket Pálóczi Horváth András véleménye is, aki viszont az övdszék-

nek a kunokkal való kapcsolatát kizárta (Pálóczi Horváth András szóbeli közlése). Ha ez igaz, akkor talán felvethető az öv besenyő eredete is, hiszen itt, a Nyugat-Dunántúlon – Győr, Moson, Sopron és Vas megyék területén – nagy számban éltek az Árpád-korban határőrző feladattal idetelepített besenyő csoportok (GYÖRFFY 1990 124–129.). Ám szállásaik a fennmaradt egyéb földrajzi nevek tanúsága szerint egykor jóval sűrűbbek voltak, hiszen nemcsak ott lakhattak, ahol erre egyértelmű történeti forrás vagy „Besenyő” nevezetű helynév utal (KISS-TÓTH-Z. CZIGÁNY 1998 118.).

Szerszámok és eszközök:

Egy vaskést a szórványok közül ismerünk.

8. ÖSSZEFOGLALÁS

A templom:

A 6,5-7 méter széles, félköríves apszissal záródó, váll nélküli egyhajós templom teljes egészében elpusztult, belőle csak a szentély, a diadalív (?), valamint a hajó déli falának döngölt agyagalapozása maradt meg. A maradványok alapján a templom hossza hozzávetőlegesen 10-11 méter lehetett.

A templom korhatározására a tárgyi leletek hiányában csupán az alaprajz, illetve a körülötte elterülő temető adhat kronológiai támpontokat. A hiányos alaprajzon kívül csupán egyetlen lelet, egy bordaív idomtégla utal a kb. négy évszázadig álló templom átépítésére. A kiszedett falak visszatöltött törmelékéből előkerült darab a templom egykori gótikus átépítésének egyetlen tárgyi emléke.

A templom titulusa – a Szentkirály helynévből adódóan – minden bizonnyal Szent István volt. A templomot említő írásos források azonban csak a késői középkorból ismertek: 1476: *ecclesia sancti regis de Chepreg* (MOL DL 17.835.). 1520: *plebanum ecclesie parochialis sancti Regis Stephani prope oppidum Chepreg fundate/ plebanum ecclesie parochialis beati Regis Stephani de predicta Chepregh* (MOL DL 23.426.), 1528: *plebanie ecclesie Sancti Regis Stephani parochialis prope opidum Chepreg fundate* (MOL Herceg Esterházy család levéltára, Vegyes iratok [P 113.] Varia. Fasc. I., No. 14.).

A temető:

A többretegű temetőből 187 nyugat-kelet tájolású sír került feltárássra, amelyből 25 volt a mellékletes (és további 9 sírnak voltak a földjében másodlagosan korábbi leletek). A temető teljes kiterjedését nem volt mód megállapítani, de az minden bizonnyal a Bük-Szakony országút alá is kiterjedt.

A sírok legkorábbi rétege (biztosan 4 temetkezés) még egy korábbi, a templom építkezését megelőző időszak soros temetőjéhez tartozott. E sírok 11. századra keltezhető leletei jelölik ki a templomépítés idejét. A többi sír alapján a temető használata a 12. és a 16. század eleje közé keltezhető. Felhagyása, ezzel együtt a templom pusztulása is valószínűleg a törökök 1532-es kőszegi ostromával hozható összefüggésbe.

Maga a temető soros köznépi temetőként indult (biztosan ide tartozik a leletes sírok közül a 97., 150. és a 162. sír, valamint a melléklet nélküli temetkezések közül 131. sír. A temető a benne felépült, nyilván Szent István titulusú templom alaprajzi sajátosságai (váll nélküli és félköríves apszisú), valamint a sírok topográfiai elhelyezkedése és rétegtani helyzete alapján a 11–12. század fordulóján már biztosan templom körüli cinte remmé alakult át. A kb. a 12. század végéig terjedő időszakhoz sorolhatóak több-kevesebb biztonsággal a 61., 68., 143., 165. leletes sírok, valamint rítusa alapján a 159. számú, melléklet nélküli téglával keretezett temetkezés. Természetesen további melléklet nélküli sírok is tartozhatnak az említett két korai periódushoz, ám ezeket a későbbi temetkezések közül régészeti módszerekkel nem lehet biztosan kiválasztani. Az egykori soros temető rész a később felépült templomtól minden bizonnyal DK-i irányban terült el.

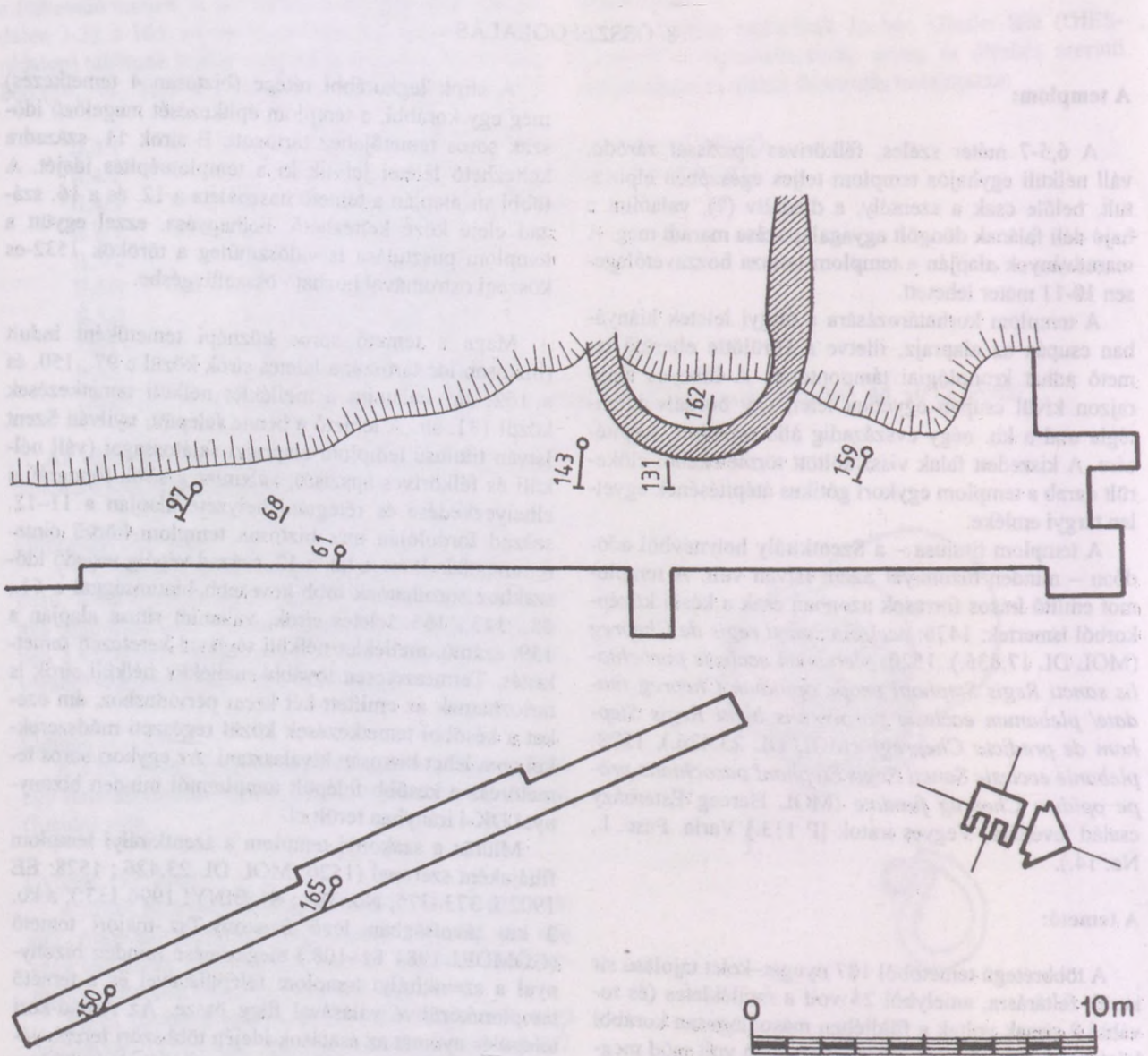
Miután a szakonyi templom a szentkirályi templom filiájaként szerepel (1520: MOL DL 23.426.; 1528: EE 1902 I. 373–375, No. 382.; KUBINYI 1996 133.), a kb. 3 km távolságban lévő Szakony-Tsz.-majori temető (GÖMÖRI 1984 81–108.) megszűnése minden bizonnyal a szentkirályi templom felépülésével és a temető templomkörülívé válásával függ össze. Az Árpád-kori település nyomát az ásatások idején többszöri terepbejárással lokalizáltuk a Szakonyba vezető út keleti oldalán, az egykori templom szomszédságában.

CSEPREG-SZENTKIRÁLY

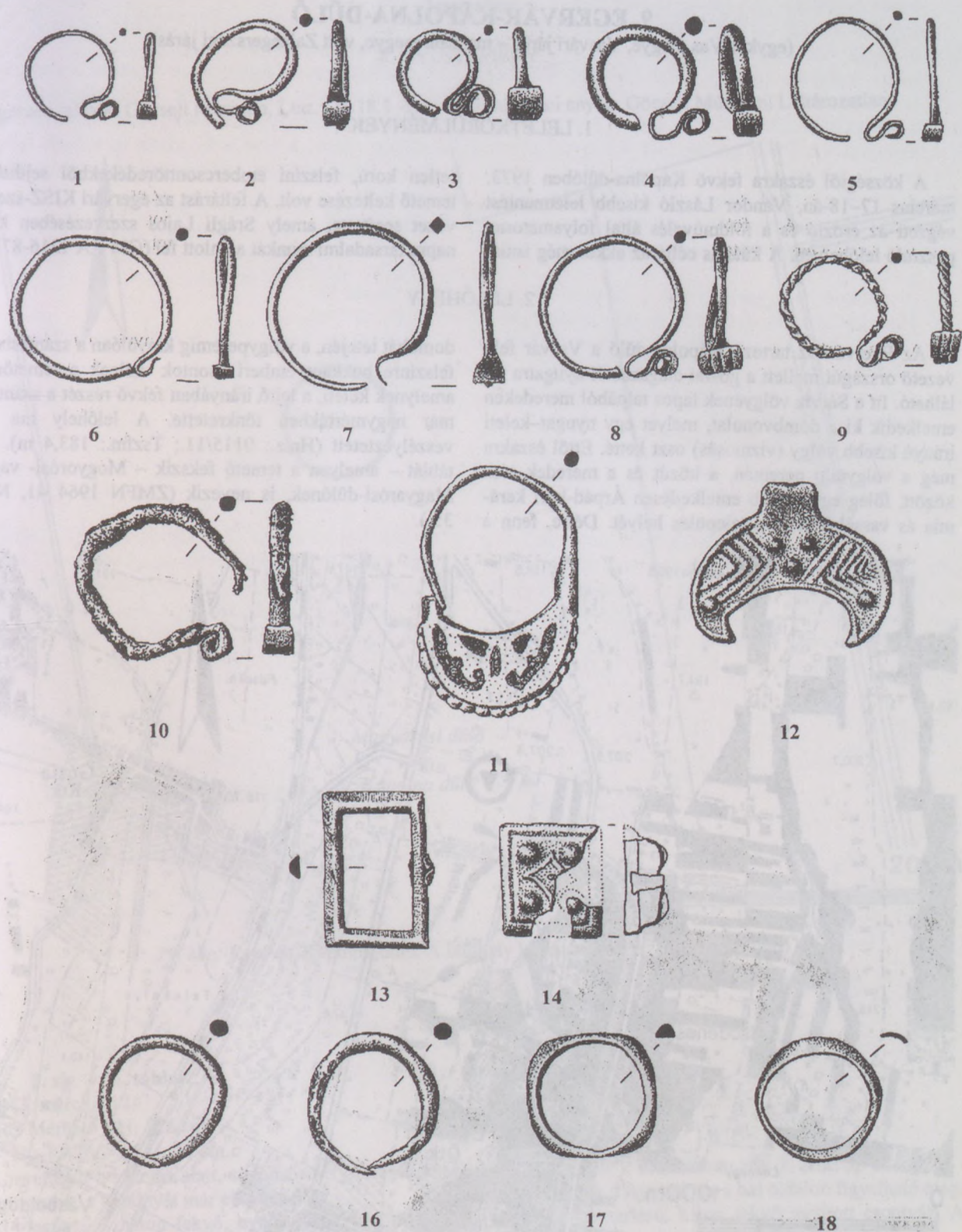
A terület korai birtoktörténetéről alig tudunk valamit. Az alapján azonban, hogy 1255-ben Csepreg és Ablánc határában még locsmándi várföldeket (*terra castri Luchman*) (UB I. 238–239, No. 347.), 1270-ben pedig a mai Kiszsidánnyal és Horvátzsidánnyal határos hajdani Gatalba (*Geotan*) való egykori locsmándi várjobbágyokat említenek (UB I. 384–385, No. 583.; KRISTÓ 1988 277–278.), feltételezhető, hogy Szentkirály falu az egykor talán összefüggő területtel rendelkező Locsmánd megye (*comitatus*) területéhez tartozott. E megye központja a római kori Borostyánkő út mellett elterülő, és az egykori Szentkirálytól alig 8,5 km-re fekvő mai Lutzmannsburg/Locsmánd község ún. Kirchberg/Tempomhegyén emelt széles talpú államalapításkori sáncvár

volt (ULBRICH 1964; MEYER 1984 4. Abb.; KAUS 1987 334–337.). Nem lehetetlen hát, hogy temetőnkben e várispánsághoz tartozó népek egyik csoportját hantolták el, amelyek között talán besenyők is voltak (erre utalhat esetleg a 162. sír veretes öve).

A csepreg–szentkirályi lelőhely a középkori Sopron vármegye területén fekszik. Ezért az itt feltárt temetőrészlet történeti jelentőségének és kapcsolatainak – egyrészt a környék más honfoglalás és kora Árpád-kori temetőivel, másrészt a locsmándi várispánsággal (KRISTÓ 1969) – részletekbe menő elemzésére a készülő Győr-Moson-Sopron megyei corpus-kötet hivatott (FIGLER-GÖMÖRI-PASZTERNÁK-TOMKA s. a.).

16. kép: Csepreg-Szentkirály, Malom. Temetőterkép (1:200)

17. kép: Csepreg-Szentkirály, Malom. Az ékszerek és övdíszek típusai (1:1)

EGERVÁR-KÁPOLNA-DŰLŐ

VÁNDOR LÁSZLÓ

9. EGERVÁR-KÁPOLNA-DŰLŐ

(egykor Vas megye, Vasvári járás – ma Zala megye, volt Zalaegerszegi járás)

1. LELETKÖRÜLMÉNYEK

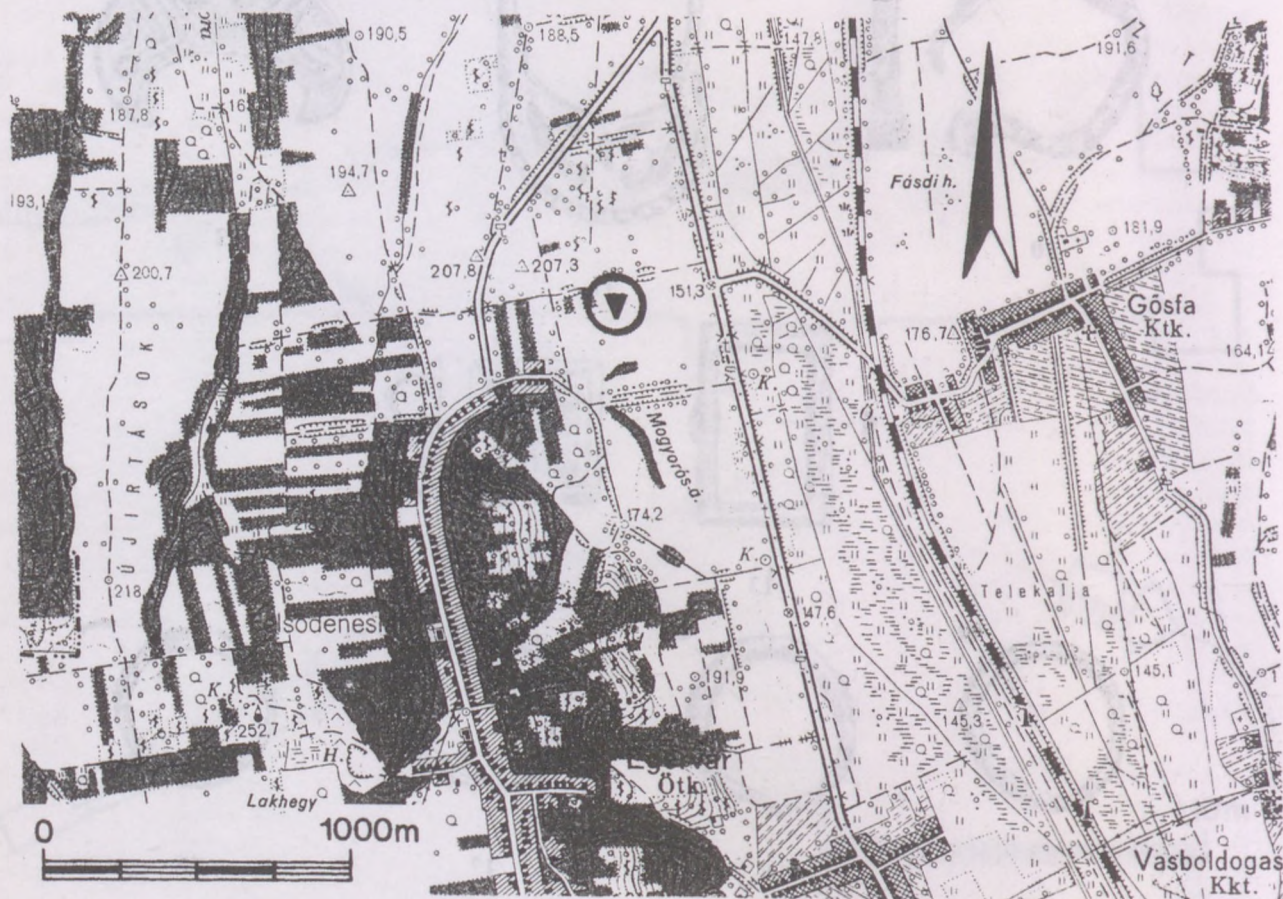
A községtől északra fekvő Kápolna-dűlőben 1973. március 17–18-án, Vándor László kisebb leletmentést végzett az erózió és a földművelés által folyamatosan pusztuló lelőhelyen. A kutatás célja az akkor még ismeretlen korú, felszíni embercsonttöredékekből sejtető temető keltezése volt. A feltárást az egervári KISZ-szervezet segítette, amely Srágli Lajos szervezésében két napra társadalmi munkát ajánlott fel (GM RA 1216-87).

retlen korú, felszíni embercsonttöredékekből sejtető temető keltezése volt. A feltárást az egervári KISZ-szervezet segítette, amely Srágli Lajos szervezésében két napra társadalmi munkát ajánlott fel (GM RA 1216-87).

2. LELETHELY

Az Egervárhoz tartozó Kápolna-dűlő a Vasvár felé vezető országút mellett a gösfai elágazástól nyugatra található. Itt a Sárvíz völgyének lapos talpából meredeken emelkedik ki a dombvonulat, melyet egy nyugat-keleti irányú kisebb völgy (vízmosság) oszt ketté. Ettől északra még a völgytalp peremén, a közút és a meredek rész között, főleg egy kisebb emelkedésen Árpád-kori kerámia és vassalak jelzi a település helyét. Délre, fenn a

dombhát tetején, a völgyperemig kinyúlóan a szántásban felszínre bukkant emberi csontok utalnak a temetőre, amelynek keleti, a lejtő irányában fekvő részét a szántás már nagymértékben tönkretette. A lelőhely ma is veszélyeztetett (Hrsz.: 0115/11.; Tszfm.: 183,4 m). A táblát – amelyen a temető fekszik – Mogyorósi- vagy Magyarósi-dűlőnek, is nevezik (ZMFN 1964 41, No. 35.).

18. kép: Egervár-Kápolna-dűlő. A lelőhely helyszínrajza (1:25 000)

EGERVÁR-KÁPOLNA-DÜLŐ

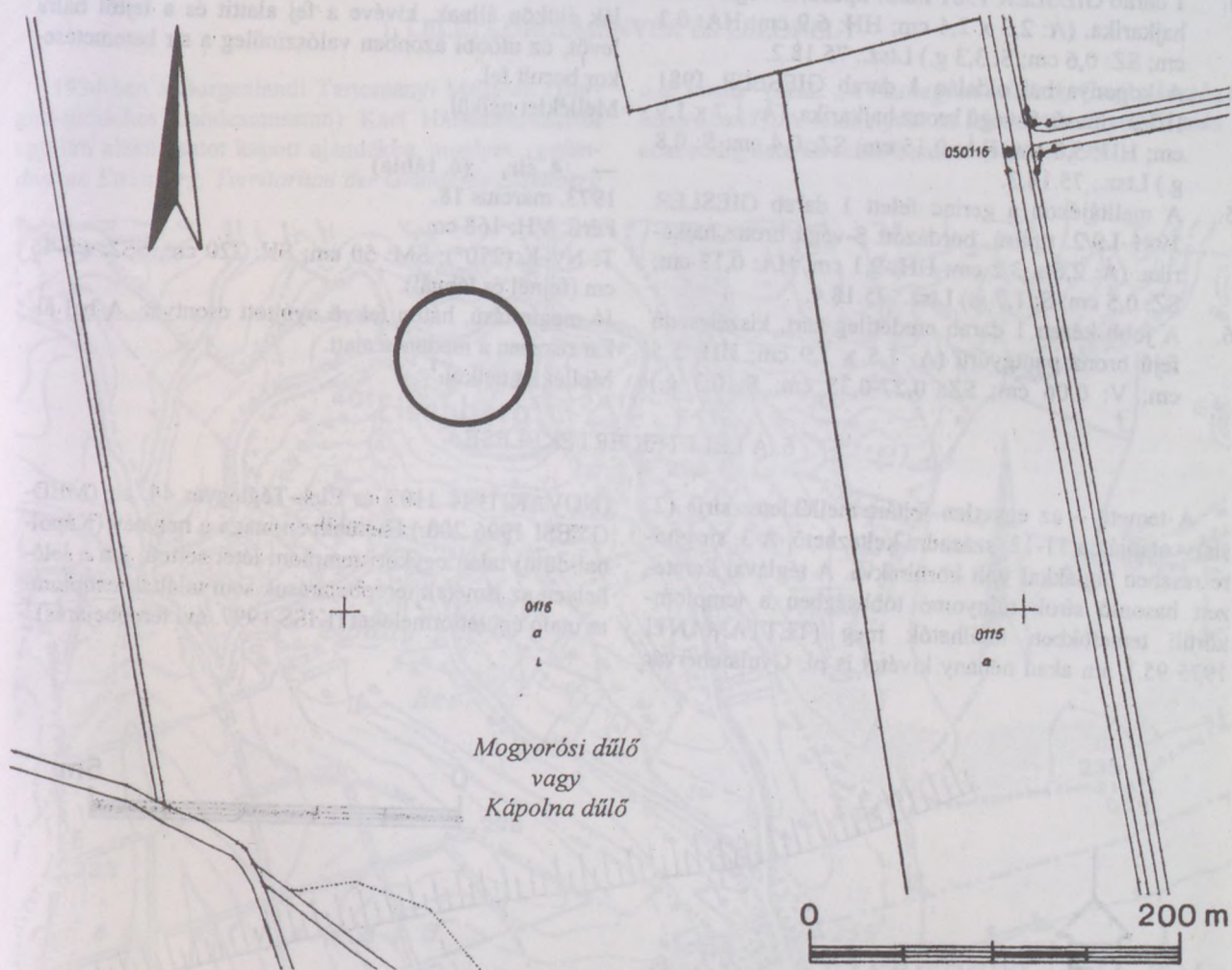
3. TELEPÜLÉSNEV

Ismeretlen.

4. GYŰJTEMÉNY

Régészeti leletek: Göcseji Múzeum, Ltsz.: 75.18.1-5.

Embertani anyag: Göcseji Múzeum, Leltározatlan.

19. kép: Egervár-Kápolna-dűlő. A lelőhely kataszteri helyszínrajza (1:4000)

5. SÍRLEÍRÁSOK

— 1. sír (6. tábla)

1973. március 17.

Nő? Mérhető VH: 125 cm.

T: Ny-K (266°); SM: 25 cm.

Közvetlenül a szántás alatt, sírfolt nem figyelhető meg.

Bolygatott, a koponyát már elszántották.

Jó megtartású, háton fekvő, nyújtott váz. Kezek a test mellett, a bal alkar vége a medence, illetve a combcsont alatt.

Melléklet nélkül.

— 2. sír (6. tábla)

1973. március 18.

Nő. VH: 150 cm.

T: Ny-K (270°); SM: 40 cm; SH: ?; SSZ: 53 cm.

A sírfolt csak a fej körül és a bal oldalon figyelhető meg.

Közepes megtartású, háton fekvő nyújtott csontváz. A bal alkar a medencelapát alá nyúlik.

Mellékletek:

- 1–3. A koponya jobb oldalán 3 bronz S-végű hajkarika (1., 2., 4.), az 1–2. egyforma.
1. 1 darab GIESLER 1981 II.5/5. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,9 x 2,2 cm; HH: 5,8 cm; HÁ: 0,3 cm; SZ: 0,6 cm; S: 2,5 g.) Ltsz.: 75.18.1.
 2. 1 darab GIESLER 1981 II.5/5. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,9 x 2,2 cm; HH: 5,9 cm; HÁ: 0,3 cm; SZ: 0,35 cm; S: 2,7 g.) Ltsz.: 75.18.1.
 3. 1 darab GIESLER 1981 I.6/5. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 2,3 x 2,4 cm; HH: 6,9 cm; HÁ: 0,3 cm; SZ: 0,6 cm; S: 3,3 g.) Ltsz.: 75.18.2.
 4. A koponya bal oldalán 1 darab GIESLER 1981 II.5/2. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,7 x 1,9 cm; HH: 5,8 cm; HÁ: 0,15 cm; SZ: 0,4 cm; S: 0,8 g.) Ltsz.: 75.18.3.
 5. A melltájékon a gerinc felett 1 darab GIESLER 1981 I.9/2. típusú, bordázott S-végű bronz hajkarika. (Á: 2,6 x 3,2 cm; HH: 9,1 cm; HÁ: 0,17 cm; SZ: 0,5 cm; S: 1,7 g.) Ltsz.: 75.18.4.
 6. A jobb kézen 1 darab eredetileg zárt, kiszélesedő fejű bronz pántgyűrű (Á: 1,5 x 1,9 cm; HH: 5,5 cm; V: 0,06 cm; SZ: 0,27-0,35 cm; S: 0,3 g.)

Ltsz.: 75.18.5.

— 3. sír (6. tábla)

1973. március 18.

Férfi. VH: 165 cm.

T: Ny-K (269°); SM: 45 cm.

Téglával részben körülrakott sír.

Jó megtartású, háton fekvő nyújtott csontváz. A koponya részben az alája tett téglán fekszik. A váz alkarjai a medence, illetve a combcsontok alá nyúlnak. A körítő téglák élükön állnak, kivéve a fej alattit és a fejtől balra levőt, ez utóbbi azonban valószínűleg a sír betemetésekor borult fel.

Melléklet nélkül.

— 4. sír (6. tábla)

1973. március 18.

Férfi. VH: 168 cm.

T: Ny-K (270°); SM: 50 cm; SH: 220 cm; SSZ: 65-45 cm (fejnél és lábánál).

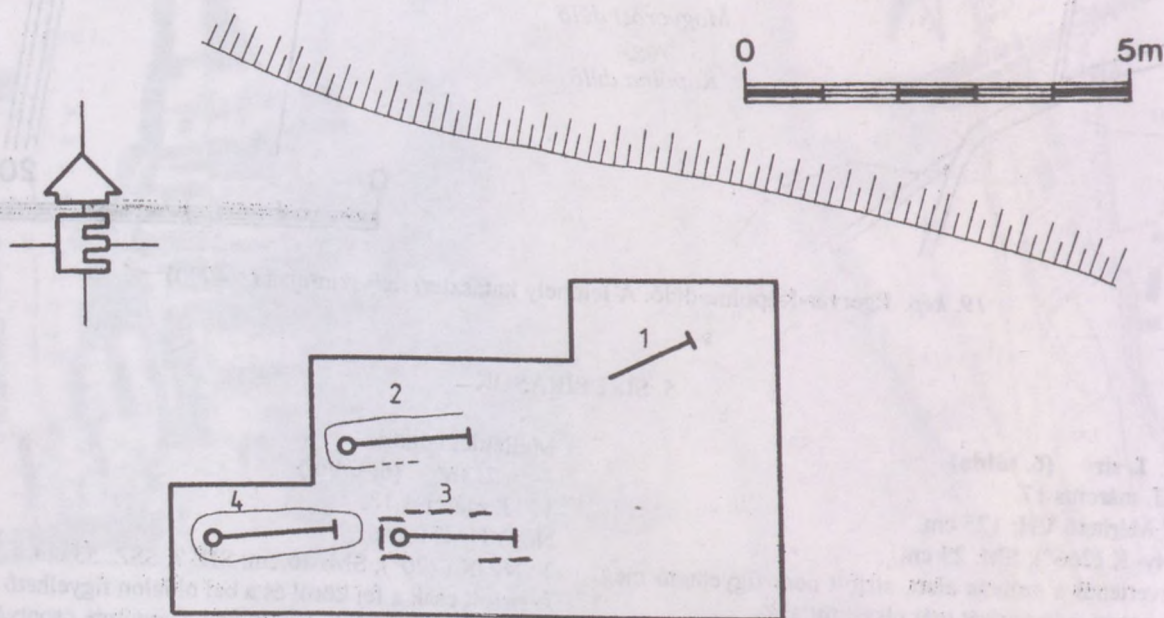
Jó megtartású, háton fekvő nyújtott csontváz. A bal alkar részben a medence alatt.

Melléklet nélkül.

6. A LELETEK ÉRTÉKELÉSE

A temető – az egyetlen feltárt mellékletes sírja (2. sír) – alapján a 11-12. századra keltezhető. A 3. sír gödre részben téglákkal volt körülrakva. A téglával keretezett hasonló sírok túlnyomó többségben a templomkörüli temetőkből találhatók meg (TETTAMANTI 1975 95.), ám akad néhány kivétel is pl. Gyulaféhevár

(NOVÁK 1944 110.) és Elek-Téglagyár 44. sír (MEDGYESI 1996 200.) Esetünkben maga a helynév (Kápolnai-dűlő) talán egykori templom létét sejteti, ám a leőhelyen az ismételt terepbejárások sem találtak templomra utaló épülettörmelékét (KISS 1997. évi terepbejárás).

20. kép: Egervár-Kápolna-dűlő. Temetőterkép (1:100)

KARL KAUS

10. EISENBERG AN DER PINKA/CSEJKE-EISENBERG/VASHEGY

(Ortsgemeinde Deutsch Schützen-Eisenberg; Bezirk Oberwart, Burgenland, Ausztria)

(egykor Magyarország, Vas megye, Szombathelyi járás)

1. LELETKÖRÜLMÉNYEK ÉS LELOHELY

1934-ben a Burgenlandi Tartományi Múzeum (Burgenländisches Landesmuseum) Karl Halaunbrennertől egy líra alakú csatot kapott ajándékba, amelyet „*gefunden am Eisenberg, Territorium der Gemeinde Eisenberg*

a.d. Pinka” (azaz: „*a Vashegyen találtak, Csejke község határában*”). A lelőhelyről és leletkörülményekről más adat eddig nem áll rendelkezésre (KAUS 1993).

21. kép: Eisenberg an der Pinka/Csejke-Eisenberg/Vashegy. A lelőhely környékének helyszínrajza (1:25 000)

2. TELEPÜLÉSNEV

A település középkori neve Csejke. Első említése: 1244: *Villa Cheyka* (CSÁNKI 1894 II. 741.; UB I. 209–210, No. 297.) 1274-ig Vasvári várbirtok volt. (HECKENAST 1968 141.; UB II. 67, No. 89.)

A *Csejke* helynév puszta személynévből keletkezett magyar névadással. Az alapjául szolgáló személynév szláv eredetű – vö. a cseh Čejka személynév (KISS 1988 I. 313–314.).

3. GYŰJTEMÉNY

Burgenländisches Landesmuseum, Ltsz.: 12.027.

4. LELETLEÍRÁS

– 1 darab bronzból öntött líra alakú csat, bordázott karikával. (H: 4,8 cm; SZ: 3,4 cm.) Ltsz.: 12.027.

5. A LELET ÉRTÉKELÉSE

Ez a magyar honfoglalás kori leletekben gyakori tárgytípus (RÉVÉSZ 1987, 1988) a pinkaóvári leletekkel együtt a Vashegy környékének korai megszállására utal, amely a pinkaóvári vár határvédelmi szerepe mellett a vaskitermelés korabeli fontosságát is mutatja. Utal tehát arra, hogy ezt a stratégiai és gazdasági szempont-

ból lényeges vasnyerő helyet már a kora Árpád-kori településhálózat kialakulása és a vármegye megszervezése előtt birtokba vették és művelték. (HECKENAST 1968 145.). A hely fontosságára utal, hogy Csejke falu 1274-ig vasvári várbirtok volt (HECKENAST 1968 141.). A csat képe szerepel: FRIESINGER–VACHA 1987 148.

6. MEGJEGYZÉS

Mivel a csat egy római bronzérmével – Antoninus Pius (138–161) sestertiusával – került gyűjteménybe, korábban rómaiként leltározták be és akként is pub-

likálták (BARB 1935 2.). Másolata a milicentenárium kapcsán Vasváron, valamint Szombathelyen volt kiállítva (KISS 1996d No. 63.).

HEGYHÁTSZENTMÁRTON-FŐ UTCA

HORVÁTH ISTVÁN-KISS GÁBOR

11. HEGYHÁTSZENTMÁRTON-FŐ UTCA

(volt Körmendi járás)

1. LELETKÖRÜLMÉNYEK, LELŐHELY, LELETLEÍRÁS

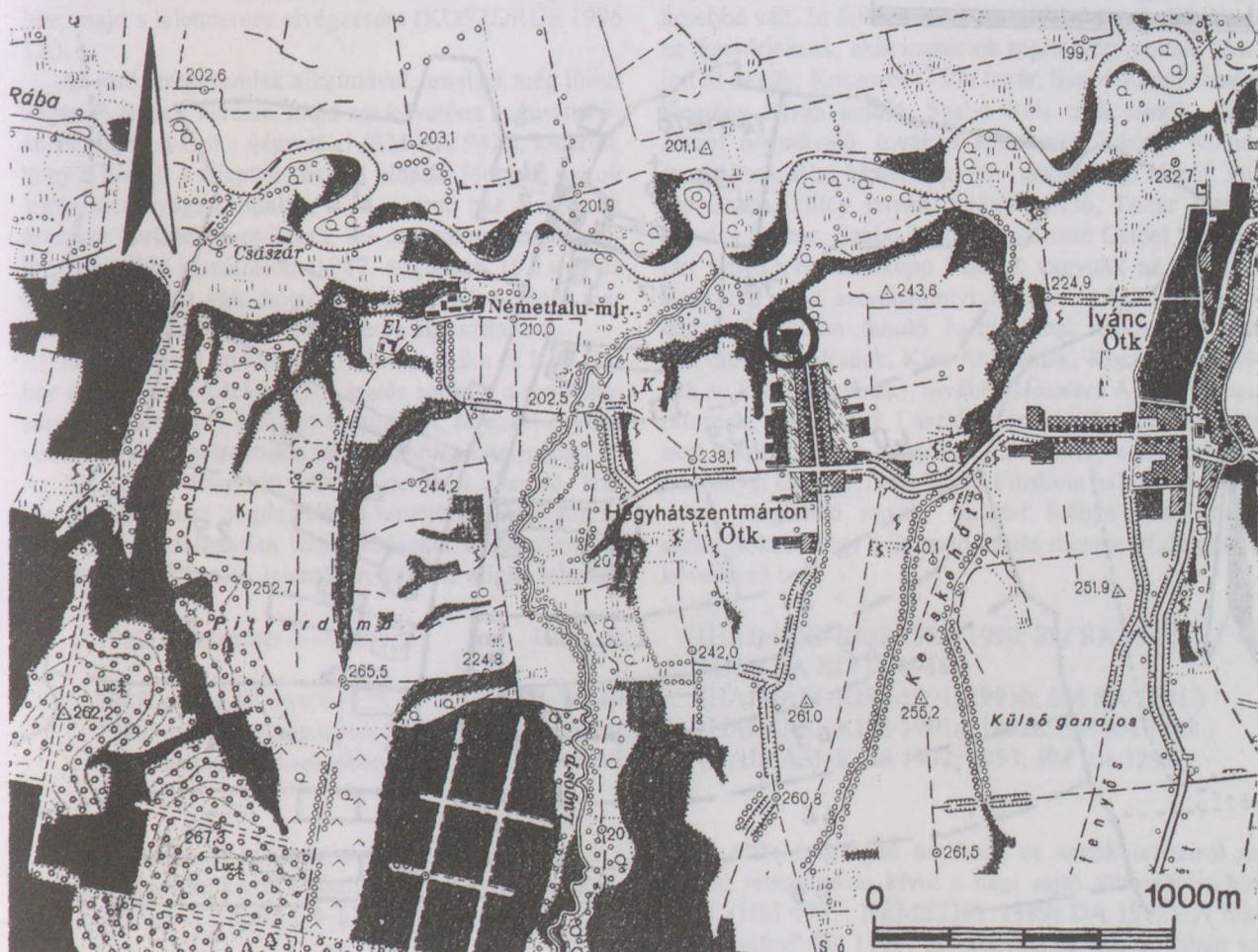
1935-ben a faluból a Rába déli magaspártján fekvő temetőbe vezető út nyugati oldalán – azaz a Fő utca 62. számú telken, a mostani temetőtől délre – egy női sírra akadtak (Hrsz.: 37.; Tszfm.: 237,7 m). Az előkerült leletek azóta elkallódtak, de a helybeliek pontosan emlékeznek rájuk. A sír melléklete volt egy kulacs formájú edény (amit ott helyben összetörték), fekete és sárga

apró üvegpaszta gyöngyök, vasdarabok és „*honfoglalás-kori*” pénzek. Az érméket 1957-ig az egyik találó őrizte, amikor dr. Nemes Vazul helybeli plébános elkérte tőle, és azt a pannonhalmi bencés apátság gyűjteményének ajándékozta. További sorsukról semmit nem tudunk, mindenesetre a gyűjteményben jelenleg nem azonosíthatók (SM RA 1144.).

2. TELEPÜLÉSNEV

A település középkori neve: Szent-Márton (-falva).
Első említése: 1388: „*Szentmárton eleje*” (CDH X. 8. 216.).

A település templomának védőszentjéről keletkezett helynév Tours-i Szent Mártonra (316–397), Savaria szülőltére utal (KISS 1978 268., 1988 I. 579.).

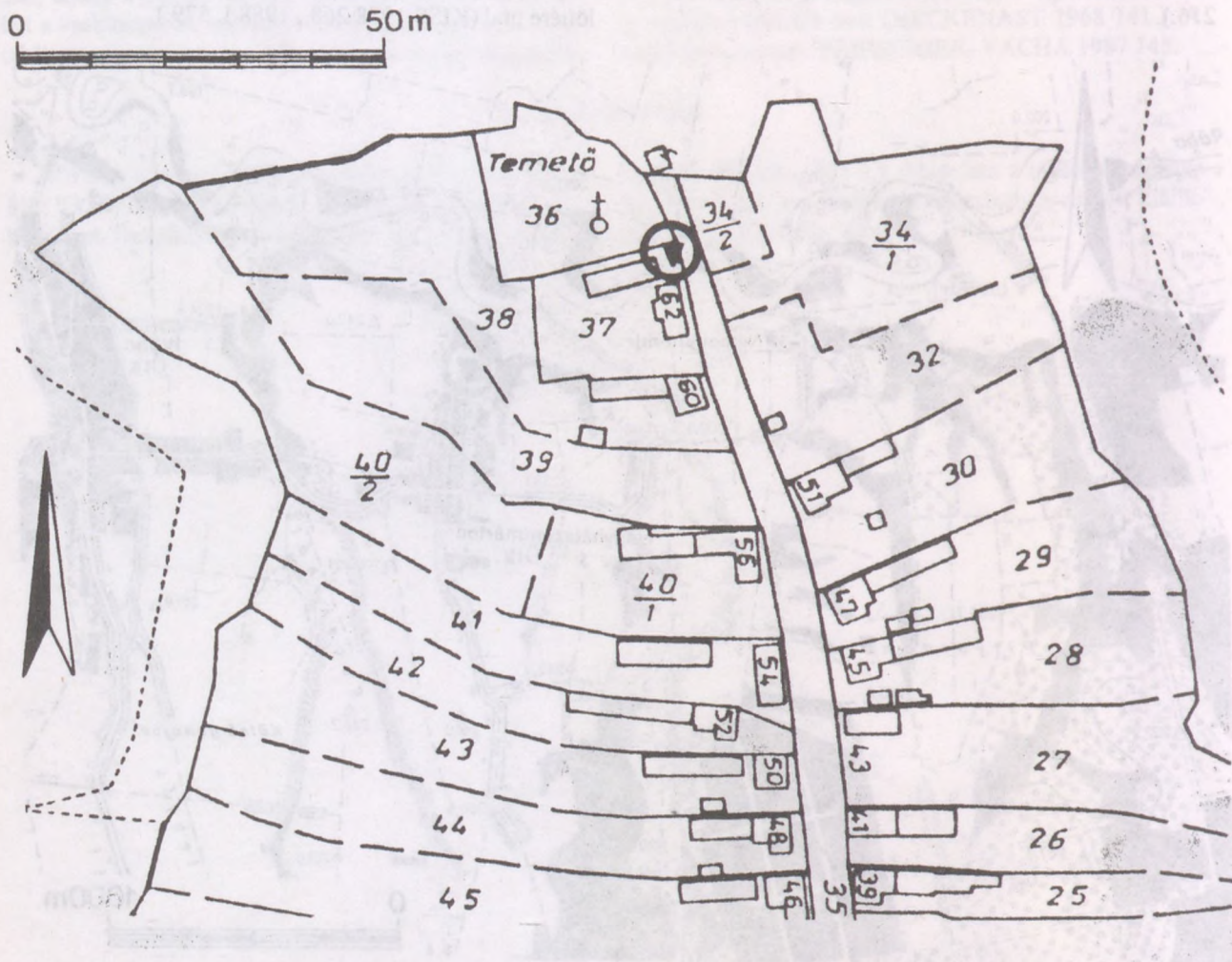

22. kép: Hegyhátszentmárton-Fő utca. A lelőhely helyszínrajza (1:25 000).

5. A LELETEK ÉRTÉKELÉSE

A mai temetőben állt egykor a település középkori temploma (VALTER 1985 135.), amelyből azonban csupán a sírásóskor előkerült *Agnus Dei* kaputimpanon töredékét ismerjük (LAHU I. 1988 383, Nr. 327.; HORVÁTH 1995). Ennek a templomnak emlékét őrizheti a temetőbe vezető út „Szentegyház útja” elnevezése (VMFN 1982 469, No. 185/34.) is. Legvalószínűbb, hogy a mai temető közelében napvilágra került temetkezés vagy az egykori templomkörüli temető egyik sírja lehetett (noha ez esetben furcsa az edény jelenléte), vagy pedig – ez azonban kevésbé valószínű – egy azt még időben megelőző soros temetőhöz tartozott. A belőle származó pénzek pedig alighanem valamely első Árpád-

házi királyunk (vagy királyaink) pénzei voltak, hasonlóan talán az 1993. február 20-án, a temetőben sírásóskor előkerült két darab érméhez (SMRA 1144.). Sajnos, ez utóbbi, Dancsecs Judit által nem sokkal a találás után a Savaria Múzeumban leadott, érméknek eddig nem tudunk nyomára akadni, így pontos koruk és típusuk – legalább is egyelőre – ismeretlen. Hegyhátszentmárton egykori Árpád-kori templomát a Gatal nembeli Nagy Gergely (Gregorius magnus) építtette, valamikor 1181 és 1221 között, aki az 1174–1195 közti években kapta meg érdemeiért III. Bélától (1172–1196) a Rába menti Lugos birtokot (UB I. 31, No. 58.).

23. kép: Hegyhátszentmárton-Fő utca. A lelőhely kataszteri helyszínrajza (1:1000)

IKERVÁR-VIRÁG UTCA

P. HAJMÁSI ERIKA–KISS GÁBOR

12. IKERVÁR-VIRÁG UTCA

(volt Sárvári járás)

1. LELETKÖRÜLMÉNYEK ÉS LELŐHELY

1.1. LELETKÖRÜLMÉNYEK

1987 májusának egyik délutánján Komáromi László helybeli lakos, Koszorús Ödön ikervári tanárnak és Szabó Károlynak, az ikervári honismereti szakkör vezetőjének (aki szintén tanár), egy 10. századi ezüstberakásos vaskengyelt mutatott be, amely fia (Komáromi János) házának alapozásakor került napvilágra, párjával, valamint egy zablával együtt. Ez utóbbi kettő azonban ekkorra már elhanyagódott. A kengyelt másnap Koszorús Ödön a sárvári Nádasdy Ferenc Múzeumba vitte restaurálás és pontos kormeghatározás végett. A darabot Söppei István igazgató aztán átadta a Savaria Múzeum Régészeti Osztályának. Ezt követően került sor a terepszemlére, majd a leletmentés elvégzésére (KOSZORÚS 1996 12.).

Az első terepszemlék alkalmával, amelyet még július végén P. Buócz Terézia, majd ezt követően augusztus 3-án P. Hajmási Erika végzett el (SM RA 942.), kiderült, hogy a leletek a település északi oldalán újonnan nyitott Virág utca nyugati oldalán, a 12. számú ház alapjainak ásásakor kerültek napvilágra, ló- és embercsontok mellől. A további kiszálláson (1987. augusztus 19.) már az is nyilvánvalóvá vált, hogy az építkezések eddigre már kb. 20-25 sírt megbolygattak, illetve elpusztítottak.

1987 és 1990 között – P. Hajmási Erika és Kiss Gábor által elvégzett leletmentő ásátás során – a rendelkezésre álló területen 140 sírt tártunk fel, és ezzel egyben vélhetően meghatároztuk a temető pontos kiterjedését is. Az ÉK–DNy-i irányban húzódó dombon elterülő, laza sorokba rendezett pogány rítusú temető az elpusztult és a jelenleg feltárhatatlan temetkezéseket is ideszámítva, kb. 200 síros lehetett. Jelentősen több sír aligha lehetett,

hiszen a jelek szerint a dombhátat a temető teljesen kitöltötte. Feltáratlan sírok ugyan bizonyára rejtőznek még a kutatatlan udvarokon kívül elsősorban a kertek udvari végében és a megbonthatatlan úttest alatt. Erre utal talán, hogy 1995 őszén, amikor az utcában a gázvezetéket ásták egy emberi felkarcsont is felszínre került (Komáromi László közlése és ajándéka), ám korábban, 1987-ben, amikor az út vízlevezető árkait ásták kb. 120 cm mélyen, sem sírfoltot, sem pedig csontot nem találtak (Szabó Béla tanácselnök közlése – SM RA 942.). A kutatás természetesen az előrehaladó építkezések, tereprendezések és beköltözések miatt érthetően egyre nehezebbé vált. Itt fejezzük ki köszönetünket mindazoknak az ikerváriaknak, akik munkánk segítségére voltak. (Álljon itt nevük: Koszorús Ödön tanár, Szabó Károly tanár, Kemény István tanuló, Szabó Béla tanácselnök, Pásti József népművelő, továbbá Komáromi László, Komáromi János, Bíró Máté, Horváth László, Pete József, Fülöp Csaba, Fülöp István, Fülöp László, Tímár József, Kovács Ferenc, Szabó Lajos, Zsoldosné Csídei Valéria, Őri Lajos.) Hasonlóképp hálásak vagyunk az ásátáson résztvevő és a szombathelyi Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskolán tanuló hallgatóknak (többek között Horváth Szabolcsnak, Kiss Andrásnak, Kőszegi Zsuzsának és Tóth Lászlónak), továbbá Hesztera Aladár restaurátornak, Keresztúri László szombathelyi tanárnak és nem utolsósorban Szabados Lászlónak, a nyíregyházi Bessenyei György Tanárképző Főiskola hallgatójának.

A megfelelő anyagi fedezet hiánya miatt megszakításokkal négy évig tartó ásátás menete vázlatosan a következő volt:

1987. szeptember 2–október 21.	1–37. sír
1988. május 10–október 28.	38–76. sír
1989. május 16–augusztus 3.	77–118. sír
1990. augusztus 1–október 25.	119–140. sír

(HAJMÁSI–KISS 1988, 1990; SM RA 994.; MNM RA XI.138/1988.)

(HAJMÁSI–KISS 1991, 1991b; SM RA 1291.)

(HAJMÁSI–KISS 1991a, 1992a; SM RA 1292.)

(HAJMÁSI–KISS 1992; 1993; SM RA 1293.)

Az ásátás leletei és a feltárt sírok embertani anyaga a Savaria Múzeuma került (Ltsz.: K.96.1.3.1–140.7. valamint E. 87.2.1–37; E.88.1.1–37.; E.89.3.1–41; E.90.1.1–22.).

A több évig tartó ásátásról és annak leleteiről az ásátási jelentéseken kívül a napi sajtó többször is hírt adott. (HM 1987; NÉMETHY 1989; DA 1992). A magyar honfoglalás 1100. évfordulójával kapcsolatban az

ikervári temetőről ezután több hosszabb-rövidebb összefoglaló ismertetés is napvilágot látott Kiss Gábor tollából (KISS 1996, 1996a, 1996b, 1996c, 1996d).

A szakirodalomban az eddig közöletlen temetőre mindössze hárman hivatkoztak. Egyikük a lelőhelyet is felkereső Bakay Kornél, aki élményeiről – amely a valóságnak sajnos nem mindenben felel meg – a következőket írta 1989-ben megjelent könyvében:

„Kétségtelen, hazai régészetünk válságos helyzetbe került – s nem is először. Magyaróztatlan marad például a nyugati határvidék megszállása, mivel Zala és Vas megyéből alig van IX.-XI. századi leletünk. 1987 ősz óta tudjuk azonban, hogy ennek igen gyarló és keserű oka van. A Sárvár melletti Ikerváron az egykori Temetőszere, ahol házhelyeket parcelláztak ki 1987 május elején, az egyik ház alapárkaiban lovas sírra bukkantak. Lócsontokat, több kengyel és zablákat találtak. Az építkezők duhaj jókedvükben apróra törték a csontokat, labdázta a koponyákkal és hajigálta az ezüst bérakásos kengyelekkel. Végül négy hónap múlva múzeumba került a kengyel s ekkor indulhatott meg az ásítás, mely hamarosan harminc sírt hozott napvilágra.” (BAKAY 1989 58.)

Később Bakay Kornél nyomán a találás körülményeit, a fellelt sírok számát és a temető időhatárát tekintve is téves információ jelent meg a napisajtóban:

„... a Koszorús Ödön tanár úr és dr. Bakay Kornél által fellelt ikervári temető, amit P. Hajmási Erika és Kiss Gábor régészek ástak ki. Erről az egyről mondható el, hogy nagyobb számú leletet tartalmaz, de ez a X. század második felére kelteződően induló temető, erősen belenyúlik a XI. századba. Tehát nem az úgynevezett klasszikus honfoglalás kornak az emlékanyaga került elő belőle. Ez egy nagyon szerény közrendű társaság temetője. 250 körüli sírt tártak fel itt a régészek.” (NÉMETHY 1995).

A másik, aki hivatkozott a temetőre Mesterházy Károly volt, aki tévesen mint „pártadiszeket” említette meg a 116. sír bolygatás által szétszórt ingnyakvereteit (MESTERHÁZY 1993 292.).

A harmadik Kovács László, aki a 116. sír állatfejes karperecére hivatkozott a hasonló karperecek tipológiai feldolgozása kapcsán (KOVÁCS 1994 123, No. 57.).

A 109. sír embertani szempontból jelentős vízfejtő (hidrokefál) gyermekcsontvázáról már két közlés jelent meg (TÓTH-BUDA-VINCZE 1995; TÓTH 1996a).

1.2. LELŐHELY

A 10–11. századi temető a mai Ikervár település északi részén, az újonnan nyitott Virág utca közepén terült el, egy a környezetéből kb. 1 méterre kiemelkedő

agyagos talajú kis dombon (Tszfm.: 162 m). A temető egykori kiterjedését tekintve a 6–12. számú telkeken helyezkedett el (Hrsz.: 211/41–44.).

1.3. TELEPÜLÉSNEV

A temetőhöz tartozó település középkori neve: Ikervár (Ikörvár). Első említése: 1255: *Ikurwar* (CSÁNKI 1894 II. 723.; UB I. 248–249, No. 364.). Eredetileg királyi, majd részben köznemesi birtok volt (CSÁNKI 1894 II. 723.).

A helynév a magyar iker 'kettős' melléknév és a vár 'erősség' főnév összetétele. Neve a hagyomány alapján

azzal kapcsolatos, hogy Sárvár biztosítására a Rába két partján egy-egy erősséget, azaz ikervárat emeltek. Nevét a hazai latinságban *Geminum Castellum* fordították (KISS 1987 288., 1988 I. 622.), és így szerepel a Képes Krónika 114. fejezetében is, az 1073-as eseményekkel kapcsolatosan (SRH I. 379.; MKI 1984 248.).

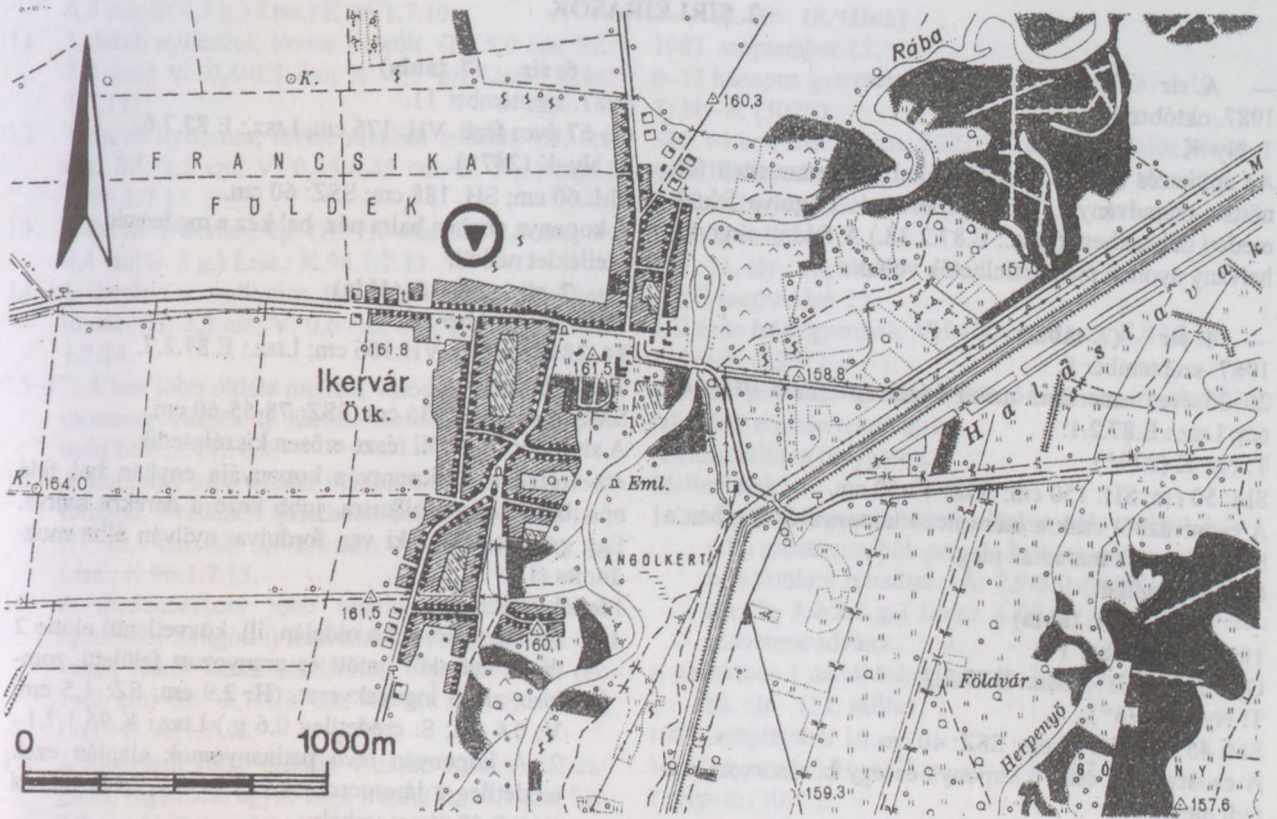
1.4. GYŰJTEMÉNY

Régészeti leletek: Savaria Múzeum, Ltsz.: K.96.1.3.1–140.7.

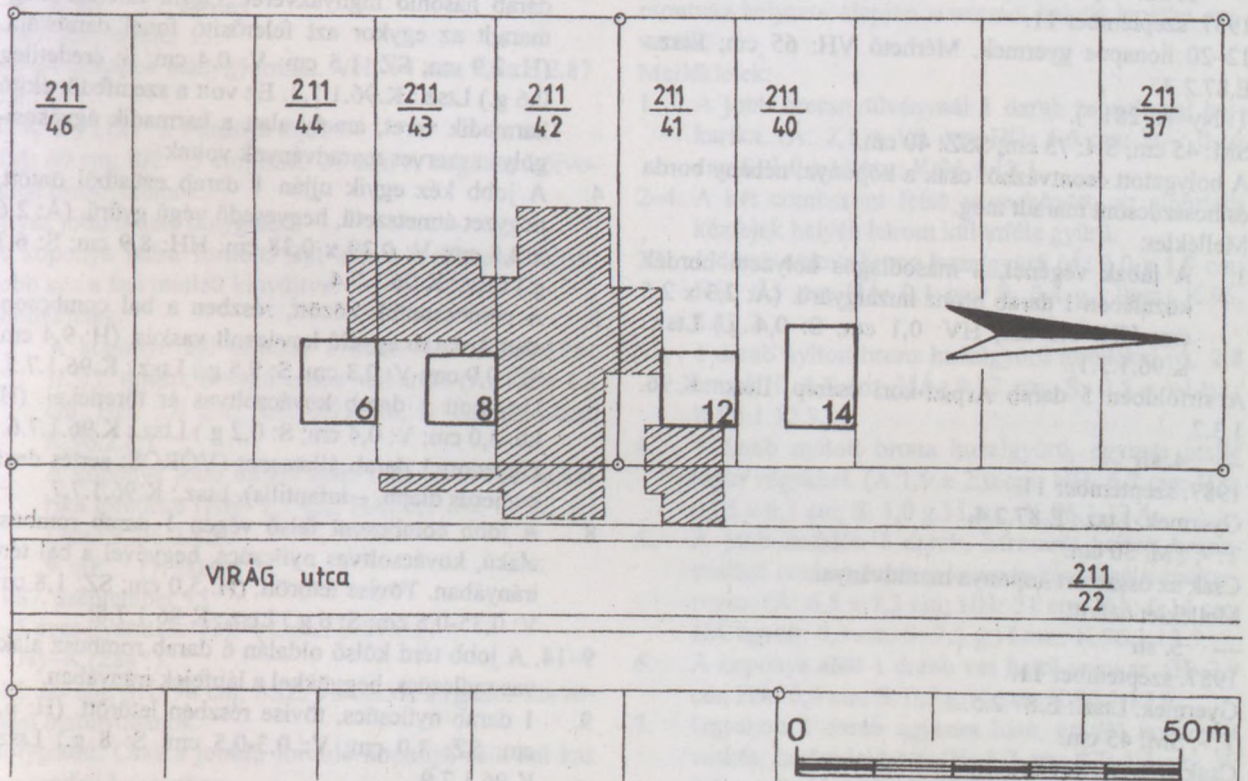
Embertani anyag: Savaria Múzeum, Ltsz.: E. 87.2.1–37; E.88.1.1–37.; E.89.3.1–41.; E.90.1–22.

* Az alábbi sírleírásokban szereplő embertani anyagot Mizda Szilvia, az állatcsontokat Vörös István, a kagylót Radócz Gyula, a római kori érméket Torbágyi Melinda, a középkori érmét pedig V. Székely György határozta meg.

IKERVÁR-VIRÁG UTCA

24. kép: Ikervár-Virág utca. A temető helyszínrajza (1:25 000)

25. kép: Ikervár-Virág utca. A temető kataszteri helyszínrajza (1:1000)

2. SÍRLEÍRÁSOK

— A. sír

1987. október 12.

T: Ny–K.

Az építkezés (pinckialakítás) által megsemmisített felnőtt sír maradványai. Néhány borda és csigolya feküdt eredeti helyzetben. (Ltsz.: E.87.2.38.) A feldúlt sírgödör halvány nyomai még észlelhetők voltak.

— 1. sír (7. tábla)

1987. szeptember 8.

20–25 éves ismeretlen nemű felnőtt. Mérhető VH: 143 cm; Ltsz.: E.87.2.1.

T: Ny–K (279°).

SM: 50 cm; SH: 150 cm; SSZ: 40–50 cm.

A csontvázból csak a balra néző koponya és részben a hosszúcsontok maradtak meg.

Melléklet nélkül.

— 2. sír (7. tábla)

1987. szeptember 11.

Gyermek. VH: -; Ltsz.: E.87.2.2.

T: Ny–K (276°).

SM: 45 cm; SH: 95 cm; SSZ: 40 cm.

A csontvázból csak a koponya és egy hosszúcsont maradt meg.

Melléklet nélkül.

— 3. sír (7. tábla)

1987. szeptember 11.

12–20 hónapos gyermek. Mérhető VH: 65 cm; Ltsz.: E.87.2.3.

T: Ny–K (281°).

SM: 45 cm; SH: 75 cm; SSZ: 40 cm.

A bolygatott csontvázból csak a koponya, néhány borda és hosszúcsont maradt meg.

Melléklet:

1. A lábak végénél, a másodlagos helyzetű bordák közelében 1 darab bronz huzalgűrű. (Á: 2,3 x 2,5 cm; HH: 6,5 cm; HV: 0,1 cm; S: 0,4 g.) Ltsz.: K.96.1.3.1.

A sírföldben 5 darab Árpád-kori cserép. Ltsz.: K.96.1.3.2.

— 4. sír

1987. szeptember 11.

Gyermek. Ltsz.: E.87.2.4.

T: -; SM: 50 cm.

Csak az összetört koponya maradványai.

Melléklet nélkül.

— 5. sír

1987. szeptember 11.

Gyermek. Ltsz.: E.87.2.5.

T: -; SM: 45 cm.

Csak az összetört koponya maradványai.

Melléklet nélkül.

— 6. sír (7. tábla)

1987. szeptember 11.

61–67 éves férfi. VH: 175 cm; Ltsz.: E.87.2.6.

T: Ny–K (287°).

SM: 60 cm; SH: 188 cm; SSZ: 60 cm.

A koponya enyhén balra néz, bal kéz a medencén.

Melléklet nélkül.

— 7. sír (8–10. tábla)

1987. szeptember 16.

34–38 éves férfi. VH: 166 cm; Ltsz.: E.87.2.7.

T: Ny–K (294°).

SM: 70 cm; SH: 235 cm; SSZ: 78–55–60 cm.

A sírgödör fej felőli része erősen kiszélesedik.

Az erőteljes férficsontváz koponyája enyhén bal felé

néz, bal keze a mellkasra, jobb keze a derékra hajtva.

Egy gerinccsigolya ki van fordulva, nyilván állat mozgította el.

Mellékletek:

- 1–2. Az állkapocs jobb oldalán, ill. közvetlenül előtte 2 darab ezüstműöntött és aranyozott felületű, rombusz alakú ingnyakveret. (H: 2,9 cm; SZ: 1,5 cm; V: 0,4 cm; S: eredetileg 0,6 g.) Ltsz.: K.96.1.7.1–2. A koponyán lévő patinanyomok alapján ezek eredetileg a járomcsontokon lehettek, tehát halotti szemfedő díszei voltak.
3. A jobb alkar alatt volt, eredetileg a köldök felett 1 darab hasonló ingnyakveret. Egyik fülében megmaradt az egykor azt felerősítő fonal darabkája. (H: 2,9 cm; SZ: 1,5 cm; V: 0,4 cm; S: eredetileg 0,6 g.) Ltsz.: K.96.1.7.3. Ez volt a szemfedőt ékítő harmadik veret, amely alatt a harmadik ágyékcsigolyán szerves maradványok voltak.
4. A jobb kéz egyik ujján 1 darab ezüstműöntött, négyzet átmetszetű, hegyesedő végű gyűrű. (Á: 2,6 x 2,5 cm; V: 0,39 x 0,38 cm; HH: 8,9 cm; S: 6,3 g.) Ltsz.: K.96.1.7.4.
5. A combcsontok között, részben a bal combcsont alatt 1 darab egyélű kovácsolt vaskés. (H: 9,4 cm; SZ: 0,9 cm; V: 0,3 cm; S: 9,5 g.) Ltsz.: K.96.1.7.5.
6. Ugyanott 1 darab kovácsoltvas ár töredékei. (H: kb. 3,0 cm; V: 0,4 cm; S: 0,2 g.) Ltsz.: K.96.1.7.6.
7. Ugyanott 1 darab állatcsont (VÖRÖS: sertés dext. humerus diaph. – infantilis). Ltsz.: K.96.1.7.7.
8. A jobb combcsont felső végén 1 darab rombusz alakú, kovácsoltvas nyílcsúcs, hegyével a bal térd irányában. Tővisé letört. (H: 5,0 cm; SZ: 1,8 cm; V: 0,35–0,5 cm; S: 6 g.) Ltsz.: K.96.1.7.8.
- 9–14. A jobb térd külső oldalán 6 darab rombusz alakú vas nyílcsúcs, hegyükkel a lábfejek irányában.
9. 1 darab nyílcsúcs, tővisé részben letört. (H: 6,1 cm; SZ: 3,0 cm; V: 0,3–0,5 cm; S: 8 g.) Ltsz.: K.96.1.7.9.

10. 1 darab nyílcsúcs, ép. (H: 6,1 cm; SZ: 1,9 cm; V: 0,3 cm; S: 4,5 g.) Ltsz.: K.96.1.7.10.
11. 1 darab nyílcsúcs, tövise letörött. (H: 5,0 cm; SZ: 2,0 cm; V: 0,4-0,5 cm; S: 4,5 g.) Ltsz.: K.96.1.7.11.
12. 1 darab nyílcsúcs, tövise részben letörött. (H: 6,9 cm; SZ: 2,2 cm; V: 0,35-0,45 cm; S: 7 g.) Ltsz.: K.96.1.7.12.
13. 1 darab nyílcsúcs, ép. (H: 7,7 cm; SZ: 2,3 cm; V: 0,4 cm; S: 8 g.) Ltsz.: K.96.1.7.13.
14. 1 darab vas nyílcsúcs famaradványokkal borított tövise. (H: 2,3 cm; V: 0,6 cm; S: 2 g.) Ltsz.: K.96.1.7.14.
- 15-17. A test jobb oldala mellett, valószínűleg összetört csontmerevítéses íj három lemeze. Az íj sírban mért hossza 142 cm.
15. A koponya jobb oldala mellett 1 darab agancsból faragott, töredezett íjmarkolatlemez, végei irdaltak. (H: 12,7 cm; SZ: 2,0-2,6 cm; V: 0,6 cm; S: 7,5 g.) Ltsz.: K.96.1.7.15.
16. A medencecsont jobb oldala mellett 1 darab agancsból faragott íj markolatlemez, ismétlődő bevéssett félkör alakú díszítéssel, végei irdaltak. (H: 14,0 cm; SZ: 2,7-1,8 cm; V: 0,8 cm; S: 13 g.) Ltsz.: K.96.1.7.16.
17. A jobb térd külső oldalán 1 darab agancsból faragott íjvéglemez, egyik vége irdalt (H: 21,1 cm; SZ: 2,2 cm; V: 0,4 cm; S: 12 g.) Ltsz.: K.96.1.7.17.

A sírföldben 1 darab őskori cserép. Ltsz.: K.96.1.7.18.

— 8. sír (7. tábla)

1987. szeptember 15.

12-24 hónapos leánygyermek. VH: 64 cm; Ltsz.: E.87.2.8.

T: K-Ny (127°). Fordítva tájolt!

SM: 60 cm; SH: 75 cm; SSZ: 35 cm. A sírgödör körvonalai bizonytalanok.

A váz jobb oldala bolygatott.

A koponya balra fordult. Bal kéz a mellkasra hajtv, jobb kéz a test mellett kinyújtva.

Mellékletek:

1. A koponya bal oldalán 1 darab GIESLER 1981 II.5/1. típusú, S-végű bronz hajkarika (Á: 1,8 x 1,8 cm; HH: 5,6 cm; HÁ: 0,11 cm; S: 0,3 g.) Ltsz.: K.96.2.8.1.
2. A koponya jobb oldala alatt 1 darab bronz hajkarika töredéke (HH: 1,7 cm; HÁ: 0,1 cm; S: 0,1 g.) Ltsz.: K.96.2.8.2.

— 9. sír (7. tábla)

1987. szeptember 15

4-5 éves gyermek. VH: -; Ltsz.: E.87.2.9.

T: Ny-K (284°).

SM: 60 cm; SH: 98 cm; SSZ: 36 cm. A sírgödör körvonalai bizonytalanok.

Bolygatott. Csak a jobbra forduló koponya és a bal kar van eredeti helyzetben.

Melléklet nélkül.

— 10. sír (8. tábla)

1987. szeptember 15.

6-12 hónapos gyermek. VH: 67 cm; Ltsz.: E.87.2.10.

T: Ny-K (307°).

SM: 64 cm; SH: 82 cm; SSZ: 37 cm. A sírgödör körvonalai bizonytalanok.

A váz lábai enyhén békatartásban.

Melléklet nélkül.

— 11. sír (8. tábla)

1987. szeptember 15.

4-8 éves leánygyermek. VH: 100 cm; Ltsz.: E.87.2.11.

T: Ny-K (290°).

SM: 80 cm; SH: 124 cm; SSZ: 51-42 cm. A sírgödör felső fele enyhén teknő alakú.

A váz mellkasa bolygatott.

Mellékletek:

- 1-2. Az alsó álkapocs bal oldalán egymás mellett 2 darab, ezüstlemezről préselt korong alakú, aranyozott felületű ruhadísz. (Á: 2,9-3,0 cm; V: 0,35-0,6 cm; S: 2,0-2,8 g.) Ltsz.: K.96.1.11.1-2. Hátukon szövetmaradvány.

A sírföldben 1 darab őskori cserép. Ltsz.: K.96.1.11.3.

— 12. sír (11. tábla)

1987. szeptember 16.

44-50 éves nő. VH: 137 cm; Ltsz.: E.87.2.12.

T: Ny-K (309°).

SM: 78 cm; SH: 172 cm; SSZ: 45 cm.

A koponya balra billent, kezek a medencére hajtv. A csontváz helyzete alapján a tetemet halotti lepelbe csavarták.

Mellékletek:

1. A jobb csecsnyúlványnál 1 darab bronzhuzal hajkarika. (Á: 2,1 x 1,9 cm; HH: 6,5 cm; HÁ: 0,16 cm; S: 1,0 g.) Ltsz.: K.96.1.12.1.
- 2-4. A két combcsont felső vége között, az elporladt kézfejek helyén három különféle gyűrű.
2. 1 darab nyitott bronz huzalgyűrű (Á: 3,0 x 1,9 cm; HH: 6,5 cm; HÁ: 0,1 cm; S: 0,4 g.) Ltsz.: K.96.1.12.2.
3. 1 darab nyitott bronz huzalgyűrű töredékei (Á: 2,8 cm; HH: 6,5 cm; HÁ: 0,12 cm; S: 0,5 g.) Ltsz.: K.96.1.12.3.
4. 1 darab nyitott bronz huzalgyűrű, egymás mellé hajló végekkel. (Á: 1,9 x 2,0 cm; HH: 6,7 cm; HÁ: 0,25 x 0,1 cm; S: 1,0 g.) Ltsz.: K.96.1.12.4.
5. A jobb csuklón 1 darab, háromrét hajtott bronzszáלבól csavart, hurkos-kampós záródású huzalkarperec. (Á: 6,5 x 7,3 cm; HH: 21 cm; HÁ: 0,14 cm; HÁ együtt: 0,3 cm; S: 7,5 g.) Ltsz.: K.96.1.12.5.
6. A koponya alatt 1 darab vas hajtú vagy ár. (H: 2,9 cm; HÁ: 0,4 cm; S: 0,3 g.) Ltsz.: K.96.1.12.6.
7. Ugyanott 1 darab egyenes hátú, egyélű kovácsolt vaskés, hegye letörött. (H: 8,7 cm; SZ: 1,3 cm; V: 0,4 cm; S: 11 g.) Ltsz.: K.96.1.12.7.

— 13. sír (11. tábla)

1987. szeptember 16.

3–5 éves leánygyermek. VH: -; Ltsz.: E.87.2.13.

T: -; SM: 61 cm.

A csontvázból csak a koponya töredékei maradtak meg.

Mellékletek:

1. A koponyatöredékek között 1 darab GIESLER 1981 II.4/1. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,4 x 1,7 cm; HH: 4,5 cm; HÁ: 0,12 cm; S: 0,5 g.) Ltsz.: K.96.1.13.1.
2. Ugyanott 1 darab bronzhuzal hajkarika töredékei. (Á: kb. 2,0 cm; HH: 5,6 cm; HÁ: 0,1 cm; S: 0,5 g.) Ltsz.: K.96.1.13.2.

— 14. sír

1987. szeptember 17.

Gyermek. VH: -; Ltsz.: E.87.2.14.

T: -; SM: 78 cm.

A sírt házépítéssel bolygatták meg. A csontvázból csak a koponya töredékei maradtak meg.

Melléklet nélkül.

A sírföldben 2 darab más-más edényhez tartozó Árpád-kori cseréptöredék. Ltsz.: K.96.1.14.1–2.

— 15. sír (11. tábla)

1987. szeptember 17.

1 év körüli leánygyermek. VH: -; Ltsz.: E.87.2.15.

T: -; SM: 84 cm.

A csontvázból csak a koponya töredékei maradtak meg.

Mellékletek:

1. A koponya töredékei között 1 darab GIESLER 1981 II.5/1. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,9 x 1,6 cm; HH: 5,4 cm; HÁ: 0,13 mm; S: 0,7 g.) Ltsz.: K.96.1.15.1.
2. Ugyanott 1 darab vasláncocska töredékei, amely 1 cm átmérőjű szemekből áll. (H: 2,8 cm; V: 1,0 cm; S: 1,4 g.) Ltsz.: K.96.1.15.2.
3. Ugyanott 1 darab ezüstlemezke apró töredékei. Ltsz.: K.96.1.15.3.

— 16. sír (11. tábla)

1987. szeptember 17.

30–60 éves férfi. Mérfető VH: 57 cm; Ltsz.: E.87.2.16.

T: Ny–K (305°); SM: 105 cm.

Bolygatott. A sír deréktől lefelé eső részét a ház alapozása pusztította el. Csak a felsőtest maradt meg.

Melléklet nélkül.

— 17. sír (12. tábla)

1987. szeptember 18.

31–60 éves nő. VH: 157 cm; Ltsz.: E.87.2.17.

T: Ny–K (311°); SM: 90 cm.

A temetkezés az 55. sír felett feküdt. A csontváz mellkas része bolygatott.

Mellékletek:

1. A bal csecsnyúlványnál 1 darab GIESLER 1981 II.4/1. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,9 x 1,8 cm; HH: 4,7 cm; HÁ: 0,1 cm; 0,3 g.) Ltsz.: K.96.1.17.1.

2. A jobb csecsnyúlványnál 1 darab GIESLER 1981 II.4/1. típusú, S-végű ezüst hajkarika, melynek S-vége letörött. (Á: 1,3 x 1,1 cm; HH: 4,0 cm; HÁ: 0,1 mm; S: 0,1 g.) Ltsz.: K.96.1.17.2.

3. Ugyanott 1 darab GIESLER 1981 I.7/1. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 2,7 x 2,2 cm; HH: 7,2 cm; HÁ: 0,13 cm; S: 0,8 g.) Ltsz.: K.96.1.17.3.

A sírföldben 2 darab cserép, 1 őskori, illetve 1 római kori. Ltsz.: K.96.1.17.4–5.

— 18. sír (12. tábla)

1987. szeptember 17.

5–7 éves gyermek. VH: -; Ltsz.: E.87.2.18.

T: -; SM: 30 cm.

A csontvázból csak a koponya töredékei maradtak meg.

Melléklet:

1. A koponyatöredékek mellett 1 darab egyenes hátú, egyetlen élén fogazott kovácsoltvas tárgy, egyik vége visszapödrött, a másik töredékes. Valószínűleg egy vasból készült fűrész alakú csüngő. (H: 5,7 cm; SZ: 1,1 cm; V: 0,3 cm; S: 3 g.) Ltsz.: K.96.1.18.1.

— 19. sír (12. tábla)

1987. szeptember 18.

12–24 hónapos leánygyermek. VH: -; Ltsz.: E.87.2.19.

T: -; SM: 38 cm.

A csontvázból csak a koponya töredékei maradtak meg.

Mellékletek:

1. A koponya bal oldalán 1 darab kisméretű ezüst hajkarika (Á: 1,4 x 1,4 cm; HH: 4,5 cm; HÁ: 0,1 cm; S: 0,1 g.) Ltsz.: K.96.1.19.1.
2. A koponya jobb oldalán 1 darab töredékes, üreges füles bronz félgomb. (H: 1,6 cm; SZ: 1,1 cm; M: 0,5 cm; S: 0,2 g.) Ltsz.: K.96.1.19.2.

— 20. sír (12. tábla)

1987. szeptember 18.

10–14 éves lánygyermek. Mérfető VH: 116 cm; Ltsz.: E.87.2.20.

T: Ny–K (287°).

SM: 60 cm; SH: 141 cm; SSZ: 46 cm.

A csontok egy része elporladt. A csontváz mellkasa bolygatott.

Mellékletek:

1. A jobb felkar belső oldalán, azaz a hónaljban 1 darab kerek ezüst ingnyakveret. (Á: 1,5 x 1,3 cm; V: 0,2–0,3 cm; S: 0,2 g.) Ltsz.: K.96.1.20.1.
2. A mellkas jobb oldalán nyitott bronz huzalgűrű egymásra hajló végekkel. (Á: 1,9 x 1,8 cm; HH: 6,5 cm; HÁ: 0,35 x 0,1 cm; S: 0,8 g.) Ltsz.: K.96.1.20.2.

— 21. sír (12. tábla)

1987. szeptember 17.

29–34 éves nő. VH: 151 cm; Ltsz.: E.87.2.21.

T: Ny–K (309°); SM: 65 cm.

A koponya enyhén jobbra fordult. Jobb kéz a medence alatt, a bal a medencére hajtva.

IKERVÁR-VIRÁG UTCA

Mellékletek:

1. A jobb csecstyűlványánál 1 darab bronzhuzal hajkarika (Á: 2,9 x 2,4 cm; HH: 6,7 cm; HÁ: 0,1 cm; S: 0,5 g.) Ltsz.: K.96.1.21.1.
2. A bal csecstyűlványánál 1 darab bronzhuzal hajkarika (Á: 2,2 x 1,8 cm; HH: 7,2 cm; HÁ: 0,12 cm; S: 0,6 g.) Ltsz.: K.96.1.21.2.

— 22. sír (13. tábla)

1987. szeptember 23.

3–5 éves leánygyermek. VH: 87 cm; Ltsz.: E.87.2.22.

T: Ny–K (283°); SM: 66 cm.

A koponya enyhén jobbra fordult. A csontok egy része elporladt.

Mellékletek:

1. A bal csecstyűlvány mellett 1 darab bronzhuzal hajkarika (Á: 1,7 x 1,6 cm; HH: 6,0 cm; HÁ: 0,1 cm; S: 0,6 g.) Ltsz.: K.96.1.22.1.
2. Az alsó állkapocs alatt, egykor nyilván a nyakban viselve, 1 darab ezüstlemezke töredékei. (S: 0,1 g.) Ltsz.: K.96.1.22.2.

— 23. sír (13. tábla)

1987. szeptember 23.

35–44 éves férfi. VH: 145 cm; Ltsz.: E.87.2.23.

T: Ny–K (270°); SM: 78 cm.

A mellkas és a felsőtest bal oldala bolygatott.

Melléklet nélkül.

A sírföldben 1 darab őskori cseréptöredék. Ltsz.: K.96.1.23.1.

— 24. sír (14–16. tábla)

1987. szeptember 24.

43–49 éves férfi erőteljes csontváza. VH: 156 cm; Ltsz.: E.87.2.24.

T: Ny–K (270°); SM: 80 cm.

A koponya enyhén balra fordult. Kezek a medencelapátokra hajlítva.

Mellékletek:

1. A gerincen ovális vascsat, peckével jobbra (H: 4,5 cm; SZ: 2,6 cm; V: 0,6 cm; S: ?) Ltsz.: K.96.1.24.1.
2. A csontváz jobb oldalán, a könyöktől a térdekig terjedő részen nyíltegez vas veretei. (A tegez hossza nyakától fenekéig: 63 cm.)
- 3–9. A tegezben, a fenék irányában 7 darab rombusz alakú vas nyílcsúcs, tövistükön famaradványokkal és a nyílvevő bandázsolásának nyomaival.
3. 1 darab nyílcsúcs. (H: 9,6 cm; SZ: 2,7 cm; V: 0,5 cm; S: 17 g.) Ltsz.: K.96.1.24.3.
4. 1 darab nyílcsúcs. (H: 7,5 cm; SZ: 2,7 cm; V: 0,5 cm; S: 10 g.) Ltsz.: K.96.1.24.4.
5. 1 darab nyílcsúcs. (H: 9,1 cm; SZ: 3,8 cm; V: 0,5 cm; S: 17,5 g.) Ltsz.: K.96.1.24.5.
6. 1 darab nyílcsúcs. (H: 8,8 cm; SZ: 2,5 cm; V: 0,35 cm; S: 13,5 g.) Ltsz.: K.96.1.24.6.
7. 1 darab nyílcsúcs. (H: 9,2 cm; SZ: 2,1 cm; V: 0,3 cm; S: 8,5 g.) Ltsz.: K.96.1.24.7.

8. 1 darab nyílcsúcs. (H: 9,0 cm; SZ: 3,3 cm; V: 0,4 cm; S: 19 g.) Ltsz.: K.96.1.24.8.

9. 1 darab nyílcsúcs. (H: 8,4 cm; SZ: 3,2 cm; V: 0,5 cm; S: 13 g.) Ltsz.: K.96.1.24.9.

10–11. A jobb combcsont külső oldalán, a tegezvasalásokon, eredetileg tehát a tegezre fektetve reflexíj 2 darab nagyjából egymáson fekvő csont markolatlemezze.

10. 1 darab agancsból faragott fjmarkolatlemez, végei irdaltak. (H: 14,7 cm; SZ: 2,7 cm; V: 0,6 cm; S: 7,5 g.) Ltsz.: K.96.1.24.10.

11. 1 darab agancsból faragott töredékes fjmarkolatlemez, végei és egyik oldala irdalt. (H: 10,0 cm; SZ: 2,9 cm; V: 0,6 cm; S: 5 g.) Ltsz.: K.96.1.24.11.

— 25. sír

1987. szeptember 30.

Gyermek. VH: -; Ltsz.: E.87.2.25.

T: -; SM: 64 cm.

A csontvázból csak a koponya töredékei maradtak meg.

Melléklet nélkül.

— 26. sír

1987. szeptember 30.

Gyermek. VH: -; Ltsz.: E.87.2.26.

T: -; SM: 45 cm.

A csontvázból csak a koponya töredékei maradtak meg.

Melléklet nélkül.

— 27. sír (13. tábla)

1987. szeptember 30.

1 év körüli gyermek. Mérfhető VH: 40 cm; Ltsz.: E.87.2.27.

T: Ny–K (307°); SM: 80 cm. A sírgödörnek csak felső és bal oldali széle látszott.

A csontváz, elsősorban a lábak bolygatottak. A koponya enyhén jobbra fordult.

Melléklet nélkül.

— 28. sír (13. tábla)

1987. szeptember 30.

5–7 éves gyermek. Mérfhető VH: 52 cm; Ltsz.: E.87.2.28.

T: Ny–K (295°); SM: 77 cm; SH: 91 cm; SSZ: 38 cm.

A sírgödör láb felőli vége szabálytalan alakú.

A törzs bolygatott, a csontok összedobálva. A koponya enyhén jobbra fordult.

Melléklet nélkül.

— 29. sír

1987. szeptember 30.

Gyermek. VH: -; Ltsz.: E.87.2.29.

T: -; SM: 78 cm.

A csontvázból csak a koponya töredékei maradtak meg.

Melléklet nélkül.

— 30. sír (13. tábla)

1987. október 5.

4–6 éves gyermek. Mérfhető VH: 75 cm; Ltsz.: E.87.2.30.

IKERVÁR-VIRÁG UTCA

T: Ny-K (298°); SM: 65 cm.

A koponya enyhén jobbra fordult.

Melléklet nélkül.

— **31. sír (13. tábla)**

1987. október 6.

43–54 éves férfi (?), a mellékletek alapján azonban inkább nő! VH: 156 cm; Ltsz.: E.87.2.31.

T: Ny-K (293); SM: 81 cm.

A koponya jobbra fordult. Bal kéz a medencén.

Mellékletek:

1. A bal csecsnyúlványnál 1 darab ezüsthuzal hajkarika. (Á: 3,0 x 2,5 cm; HH: 8,7 cm; HÁ: 0,2 cm; S: 1,9 g.) Ltsz.: K.96.1.31.1.
2. A koponya alatt a jobb csecsnyúlványnál 1 darab ezüsthuzal hajkarika. (Á: 2,9 x 2,5 cm; HH: 8,6 cm; HÁ: 1,8 cm; S: 1,4 g.) Ltsz.: K.96.1.31.2.
3. A jobb váll külső oldalán két szélén poncolt díszű nyitott bronz pántgyűrű. (Á: 2,1 x 1,9 cm; HH: 6,6 cm; HÁ: 0,4 x 6,7 cm; S: 1,1 g.) Ltsz.: K.96.1.31.3.
4. A jobb kéz egyik ujján, két szélén poncolt díszű, kiszélesedő nyitott töredékes bronz pántgyűrű. (Á: 2,2 x 1,9 cm; HH: 5,7 cm; HÁ: 0,8 cm; S: 0,3 cm.) Ltsz.: K.96.1.31.4.

A sírföldben 2 darab őskori cseréptöredék. Ltsz.: K.96.1.31.5.

— **32. sír (13. tábla)**

1987. október 5.

Gyermek. Mérhető VH: 62 cm; Ltsz.: E.87.2.32.

T: Ny-K (295°); SM: 66 cm.

Bolygatott. A csontok egy része elporladt. A lábak béka-tartásban. A koponya jobbra fordult.

Melléklet nélkül.

— **33. sír (13. tábla)**

1987. október 5.

4–6 éves gyermek. VH: -; Ltsz.: E.87.2.33.

T: -; SM: 50 cm.

A csontvázból csak a koponya töredékei maradtak meg.

Melléklet nélkül.

— **34. sír**

1987. október 5.

2–4 éves gyermek. VH: -; Ltsz.: E.87.2.34.

T: -; SM: 62 cm.

A csontvázból csak a koponya töredékei maradtak meg.

Melléklet nélkül.

A váz szintje alatt faszénmaradványok.

— **35. sír (13. tábla)**

1987. október 6.

3–5 éves leánygyermek. VH: 61 cm; Ltsz.: E.87.2.35.

T: Ny-K (293°); SM: 64 cm.

A csontok egy része elporladt. A lábak enyhén jobbra zsuportva.

Mellékletek:

1. A jobb csecsnyúlványnál 1 darab kisméretű, eredetileg valószínűleg üvegyöngy-csüngős bronz fül-

bevaló. (H: 1,6 cm; Á: 0,8 x 0,9 cm; HH: 2,8 cm; HÁ: 0,1 cm; S: 0,4 g.) Ltsz.: K.96.1.35.1.

2. A bal csecsnyúlványnál 1 darab kisméretű bronzhuzal hajkarika. (Á: 1,2 x 1,0 cm; HH: 3,2 cm; HÁ: 0,12 cm; S: 0,2 g.) Ltsz.: K.96.1.35.2.

— **36. sír**

1987. október 12.

4–5 éves gyermek. Mérhető VH: 84 cm; Ltsz.: E.87.2.36.

T: Ny-K (281°); SM: 125 cm; SH: 140 cm; SSZ: 50 cm.

A csontok nagy része elporladt, csak az enyhén jobbra néző koponya és a lábszárcsontok maradtak meg.

Melléklet nélkül.

— **37. sír (17–20. tábla)**

1987. október 21.

40–50 éves férfi. Mérhető VH: 167 cm; Ltsz.: E.87.2.37.

T: Ny-K (298°); SM: 130 cm; SH: 200–210 cm; SSZ: 56 cm.

Lovassír. A sír láb felőli végét házépítéskor, a ház alapozásával megbolygatták, pontosabban a lókoponya, néhány csüdcsont, a két kengyel és a zabla került ekkor napvilágra. A lókoponya mélysége: 112 cm.

A koponya jobbra fordult. A mellkas és a medence csontjai részben elporladtak.

Mellékletek:

1. A koponya mögött 1 darab ezüstlemezből préselt, aranyozott felületű, korong alakú, rozettamintás, domború süvegveret (Á: 1,4 x 1,3 cm; M: 0,4–0,55 cm; S: 0,7 g.) Ltsz.: K.96.1.37.1.
2. A jobb alkaron 1 darab kovácsolt csiholóvas, viszsahajló pödrott szárrakkal. (H: 8,4 cm; SZ: 4,9 cm; V: 0,6–0,8 cm; S: 30 g.) Ltsz.: K.96.1.37.2.
3. Egyenes hátú, egyélű kovácsolt vaskés. (H: 10,3 cm; SZ: 1,3 cm; V: 0,5 cm; S: 10 g.) Ltsz.: K.96.1.37.3.
4. A test jobb oldala mellett fordított helyzetben (tehát szájával a lábak felé) nyíltartó tegez kovácsoltvas veretei. (A tegez hossza nyakától fenekéig: 80 cm.) Ltsz.: K.96.1.37.4.
- 5–11. A tegezben, annak szájánál 7 darab rombusz alakú kovácsoltvas nyílcsúcs, hegyvel a koponya irányában. Tövistikön a nyílvesszők famaradványai.
5. 1 darab nyílcsúcs. (H: 7,2 cm; SZ: 2,8 cm; V: 0,5–0,6 cm; S: 12 g.) Ltsz.: K.96.1.37.5.
6. 1 darab nyílcsúcs. (H: 8,1 cm; SZ: 2,8 cm; V: 0,4–0,5 cm; S: 12 g.) Ltsz.: K.96.1.37.6.
7. 1 darab nyílcsúcs. (H: 8,8 cm; SZ: 2,7 cm; V: 0,4–0,5 cm; S: 10 g.) Ltsz.: K.96.1.37.7.
8. 1 darab nyílcsúcs. (H: 7,0 cm; SZ: 2,3 cm; V: 0,4–0,5 cm; S: 7,5 g.) Ltsz.: K.96.1.37.8.
9. 1 darab nyílcsúcs. (H: 6,0 cm; SZ: 2,6 cm; V: 0,5 cm; S: 13 g.) Ltsz.: K.96.1.37.9.
10. 1 darab nyílcsúcs. (H: 5,9 cm; SZ: 2,5 cm; V: 0,5–0,6 cm; S: 11,5 g.) Ltsz.: K.96.1.37.10.

IKERVÁR-VIRÁG UTCA

11. 1 darab nyílcsúcs, tövisén a bandázsolás nyoma.
(H: 8,0 cm; SZ: 2,5 cm; V: 0,4-0,5 cm; S: 9 g.)
Ltsz.: K.96.1.37.11.

A sírfelek felett kb. 20 cm-rel fekvő lócsontok (VÖRÖS: *Equus caballus* L.) közül csak a lókoponya felső állkapcsának metszőfogai és a két első láb csüdcsontjai maradtak eredeti helyzetben.

A lócsontok mellett:

12. A ló jobb oldali mellső patacsontjánál 1 darab négyszögletes kovácsoltvas hevedercsat. (H: 6,3 cm; SZ: 5,2 cm; V: 0,5-1,5 cm; S: 33 g.) Ltsz.: K.96.1.37.12.

13. A házépítéskor napvilágra került leletek közül csak egy van meg: 1 darab trapéz formájú kovácsoltvas kengyel ezüst berakásokkal. (H: 18 cm; SZ: 12,7 cm; V: 0,9 x 1,0 cm; talp SZ: 2,8 cm; talp V: 0,4 cm; S: 190 g.) Ltsz.: K.96.1.37.13.

14. Hasonló (?) vaskengyel (+).

15. Vas csikózábla (+).

— 38. sír (21. tábla)

1988. május 16.

Leánygyermek. VH: -;

T: -; SM: 75 cm.

A csontvázból csak a koponya és néhány egyéb vázcsont töredékei maradtak meg. A sírt egy újkori árok bolygatta meg.

Mellékletek:

1. A koponyatöredékek között 1 darab bronzhuzal hajkarika. (Á: 2,1 x 2,2 cm; HH: 6,9 cm; HÁ: 0,12 cm; S: 0,6 g.) Ltsz.: K.96.1.38.1.

2. Ugyanott 1 darab bronzhuzal hajkarika töredékei, amelynek végei össze voltak sodorva. (Á: 1,5 cm; HÁ: 0,12 cm; S: 0,1 g.) Ltsz.: K.96.1.38.2.

— 39. sír (21. tábla)

1988. május 24.

4-8 éves leánygyermek. VH: 92 cm; Ltsz.: E.88.1.1.

T: Ny-K (276°); SM: 80 cm.

A csontváz koponyája, dereka és a lábfejei bolygatottak.

Mellékletek:

1. A bal csecsnyúlványnál 1 darab bronzhuzal hajkarika. (Á: 2,2 x 1,9 cm; HH: 7,0 cm; HÁ: 0,14 cm; S: 0,5 g.) Ltsz.: K.96.1.39.1.

2. A bal láb végében néhány koponyacsont mellett 1 darab bronzhuzal hajkarika. (Á: 2,0 x 2,2 cm; HH: 6,9 cm; HÁ: 0,12 cm; S: 0,6 g.) Ltsz.: K.96.1.39.2.

— 40. sír (21. tábla)

1988. május 23.

61-80 éves nő. VH: 153 cm; Ltsz.: E.88.1.2.

T: Ny-K (295°); SM: 92 cm.

A koponya balra fordult. Bal kéz a medencén.

Melléklet:

1. A koponya bal oldalán 1 darab bronzhuzal hajkarika. (Á: 1,8 x 2,3 cm; HH: 6,5 cm; HÁ: 0,13 cm; S: 0,7 g.) Ltsz.: K.96.1.40.1.

— 41. sír (21. tábla)

1988. május 20.

5-9 éves fiúgyermek. VH: 111 cm; Ltsz.: E.88.1.3.

T: Ny-K (276°); SM: 77 cm.

A csontváz fekvése alapján a tetem egykor halotti lepelbe lehetett becsavarva. Felsőteste bolygatott.

Mellékletek:

Egykor a derékra helyezett tarsolyban a következő tárgyak:

1. Az ágyékcsigolyák bal oldalán 1 darab kovácsoltvas ár. (H: 5,2 cm; V: 0,5 cm; S: 2 g.) Ltsz.: K.96.1.41.1.

2. Ugyanott 1 darab juhsarokcsontjáték. (VÖRÖS: juh sin. astragalus) (H: 3,2 cm; SZ: 2,1 cm; V: 1,9 cm; S: 6 g.)

3-4. Ugyanott 2 darab tűzkő.

3. 1 darab barna színű kova. (H: 2,4 cm; SZ: 1,6 cm; V: 1,4 cm; S: 7,2 g.) Ltsz.: K.96.1.41.3.

4. 1 darab szürke színű kova. (H: 1,9 cm; SZ: 1,3 cm; V: 0,6 cm; S: 1,3 g.) Ltsz.: K.96.1.41.4.

A sírföldben 2 darab őskori cseréptöredék. Ltsz.: K.96.1.41.5.

— 42. sír (21. tábla)

1988. május 18.

48-58 éves férfi, a mellékletek alapján azonban inkább nő! VH: 158 cm; Ltsz.: E.88.1.4.

T: Ny-K (293°); SM: 78 cm.

A koponya enyhén jobbra fordult.

Mellékletek:

1. Az állkapocs jobb oldala mellett 1 darab bronz S-végű hajkarika S-végének töredékei. (SZ: 0,8 cm; S: 0,1 g.) Ltsz.: K.96.1.42.1.

2. A szegycsont helyétől jobbra 1 darab csillagdíszes, tömör bronz fülesgomb (H: 1,3 cm; Á: 0,8-0,9 cm; SZ: 0,5 cm; S: 1,5 g.), rajta kis gyűrűvé hajlított bronzlemezkevel. (Á: 0,7-0,8 cm; SZ: 0,5 cm; H: 2,8 cm.) Ltsz.: K.96.1.42.2.

3. A jobb kéz egyik ujján 1 darab, bronzból öntött zárt fejesgyűrű. (Á: 2,0 x 2,1 cm; SZ: 0,4-0,9 cm; V: 0,15 cm; HH: 7,0 cm; S: 2,1 g.) Ltsz.: K.96.1.42.3.

— 43. sír (22. tábla)

1988. május 18.

33-43 éves férfi, a mellékletek alapján azonban inkább nő! VH: 162 cm; Ltsz.: E.88.1.5.

T: Ny-K (267°); SM: 80 cm.

A koponya jobbra fordult. Kezek a combcsontokon.

Mellékletek:

1. A jobb csecsnyúlványnál 1 darab GIESLER 1981 II.4/3. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,3 x 1,8 cm; HH: 4,0 cm; HÁ: 0,22 cm; S: 1,4 g.) Ltsz.: K.96.1.43.1.

2. A koponya alatt a bal csecsnyúlványnál 1 darab GIESLER 1981 II.4/2. típusú, S-végű bronz hajkarika, S-vége letört. (Á: 1,4 x 1,6 cm; HH: 4,7 cm; HÁ: 0,16 cm; S: 0,7 g.) Ltsz.: K.96.1.43.2.

IKERVÁR-VIRÁG UTCA

3. A jobb kéz egyik ujján 1 darab rovátkolt díszű, öntött bronz zárt karikagyűrű. (Á: 2,2 cm; HH: 7,2 cm; HÁ: 0,2 x 0,22 cm; S: 3,4 g.) Ltsz.: K.96.1.43.3.
4. A bal kéz egyik ujján 1 darab csavarást utánzóan öntött bronz zárt karikagyűrű. (Á: 2,4 cm; HH: 7,8 cm; HÁ: 0,28 cm; S: 2,0 g.) Ltsz.: K.96.1.43.4.
- **44. sír (22. tábla)**
1988. május 20.
12–14 éves fiúgyermek. VH: 138 cm; Ltsz.: E.88.1.6.
T: Ny–K (293°); SM: 90 cm.
A koponya jobbra fordult. A bal alkar a derékra hajtva. A medence tája bolygatott, a bal lábszár is elmozdult.
Mellékletek:
1. A jobb combcsont felső végének külső oldalán 1 darab becsukott állapotban lévő kovácsoltvas borotvakés („Klappmesser”). Meghajtott vaslemezről készült nyelén textilmaradványok. (H: 9,5–9,9 cm; SZ: 1,7–2,7 cm; V: 0,8–1,8 cm; S: 38,5 g.) Ltsz.: K.96.1.44.1.
2. A jobb térden 1 darab keskeny rombusz alakú kovácsoltvas nyílcsúcs, tövisén famaradványokkal. Hegyével a lábfej irányában. (H: 6,5 cm; SZ: 1,8 cm; V: 0,4–0,5 cm; S: 4,5 g.) Ltsz.: K.96.1.44.2.
3. A jobb lábszár külső oldalán 1 darab rombusz alakú kovácsoltvas nyílcsúcs, hiányos tövisén famaradványokkal. Hegyével a lábfej irányában. (H: 5,4 cm; SZ: 2,1 cm; V: 0,4–0,5 cm; S: 5,5 g.) Ltsz.: K.96.1.44.3.
- **45. sír**
1988. május 23.
Ismeretlen nemű és korú felnőtt. VH: -; Ltsz.: E.88.1.7.
T: Ny–K (287°); SM: 87 cm; SH: -; SSZ: 60 cm.
Újkori árok által teljesen megbolygatott és szétdőlt sír.
Csak néhány koponya- és lábszárcsont.
Melléklet nélkül.
- **46. sír (23. tábla)**
1988. május 26.
4–6 éves gyermek. VH: 88 cm; Ltsz.: E.88.1.8.
T: Ny–K (276°); SM: 92 cm; SH: 126 cm; SSZ: 38 cm.
A teknő alakú sírgödörben a csontváz átlós irányban fektült. Koponyája enyhén jobbra fordult.
Melléklet nélkül.
- **47. sír (23. tábla)**
1988. május 26.
7–11 éves gyermek. Mérfető VH: 95 cm; Ltsz.: E.88.1.9.
T: Ny–K (284°); SM: 68 cm.
Melléklet nélkül.
- **48. sír (23. tábla)**
1988. május 26.
30–35 éves ismeretlen nemű felnőtt. VH: 148 cm; Ltsz.: E.88.1.10.
T: Ny–K (276°); SM: 100 cm.
- A koponya balra fordult. A mellkas, a gerinc és a medence csontjainak nagy része elporladt.
Melléklet nélkül.
- **49. sír (23. tábla)**
1988. május 26.
Gyermek. VH: -; Ltsz.: E.88.1.11.
T: -; SM: 92 cm.
A csontvázból csak a koponya töredékei maradtak meg.
Melléklet:
1. A koponyacsontok közelében 1 darab bronzpityke. Elveszett (+).
- **50. sír (23. tábla)**
1988. május 26.
9–11 éves leánygyermek. VH: 125 cm; Ltsz.: E.88.1.12.
T: Ny–K (284°); SM: 120 cm; SH: 158 cm; SSZ: 42 cm.
A koponya enyhén jobbra fordult. Kezek a medencén. A sírföldben, a sírgödör jobb láb felőli végében faszénmaradványok.
Melléklet:
1. A nyakcsigolyák alatt 1 darab ezüstből öntött ingnyakdísz levél alakú, aranyozott felületű csüngője. (H: 2,5 cm; SZ: 1,8 cm; V: 0,1 cm; S: 0,7 g.) Ltsz.: K.96.1.50.1. Körülötte szerves maradványok (talán haj?).
A sírföldben 4 darab őskori cseréptöredék. Ltsz.: K.96.1.50.2.
- **51. sír (23. tábla)**
1988. május 31.
61–80 éves férfi. VH: 141 cm; Ltsz.: E.88.1.13.
T: Ny–K (281°); SM: 93 cm.
Bal kéz a medencén.
Melléklet nélkül.
- **52. sír (23. tábla)**
1988. május 31.
3–5 éves leánygyermek. VH: 80 cm; Ltsz.: E.88.1.14.
T: Ny–K (293°); SM: 91 cm; SH: 110 cm; SSZ: 47 cm.
A csontváz könyöktől lefelé bolygatott. A csontok egy része elporladt.
Mellékletek:
1. A jobb csecsnnyúlványnál 1 darab bronzhuzal hajkarika. (Á: 2,1 x 2,0 cm, HH: 6,4 cm; HÁ: 0,18 cm; S: 1,0 g.) Ltsz.: K.96.1.52.1.
2. Az áll alatt 1 darab karéjozott aljú és gombos végű, bronzból öntött és ezüst berakással díszített félhold alakú csüngő (lunula). (H: 5,9 cm; SZ: 5,1 cm; V: 0,13–0,5 cm; S: 13,0 g.) Ltsz.: K.96.1.52.2.
- **53. sír (24. tábla)**
1988. június 2.
23–29 éves nő, a mellékletek alapján viszont biztosan férfi! VH: 155 cm; Ltsz.: E.88.1.15.
T: Ny–K (288°); SM: 118 cm; SH: 190 cm; SSZ: 55 cm.
A koponya balra fordult. Bal kéz a combon, jobb kéz a medencén. A csontváz fekvése alapján nyilvánvaló, hogy a tetemet egykor halotti lepelbe csavarták be.

IKERVÁR-VIRÁG UTCA

Mellékletek:

1. A jobb kéz egyik ujján bronz huzalgűrű töredékei. (Á: kb. 2 cm; HÁ: 0,12 cm; S: 0,1 g.) Ltsz.: K.96.1.53.1.
2. A bal combcsont alsó végének belső oldalán 1 darab rombusz alakú kovácsoltvas nyílcsúcs, hegyével a lábfej irányában. (H: 8,9 cm; SZ: 2,4 cm; V: 0,4-0,5 cm; S: 11,5 g.) Ltsz.: K.96.1.53.2.
3. A jobb combcsont alsó végének külső oldalán 1 darab rombusz alakú kovácsoltvas nyílcsúcs, hegyével a lábfej irányában. Tővise hiányos. (H: 6,1 cm; SZ: 2,8 cm; V: 0,4 cm; S: 7 g.) Ltsz.: K.96.1.53.3.
4. Ugyanazon helyen és helyzetben 1 darab rombusz alakú kovácsoltvas nyílcsúcs. (H: 9,4 cm; SZ: 2,6 cm; V: 0,3-0,4 cm; S: 7,5 g.) Ltsz.: K.96.1.53.4.
- 5-6. A két combcsont között 2 darab összetartozó állatcsont (VÖRÖS: sertés dext. scapula és humerus – infantilis). Ltsz.: K.96.1.53.5-6.

— 54. sír (24. tábla)

1988. június 2.

35-55 éves nő. VH: 160 cm; Ltsz.: E.88.1.16.

T: Ny-K (284°); SM: 110 cm; SH: 192 cm; SSZ: 60 cm. A koponya balra fordult. Jobb kéz a combon, bal kéz a medencén.

Melléklet:

1. A jobb csecsnyúlványnál 1 darab GIESLER 1981 II.5/2. típusú, S-végű bronz hajkarika, S-vege le-tört. (Á: 1,9 x 2,0 cm HH: 5,8 cm; HÁ: 0,15 cm; S: 0,7 g.) Ltsz.: K.96.1.54.1.

— 55. sír (24. tábla)

1988. június 1.

30-40 éves férfi. VH: 158 cm; Ltsz.: E.88.1.17.

T: Ny-K (293°); SM: 97 cm; SH: 172 cm; SSZ: 55 cm. A temetkezés a 17. sír alatt feküdt. A koponya balra fordult. Bal kéz a derékon, jobb kéz a medencén. A térdék összeérnek. A mellkas és a medence csontjai elporladtak.

Melléklet nélkül.

— 56. sír (24. tábla)

1988. június 3.

54-58 éves férfi. VH: 157 cm; Ltsz.: E.88.1.18.

T: Ny-K (295°); SM: 132 cm; SH: 164 cm; SSZ: 54 cm. A koponya enyhén balra fordult. Jobb kéz a combon.

Melléklet nélkül.

A sírföldben faszénmaradványok.

— 57. sír (25-27. tábla)

1988. június 8.

36-46 éves férfi erőteljes csontváza. VH: 170 cm; Ltsz.: E.88.1.19.

T: Ny-K (284°); SM: 130 cm; SH: 223 cm; SSZ: 60 cm. A koponya enyhén jobbra fordult. Kezek a medencén.

Mellékletek:

1. A jobb alkaron hegyesedő végű bronz huzalkarperrec, rajta textilmaradványok. (Á: 7,0 x 7,5 cm; HH:

21,5 cm; HÁ: 0,42 cm; S: 18,0 g.) Ltsz.: K.96.1.57.1.

2. A bal csuklón hegyesedő végű bronz huzalkarperrec, rajta textilmaradványok. (Á: 6,3 x 7,5 cm; HH: 20,8 cm; HÁ: 0,40 cm; S: 14,4 g.) Ltsz.: K.96.1.57.2.

3. A bal váll mellett ovális alakú kovácsolt vascsat, tövisével a lábfej irányában. (H: 4,1 cm; SZ: 3,6 cm; V: 0,3-0,9 cm; S: 6,5 g.) Ltsz.: K.96.1.57.3.

- 4-5. A medence bal oldala mellett reflexíj 2 darab egymás mellett, nagyjából élén álló csont markolatlemez.

4. 1 darab agancsból faragott íjmarkolatlemez, végei irdaltak, négyszer ismétlődő bevéssett félkör alakú díszítéssel. (H: 12,2 cm; SZ: 2,0 cm; V: 0,4 cm; S: 6 g.) Ltsz.: K.96.1.57.4.

5. 1 darab agancsból faragott íjmarkolatlemez, felszíne kimaródott. (H: 11,1 cm; SZ: 2,0 cm; V: 0,4 cm; S: 6 g.) Ltsz.: K.96.1.57.5.

6. A bal felkar mellett reflexíj 1 darab agancsból faragott íjvégsontja. (H: 22,0 cm; SZ: 1,2-1,8 cm; V: 0,3 cm; S: 8,5 g.) Ltsz.: K.96.1.57.6.

7. A csontváz bal oldalán a válltól a medencéig terjedő részen nyíltegez vasveretei (A tegez' hossza nyakától fenekéig: 68 cm.) Ltsz.: K.96.1.57.7.

- 8-14. A tegezben 7 darab rombusz alakú kovácsoltvas nyílcsúcs, tövisükön a nyílvevő famaradványai-val, hegyükkel a lábfejek irányában.

8. 1 darab nyílcsúcs. (H: 9,7 cm; SZ: 2,9 cm; V: 0,4-0,5 cm; S: 16 g.) Ltsz.: K.96.1.57.8.

9. 1 darab nyílcsúcs. (H: 9,5 cm; SZ: 2,3 cm; V: 0,3-0,5 cm; S: 12 g.) Ltsz.: K.96.1.57.9.

10. 1 darab nyílcsúcs, tövise hiányos. (H: 6,5 cm; SZ: 2,6 cm; V: 0,3-0,4 cm; S: 8 g.) Ltsz.: K.96.1.57.10.

11. 1 darab nyílcsúcs. (H: 10,1 cm; SZ: 2,8 cm; V: 0,3-0,5 cm; S: 14 g.) Ltsz.: K.96.1.57.11.

12. 1 darab nyílcsúcs. (H: 10,0 cm; SZ: 3,0 cm; V: 0,3-0,5 cm; S: 14 g.) Ltsz.: K.96.1.57.12.

13. 1 darab nyílcsúcs. (H: 9,1 cm; SZ: 3,1 cm; V: 0,4-0,6 cm; S: 17,5 g.) Ltsz.: K.96.1.57.13.

14. 1 darab nyílcsúcs. (H: 8,7 cm; SZ: 1,8 cm; V: 0,3-0,4 cm; S: 8 g.) Ltsz.: K.96.1.57.14.

15. A mellkas bal oldalán egyélű, egyenes hátú kovácsolt vaskés, hegyével a bal könyök irányában. (H: 10,2 cm; SZ: 1,3 cm; V: 0,4 cm; S: 12 g.) Ltsz.: K.96.1.57.15.

— 58. sír (28. tábla)

1988. szeptember 20.

Leánygyermek. VH: -; Ltsz.: E.88.1.20.

T: -; SM: 45 cm.

A csontváz teljesen megbolygatva, csontjainak nagy része elporladt.

Melléklet:

1. 1 darab bronz pántgyűrű töredéke. (Á: 1,7 cm; SZ: 0,2 cm; V: 0,05 cm; S: 0,1 g.) Ltsz.: K.96.1.58.1.

IKERVÁR-VIRÁG UTCA

A sírföldben 1 darab vassalakrög. Ltsz.: K.96.1.58.2.

— **59. sír (28. tábla)**

1988. szeptember 28.

10–14 éves leánygyermek. VH: 137 cm; Ltsz.: E.88.1.21.

T: Ny–K (292°); SM: 57 cm.

A koponya enyhén balra fordult. A mellkas bolygatott, a bal lábszár hiányzik.

Mellékletek:

1. A két térd között 1 darab töredékes bronz huzalgűrű. (Á: 2,2 cm; HÁ: 0,1 cm; S: 0,1 g.) Ltsz.: K.96.1.59.1.
2. A bal térd belső oldalán 1 darab ezüst huzalgűrű töredéke. (HÁ: 0,18 cm.) Ltsz.: K.96.1.59.2.
3. Ugyanott 1 darab ezüst huzalgűrű. (Á: 2,0 x 2,3 cm; HH: 6,3 cm; HÁ: 0,18 gr; S: 0,4 g.) Ltsz.: K.96.1.59.3.

A sírföldben 3 darab vassalak és 2 darab őskori cseréptöredék. Ltsz.: K.96.1.59.4–5.

— **60. sír (28. tábla)**

1988. szeptember 29.

Ismeretlen nemű és korú felnőtt. VH: 160 cm; Ltsz.: E.88.1.22.

T: Ny–K (278°); SM: 47 cm; SH: 166 cm; SSZ: 50 cm.

A csontváz kissé átlósan feküdt a sírgödörben. A vállak felhúzza, ami arra utal, hogy a tetemet egykor halotti lepelbe csavarták be.

Melléklet nélkül.

— **61. sír (28–29. tábla)**

1988. szeptember 29.

47–57 éves nő. VH: 160 cm; Ltsz.: E.88.1.23.

T: Ny–K (293°); SM: 90 cm.

A koponya jobbra billent. A csontváz helyzete alapján a tetemet egykor halotti lepelbe csavarták be.

Mellékletek:

1. A koponya jobb oldalán 1 darab GIESLER 1981 I.7/2. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 3,1 x 2,5 cm; HH: 7,9 cm; HÁ: 0,16 cm; S: 1,3 g.) Ltsz.: K.96.1.61.1.
2. A bal csecsnyúlványnál 1 darab GIESLER 1981 I.6/2. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 3,0 x 2,7 cm; HH: 6,5 cm; HÁ: 0,16 cm; S: 0,8 g.) Ltsz.: K.96.1.61.2.
3. A bal alkaron 1 darab háromrét hajtott bronzszálból csavart, hurkos-kampós záródású huzalkarperec. (Á: 7,5 x 7,7 cm; HH: 24,0 cm; HÁ: 0,13 cm, együtt: 0,37 cm; S: 11,7 g.) Ltsz.: K.96.1.61.3.
4. A jobb alkaron 1 darab hegyesedő végű bronz huzalkarperec. (Á: 6,1 x 7,2 cm; HH: 20,8 cm; HÁ: 0,36 cm; S: 15,1 g.) Ltsz.: K.96.1.61.4.
5. Ugyanott, az előbbi mellett 1 darab hegyesedő végű bronz huzalkarperec. (Á: 6,7 x 7,1 cm; HH: 21,3 cm; HÁ: 0,38 cm; S: 15,9 g.) Ltsz.: K.96.1.61.5.

6. A jobb combcsont felső végének külső oldalán, tehát egykor a jobb kézen 1 darab nyitott bronz pántgyűrű. (Á: 2,0 x 2,1 cm; SZ: 0,4 cm; HH: 6,5 cm; V: 0,08 cm; S: 1,0 g.) Ltsz.: K.96.1.61.6.

A sírföldben 1 darab vassalak. Ltsz.: K.96.1.61.7.

— **62. sír (29. tábla)**

1988. szeptember 30.

6–10 éves gyermek. VH: 120 cm; Ltsz.: E.88.1.24.

T: Ny–K (298°); SM: 70 cm.

A koponya jobbra fordult.

Melléklet nélkül.

— **63. sír (29. tábla)**

1988. szeptember 30.

3–5 éves gyermek. VH: 95 cm; Ltsz.: E.88.1.25.

T: Ny–K (298°); SM: 50 cm.

A koponya enyhén jobbra fordult. A csontok egy része elporladt.

Melléklet nélkül.

— **64. sír (29. tábla)**

1988. október 5.

4–8 éves leánygyermek. VH: 95 cm; Ltsz.: E.88.1.26.

T: Ny–K (287°); SM: 85 cm.

A csontok egy része elporladt.

Melléklet:

1. A jobb csecsnyúlványnál 1 darab bronzhuzal hajkarika töredéke. (Á: 2,2 cm; HÁ: 0,1 cm; S: 0,1 g.) Ltsz.: K.96.1.64.1.

— **65. sír (29–33. tábla)**

1988. október 17.

45–55 éves férfi erőteljes csontváza. VH: 175 cm; Ltsz.: E.88.1.27.

T: Ny–K (287°); SM: 85 cm; SH: 220 cm; SSZ: 67 cm.

A koponya erősen jobbra fordult. A kezek a medencén. A csontváz fekvése alapján a tetemet egykor halotti lepelbe csavarták be.

Mellékletek:

1. A jobb medencecsont alatt 1 darab ovális kovácsolt vascsat, tövisével a koponya irányában. (H: 3,1 cm; SZ: 3,0 cm; M: 1,8 cm; V: 0,3 cm; S: 6,5 g.) Ltsz.: K.96.1.65.1.
2. A medence jobb oldalán 1 darab egyenes hátú, egyélű kovácsolt vaskés (H: 7,9 cm; SZ: 1,0 cm; V: 0,4 cm; S: 5 g.) Ltsz.: K.96.1.65.2.
3. A két láb között, részben a jobb lábon nyíltegez vasveretei (A tegez hossza nyakától fenekéig: 70 cm.) Ltsz.: K.96.1.65.3.
- 4–10. A tegezben 7 darab rombusz alakú kovácsoltvas nyílcsúcs, hegyükkel a lábfej irányában.
4. 1 darab nyílcsúcs, tövise hiányzik (H: 5,2 cm; SZ: 1,8 cm; V: 0,5 cm; S: 8 g.) Ltsz.: K.96.1.65.4.
5. 1 darab nyílcsúcs, tövise hiányzik (H: 7,5 cm; SZ: 3,0 cm; V: 0,5–0,6 cm; S: 15,5 g.) Ltsz.: K.96.1.65.5.

IKERVÁR-VIRÁG UTCA

6. 1 darab nyílcsúcs, tövise hiányzik, annak megmaradt tövén bandázsolás nyoma. (H: 6,2 cm; SZ: 2,9 cm; V: 0,5 cm; S: 12,5 g.) Ltsz.: K.96.1.65.6.
7. 1 darab nyílcsúcs, töredékes tövissel (H: 7,0 cm; SZ: 3,0 cm; V: 0,3-0,5 cm; S: 13 g.) Ltsz.: K.96.1.65.7.
8. 1 darab nyílcsúcs, tövisén és lapján famaradványokkal (H: 8,5 cm; SZ: 3,1 cm; V: 0,4-0,6 cm; S: 16 g.) Ltsz.: K.96.1.65.8.
9. 1 darab nyílcsúcs, tövisén a bandázsolás és a nyílvevessző famaradványai. (H: 9,1 cm; SZ: 2,8 cm; V: 0,3-0,8 cm; S: 14 g.) Ltsz.: K.96.1.65.9.
10. 1 darab nyílcsúcs, tövisén a bandázsolás és a nyílvevessző famaradványai. (H: 8,1 cm; SZ: 2,7 cm; V: 0,3-0,5 cm; S: 8,5 g.) Ltsz.: K.96.1.65.10.
11. A medénce jobb oldalán 1 darab agancsból faragott töredékes íjvégcsontról (H: 15,4-kb. 20,9 cm; SZ: 2,0 cm; V: 0,5 cm; S: 12 g.) Ltsz.: K.96.1.65.11.
12. A jobb lábfejen ferdén 1 darab agancsból faragott töredékes íjvégcsontról (H: 10,5 cm; SZ: 2,0 cm; V: 0,3 cm; S: 4 g.) Ltsz.: K.96.1.65.12.
- **66. sír (33. tábla)**
1988. október 17.
50–59 éves férfi, a mellékletek alapján inkább nő! VH: 156 cm; Ltsz.: E.88.1.28.
T: Ny–K (284°); SM: 80 cm.
A koponya jobbra fordult. Bal kéz a combon. A sírföldben, a sírgödör koponya felőli bal sarkában faszénmaradványok.
Mellékletek:
1–7. A mellkason V alakban, az egykori ingnyak kivágásának megfelelően 7 darab ezüstből öntött, csüngős ingnyakveret levél alakú, aranyozott felületű, áttört csüngője. (H: 1,6 cm; SZ: 1,5 cm; V: 0,1 cm; S: 0,2-0,4 g.) Ltsz.: K.96.1.66.1–7.
8. A jobb alkaron 1 darab hegyesedő végű bronz huzalkarperec. (Á: 6,4 x 6,7 cm; HH: 20,2 cm; HÁ: 0,4 cm; S: 13,2 g.) Ltsz.: K.96.1.66.8.
9. A jobb kéz egyik ujján 1 darab bronzból öntött, pontkörökkel és pontsorokkal díszített lépcsős fejű karikagyűrű. (Á: 2,3 x 2,1 cm; SZ: 0,5-0,7 cm; V: 0,1-0,33 cm; HH: 7,2 cm; S: 2,3 g.) Ltsz.: K.96.1.66.9.
10. A bal kéz egyik ujján 1 darab bronzból öntött zárt karikagyűrű. (Á: 2,3 cm; HH: 7,6 cm; HÁ: 0,2-0,28 cm; S: 12,0 g.) Ltsz.: K.96.1.66.10.
11. Ugyanott, a másik ujjon 1 darab bronzból öntött zárt karikagyűrű. (Á: 2,2 x 2,4 cm; HH: 7,8 cm; HÁ: 0,28-0,35 cm; S: 3,6 g.) Ltsz.: K.96.1.66.11.
- **67. sír (33. tábla)**
1988. október 14.
6–10 éves gyermek. Mérethető VH: 105 cm; Ltsz.: E.88.1.29.
T: Ny–K (287°); SM: 55 cm.
- Bolygatott. A koponya és a jobb kar hiányzik. A bal kar a medencén.
Melléklet nélkül.
- **68. sír (33. tábla)**
1988. október 19.
3–5 éves gyermek. VH: 59 cm; Ltsz.: E.88.1.30.
T: Ny–K (301°); SM: 42 cm; SH: 73 cm; SSZ: 40 cm.
A sírgödör koponya felőli vége félkör alakú, a láb felőli egyenes.
A koponya enyhén jobbra fordult. A csontváz bolygatott. A csontok egy része elporladt.
Melléklet:
1. A koponya jobb oldalán 1 darab vastöredék – ár (?). (H: 2,8 cm; SZ: 1,0 cm; V: 0,8 cm; S: 7 g.) Ltsz.: K.96.1.68.1.
- **69. sír (34. tábla)**
1988. október 24.
25–30 éves férfi. VH: 170 cm; Ltsz.: E.88.1.31.
T: Ny–K (287°); SM: 76 cm; SH: 190 cm; SSZ: 55 cm.
A sírgödör koponya felőli vége bizonytalan.
A koponya balra fordult. Jobb kéz a medencén, bal kéz a combon. Bolygatás eredményeként (?) néhány borda elkeveredve a jobb comb-, ill. lábszárcsont belső oldalán.
Melléklet nélkül.
A sírföldben 6 darab őskori és 1 darab Árpád-kori cseréptöredék. Ltsz.: K.96.1.69.1.
- **70. sír (34. tábla)**
1988. október 25.
32–47 éves nő. VH: 153 cm; Ltsz.: E.88.1.32.
T: NY–K (301°); SM: 115 cm; SH: 197 cm; SSZ: 60 cm.
A koponya enyhén jobbra fordult. Bal kéz a medencén. A két lábszárcsont között faszénmaradványok.
Mellékletek:
1. A jobb csecsnyúlványnál 1 darab bronzhuzal hajkarika. (Á: 1,3 x 1,6 cm; HH: 4,5 cm; HÁ: 0,16 cm; S: 0,5 g.) Ltsz.: K.96.1.70.1.
2. A bal csecsnyúlványnál 1 darab bronzhuzal hajkarika. (Á: 1,2 x 1,3 cm; HH: 3,8 cm; HÁ: 0,1 cm; S: 0,2 g.) Ltsz.: K.96.1.70.2.
3. Ugyanott 1 darab karikájára húzott SZILÁGYI 1994 27. típusú, lapított gömb alakú, világosbarna üveggyönggyel díszített bronzhuzal fülbevaló. (Á: 1,8 x 1,9 cm; HH: 5,5 cm; HÁ: 0,1 cm; S: 0,7 g.) Ltsz.: K.96.1.70.3.
4. A jobb alkaron 1 darab hegyesedő végű bronz huzalkarperec. (Á: 6,2 x 6,5 cm; HH: 21,0 cm; HÁ: 0,36 cm; S: 11,1 g.) Ltsz.: K.96.1.70.4.
- **71. sír (34. tábla)**
1988. október 25.
7–11 éves gyermek. VH: 120 cm; Ltsz.: E.88.1.33.
T: Ny–K (298°); SM: 80 cm; SH: 159 cm; SSZ: 80 cm.
A koponya jobbra fordult. A sírgödör alja technószerűen volt kiképezve.
Melléklet nélkül.

IKERVÁR-VIRÁG UTCA

— 72. sír (34. tábla)

1988. október 25.

3–5 éves gyermek. VH: 84 cm; Ltsz.: E.88.1.34.

T: Ny–K (287°); SM: 95 cm; SH: 93 cm; SSZ: 38 cm.

A sírgödör alja teknőszerűen volt kiképezve.

A koponya enyhén balra fordult. A felsőtest bolygatott.

A csontok egy része elporladt.

Melléklet nélkül.

— 73. sír

1988. október 25.

Gyermek. VH: -.

T: -; SM: 75 cm.

A sírt egy újkori árok bolygatta meg. A csontvázból csak a koponya töredékei maradtak meg.

Melléklet nélkül.

— 74. sír (34. tábla)

1988. október 26.

Ismeretlen nemű és korú felnőtt, talán nő (?). Mérhető VH: kb. 140 cm; Ltsz.: E.88.1.35.

T: Ny–K (301°); SM: 124 cm; SH: 210 cm; SSZ: 58 cm.

A csontváz a sírgödör koponya felőli kétharmadában fektült.

A koponya hátragurult. A mellkas bolygatott. Kezek eredetileg a medencén.

Mellékletek:

1. A koponya eredeti helyének jobb oldalán 1 darab GIESLER 1981 I.7/2. típusú, S-végű (?) bronz hajkarika, S-vege letört. (Á: 2,5 x 2,6 cm; HH: 7,7 cm; HÁ: 0,16 cm; S: 0,8 g.) Ltsz.: K.96.1.74.1.
2. A koponya eredeti helyének bal oldalán 1 darab GIESLER 1981 II.5/2. típusú, S-végű (?) bronz hajkarika, S-vege letört. (Á: 1,9 x 2,1 cm; HH: 5,1 cm; HÁ: 0,16 cm; S: 0,3 g.) Ltsz.: K.96.1.74.2.

— 75. sír (35. tábla)

1988. október 27.

21–25 éves nő. VH: 153 cm; Ltsz.: E.88.1.36.

T: Ny–K (304°); SM: 110 cm; SH: 200 cm; SSZ: 60–70–55 cm.

A sírgödör feneke a koponya felé lejtett, jobb oldali része pedig kiszélesedett.

Bal kéz a derékon, jobb kéz a medencén.

Mellékletek:

1. A bal csacsnyúlvány mellett 1 darab GIESLER 1981 II.4/2. típusú, kisméretű S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,4 x 1,9 cm; HH: 4,3 cm; HÁ: 0,15 cm; S: 0,4 g.) Ltsz.: K.96.1.75.1.
2. Ugyanott 1 darab GIESLER 1981 I.6/1. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 2,4 x 2,5 cm; HH: 6,8 cm; HÁ: 0,12 cm; S: 0,6 g.) Ltsz.: K.96.1.75.2.
3. A bal alkaron 1 darab nyitott végű bronz huzalkarperec. (Á: 6,9 x 7,2 cm; HH: 22,1 cm; HÁ: 0,44 cm; S: 23,7 g.) Ltsz.: K.96.1.75.3.
4. A jobb csuklón 1 darab hegyesedő végű bronz huzalkarperec. (Á: 6,6 x 6,7 cm; HH: 20,7 cm; HÁ: 0,32 cm; S: 11,0 g.) Ltsz.: K.96.1.75.4.

5. A bal felkarcsonton fekvő egyik eredeti helyzetéből elmozdult ujjpercen 1 darab zárt bronz pántgyűrű. (Á: 1,9 x 2,0 cm; HH: 6,6 cm; SZ: 0,6 cm; V: 0,1 cm; S: 0,8 g.) Ltsz.: K.96.1.75.5.

6. A jobb kéz középső ujján 1 darab nyitott bronz pántgyűrű. (Á: 2,0 x 2,1 cm; HH: 6,4 cm; SZ: 0,4 cm; V: 0,1 cm; S: 1,4 g.) Ltsz.: K.96.1.75.6.

7. A jobb kulcsonton bronz patinanyom.

— 76. sír (35. tábla)

1988. október 28.

55–59 éves nő. VH: 153 cm; Ltsz.: E.88.1.37.

T: Ny–K (304°); SM: 115 cm; SH: 220 cm; SSZ: 57 cm.

A koponya enyhén balra fordult. A mellkas bolygatott.

Jobb kéz a medencén.

Mellékletek:

1. A jobb csacsnyúlványnál 1 darab zárt bronzhuzal hajkarika. (Á: 2,1 x 2,8 cm; HH: 7,8 cm; HÁ: 0,15 cm; S: 0,4 g.) Ltsz.: K.96.1.76.1.
2. A bal csacsnyúlványnál 1 darab nyitott bronzhuzal hajkarika. (Á: 1,7 x 2,1 cm; HH: 6,2 cm; HÁ: 0,13 cm; S: 0,5 g.) Ltsz.: K.96.1.76.2.
3. A jobb kéz egyik ujján 1 darab ezüst pántgyűrű töredéke. (Á: 1,9 cm; SZ: 0,6 cm; V: 0,1 cm; S: 0,6 g.) Ltsz.: K.96.1.76.3.

— 77. sír (36. tábla)

1989. május 25.

1–3 éves leánygyermek. VH: 83 cm; Ltsz.: E.89.3.1.

T: Ny–K (293°); SM: 105 cm; SH: 137 cm; SSZ: 75 cm.

A sírgödör körvonalai csak sejthetők voltak.

A koponya enyhén jobbra fordult.

Mellékletek:

1. A koponya bal oldalán 1 darab vas hajtű töredéke. (H: 1,7 cm; HÁ: 0,3 cm; S: 0,2 g.) Ltsz.: K.96.1.77.1.
2. A bal kéz egyik ujján 1 darab ólom (?) gyűrű töredéke (+).

— 78. sír (36. tábla)

1989. május 26.

54–64 éves férfi. VH: 175 cm; Ltsz.: E.89.3.2.

T: Ny–K (301°); SM: 140 cm; SH: 232 cm; SSZ: 77–72–92 cm.

A sírgödör láb felőli része kiszélesedik.

A koponya jobbra fordult. A bal kulcsont, a bal szárcapocscsont és néhány lábujjperc talán bolygatás következtében szétszóródva. A kezek egymást keresztezve a medencén.

Mellékletek:

1. A koponya mögött 1 darab visszapödrött végű kovácsolt csiholóvas (H: 7,8 cm; SZ: 5,1 cm; V: 0,6 cm; S: 24 g.) Ltsz.: K.96.1.78.1.
2. Ugyanott 1 darab egyenes hátú, egyélű kovácsolt vaskés (H: 7,7 cm; SZ: 1,8 cm; V: 0,8 cm; S: 8,5 g.) Ltsz.: K.96.1.78.2.
3. A két combcsont között 1 darab kovácsoltvas szíjbújtató töredékei. (H: 3,2 cm; SZ: 1,5 cm; V:

IKERVÁR-VIRÁG UTCA

0,8 cm; S: 2 g.) Ltsz.: K.96.1.78.3.

4-6. A jobb combcsont külső oldalán 3 darab rombusz alakú kovácsoltvas nyílcsúcs, hegyükkel a koponya irányában.

4. 1 darab nyílcsúcs. Tővisén a nyílvevő famaradványai. (H: 5,2 cm; SZ: 1,9 cm; V: 0,3-0,6 cm; S: 5,5 g.) Ltsz.: K.96.1.78.4.

5. 1 darab nyílcsúcs. (H: 5,9 cm; SZ: 2,2 cm; V: 0,3-0,4 cm; S: 6,5 g.) Ltsz.: K.96.1.78.5.

6. 1 darab nyílcsúcs. (H: 6,1 cm; SZ: 2,1 cm; V: 0,3-0,4 cm; S: 6,5 g.) Ltsz.: K.96.1.78.6.

7. Szintén a két combcsont között, a vasbujtató mellett 1 darab barna színű kova. (H: 1,8 cm; SZ: 1,4 cm; V: 1,2 cm; S: 3 g.) Ltsz.: K.96.1.78.7.

A sírföldben 3 darab középkori cserép (Ltsz.: K.96.1.78.8.) és 2 darab téglatöredék (Ltsz.: K.96.1.78.9.).

— 79. sír (37. tábla)

1989. május 26.

Gyermek. VH: -.

T: -; SM: 45 cm.

A csontvázból csak a koponya nyoma maradt meg.

Melléklet:

1. A koponyanyom környékén 1 darab kovácsoltvas karika vagy csat töredéke. (Á: kb. 2,5 cm; HÁ: 0,4 cm; S: 1 g.) Ltsz.: K.96.1.79.1.

— 80. sír (37. tábla)

1989. május 25.

51-59 éves férfi. VH: 166 cm; Ltsz.: E.89.3.3.

T: Ny-K (281°); SM: 125 cm; SH: 192 cm; SSZ: 67 cm.

A koponya egészen balra fordult. A bal kézfej helyén szerves (bőr?) maradványok.

Mellékletek:

1. 1 darab ezüstérme (SZÉKELY: II. Boleszláv cseh herceg (967-999) CACH 122. típusú dénárja). Az érmét a sírba helyezés előtt kettétörték: egyik fele a koponya töredékei között, egykor talán a szájban, másik fele a bal oldali lengőbordák végénél volt, amelyet eredetileg talán a köldökre helyeztek. (Á: 1,9 x 2,0 cm; V: 0,05 cm; S: 0,6 g.) Ltsz.: K.96.1.80.1.

2. A jobb kéz egyik ujján 1 darab egyik végén hegyesedő bronz huzalgűrű (Á: 2,5 x 2,9 cm; HH: 7,6 cm; HÁ: 0,32-0,35 cm; S: 4,3 g.) Ltsz.: K.96.1.80.2.

A sírföldben 2 darab őskori, 3 római és 2 Árpád-kori cseréptöredék Ltsz.: K.96.1.80.3-5.

— 81. sír (37. tábla)

1989. május 29.

3-5 éves leánygyermek. VH: 83 cm; Ltsz.: E.89.3.4.

T: -; SM: 80 cm; SH: ?; SSZ: ?.

A sírt valószínűleg egy újkori árok bolygatta meg. Eredetileg részben a 82. számú sír felett feküdt. A csontvázból csak a koponya megbolygatott töredékei maradtak meg.

Mellékletek:

1. A koponya környékén 1 darab hegyesedő végű bronz huzalgűrű, végei egymásra hajlanak. (Á: 1,8-2,0 cm; HH: 7,5 cm; HÁ: 0,25 cm; S: 2,3 g.) Ltsz.: K.96.1.81.1.

2. Ugyanott 1 darab nyitott bronz pántgűrű. (Á: 2,0 x 2,2 cm; SZ: 0,6 cm; V: 0,1 cm; HH: 7,2 cm; S: 0,8 g.) Ltsz.: K.96.1.81.2.

A sírföldben 2 darab középkori (?) téglatöredék. Ltsz.: K.96.1.81.3.

— 82. sír (37. tábla)

1989. május 29.

2-4 éves leánygyermek. VH: 80 cm; Ltsz.: E.89.3.5.

T: Ny-K (284°); SM: 100 cm; SH: 130 cm; SSZ: 45 cm.

A sírgödör koponya felőli vége bizonytalan. A sír eredetileg részben a 81. sír alatt feküdt. A jobbra fordult koponya és az egész váz több helyen megbolygatva. Az alsó állkapocs és a koponya néhány töredéke a lábak végénél.

Mellékletek:

1. A koponya bal oldalán 1 darab GIESLER 1981 II.5/1. típusú, pödrött végű bronz hajkarika. (Á: 1,5 x 1,9 cm; HH: 5,2 cm; HÁ: 0,14 cm; S: 0,6 g.) Ltsz.: K.96.1.82.1.

2. A koponya alatt, a jobb csecsnyúlványánál 1 darab GIESLER 1981 I.6/1. típusú, S-végű (?) bronz hajkarika. (Á: 2,4 x 2,5 cm; HH: 6,9 cm; HÁ: 0,1 cm; S: 0,4 g.) Ltsz.: K.96.1.82.2.

3. Ugyanott 1 darab bronzhuzal hajkarika töredéke. (Á: 1,1 cm; HÁ: 0,1 cm; S: 0,1 g.) Ltsz.: K.96.1.82.3.

— 83. sír (37. tábla)

1989. június 2.

2-4 éves gyermek. VH: 84 cm; Ltsz.: E.89.3.6.

T: Ny-K (287°); SM: 115 cm; SH: 118 cm; SSZ: 46 cm.

A koponya jobbra fordult.

Melléklet nélkül.

— 84. sír (37. tábla)

1989. június 6.

30-35 éves férfi. VH: 169 cm; Ltsz.: E.89.3.7.

T: Ny-K (301°); SM: 130 cm; SH: 238 cm; SSZ: 80-59-54 cm.

A sírgödör koponya felőli vége kiszélesedik.

A koponya jobbra fordult. Bolygatás következtében (?) néhány borda és a jobb szárcsapocsont kimozdította. Jobb kéz a mellkason, bal kéz a medencén.

Melléklet nélkül.

— 85. sír (38. tábla)

1989. június 7.

31-39 éves férfi. VH: 161 cm; Ltsz.: E.89.3.8.

T: Ny-K (290°); SM: 100 cm; SH: 240 cm; SSZ: 68 cm.

A koponya balra fordult. Jobb kéz a medencén. A mellkas és a medencecsontok egy része elporladt.

Mellékletek:

IKERVÁR-VIRÁG UTCA

1. A bal kéz egyik ujján 1 darab töredékes bronz huzalgűrű (Á: 2,0 cm; HÁ: 0,1-0,2 cm; S: 0,2 g.) Ltsz.: K.96.1.85.1.
2. A jobb könyök külső oldalán 1 darab töredékes egyenes hátú, egyélű kovácsolt vaskés (H: 7,5 cm; SZ: 1,6 cm; V: 0,4 cm; S: 8 g.) Ltsz.: K.96.1.85.2.
3. Ugyanott 1 darab kovácsolt csiholóvas (H: 6,0 cm; SZ: 2,9 cm; V: 0,7 cm; S: 18 g.) Ltsz.: K.96.1.85.3.
- 4-6. A jobb combcsont külső oldalán egy csomóban 3 darab rombusz alakú kovácsoltvas nyílcsúcs, hegyükkel a lábfej irányában.
4. 1 darab nyílcsúcs. Tövise hiányos. (H: 7,9 cm; SZ: 2,8 cm; V: 0,3-0,5 cm; S: 8 g.) Ltsz.: K.96.1.85.4.
5. 1 darab nyílcsúcs. Tövise hiányos. (H: 7,2 cm; SZ: 2,7 cm; V: 0,3-0,5 cm; S: 7,5 g.) Ltsz.: K.96.1.85.5.
6. 1 darab nyílcsúcs. Hegye és tövise hiányos. (H: 6,5 cm; SZ: 2,5 cm; V: 0,3-0,5 cm; S: 6 g.) Ltsz.: K.96.1.85.6.

— 86. sír (38. tábla)

1989. június 5.

33-40 éves nő (?). VH: 135 cm; Ltsz.: E.89.3.9.

T: Ny-K (276°); SM: 80 cm; SH: 160 cm; SSZ: 63 cm.

A koponya enyhén jobbra fordult. Jobb kéz az állcsúcsnál, bal kéz a derékon. A két láb egymást a térd felett keresztezte. A mellkas csontjainak egy része elporladt. A csontváz helyzete alapján a tetemet egykor halotti lepelbe csavarták be.

Melléklet nélkül.

— 87. sír (38. tábla)

1989. június 7.

20-25 éves férfi. VH: 140 cm; Ltsz.: E.89.3.10.

T: Ny-K (287°); SM: 100 cm; SH: kb. 170 cm; SSZ: 55 cm.

A sírgödör jobb oldala és két vége csak sejtethető.

A koponya balra fordult. Jobb kéz a medencén. A csontváz helyzete alapján a tetemet egykor halotti lepelbe csavarták be.

Mellékletek:

1. A jobb kéz egyik ujján nyitott bronz huzalgűrű. (Á: 2,1 x 2,2 cm; HH: 7,2 cm; HÁ: 0,15-0,3 cm; S: 2,1 g.) Ltsz.: K.96.1.87.1.
2. A bal combcsont külső oldalán, a kéz mellett 1 darab keskeny kovácsoltvas nyílcsúcs, hegyével a koponya irányában. (H: 7,3 cm; SZ: 1,0 cm; V: 0,3-0,5 cm; S: 4 g.) Ltsz.: K.96.1.87.2.

— 88. sír (39. tábla)

1989. június 5.

3-5 éves leánygyermek. Mérfető VH: 60 cm; Ltsz.: E.89.3.11.

T: Ny-K (288°); SM: 130 cm; SH: -; SSZ: 47 cm.

Bolygatott. A sír deréktól lefelé eső részét egy újkori árok semmisítette meg. A koponya enyhén jobbra fordult.

Mellékletek:

- 1-6. Az alsó állkapocs körül 6 darab vas hajtű. (H: 2,2-3,0 cm; HÁ: 0,3 cm; S: 0,2-0,5 g.) Ltsz.: K.96.1.88.1-6.

— 89. sír (39. tábla)

1989. június 6.

34-41 éves férfi. VH: 157 cm; Ltsz.: E.89.3.12.

T: Ny-K (290°); SM: 100 cm.

A bal kéz a derékon, a jobb kéz a medencén.

Mellékletek:

1. A jobb alkaron hegyesedő végű bronz huzalkarperrec. (Á: 7,0 x 7,6 cm; HH: 22,7 cm; HÁ: 0,47 cm; S: 22,5 g.) Ltsz.: K.96.1.89.1.
2. A jobb kéz egyik ujján nyitott bronz pántgűrű. (Á: 2,0 x 2,1 cm; SZ: 0,5 cm; V: 0,12 cm; HH: 6,5 cm; S: 2,0 g.) Ltsz.: K.96.1.89.2.
3. A jobb combcsont felső végének külső oldalán 1 darab egyenes hátú, egyélű kovácsolt vaskés, hegyével a lábfej irányában. (H: 10,5 cm; SZ: 1,3 cm; V: 0,6 cm; S: 17 g.) Ltsz.: K.96.1.89.3.
4. A jobb combcsont felső végének külső oldalán, a vaskés mellett 1 darab másik kovácsolt vaskés (?) töredéke (H: 4,0 cm; SZ: 0,5-1,1 cm; V: 0,4 cm; S: 4 g.) Ltsz.: K.96.1.89.4.
5. A medence jobb oldala mellett 1 darab rombusz alakú kovácsoltvas nyílcsúcs, hegyével a koponya irányában. (H: 10,2 cm; SZ: 2,9 cm; V: 0,3-0,7 cm; S: 13 g.) Ltsz.: K.96.1.89.5.
6. A koponya bal oldala mellett 1 darab kovácsoltvas ár (?) töredéke. (H: 2,9 cm; SZ: 0,8 cm; V: 0,5 cm; S: 1 g.) Ltsz.: K.96.1.89.6.

A sírföldben 1 darab őskori (?) bronz huzaltöredék (H: 1,3 cm; HÁ: 0,35 cm; S: 0,5 g.) Ltsz.: K.96.1.89.7., valamint egy alakatlan vasrög, Ltsz.: K.96.1.89.8.

— 90. sír (39. tábla)

1989. június 8.

39-47 éves férfi. VH: 150 cm; Ltsz.: E.89.3.13.

T: Ny-K (281°); SM: 100 cm.

A koponya jobbra fordult. A lábak enyhe békátartásban.

Melléklet:

1. A koponya mögött 1 darab kovácsolt vaskés (?) töredéke. (H: 3,1 cm; SZ: 1,8 cm; V: 0,4 cm; S: 5 g.) Ltsz.: K.96.1.90.1.

A sírföldben 2 darab vassalak. Ltsz.: K.96.1.90.2.

— 91. sír (40. tábla)

1989. június 14.

1-3 éves gyermek. VH: 67 cm; Ltsz.: E.89.3.14.

T: Ny-K (307°); SM: 53 cm.

A lábak békátartásban. A felsőtest és a lábak bolygatottak (?).

Melléklet nélkül.

— 92. sír

1989. június 15.

Kb. 10 hónapos gyermek. VH: -; Ltsz.: E.89.3.15.

T: -; SM: 66 cm.

IKERVÁR-VIRÁG UTCA

A csontvázból csak a koponya töredékei maradtak meg. Melléklet nélkül.

— **93. sír**

1989. június 15.

1–2 éves gyermek. VH: 65 cm; Ltsz.: E.89.3.16.

T: Ny–K (299°); SM: 58 cm.

Bolygatástól szétszóródott töredékes csontváz.

Melléklet nélkül.

— **94. sír (40. tábla)**

1989. június 20.

54–65 éves férfi. Mérhető VH: 145 cm; Ltsz.: E.89.3.17.

T: Ny–K (280°); SM: 65 cm; Mérhető SH: 155 cm; SSZ: 55 cm.

Bolygatott. A sír láb felőli végét egy újkori beásás (?) pusztította el.

A koponya enyhén jobbra fordult. Kezek a medencén.

Melléklet:

1. A jobb combcsont belső oldalán 1 darab ovális kovácsolt vascsat, nyitott tövissel. (H: 3,8 cm; SZ: 2,9 cm; V: 0,3 cm; M: 0,8 cm; S: 3 g.) Ltsz.: K.96.1.94.1.

— **95. sír (40. tábla)**

1989. június 19.

19–22 éves férfi. VH: 166 cm; Ltsz.: E.89.3.18.

T: Ny–K (292°); SM: 100 cm; SH: 210 cm; SSZ: 60 cm.

A koponya jobbra fordult. Jobb kéz a derékon, bal kéz a medencén. A mellkas és a koponya bolygatott.

Melléklet:

1. A jobb kéz egyik ujján 1 darab nyitott bronz pántgyűrű egyik darabja, a másik darabja a mellkason. (Á: 2,1 x 2,2 cm; SZ: 0,5 cm; V: 0,1 cm; S: 1,4 g.) Ltsz.: K.96.1.95.1.

— **96. sír (40. tábla)**

1989. június 22.

18–24 hónapos gyermek. Mérhető VH: 56 cm; Ltsz.: E.89.3.19.

T: K–Ny (82°); SM: 70 cm; SH: 90 cm; SSZ: 50 cm.

A sírgödör koponya felőli vége lekerekített, a láb felőli szögletes. A koponya enyhén jobbra fordult. A csontok egy része elporladt.

Melléklet nélkül.

— **97. sír (41. tábla)**

1989. június 26.

15–20 éves ismeretlen nemű felnőtt, a mellékletek alapján viszont nő! VH: 147 cm; Ltsz.: E.89.3.20.

T: Ny–K (285°); SM: 90 cm; SH: 175 cm; SSZ: 57–50–52 cm.

A sírgödör a koponya bal oldalán kiszélesedik.

A koponya enyhén jobbra fordult. Kezek a medencén. A mellkas csontjainak egy része elporladt.

Mellékletek:

1. A koponya jobb oldalán 1 darab kisméretű bronzhuzal hajkarika. (Á: 1,0 x 1,3 cm; HH: 3,6 cm; HÁ: 0,12 cm; S: 0,2 g.) Ltsz.: K.96.1.97.1.

2. A koponya bal oldala mellett 1 darab GIESLER 1981 II.5/1. típusú, csavart huzalú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,8 x 2,2 cm; HH: 5,8 cm; HÁ: 0,12 cm; S: 0,5 g.) Ltsz.: K.96.1.97.2.

- 3–4. Az állcsúcs alatt 2 darab vas hajtú (H: 2,6 és 2,8 cm; HÁ: 0,1 cm; S: 0,1 g.) Ltsz.: K.96.1.97.3–4.

5. Ugyanott 1 darab gombos végű, félhold alakú bronzcsüngő (lunula). (H: 5,2 cm; SZ: 4,5 cm; V: 0,15–0,45 cm; S: 8,8 g.) Ltsz.: K.96.1.97.5.

6. A jobb alkaron 1 darab hegyesedő végű bronz huzalkarperec. (Á: 6,5 x 6,7 cm; HH: 20,0 cm; HÁ: 0,42 cm; S: 16,1 g.) Ltsz.: K.96.1.97.6.

7. A bal alkaron 1 darab hegyesedő végű bronz huzalkarperec. (Á: 6,7 x 6,9 cm; HH: 20,7 cm; HÁ: 0,38 cm; S: 14,7 g.) Ltsz.: K.96.1.97.7.

8. A bal kéz egyik ujján 1 darab ólom huzalgyűrű töredéke (HÁ: 0,38 cm; S: 0,4 g.) Ltsz.: K.96.1.97.8.

9. A bal combcsont felső végének belső oldalán 1 darab nyitott bordázott pántgyűrű, végei egymásra hajlanak. (Á: 2,0 cm; SZ: 0,4 cm; V: 0,1 cm; HH: 7,0 cm; S: 1,7 g.) Ltsz.: K.96.1.97.9.

— **98. sír (40. tábla)**

1989. június 27.

12–13 éves leánygyermek. VH: 136 cm; Ltsz.: E.89.3.21.

T: Ny–K (300°); SM: 80 cm; SH: 150 cm; SSZ: 50 cm.

A sírgödör jobb oldala bizonytalan.

A koponya enyhén jobbra fordult. Kezek a medencén.

Bolygatás következtében (?) az állkapocs kifordítva és a bal alkar kimozdítva.

Mellékletek:

1. A koponya bal oldalán 1 darab bronzhuzal hajkarika. (Á: 2,2 x 2,5 cm; HH: 7,9 cm; HÁ: 0,12 cm; S: 0,7 g.) Ltsz.: K.96.1.98.1.

2. A jobb csecsnyúlványnál a koponya alatt 1 darab bronzhuzal hajkarika. (Á: 1,8 x 2,1 cm; HH: 6,2 cm; HÁ: 0,15 cm; S: 0,7 g.) Ltsz.: K.96.1.98.2.

3. A koponya mögött 1 darab bronz hajkarika. (Á: 1,5 x 1,6 cm; HH: 5,0 cm; HÁ: 0,15 cm; S: 0,6 g.) Ltsz.: K.96.1.98.3.

4. A bal kéz egyik ujján 1 darab nyitott bronz pántgyűrű. (Á: 2,0 x 2,1 cm; SZ: 0,6 cm; V: 0,1 cm; HH: 6,3 cm; S: 0,6 g.) Ltsz.: K.96.1.98.4.

5. A jobb kéz egyik ujján, a jobb combcsont feje alatt, 1 darab vastag huzalú nyitott bronz pántgyűrű. (Á: 2,1 x 2,2 cm; HH: 6,7 cm; HÁ: 0,2–0,3 cm; S: 2,6 g.) Ltsz.: K.96.1.98.5.

6. A jobb combcsont belső oldalán 1 darab nyitott bronz huzalgyűrű. (Á: 1,6 x 1,9 cm; HH: 5,8 cm; HÁ: 0,15 cm; S: 0,6 g.) Ltsz.: K.96.1.98.6.

7. A jobb combcsont külső oldalán 1 darab kovácsoltvas ár (?) hegyével a lábfej irányában (H: 4,0 cm; SZ: 0,3–1,0 cm; V: 0,5 cm; S: 2,5 g.) Ltsz.: K.96.1.98.7.

— 99. sír (41. tábla)

1989. június 30.

Gyermek. VH: 78 cm; Ltsz.: E.89.3.22.

T: Ny–K (296°); SM: 65 cm; SH: 105 cm; SSZ: 55 cm.

A koponya enyhén balra fordult. A csontok egy része elporladt. A sírföldben, a sír jobb láb felőli végében faszénmaradványok.

Melléklet nélkül.

— 100. sír (42. tábla)

1989. július 5.

50–70 éves férfi (?), a mellékletek alapján azonban nő! Mérhető VH: 65 cm; Ltsz.: E.89.3.23.

T: Ny–K (280°); SM: 63 cm; SH: 100 cm; SSZ: 55 cm.

Bolygatott. A sír deréktől lefelé eső részét egy újkori gödör semmisítette meg. A koponya balra fordult. A csontváz fekvése alapján a tetemet egykor halotti lepelbe csavarták be.

A sírgödör koponya felőli végének jobb oldala kiszélesedik.

Mellékletek:

1. A bal csecsnyúlványnál 1 darab nagyméretű, hurkos záródású S-végű bronz hajkarika. (Á: 4,8 x 5,4 cm; HH: 16,2 cm; HÁ: 0,15 cm; S: 2,3 g.) Ltsz.: K.96.1.100.1.
2. A jobb csecsnyúlványnál 1 darab nagyméretű, hurkos záródású S-végű bronz hajkarika. (Á: 4,7 x 5,8 cm; HH: 16,5 cm; HÁ: 0,15 cm; S: 2,5 g.) Ltsz.: K.96.1.100.2.
3. A jobb alkaron 1 darab hegyesedő végű bronz huzalkarperec. (Á: 6,7 x 6,8 cm; HH: 21,0 cm; HÁ: 0,35 cm; S: 15,7 g.) Ltsz.: K.96.1.100.3.

— 101. sír (41. tábla)

1989. július 6.

20–23 éves férfi. VH: 150 cm; Ltsz.: E.89.3.24.

T: Ny–K (293°); SM: 58 cm; SH: 173 cm; SSZ: 49 cm.

A koponya enyhén jobbra fordult. Kezek a medencén. A kezek ujjperceinek egy része bolygatás következtében (?) a bal combcsont külső oldalán szétszóródva. A csontváz fekvése alapján a tetemet egykor halotti lepelbe csavarták be.

Melléklet nélkül.

— 102. sír (42. tábla)

1989. július 7.

21–28 éves nő. VH: 150 cm; Ltsz.: E.89.3.25.

T: Ny–K (310°); SM: 56 cm; SH: 189 cm; SSZ: 54 cm.

A sírgödör körvonalai bizonytalanok.

Jobb kéz a derékon, bal kéz a medencén. A kéz ujjperceinek egy része talán állati bolygatás következtében (?) szétszóródva.

Mellékletek:

1. A bal csecsnyúlványnál 1 darab bronzhuzal hajkarika. (Á: 1,9 x 2,1 cm; HH: 6,6 cm; HÁ: 0,15 cm; S: 0,7 g.) Ltsz.: K.96.1.102.1.
2. A jobb csecsnyúlványnál 1 darab bronzhuzal hajkarika. (Á: 1,8 x 2,2 cm; HH: 6,5 cm; HÁ: 0,1 cm;

S: 0,5 g.) Ltsz.: K.96.1.102.2.

3. A koponya jobb oldalán 1 darab kerek, aranyozott felületű, préselt ezüst ingnyakveret. (Á: 1,6 cm; M: 0,5 cm; V: 0,3 cm; S: 1,0 g.) Ltsz.: K.96.1.102.3.
4. A bal felkarcsont felső végének belső oldalán 1 darab kerek, aranyozott felületű, préselt ezüst ingnyakveret. (Á: 1,5 x 1,7 cm; M: 0,5 cm; V: 0,3 cm; S: 1,2 g.) Ltsz.: K.96.1.102.4.
5. Ugyanott 1 darab kerek aranyozott felületű, préselt ezüst ingnyakveret. (Á: 1,6 cm; M: 0,5 cm; V: 0,3 cm; S: 1,1 g.) Ltsz.: K.96.1.102.5.
6. A jobb alkaron 1 darab hegyesedő végű bronz huzalkarperec. (Á: 6,6 x 6,8 cm; HH: 21,6 cm; HÁ: 0,4 cm; S: 15 g.) Ltsz.: K.96.1.102.6.
7. A bal combcsont külső oldalán, eredetileg a bal kéz egyik ujján 1 darab rovátkolt díszű bronz pántgyűrű. (Á: 1,9 x 2,0 cm; SZ: 0,6 cm; V: 0,06 cm; HH: 6,6 cm; S: 0,5 g.) Ltsz.: K.96.1.102.7.

— 103. sír (43. tábla)

1989. július 7.

46–52 éves nő. VH: 157 cm; Ltsz.: E.89.3.26.

T: Ny–K (284°); SM: 80 cm; SH: 176 cm; SSZ: 62 cm.

A koponya erősen balra fordult. A sírgödörben átlósan fekvő csontváz mellkasa és jobb lába bolygatott.

Melléklet:

1. A jobb kéz egyik ujján 1 darab nyitott bronz pántgyűrű. (Á: 2,0 x 2,2 cm; SZ: 0,4 cm; V: 0,05 cm; HH: 6,5 cm; S: 0,8 g.) Ltsz.: K.96.1.103.1.

— 104. sír (43. tábla)

1989. július 11.

44–53 éves férfi. VH: 178 cm; Ltsz.: E.89.3.27.

T: Ny–K (258°); SM: 93 cm; SH: 223 cm; SSZ: 65–60–45 cm.

A csontváz a lábak felé szűkülő sírgödör láb felőli végében feküdt. A koponya jobbra fordult, jobb kar a derékra hajtva. A mellkas bolygatott.

Mellékletek:

1. A jobb combcsont külső oldalán 1 darab kovácsolt csiholóvas. (H: 7,8 cm; SZ: 3,1 cm; V: 0,5 cm; S: 18 g.) Ltsz.: K.96.1.104.1.
2. A két combcsont között 1 darab vastöredék. (H: 3,5 cm; SZ: 0,8 cm; V: 0,1–0,2 cm; S: 1 g.) Ltsz.: K.96.1.104.2.
3. Ugyanott 1 darab kovácsoltvas pánt töredéke. (H: 1,8 cm; SZ: 1,7 cm; V: 0,2 cm; S: 1 g.) Ltsz.: K.96.1.104.3.
4. A bal térdnél, a sípcsont alatt 1 darab kovácsolt vaskés, hegyével a lábfej irányában. (H: 12,7 cm; SZ: 1,8 cm; V: 0,4 cm; S: 10 g.) Ltsz.: K.96.1.104.4.
- 5–7. A két boka között 3 darab vas nyílcsúcs, tövisükön a nyílvevesszők famaradványaival.
5. 1 darab keskeny kovácsoltvas nyílcsúcs. (H: 7,4 cm; SZ: 0,6 cm; V: 0,5 cm; S: 6 g.) Ltsz.: K.96.1.104.5.

6. 1 darab rombusz alakú kovácsoltvas nyílcsúcs. (H: 10,5 cm; SZ: 3,3 cm; V: 0,3-0,6 cm; S: 17,5 g.) Ltsz.: K.96.1.104.6.

7. 1 darab rombusz alakú kovácsoltvas nyílcsúcs. (H: 10,8 cm; SZ: 3,3 cm; V: 0,3-0,6 cm; S: 21,5 g.) Ltsz.: K.96.1.104.7.

— **105. sír (44. tábla)**

1989. július 12.

51–57 éves férfi. Mérhető VH: 152 cm; Ltsz.: E.89.3.28.

T: Ny–K (284°); SM: 61 cm.

Teljesen bolygatott váz, csak az enyhén balra forduló koponya és a lábak egy része (bal combcsont és jobb sípcsont) van eredeti helyzetben.

Melléklet nélkül

— **106. sír (44. tábla)**

1989. július 13.

12–14 éves leánygyermek. VH: 125 cm; Ltsz.: E.89.3.29.

T: Ny–K (277°); SM: 57 cm; SH: 162 cm; SSZ: 65-58-53 cm.

A sírgödör koponya felőli vége lekerekített, szélessége a lábak felé szűkül.

A koponya enyhén balra fordult. A csontváz fekvése alapján a tetemet egykor halotti lepelbe burkolták. Jobb kéz a vállhoz visszahajtván, bal kéz a medencén. A mellkas bolygatott (?).

Melléklet:

1. A jobb csecsnyúlvány mellett 1 darab bronz hajkarika. (Á: 2,1 x 2,3 cm; HH: 7,2 cm; HÁ: 0,15 cm; S: 0,6 g.) Ltsz.: K.96.1.106.1.

A sírföldben 1 darab középkori (?) cserép. Ltsz.: K.96.1.106.2.

— **107. sír (44. tábla)**

1989. július 13.

50–65 éves férfi. Mérhető VH: 113 cm; Ltsz.: E.89.3.30.

T: Ny–K (278°); SM: 64-79 cm; SH: 189 cm; SSZ: 54 cm.

Bolygatott. A sír bal oldalát és deréktől lefelé eső részét egy újkori gödör semmisítette meg, minek következtében a sír megmaradt része is megsüllyedt. A koponya jobbra fordult.

Melléklet nélkül.

— **108. sír (44. tábla)**

1989. július 20.

56–66 éves férfi. Mérhető VH: 82 cm; Ltsz.: E.89.3.31.

T: Ny–K (274°); SM: 63 cm; SH: -; SSZ: 47 cm.

A temetkezést a lakóépület közelsége miatt csak derékig tudtuk feltárni.

A csontok nagy része elporladt, de valószínűleg a sír bolygatott is. Jobb alkar a medencén.

Melléklet nélkül.

— **109. sír (44. tábla)**

1989. július 21.

4–8 éves leánygyermek (a mellékletek alapján). – Az embertani vizsgálatok szerint az in situ kiemelt csontváz viszont egy hydrokephal (vízfejű) fiúgyermeké! (TÓTH–BUDA–VINCZE 1995; TÓTH 1996a.) VH: 90 cm; Ltsz.: E.89.3.32.

T: Ny–K (208°); SM: 86 cm; SH: 113 cm; SSZ: 54 cm.

Bolygatott. Jobb kéz a medencében, bal kéz a vállhoz visszahajtván.

Mellékletek:

1. A bal vállnál 1 darab kisméretű bronz hajkarika. (Á: 1,5 cm; HH: 4,3 cm; HÁ: 0,15 cm; S: 0,3 g.) Ltsz.: K.96.1.109.1.

2. A nyaknál 1 darab kisméretű bronz huzalgűrű. (Á: 1,0 x 1,1 cm; HH: 3,1 cm; HÁ: 0,12 cm; S: 0,1 g.) Ltsz.: K.96.1.109.2.

3. A jobb mellkason 1 darab bronz hajkarika. (Á: 2,0 cm; HH: 6,2 cm; HÁ: 0,12 cm; S: 0,5 g.) Ltsz.: K.96.1.109.3.

4. A nyak körül 29 darab különféle típusú üvegyöngy. (23 darab SZILÁGYI 1994 27. típusú, lapított gömb alakú fehér, barna-tégla színű és fekete, gyöngy; 3 darab SZILÁGYI 1994 8. típusú, lapított gömb alakú, fekete-fehér kis szemesgyöngy, 2 darab SZILÁGYI 1994 35. típusú, búzaszem alakú fehér gyöngy; 1 darab SZILÁGYI 1994 31. típusú, hasáb alakú, kék gyöngy.) Ltsz.: K.96.1.109.4.

5. Az állkapocs mellett 1 darab vas hajtű. (H: 2,0 cm; Á: 0,2 cm; S: 0,5 g.) Ltsz.: K.96.1.109.5.

6. Az állkapocs bal oldalánál 1 darab bronzból öntött fülesgomb. (H: 0,8 cm; SZ: 0,5 cm; Á: 0,8 cm; S: 1,4 g.) Ltsz.: K.96.1.109.6.

7. A bal vállnál 1 darab kisméretű nyitott bronz pántgyűrű. (Á: 1,1 cm; SZ: 0,8 cm; V: 0,05 cm; HH: 2,2 cm; S: 0,4 g.) Ltsz.: K.96.1.109.7.

8. A jobb combtőnél, eredetileg a jobb kézen 1 darab nyitott bronz pántgyűrű. (Á: 1,5 x 1,8 cm; SZ: 0,5 cm; V: 0,1 cm; HH: 5,9 cm; S: 1,2 g.) Ltsz.: K.96.1.109.8.

— **110. sír (45. tábla)**

1989. július 24.

Gyermek. VH: 71 cm; Ltsz.: E.89.3.33. (+)

T: Ny–K (282°); SM: 74 cm; SH: 89 cm; SSZ: 51 cm.

Bolygatott, a jobb medence és láb hiányzik.

Melléklet nélkül.

— **111. sír (45. tábla)**

1989. július 24.

Kb. 5 éves leánygyermek. VH: -; Ltsz.: E.89.3.34.

T: -; SM: 96 cm.

A csontvázból csak a koponya töredékei maradtak meg.

Mellékletek:

1. A nyak körül 8 darab különféle típusú üvegyöngy. (6 darab SZILÁGYI 1994 35. típusú, búzaszem alakú, sárga-világosbarna gyöngy; 1 darab SZILÁGYI 1994 1. típusú, sárgás színű, átlátszó darabolt rúdgyöngy; 1 darab SZILÁGYI 1994 8. típusú, la-

- pított gömb alakú, fekete-fehér kis szemesgyöngy.)
Ltsz.: K.96.1.111.1.
2. Ugyanott 1 darab vasláncocska töredékei. (H: 4,0 cm; Á: 0,9 cm; HÁ: 0,2 cm; S: 5 g.) Ltsz.: K.96.1.111.2.
- **112. sír (45. tábla)**
1989. július 25.
4–5 éves leánygyermek. Mérhető VH: 49 cm; Ltsz.: E.89.3.35.
T: Ny–K (284°); SM: 50 cm; SH: -; SSZ: 47 cm.
Mellékletek:
1. Az alsó állkapocs alatt 1 darab ólomból öntött kereszt. (H: 3,2 cm; SZ: 1,8 cm; V: 0,3 cm; S: 5,9 g.) Ltsz.: K.96.1.112.1.
 1. Ugyanott 1 darab átfűrt római bronzérme [TORBÁGYI: IOVI CONSERVATORI... (?) típus; Siscia, 308–313]. (Á: 1,9 x 2,1 cm; V: 0,1 cm; S: 1 g.) Ltsz.: K.96.1.112.2.
 3. Ugyanott 1 darab vasláncocska töredékei. (H: 4,0 cm; Á: 0,9 cm; HÁ: 0,2 cm; S: 4 g.) Ltsz.: K.96.1.112.3.
- **113. sír (45. tábla)**
1989. július 27.
3–4 éves gyermek. VH: 84 cm; Ltsz.: E.89.3.36.
T: Ny–K (271°); SM: 93 cm; SH: 114 cm; SSZ: 50 cm.
A sírgödörben átlósan fekvő csontváz medencéjét és lábát megbolygatták. A koponya erősen balra fordult.
Melléklet nélkül.
- **114. sír (46–47. tábla)**
1989. július 28.
59–63 éves férfi. VH: 166 cm; Ltsz.: E.89.3.37.
T: Ny–K (275°); SM: 93 cm; SH: 190 cm; SSZ: 69-76-83 cm.
A sírgödör jobb láb felőli része kiszélesedik (trapéz alakú).
A koponya balra fordult. Kezek a medencén. A mellkas csontjainak egy része elporladt. A csontváz fekvése alapján a tetemet egykor halotti lepelbe csavarták be. Bolygatott. A bal lábnál borda, a mellékletek pedig szétszórva.
Mellékletek:
1. A bal alkar külső oldalán 1 darab rombusz alakú kovácsoltvas nyílcsúcs, hegyével az alkar irányában. (H: 8,1 cm; SZ: 2,5 cm; V: 0,2-0,4 cm; S: 10 g.) Ltsz.: K.96.1.114.1.
 2. A jobb combnyakon 1 darab rombusz alakú vas nyílcsúcs, hegyével a szeméremcsont irányában. (H: 7,8 cm; SZ: 2,1 cm; V: 0,3-0,4 cm; S: 9 g.) Ltsz.: K.96.1.114.2.
 3. A jobb combcsont külső oldalán 1 darab rombusz alakú vas nyílcsúcs, hegyével a lábfej irányában. (H: 7,7 cm; SZ: 2,1 cm; V: 0,3-0,4 cm; S: 10,5 g.) Ltsz.: K.96.1.114.3.
 4. A jobb combcsont alsó végének külső oldalán 1 darab rombusz alakú vas nyílcsúcs, hegyével a sír-
gödör jobb alsó sarkának irányában. (H: 7,4 cm; SZ: 2,2 cm; V: 0,3-0,5 cm; S: 10 g.) Ltsz.: K.96.1.114.1.
- 5–8. A csontváz jobb oldalán a könyöktől a térdig terjedő részen nyíltegez kovácsoltvas veretei. Ezek egy része a bolygatás következtében hiányzik.
5. Keskeny merevítőveret töredéke (H: 9,2 cm; SZ: 0,6-1,1 cm; V: 0,2 cm; S: 6 g.), rászegecselt abroncsdarabbal (H: 2,0 cm; SZ: 1,3 cm; V: 0,2 cm). Ltsz.: K.96.1.114.1.
6. Keskeny merevítőveret töredéke, egy szeggel. Egyik végén az akasztófül darabja. (H: 17,6 cm; SZ: 0,6-1,4 cm; V: 0,2 cm; S: 11 g.) Ltsz.: K.96.1.114.6.
7. Abroncs töredéke egy szeglyukkal. (H: 4,9 cm; SZ: 1,7 cm; V: 0,2 cm; S: 3,5 g.) Ltsz.: K.96.1.114.7.
8. Abroncs töredéke egy szeggel. (H: 7,5 cm; SZ: 1,5-1,6 cm; V: 0,2 cm; S: 6 g.) Ltsz.: K.96.1.114.8.
9. A jobb könyök külső oldalán a tegezvasalás mellett 1 darab agancsból faragott töredékes íjvégcson, egyik vége irdalt. (H: 8,0 cm; SZ: 0,7 cm; V: 0,2 cm; S: 1 g.) Ltsz.: K.96.1.114.9.
10. A jobb combcsont felső végének külső oldalán reflexíj 1 darab agancsból faragott markolatlemeze, végei irdaltak, ismétlődő bevéselt félkörös díszítéssel. (H: 13,7 cm; SZ: 2,6 cm; V: 0,8 cm; S: 14 g.) Ltsz.: K.96.1.114.10.
11. Ugyanott, az előző mellett, reflexíj 1 darab agancsból faragott markolatlemeze, végei irdaltak, ismétlődő bevéselt félkörös díszítéssel. (H: 13,7 cm; SZ: 2,6 cm; V: 0,6 cm; S: 13 g.) Ltsz.: K.96.1.114.11.
- **115. sír (45. tábla)**
1989. július 28.
18–20 éves férfi. VH: 150 cm; Ltsz.: E.89.3.38.
T: Ny–K (286°); SM: 97 cm; SH: 180 cm; SSZ: 77 cm.
A koponya erősen jobbra billent. A mellkas bolygatott, a gerincoszlop egy része ferdén kifordítva.
Melléklet nélkül.
- **116. sír (48. tábla)**
1989. július 29.
8–11 éves leánygyermek. VH: 118 cm; Ltsz.: E.89.3.39.
T: Ny–K (280°); SM: 108 cm; SH: 142 cm; SSZ: 49 cm.
Bolygatott. A temetkezés a 118. sírt vágta. A koponya balra fordult, az állkapocs viszont annak jobb oldalán feküdt. A mellékletek egy része szétszórva.
Mellékletek:
1. A szegycson helyén 1 darab GIESLER 1981 II.4/1. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,5 x 1,9 cm; HH: 4,9 cm; HÁ: 0,1 cm; S: 0,3 g.) Ltsz.: K.96.1.116.1.
 2. Ugyanott 1 darab bronzhuzal hajkarika. (Á: 1,5 x 1,7 cm; HH: 4,8 cm; HÁ: 0,16 cm; S: 0,6 g.) Ltsz.: K.96.1.116.2.
- 3–8. A mellkason és a felsőtest jobb oldala mellett, valamint a koponya csontjai között: 1 darab csüngő

IKERVÁR-VIRÁG UTCA

nélküli és 5 darab csüngős, bronzból öntött ruha-
veret. A felső tag kerek és domború (Á: 1,3-1,4 x
1,9-2,0 cm; M: 0,5-0,6 cm; S: 0,7-0,8 g.), a csüngő
levél alakú (H: 2,6-2,8 cm; SZ: 1,5-1,6 cm; V: 0,1-
0,2 cm; S: 0,8-1,0 g.; S összesen: 1,7-1,8 g.) Ltsz.:
K.96.1.116.3-8. Az egyik veret hátán bőr (?) ma-
radványok.

9. A bal csuklón 1 darab KOVÁCS 1994 1a. típusú,
állatfejekben végződő, bronzból öntött nyitott kar-
perek. (Á: 6,1 x 6,8 cm; HH: 19,6 cm; HÁ: 0,5-
0,55 cm; S: 32 g.) Ltsz.: K.96.1.116.9.

10. A jobb kéz egyik ujján 1 darab nyitott bronz hu-
zalgyűrű. (Á: 1,9 cm; HH: 6,3 cm; HÁ: 0,26 cm; S:
2,3 g.) Ltsz.: K.96.1.116.10.

11. A bal kéz egyik ujján 1 darab nyitott bronz hu-
zalgyűrű. (Á: 2,0 x 2,1 cm; HH: 6,2 cm; HÁ: 0,2 x 0,4
cm; S: 2,9 g.) Ltsz.: K.96.1.116.11.

— 117. sír (45. tábla)

1989. július 31.

6-8 éves leánygyermek. Mérhető VH: 77 cm; Ltsz.:
E.89.3.40.

T: Ny-K (305°); SM: 102 cm; SH: 114 cm; SSZ: 49 cm.
A sírgödör koponya felőli vége lekerekített.

A sír koponya felőli részét egy újkori árok bolygatta
meg. A koponya balra fordult. A mellkas csontjai elpor-
ladtak. Jobb kéz a medencén.

Mellékletek:

1. Az állkapocs bal oldalán 1 darab nagyobb méretű
bronz huzalfülbevaló (Á: 2,5 x 2,6 cm; HH: 8,4
cm; HÁ: 0,12 cm; S: 1,0 g.), karikáján ráhajtott
párhuzamos poncolással díszített bronzlemezzel
(H: 1,5 cm; SZ: 0,6 cm; V: 0,05 cm). Ltsz.: K.96.
1.117.1.

2-4. A mellkas helyén ruhaveretek 3 darab szív alakú,
bronzból öntött csüngője. (H: 2,9-3,0 cm; SZ: 1,7-
1,9 cm; V: 0,2 cm; S: 1,4-2,0 g.) Ltsz.: K.96.1.117.
2-4. Az egyik veret hátán bőr (?) maradványok.

5. A jobb kéz egyik ujján 1 darab nyitott bronz pánt-
gyűrű, párhuzamos poncolással díszítve. (Á: 1,5 x
1,9 cm; SZ: 0,7 cm; V: 0,1 cm; HH: 5,9 cm; S: 0,8
g.) Ltsz.: K.96.1.117.5.

— 118. sír (48. tábla)

1989. július 31.

2-4 éves leánygyermek. Mérhető VH: 80 cm; Ltsz.:
E.89.3.41.

T: Ny-K (291°); SM: 96 cm; SH: -; SSZ: 50 cm.
Bolygatott. A sírgödör deréktől lefelé eső végét a 116.
sír vágta. A koponya erősen jobbra fordult.

Mellékletek:

1. Az állkapocs alatt, az egykori gyöngyfűzerről le-
lógva 1 darab szívagyuló (RADÓCZ: Cardium sp.)
benne 2 darab kis vaskarika (Á: 0,9 cm; S: 5,2 g.),
függesztője 1 darab nyitott bronz pántgyűrűcske
(Á: 1,2 x 0,8 cm; HH: 3,3 cm; SZ: 0,33 cm; V:
0,08 cm; S: 0,5 g.) Ltsz.: K.96.1.118.1.

2. A nyaknál 1 darab gyöngynek felfűzött bordázott
bronz pántgyűrűcske. (Á: 0,8 x 1,0 cm; SZ: 0,4 cm;
V: 0,1 cm; HH: 3,0 cm; S: 0,4 g.) Ltsz.: K.96.
1.118.2.

3. Ugyanott 1 darab gyöngynek felfűzött bronz pánt-
gyűrűcske. (Á: 0,7 x 1,1 cm; SZ: 0,6 cm; V: 0,1
cm; HH: 3,0 cm; S: 0,7 g.) Ltsz.: K.96.1.118.3.

4. A nyaknál 3 darab SZILÁGYI 1994 9. típusú, la-
pított gömb alakú fekete-fehér hullámvonalas
üvegyöngy. Ltsz.: K.96.1.118.4.

5. Ugyanott vasláncocská darabja (H: 1,3 cm; Á: 1,0
cm; HÁ: 0,2 cm; S: 0,5 g.) Ltsz.: K.96.1.118.5.

6. A jobb láb külső oldalán 1 darab kis kovácsolt vas-
kés (?) töredéke. (H: 4,8 cm; SZ: 0,6 cm; V: 0,2
cm; S: 1 g.) Ltsz.: K.96.1.118.6.

— 119. sír (49. tábla)

1990. augusztus 9.

Gyermek. VH: -; Ltsz.: E.90.1.1. (+)

T: -; SM: 90 cm.

A csontvázból csak a koponya töredékei maradtak meg.
Melléklet:

1. A koponya töredékei mellett 1 darab átfűrt római
bronzérme [TORBÁGYI: Constantinopolis típus,
AE 3. Siscia, 330-335. I/SIS]. (Á: 1,6-1,8 cm; V:
0,12 cm; S: 1,7 g.) Ltsz.: K.96.1.119.1.

— 120. sír (49. tábla)

1990. augusztus 10.

2-4 éves gyermek. VH: 80 cm; Ltsz.: E.90.1.2.

T: Ny-K (274°); SM: 98 cm; SH: 110 cm; SSZ: 40 cm.

A koponya elporladt.

Melléklet:

1. A bal könyök külső oldalán 1 darab átlukasztott
kerek bronzlemez. (Á: 1,2 cm; V: 0,1 cm; S: 0,5
g.) Ltsz.: K.96.1.120.1.

— 121. sír (49. tábla)

1989. augusztus 10.

57-63 éves nő. VH: 162 cm; Ltsz.: E.90.1.3.

T: Ny-K (279°); SM: 115 cm; SH: 232 cm; SSZ: 62 cm.
Bolygatott (?). A koponya enyhén jobbra fordult. Jobb
kéz a medencén. A csontváz fekvése alapján a tetemet
egykor halotti lepelbe csavarták be.

Mellékletek:

1. A koponya bal oldalán 1 darab bronzhuzal hajka-
rika. (Á: 2,3 x 2,5 cm; HH: 7,8 cm; HÁ: 0,25 cm;
S: 2,6 g.) Ltsz.: K.96.1.121.1.

2. A koponya jobb oldalán 1 darab bronzhuzal hajka-
rika. (Á: 2,6 cm; HH: 8,5 cm; HÁ: 0,33 cm; S: 2,7
g.) Ltsz.: K.96.1.121.2.

3. Az állkapocs alatt 1 darab ruhaveret bronzból
öntött, levél alakú csüngője. (H: 3,2 cm; SZ: 2,4
cm; V: 0,3 cm; S: 3,8 g.) Ltsz.: K.96.1.121.3.

4. A sírföldben 1 darab őskori bronzspirál. (Á: 2,0 x
1,8 cm; HÁ: 0,2 cm; S: 2,3 g.) Ltsz.: K.96.1.121.4.

— 122. sír (49. tábla)

1990. augusztus 14.

1–3 éves leánygyermek. VH: 70 cm; Ltsz.: E.90.1.4.
T: Ny–K (295°); SM: 85 cm; SH: 100 cm; SSZ: 52 cm.
A sírgödör láb felőli része bizonytalan.

A koponya erősen jobbra fordult. A váz egy része, elsősorban a mellkas elporladt. A bolygatás ténye sem ki-
zárt.

Mellékletek:

1. A koponya jobb oldala alatt 1 darab, a karikájára húzott SZILÁGYI 1994 9. típusú, lapított gömb alakú, fekete színű, eredetileg hullámvonalas üveggyönggyel díszített fülbevaló. (Á: 1,7 x 2,0 cm; HH: 6,1 cm; HÁ: 0,12 cm; S: 1,3 g.) Ltsz.: K.96.1.122.1.
2. A bal csecsnýúlvány mellett 1 darab bronzhuzal hajkarika. (Á: 2,0 x 2,1 cm; HH: 6,7 cm; HÁ: 0,1 cm; S: 0,5 g.) Ltsz.: K.96.1.122.2.
3. A jobb csuklón 1 darab, egyik végén hegyesedő, a másik végén megvastagodó bronz huzalkarperec. (Á: 3,4 x 3,6 cm; HH: 11,9 cm; HÁ: 0,28–0,35 cm; S: 5,9 g.) Ltsz.: K.96.1.122.3.
4. A bal csuklón 1 darab, egyik végén hegyesedő, a másik végén megvastagodó bronz huzalkarperec. (Á: 3,5 x 3,9 cm; HH: 10,7 cm; HÁ: 0,25–0,32 cm; S: 5,2 g.) Ltsz.: K.96.1.122.4.
5. A jobb kéz egyik ujján nyitott bronz huzalgűrű. (Á: 1,3 x 1,4 cm; HH: 4,1 cm; HÁ: 0,2 cm; S: 0,3 g.) Ltsz.: K.96.1.122.5.

— 123. sír (50. tábla)

1990. augusztus 15.

50–60 éves ismeretlen nemű felnőtt, a mellékletek alapján talán nő (?). Mérfető VH: 132 cm; Ltsz.: E.90.1.5.
T: Ny–K (282°); SM: 124 cm; SH: 163 cm; SSZ: 58–50–32 cm.

A sírgödör szélessége a lábak felé szűkül.

A medence, a mellkas és a lábak bolygatottak. A csontok egy része elporladt. A koponya erősen balra fordult. Jobb kéz a medencén.

Mellékletek:

1. A nyakcsigolyáknál 1 darab ezüsthuzal hajkarika. (Á: 2,5 x 2,6 cm; HH: 7,5 cm; HÁ: 0,22 cm; S: 2,3 g.) Ltsz.: K.96.1.123.1.
2. Ugyanott 1 darab ezüsthuzal hajkarika. (Á: 2,5 x 2,8 cm; HH: 7,6 cm; HÁ: 0,2 cm; S: 2,1 g.) Ltsz.: K.96.1.123.2.
3. A mellcsont helyén 1 darab aranyozott felületű, préselt rozettás kis ezüst ruhaveret. (Á: 1,2 cm; M: 0,3–0,4 cm; S: 0,4 g.) Ltsz.: K.96.1.123.3.
4. A koponya jobb oldalán 1 darab nyitott vasabroncs, amely valószínűleg egy faedény tartozéka lehetett. (Á: 6,8 x 7,0 cm; SZ: 1,8 cm; V: 0,4 cm; HH: 20,0 cm; S: 28 g.) Ltsz.: K.96.1.123.4.

— 124. sír (50. tábla)

1990. augusztus 16.

40–80 éves nő. VH: 149 cm; Ltsz.: E.90.1.6.

T: Ny–K (293°); SM: 119 cm; SH: 185 cm; SSZ: 65–55–40 cm.

A sírgödör szélessége a lábak felé szűkül. Bal kéz a medencén.

Mellékletek:

1. A koponya jobb oldalán 1 darab bronzhuzal hajkarika. (Á: 2,5 x 2,8 cm; HH: 8,4 cm; HÁ: 0,18 cm; S: 1,1 g.) Ltsz.: K.96.1.124.1.
2. A koponya bal oldalán bronzhuzal hajkarika. (Á: 1,6 x 2,0 cm; HH: 6,0 cm; HÁ: 0,12 cm; S: 0,4 g.) Ltsz.: K.96.1.124.2.
3. A jobb alkaron hegyesedő végű bronz huzalkarperec. (Á: 6,0 x 6,6 cm; HH: 19,5 cm; HÁ: 0,2 x 0,3 cm; S: 7,6 g.) Ltsz.: K.96.1.124.3.
4. A bal kéz egyik ujján nyitott, egyik végén hegyesedő bronz huzalgűrű. (Á: 2,1 x 2,4 cm; HH: 7,2 cm; HÁ: 0,2 x 0,3 cm; S: 2,4 g.) Ltsz.: K.96.1.124.4.

A sír földben 1 darab kovácsoltvas ár (?) töredéke. (H: 2,3 cm; SZ: 0,3–0,7 cm; V: 0,3–0,7 cm; S: 1,3 g.) Ltsz.: K.96.1.124.5.

— 125. sír (49. tábla)

1990. augusztus 23.

18–20 éves férfi (?). VH: 145 cm; Ltsz.: E.90.1.7.

T: Ny–K (286°); SM: 108 cm; SH: 166 cm; SSZ: 46–60–45 cm.

A sírgödör jobboldalt közepén kiszélesedik.

A koponya jobbra fordult, bal kéz a medencén. A lábfejek elporladtak.

Melléklet nélkül.

— 126. sír (50. tábla)

1990. augusztus 24.

38–63 éves nő. Mérfető VH: 113 cm; Ltsz.: E.90.1.8.

T: Ny–K (299°); SM: 128 cm; SH: -; SSZ: 54 cm.

Bolygatott. A sír láb felőli végét a ház alapozása pusztította el.

A koponya enyhén balra fordult.

Mellékletek:

1. A jobb csuklón 1 darab hegyesedő végű bronz huzalkarperec. (Á: 6,1 x 6,9 cm; HH: 20,3 cm; HÁ: 0,3 x 0,4 cm; S: 14,8 g.) Ltsz.: K.96.1.126.1.
2. A jobb kéz egyik ujján nyitott bronz pántgyűrű. (Á: 2,0 x 2,1 cm; SZ: 0,5 cm; V: 0,1 cm; HH: 6,5 cm; S: 1,4 g.) Ltsz.: K.96.1.126.2.
3. A bal kéz egyik ujján nyitott bronz pántgyűrű. (Á: 1,9 x 2,0 cm; SZ: 0,4 cm; V: 0,1 cm; HH: 6,3 cm; S: 1,3 g.) Ltsz.: K.96.1.126.3.

— 127. sír (51. tábla)

1990. augusztus 24.

10–14 éves leánygyermek. VH: 137 cm; Ltsz.: E.90.1.9.

T: Ny–K (261°); SM: 120 cm; SH: 161 cm; SSZ: 47 cm.

A csontváz a sírgödör jobb oldali fala mellett feküdt. Kezek a medencén.

Mellékletek:

1. A jobb kéz egyik ujján zárt bronz karikagyűrű. (Á: 2,2 x 2,3 cm; HH: 7,1 cm; HÁ: 0,18 x 0,32 cm; S: 2,0 g.) Ltsz.: K.96.1.127.1.
2. A bal kéz egyik ujján nyitott, egyik végén hegyesedő bronz huzalgyűrű. (Á: 1,7 x 2,3 cm; HH: 5,4 cm; HÁ: 0,28 cm; S: 1,6 g.) Ltsz.: K.96.1.127.2.

— 128. sír (51–52. tábla)

1990. augusztus 24.

30–38 éves férfi. VH: 165 cm; Ltsz.: E.90.1.10.

T: Ny–K (274°); SM: 113 cm; SH: 205 cm; SSZ: 67-65-55 cm.

A sírgödör szélessége a lábak felé szűkül. A csontváz a sírgödör láb felőli végében fektett.

A koponya erősen jobbra fordult. A sír jobb láb felőli része bolygatott (?).

Mellékletek:

1. A jobb könyök külső oldalán 1 darab négyzet alakú kovácsolt vascsat. (H: 3,2-4,1 cm; SZ: 3,1 cm; V: 0,6 cm; M: 1,2 cm; S: 8 g.) Ltsz.: K.96.1.128.1.
2. A jobb combcsont külső oldalán 1 darab rombusz alakú kovácsoltvas nyílcsúcs, hegyével a lábfejek irányában. Tővisén a nyílvevő famaradványai és a bandázsolás nyomai. (H: 9,5 cm; SZ: 2,9 cm; V: 0,7-0,9 cm; S: 15,5 g.) Ltsz.: K.96.1.128.2.
3. A jobb térd külső oldalán 1 darab hasonló vas nyílcsúcs, hegyével a lábfejek irányában. Töredékes tővisén a nyílvevő famaradványai. (H: 10,4 cm; SZ: 3,9 cm; V: 0,6-1,0 cm; S: 35,5 g.) Ltsz.: K.96.1.128.3.
- 4-7. A jobb könyök mellett összetapadva 4 darab rombuszalakú kovácsoltvas nyílcsúcs, hegyükkel a koponya irányában.
4. 1 darab nyílcsúcs. Tővisén a nyílvevő famaradványai és a bandázsolás nyomai. (H: 10,3 cm; SZ: 2,8 cm; V: 0,8-1,0 cm; S: 16,5 g.) Ltsz.: K.96.1.128.4.
5. 1 darab nyílcsúcs. Tővisén a nyílvevő famaradványai. (H: 12,0 cm; SZ: 4,2 cm; V: 0,7-0,8 cm; S: 24,5 g.) Ltsz.: K.96.1.128.5.
6. 1 darab nyílcsúcs. Tővise töredékes. (H: 8,5 cm; SZ: 4,0 cm; V: 1,0 cm; S: 24,5 g.) Ltsz.: K.96.1.128.6.
7. 1 darab nyílcsúcs. Hegye és tővise töredékes. (H: 8,1 cm; SZ: 3,5 cm; V: 0,6 cm; S: 13,5 g.) Ltsz.: K.96.1.128.7.
8. A jobb kézfej, illetve a jobb combcsont alatt 1 darab kovácsolt csiholóvas. (H: 8,8 cm; SZ: 5,5 cm; V: 0,7-1,0 cm; S: 26,5 g.) Ltsz.: K.96.1.128.8.
9. Ugyanott 1 darab zöldesbarna színű kova. (H: 3,8 cm; SZ: 2,8 cm; V: 1,2 cm; S: 11,5 g.) Ltsz.: K.96.1.128.9.
10. A jobb sípcsont alatt 1 darab egyélű, egyenes hátú kovácsolt vaskés. (H: 14,3 cm; SZ: 1,8 cm; V: 0,5 cm; S: 23 g.) Ltsz.: K.96.1.128.10.

A sírföldben 6 darab őskori cseréptöredék Ltsz.: K.96.1.128.11–12.

— 129. sír (52. tábla)

1990. augusztus 25.

3–5 éves leánygyermek. VH: 84 cm; Ltsz.: E.90.1.11.

T: Ny–K (286°); SM: 92 cm; SH: –; SSZ: 38 cm.

A sírgödör láb felőli vége bolygatott

A koponya jobbra fordult. Bal kéz a medencén.

Mellékletek:

1. A jobb kéz egyik ujján 1 darab nyitott bronz huzalgyűrű. (Á: 1,3 x 1,4 cm; HH: 3,7 cm; HÁ: 0,24 cm; S: 1,2 g.) Ltsz.: K.96.1.129.1.
2. A bal kéz egyik ujján 1 darab zárt bronz pántgyűrű. (Á: 1,7 x 2,0 cm; SZ: 0,6 cm; V: 0,1 cm; HH: 6,0 cm; S: 0,4 g.) Ltsz.: K.96.1.129.2.

— 130. sír (53. tábla)

1990. augusztus 25.

1–3 éves leánygyermek. Mérhető VH: 57 cm; Ltsz.: E.90.1.12.

T: Ny–K (288°); SM: 80 cm; SH: –; SSZ: 43-37-30 cm.

A sírgödör szélessége a lábak felé szűkül.

Bolygatott. A sír térdtől lefelé eső részét az építkezéssel elpusztították.

A koponya enyhén jobbra fordult. A csontok egy része elporladt. A derék tája bolygatott.

Mellékletek:

1. A koponya bal oldalán 1 darab GIESLER 1981 II.4/2. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,2 x 1,5 cm; HH: 3,8 cm; HÁ: 0,15 cm; S: 0,5 g.) Ltsz.: K.96.1.130.1.
2. Az állkapocs jobb oldalán 1 darab bronzból öntött félgömb alakú füles csengő vésett koncentrikus díszítéssel. (M: 2,8 cm; Á: 3,1-3,2 cm; V: 0,08 cm; S: 8,3 g.) Benne 1 darab SZILÁGYI 1994 27. típusú, lapított gömb alakú, bordó üvegyöngy képezte a nyelvet. Ltsz.: K.96.1.130.2.
3. A mellkas jobb oldalán 1 darab SZILÁGYI 1994 27. típusú, lapított gömb alakú, fekete üvegyöngy. Ltsz.: K.96.1.130.3.
4. A bal alkaron 1 darab kisméretű, gombos végű bronz huzalkarperec. (Á: 3,7 x 3,8 cm; HH: 11,0 cm; HÁ: 0,2 cm; S: 2,8 g.) Ltsz.: K.96.1.130.4.
5. A jobb kéz egyik ujján 1 darab nyitott bronz pántgyűrű egymásra hajló végekkel, párhuzamos fűrészfog alakú poncolással díszítve. (Á: 1,6 x 2,0 cm; SZ: 0,7 cm; V: 0,1 cm; HH: 7,5 cm; S: 1,1 g.) Ltsz.: K.96.1.130.5.

— 131. sír (53. tábla)

1990. augusztus 25.

34–40 éves nő. VH: 153 cm; Ltsz.: E.90.1.13.

T: Ny–K (280°); SM: 120 cm; SH: 185 cm; SSZ: 55 cm.

A sírgödör lábak felőli vége lekerekített.

A koponya jobbra fordult. Bal kéz a medencében. A mellkas részben bolygatott (?), a csontok egy része elporladt.

Mellékletek:

1. A koponya bal oldalán 1 darab kisméretű bronzhuzal hajkarika. (Á: 1,2 x 1,3 cm; HH: 3,8 cm; HÁ: 0,13 cm; S: 0,4 g.) Ltsz.: K.96.1.131.1.
2. A jobb kéz egyik ujján 1 darab nyitott bronz pántgyűrű. (Á: 2,0 cm; SZ: 0,6 cm; V: 0,1 cm; HH: 6,5 cm; S: 1,7 g.) Ltsz.: K.96.1.131.2.
3. A csontváz fölötti földrétegben 1 darab ingnyakveret ezüstlemezről préselt aranyozott felületű, levél alakú csüngője (H: 2,3 cm; SZ: 1,8 cm; V: 0,1 cm; S: 0,6 g.) Ltsz.: K.96.1.131.3.

— 132. sír (53. tábla)

1990. augusztus 25.

18–21 éves férfi. VH: 165 cm; Ltsz.: E.90.1.14.

T: Ny–K (282°); SM: 112 cm; SH: 205 cm; SSZ: 48–54–52 cm.

A sírgödör a deréktól a lábak irányában kiszélesedik.

A koponya balra fordult, kezek a medencén.

Mellékletek:

1. A bal kéz egyik ujján 1 darab, egyik végén hegyesedő nyitott bronz huzalgyűrű. (Á: 2,3 cm; HH: 7,1 cm; HÁ: 0,3 cm; S: 2,7 g.) Ltsz.: K.96.1.132.1.
2. A jobb combcsont felső végének külső oldalán 1 darab pödrött végű kovácsolt csiholóvas. (H: 5,2 cm; SZ: 2,7 cm; V: 0,4–0,6 cm; S: 8,5 g.) Ltsz.: K.96.1.132.2.
3. Ugyanott egy másik 1 darab egyenes végű kovácsolt csiholóvas töredéke. (H: 4,3 cm; SZ: 3,1 cm; V: 0,3–0,4 cm; S: 5 g.) Ltsz.: K.96.1.132.3.
4. A jobb combcsont alatt 1 darab egyélű, egyenes hátú kovácsolt vaskés, hegyével a lábfejek irányában. (H: 9,5 cm; SZ: 1,1 cm; V: 0,3–0,4 cm; S: 8 g.) Ltsz.: K.96.1.132.4.

— 133. sír (53. tábla)

1990. szeptember 28.

40–80 éves férfi. VH: 152 cm; Ltsz.: E.90.1.15.

T: Ny–K (300°); SM: 100 cm; SH: 180 cm; SSZ: 65–60–52 cm.

A sírgödör a koponya irányában kiszélesedik.

A csontváz a sírgödör bal oldali fala mellett feküdt. A koponya balra fordult. A jobb kéz a derékra, a bal a mellkasra hajtva.

Mellékletek:

1. Az állkapocs bal oldala mellett 1 darab vékony huzalú bronz hajkarika. (Á: 1,2 x 1,7 cm; HH: 5,2 cm; HÁ: 0,05 cm; S: 0,1 g.) Ltsz.: K.96.1.133.1.
2. A bal kéz egyik ujján 1 darab zárt bronz karika-gyűrű. (Á: 2,1 cm; HH: 7,0 cm; HÁ: 0,13 x 0,3 cm; S: 1,6 g.) Ltsz.: K.96.1.133.2.

— 134. sír (54. tábla)

1990. október 1.

32–40 éves ismeretlen nemű felnőtt. VH: 142 cm; Ltsz.: E.90.1.16.

T: Ny–K (313°); SM: 90 cm; SH: 190 cm; SSZ: 72–67–53 cm.

A sírgödör a lábak irányában összeszűkül, a koponya felőli vége lekerekített.

A csontok nagy része elporladt, csupán a koponya és néhány hosszúcsont, elsősorban a lábak maradtak meg.

Melléklet nélkül.

— 135. sír (54. tábla)

1990. október 5.

Leánygyermek. VH: 68 cm; Ltsz.: E.90.1.17.

T: Ny–K (275°); SM: 75 cm; SH: 90 cm; SSZ: 42 cm.

A csontváz a sírgödör bal oldali fala mellett feküdt. A koponya jobbra fordult. A csontok egy része elporladt.

Mellékletek:

1. A koponya jobb oldalán 1 darab bronzhuzal hajkarika. (Á: 1,5 cm; HH: 4,7 cm; HÁ: 0,15 cm; S: 0,6 g.) Ltsz.: K.96.1.135.1.
2. A mellkason 1 darab vas hajtú (?). (H: 3,5 cm; HÁ: 0,2 cm; S: 0,5 g.) Ltsz.: K.96.1.135.2.

— 136. sír (54. tábla)

1990. október 11.

30–39 éves férfi. VH: 152 cm; Ltsz.: E.90.1.18.

T: Ny–K (292°); SM: 84 cm; SH: 180 cm; SSZ: 53 cm.

A csontváz a sírgödör jobb oldali fala mellett feküdt. A koponya enyhén jobbra fordult, kezek a medencében.

Mellékletek:

1. A bal felkarcsont belső oldalán 1 darab rombusz alakú kovácsoltvas nyílcsúcs, hegyével a koponya irányában. (H: 8,7 cm; SZ: 2,4 cm; V: 0,3–0,4 cm; S: 9,5 g.) Ltsz.: K.96.1.136.1.
2. A bal medencelapáton 1 darab hasonló kovácsoltvas nyílcsúcs ugyanolyan fekvésben. (H: 8,3 cm; SZ: 3,2 cm; V: 0,3–0,5 cm; S: 10 g.) Ltsz.: K.96.1.136.2.
3. A bal medencelapát külső oldalán 1 darab hasonló kovácsoltvas nyílcsúcs ugyanolyan fekvésben. (H: 6,3 cm; SZ: 2,3 cm; V: 0,3–0,5 cm; S: 7,5 g.) Ltsz.: K.96.1.136.3.
4. A jobb medencelapáton 1 darab egyenes hátú, egyélű kovácsolt vaskés, hegyével a lábfejek irányában. Hegye hiányzik. (H: 11,0 cm; SZ: 1,6 cm; V: 0,4 cm; S: 15 g.) Ltsz.: K.96.1.136.4.

— 137. sír (54–55. tábla)

1990. október 12.

9–11 éves leánygyermek. VH: 119 cm; Ltsz.: E.90.1.19.

T: Ny–K (291°); SM: 90 cm.

A sír fölé korábban egy diófát ültettek, amelynek a kb. 60 cm mély gödre csupán a sírgödört bolygatta meg, a csontvázat azonban nem érte el.

A koponya enyhén balra fordult, bal kéz a medencén.

Mellékletek:

1. A jobb csecсныúlványnál 1 darab bronzhuzal hajkarika töredéke. (Á: 2,2 cm; HÁ: 0,1 cm; S: 0,2 g.) Ltsz.: K.96.1.137.1.
2. A bal csecсныúlványnál 1 darab GIESLER 1981 I.7/1. típusú, csavart huzalú és pödrött végű bronz

hajkarika. (Á: 2,3 cm; HH: 7,1 cm; HÁ: 0,12 cm; S: 0,5 g.) Ltsz.: K.96.1.137.2.

3-8. A koponyában, a koponya bal oldalán, a jobb alkar mellett, a jobb combtónél, az ágyékcsigolyákon, továbbá a bal combcsont belső oldalán 1-1, összesen tehát 6 darab bronzlemezből préselt, korong alakú ruhadíszveret. (Á: 2,1-2,3 cm; M: 0,4 cm; S: 0,2-0,5 g.) Ltsz.: K.96.1.137.3-8. Az egyik veret hátán bőr (?) maradványok.

9. A jobb csuklón 1 darab hegyesedő végű bronz huzalkarperec, egymásra hajló végekkel. (Á: 5,8 x 6,0 cm; HH: 20,6 cm; HÁ: 0,38 cm; S: 15,5 g.) Ltsz.: K.96.1.137.9.

10. A bal alkaron 1 darab hegyesedő végű bronz huzalkarperec, egymásra hajló végekkel. (Á: 5,7 x 6,1 cm; HH: 20,5 cm; HÁ: 0,35 cm; S: 14,1 g.) Ltsz.: K.96.1.137.10.

11. Egykor a jobb kéz egyik ujján 1 darab, egyik végén gombos, a másikon megvastagodó végű bronz huzalgűrű. (Á: 2,0 x 2,2 cm; HH: 7,0 cm; HÁ: 0,22 cm; S: 1,9 g.) Ltsz.: K.96.1.137.11.

12. Ugyanott 1 darab bordázott nyitott bronz pántgyűrű, egymásra hajló végekkel. (Á: 1,7 cm; SZ: 0,6 cm; V: 0,1 cm; HH: 7,1 cm; S: 2,1 g.) Ltsz.: K.96.1.137.12.

13. A bal medencénél, egykor a bal kézen 1 darab nyitott bronzlemez pántgyűrű, egymásra hajló végekkel. (Á: 1,6 x 1,8 cm; SZ: 0,5 cm; V: 0,25 cm; HH: 6,0 cm; S: 0,8 g.) Ltsz.: K.96.1.137.13.

— 138. sír (55. tábla)

1990. október 12.

9-11 éves gyermek. VH: 127 cm; Ltsz.: E.90.1.20.

T: Ny-K (292°); SM: 110 cm; SH: 140 cm; SSZ: 55-46-40 cm.

A sírgödör koponya felőli végének bal oldala kiszélesedik.

A koponya erősen balra fordult, bal kéz a medencén. Bolygatott. A jobb sípcsont és lábfej hiányzik.

Melléklet nélkül.

— 139. sír (55. tábla)

1990. október 16.

32-36 éves nő. VH: 145 cm; Ltsz.: E.90.1.21.

T: Ny-K (288°); SM: 110 cm; SH: 202 cm; SSZ: 67-75-87 cm.

A sírgödör bal oldala a lábak felé kiszélesedett. A koponya jobbra fordult, bal kéz a vállhoz hajtván.

Mellékletek:

1. A bal csecsnnyúlványnál 1 darab bronzhuzal hajkarika. (Á: 2,4 x 2,8 cm; HH: 8,8 cm; HÁ: 0,12 cm; S: 0,9 g.) Ltsz.: K.96.1.139.1.

2. Ugyanott 1 darab hasonló, de kisebb hajkarika. (Á: 1,6 x 1,8 cm; HH: 5,9 cm; HÁ: 0,13 cm; S: 0,6 g.) Ltsz.: K.96.1.139.2.

3. A koponya bal oldala alatt 1 darab bronzhuzal hajkarika. (Á: 2,1 x 2,4 cm; HH: 5,8 cm; HÁ: 0,1 cm; S: 0,4 g.) Ltsz.: K.96.1.139.3.

4. Ugyanott 1 darab hasonló hajkarika. (Á: 2,0 cm; HH: 6,4 cm; HÁ: 0,1 cm; S: 0,4 g.) Ltsz.: K.96.1.139.4.

5. A jobb csuklón 1 darab hegyesedő végű bronz huzalkarperec. (Á: 5,9 x 6,6 cm; HH: 19,7 cm; HÁ: 0,37 cm; S: 12,1 g.) Ltsz.: K.96.1.139.5.

6. A bal kéz egyik ujján 1 darab egyik végén hegyesedő végű bronz huzalgűrű. (Á: 1,9 x 2,0 cm; HH: 7,0 cm; HÁ: 0,15 x 0,25 cm; S: 1,3 g.) Ltsz.: K.96.1.139.6.

7. A jobb kéz egyik ujján 1 darab nyitott bronz huzalgűrű. (Á: 2,1 x 2,2 cm; HH: 6,5 cm; HÁ: 0,2 x 0,25 cm; S: 1,7 g.) Ltsz.: K.96.1.139.7.

— 140. sír (56. tábla)

1990. október 16.

39-53 éves nő. VH: 146 cm; Ltsz.: E.90.1.22.

T: Ny-K (276°); SM: 170 cm; SH: 170 cm; SSZ: 56-62-70 cm.

A sírgödör láb felőli végének jobb oldala kiszélesedik.

A koponya jobbra fordult, bal kézfej a bal combon. A jobb kézfej csontjai bolygatás (?) következtében a jobb combcsont mellett szétszórva.

Mellékletek:

1. Az állkapocs alatt 1 darab nagyméretű, egyik végén hegyesedő bronzhuzal hajkarika. (Á: 3,0 x 3,1 cm; HH: 10,3 cm; HÁ: 0,25-0,32 cm; S: 3,9 g.) Ltsz.: K.96.1.140.1.

2. A koponya alatt 1 darab hasonló hajkarika. (Á: 2,9 x 3,0 cm; HH: 9,5 cm; HÁ: 0,3 cm; S: 4,9 g.) Ltsz.: K.96.1.140.2.

3. A jobb csuklón 1 darab, háromrét hajtott bronzszáלבól csavart, hurkos-kampós záródású huzalkarperec. (Á: 7,1 x 7,2 cm; HH: 24,5 cm; HÁ: 0,12 cm; HÁ együtt: 0,18 cm; S: 9,1 g.) Ltsz.: K.96.1.140.3.

4. A bal csuklón 1 darab hegyesedő végű bronz huzalkarperec. (Á: 6,5 x 7,0 cm; HH: 21,0 cm; HÁ: 0,32 cm; S: 12,2 g.) Ltsz.: K.96.1.140.4.

5. A bal kéz egyik ujján egyik végén hegyesedő nyitott bronz huzalgűrű. (Á: 2,3 x 2,4 cm; HH: 7,5 cm; HÁ: 0,32 cm; S: 3,6 g.) Ltsz.: K.96.1.140.5.

6. A jobb combcsont külső oldalán a jobb kézfejből elmozdított ujjpercen négyzetesre nyomott bronz karikagyűrű. (Á: 1,9 x 2,0 cm; SZ: 0,5 cm; V: 0,1-0,16 cm; HH: 4,7 cm; S: 2,0 g.) Ltsz.: K.96.1.140.6.

7. Ugyanott, egy másik ujjpercen 1 darab egyik végén hegyesedő nyitott bronz huzalgűrű. (Á: 2,4 x 2,5 cm; HH: 7,6 cm; HÁ: 0,3 cm; S: 3,2 g.) Ltsz.: K.96.1.140.7.

Szórványok (1988):
(56. tábla)

1. 1 darab bordázott nyitott bronz pántgyűrű. (Á: 1,4 x 1,7 cm; SZ: 0,4 cm; V: 0,1 cm; HH: 4,0 cm; S: 0,5 g.) Ltsz.: K.96.1.Sz.1. Mellette egy patinás ujjperctöredék.
2. 1 darab bronz pántgyűrű töredéke (H: 1,3 cm; SZ: 0,6 cm; V: 0,12 cm; S: 0,1 g.) Ltsz.: K.96.1.Sz.2.

3. TEMETKEZÉSI SZOKÁSOK

3.1. A FELTÁRT SÍROK ÉS AZ ELTEMETETTEK SZÁMA

A leletmentő ásatás során 140 sír került feltárrásra. Az egész temető kb. 200 síros lehetett, hiszen a dom-

borzati viszonyokból következően ezt a sírszámot a temető aligha haladhatta meg.

3.2. AZ ELTEMETETTEK NEM ÉS ÉLETKOR SZERINTI MEGOSZLÁSA

A sírokban talált mellékletek, valamint az embertani vizsgálatok alapján a feltárt sírok nem és életkor szerinti megoszlása a következő volt:

férfi	36	25,70%
nő	24	17,15%
? felnőtt	5	3,60%
fiúgyermek	2	1,40%
leánygyermek	35	25,00%
? gyermek	38	27,15%
Összesen:	140	100,00%

felnőtt összesen: 65 46,43%

Összesen: 140 100,00%

3.3. A SÍRGÖDRÖK

A talajviszonyok miatt a sírgödröknek csupán egy részét tudtuk megfigyelni (83 esetben). Ezek nagyjából szabályos téglalap alakúak voltak, lekerekített sarkok-

kal, és a tetem méreteihez igazodtak. Az ettől eltérő gödörformák a következők voltak:

A sírgödör fej felőli vége kör alakúan kiszélesedik:	3 eset	7., 69., 84. sír
A sírgödör láb felőli vége kör alakúan kiszélesedik:	1 eset	78. sír
A sírgödör trapéz alakú, fej felőli része kiszélesedik:	6 eset	11., 106., 115., 124., 128., 130. sír
A sírgödör trapéz alakú, láb felőli része kiszélesedik:	3 eset	114., 121., 139. sír
A sírgödör trapéz alakú, fej felőli része egyik oldalra kiszélesedik:	2 eset	133., 138. sír
A sírgödör erősen lekerekített sarkú trapéz alakú, fej felőli része kiszélesedik:	3 eset	115., 123., 134. sír
A sírgödör fej felőli vége lekerekített, láb felőli vége sarkos:	3 eset	68., 96., 117. sír
A sírgödör egyik oldala felül kiszélesedik:	3 eset	75., 97., 100. sír
A sírgödör egyik oldala alul kiszélesedik:	2 eset	132., 140. sír
A sírgödör paralelogramma alakú:	1 eset	113. sír
A sírgödör egyik oldala középen kiszélesedik:	1 eset	125. sír
A sírgödör szabálytalan alakú:	1 eset	28. sír.

A sírgödrök mélysége 30 (18. sír) és 170 cm (140. sír) között ingadozott. A legtöbb sír mélysége azonban 60 és 120 cm közötti volt (120 eset). Négy gyermek sír-

jának esetében lehetett megfigyelni, hogy a sírgödör alja teknő alakúra volt kiképezve (11., 46., 71. és 72. sír).

IKERVÁR-VIRÁG UTCA

3.4. A TÁJOLÁS

A feltárt sírok tájolása néhány kivételtől eltekintve általában nyugat-kelet, vagy azt megközelítő irányítású volt. Egyetlen fordítva tájolt sír került napvilágra, a 8.

számú kislánysír. Pusztán a temető sírjainak tájolásából időrendi vagy más egyéb következtetést nem lehet levonni.

3.5. A SÍRBA HELYEZÉS MÓDJA

A halottakat általános szokás szerint a háton fekvő, kinyújtott helyzetben temették el, tehát a karokat kinyújtva a test mellett találjuk. Temetőnk esetében gyakorinak nevezhető azonban az egyik vagy mindkét kéz

medencére hajtása, sőt az egyik kéznek a medencére, a másik kéznek a mellkasra való hajlítása is. Az értékelhető teljes vagy viszonylag teljes vázak esetében a végtagok helyzete az alábbi képet mutatja:

Biztosan kinyújtott fektetés (karok és lábak kinyújtva): 22 eset

30., 42., 43., 47., 60., 61., 62., 66., 71., 77., 80., 83., 88., 96., 100., 103., 112., 115., 116., 118., 126., 128. sír

A kezek kinyújtottól eltérő helyzete: 59 eset

Bal kéz a vállnál, jobb kéz kinyújtva 1 eset

139. sír

Bal kéz a vállnál, jobb kéz a medencén 1 eset

109. sír

Bal kéz a mellkason, jobb kéz kinyújtva 1 eset

8. sír

Bal kéz a derékon, jobb kéz a medencén 1 eset

55. sír

Bal kéz a csípőn, jobb kéz kinyújtva 3 eset

6., 40., 140. sír

Bal kéz a medencén, jobb kéz kinyújtva 11 eset

21., 31., 44., 51., 70., 124., 125., 129., 131., 137., 138. sír

Bal kéz a medencén, jobb kéz a csípőn 2 eset

75., 89. sír

Bal kéz a mellkason, jobb kéz a medencén 2 eset

7., 133. sír

Jobb kéz a vállnál, bal kéz a derékon 1 eset

86. sír

Jobb kéz a vállnál, bal kéz a medencén 1 eset

106. sír

Jobb kéz a mellkason, bal kéz a medencében 1 eset

84. sír

Jobb kéz a medencén, bal kéz a csípőn 1 eset

102. sír

Jobb kéz a derékon, bal kéz kinyújtva 2 eset

95., 104. sír

Jobb kéz a csípőn, bal kéz kinyújtva 6 eset

48., 56., 85., 87., 120., 123. sír

Jobb kéz a medencén, bal kéz kinyújtva 7 eset

20., 53., 69., 76., 117., 121., 130. sír

Két kéz a medencén keresztben 2 eset

78., 136. sír

Mindkét kéz a medencén 12 eset

12., 17., 37., 50., 57., 65., 74., 94., 97., 114., 127., 132. sír

Mindkét kéz a csípőn 4 eset

24., 54., 98., 101. sír

A lábak kinyújtottól eltérő helyzete: 14 eset

Békatartás 3 eset

10, 32, 91. sír

X-láb 4 eset

55, 97, 103, 122. sír

Balra zsugorított 2 eset

20, 72. sír

Jobbra zsugorított 1 eset

35. sír

Bal láb térdben a nyújtott jobb lábhoz tartott 1 eset

71. sír

Két láb egymáson keresztben 1 eset

86. sír

Lábfejek egymáson 2 eset

71, 101. sír

3.6. KOPORSÓK

Koporsó nyoma vagy arra utaló egyéb lelet vagy jel nem fordult elő a temetőben, noha a sok sírban megfigyelhető csontelmozdulás utalhat éppen koporsó jelenlétére. A halottak zömét azonban bizonyára halotti lepelle vagy gyékénybe csavarva temették el. A csontvázak helyzete alapján feltétlenül erre kell gondolnunk a

12., 41., 53., 60., 61., 65., 86., 87., 100., 101., 106., 114., 121. sírok esetében. Talán szintén koporsók maradványaiból származnak a csontvázak körül vagy alatt, a sírföldben fellelt egy csomóban levő faszénmaradványok (34., 50., 56., 66., 77., 99. sír).

3.7. BOLYGATÁS

65 esetben figyelhetjük meg a sírok különféle mértékű bolygatottságát: 3., 8., 9., 11., 14., 16., 17., 20., 23., 27., 28., 32., 37., 38., 39., 41., 44., 45., 52., 58., 59., 67., 68., 69., 72., 73., 74., 76., 78., 81., 82., 84., 88., 91., 93.,

95., 96., 100., 101., 102., 103., 104., 105., 106., 107., 108., 109., 110., 113., 114., 115., 116., 117., 118., 121., 122., 123., 126., 128., 129., 130., 131., 137., 138., 140. sír.

IKERVÁR-VIRÁG UTCA

A különféle mértékű és jellegű bolygatások egy része bizonyosan újkori vagy közvetlenül a terület mai beépí-

téséhez köthető:

A lakóházak építésével kapcsolatban:
A temetőn áthúzódó újkori árokkal:
Újkori gödörrel és egyéb beásásokkal:

A, 14., 16., 37., 126., 130. sír
38., 45., 73., 81., 88., 117. sír
94., 100., 107., 137. sír

A fennmaradó esetek közül egyben, a 118. sír esetében a bolygatást a valamivel később megásott 116. sír gödre okozta. Jó néhány bolygatásnak tűnő csontlemez-dulást azonban minden bizonnyal rágcső okoztak.

Zömében mégis a bolygatások oka és mikéntje ismeretlen, hiszen egyetlen egy olyan esetet sem találtunk, amelyet bizonyosan rabló szándékkal vagy kultikus okkal lehetne magyarázni.

3.8. SZUPERPOZÍCIÓK

Három esetben fordult elő egymásra temetés, ill. sírátvágás (55/17., 81/82., 118/116. sír). Az első esetben az 55. sír felett néhány cm-rel feküdt a 17. sír. A második esetben a teljesen bolygatott 81. számú sír feküdt

eredetileg néhány cm-re a 82. sír felett. A harmadik esetben a 118. sír deréktól lefelé eső részét a 116. sír vágta el. Ezek a szuperpozíciók csak a temető közepén, egy ÉNy-DK-i vonalban helyezkednek el (46. kép).

3.9. ÉTELMELLÉKLET

Húsból álló ételmellékletről árulkodó állatcsontot két férfi sírjában találtunk, a 7. számú íjas harcos sírjában és az 53. számú, nyilakkal eltemetett férfi sírjában. Mindkét esetben fiatal sertés jobb lapockáját vagy annak darabját helyezték a halott combjai közé. Ebben a közösségben ez volt tehát a feltorolt állatból a halottat megillető rész, legalább is az általunk ismert esetekben.

Az italmelléklet egyetlen emléke a 123. sírban nyugvó nő (?) koponyájának jobb oldalán talált kerek vasabroncs, amely egy dongákból álló kisebb méretű faedény tartozéka lehetett. Itál agyagedényben történő sírba helyezése ismeretlen az ikervári temetőben.

Az étel és ital mellékelésére utaló jelek egyébként csak a temető középső sávjában lelhetőek fel (45. kép).

3.10. LOVAS TEMETKEZÉS

Lovas temetkezés (részleges lovas temetkezés) mindössze egyetlen sírban, a 37. sírban volt, amelyben egy tegezzel és valószínűleg íjjal felszerelt harcos nyugodott. Lábai fölé másodlagosan ásták be az összegöngyölt lóbőrt, a benne hagyott csontokat pedig a házalapozással

részben elpusztították. A lóbőrt eredetileg felszerszámolták, hiszen a lócsontok mellől került elő a kantárra utaló zabla és a nyeregbe utaló kengyelpár, illetve a hevedercsat.

3.11. SZEMFEDŐ

A 7. számú férfisírban a szemfedőre három női ingnyakveretet varrtak: egy-egy darab jelezte a két szem, illetve a köldök helyét. Több csontváz fekvéséből lehet

még halotti lepelre, illetve az abba való begöngyölésre következtetni.

3.12. EGYÉB SZOKÁSOK

A temetkezési szokásokhoz sorolhatjuk a férfi, női és gyermeksírokban egyaránt előforduló koponya alá vagy mellé tett vaskés és vasár elhelyezését is (12., 68., 78., 89., 90. sír). Oka minden bizonnyal – amint azt a népraj-

zi megfigyelések is alátámasztják – a visszajáró halottól való félelem volt, és ezekkel az éles vastárgyakkal talán éppen ezt akarták megakadályozni. A szokás nyomait csak a temető északi felében lehet felfedezni (45. kép).

4. MELLÉKLETEK

4.1. A MELLÉKLETEK ARÁNYA

A temetőben a mellékletes és a melléklet nélküli sírok aránya: 86:54, azaz 61,5% : 38,5%.

A mellékletes sírok száma: 86 darab:

3., 7., 8., 11., 12., 13., 15., 17., 18., 19., 20., 21., 22., 24., 31., 35., 37., 38., 39., 40., 41., 42., 43., 44., 49., 50., 52., 53., 54., 57., 58., 59., 61., 64., 65., 66., 68., 70., 74., 75., 76., 77., 78., 79., 80., 81., 82., 85., 87., 88., 89., 90., 94., 95., 97., 98., 100., 102., 103., 104., 106., 109., 111., 112., 114., 116., 117., 118., 119., 120., 121., 122., 123., 124., 126., 127., 128., 129., 130., 131., 132., 133., 135.,

136., 137., 139., 140. sír.

Melléklet nélküli sírok: 54 darab:

1., 2., 4., 5., 6., 9., 10., 14., 16., 23., 25., 26., 27., 28., 29., 30., 32., 33., 34., 36., 45., 46., 47., 48., 51., 55., 56., 60., 62., 63., 67., 69., 71., 72., 73., 83., 84., 85., 86., 91., 92., 93., 96., 99., 101., 105., 107., 108., 110., 113., 115., 125., 134., 138. sír.

A nők és a gyermekek sírjai főként ékszereket, a férfi sírok pedig inkább fegyvert és egyéb használati tárgyat rejtettek.

4.2. AZ ELTEMETETTEK VAGYONI HELYZETE

18 temetkezés tartalmazott ezüstöt, ezüsttárgyak vagy ezüstberakások formájában. Ezeknek súlya:

7. sír	-	8,1 g	
11. sír	-	4,8 g	
15. sír	-	?	ezüstlemezke
17. sír	-	0,9 g	
19. sír	-	0,1 g	
20. sír	-	0,2 g	
22. sír	-	?	ezüsttöredékek
31. sír	-	3,3 g	
37. sír	-	0,7 g	ezüstberakás
50. sír	-	0,7 g	
52. sír	-	?	ezüstberakás
59. sír	-	0,8 g	
66. sír	-	2,3 g	
76. sír	-	0,6 g	
80. sír	-	0,6 g	
102. sír	-	3,3 g	
123. sír	-	4,7 g	
131. sír	-	0,6 g	
összesen:	-	31,7 g	

Az ezüstmellékletes sírokban az ezüst átlagsúlya 1,76 gramm, amíg a temető összes sírjára átlagosan csak 0,22 gramm ezüst jut. A temető tehát az ezüst mennyi-

ségét tekintve szegénynek mondható, hiszen a benne talált ezüstmennyiség súlya mindössze kb. 50 darab akkoriban használatos érmének felel meg.

4.3. ÉKSZEREK

Hajkarikák: (31. kép)

A női és leánykasírokat elsősorban az egyszerű, vagy S-végű varkocskarikák jellemzik. A tárgyalás sorrendje: S-végű, pödrött végű és egyszerű hajkarikák.

S-végű hajkarikák: (31. kép)

A temető 15 női, illetve gyermeksírjából 22 darab S-végű hajkarika került napvilágra, amelyből mindössze 2 darab készült ezüstből, a többi bronz. Jochen Giesler-féle (GIESLER 1981 40, 7. Abb.) tipológiai beosztásukat az alábbi három táblázat mutatja:

IKERVÁR-VIRÁG UTCA

Sírszám	darab	anyag	típus	egyéb megjegyzés
8.	1	bronz	II.5/1.	
13.	1	bronz	II.4/1.	
15.	1	bronz	II.5/1.	
17.	1	bronz	II.4/1.	
17.	1	ezüst	II.4/1.	
17.	1	ezüst	I.7/1.	
42.	1	bronz	?	csak S-vég maradt!
43.	1	bronz	II.4/3.	
43.	1	bronz	II.4/2.	
54.	1	bronz	II.5/2.	
61.	1	bronz	I.7/2.	
61.	1	bronz	I.6/2.	
74.	1	bronz	I.7/2.	
74.	1	bronz	II.5/2.	
75.	1	bronz	II.4/2.	
75.	1	bronz	I.6/1.	
82.	1	bronz	I.6/1.	
97.	1	bronz	II.5/1.	csavart huzalú
100.	1	bronz		hurkos-kampós
100.	1	bronz		hurkos-kampós
116.	1	bronz	II.4/1.	
130.	1	bronz	II.4/2.	

Sírszám	I.7.	I.6.	II.5.	II.4.
61.	/2.			
74.	/2.			
17.	/1.			
61.		/2.		
75.		/1.		
82.		/1.		
54.			/2.	
74.			/2.	
8.			/1.	
15.			/1.	
97.			/1.	
43.				/3.
43.				/2.
75.				/2.
130.				/2.
13.				/1.
17.				/1.
17.				/1.
116.				/1.

	I.7.	I.6.	II.5.	II.4.
/3				43
/2	61, 74	61	54, 74	43, 75, 130
/1	17	75, 82	8, 15, 97	13, 17 (2), 116

Az S-végű hajkarikák a vékony huzalú típusba tartoznak. A 97. sír példánya csavart huzalú. Külön figyelmet érdemel a 100. női sír két nagyméretű és hurkos-kampósan záródó nagyméretű bronz hajkarikája. Az

egyeseivel, párosával (61., 74., 75., 100. sír), vagy hármasával (17. sír) viselt S-végű hajkarikák sírban való eredeti elhelyezkedésére jól megfigyelhető példa a 17. vagy a 43. sírok esete (29. kép).

IKERVÁR-VIRÁG UTCA

Pödrött végű hajkarikák: (31. kép)

Két sírból látott újra napvilágot 1-1 pödrött végű bronz hajkarika (82., 137. sír). Jochen Giesler osztályozása alapján típusuk: II.5/1. (82. sír) és I.7/1. (137. sír), az utóbbi csavart huzalú.

Az S-végű és a pödrött végű hajkarikák temetőn belüli elterjedése azonos képet mutat, hiszen az őket tartalmazó sírok a temető középső sávját nyugatról, délről és keletről határolják (36. kép).

Egyszerű huzal hajkarikák: (31. kép)

Egyszerű, huzalból készített hajkarikát 31 temetkezés rejtett, amelyek többsége női és gyermeksír volt. Az

előkerült 49 karika mérete és huzalvastagsága változatos. Egyesével vagy párosával viselték őket a halánték táján. Az is megesett, hogy S-végű vagy pödrött hajkarikával (13., 97., 137. sír), esetleg gyöngyös fülbevalóval (35., 70., 122. sír) párban, vagy amellet kerültek elő (29. kép). Az egyszerű hajkarikákból a legtöbb darab a 139. sírban került elő, hiszen ott 2-2 darab volt belőlük a koponya két oldalán. Ezen hajkarikák túlnyomó többségének anyaga bronz, csupán csak 5 darab ezüst példány van közöttük (19, 31, 123. sír). A 31. és 123. sír karikái nagyméretűek, vastag huzalúak és párban viselték őket, hasonlóan a 121, 124, 140. sír bronzból készült darabjaihoz.

Sírszám	darab	anyag	huzal	egyéb megjegyzés
12.	1	bronz	vékony	
13.	1	bronz	vékony	
19.	1	ezüst	vékony	
21.	2	bronz	vékony	
22.	1	bronz	vékony	
31.	2	ezüst	vastag	
35.	1	bronz	vékony	
38.	2	bronz	vékony	
39.	2	bronz	vékony	
40.	1	bronz	vékony	
52.	1	bronz	vékony	
64.	1	bronz	vékony	
70.	2	bronz	vékony	
76.	2	bronz	vékony	az egyik zárt karika
82.	1	bronz	vékony	
97.	1	bronz	vékony	
98.	3	bronz	vékony	
102.	2	bronz	vékony	
106.	1	bronz	vékony	
109.	3	bronz	vékony	
116.	1	bronz	vastag	
121.	2	bronz	vastag	
122.	1	bronz	vékony	
123.	2	ezüst	vastag	
124.	2	bronz	vastag	
131.	1	bronz	vékony	
133.	1	bronz	vékony	
135.	1	bronz	vékony	
137.	1	bronz	vékony	
139.	4	bronz	vékony	
140.	2	bronz	vastag	
összesen:	49			
ebből:	5	ezüst		
	44	bronz		

Az egyszerű hajkarikák néhány kivételtől eltekintve (pl. 12. és 123. sír) a temető középső sávján kívül, az azt körülölelő részekben lelhetők fel (35. kép).

IKERVÁR-VIRÁG UTCA

Hajtúk:

A temető 6 sírjában került elő a koponya körül egy vagy több vashuzalból készített, kb. 2-3,5 cm hosszúságú hajtú. Viselőik felnőtt nők (12., 97. sír) és kisleá-

nyok (77., 88., 109., 135. sír) voltak. A 12. sír darabjáról annak helyzete miatt nem dönthető el pontosan, hogy hajtú vagy esetleg ár volt-e. A hajtúk pontos sírbeli elhelyezkedését és számát az alábbi felsorolás mutatja:

Sírszám	elhelyezkedés	darab
12.	a koponya alatt	1
77.	a koponya bal oldalán	1
88.	az alsó állkapocs körül	6
97.	az állcsúcs alatt	2
109.	az állkapocs mellett	1
135.	a mellkason	1
összesen:		6

A temetőben a korszak igen ritka leleteinek számító hajtúk valamilyen egyedi haj, kendő, vagy fejfedő viseletével függhetnek össze. Ez a viselet pedig előzménye lehet annak a későbbi templomkörüli temetők 12–13. századra keltezhető sírrétegeiben fellelhető hasonló hajviseletnek, amelyet ott is a hajtúk igazolnak (BÓNA 1978 140.). Elterjedésüket a 38. kép mutatja.

Fülbevalók: (31. kép)

Egy nő (70. sír) és három leánya sírjában (35., 117., 122. sír) találtunk fülbevalót. Ezek közül három darab gyönggyel volt díszítve. Amíg a 35. sír példánya eredetileg gyöngycsüngős volt, addig a 70. és a 122. sír fülbevalója egy-egy karikára húzott zöld vagy fekete üveggyöngyszemmel volt ékítve. Mindhárom gyöngyös fül-

bevaló sima huzal hajkarikákkal együtt került elő. Az utolsó, a 117. sírban lelt fülbevaló karikájára egy lemezből hajlított kis hengert húztak. Elterjedésüket a 37. kép mutatja.

Gyöngyök:

Nyakban hordott üveggyöngyöt 4 sírban találtunk. Valamennyiben kislány nyugodott (109., 111., 118., 130. sír). Üveggyöngyök azonban további más felhasználásban is voltak. Két esetben fülbevalót díszítettek (70. és 122. sír), egy másik alkalommal pedig bronzcsengő nyelvért képezte gyöngyszem (130. sír). Eredetileg a 35. sír fülbevalóját is üveggyöngy ékítette.

A sírokban előforduló üveggyöngyök típusát és számát felsorolásunk szemlélteti.

Sírsz.	nem	lel.	helyzet	össz.	db.	szín	forma	díszítés	típus
70.	N	3	fülbevalón	1	1	világosbarna	lapított gömb		SZILÁGYI 1994 27.
109.	Gy	4	nyak körül	29	20	barna-tégla színű	lapított gömb		SZILÁGYI 1994 27.
					2	fehér	lapított gömb		SZILÁGYI 1994 27.
					1	fekete	lapított gömb		SZILÁGYI 1994 27.
					3	fekete-fehér	lapított gömb	kis szemes	SZILÁGYI 1994 8.
					2	fehér	búzaszem		SZILÁGYI 1994 35.
					1	kék	hasáb		SZILÁGYI 1994 31.
111.	Gy	1	nyak körül	8	6	sárga-világosbarna	búzaszem		SZILÁGYI 1994 35.
					1	sárga átlátszó	darabolt rúd		SZILÁGYI 1994 1.
					1	fekete-fehér	lapított gömb	kis szemes	SZILÁGYI 1994 8.
118.	Gy	4	nyak körül	3	3	fekete-fehér	lapított gömb	hullámvonal	SZILÁGYI 1994 9.
122.	Gy	1	fülbevalón	1	1	fekete	lapított gömb	hullámvonal	SZILÁGYI 1994 9.
130.	Gy	3	mellkason	1	1	fekete	lapított gömb		SZILÁGYI 1994 27.
		2	csengőben	1	1	bordó	lapított gömb		SZILÁGYI 1994 27.
6				44	44	összesen			

A temetőben fellelt üveggyöngyök típusai a következők:

Darabolt rúd alakú üveggyöngy	SZILÁGYI 1994 1.	1 sírban	111. sír
Lapított gömb alakú kis szemes üveggyöngy	SZILÁGYI 1994 8.	2 sírban	109., 111. sír
Hullámvonalas gömb alakú üveggyöngy	SZILÁGYI 1994 9.	2 sírban	118., 122. sír
Lapított gömb alakú üveggyöngy	SZILÁGYI 1994 27.	3 sírban	70., 109., 130. sír
Hasáb alakú üveggyöngy	SZILÁGYI 1994 31.	1 sírban	109. sír
Búzaszem alakú üveggyöngy	SZILÁGYI 1994 35.	2 sírban	109., 111. sír

A gyöngyöket tartalmazó sírok a temető észak-déli tengelyében helyezkednek el, vagyis a temető középső

sávjának nyugati peremén (37. kép).

Ruhadísz veretek: (32. kép)

A temető 14 sírjából kerültek napvilágra az egykori ruházatot díszítő fémveretek, az alábbi táblázat szerint:

Sírszám	nem	darab	helyzet	ruharész	forma	típus	anyag
7.	F	3	szemüregek, köldök	szemfedő	römbusz		ezüst
11.	Gy/N	2	nyak	gallér	korong	rozettás	ezüst
20.	Gy/N	1	jobb váll	gallér	kerek	koncentrikus	ezüst
37.	F	1	koponya mögött	süveg	kerek	rozettás	ezüst
49.	Gy/N	1	koponya körül	gallér?	kerek		bronz
50.	Gy/N	1	nyak mögött	gallér	levél	csüngő	ezüst
66.	N	7	mellkason	gallér	levél	csüngő	ezüst
102.	N	3	koponya mellett, bal váll	gallér?	kerek	koncentrikus	ezüst
116.	Gy/N	6	csontvázon szétszórva	gallér	kerek, levél	rozettás, csüngős	bronz
117.	Gy/N	3	nyak	gallér	levél	csüngő	bronz
121.	N	1	nyak	gallér?	levél	csüngő	bronz
123.	N	1	nyak	gallér	kerek	rozettás	ezüst
131.	N	1	csontváz fölött	ruha?	levél	csüngő	ezüst
137.	Gy/N	6	csontvázon szétszórva	ruha?	korong	rozettás	bronz
14.		34	összesen				

Tizenegy női vagy leánykasírban fordultak elő ilyen egytagú vagy csüngős veretek, amelyek a ruha gallérját, hasítékát díszítették (39. kép). Anyaguk többnyire ezüst. A 20., 49. és a 123. sírban egy-egy kerek kis ingnyakdísz veret volt a ruha kivágásán, a 102. sírban pedig három darab. A 11. sírban a két egymás mellett levő korong alakú kaftándísz veret takarta az öltözet kivágásának zárását. Ugyancsak egy-egy – csüngős ingnyakdísz veretről származó – levél alakú csüngő volt az 50. és a 121. sír vázának nyaka környékén, amelyekről esetünkben nem dönthető el teljes bizonyossággal, hogy a ruhára voltak-e felvarrva, vagy egy nyakba akasztott zsinórra voltak felfűzve. Ugyanez áll valószínűleg a 117. sír halottjának nyakánál talált három csüngőre is. Teljesnek mondható ingnyakdísz veretsort csupán három sír rejtett. Közülük viseleti szempontból azonban csak egy értékelhető biztosan. A 66. sírban hét darab csüngő ékítette a ruha kivágását. Ugyanez lehetett a helyzet eredetileg a 116. sírban is, ahol hat darab csüngős veret feküdt a bolygatott nyak és mellkas környékén. A 137. sírban a csontváz különböző pontjain feküdt a hét darab korong alakú ruhadísz veret. Lehet, hogy ez is bolygatás következménye, de az is lehetséges, hogy a fémdíszekkel kivarrt ruhát a halottra terítették. Hasonló eset lehetett a 131. sírban is, ahol a csontváz felett egy levél alakú csüngőt találtunk.

A felsoroltakon kívül két fegyveres férfi sírjában találtunk még ruhavereteket. A 7. számú sírban a három rombusz alakú – eredetileg női ingnyakat ékítő – veret a halotti szemfedőt díszítette. A 37. lovas sírban nyugvó férfi koponyája mögött pedig egy kis rozettás veret feküdt, amely egykor talán a süvegre volt varrva.

Láncocskák:

Négy kislány sírjában (15., 111., 112., 118. sír) a nyak körül vasláncocskák töredékei kerültek napvilágra, amelyet a nyakon hordott zsinórra lehettek felfűzve,

mint a gyöngyök vagy más egyéb díszek. Előkerülési helyük a temető nyugati sávjának közepe (37. kép).

Karikák:

A 118. leánykasírban a gyöngyök közé két kis bronzlemezből hajlított karika (gyűrűcske) volt felfűzve. Egyik sima, a másik bordázott.

Lemezek:

Három gyermek sírjában apró lemezek kerültek napvilágra. A 15. sírban a koponya töredékei között, a 22. sírban az állkapocs alatt kis ezüstlemezke töredékeit találtuk. A 120. sírban pedig a bal könyöknél egy átlukasztott kerek bronzlemezke feküdt. Eredetileg a nyakba akasztva ékszerként viselhették ezeket a nyilván kerek átlukasztott lemezeket, akárcsak az átfűrt római érméket (46. kép).

Csengő: (32. kép)

A 130. számú sírban fekvő kislány nyakába egykor egy bronzból öntött félgömb alakú, füles bronz csengőt akasztottak, amelynek felületét koncentrikus minta díszíti. Szerepe a néprajzi megfigyelések alapján egyértelmű: a csengő hangjával jelezte a szülőknek, csemetéjük merre kószál. Egyúttal a darab természetesen gyermekjáték is volt. A hasonló félgömb alakú csengők ritkák a korszak emlékanyagában. Pl.: Majs-Udvari rétek 506. sír (KISS 1983 74. ábra 6. és 45. t. 506.), Pásztó (HAMPEL 1905 III. 73. Taf. 3.), Székesfehérvár-Demkőhegy (BAKAY 1965–1966 XXI. Taf. 1.), Ismeretlen lelőhelyről a szegedi Móra Ferenc Múzeumban (Ltsz.: 53.86.36. – Kürti Béla szívességéből). A korábbi avar korszakból is ismerünk néhány hasonló félgömb alakú, füles csengőt: pl. Budapest-Fehérvári út 26. sír (NAGY 1973 22. kép 16.), Deszk-O. 4. sír (MFM. Ltsz.: 53.76. 4. – Kürti Béla szívességéből).

Fűrész alakú csüngő:

A 18. számú gyermeksírban a koponyatöredékek mellett egy vasból készült fűrész alakú csüngő feküdt. Viselete a pogány képzetekben gyökerezik, valószínűleg a szemmelverés elleni védelemre használták (38. kép).

Kereszt: (32. kép)

A 112. számú kislány sírjában a nyakba akasztott zsinóron vasláncocska és átfürt római bronzérme társágában egy ólomból öntött kereszt lógott, bizonyossággal annak, hogy az ikervári közösség már megismerkedett a kereszténységgel. Hasonló ólomkeresztet a Várpalota-Semmelweis utcai 10–11. századi temetőből ismerünk (Perémi Ágota szóbeli közlése, 1996.). A típus azonban már a korai avar korban is megtalálható: pl. Alattyan-Tulát 14. sír (KOVRIK 1963 I. Taf. 38–39., LXII. Taf. 3–4.), Szeged-Fehértó A. 260. sír (MADARAS 1995 28. Pl. 260/1., IX. Pl. 7.), Várpalota-Unió homokbánya 20. sír (BÓNA 1956 XXXVI–XXVII. Taf.), Veszprém-Jutas 116. sír (FETTICH 1964 11. kép 1.). Ez a korábbi jelenlét arra utal, hogy ez az egyszerű keresztfajta mindkét korban bizánci hatásra terjedt el. A szóban forgó kis ólomkereszt – amely a korszakra jellemző módon gyermeksírból látott napvilágot – alighanem a görög rítusú kereszténység elterjedését jelzi a 10–11. század fordulóján (SZÖKE 1962 62.).

Kagyló: (32. kép)

A 118. sírban nyugvó kislány nyakában a gyöngy-sorba fűzve egy átfürt, egy nagyobb bronz és két kis vaskarika segítségével felerősített szívkaagyló függött. Noha a korszak temetkezéseiben gyakori kaori csigák esetében a szakirodalomban ezek pénzhelyettesítő volta is felmerült (GEDAI 1994-1995; 1996.), példányunk nem sorolható ezek körébe!

Lunulák: (32. kép)

Két sír rejtett félhold alakú csüngőt, ún. lunulát. Az 52. sírban egy kislány, a 97. sírban pedig egy felnőtt nő feküdt. Mindkét esetben megállapítható volt, hogy a félhold alakú csüngőt eredetileg a nyakban viselték (29. kép). Mindkét darab tipológiailag a gombos végű csoportba tartozik, az 52. sírből előkerült valamivel díszesebb, hiszen karéjozott aljú és ezüstberakás ékíti. Mindkét sír a temető déli felében került felszínre (38. kép).

Gombok: (32. kép)

A ruha kivágását a nyaknál záró fülesgomb három női, illetve leánykasírból került elő. A gombok elhelyezkedéséből ítélve a ruha két esetben a nyak jobb (19. és 42. sír) egy esetben a bal oldalán (109. sír) záródott (29. kép). Mindhárom bronzból készült gomb különféle, hiszen amíg a 19. sír vékony lemez félgomb, addig a másik kettő öntvény, a 42. sír csillagdíszes, a 109. sír sima. Előkerülési helyük a temető középső sávját keletről és nyugatról határolja (38. kép).

Karperecek: (33. kép)

Karperec a temető 18 sírjából került napvilágra. Többnyire egyesével viselték őket a jobb alkaron, de öt sírban volt két (57., 75., 122., 137., 140. sír), egy esetben pedig három karperec (61. sír). Az előkerült karpereceket három csoportra oszthatjuk: a huzalkarperecek, háromrét hajtott szálból csavart hurkos-kampósan záródó karperecek és állatfejekben végződő karperecek.

Huzalkarperecek: (33. kép)

A leggyakoribb karperec-típus – a huzalkarperec – 16 sírban látott napvilágot, és mivel ezek közül hat (57., 61., 75., 97., 122., 137. sír) 2-2 darabot rejtett, a temetőből így összesen 22 darab ilyen karperec ismert.

Sírszám	darab	anyag	átmetszet	vége	kéz	megjegyzés
57.	2	bronz	kör	egyiké hegyesedő	mindkettőn	
61.	2	bronz	kör	hegyesedő	jobb	a bal kézen sodrott karperec
66.	1	bronz	kör	hegyesedő	jobb	
70.	1	bronz	kör	hegyesedő	jobb	
75.	2	bronz	kör	egyiké hegyesedő	mindkettőn	
89.	1	bronz	kör	hegyesedő	jobb	
97.	2	bronz	kör	egyiké hegyesedő	mindkettőn	
100.	1	bronz	kör	hegyesedő	jobb	
102.	1	bronz	kör	hegyesedő	jobb	
122.	2	bronz	kör	egyiké hegyesedő, másik vastagodó	mindkettőn	kisméretűek
124.	1	bronz	kör	hegyesedő	jobb	
126.	1	bronz	kör	hegyesedő	jobb	
130.	1	bronz	kör	gombos	bal	kisméretű
137.	2	bronz	kör	hegyesedő	mindkettőn	
139.	1	bronz	kör	hegyesedő	jobb	
140.	1	bronz	kör	hegyesedő	bal	a jobb kézen sodrott karperec
16	22	összesen				

Valamennyi ilyen karperec bronzból készült, kör keresztmetszetű, és többségük vége hegyesedő. Érdekes, hogy a tompa végűeket csak hegyesedő végűekkel párban találjuk meg. A 122. sír kis karpereceinek csak egyik vége hegyesedő, másik azonban nem. Ezek formája a 140. sír nagyobb méretű hajkarikáira hasonlít. A 130. sír kis karperecének végein egy-egy gomb van, így ez külön típusnak számít.

A huzalkarpereceket nemcsak nők és leánygyermek viselték, hanem az 57. és a 89. sír tanúsága szerint férfiak is. Az előbbiben ráadásul párosával találták őket! Az említett karpereceket szinte mindig a jobb alkaron viselték, mert kivétel nélkül csak abban az esetben találjuk őket a bal karon, ha párban vannak (57., 75., 97., 137. sír), vagy másfajta karpereccel együtt viselték őket (140. sír). Megemlítendő, hogy a 61. sír esetében két darab ilyen karperec volt a jobb kézen, míg a balon egy sodrott karperec volt található.

A huzalkarperecek a temető teljes területén fellelhetők, többségükben azonban mégis a temető közepét körülvevő nyugati-déli-keleti irányban hajló sávban kerültek elő (40. kép).

Csavart karperecek: (33. kép)

Három női és leánykasírból került elő háromrét hajlított szálból csavart hürkos-kampós záródású bronzkarperec. Egy esetben egyedül a jobb kézen (12. sír), másik

két esetben huzalkarpereccel együtt a jobb, illetve a bal kézen (61., 140. sír). Ezek a temetkezések a temető déli sávjában feküdtek (40. kép).

Állatfejes karperec: (33. kép)

Egyetlen sírban, a 116. számúban nyugvó kisleány bal csuklóján került elő állatfejekben záródó bronzból öntött karperec. Típusa: KOVÁCS 1994 1a. A sír nagyjából a temető közepső területén feküdt (40. kép).

Gyűrűk: (34. kép)

A temető összesen 39 sírjából (többnyire női vagy lánykasírból) 63 darab gyűrű került napvilágra.

Egy sírban 2 gyűrű 11 esetben (31., 43., 75., 81., 97., 109., 116., 126., 127., 129., 139. sír), 3 gyűrű pedig 6 alkalommal (12., 59., 66., 98., 137., 140. sír) volt. Valamennyi ilyen sírban felnőtt nők, illetve kislányok feküdtek. Ők közel egyforma arányban viselték gyűrűjüket mindkét kezükön, két gyűrű egy kézen viszont csak 4 esetben fordult elő egy esetben a bal (66. sír), három esetben a jobb kézen (98., 137., 140. sír).

A férfisírokban mindig csak egy gyűrű volt (7., 53., 80., 85., 87., 89., 95., 132., 133. sír) és három temetkezés kivételével (85., 132., 133. sír) általában a jobb kézen hordták őket.

Sírsz.	nem	lel.	helyzet	típus	altípus	zárás	anyag	átmetszet	állapot
3.	Gy	1	lábak	huzal		nyitott	bronz	kör	
7.	F	4	jobb kéz	hegyesedő		nyitott	ezüst	négyzet	
12.	N	2	? kéz	huzal		nyitott	bronz	kör	
12.	N	3	? kéz	huzal		nyitott	bronz	kör	töredék
12.	N	4	? kéz	huzal		nyitott	bronz	félkör	
20.	Gy/N	2	jobb mellkas	huzal		nyitott	bronz	félkör	
31.	N	3	jobb váll	pánt	poncolt	nyitott	bronz	háromszög	
31.	N	4	jobb váll	pánt	kiszélesedő poncolt	nyitott	bronz	domború	
42.	N	3	jobb kéz	fejes		zárt	bronz	félkör	
43.	N	3	jobb kéz	karika	rovátkolt	zárt	bronz	téglalap	
43.	N	4	bal kéz	karika	rovátkolt	zárt	bronz	téglalap	
53.	F	1	jobb	huzal		nyitott	bronz	kör	töredék
58.	Gy/N	1	???	pánt		nyitott	bronz	lapos	töredék
59.	Gy/N	1	két térd közt	huzal		nyitott	bronz	kör	töredék
59.	Gy/N	2	bal térd	huzal		nyitott	bronz	kör	töredék
59.	Gy/N	3	bal térd	huzal		nyitott	ezüst	kör	töredék
61.	N	6	jobb kéz	pánt		nyitott	bronz	lapos	
66.	N	9	jobb kéz	lépcsős fejű	pontkörös	zárt	bronz	lapos	
66.	N	10	bal kéz	karika		zárt	bronz	kör	
66.	N	11	bal kéz	karika		zárt	bronz	kör	
75.	N	5	bal felkar	pánt		zárt	bronz	domború	
75.	N	6	jobb kéz	pánt		nyitott	bronz	félkör	
76.	N	3	jobb kéz	pánt		nyitott	ezüst	félkör	töredék
77.	Gy/N	2	bal kéz	huzal?		nyitott?	ólom?	kör?	töredék
80.	F	2	jobb kéz	huzal	egyik vége hegyesedő	nyitott	bronz	téglalap	
81.	Gy/N	1	koponyánál?	huzal	hegyesedő	nyitott	bronz	kör	
81.	Gy/N	2	koponyánál?	pánt		nyitott	bronz	domború	
85.	F	1	bal kéz	huzal		nyitott	bronz	félkör	töredékes
87.	F	1	jobb kéz	huzal		nyitott	bronz	félkör	
89.	F	2	jobb kéz	pánt		nyitott	bronz	domború	
95.	F	1	jobb kéz	pánt		nyitott	bronz	domború	

IKERVÁR-VIRÁG UTCA

Sírsz.	em	lel.	helyzet	típus	altípus	zárás	anyag	átmetszet	állapot
97.	N	8	bal kéz	huzal		nyitott	ólom	kör	töredék
97.	N	9	bal kéz	pánt	bordázott	nyitott	bronz	lapos	
98.	Gy/N	4	bal kéz	pánt		nyitott	bronz	domború	
98.	Gy/N	5	jobb kéz	huzal		nyitott	bronz	négyzet	
98.	Gy/N	6	jobb kéz	huzal		nyitott	bronz	kör	
102.	N	7	bal kéz	pánt	rovátkolt	nyitott	bronz	lapos	
103.	N	1	jobb kéz	pánt		nyitott	bronz	lapos	
109.	Gy/N	7	bal váll	pánt		nyitott	bronz	domború	
109.	Gy/N	8	jobb kéz	pánt		nyitott	bronz	lapos	
116.	Gy/N	10	jobb kéz	huzal		nyitott	bronz	négyzet	
116.	Gy/N	11	bal kéz	huzal		nyitott	bronz	félkör	
117.	Gy/N	5	jobb kéz	pánt	poncolt	nyitott	bronz	lapos	
122.	Gy/N	5	jobb kéz	huzal		nyitott	bronz	kör	
124.	N	4	bal kéz	huzal	egyik végén hegyesedő	nyitott	bronz	lencse	
126.	N	2	jobb kéz	pánt		nyitott	bronz	lapos	
126.	N	3	bal kéz	pánt		nyitott	bronz	lapos	
127.	Gy/N	1	jobb kéz	karika		zárt	bronz	lencse	
127.	Gy/N	4	bal kéz	huzal	egyik végén hegyesedő	nyitott	bronz	kör	
129.	Gy/N	1	jobb kéz	huzal		nyitott	bronz	kör	
129.	Gy/N	2	bal kéz	pánt		zárt	bronz	domború	
130.	Gy/N	5	jobb kéz	pánt	vésett	nyitott	bronz	domború	
131.	N	2	jobb kéz	pánt		nyitott	bronz	lapos	
132.	F	1	bal kéz	huzal	egyik végén hegyesedő	nyitott	bronz	kör	
133.	F	2	bal kéz	karika		zárt	bronz	félkör	
137.	Gy/N	11	jobb kéz	huzal	gombos végű	nyitott	bronz	kör	
137.	Gy/N	12	jobb kéz	pánt	bordázott	nyitott	bronz	lapos	
137.	Gy/N	13	bal kéz	pánt	poncolt	nyitott	bronz	lapos	
139.	N	6	bal kéz	huzal	egyik végén hegyesedő	nyitott	bronz	nyomott kör	
139.	N	7	jobb kéz	huzal		nyitott	bronz	nyomott kör	
140.	N	5	bal kéz	huzal	egyik végén hegyesedő	nyitott	bronz	kör	
140.	N	6	jobb kéz	karika	négyzetesre nyomott	zárt	bronz	lapos	
140.	N	7	jobb kéz	huzal	egyik végén hegyesedő	nyitott	bronz	kör	

39 sírban 63 darab összesen

Huzalgyűrűk: (34. kép)

21 sírban 29 darab különféle vastagságú és átmetszetű huzalból készített nyitott gyűrű volt. A 77. és a 97. sír ólomgyűrűjét kivéve a többi bronzból készült. Néhány vastagabb huzalú darabnak az egyik (80., 124.,

127., 132., 139., 140. sír), vagy mindkét vége (81. és 127. sír) hegyesedő, illetve gombszerűen végződik (137. sír). A lapos, félkör átmetszetű gyűrűk már átmenetet képeznek a nyitott pántgyűrűk felé.

Sírszám	darab	anyag	huzal	átmetszet	egyéb megjegyzés
3	1	bronz	vékony	kör	
12	2	bronz	vékony	kör	
12	1	bronz	vastag	félkör	
20	1	bronz	vastag	félkör	
53	1	bronz	vékony	kör	
59	3	bronz	vékony	kör	
77	1	ólom	vastag	kör	
80	1	bronz	vastag	négyzet	egyik vége hegyesedő
81	1	bronz	vastag	kör	mindkét vége hegyesedő
85	1	bronz	vékony	félkör	
87	1	bronz	vastag	félkör	
97	1	ólom	vastag	kör	
98	1	bronz	vastag	négyzet	
98	1	bronz	vékony	kör	
116	1	bronz	vastag	négyzet	
116	1	bronz	vastag	félkör	
122	1	bronz	vékony	kör	
124	1	bronz	vastag	lencse	egyik vége hegyesedő
127	1	bronz	vastag	kör	egyik vége hegyesedő
129	1	bronz	vastag	kör	
132	1	bronz	vastag	kör	egyik vége hegyesedő
137	1	bronz	vastag	kör	gombos végű
139	2	bronz	vastag	nyomott kör	egyik vége hegyesedő
140	2	bronz	vastag	kör	egyik vége hegyesedő
összesen:	21	29			

IKERVÁR-VIRÁG UTCA

Hegyesedő végű huzalgűrű: (34. kép)

Klasszikus formájú hegyesedő végű ezüstgűrűt csak a 7. sír, egy íjjal eltemetett férfi sírja rejtett.

Pántgyűrűk: (34. kép)

A temető 19 sírjából 24 darab különféle pántgyűrű származik. Egyetlen kivétellel (129. sír) valamennyi nyitott volt. Átmetszetük alapján vannak laposak, domborúak, félkör és háromszög keresztmetszetűek. Ezt az alábbi felsorolás mutatja:

Sírszám	darab	anyag	átmetszet	felület	egyéb megjegyzés
31.	1	bronz	háromszög	díszített	
31.	1	bronz	domború	díszített	
58.	1	bronz	lapos		
61.	1	bronz	lapos		
75.	1	bronz	domború		zárt
75.	1	bronz	félkör		
76.	1	ezüst	félkör		
81.	1	bronz	domború		
89.	1	bronz	domború		
95.	1	bronz	domború		
97.	1	bronz	lapos	bordázott	
98.	1	bronz	domború		
102.	1	bronz	lapos	díszített	
103.	1	bronz	lapos		
109.	1	bronz	lapos		
109.	1	bronz	domború		
117.	1	bronz	lapos	díszített	
126.	2	bronz	lapos		
129.	1	bronz	domború		zárt
130.	1	bronz	domború	díszített	
131.	1	bronz	lapos		
137.	1	bronz	lapos	díszített	
137.	1	bronz	lapos	bordázott	
összesen:	19	24			

A felsorolt pántgyűrűk legtöbbje sima és díszítetlen, közülük 5 darab azonban véséssel vagy poncolással díszített (31., 102., 117., 130., 137. sír – a 31. sírban 2 darab). Ezek közül a 31. sír egyik példánya pajzsosan kiszélesedik. A táblázatban felsorolt pántgyűrűk kettő kivételével nyitottak. A két zárt és a karikagyűrűk felé átmenetet képező példányt a 75. és a 129. sír rejtette. A pántgyűrűk anyaga bronz, csupán egyetlen kivétel van, a 76. sír ezüstgűrűje.

A pántgyűrűk között van 2 darab bordázott nyitott bronz pántgyűrű is, amelyek külön csoportot alkotnak. Ezek a 97. és a 137. sírből kerültek napvilágra a temető déli szélén.

Karikagyűrűk: (34. kép)

Öt sírből 7 darab különféle bronz karikagyűrű került elő. Formájuk és átmetszetük a következő:

Sírszám	darab	anyag	átmetszet	felület	egyéb megjegyzés
43.	2	bronz	téglalap	rovátkolt	
66.	2	bronz	négyszet		
127.	1	bronz	lencse		
133.	1	bronz	félkör		
140.	1	bronz	lapos		négyzetesre nyomott
összesen:	5	7			

A karikagyűrűk között csupán 2 darab díszített: a 43. sír két eltérő módon rovátkolt példánya. Formai alapon pedig kiemelendő közülük a 140. sír négyzetesre nyomott bronzgyűrűje.

karikagyűrű, a 42. síré pedig egy díszített bronz fejgyűrű.

Fejes gyűrűk: (34. kép)

A temetőben mindössze két darab fejes gyűrű került napvilágra. A 66. sír példánya egy lépcsős fejű bronz

A gyűrűkről általánosságban elmondható, hogy azok – az említett hegyesedő végű ezüstgűrű kivételével – a temető nyugati, déli és keleti szélső sírsoraiban kerültek napvilágra, tehát az északi oldal középső sávjában hiányoztak (41. kép).

4.4. FEGYVEREK

A fegyvert tartalmazó sírokat két csoportra kell választanunk. Az egyik csoportba azokat a temetkezéseket sorolhatjuk, amelyben vélhetőleg komplett íjászfelszerelés (a nyilakkal teli tegez az övvel, valamint az íj) kísérte el gazdáját túlvilági útjára (7., 24., 37., 57., 65., 114., 128. sír). Akik indegyike felnőtt férfi volt. (26–27. kép). A másik csoportba azok a sírok tartoznak, amelyekbe csak 1–3 darab nyilat helyeztek, általában egy csomóban, a halott mellé (44., 53., 78., 85., 87., 89.,

104., 136. sír) – noha itt sem zárható ki teljességgel a csontlemez nélküli íjak egykori jelenléte. Előkerülési helyük a temetőben a 42. képen látható.

Íjak:

Öt férfi sírjából került elő a visszacsapó (ún. reflex) íjra utaló csontlemez (7., 24., 57., 65., 114. sír) (26–27. kép).

7. sír:	2 markolatcsont + 1 íjvégcsont	a test jobb oldalán
24. sír:	2 markolatcsont	a test jobb oldalán
57. sír:	2 markolatcsont + 1 íjvégcsont	a test bal oldalán
65. sír:	2 íjvégcsont	a test jobb oldalán
114. sír:	2 markolatcsont	a test jobb oldalán

Az összeállításból is látszik, hogy a 7., 57., 65. sírban az előkerült csontlemezek száma hiányos, hiszen ezekben az esetekben a négy íjvégcsont helyett csupán egyet-egyet találtunk. (Bonyolítja még a helyzetet, hogy a 7. sírban a lábnál is markolatcsont feküdt!) Mindez arra látszik utalni, hogy a hozzátartozók zömében már rossz állapotú és hiányos íjakat adtak halottaikkal a sírba. Mivel teljes, csontlemezekkel borított íj az ikervári temetőben nem maradt ránk, így pontos mérettel sem rendelkezünk. A fellelt íjak eredeti hosszát tehát csak találgathatjuk. A 7. sírban a fejnél és a lábnál fekvő csontlemezek alapján az íj hosszúsága 142 cm lehetett, amíg a 65. sírban a medencénél és a lábnál lelt két töredékes íjvégcsont távolsága alapján kb. 114 cm. Az 57. sír esetében az íj felső fele (a medencénél fekvő markolat közepétől a koponya melletti íjkar végéig) 64 cm. Szimmetrikus íjat tételezve fel a hosszúság ez utóbbi esetben 128 cm körül lehetett. Mindezen hosszadatokat azonban aligha lehet, az esetleges elmozdulások miatt (főként a 7. sír esetében) biztosra venni!

Az íjmarkolatcsontok három sírban (7., 57., 114. sír) bevéselt félkör alakú mintával voltak díszítve.

Tegez: (30. kép)

Az íjász felszereléshez tartozó nyílvevőket tartalmazó vasveretes tegez öt sírban volt (24., 37., 57., 65., 114. sír).

A tegezek közül négyet in situ állapotban tudtunk rögzíteni (24., 37., 54., 65. sír) (26–27. kép) és így mód nyílott rajzban történő rekonstrukciójukra is (30. kép). Megjegyzendő, hogy egyikük szája sem volt vasveretekkel erősítve és közülük a 65. sírban talált példány ellenében az általános véleménnyel (LÁSZLÓ 1944 343.; RÉVÉSZ 1985 41., 45.; 1996 172.), biztosan nem volt a

nyilak behelyezését megkönnyítendő oldalt kinyitható. A tegezeket külön erre a célra szolgáló, legalább is fele arányban vascsattal záródó övekkel függesztették, mivel négy tegez sírból – a tegez közelében – vascsatok is előkerültek (24., 57., 65., 128. sír).

A temetőre általánosságban jellemző, hogy a tegezbe – amint majd az alábbi felsorolásban látni fogjuk – a nyilakat túlnyomó többségben hegyükkel lefelé állították bele, ellentétben a korabeli Kárpát-medencében fellelhető általános szokással, ami szerint a nyilakat éppen fordítva, hegyfelé tették a tegezbe (LÁSZLÓ 1944 343.; RÉVÉSZ 1985 45–46., 1996 172.).

A vasveretes tegezeken kívül azonban számolnunk kell vasalkatrészeket nem vagy alig tartalmazó tegezekkel is. Három sírban tételezhető fel ilyen tegez (7., 104., 128. sír). Mindhárom sírban egyéb mellékletek és töredékek utalnak a tegez jelenlétére: Egy csomóban talált 7 darab nyílcsúc volt a 7. sírban, mellettük egy reflexíj csontborításai. A 128. sírban 6 nyílcsúc volt, közelükben az öv vascsatja. Végül a 104. sírban a boka között három nyílhegy feküdt, a két comb között pedig tegezvasalás két kis töredéke. Ezekben a tegezekben a nyilak elhelyezése azonos volt a fentebb felsoroltakéhoz, kivéve a 128. sírt, ahol a azok hegyükkel felfelé álltak.

A tegezek helyzete a temetőben igen változatos (lásd az alábbi felsorolást), de ezek végül is két elhelyezési módot takarnak. Az egyik esetben a tegezt biztosan a halott derekára csatolva (24., 65. sír), illetve viseleti helyzetben tették sírba (7., 104. sír). A másik esetben a tegezt leoldva, külön helyezték a tetem felsőteste mellé (37., 57., 114., 128. sír). Ez utóbbiak közül megemlítenődő, hogy a 37. lovas sírban a tegez fordítva, vagyis szájjával a lábfejek irányában feküdt.

IKERVÁR-VIRÁG UTCA

Az in situ megfigyelések alapján a tegeznek nyakától a fenekéig mért távolságát az alábbi felsorolás szemlélteti. Az adatokból nagyjából kiszámítható az egyes tegez tényleges hossza, ami egyben utal a nyilvesszők egykori hosszúságára is.

24. sír:	63 cm	kb. 77 cm
37. sír:	68 cm	kb. 80 cm
57. sír:	68 cm	kb. 80 cm
65. sír:	70 cm	kb. 82 cm

A tegezekben lelt nyilak száma öt esetben a honfoglalás kori temetőkben szokásos maximum (LÁSZLÓ 1944 132.; RÉVÉSZ 1996 168.), azaz 7 darab volt (7., 24., 37., 57., 65. sír). A bolygatott 114. sírból a feltárás-kor csak 4 darab, a valószínűleg szintén bolygatott 128. sírből pedig 6 darab nyíl került elő. Nem lehetetlen azonban, hogy eredetileg mindkettőben szintén 7 darab volt!

Nyilak:

Nyolc temetkezés rejtett csupán 1–3 darab nyilcsúcsot (44., 53., 78., 85., 87., 89., 104., 136. sír). Egykor a nyilvesszőket általában egy csomóban tették a halott mellé, akikk között azonban nemcsak felnőtt férfiak voltak, hanem akad egy fiatal fiú is (44. sír). Zömében a halott jobb oldalán találtuk őket, irányuk pedig kb. fele-fele arányban oszlik meg (lásd az összesítést!).

A sírokból napvilágra került valamennyi nyilcsúcsot vasból kovácsolták, tövises véggel. Javarésztük a rombusz alakú forma kisebb-nagyobb, keskenyebb-szélesebb variánsa, csupán néhány darab kifejezetten keskeny változat (44., 87. sír), vagy egyenesen ár alakú forma (104. sír) akad közöttük. Jó néhány példányon még ma is jól láthatóak a vessző farostjai és a nyilcsúcsot rögzítő kötözés nyomai. A temető közössége által használt nyilak hossza a tegez méreteiből következően: kb. 70-75 cm lehetett.

Íjászfelszereléssel eltemetettek sírjai:

7. sír: 34–38 éves férfi. A jobb térd mellett egy bolygatott csomóban 6 darab nyilcsúcs, hegyével eredetileg a lábfejek irányában, 1 további nyilcsúcs elszórva. A test jobb oldalán csontlemezes reflexij.
24. sír: 43–49 éves férfi. A tegez a test jobb oldalán, a könyök és a térd közötti részen. Benne 7 darab nyilcsúcs, hegyével a lábfejek irányában. A vascsat a gerincen. A test jobb oldalán csontlemezes reflexij.
37. sír: 40–50 éves férfi. A tegez a felsőtest jobb oldalán, a felkar és a comb közötti részen, fordított helyzetben. Benne 7 darab nyilcsúcs, hegyével a koponya irányában.
57. sír: 36–46 éves férfi. A tegez a felsőtest bal oldalán, a váll és a derék közötti részen. Benne 7 darab nyilcsúcs, hegyével a lábfejek irányában. Vascsat a vállnál. A test bal oldalán csontlemezes reflexij.
65. sír: 45–55 éves férfi. A tegez a két láb között, a combtő és a bokák közötti részen. Benne 7 darab nyilcsúcs, hegyével a lábfejek irányában. A vascsat a jobb medencelapáton. A test jobb oldalán csontdíszítéssel reflexij.
114. sír: 59–63 éves férfi. A bolygatott tegez a test jobb oldalán, a könyök és a térd közötti részen. Körülötte szétszóródva 4 darab nyilcsúcs. A test jobb oldalán csontlemezes reflexij.
128. sír: 30–38 éves férfi. A test jobb oldala mellett 6 darab nyilcsúcs (4 a jobb könyöknél csomóban; hegyével a koponya irányában, 2 további nyilcsúcs elszórva). Vascsat a jobb könyöknél.

Csak nyilakkal eltemetettek sírjai:

44. sír: 12-14 éves fiú gyermek. 2 nyilcsúcs a jobb térdén és a jobb lábszár mellett, hegyükkel a lábfejek irányában.
53. sír: 23-29 éves férfi. 3 nyilcsúcs: 2 a jobb comb mellett, 1 a bal combon belül, hegyükkel a lábfejek irányában.
78. sír: 54-64 éves férfi. 3 nyilcsúcs: egy csomóban a jobb comb mellett, hegyükkel a koponya irányában.
85. sír: 31-39 éves férfi. 3 nyilcsúcs: egy csomóban a jobb comb mellett, hegyükkel a lábfejek irányában.
87. sír: 20-25 éves férfi. 1 nyilcsúcs a medence bal oldala mellett, hegyével a koponya irányában.
89. sír: 34-41 éves férfi. 1 nyilcsúcs a medence jobb oldala mellett, hegyével a koponya irányában.
104. sír: 44-53 éves férfi. 3 nyilcsúcs: egy csomóban a két boka között, hegyükkel a lábfejek irányában.
136. sír: 30-39 éves férfi. 3 nyilcsúcs: 2 a medence bal oldala mellett, 1 a bal felkaron belül, hegyükkel a koponya irányában.

4.5. MUNKAESZKÖZÖK

Kések:

Egyélű, fanyelű vaskés vagy annak töredéke 13 sírban volt. Kultikus okokból a fej alá vagy mellé három esetben tettek kést (12., 78., 90. sír). Mivel a kés sok esetben más tárgyak (ár, csiholó, kova stb.) közvetlen

szomszédságában került elő, valószínű, hogy zömében más készségeket is magában foglaló tarsolyban tartották őket. Ezek sírbeli helyzetéről alább szólunk. Az egymagukban, viseleti helyzetben előforduló késeket alighanem az övtükre függesztve hordták magukkal (57., 65., 136. sír). A 12. női sír kivételével kést csupán férfiak

IKERVÁR-VIRÁG UTCA

sírhalmában találtunk. Elterjedésük az egész temetőben megfigyelhető (43. kép).

Sírszám	helyzet	leletegyüttes
7.	a lábak között	kés + ár
12.	a fej alatt	kés + ár
37.	a jobb könyöknél	kés + csiholó
57.	a bal mellkason	kés
65.	a jobb medencénél	kés
78.	a fej alatt	kés + csiholó
85.	a jobb könyöknél	kés + csiholó
89.	a jobb combnál	kés
90.	a fej mögött	késtöredék
104.	a lábak között	csiholó + töredékek + kés
128.	a jobb lábánál	kés
132.	a jobb comb alatt	2 csiholó + kés
136.	a jobb medencénél	kés

13 sírban összesen

Borotva:

A 44. sírból, egy fiúgyermek temetkezéséből egy vasnyelű becsukható borotvakés került elő, amelyet egykori gazdája alighanem az övének jobb oldalán lefüggő tarsolyban hordott, természetesen becsukott állapotban. A nyél rozsdájában megőrződött textilmaradványok is erre látszanak utalni.

Vascsat:

A temető hat sírjából került elő vascsat. Amint arról már fentebb szó esett, a 24., 57., 65. és 128. sír esetében ezek az ovális, illetve négyyszögletes (128. sír) vascsatok az övet zárták, amelyre a nyíltegez is fel volt akasztva. Ugyanez merülhet fel elvileg a 94. férfi sír ovális vascsatjával kapcsolatban is, ám itt a sír lábvégét egy újkori beásás pusztította el, és így nem tudjuk, ott milyen leletek helyezkedtek el eredetileg. Ugyanígy semmi közlebbit nem tudunk a 79. gyermeksírból előkerült vascsattöredék eredeti funkciójáról sem.

Tűzszerzők:

Tűzszerzőkhöz tartozó csiholvas, kova, vagy mindkettő együtt, hét férfi vagy fiú gyermek sírjából került elő. (Csiholvas: 37., 78., 85., 104., 128., 132. sír. Kova: 41., 78., 128. sír.) Az előkerült 7 darab csiholvas formája szerint két csoportra osztható: egyenes (85., 104., 128., 132. sír) vagy pödrött (37., 78., 132. sír) száruakra. Mivel a tűzszerzők tartozékait tarsolyban tartották, sírbéli helyzetükről azzal kapcsolatban, alább szólunk. A tűzszerzők egyébként a temető egész területén előfordulnak (44. kép).

Árak:

Hét sírban (7., 12., 41., 68., 89., 98., 124. sír) találtunk árat, vagy nagy valószínűséggel annak meghatározható tárgyát. Ezek két esetben kés mellett (7., 12. sír), egyszer tarsolyban (41. sír), négyszer pedig önmagukban (68., 89., 98., 124. sír) feküdtek.

Játéksont:

A 41. számú sírban nyugvó fiúgyermeknél, a derékra helyezett tarsolyban egy juh bokacsont „játékkocka” (asztragalosz) feküdt.

Tarsolyok:

Viseleti összefüggéseket szem előtt tartva most próbáljuk meg egységben kezelni a fentebb már felsorolt tárgyakat! Az alábbi esetekben ugyanis elhelyezkedésük bizonyára tarsolyra utalt. Ezek a díszítetlen tarsolyok (textil-, valamint bőrzacsok) vagy eredeti viseleti helyükön – az övről jobb oldalon hosszabb-rövidebb szíjon lefüggesztve – kerültek elő, vagy onnan leoldva máshová (a fej alá, a bal mellkasra vagy a jobb könyökhöz) tették őket. Az alább felsorolt 13 temetkezés közül mindössze három köthető nőhöz vagy leánykához (12., 98., 118. sír), a többi férfi vagy fiúgyermek sírja volt. A tarsolyviselés szokása az egész temetőben fellelhető.

Sírszám	helyzet	leletegyüttes	egyéb megjegyzés
7.	a lábak között	kés + ár	
12.	a fej alatt	kés + ár	
37.	a jobb könyöknél	kés + csiholó	kultikus okból helyezték ide?
41.	a deréknál	ár + 2 kova + játéksont	
44.	a jobb combnál	borotva	
57.	a bal mellkason	kés	
78.	a lábak között	bujtató pánt + kova	
78.	a fej alatt	kés + csiholó	kultikus okból helyezték ide?
85.	a jobb könyöknél	kés + csiholó	
98.	a jobb combnál	ár	
104.	a lábak között	csiholó + ár + töredék + kés	
118.	a jobb combnál	pánt darab	
128.	a jobb combnál	kova + csiholó	
132.	a jobb combnál	2 csiholó + kés	

13 sírban összesen

Faedény:

A 123. sírban nyugvó női (?) csontváz koponyájának jobb oldalán kerek vasabroncsot találtunk, amely egy, a

halott feje mellé állított és a túlvilági útra szánt italt tartalmazó kicsiny, dongákból álló faedény tartozéka lehetett.

4.6. LÓSZERSZÁMOK

Lószerszám tartozékok egy sírból maradtak ránk, a 37. számúból, a temető egyetlen lovas sírjából, amit sajnos házalapozáskor megbolygatva, éppen a halott fölött másodlagosan beásott (?) göngyölt lóhör maradványait tették tönkre. Így annak ellenére, hogy elmondásokból tudomásunk van két kengyelről és egy zabláról, az

együttesből mindössze egyetlen trapéz alakú ezüstberakásos vaskengyel jutott múzeumba Koszorús Ödön révén. A sír feltárásakor egy négyszögletes vas hevedercsat is napvilágra került, a még eredeti helyzetben lévő néhány lócsont mellől.

4.7. ÉRMÉK

Az ikervári temetőből összesen 3 darab érme került elő. Ezek közül kettő a nyakban ékszerként viselt átfúrt 4. századi római bronzérme, két gyermek sírjából származott (112. és 119. sír).

Talán a nyakban hordott érméket helyettesítette a szintén gyermeksírból napvilágra jutott átfúrt, kis kerek bronzlemezke (120. sír) és az a néhány vékony ezüstlemezke, amelynek csak apró töredékei voltak fellelhetők (15. és 22. sír).

Korabeli pénz mindössze egyetlen egy került elő a temető keleti szélén fekvő 80. számú férfi sírjából. A

temetéskor kettétört érme egyik fele a derékon (eredetileg talán a köldökre téve?), másik fele a koponya töredékei közül (eredetileg talán a szájba téve?) került napfényre. Ez az érme II. Boleszláv (967–999) cseh herceg (CACH 122. típusú) dénárja volt. Jelentőségéről, keltező értékéről majd alább szólunk.

Az érmék és a feltehetően azt helyettesítő apró kerek lemezek a már sokszor említett és a temető középső sávját nyugatról, délről és keletről határoló temetőrészből kerültek elő (46. kép).

4.8. EGYÉB LELETEK

A sírok földjében több más korú töredék is előkerült. A temetőnél korábbi tárgyak a sírok ásásakor, míg az annál fiatalabbak a későbbi bolygatások eredményeként keveredtek azok földjébe. Az őskori (7., 11., 17., 22., 31., 41., 50., 59., 69., 80., 128. sír), római kori (17., 80. sír), Árpád-kori (3., 14., 69., 80. sír) és későbbi közép-

kori (78., 106. sír) cserepeken kívül középkori (?) téglatöredékek (78., 81. sír), egy bronzkori spirál (121. sír) és egy huzaltöredék (89. sír), továbbá vassalák-darabok (58., 59., 61., 90. sír) származtak a temetkezések betöltéséből.

5. ÖSSZEFOGLALÁS

Az ikervári, mintegy 40 x 60 méter kiterjedésű és kb. 200 síros temetőt – a fentebb már említett okok miatt – nem lehetett teljesen feltárni. A megismerés arányát tovább rontja, hogy a temetőt már korábban több újkori gödör és egy nagy kb. ÉK–DNY-i irányú árok bolygatta meg, több sírt pusztítva el. Mégis az eddig feltárt 140 temetkezés elemzésével, a leletanyag feltérképezésével nagyjából rekonstruálhatjuk a temető egykori fejlődésének menetét. A temetkezési szokások és az egyes tárgy-típusok térképezése alapján nyilvánvaló, hogy a temető középső sávjának (ÉK–DNY-i tengely) ÉK-i fele a legidősebb, amíg a temető déli fele, valamint a temető teljes nyugati sávja, továbbá a keleti szélső sírsorok fiatalabbak (47. kép).

A temetkezés ezek alapján tehát a teljes temetőterület középső sávjának ÉK-i felében, a domb legmagasabb részén indult meg, méghozzá egyszerre több (legalább három) helyen. Ezeket a gócotól jól mutatják a teljes fűszfelszereléssel eltemetett férfiak sírjai, közülük az egyik részleges lovas temetkezéssel. E sírok a család-főket rejthetik magukban. Körülöttük ott találjuk a női és a gyermeksírokat. A temetkezés a későbbiekben elsősorban a DNY-i irányban folytatódott. Ezzel nagyjából párhuzamosan nyugati és keleti irányban új sírsorok képződtek. Ezzel a folyamattal párhuzamosan először a temető ÉK-i végét hagyták fel, ahol a legkorábbi sírok voltak (többek között a temető egyetlen lovas sírja). Eről az említett részről ugyanis semmiféle későbbi tárgy-

típus nem került napvilágra. Nincsenek itt gyűrűk, S-végű hajkarikák, bronzból öntött ruhaveretek, érmék, huzalból sodrott karperecek, gyöngyök stb. A sima nyitott hajkarikák is csak a csoport keleti szélén vannak jelen, ráadásul csak ezüsből. Az egyetlen itt előkerült gyűrű, egy hegyesdű végű példány szintén ezüst. A temető ezen része tehát az idősebb (10. század második fele – vége).

Ezt az említett részt mintegy félhold alakúan – keletről, délről és nyugatról – öleli körül a temető szélső ívét képező, időben fiatalabb (nagyjából a 11. század első felére – harmadára keltezhető) sáv, amelyben a huzalkarperecek zöme, a lunulák, az S-végű hajkarikák, a füles gombok, a pántgyűrűk, stb. kerültek elő.

A temető közepén áthaladó ÉNy–DK-i irányú vonalmentén előkerült három szuperpozíció talán azt mutatja, hogy a későbbi szélső sírcsoportok használata során ráhúzódtak a korábbi, már felhagyott temetkezési területre, ahol már a hantok sem látszóttak.

A feltárt 140 sírban fellelt ezüst mennyisége mindössze 31,7 gramm, ami aligha tükrözi a temetőben temetkezők egykori valós vagyoni helyzetét. Arra azonban rámutat, hogy – más közösségek hagyatékához viszonyítva – itt a nemesfémnek (ezüstnek) nem voltak bővében.

Az ikervári temető pontos időrendi meghatározásához két fontos tényt érdemes mérlegelni. Az egyik, hogy a temető leletanyagából teljesen hiányoznak a 11. századra egyébként jellemző vastag huzalú vagy bordázott S-végű hajkarikák, és egyáltalán hiányoznak a vastag huzalú ékszerek. Ezzel teljesen egybevág a másik ismérv, nevezetesen az, hogy az egyedüli korhatározó érme (II. Boleszláv [967–999] cseh herceg dénárja – CACH 122.) is a temető szélén fekvő egyik sírból került elő. Ugyanakkor nem került felszínre a más 11. századi temetőkben oly annyira gyakori CNH I 1. típusú Szent István (1000–1038) -érme sem, dacára annak, hogy a település minden bizonnyal már ekkor is királyi birtok volt, és ily módon a fontos közlekedési út mellett élő közösség hamar bekapcsolódhatott a pénzforgalomba. Ez utóbbi pedig egyenesen arra mutat, hogy a sírmező (valószínűleg) már nem érte meg ezen érmék forgalmának idejét (KOVÁCS 1997 48.), vagyis az 1020-at követő éveket!

A temetőt tehát legkésőbb a 11. század közepe előtt felhagyták, ami azt mutatja, hogy ezt a fontos rábai átkelőhely ellenőrzésével megbízott közösséget viszonylag hamar keresztény hitre térítették. Erre utalhat talán az egyik leánykasírból előkerült és egykor a nyakban hordott kis ólomkereszt is. A település népessége számára új temetkezőhelyet már az újonnan felépített templom mellett jelöltek ki. A Képes Krónika 114. fejezete szerint ugyanis 1073-ban Salamon király (1063–1074) Ikerváron (*Geminum Castellum*) (SRH I. 379.) töltötte a karácsonyt (MKI 1984 248.). Ez arra utal,

hogy a település már akkor templomos hely volt. Egyházi ünnep lévén a király nyilván magát a templomot is meglátogatta, amelynek cintermében már ekkor több frissen elhantolt sír is lehetett. Az egyedül szóba jöhető és a jelenlegi település központjában álló, ma Szent György titulusú templomban (HARRACH-KISS 1983 127.; KOSZORÚS 1996a 36–38.) eddig régészeti vagy műemléki kutatást nem folyt, csupán egy, a hajó déli külső falán az utolsó renováláskor megtalált kis román ablak utal a templom régiségére, amelyet frott forrás egyébként csak 1402-ben említ először (VaML Dl. 1127.; BENCZIK-FEISZT 1992.). A templom késő román keresztboltozattal lefedett egyenes záródású szentélye valószínűleg már az eredeti (később gótizált) épület 13. századi bővítmenyének tekinthető.

A temető története azonban nemcsak a templomhoz, hanem a helynévből (Ikervár – *Geminum Castellum*) kikövetkeztethető várhoz vagy várakhoz is kapcsolódik, legalább is érintőlegesen, hiszen ha a temetőt fenntartó közösség esetleg még nem is, leszármazottaik szervezeteileg már biztosan a vár ispánja alá voltak rendelve. Nem részletezve itt az egy vagy két vár egykori létezéséről és ezek helyéről alkotott véleményeket, csak annyit említenek meg, hogy a helybeli hagyomány szerint az egyik vár a Pókadomb, a másik pedig a Fazékdomb volt (HORVÁTH 1996 11.). Sándorfi György viszont 1984-ben az egyik ikervári várként egy harmadik dombot, az ún. Róka- vagy Rózsadombot mérte fel (SÁNDORFI 1986 2–3, 1996 25–26.; Eredeti rajz: SM. R. 1468/87.). Nyomában Dénes József többször is hangoztatta a két ikervári vár „*motte*” típusát, éppen az említett 1073-as adattal támasztva alá e vártípus korai keltezését (DÉNES 1996a 14, 70–71, No. 25–26., 1998.) Meggyőzőnek ható érvelését mi magunk is átvettük (KISS 1996 226.; 1996a 336.; 1996b), majd 1996 novemberében terepbejárásunk alkalmával mindhárom helyet meglátogattuk. A Herpenyő melletti Pókadomb egy természetes domb, amelyen erődíté nyomok nem figyelhetők meg, és a jelek szerint semmiféle kultúrreteg sem található rajta. A Rába mellett álló Róka- vagy Rózsadomb (VMFN 1982 255, No. 88/79.) ugyan mesterséges, de aligha tartható várnak, hiszen a kultúrreteg itt is teljesen hiányzik. Valószínű, hogy inkább a Batthyány-kastély barokk parkjának egyik építménye lehetett (tetején esőházikóval), amelynek árkában – az elbeszélések szerint – egykor hatyúk úszkáltak. A néphagyomány egyébként az 1849-ben mártírhalált halt gróf Batthyány Lajos miniszterelnök tanácskozódombjának nevezi (SÁNDORFI 1986 2, 1996 25.). Valószínű eredetére a topográfiai térképek is utalnak, hiszen a környéket „*Angolkert*” felirattal jelölik. A harmadik domb, a beszédes nevű Fazékdomb sajnos ma már nem vizsgálható, mert az 1960-as években elhordták. A pusztítás annyira tökéletes volt, hogy ma már az egykor még jól kivehető, kb. 1 méter mély árkait sem a terepen, sem légi

fényképen nem lehet azonosítani. Az elbeszélések szerint a domb lehordásakor rengeteg téglát találtak. Ezek után azonban még mindig kérdés, hogy hol állt az a 11. századi vár, amelyben Salamon – valószínűleg kíséretével együtt – megszállt, és amelyről a település is nevét kapta. Ennek – ismervén a 11. századi várépítési szokásokat – alighanem a Rába nyugati magaspártján kellett állnia, a templom közelében. Jobb nyomon járhatunk hát, ha ezt az „iker-várat” valahol a későbbi kastély helyén keressük! E véleményünket pedig aligha fogja döntően megváltoztatni a Rózsadombon régóta tervezett várásatás (EZ 1993).

Áttérve a temető etnikai kérdéseire: A feltárt sírokban megfigyelhető temetkezési szokások (részleges lovas temetkezés, fémdíszes halotti szemfedő, fűszarhosok sírjai stb.) és a belőlük napvilágra került jellem-

zőbb leletanyag (az ékszerek közül pl. a korong alakú ruhadíszek, továbbá a fegyverek, a fűrészalakú csüngő stb.) alapján a temetőben elhantoltak magyarok lehettek.

Az ikervári temető feltárásán két korábbi őskori objektumon (egy hamvasztásos sír és egy települési objektum) kívül még három, a temető használatát utáni időre, de még az Árpád-korra keltezhető kemence is napvilágra került. Az egyik, belsejében és környékén nagy mennyiségű vassalakkal talán hevítőkemence lehetett. A régi temető területe tehát a későbbiekben a település részévé vált, rajta már a mindennapi élet építményei állottak. Terepbejárásaink tanúsága alapján a környékben, a temetőtől mintegy 300 méterre északra elterülő dombon fellelt kis településnyom mellett szintén vassalakk-darabokat találtunk 1987 októberében.

MIZDA SZILVIA

6. A TEMETŐ NÉPESSÉGE – EMBERTANI VONATKOZÁSOK

6.1. BEVEZETÉS

Az ikervári 10–11. századi temető, a település északi részén, agyagos talajú dombon helyezkedik el. A régészek a temetőt 40 x 60 méteres területnek jelölték ki. Az 1987–1990-ig tartó ásatás során – a valószínűsíthetően 200 sírból álló temetőből – 140 sírt tártak fel. A sírmezőt a belőle megismert leletek alapján a 10–11. században, ÉK–DNY irányban húzódó, laza sorszerkezetű, pogány rítusú temetőnek tekinthetjük. A sírkertben a temetkezés a középső sáv ÉK-i felében indult meg, és DNY-i irányban folytatódott, a sírok felhagyása is ilyen irányban történt. A temető ezen része idősebb, a leletek

alapján 10. század második felében és végén használhatták. E területet félhold alakúan öleli körül egy fiatalabb sáv, amely a 11. század első felére tehető.

A feltárt sírokban található csontanyag állapotát nagymértékben rontotta a későbbi bolygatás, melyet néhány „újkori gödör és egy nagy árok” okozott.

Embertani jellegeinek megismerését nehezítette a felnőtt egyénektől származó csontvázak viszonylag alacsony száma, és a nagyszámú infans korú egyént tartalmazó sír.

6.2. ANYAG ÉS MÓDSZER

A csontvázeleteket a szombathelyi Savaria Múzeumban őrzik. A leltárba vett 140 sírban található egyének csontmaradványai rossz megtartásúak, amit az agyagos talaj és a bolygatottság együttesen eredményezett.

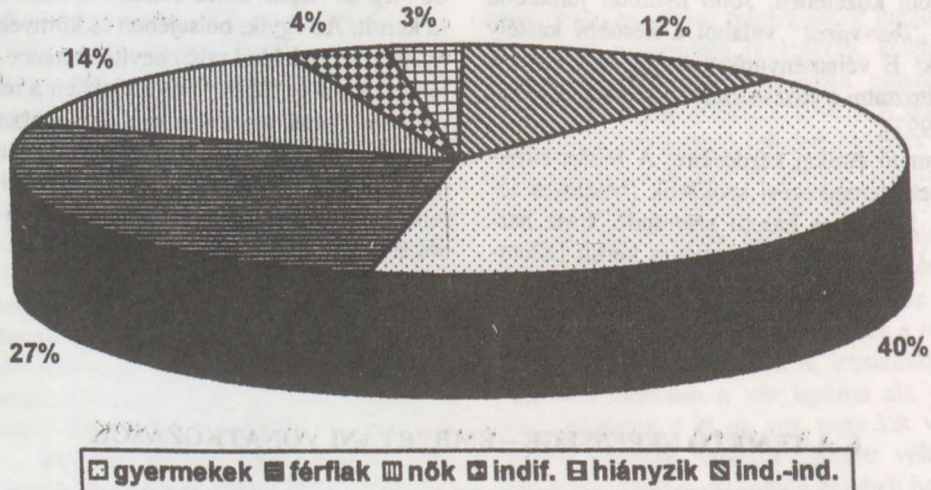
A koponyák zöme rossz megtartású, hogy mégis vizsgálhatóak, az a múzeum restaurátorainak köszönhető. 140 sírből jó állapotban csupán 19 koponya maradt meg a vázcsontokkal együtt, ez a teljes anyagnak mind-

össze 13,57%-a. Ebből 17 egyén maradványa alkalmas részletes morfológiai és metrikus vizsgálatokra.

A leletanyag feldolgozása során, 119 egyén csontvázat vizsgáltam meg, 4 sír embertani anyaga elkeveredett, illetve megsemmisült.

A paleodemográfiai szempontból vizsgálható egyének száma 119, amelyeknek megállapítható a neme és az életkora. 17 egyén csontvázaradványa nagyon töredékes és hiányos volta miatt nem vizsgálható (1. ábra).

A feltárban szereplő embertani anyag százalékos megoszlása

1. ábra.: Ikervár-Virág utca. A temető feltárt sírjainak százalékos összetétele

Az életkor becslését *gyermek*ek esetében (0–14 év) a végtagcsontjaik hosszúsága alapján (STOUKAL–HANÁKOVÁ 1978), valamint a tej- és maradandó fogak fogfejlődési sémáját követve (FEREMBACH–SCHWIDETZKY–STOUKAL 1979; SHOUR–MASSLER 1941) vizsgáltam.

A *juvenisek életkorát* (15–22 évesek) SCHINZ et al. 1952 csontosodási táblázatai, továbbá FEREMBACH–SCHWIDETZKY–STOUKAL 1979 csontosodási ábrái segítségével határoztam meg.

A *felőtt népesség életkorát* (23–x év) NEMESKÉRI–HARSÁNYI–ACSÁDI 1960 módszerével a négy korjelző alapján határoztam meg.

A fenti módszereket kiegészítettem BROTHWELL 1963 és PERIZONIUS 1981 fogkopási sémájának összehasonlító táblázatával is.

A 15–x évesek nemét ÉRY–KRALOVÁNSZKY–NEMESKÉRI 1963 módszerével határoztam meg a koponyán és a vázon található 23 anatómiai jelleg vizsgálatával.

A koponya metrikus vizsgálata során, a Martin-technika szerint dolgoztam (MARTIN–SALLER 1957). Az antropometriai jellegek osztályozására ALEKSZEJEV–DEBEC 1964 kategóriáit használtam.

A népesedési alapszámításokat ACSÁDI–NEMESKÉRI 1970 módszerével, valamint Éry Kinga jegyzetei alapján végeztem (ÉRY 1993).

A halandósági értékek ellenőrzésére COALE–DEMÉNY 1966 „NYUGAT” típusú modelljét, és ACSÁDI–NEMESKÉRI 1970 X–XII. századi modelljét használtam.

6.3. A TEMETŐ NÉPESSÉGÉNEK NEM ÉS ÉLETKOR SZERINTI MEGOSZLÁSA (DEMOGRÁFIAI JELLEMZŐK)

Az feltárt 140 sírból 119 egyén csontvázmaradványait tudtam érdemben megvizsgálni. A csontvázanyagból 57 egyén gyermek, 8 juvenis korban halálozott el. A vizsgált anyagból 38 férfi és 19 nő volt elkülöníthető. 5 egyén esetében a csontmaradvány nem volt elegendő a

meghatározáshoz (1–2. táblázat).

Mivel a feltárt temető embertani anyagának 85%-a vizsgálható, s ez a feltehetően 200 síros temető lélekszámának majdnem 60%-a, a temetőt demográfiailag étrekelhettem.

IKERVÁR-VIRÁG UTCA

sorszám	sírszám	nem	becstült életkor	megjegyzés
1.	1.	IND.	20-25 év	
2.	2.	IND.		használatlan
3.	3.	GY	16+4 hó	
4.	4.	IND.		használatlan
5.	5.	IND.		használatlan
6.	6.	F	61-67 év	
7.	7.	F	34-38 év	
8.	8.	GY	18+6 hó	
9.	9.	GY	4-5 év	
10.	10.	GY	9+3 hó	
11.	11.	GY	6 év+24 hó	
12.	12.	N	44-50 év	
13.	13.	GY	4 év+12 hó	
14.	14.	IND.		használatlan
15.	15.	GY	1 év+4 hó	
16.	16.	F	30-60 év	
17.	17.	N	31-60 év	
18.	18.	GY	6 év+12 hó	
19.	19.	GY	18+6 hó	
20.	20.	GY	12 év+30 hó	
21.	21.	N	29-34 év	
22.	22.	GY	4 év+12 hó	
23.	23.	F	35-44 év	
24.	24.	F	43-49 év	
25.	25.	IND.		használatlan
26.	26.	IND.		használatlan
27.	27.	GY	1 év+4 hó	
28.	28.	GY	6+12 hó	
29.	29.	IND.		használatlan
30.	30.	GY	5 év+12 hó	
31.	31.	F(?)	43-54 év	
32.	32.	IND.		használatlan
33.	33.	GY	5 év+16 hó	
34.	34.	GY	3 év+12 hó	
35.	35.	GY	4 év+12 hó	
36.	36.	GY	4-5 év	
37.	37.	F	40-50 év	
38.	38.	IND.		használatlan
39.	39.	GY	6 év+24 hó	
40.	40.	N	61-80 év	
41.	41.	GY	7 év+24 hó	
42.	42.	F	48-58 év	
43.	43.	F	33-43 év	
44.	44.	GY	12-14 év	
45.	45.	IND.		használatlan
46.	46.	GY	4-6 év	
47.	47.	GY	9 év+24 hó	
48.	48.	IND.	30-35 év	
49.	49.	IND.		használatlan
50.	50.	GY	9-11 év	
51.	51.	F	61-80 év	
52.	52.	GY	4 év+12 hó	
53.	53.	N	23-29 év	
54.	54.	N	35-55 év	
55.	55.	F	30-40 év	
56.	56.	F	54-58 év	
57.	57.	F	36-46 év	
58.	58.	IND.		használatlan
59.	59.	GY	12 év+24 hó	
60.	60.	IND.		használatlan
61.	61.	N	47-57 év	
62.	62.	GY	8 év+24 hó	
63.	63.	GY	4 év+12 hó	
64.	64.	GY	6 év+24 hó	
65.	65.	F	45-55 év	
66.	66.	F	50-59 év	
67.	67.	GY	8 év+24 hó	
68.	68.	GY	4 év+12 hó	
69.	69.	F	25-30 év	
70.	70.	N	32-47 év	

sorszám	sírszám	nem	becstült életkor	megjegyzés
71.	71.	GY	9 év+24 hó	
72.	72.	GY	4 év+16 hó	
73.	73.	IND.		használatlan
74.	74.	IND.		használatlan
75.	75.	N	21-25 év	
76.	76.	N	55-59 év	
77.	77.	GY	2 év+8 hó	
78.	78.	F	54-64 év	
79.	79.	IND.		használatlan
80.	80.	F	51-59 év	
81.	81.	GY	4 év+12 hó	
82.	82.	GY	3 év+12 hó	
83.	83.	GY	3 év+12 hó	
84.	84.	F	30-35 év	
85.	85.	F	31-39 év	
86.	86.	N(?)	33-40 év	
87.	87.	F	(20-25 év)	
88.	88.	GY	4 év+12 hó	
89.	89.	F	34-41 év	
90.	90.	F	39-47 év	
91.	91.	GY	2 év+8 hó	
92.	92.	GY	Kb. 10 hó	
93.	93.	GY	18+6 hó	
94.	94.	F	54-65 év	
95.	95.	F	19-22 év	
96.	96.	GY	18-24 hó	
97.	97.	IND.	15-20 év	
98.	98.	GY	12-13 év	
99.	99.	IND.		használatlan
100.	100.	F(?)	50-70 év	
101.	101.	F	20-23 év	
102.	102.	N	21-28 év	
103.	103.	N	46-52 év	
104.	104.	F	44-53 év	
105.	105.	F	51-57 év	
106.	106.	GY	12-14 év	
107.	107.	F	50-65 év	
108.	108.	F	56-66 év	
109.	109.	GY	4-8 év	
110.	110.	hiányzik		
111.	111.	GY	Kb. 5 év	
112.	112.	GY	4-5 év	
113.	113.	GY	3-4 év	
114.	114.	F	59-63 év	
115.	115.	F	18-20 év	
116.	116.	GY	9 év+12 hó	
117.	117.	GY	7 év+12 hó	
118.	118.	GY	3 év+12 hó	
119.	119.	hiányzik		
120.	120.	GY	3 év+8 hó	
121.	121.	N	57-63 év	
122.	122.	GY	2 év+12 hó	
123.	123.	IND.	50-60 év	
124.	124.	N	40-80 év	
125.	125.	F(?)	18-20 év	
126.	126.	N	38-63 év	
127.	127.	GY	12 év+30 hó	
128.	128.	F	30-38 év	
129.	129.	GY	4 év+12 hó	
130.	130.	GY	2 év+8 hó	
131.	131.	N	34-40 év	
132.	132.	F	18-21 év	
133.	133.	F	40-80 év	
134.	134.	IND.	32-40 év	
135.	135.	IND.		használatlan
136.	136.	F	30-39 év	
137.	137.	GY	10 év+12 hó	
138.	138.	GY	10 év+12 hó	
139.	139.	N	32-36 év	
140.	140.	N	39-53 év	

1. táblázat: Ikervár-Virág utca. Egyéni nemi és életkori adatok

IKERVÁR-VIRÁG UTCA

korcsoport	gyerekek		férfiak		nők		indif.		együtt	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
infans I. 0-7 év	42	35,3	-	-	-	-	-	-	42	35,3
infans II. 8-14 év	15	12,6	-	-	-	-	-	-	15	12,6
juvenis 15-22 év	-	-	6	5,04	-	-	2	1,7	8	6,7
adultus 23-39 év	-	-	7	5,88	7	5,9	2	1,7	16	13,5
maturus 40-59 év	-	-	11	9,24	5	4,2	1	0,8	17	14,2
senilis 61-80 év év	-	-	3	2,52	1	0,8	-	-	4	3,3
adultus- maturus	-	-	4	3,36	2	1,7	-	-	6	5,0
adultus-senilis	-	-	1	0,84	2	1,7	-	-	3	2,5
maturus- senilis	-	-	6	5,04	2	1,7	-	-	8	6,7
összesen:	57	47,9	38	31,92	19	16,0	5	4,2	119	100,0

2. táblázat: Ikervár-Virág utca. Életkor és nem szerinti megoszlás

Az ikervári 10-11. századi temetőben feltárt sírok népességének vizsgálata alapján az alábbi sajátosságok figyelhetők meg.

Gyermekek

A 0 évesek halandóságát vizsgálva (3,0), szembe-tűnő az alacsony érték, ez azonban történeti anyagban nem ritkaság. A várható érték COALE-DEMÉNY 1966 Nyugat 5. szintű modellje szerint 27,56, Kelet szerint 33,42% lenne. A Nyugat 5. modellt alapul véve és elvégezve a csecsemőhiány korrekcióját 44 csecsemővel kellene számolnunk, s a talált érték ennek csupán 6,8%-a. Ennek valószínű oka, hogy e sírokat a területen történt földmozgatások elpusztították, illetve a csecsemőkoriakat talán nem oda temették, ahova a többi halottat (2. ábra).

A gyermek-felnőtt arány 48:52%, amely a COALE-DEMÉNY 1966 Nyugat 5. modelljével összehasonlítva nagyjából a várható elméleti eloszláshoz közelít. A csecsemőhiány korrekciójával módosítva ez az érték 63-37%-ra változik.

Különség adódik azonban a 0 évesek csekélyebb számában, másrészt az 5-9 évesek magasabb számában, amely a modellnek csaknem hatszorosa.

Az 1-4, 5-9, 10-14 éves egyének halálzási gyakorisága magasabb a Nyugat 5. modell szerint várhatóánál.

A 15-19 éves korosztály alacsony halandósági értéke viszont a Kelet 5. modellel mutat párhuzamot.

A születéskor várható átlagos élettartam 25,32 év.

Felnőttek

A 15-x éves férfiakat és nőket összehasonlítva látható, hogy a férfiak száma (38) kétszerese a nőkének (19), azaz férfitöbblet (nőhiány) tapasztalható. Ez azonban csak a 15-19 és az 50 év feletti korosztályokra igaz (2. ábra).

A férfiaknál 15-24 éves korban magasabb a halandósági érték, mint a nőknél. 25-49 éves korig a nők halandósága magasabb értékű, ez a reprodukciós idő nagy részét felölelő időszak. A szülőképes korú nők veszélyeztetettsége jóval nagyobb, mint a hasonló korú férfiaké. Mindez a szüléssel és a gyermekágyi halandósággal hozható összefüggésbe.

Férfiaknál a maturus korú, míg a nőknél az adultus korban elhalálozott egyének száma a legmagasabb (3-4. ábra).

Az 50-70 éves korcsoportoknál a férfiak halandósága magasabb, ami talán a férfitöbbletnek tudható be.

A nők és a férfiak halálzási csúcserőke kétszúcú gőrbét ad (5. ábra). A nőknél 35-39 és 45-49 évesen, míg a férfiaknál 35-39 és 55-59 évesen.

Ezek az értékek eltérnek mindkét modelltől (COALE-DEMÉNY 1966 Kelet és Nyugat 5.), melyekben e-

IKERVÁR-VIRÁG UTCA

gyenletes növekedés mutatkozik meg az életkor előrehaladtával, és inkább ACSÁDI-NEMESKÉRI 1970 X–XII. századi modelljével mutat párhuzamot.

Az ikervári népesség korcsoportonkénti halálozási gyakoriságát a COALE-DEMÉNY 1966 Nyugat 5. modellel és ACSÁDI-NEMESKÉRI 1970 X–XII. századi modelljével összehasonlítva, illetve a 0 évesek korrekciója után a következő sajátosságok adódnak (6. ábra).

A felnőttkori halandósági maximum – akár a talált, akár a korrigált eloszlást tekintve – előbb jelentkezik

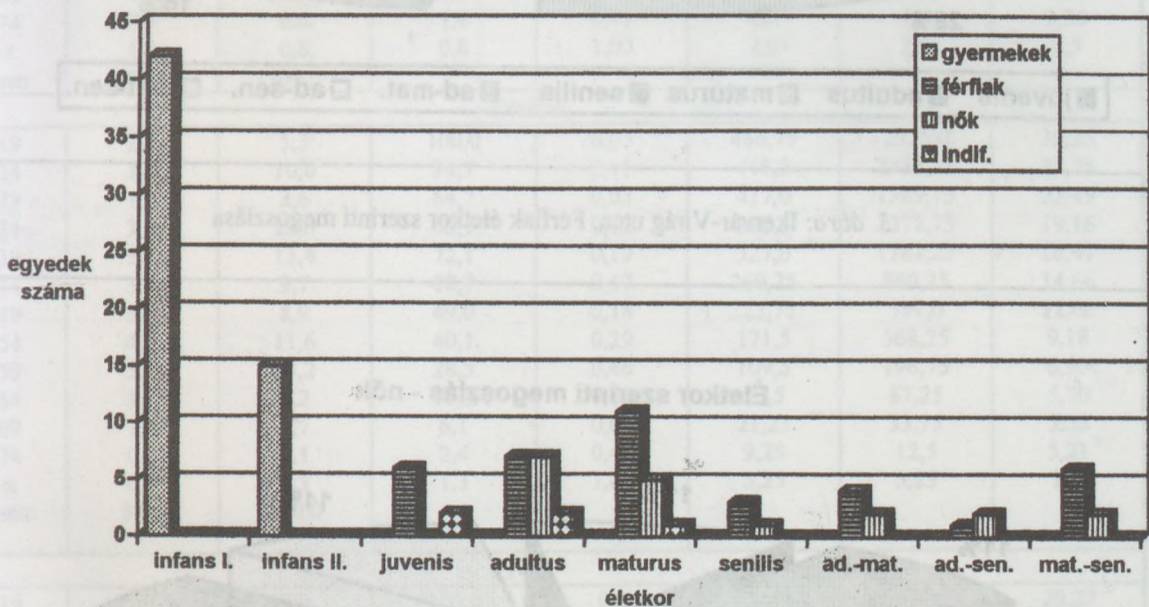
(20–24 és 35–39 évesek csoportjaiban), és kétszűcsű görbét alkot.

– 0–15 éves korig a halandósági görbe minden esetben fokozatos csökkenést mutat.

– 40–59 (maturus) korú csoportoknál – főként a korrigált eloszlást tekintve – teljes az átfedés a halálozási gyakoriságot illetően.

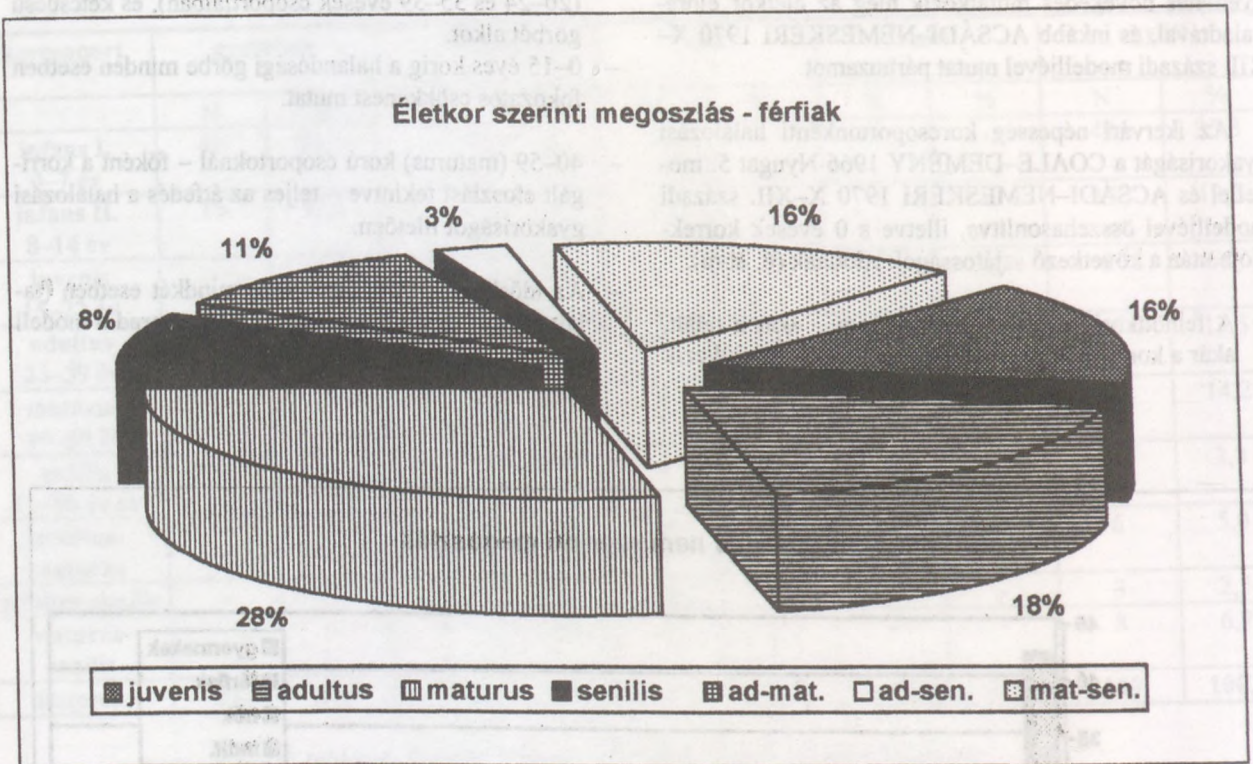
– Az időskori halandóság értéke mindkét esetben (talált és korrigált eloszlás) jóval alatta marad a modell szerint várható értéknek.

Életkor és nem szerinti megoszlás

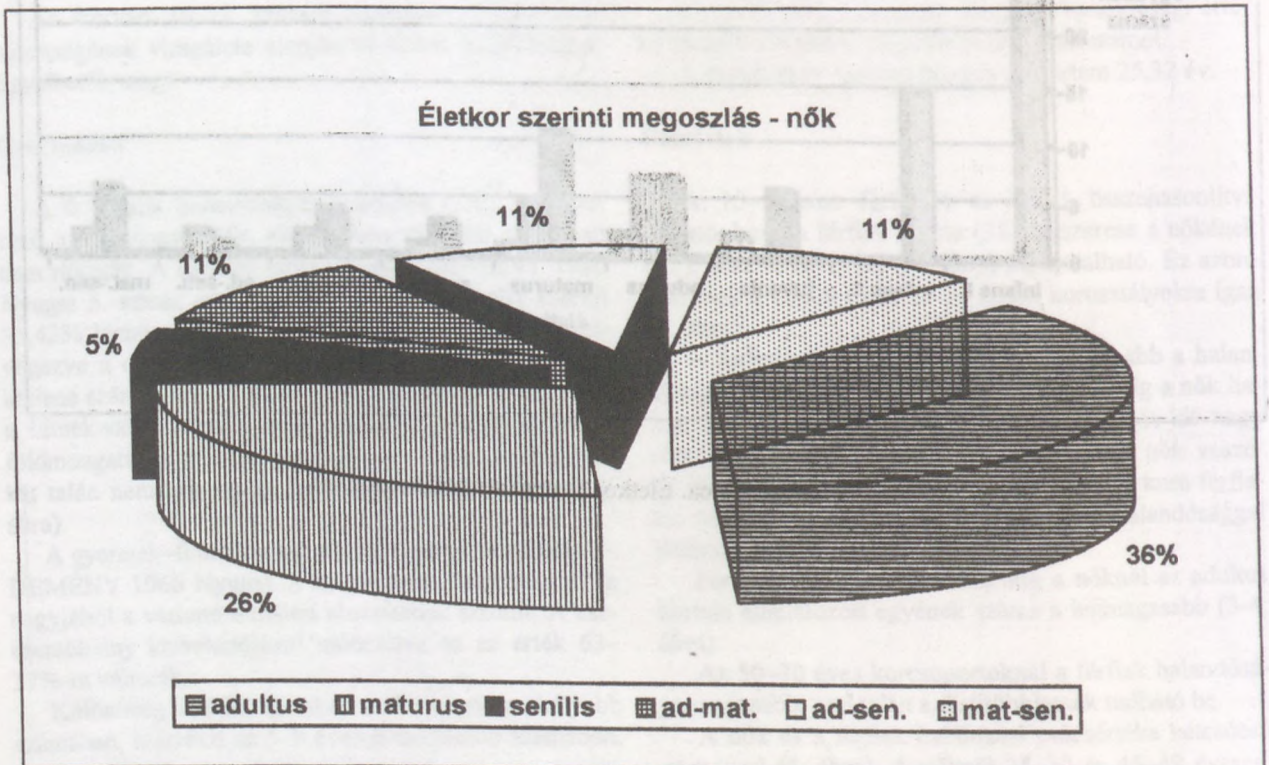

2. ábra: Ikervár-Virág utca. Életkor és nem szerinti megoszlás

IKERVÁR-VIRÁG UTCA

3. ábra: Ikervár-Virág utca. Férfiak életkor szerinti megoszlása

4. ábra: Ikervár-Virág utca. Nők életkor szerinti megoszlása

IKERVÁR-VIRÁG UTCA

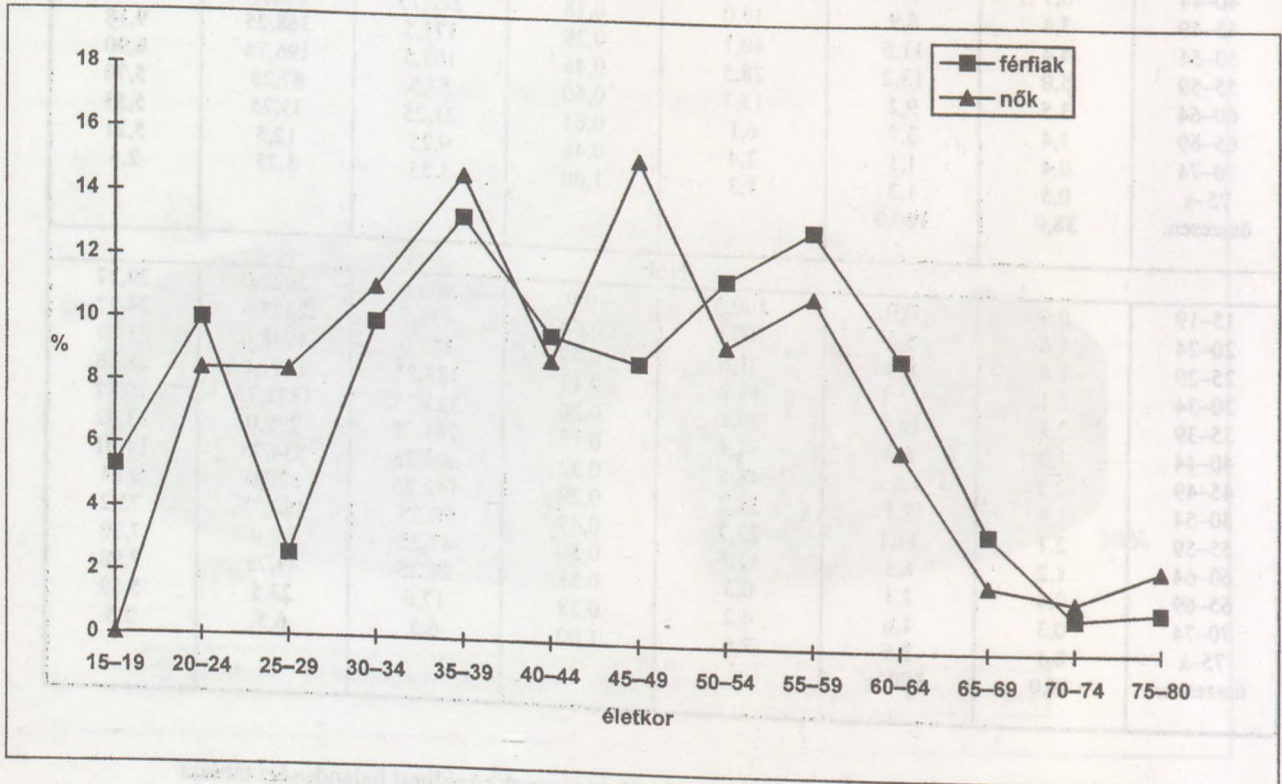
korcsoport	meghaltak száma (Dx)	meghaltak %-a (dx)	továbbélők százaléka (lx)	halálozási valószínűség (qx)	Lx	Tx	Várható átlagos élettartam (ex)
Összes egyén							
0	3,0	2,5	100,0	0,025	98,75	2532,2	25,32
1-4	26,2	22,0	97,5	0,23	346,0	2433,45	24,96
5-9	19,6	16,5	75,5	0,22	336,25	2087,45	27,65
10-14	8,1	6,8	59,0	0,12	278,0	1751,2	29,68
15-19	2,9	2,5	52,2	0,05	254,75	1473,2	28,22
20-24	6,4	5,4	49,7	0,11	235,0	1218,45	21,52
25-29	2,8	2,4	44,3	0,05	215,5	983,45	22,20
30-34	6,9	5,8	41,9	0,14	195,0	767,95	18,33
35-39	8,7	7,3	36,1	0,20	162,25	572,95	15,87
40-44	5,5	4,6	28,8	0,16	132,5	410,7	14,26
45-49	6,3	5,3	24,2	0,22	107,75	278,2	11,50
50-54	6,8	5,7	18,9	0,30	80,25	170,45	9,02
55-59	7,5	6,3	13,2	0,48	50,25	90,2	6,83
60-64	4,8	4,0	6,9	0,58	24,5	39,95	5,79
65-69	1,8	1,5	2,9	0,52	10,75	15,45	5,33
70-74	0,7	0,6	1,4	0,43	2,7	4,7	3,36
75-x	1,0	0,8	0,8	1,00	2,0	2,0	2,5
összesen:	119,0	100,0					
Férfiak							
15-19	2,0	5,3	100,0	0,05	486,75	2925,0	29,25
20-24	3,8	10,0	94,7	0,11	448,5	2438,25	25,75
25-29	1,0	2,6	84,7	0,03	417,0	1989,75	23,49
30-34	3,8	10,0	82,1	0,12	385,5	1572,75	19,16
35-39	5,1	13,4	72,1	0,19	327,0	1187,25	16,47
40-44	3,7	9,7	58,7	0,17	269,25	860,25	14,66
45-49	3,4	8,9	49,0	0,18	222,75	591,0	12,06
50-54	4,4	11,6	40,1	0,29	171,5	368,25	9,18
55-59	5,0	13,2	28,5	0,46	109,5	196,75	6,90
60-64	3,5	9,2	15,3	0,60	53,5	87,25	5,70
65-69	1,4	3,7	6,1	0,61	21,25	33,75	5,53
70-74	0,4	1,1	2,4	0,46	9,25	12,5	5,21
75-x	0,5	1,3	1,3	1,00	3,25	3,25	2,5
összesen:	38,0	100,0					
Nők							
15-19	0,0	0,0	100,0	0,0	500,0	2927,0	29,27
20-24	1,6	8,4	100,0	0,08	479,0	2427,0	24,27
25-29	1,6	8,4	91,6	0,09	437,0	1948,0	21,27
30-34	2,1	11,1	83,2	0,13	388,25	1511,0	18,16
35-39	2,8	14,7	72,1	0,20	323,75	1122,75	15,57
40-44	1,7	8,9	57,4	0,15	264,75	799,0	13,92
45-49	2,9	15,3	48,5	0,32	204,25	534,25	11,01
50-54	1,8	9,5	33,2	0,29	142,25	330,0	9,94
55-59	2,1	11,1	23,7	0,47	90,75	187,75	7,92
60-64	1,2	6,3	12,6	0,50	47,25	97,0	7,70
65-69	0,4	2,1	6,3	0,33	26,25	49,75	7,90
70-74	0,3	1,6	4,2	0,38	17,0	23,5	5,59
75-x	0,5	2,6	2,6	1,00	6,5	6,5	2,5
összesen:	19,0	100,0					

3. táblázat: Ikervár-Virág utca. A temető népességének rövidített halandósági táblája

IKERVÁR-VIRÁG UTCA

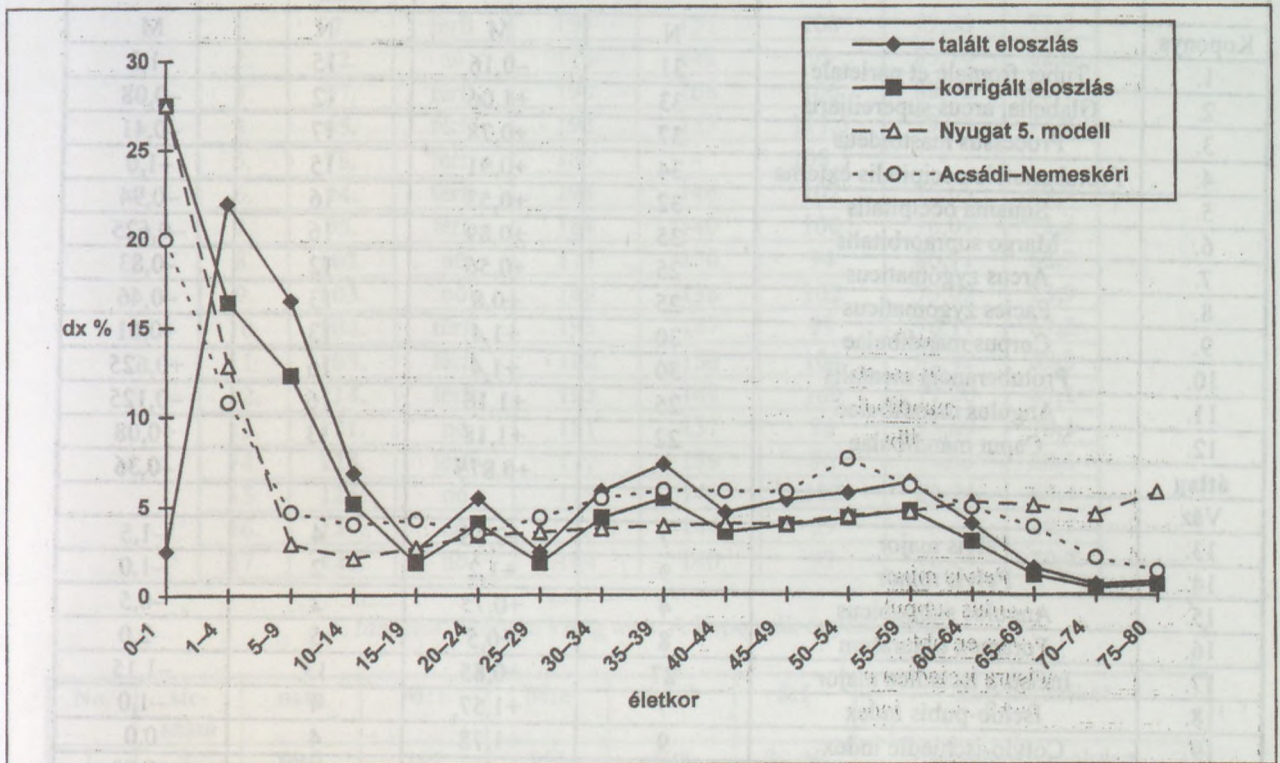
korcsoport	Ikervár	COALE- DEMÉNY 1966 Nyugat 5.	COALE- DEMÉNY 1966 Kelet 5.	ACSÁDI- NEMES- KÉRI 1970 X-XII. sz.
összes egyén				
0	27,5	27,56	33,42	20,00
1-4	16,4	12,85	11,31	10,80
5-9	12,3	2,90	2,73	4,65
10-14	5,1	2,07	1,36	3,95
15-19	1,8	2,65	1,89	4,20
20-24	4,0	3,35	2,50	3,45
25-29	1,8	3,51	2,61	4,30
30-34	4,3	3,72	2,75	5,40
35-39	5,4	3,85	2,97	5,85
40-44	3,4	3,98	3,13	5,80
45-49	3,9	3,97	3,34	5,75
50-54	4,3	4,43	3,82	7,60
55-59	4,7	4,64	4,55	6,10
60-64	3,0	5,19	5,37	4,90
65-69	1,1	5,02	5,93	3,80
70-74	0,4	4,53	5,53	2,10
75-x	0,6	5,78	6,79	1,35
összesen:	119+/41/			

4. táblázat: Ikervár-Virág utca. A meghaltak százaléka COALE-DEMÉNY 1966 Nyugat 5. és Kelet 5. szintű modelljében, valamint ACSÁDI-NEMESKÉRI 1970 X-XII. századi modelljével összehasonlítva.

5. ábra: Ikervár-Virág utca. A 15-x éves férfiak és nők halálozási gyakorisága

IKERVÁR-VIRÁG UTCA

6. ábra: Ikervár-Virág utca. A korcsoportonkénti halálozási gyakoriság a vizsgált temetőben, a 0 évesek korrekciója után, a COALE-DEMÉNY 1966 Nyugat 5. modellben és ACSÁDI-NEMESKÉRI 1970 X-XII. századi modelljében

6.4. NEMI JELLEMZŐK

A 23 anatómiai jelleg nemi kifejezettségének mértékét táblázatban foglaltam össze (5. táblázat).

A koponya jellegei közül a férfiaknál a tuber frontale átlagértéke negatív lett, azaz igen nőies jelleget mutat. A nőknél viszont a corpus mandibulae, a protuberancia mentalis és a caput mandibulae pozitív, tehát férfias jellegű. Ugyanezek az értékek az ellenkező nemnél magas

értéket vesznek fel, ezzel is alátámasztva azok masculinitását, illetve feminitását a teljes populációt tekintve.

A férfiaságot jól jelzi a glabella, a corpus mandibulae, a protuberancia mentalis, az angulus és caput mandibulae értéke. A koponya jellegeinek átlagából megállapítható, hogy a nők, főként a mandibulát tekintve férfiasnak mondható arcbereendezésűek voltak.

Koponya	Nemi jellegek	Férfiak		Nők	
		N	M	N	M
1.	Tuber frontale et parietale	31	-0,16	15	-1,2
2.	Glabella, arcus superciliaris	33	+1,06	12	-0,08
3.	Processus mastoideus	37	+0,78	17	-0,41
4.	Protuberancia occipitalis externa	34	+0,91	15	-1,0
5.	Squama occipitalis	32	+0,53	16	-0,94
6.	Margo supraorbitalis	35	+0,89	16	-0,625
7.	Arcus zygomaticus	25	+0,56	12	-0,83
8.	Facies zygomaticus	25	+0,8	13	-0,46
9.	Corpus mandibulae	30	+1,4	13	+0,61
10.	Protuberancia mentalis	30	+1,4	16	+0,625
11.	Angulus mandibulae	25	+1,16	16	-0,125
12.	Caput mandibulae	22	+1,18	13	+0,08
átlag			+0,875		-0,36
Váz					
13.	Pelvis major	7	+0,86	4	-1,5
14.	Pelvis minor	9	+1,2	2	-1,0
15.	Angulus subpubicus	4	+0,75	2	-0,5
16.	Foramen obturatum	8	+0,5	5	-2,0
17.	Incisura ischiadica major	27	+0,85	13	-1,15
18.	Ischio-pubis index	7	+1,57	4	-1,0
19.	Cotylo-ischiadic index	9	+1,78	4	0,0
20.	Sacrum	10	+1,0	6	-0,83
21.	Caput femoris	25	+1,16	12	-1,25
22.	Linea aspera	30	+1,13	17	-0,06
23.	Sulcus praeauricularis	14	-0,36	9	-1,77
átlag			+0,95		-1,005

5. táblázat: Ikervár-Virág utca. A nemi jellegek kifejezettsége

A váz anatómiai jellegei megbízhatóak a nem meghatározásának terén. Jó jelzőnek bizonyult a pelvis major és minor, az incisura ischiadica major és az ischio-pubis index, valamint a caput femoris átmérője, valamint ezen kívül a férfiaknál a linea aspera, a sacrum és a

cotylo-ischiadic index, míg a nőknél a sulcus praeauricularis.

Összességében elmondható, hogy az ikervári temetőt alkotó népesség inkább **masculin** jellegeket hordoz.

6.5 A KOPONYÁK METRIKUS ÉS MORFOLÓGIAI VIZSGÁLATA

A temető 29 vizsgálható felnőttcsontváza közül 17 volt alkalmas a koponyaalkat vizsgálatára, mivel ezeknél marad viszonylag ép a koponya. Nagy részükben csak a koponyatető vizsgálható, így a felvett 3 méret (M:1, M:8, M:9) 15 egyénnél volt teljes (6. táblázat).

A koponya legnagyobb hosszúságának átlaga férfiaknál 188,3 mm (közepesen hosszú), nőknél 180,7 mm (hosszú). A legnagyobb koponyaszélesség férfiaknál 149,2, nőknél 143,7 mm (közepes). A legkisebb homlokszélesség férfiaknál 103,5 mm (széles), nőknél 97,7 mm (közepes). A férfiak átlagos hosszúság-szélességi indexe 79,20, a nőké 79,65 mesokran (közepes) (7-8. táblázat).

Ezek alapján jellemző a közepesen hosszú mesokran, vagy brachykran (rövid) koponyaalkat, közepesen széles vagy széles agykoponya, és széles vagy közepesen széles homlok.

Az arckoponya jól profilált, az állkapocs erőteljes. Anatómiai jellegként viszonylag gyakran előfordul a torus mandibulae (pl. 114. sír) és a 17 jól vizsgálható koponyából 3 esetében a sutura metopica teljes hosszában (7., 57., 137. sír).

Mindezek az adatok kevés információt nyújtanak, ezért csak arra elégségesek, hogy nagy vonalakban jellemezzék a temető embertani anyagát.

IKERVÁR-VIRÁG UTCA

No.	sír- szám	nem	M:1	M:8	M:9	8:1	9:8
1.	7.	férfi	191	151	108	79,06	71,5
2.	12.	nő	178	148	93	83,14	62,8
3.	57.	férfi	190	168	106	88,42	63,1
4.	65.	férfi	193	153	111,5	79,27	72,9
5.	78.	férfi	187	-	108,5	-	
6.	94.	férfi	193	146	102	75,65	69,9
7.	95.	férfi	184	140	100	76,09	71,4
8.	102.	nő	173	150	94	86,71	62,7
9.	103.	nő	189	138	102	73,02	73,9
10.	104.	férfi	193	147	99	76,17	67,3
11.	105.	férfi	182	150	104	82,42	39,3
12.	114.	férfi	193	149	100	77,20	67,1
13.	121.	nő	181	137	96	75,69	70,1
14.	125.	férfi	177	139	96	78,53	69,1
15.	126.	nő	179	149	102	83,24	68,4
16.	139.	nő	-	144	99	-	38,7
17.	140.	nő	184	140	99	76,09	70,7

6. táblázat: Ikervár-Virág utca. A koponyák egyéni adatai

No.	sír- szám	nem	M:1	M:8	M:9	8:1	koponyaalkat
1.	7.	férfi	191	151	108	79,06	közepes/mesokran
2.	57.	férfi	190	168	106	88,42	igen rövid/hyperbrachykran
3.	65.	férfi	193	153	111,5	79,27	közepes/mesokran
4.	78.	férfi	187	-	108,5	-	
5.	94.	férfi	193	146	102	75,65	közepes/mesokran
6.	95.	férfi	184	140	100	76,09	közepes/mesokran
7.	104.	férfi	193	147	99	76,17	közepes/mesokran
8.	105.	férfi	182	150	104	82,42	rövid/brachykran
9.	114.	férfi	193	149	100	77,20	közepes/mesokran
10.	125.	férfi	177	139	96	78,53	közepes/mesokran
átlag			188,3	149,2	103,5	79,20	mesokran

7. táblázat: Ikervár-Virág utca. A férfikoponyák egyéni adatai

No.	sír- szám	nem	M:1	M:8	M:9	8:1	koponyaalkat
1.	12.	nő	178	148	93	83,14	rövid/brachykran
2.	102.	nő	173	150	94	86,71	igen rövid/hyperbrachykran
3.	103.	nő	189	138	102	73,02	hosszú/dolichokran
4.	121.	nő	181	137	96	75,69	közepes/mesokran
5.	126.	nő	179	149	102	83,24	rövid/brachykran
6.	139.	nő	-	144	99	-	-
7.	140.	nő	184	140	99	76,09	közepes/mesokran
átlag			180,7	143,7	97,9	79,65	mesokran

8. táblázat: Ikervár-Virág utca. A női koponyák egyéni adatai

6.5. A KOPONYÁK CSOPORTOSÍTÁSA

A koponyák a hosszúság-szélességi jelző szerint 4 csoportra oszthatók. A vizsgált koponyák 60%-a középhosszú (mesokran), melyek közül 7 férfi és 2 női.

Rövidfejű (brachykran) a koponyák 20%-a, 13,3% pedig igen rövid fejű (hyperbrachykran). Hosszúfejűség (dolichokrania) egyetlen nő esetében fordult elő (9. táblázat).

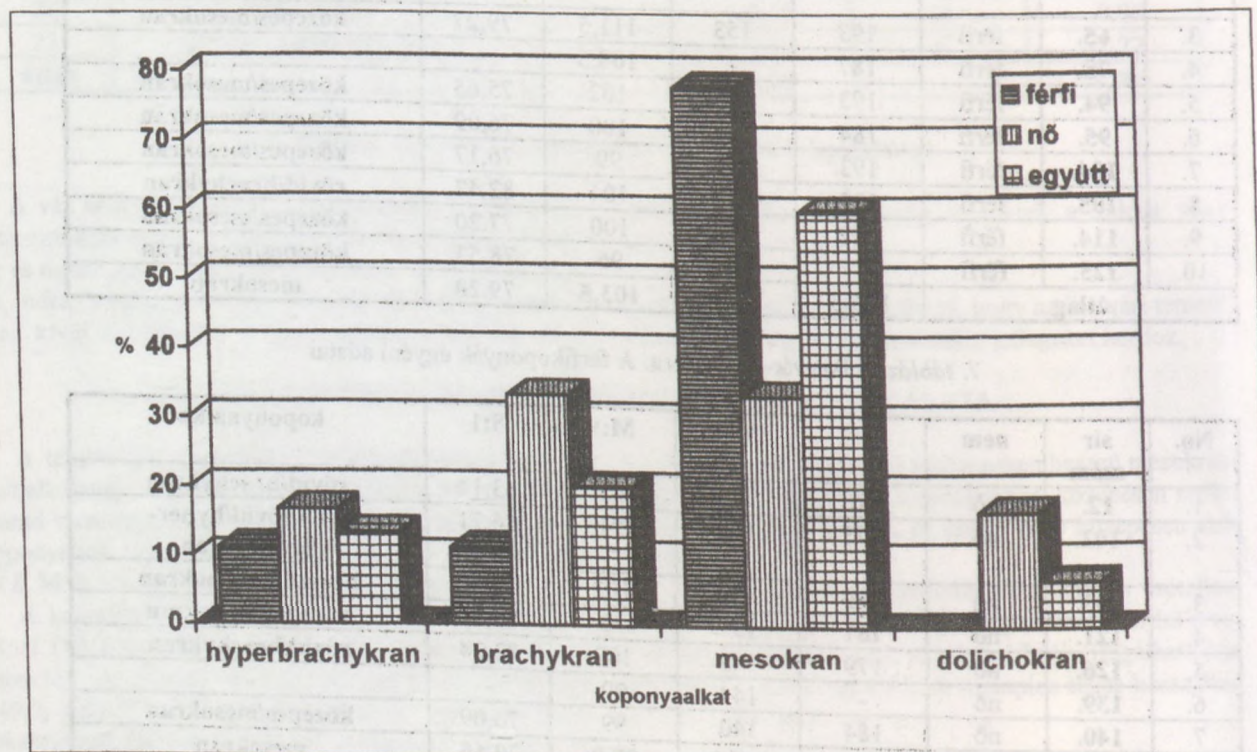
Koponyaalkat	Férfi		Nő		Együtt	
	N	%	N	%	N	%
hyperbrachykran	1	11,1	1	16,7	2	13,3
brachykran	1	11,1	2	33,3	3	20,0
mesokran	7	77,8	2	33,3	9	60,0
dolichokran	-	-	1	16,7	1	6,7
Összesen:	9	100,0	6	100,0	15	100,0

9. táblázat: Ikervár-Virág utca. A koponyák csoportosítása hosszúság-szélességi jelző szerint

Az általam vizsgáltférfi koponyák zöme (77,8%) mesokran a többi brachy- és hyperbrachykran (11,1-11,1%).

A női koponyák egyenlő arányban mesokránok és brachykranok (33,3-33,3%) és 1-1 egyén dolichokran és hyperbrachykran (7. ábra).

Ezek alapján uralkodó jelleg a közepfejűség, néhány rövidfejűvel keveredve. Ez ellentmond KUSTÁR 1998 megállapításainak – amennyiben párhuzamot keresünk a sorokpolányi népességgel (10. táblázat) és közelebb áll NEMESKÉRI 1943 ugyanezen temetőn folytatott vizsgálataihoz. Ezek szerint e temetőben is kettősség mutatható ki koponyaalkat tekintetében.

7. ábra: Ikervár-Virág utca. A koponyák csoportosítása hosszúság-szélességi jelző szerint

IKERVÁR-VIRÁG UTCA

No.	Temető	évszázad	M:1	M:8	M:9	8:1
1.	Ikervár-összevont	10-11.	188,30	149,20	103,50	79,20
2.	Ikervár mesokranok	10-11.	189,10	146,42	102,36	77,42
3.	Sorokpolány-összevont	10-11.	191,58	140,50	98,40	73,33
4.	Sorokpolány dolichokranok	10-11.	193,00	138,66	90,40	71,84
5.	Sorokpolány mesokranok	10-11.	188,75	143,25	100,00	75,89

10. táblázat: Ikervár-Virág utca. Összehasonlítás a sorokpolányi temető adataival

6.6: TESTMAGASSÁG ÉS KOPONYAALKAT

Testmagasság megállapítására összesen 29 egyéncsontváza adott; lehetőséget viszonylag ép hosszúcsontjaival (8. ábra).

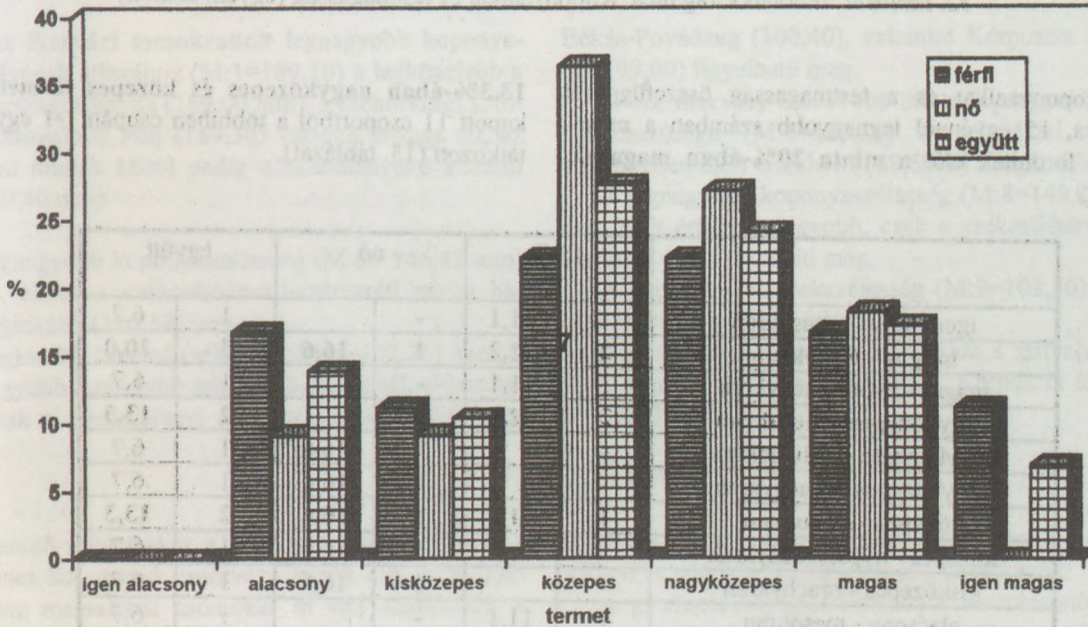
A férfiak átlagos testmagassága 167,6 cm (nagyközepes), a nőké 155,7 cm (közepes). A legalacsonyabb férfi 155,1 cm, a legalacsonyabb nő 146,05 cm magas volt. A legmagasabb férfi 182,99 cm (igen nagy), míg a

legmagasabb nő 167,11 cm (nagy) magas volt (12. táblázat).

A vizsgált temetőben tehát a nagyközepes és közepes termetűek az uralkodók, férfiaknál azonos (22,2%), a nőknél 27,2 és 36,4%-ban. Igen magas termet csak két esetben, és csak férfiaknál fordult elő. Igen alacsony egyén nincs a populációban (11. táblázat).

Testmagasság	férfi		nő		Együtt	
	N	%	N	%	N	%
igen alacsony	0	0	0	0	0	0
alacsony	3	16,7	1	9,1	4	13,8
kisközepes	2	11,1	1	9,1	3	10,3
közepes	4	22,2	4	36,4	8	27,6
nagyközepes	4	22,2	3	27,2	7	24,1
magas	3	16,7	2	18,2	5	17,2
igen magas	2	11,1	0	0,0	2	6,9
Ö	18	100,0	11	100,0	29	100,0

11. táblázat: Ikervár-Virág utca. Testmagasság szerinti megoszlás

8. ábra: Ikervár-Virág utca. Testmagasság szerinti megoszlás

IKERVÁR-VIRÁG UTCA

No.	sírszám	nem	8:1	koponya-alkat	Tm/cm	testmagasság
1.	6.	férfi			169,49	nagyközepes
2.	7.	férfi	79,06	mesokran	171,91	magas
3.	12.	nő	83,14	brachykran	152,43	kisközepes
4.	17.	nő			153,15	közepes
5.	24.	férfi			166,71	közepes
6.	43.	férfi			167,54	nagyközepes
7.	56.	férfi			162,53	kisközepes
8.	57.	férfi	88,42	hyperbrachykran	172,5	magas
9.	65.	férfi	79,27	mesokran	176,48	magas
10.	69.	férfi			166,24	közepes
11.	70.	nő			156,95	nagyközepes
12.	75.	nő			146,05	alacsony
13.	78.	férfi			183,0	igen magas
14.	94.	férfi	75,65	mesokran	167,24	nagyközepes
15.	95.	férfi	76,09	mesokran	164,78	közepes
16.	101.	férfi			155,1	alacsony
17.	102.	nő	86,71	hyperbrachykran	154,83	közepes
18.	103.	nő	73,02	dolichokran	157,17	nagyközepes
19.	104.	férfi	76,17	mesokran	181,51	igen magas
20.	105.	férfi	82,42	brachykran	159,21	alacsony
21.	114.	férfi	77,20	mesokran	169,35	nagyközepes
22.	115.	férfi			165,92	közepes
23.	121.	nő	75,69	mesokran	167,11	magas
24.	124.	nő			159,78	magas
25.	125.	férfi	78,53	mesokran	155,57	alacsony
26.	126.	nő	83,24	brachykran	157,27	nagyközepes
27.	132.	férfi			163,07	kisközepes
28.	139.	nő			153,3	közepes
29.	140.	nő	76,09	mesokran	154,80	közepes

12. táblázat: Ikervár-Virág utca. Koponyaalkat és testmagasság (egyéni adatok)

A koponyaalkat és a testmagasság összefüggését vizsgálva, 15 egyénnél legnagyobb számban a mesokranok fordultak elő, a minta 20%-ában magasak,

13,3%-ában nagyközepes és közepes termetűek. A kapott 11 csoportból a többiben csupán 1-1 egyén mutatkozott (13. táblázat).

	férfi		nő		együtt	
igen magas - mesokran	1	11,1	-		1	6,7
magas - mesokran	2	22,2	1	16,6	3	20,0
magas - hyperbrachykran	1	11,1	-		1	6,7
nagyközepes - mesokran	2	22,2	-		2	13,3
nagyközepes - dolichokran	-		1	16,6	1	6,7
nagyközepes - brachykran	-		1	16,6	1	6,7
közepes - mesokran	1	11,1	1	16,6	2	13,3
közepes - hyperbrachykran	-		1	16,6	1	6,7
kisközepes - brachykran	-		1	16,6	1	6,7
alacsony - mesokran	1	11,1	-		1	6,7
alacsony - brachykran	1	11,1	-		1	6,7
	9	100,0	6	100,0	15	100,0

13. táblázat: Ikervár-Virág utca. A testmagasság és a koponyaalkat összefüggése

IKERVÁR-VIRÁG UTCA

6.7. ÖSSZEHASONLÍTÁS KÖZÉPKORI SZÉRIÁKKAL

Az ikervári temető embertani párhuzamainak megismeréséhez a koponyákat – hasonlóan KUSTÁR 1998 munkájához – összehasonlítottam 46 középkori mintával (a táblázat csak a közel állókat tartalmazza: 14. táblázat)

és a sorokpolányi eredményekkel. Az összehasonlítás-hoz az ikervári férfi koponyák méretátlagáiból vett mesokranokat és az összevont mintát használtam.

No.	Temető	évszázad	M:1	M:8	M:9	8:1
1.	Ikervár összevont	10–11.	188,30	149,20	103,50	79,20
2.	Ikervár mesokranok	10–11.	189,10	146,42	102,36	77,42
3.	Sorokpolány összevont	10–11.	191,58	140,50	98,40	73,33
4.	Sorokpolány mesokranok	10–11.	188,75	143,25	100,00	75,89
5.	*Skandinávok	6–11.	189,90	140,40	97,00	73,93
6.	Libice	9–10.	189,30	141,80	97,90	74,90
7.	Ptuj	10–11.	189,30	143,60	99,50	75,85
8.	Cedyna	7–9.	189,00	139,90	97,60	73,70
9.	Jozefov	8–9.	188,60	137,80	99,30	73,06
10.	Békés-Povádzug	10–12.	187,50	139,90	100,40	74,61
11.	Székesfehérvár-Szárazrét	10–11.	185,02	145,58	-	78,81
12.	Bešeňov/Zsitvabesenyő	11–12.	183,80	145,40	98,20	79,10
13.	Kérpuszta	10–11.	183,40	142,60	99,00	77,90
14.	*Kelet-Dunántúl	10–13.	182,20	142,10	96,40	77,99
15.	Radom	10–12.	181,00	140,00	94,00	77,34
16.	Devín/Dévény	11.	180,60	145,00	97,70	80,50

14. táblázat: Ikervár-Virág utca. Néhány összehasonlító minta 10–12. századi szériákból

1. Az ikervári mesokranok legnagyobb koponyahosszúságának átlagához (M:1=189,10) a legközelebb a lengyelországi Cedyna (189,00 mm), a csehországi Libice és a szlovéniai Ptuj (189,30) vizsgált anyaga áll, az összevont minták közül pedig a skandinávoké közelíti meg (189,40 mm).

A legnagyobb koponyaszélesség (M:8= 146,42 mm) közepes, ehhez a székesfehérvári-szárazrétai anyag hasonlít leginkább (145,58 mm).

A legkisebb homlokszélesség (M:9=102,36) széles, jóval nagyobb, szélesebb mindegyik mintánál, ehhez hasonló csak a sorokpolányi mesokranoknál (100,00), és

Békés-Povádzug (100,40), valamint Kérpuszta anyagában (99,00) figyelhető meg.

2. Az ikervári összevont minta legnagyobb koponyahosszúsága (M:1=188,30) a szlovákiai Jozefov temetőjében mért értékhez (188,60 áll a legközelebb.

A legnagyobb koponyaszélesség (M:8=149,20) minden talált értéknél nagyobb, csak a székesfehérvár-szárazrétai (145,58) közelíti meg.

A legkisebb homlokszélesség (M:9=103,50) ugyan csak Békés-Povádzug felé mutat.

Az összevont minta koponyaalakata a zsitvabesenyőihez, a mesokranoké pedig Radom, Kérpuszta és Kelet-Dunántúl értékeihez közelít.

6.8. A VÍZFEJŰ GYERMEK

A temető feltárásakor a 109-es sírból egy gyermek rendellenes koponyájú csontváza került elő. A töredékes, rossz megtartású csontokat in situ szállították a szombathelyi Savaria Múzeumba.

A csontváz embertani vizsgálatára 1992-ben került sor (TÓTH-BUDA-VINCZE 1995). A maradványok

speciális helyzete a feldolgozási módszereket nagymértékben behatárolta. Eredményeik a következők:

A gyermek biológiai életkora a hosszúcsontok vizsgálata alapján 4-5 év, a fogazat vizsgálata szerint kb. 6 év+24 hónap. Az eltérő biológiai fejlődés miatt célszerű az életkort 4-8 évesnek megadni.

A gyermek neme morfológiai vizsgálatok alapján ilyen életkorban még nem meghatározható.

Hosszúcsontok alapján becsült testmagassága 110-120 cm.

Vizsgálatokat végeztek a rendellenesség magyarázatára, a feltételezett hidrokefália bizonyítására. A vízfejú gyermekek rendszerint testileg és szellemileg lemaradottak; a tekintélyes súlyú koponyát emelni, tartani nem tudják, nem tanulnak meg időre ülni, állni, járni (MISKOLCZY-CSÍKY 1958).

– Az agyi nyomásfokozódás hatására kialakuló spasztikus plégia miatt a bénult végtag visszamarad a fejlődésben – sajátos tartási rendellenességek alakulnak ki –, ilyen jellegű kóros elváltozásra utal a bal kar vállövének helyzete.

– Radiológiai módszerekkel, a parietalérről készült felvételen a krónikus intrakraniális nyomásfokozódás okozta adszorpció jellegzetes rajzolata látható a boltozat tabula internáján. Ez az agyi nyomásfokozódás egyértelmű bizonyítéka (JÓZSA 1992).

– Computer-tomográf alkalmazása a legbiztosabb módszer a hidrokefália kimutatására. Az eredmény igazolta a hidrokefália tényét.

Az eredmények összehasonlításra kerültek a Garabonc II. temető 40-es sírjából származó hidrokefál gyermek vizsgálati adataival, s jelenkori gondozottak adataival is. A szerzők arra a következtetésre jutottak, hogy „a fejlett szocializáció és a relatíve kisfokú kóros elváltozás ténye” együttesen eredményezhették az adott életkor elérését.

6.9. A TREPANÁLT KOPONYÁJÚ HARCOS

A temető 104-es számú sírjából egy trepanált koponyájú férfi erőteljes csontváza került elő. A vizsgálatok alapján biológiai életkora 44–53 év között lehet. Vázcsontok alapján mért testmagassága kb. 181,5 cm. Az os frontalen teljes hosszában sutura metopica húzódik.

A koponya jobb oldali os parietaléján, közvetlenül a nyílvarrat mellett nagyméretű lékelés nyomai figyelhetők meg. Ez az agykoponya boltozatán végzett műtéti beavatkozás, melyet a koponyaüreg megnyitása esetén *sebészi*, anélkül *jelképes vagy szimbolikus* trepanációnak neveznek. A beavatkozás célja valamilyen endogén eredetű betegség gyógyítása, vagy sérülés utáni állapot helyreigazítása.

Esetünkben a lékelés nagy mérete, (70 x 65 mm, a gyógyult seb 58 x 26 mm) és a koponyaüreg erőteljes megnyitása alapján arra következtethetünk, hogy a koponyán a gyógyulás érdekében végrehajtott trepanáció a csontszilánkok eltávolítását, a sérült csontszélek egyenletes felületű kialakítását szolgálhatta. A szabadon maradt agyhártyát is védték valamivel, ám erre utaló nyomot az ásatáson nem találtak.

Csakúgy, mint az ismert 10. századi honfoglalás kori trepanált koponyákon, a helyreigazítás nagy valószínűséggel harcokban, csatákban szerzett sérülést volt hivatva gyógyítani. Ezt a feltételezést támasztja alá az egyén neme, életkora, csontvázának erőteljes, markáns, „igazi harcosra valló” habitusa.

6.10. A VIZSGÁLAT EREDMÉNYEINEK ÉRTÉKELÉSE

Az ikervári 10–11. századi temetőből feltárt 140 sír embertani leletanyagát megvizsgálva 119 egyén csontváza volt alkalmas érdemi megállapításokra.

Demográfiai eredményeket tekintve párhuzamot láthatunk COALE–DEMÉNY 1966 Nyugat 5. modelljéhez, de még inkább ACSÁDI–NEMESKÉRI 1970 X–XII. századi modelljéhez. A népességben kiemelkedően magas az infans I–II. életkorúak és a férfiak száma.

A *nemi jellegzetességek* esetében a koponyajellegek nem bizonyultak megbízhatónak a 15–x évesek esetében, szemben a vázcsonti jellegekkel. Mindkét esetben azonban a temető egyéneinek masculinitása szembetűnő.

A koponyák közül csupán 15 volt alkalmas *metrikus vizsgálatok* elvégzésére. Ezért részletes morfológiai és metrikus vizsgálatok elvégzésére nem volt mód, így ta-

xonómiai értékelésre sincs lehetőség a koponyák kis száma és hiányos volta miatt.

Testmagasságot a 29 egyén hosszúcsontjai alapján megállapítva, a népességet a közepes, nagyközepes termetűek jellemzik.

Hasonlóan a sorokpolányi temetőhöz, talán mégsem volt hiábavaló – a minta kis elemszáma és kevés adata ellenére – megvizsgálni e temető népességét, és vázlatos képet kapni az akkor élt populációról.

A vizsgálat eredményeként megállapíthatjuk, hogy az ikervári temető halottainak fő magját a magas-közepesen magas, középsúlyos fejű mesokranok alkotják, mely csoport főként a szláv mintákhoz (lengyel- és csehországi, továbbá szlovákiai) mutat párhuzamot.

ZÁGORHIDI CZIGÁNY BALÁZS

7. IKERVÁR NEVE

Ikervár nevét a helyi hagyomány azzal magyarázza, hogy a község határában hajdan két vár állt (HORVÁTH 1996; VASVÁRMEGYE 44.). Ez a magyarázat – népetimologikus jellege ellenére – a névtani irodalomban is elfogadottá vált (KISS 1988 I. 622.). A régészek is ezen magyarázat nyomán indultak a várak keresésére, s a két vár hagyomány szerinti helyét korai – 11. századi – mottók maradványaival azonosították (SÁNDORFI 1986 2–3.). A történeti irodalomban némileg eltérő vélemény is megfogalmazódott, itt csupán egy várról esik szó, amely nevét Sárvárral való szomszédsága kapcsán nyerhette el (ÉRSZEGI 1978 83.). Tehát ez utóbbi magyarázat is két objektum kapcsolatán alapszik.

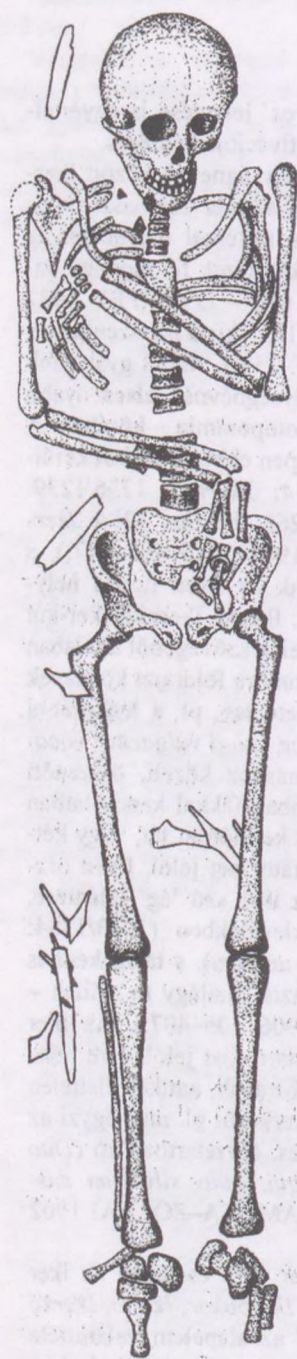
Mindkét helynévmagyarázat esetében kételyeket ébreszthet az objektumok egymástól való távolsága, a két feltételezett kisvár 1 km-re fekszik egymástól, magától a településtől pedig egyik is másik is még nagyobb távolságra esik, Sárvár és Ikervár esetében pedig még jelentősebb a távolság. Ilyen távolságok esetén nehéz elképzelni, hogy azonos névvel nevezték volna meg a várakat már csak azért is, mert ebben az esetben a név alapvető, megkülönböztető funkciója csorbult volna. Valamivel nagyobb a valószínűsége a Sárvár várához kapcsolódó névmagyarázatnak, bár itt is – két távoli objektum esetében – nehéz lenne indokolni egy olyan megkülönböztető elem használatát, amely tulajdonképpen szoros, közvetlen kapcsolatra utal. A helynév előtagjának alaposabb vizsgálata – amit már csak az is indokolna, hogy a településnevek között szinte egyedinek mondható névadással állunk szemben (Kiss Lajos az élő helynévi anyagban mindössze még egy helységnevet [Ikrény] ismer, amely az *iker* szóból származtatható: KISS 1988 623.) – más magyarázatot is lehetővé tesz.

A helynév legkorábbi magyar (1255: Ikurwar – UB I. 248–249, No. 364.) és latin (Geminum Castellum – SRH I. 379.) alakja egyaránt bizonyítja, hogy az etimológiailag mindenki számára áttetsző kétrészes nevet helyesen tagoljuk *vár* alap- és *iker* megkülönböztető elemre. Az alapelem '*megerősített hely*' jelentése kétségtelen, hiszen az első írásos említés éppen erre a funkcióra utal (királyi udvarhely), maga a vár pedig szervesen illeszkedik a korai magyar határvédelem nyugat-magyarországi várvonalába (KISS-TÓTH 1987 129.). A meg-

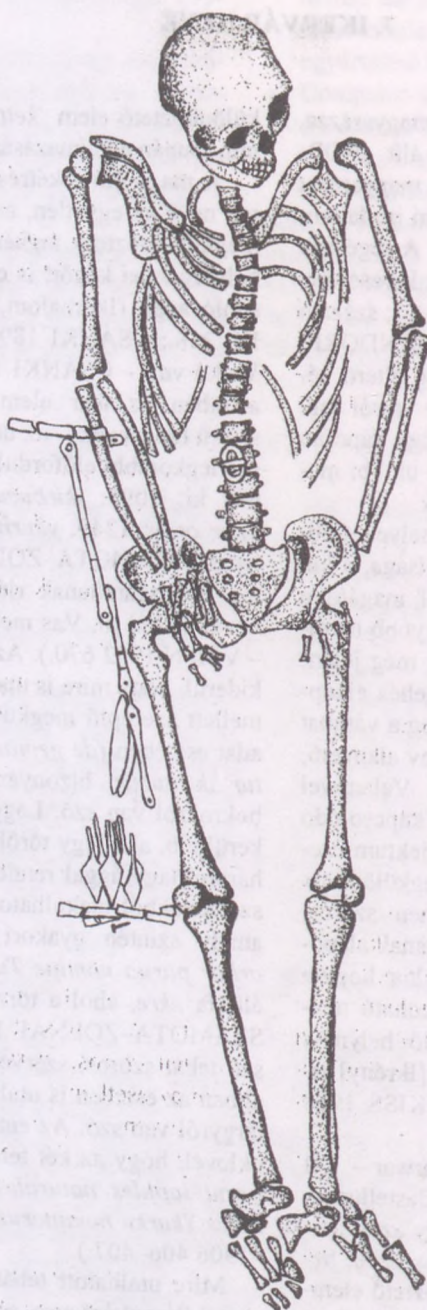
különböztető elem '*kettős, páros*' jelentése is egyértelmű, csupán alkalmazásának motivációja kérdéses.

A ma is élő – kétrészes – helységnevek között Ikervár neve az egyetlen, amelyben az *iker* szó használatos megkülönböztető tagként, és a történeti helynévanyag helységnevei között is csak ritkán tűnik fel egy-egy hasonló adat. (Ikerhalom, Keve vm. – GYÖRFFY 1987 III. 316.; CSÁNKI 1894 II. 118.; Ikred/Ikerszentpéter, Valkó vm. – CSÁNKI 1894 II. 353.). Annál gyakoribb azonban az *iker* elem a helységnevnél alacsonyabb szintű helynevek – az ún. mikrotoponímia – körében. A szó legkorábbi előfordulásai éppen ebből a körből kerülnek ki: 1095: *ikirbucur*; 1214: *Ykurtou*; 1236/1239: *Ykur ozov*; 1249: *ykurheeg*; 1262: *Ykurku*; 1284: *Ikerweyz* (SZAMOTA-ZOLNAI 1902–1906 406–407.), s ma sem számítanak ritkaságnak az ilyen típusú helynevek (Lásd pl. Vas megyében: Ikerfa, Ikerhíd, Iker-kút – VMFN 1982 670.). Az oklevelek szövegéből általában kiderül, hogy mire is utal a többnyire földrajzi köznevek mellett szereplő megkülönböztető tag, pl. a legkorábbi adat esetében (*de gemina frutice, quod vulgariter vocatur ikirbucur*) bizonyára egymáshoz közeli, összenőtt bokrokról van szó. Leggyakrabban fákkal kapcsolatban kerül elő, ahol egy töről hajtott két-három fát, vagy két-három nagy ággal rendelkező fatörzset jelöl. Ilyen összetételekből alakulhatott ki az *iker* szó 'ág' jelentése, amely szintén gyakori az oklevelekben (1243/1354: *arbor parua nomine Tulfa harumykru*), s tájszóként is élt (fa *ükre*, ahol a törzs elágazik. Szilágy m., Zilah – SZAMOTA-ZOLNAI 1902–1906 406–407.). Az *iker* szó tehát szoros, szerves összetartozást jelöl, erre néha abban az esetben is utalnak a források, amikor élettelen tárgyról van szó. Az említett Ikerkőről pl. megjegyzi az oklevél, hogy az két természetes, összetartozó kő (*Duo parui lapides naturales contigui, quas silvarum custodes Ykurku nominarunt* – SZAMOTA-ZOLNAI 1902–1906 406–407.).

Mire utalhatott tehát Ikervár vára esetében az *iker* elem? Bizonyára arra, amire az *Ikerbokor*, *Ikertő*, *Ikerkő* stb. esetében is, ti. arra, hogy az alapelem valamiféle kettősséggel rendelkezik, két szorosan összetartozó részből áll. Egy vár esetében elsősorban arra gondolhatunk, hogy két tornya volt.

7

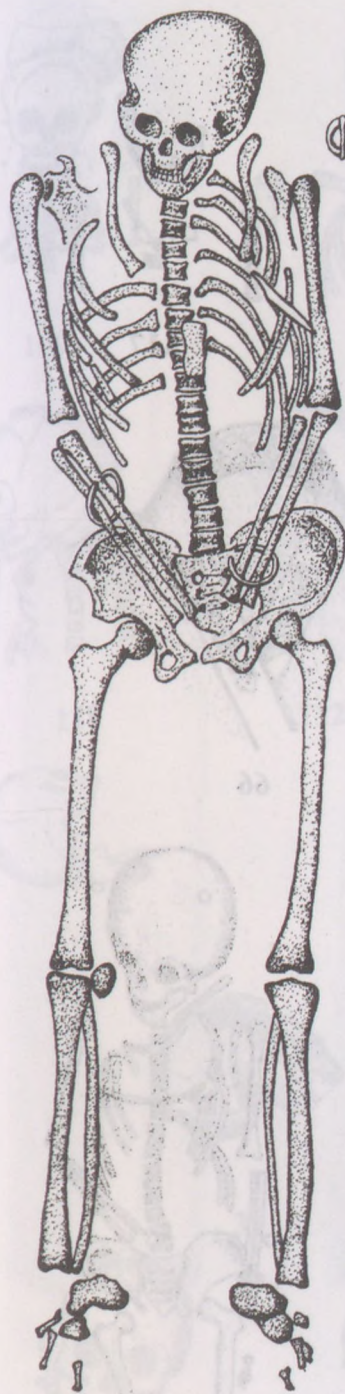

24

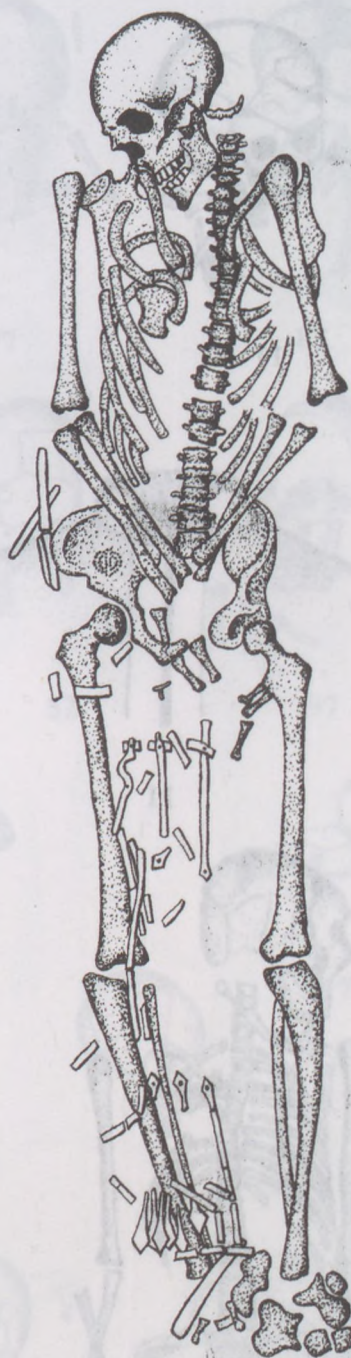
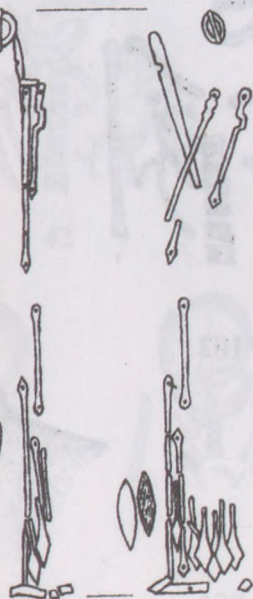

37

26. kép: Ikervár-Virág utca. A sírok részletrajzai (1:10) – A harcosok sírjai

57

65

27. kép: Ikervár-Virág utca. A sírok részletrajzai (1:10) – A harcosok sírjai

11

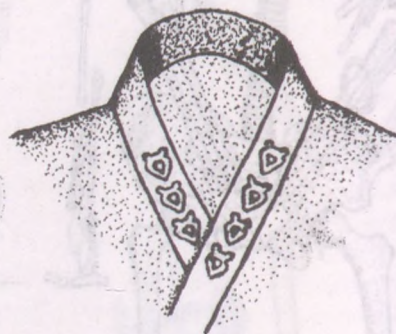
102

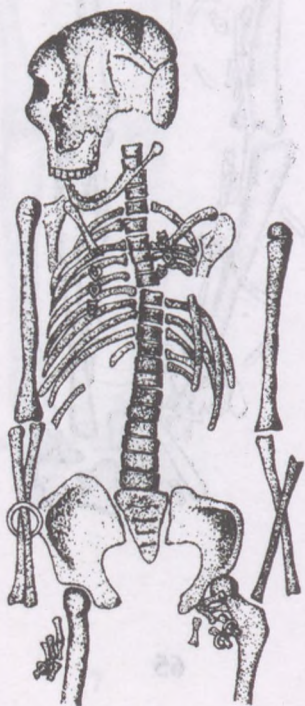
117

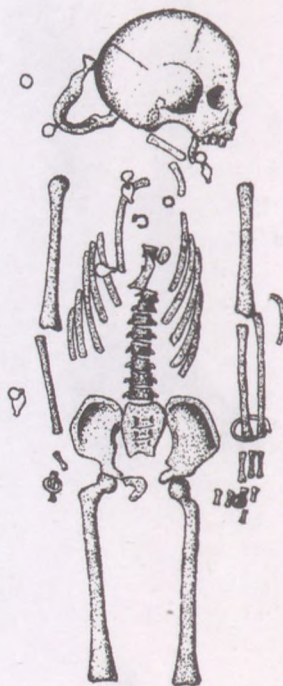
11

66

66

116

137

28. kép: Ikervár-Virág utca. A sírok részletrajzai (1:10) – A női ruhaveretek elhelyezkedése

109

42

77

88

118

112

130

52

97

12

70

82

17

31

43

12

78

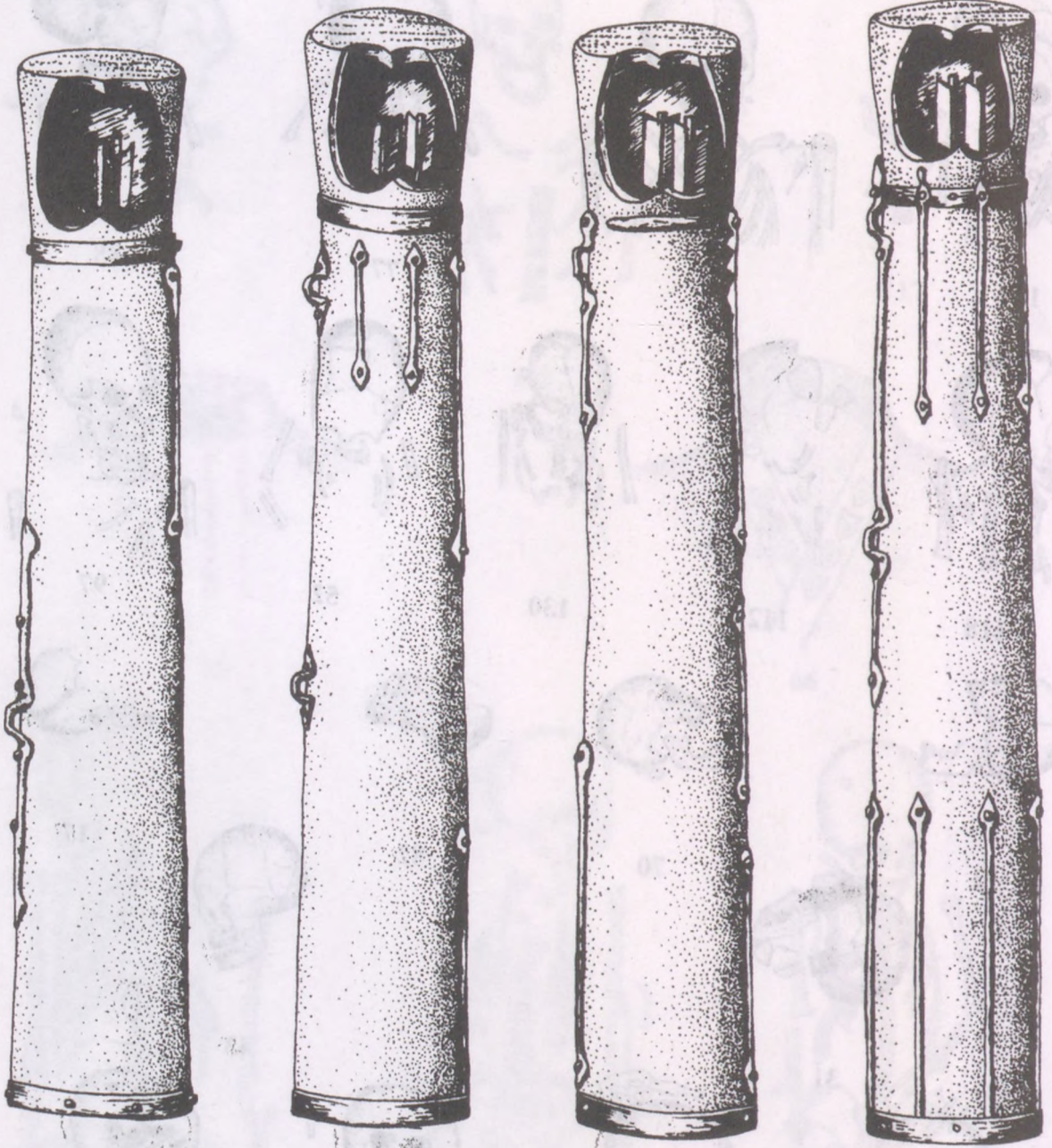

89

90

29. kép: Ikervár-Virág utca. A sírok részletrajzai (1:10) – Egyéb ékszerek és tárgyak elhelyezkedése

24

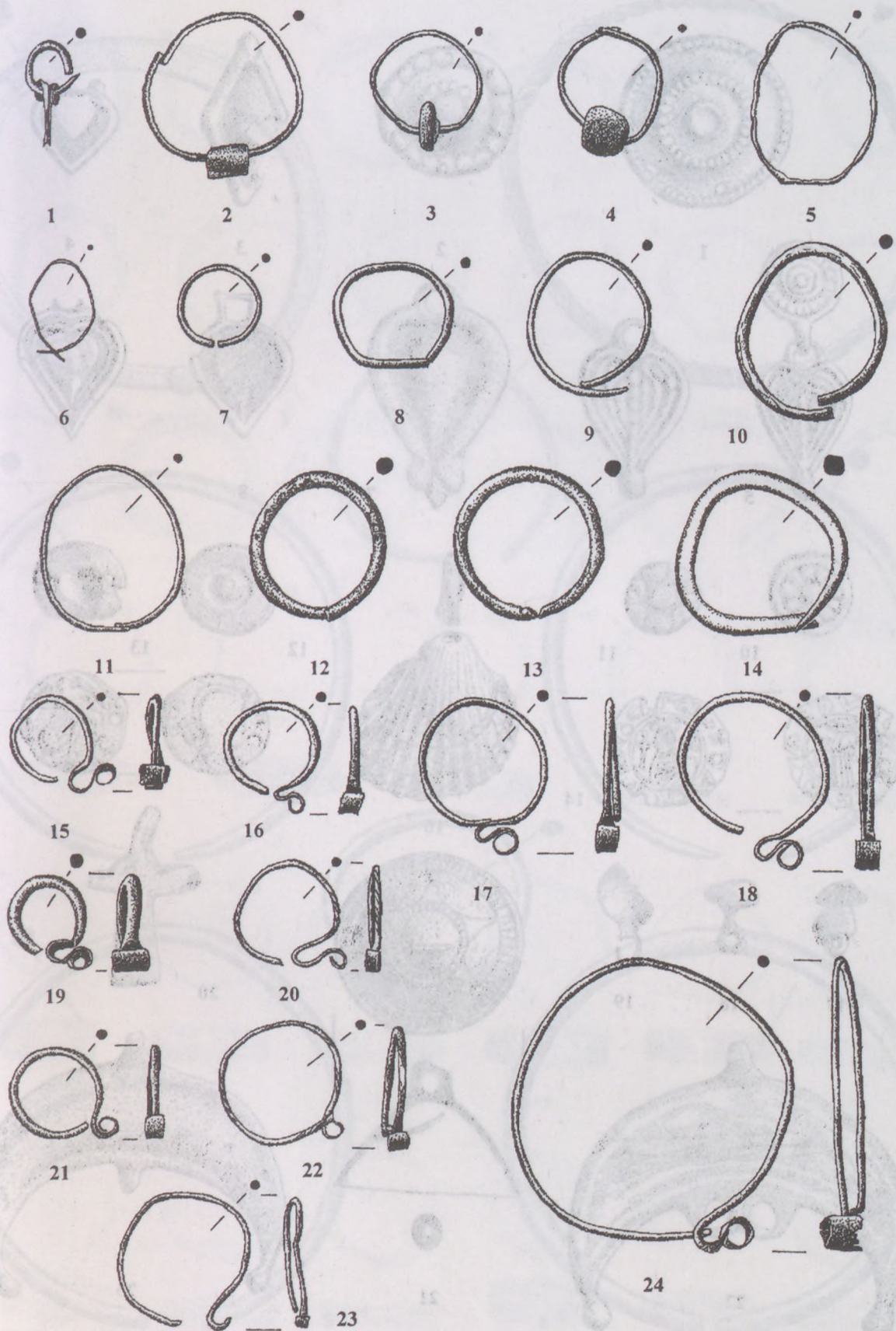
37

57

65

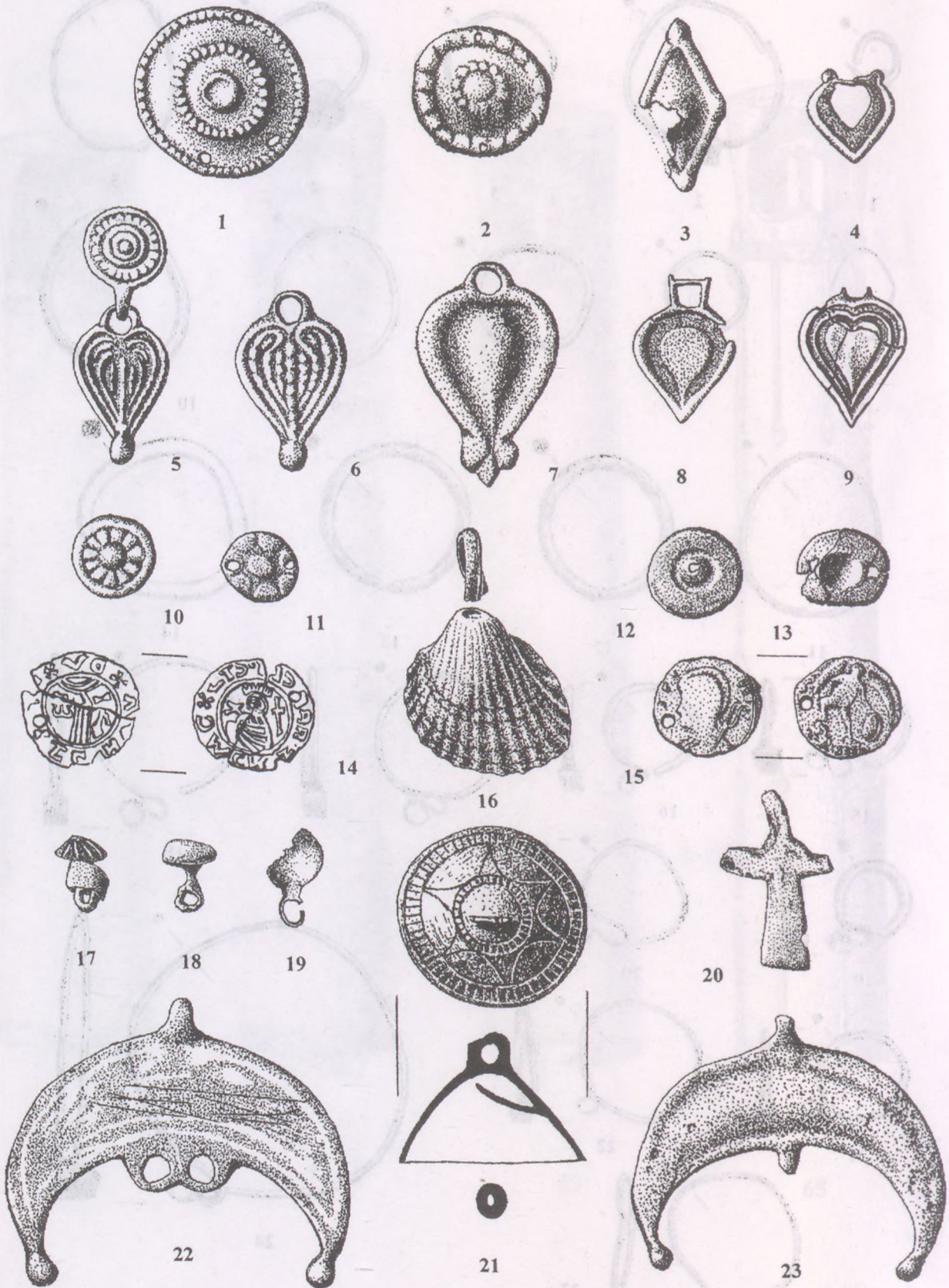
30. kép: Ikervár-Virág utca. A tegezrek rekonstrukciói (1:5)

IKERVÁR-VIRÁG UTCA

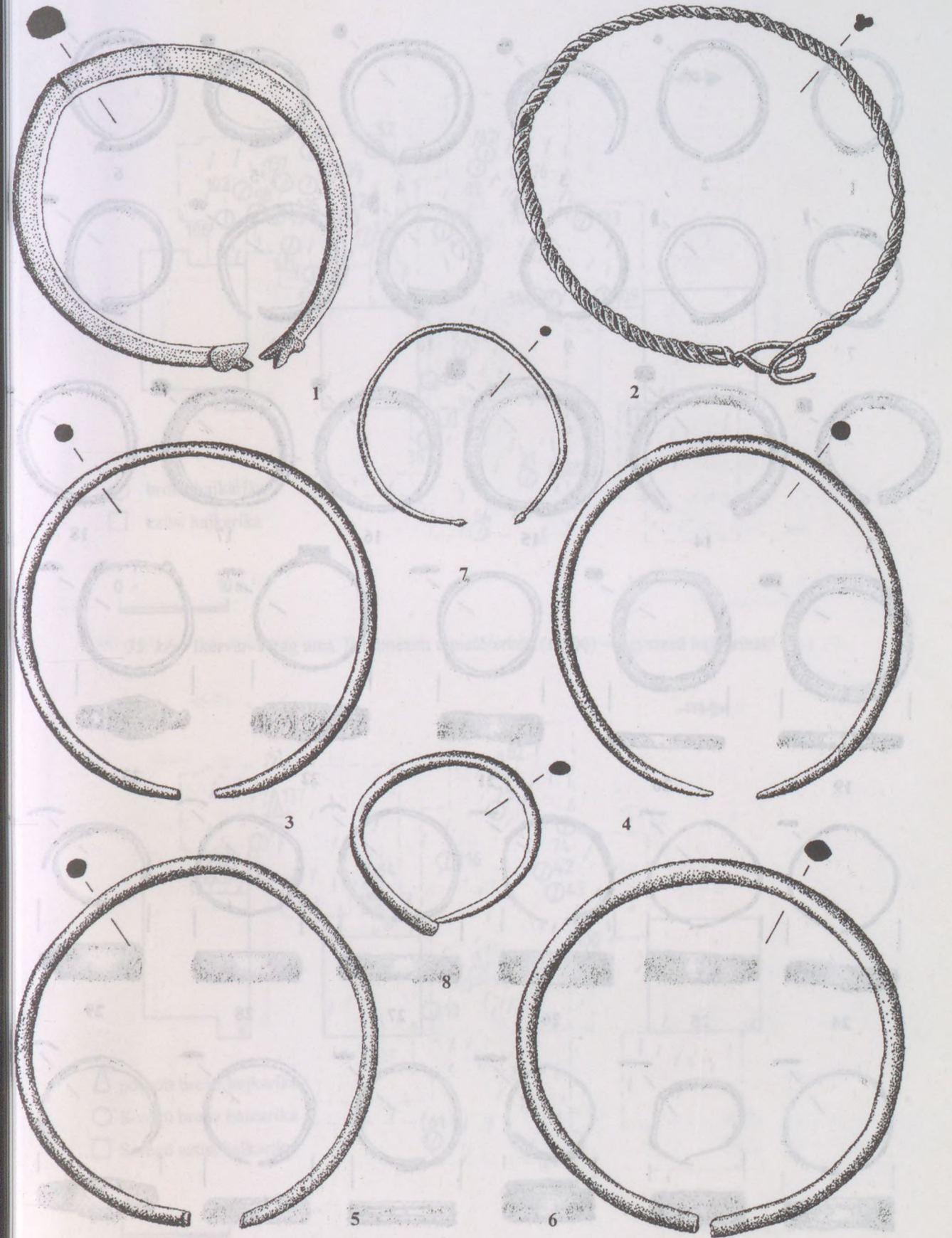
31. kép: Ikervár-Virág utca: A fülbevalók és hajkarikák típusai (1:1)

IKERVÁR-VIRÁG UTCA

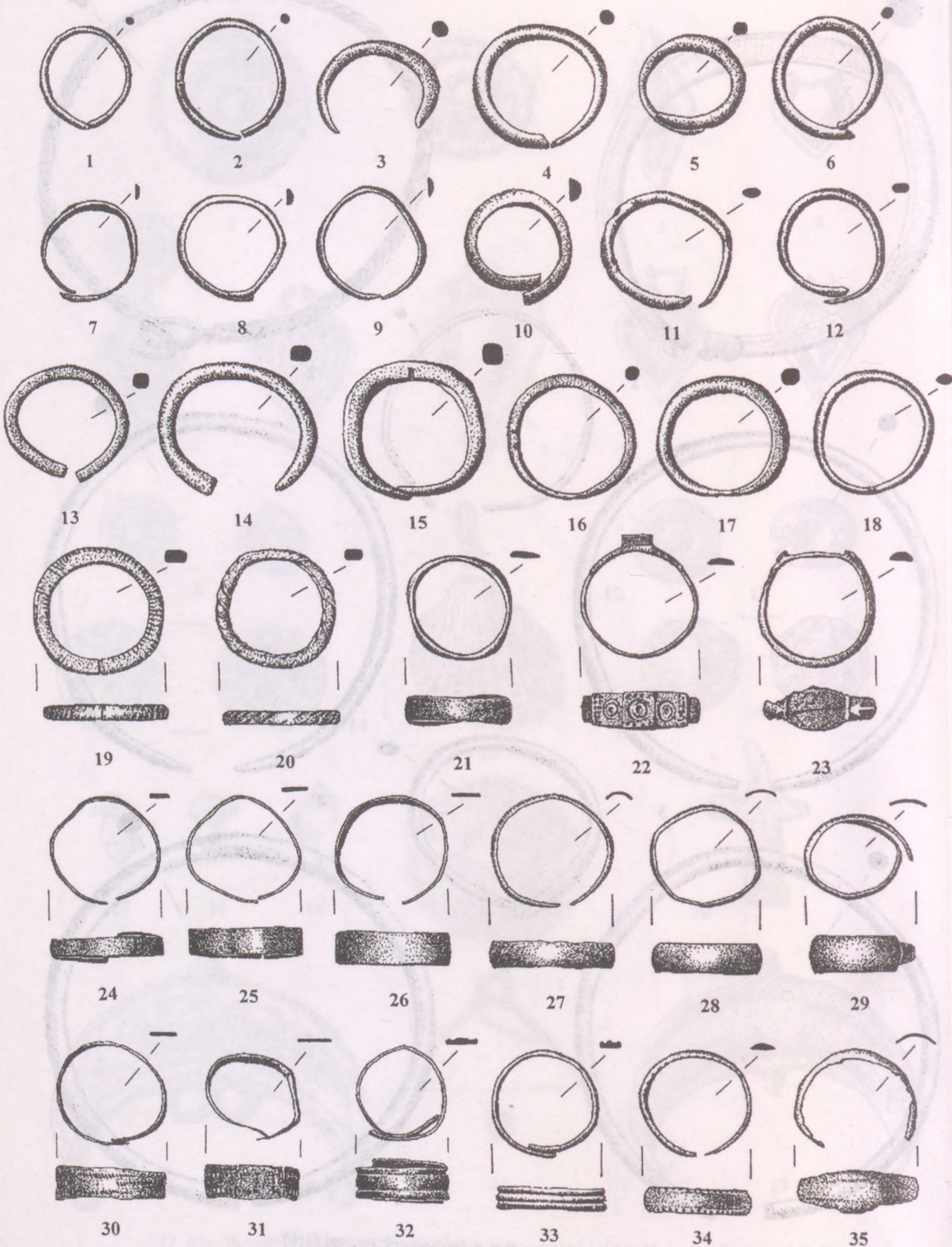
32. kép: Ikervár-Virág utca. A ruhadíszveretek, gombok, csüngők és érmék típusai (1:1)

IKERVÁR-VIRÁG UTCA

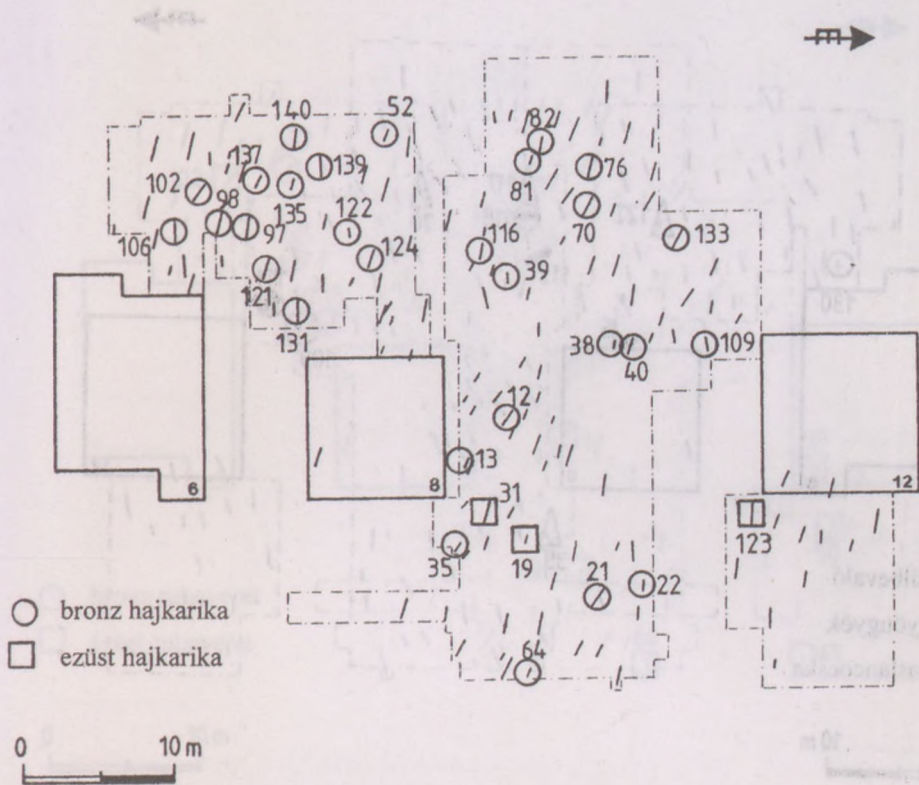
33. kép: Ikervár-Virág utca. A karperecek típusai (1:1)

IKERVÁR-VIRÁG UTCA

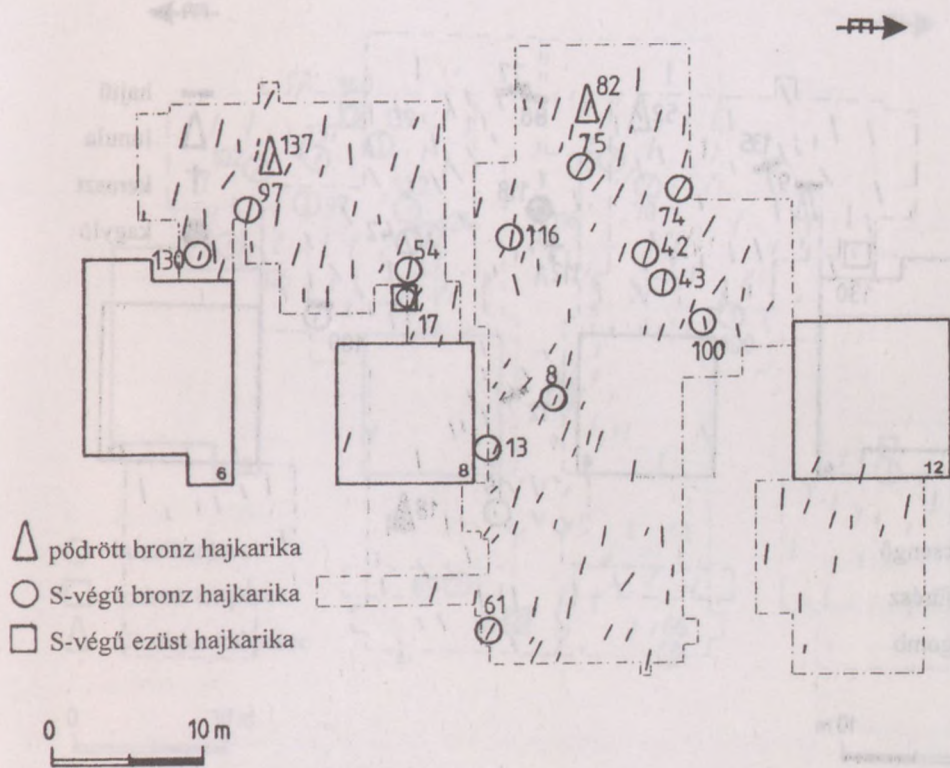

34. kép: Ikervár-Virág utca. A gyűrűk típusai (1:1)

IKERVÁR-VIRÁG UTCA

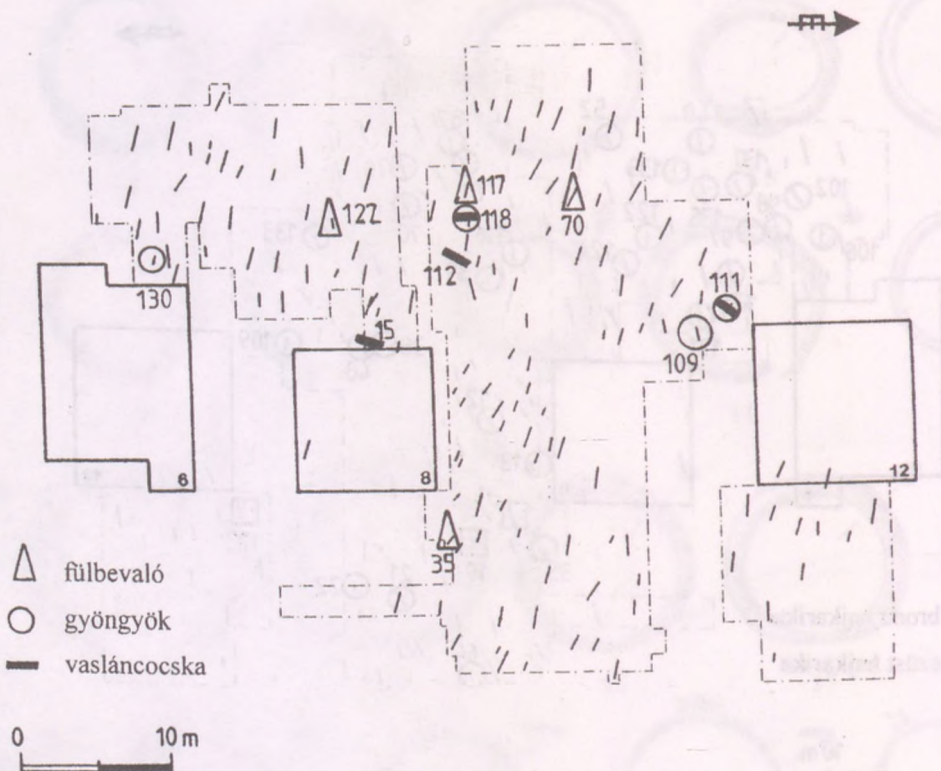

35. kép: Ikervár-Virág utca. Értelmezett temetőterkép (1:500) – Egyszerű hajkarikák

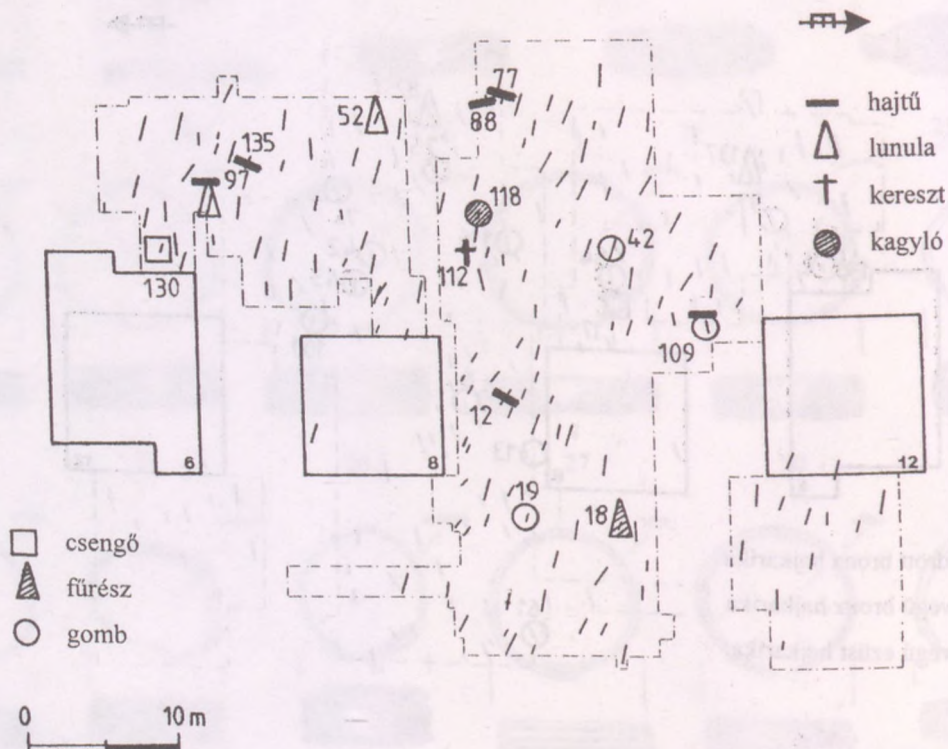

36. kép: Ikervár-Virág utca. Értelmezett temetőterkép (1:500) – Pödrött és S-végű hajkarikák

IKERVÁR-VIRÁG UTCA

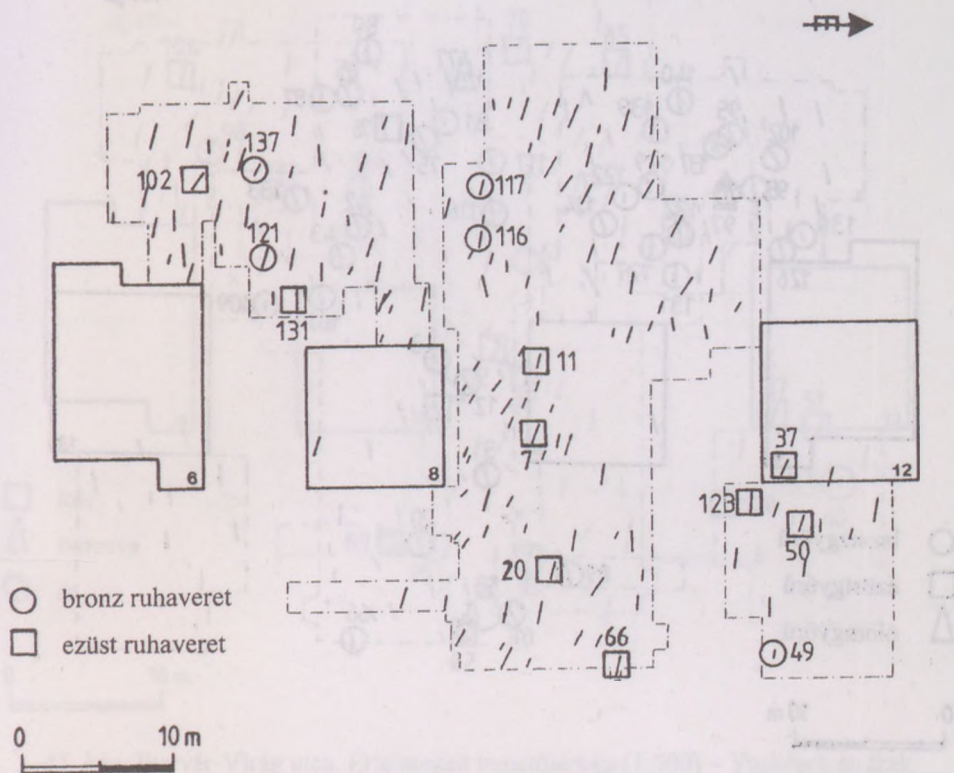

37. kép: Ikervár-Virág utca. Értelmezett temetőterkép (1:500) – Fülbevalók, gyöngyök és láncocskák

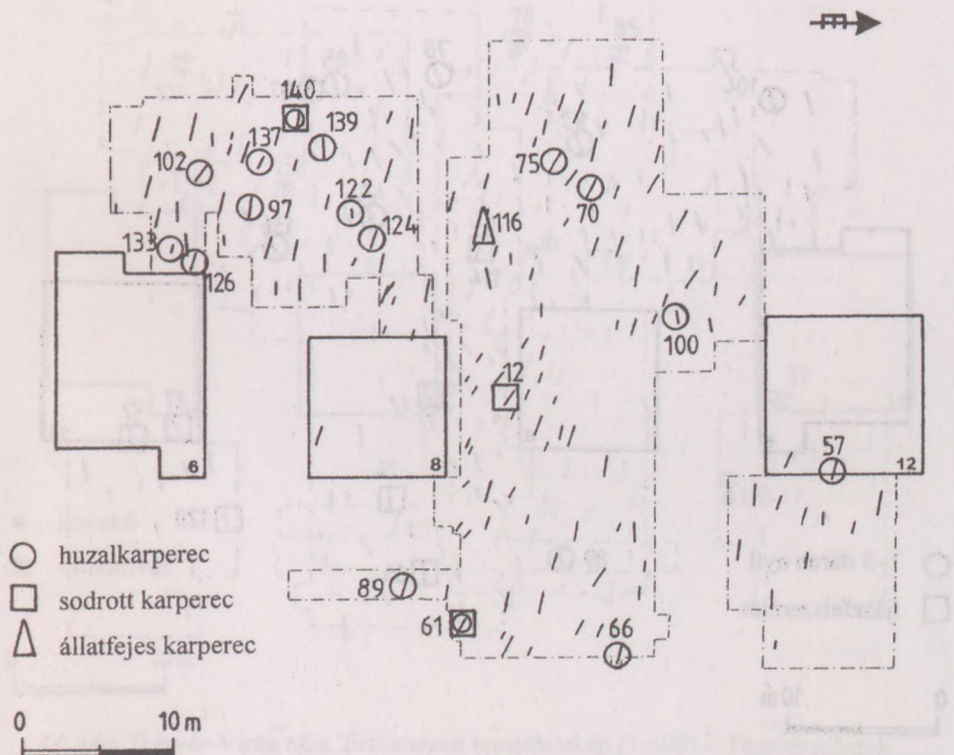

38. kép: Ikervár-Virág utca. Értelmezett temetőterkép (1:500) – Hajtűk, különféle csüngők és gombok

IKERVÁR-VIRÁG UTCA

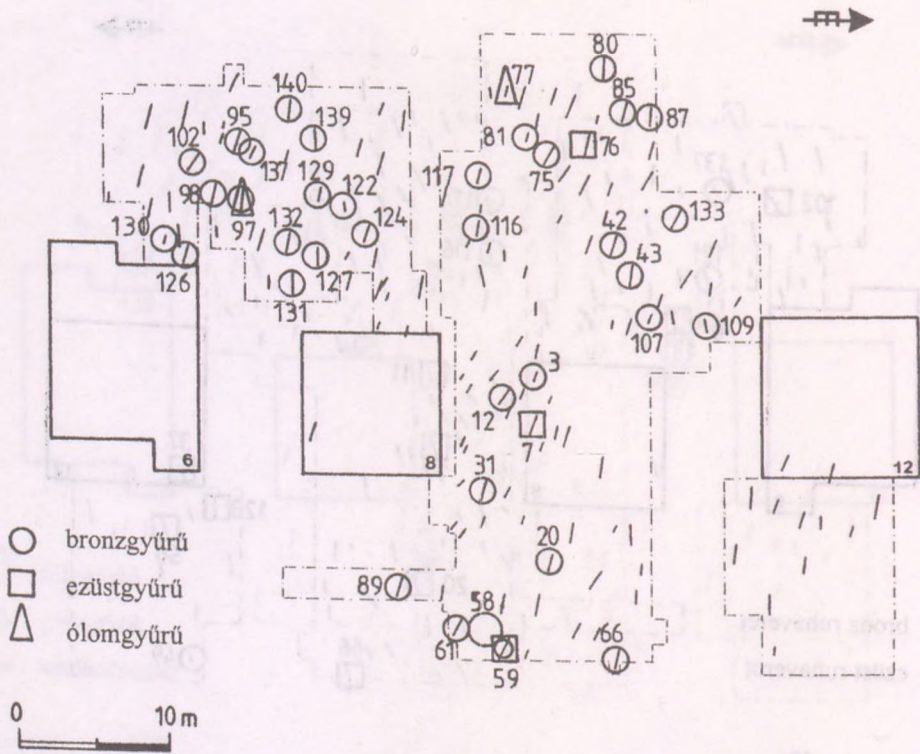

39. kép: Ikervár-Virág utca. Értelmezett temetőterkép (1:500) – Ruhaveretek

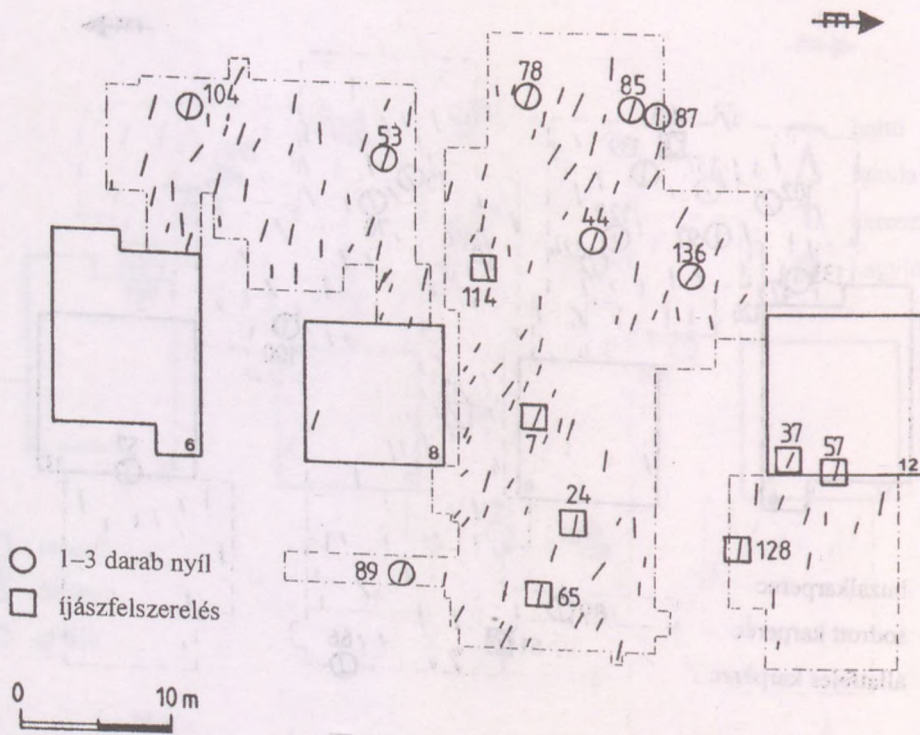

40. kép: Ikervár-Virág utca. Értelmezett temetőterkép (1:500) – Karperecek

IKERVÁR-VIRÁG UTCA

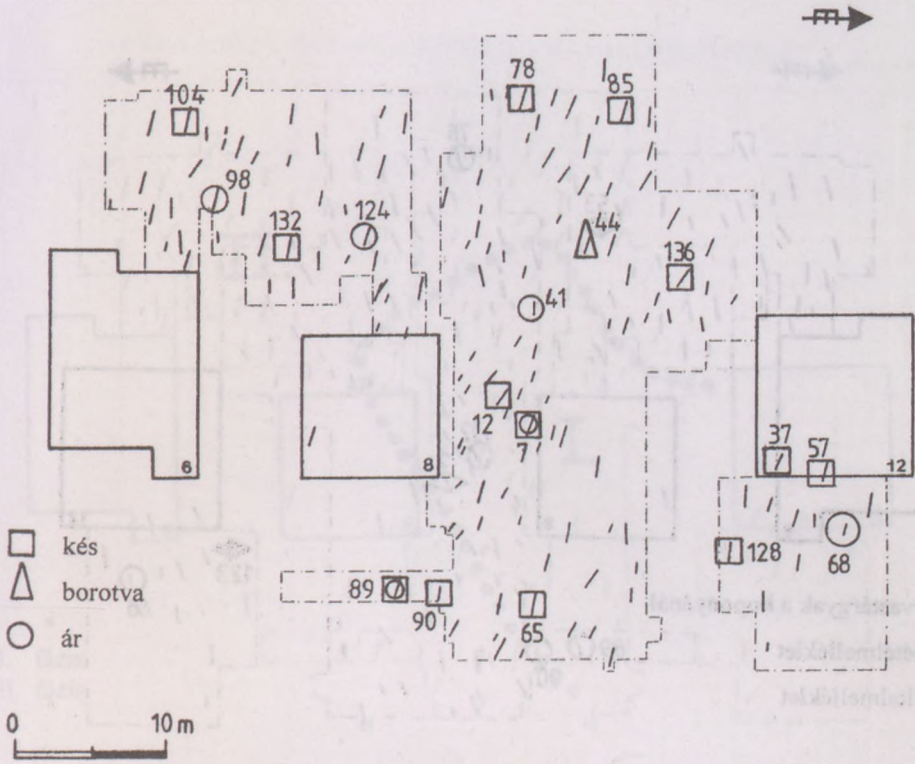

41. kép: Ikervár-Virág utca. Értelmezett temetőterkép (1:500) – Gyűrűk

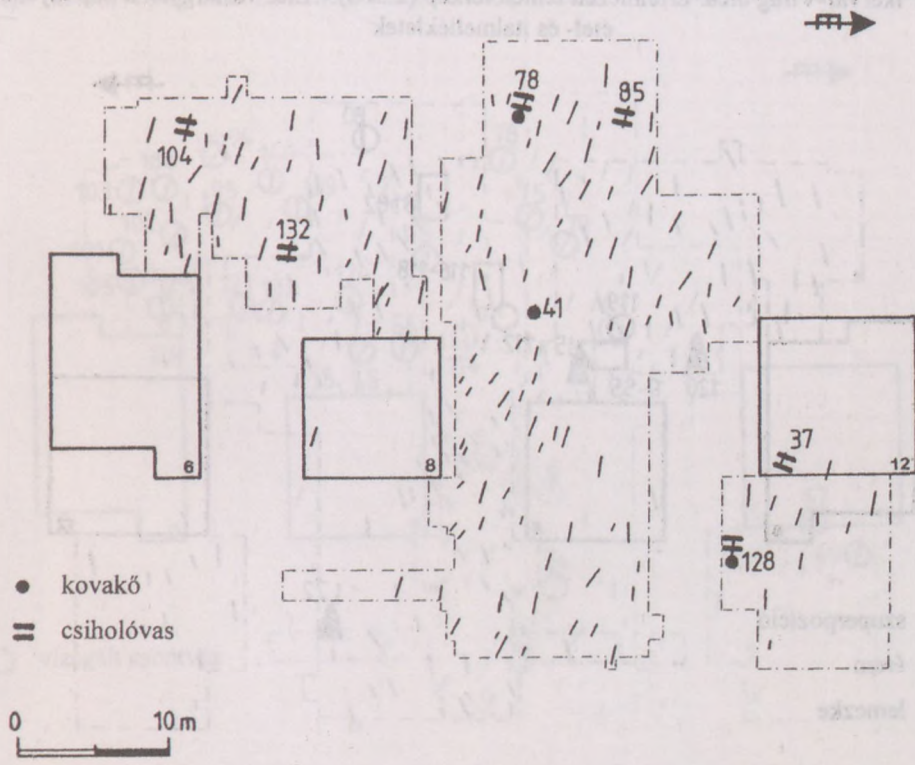

42. kép: Ikervár-Virág utca. Értelmezett temetőterkép (1:500) – Fegyverek

IKERVÁR-VIRÁG UTCA

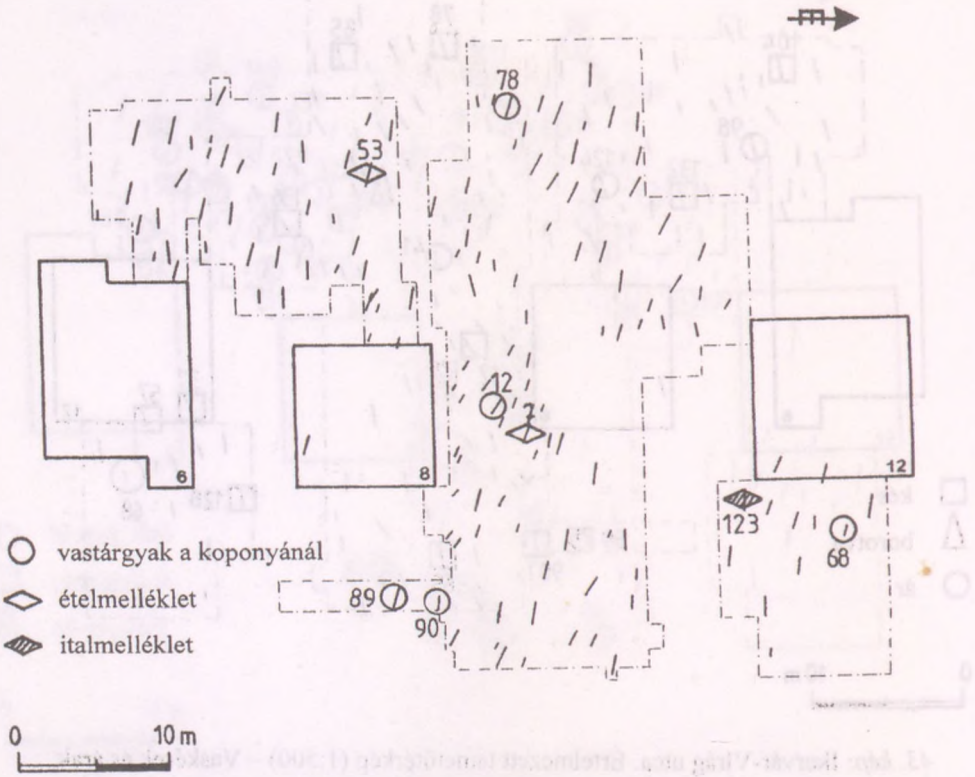

43. kép: Ikervár-Virág utca. Értelmezett temetőterkép (1:500) – Vaskések és árak

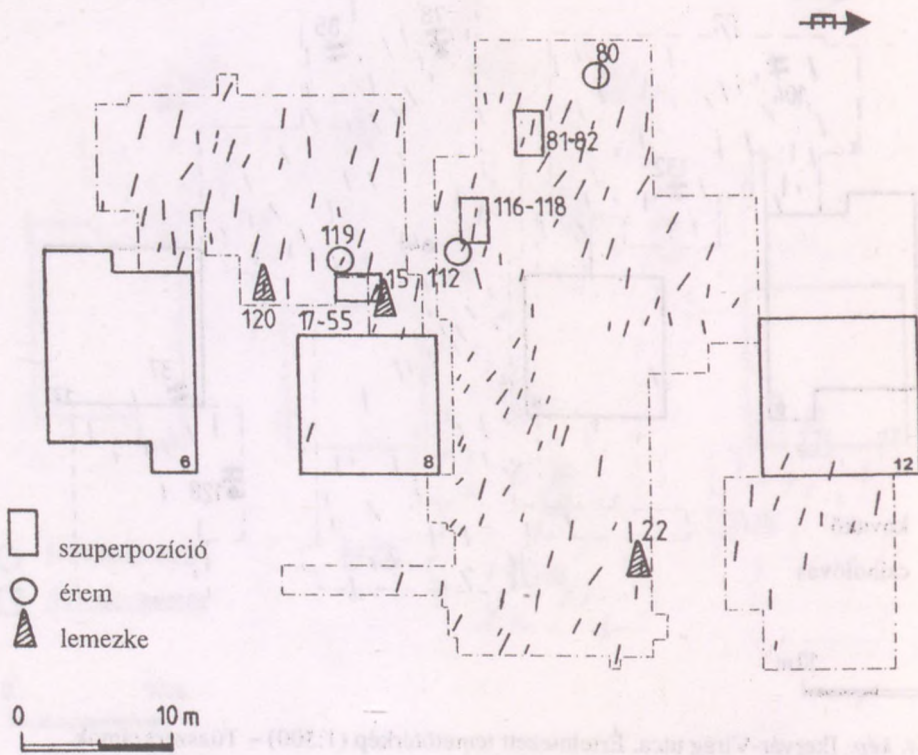

44. kép: Ikervár-Virág utca. Értelmezett temetőterkép (1:500) – Tűzszerszámok

IKERVÁR-VIRÁG UTCA

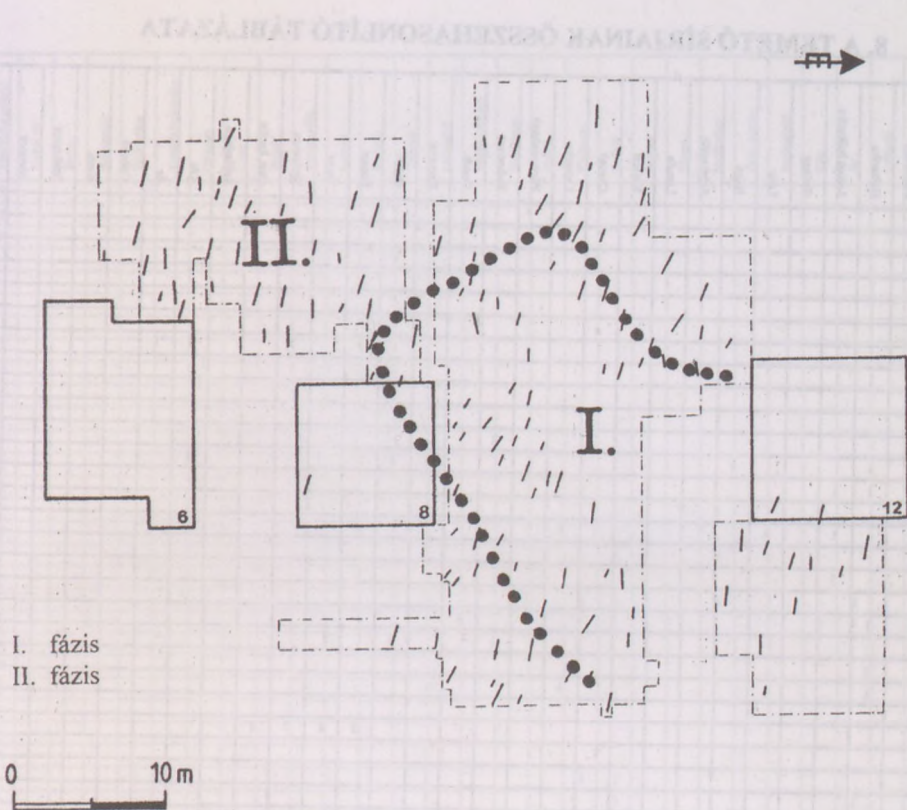

45. kép: Ikervár-Virág utca. Értelmezett temetőterkép (1:500) – Éles vastárgyak a koponyánál, étel- és italmellékletek

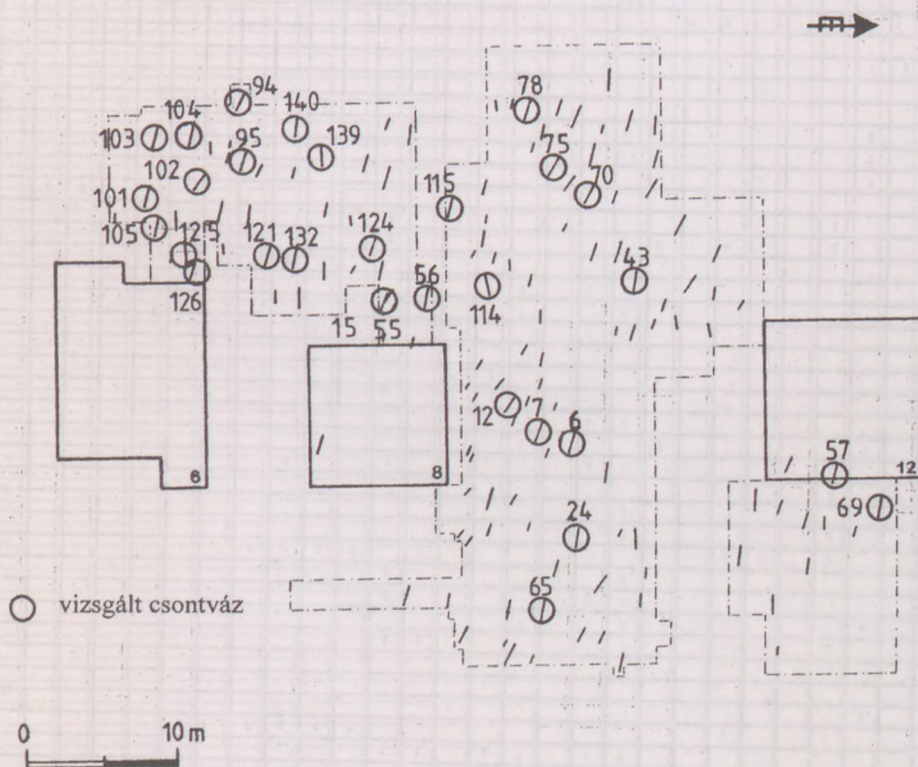

46. kép: Ikervár-Virág utca. Értelmezett temetőterkép (1:500) – Szuperpozíciók, érmék és lemezek

IKERVÁR-VIRÁG UTCA

47. kép: Ikervár-Virág utca. Értelmezett temetőtérkép (1:500) – A temető fejlődésének szakaszai

48. kép: Ikervár-Virág utca. Értelmezett temetőtérkép (1:500) – A temető vizsgálható felnőttcsontvázai

IKERVÁR-VIRÁG UTCA

9. SÍRMUTATÓ A TEMETŐTÉRKÉPHEZ

(1. melléklet)

A. — E/4	36. — K/3	72. — I/7	108. — B/7
1. — I/4	37. — K/4	73. — H/7	109. — J/5-6
2. — H/4	38. — I/5-6	74. — I/7-8	110. — G/6-7
3. — H/5	39. — G/6	75. — H/8	111. — K/6
4. — H/4	40. — I/5-6	76. — H-I/8	112. — G/7
5. — H/5	41. — H/6	77. — G-H/9	113. — J/6
6. — H/4	42. — I/6-7	78. — H/8-9	114. — G/6
7. — H/4	43. — I/6	79. — I/8	115. — G/7
8. — H/5	44. — I/6-7	80. — I/9	116. — G/7
9. — G/4	45. — H/6	81. — H/8	117. — G/7-8
10. — H/5	46. — L/3	82. — H/8	118. — G/7
11. — H/5	47. — K/2	83. — H/8-9	119. — E/6
12. — G/4-5	48. — K/2	84. — H/8-9	120. — D/6
13. — G/4	49. — K/1	85. — I/8	121. — D/6-7
14. — F/5	50. — K/3	86. — I/8	122. — E/7
15. — F/6	51. — F/8	87. — I/8	123. — K/3
16. — F/5	52. — F/8	88. — G/8-9	124. — F/7
17. — F/6	53. — F/7-8	89. — F/2	125. — C/7
18. — I/3	54. — F/6	90. — G/2	126. — C/6-7
19. — H/3	55. — F/6	91. — C/8	127. — E/6
20. — H/2	56. — F/6	92. — D/8	128. — J/2-3
21. — I/2	57. — L/3-4	93. — D/8	129. — E/7
22. — I/2	58. — G/1	94. — D/8-9	130. — C/7
23. — I/3	59. — G/1	95. — D/8	131. — E/6
24. — H/3	60. — G/2	96. — D/7	132. — E/6-7
25. — G/5	61. — G/1-2	97. — D/7	133. — J/7
26. — G/5	62. — H/1-2	98. — D/7	134. — J/6-7
27. — G/5	63. — I/1-2	99. — I-J/6	135. — E/8
28. — G/5	64. — H/1	100. — J/6	136. — J/6
29. — G/4	65. — H/2	101. — C/7-8	137. — D/8
30. — G/3	66. — I/1	102. — C/7-8	138. — F/8
31. — G/3	67. — I/2	103. — C/8	139. — E/8
32. — G/3	68. — L/3	104. — C/8	140. — E/8
33. — G/3	69. — L/3	105. — C/7	
34. — G/3	70. — H-I/7	106. — C/7	
35. — G/3	71. — H/7-8	107. — I/6	

KEMENESSZENTMÁRTON

KISS GÁBOR

13. KEMENESSZENTMÁRTON

(volt Celldömölki járás)

1. LELETKÖRÜLMÉNYEK ÉS LELŐHELY

A celldömölki Lázár-gyűjteményben (Sághegyi Múzeum) volt egykor egy honfoglalás kori típusú vaskengyel, amelyet a gyűjtemény fényképes albumának 70. tábláján is megörökítettek (SM RA 524.). A fotón jól

látszik a rávonatkozó cédula felirata is: *Kemenesszentmárton* (VMFN 1982 306–307, No. 109.). A lelőhelyről és a leletkörülményekről, valamint a tárgy további sorsáról semmit sem tudunk. Valószínűleg elveszett.

2. TELEPÜLÉSNEV

A település középkori neve: Szentmárton. Első említése: 1325: *Sanctus Martinus* (CSÁNKI 1894 II. 798.), 1413: *Zenthmarton* (MOL DL 70.013–70.014.) Köznelmes birtok volt.

A helynév a falu templomának védőszentjére, Tours-i Szent Mártonra (316–397), Savaria szülöttére utal (KISS 1978 327., 1988 I. 711.).

3. GYŰJTEMÉNY

Egykor a Lázár-gyűjtemény (volt Sághegyi Múzeum). Elveszett (+).

4. LELETLEÍRÁS

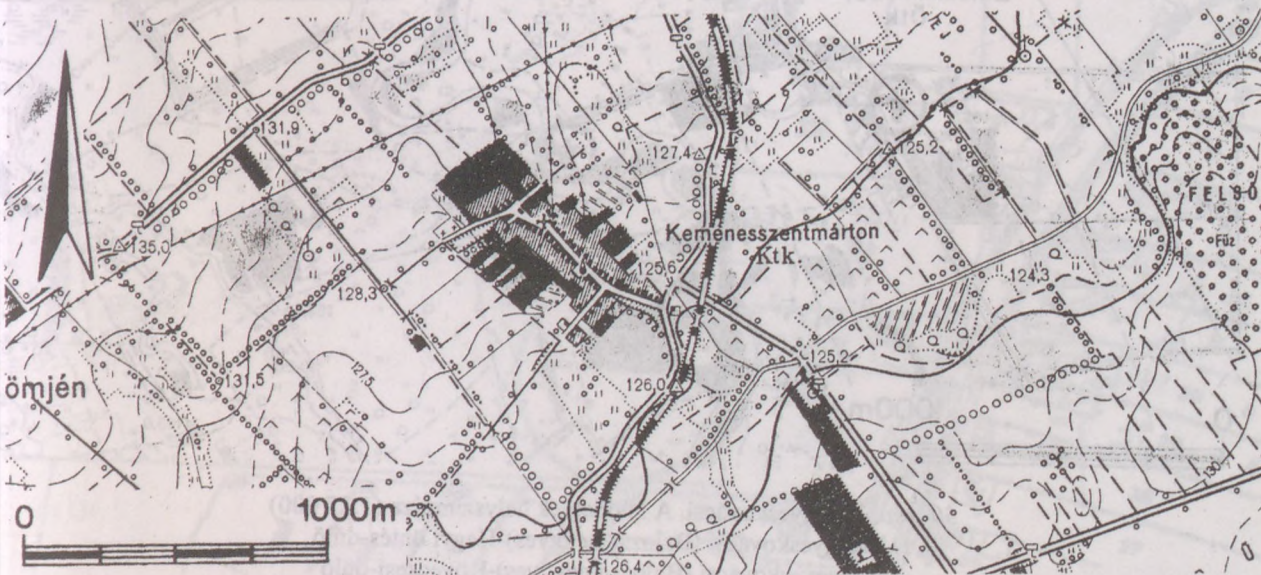
– I darab vasból kovácsolt, körte alakú, töredékes honfoglalás kori vaskengyel. A pontos méretek a

tárgy hiányában ismeretlenek. (2. tábla B/2.)

5. A LELET ÉRTÉKELÉSE

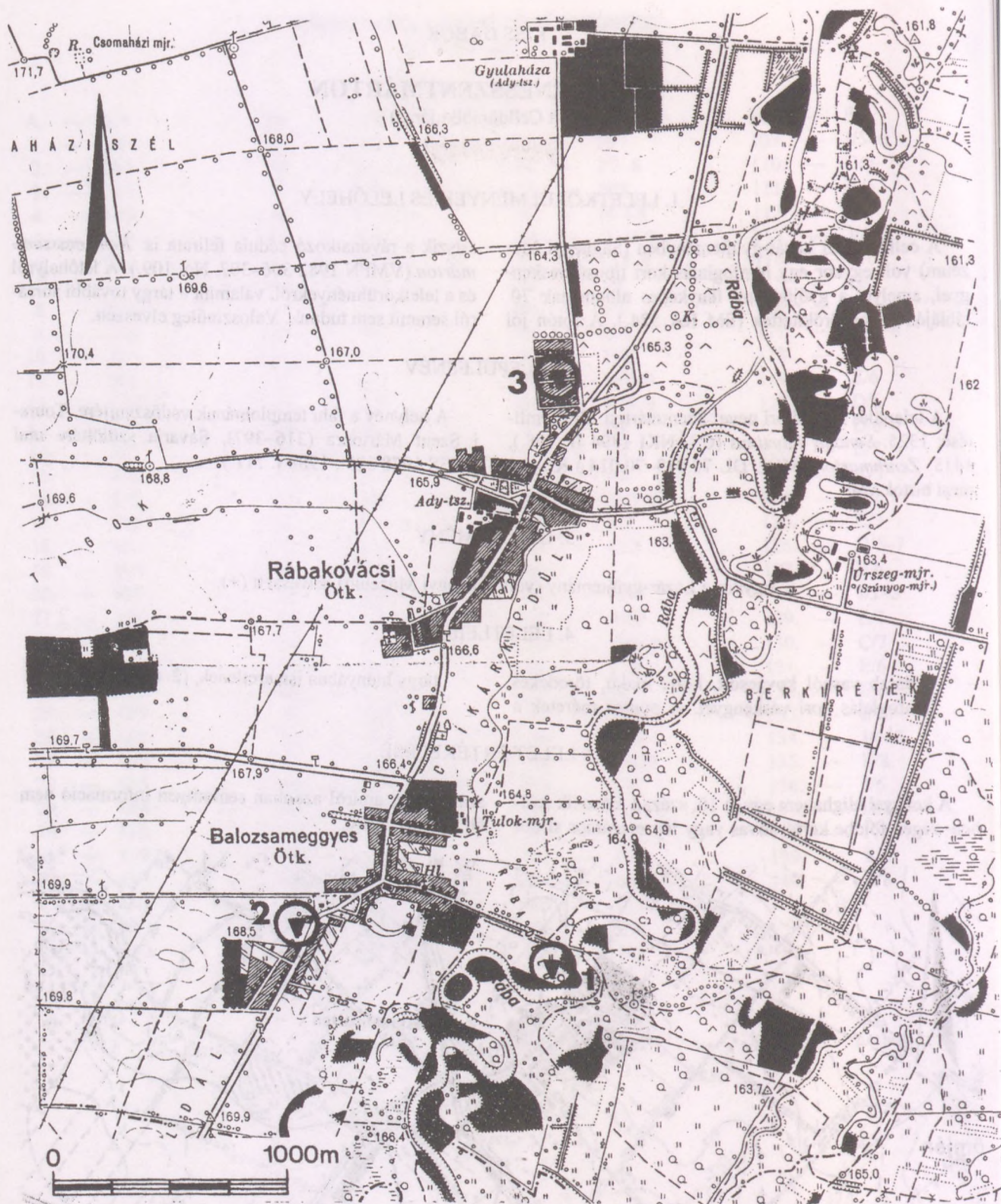
A kengyel alighanem egy, a 10. század második felében–végén földbe került lovas vagy lószerszamos sírból

származott, amiről azonban semmilyen információ nem áll rendelkezésre.

49. kép: Kemenesszentmárton. A lelőhely helyszínrajza (1:25 000)

MEGGYESKOVÁCSI

50. kép: Meggyeskovácsi. A lelőhelyek helyszínrajza (1:25 000)

1. Meggyeskovácsi (Balozsamegyes)-Hegyi öntés-dűlő
2. Meggyeskovácsi (Balozsamegyes)-Kövescesi-dűlő
3. Meggyeskovácsi (Rábakovácsi)-Munkás utca

KISS GÁBOR

14. MEGGYESKOVÁCSI (BALOZSAMEGGYES)-KÖVECSESI-DŰLŐ
(volt Sárvári járás)

1. LELETKÖRÜLMÉNYEK ÉS LELŐHELY

„Balozsameggyesen a műút É-i oldalán egy anyag-gödörben S-végű hajkarikás sírt találtak a 30-as években.” – írta Türr Ervin Vas megyei terepbejárásairól 1953. július 3-án adott jelentésében (MNM RA 43.V.1.; SM RA 1145.). A lelőhely a mai település közepén, a Hosszú-dűlőben fekvő kavicsgödör (Gavicsosi- vagy Kövecsesi-dűlő, VMFN 1982 268, No. 96/70.; Hrsz.:

0312/1.; Tszfm.: 167,5 m). Ez a hely a Rába északi partján haladó valószínűleg még római eredetű út (a mai Ikervár–Rum közút) északi oldalán fekszik, ahonnan a helybeliek elmondása alapján római kori sírok is napvilágra kerültek. A leletre eddig egyedül Medgyesi Pál figyelte fel (MEDGYESI 1982 129.).

2. TELEPÜLÉSNEV

A település középkori neve: Balozsa. Első említése: 1255: *Balase* (CSÁNKI 1894 II. 735.; UB I. 247, No. 362.)
Vasvári várföld volt.

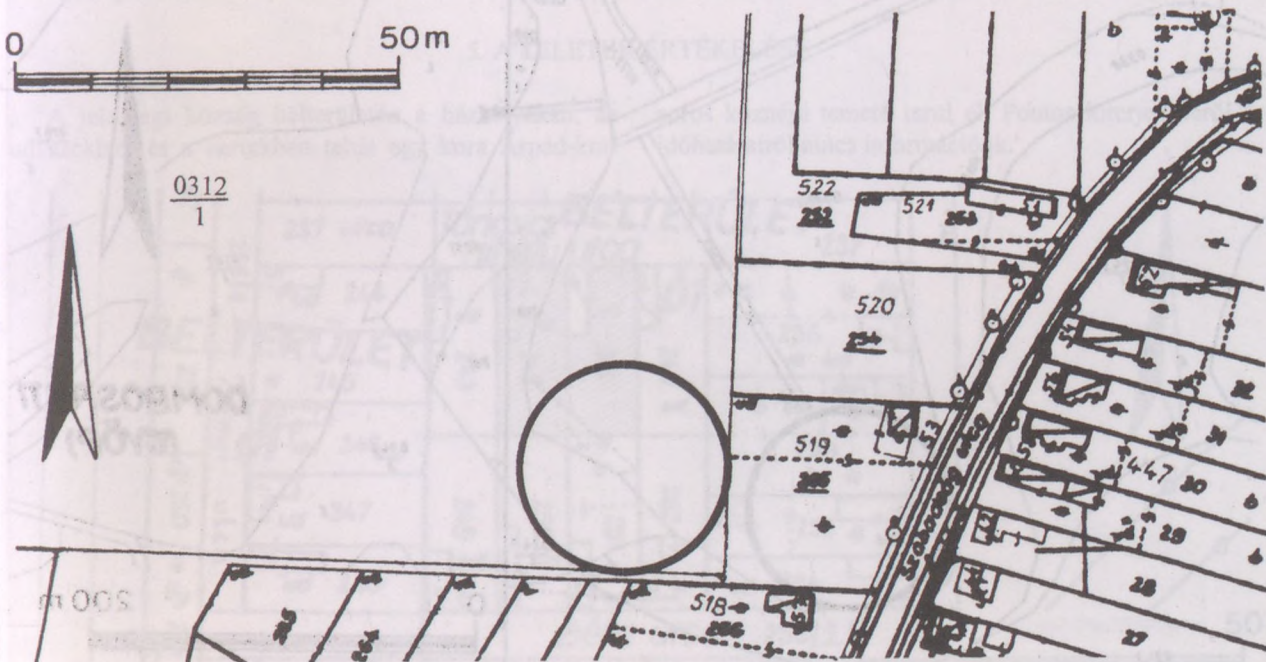
A Balozsa helynév puszta személynévből, mégpedig a magyar Balázs szláv eredetű változatából keletkezett magyar névadással (pl. a cseh *Blažej*). KISS 1988 II. 115–116.

3. LELETLEÍRÁS

– S-végű hajkarika vagy hajkarikák. Elvesztek (+).

4. A LELETEK ÉRTÉKELÉSE

Az előkerült S-végű hajkarikák egy – legalább is részben elpusztult – kora Árpád-kori soros temető helyét jelzik.

51. kép: Meggyeskovácsi (Balozsameggyes)-Kövecsesi-dűlő. A lelőhely kataszteri helyszínrajza (1:1000)

KISS GÁBOR

15. MEGGYESKOVÁCSI (BALOZSAMEGGYES)-HEGYI ÖNTÉS-DŰLŐ
(volt sárvári járás)

1. LELETKÖRÜLMÉNYEK ÉS LELOHELY

1963. augusztus 10-én Körtvélyes József balozsameggyesi lakos ajándékából jutott Szombath József rábakovácsi plébános gyűjteményébe egy állítólag „9–10. századi sírlelet (?)”-ből származó „fazék” amely Balozsamégyesen, a Hegyiöntésnél (VMFN 1982 268, No. 96/99.) a Rábából került elő (SM RA 806/1.). Mivel maga az edény elveszett, azaz a gyűjtemény maradványaival együtt nem került a szombathelyi Savaria Múzeumba, pontos keltezése megállapíthatatlan.

Ugyancsak kérdéses a lelet sírból való származása is! A Sárvár környéki kora Árpád-kori falvakról írt munkájában Károlyi Mária a Rábakovácsiban előkerült edényeket a következőképpen jellemezte: „Rábakovácsi községből jellegzetes kora Árpád-kori hullámvonal díszítésű fazekakat ismerünk, amelyek készülhettek akár a X. században is.” (KÁROLYI 1975 229, 234.) (Hrsz.: 0336.; Tszfm.: 165 m.)

2. TELEPÜLÉSNEV

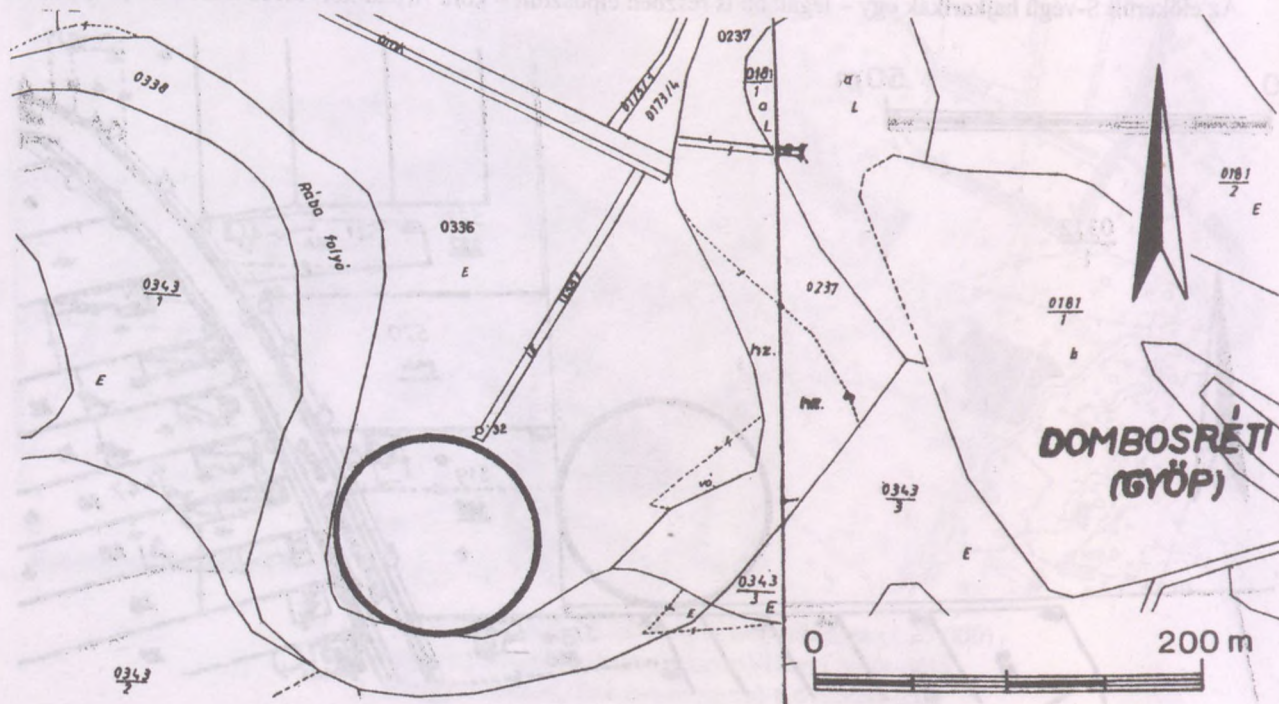
A település középkori neve: Balozsa. (Az adatokat lásd a 14. számú lelőhelynél!)

3. GYŰJTEMÉNY

Egykor a Szombath-gyűjtemény (Rábakovácsi). Ltsz.: XXXIV. 64.7.1. Elveszett (+).

4. LELETLEÍRÁS

– 1 darab, „fazék”-ként leírt, valószínűleg hullámvonaldíszes edény. Elveszett (+).

52. kép: Meggyeskovácsi (Balozsamégyes)-Hegyi öntés-dűlő. A lelőhely kataszteri helyszínrajza (1:4000)

MEGGYESKOVÁCSI-MUNKÁS UTCA

KISS GÁBOR

16. MEGGYESKOVÁCSI (RÁBAKOVÁCSI)-MUNKÁS UTCA

(volt Sárvári járás)

1. LELETKÖRÜLMÉNYEK ÉS LELŐHELY

1954. január 3-án kerültek Szombath Ferenc rábakovácsi plébános gyűjteményébe a rábakovácsi Munkás utcából, özv. Pásti Gyuláné kertjéből egy infans II. korú gyermekkoponya töredékei. A lelőhely ma a Dózsa György utca 4. számú ház kertje (Hrsz.: 242.; Tszfm.:

165 m). Ugyanitt, pontosabban a ház udvarán (Pásti Gyula udvara) (Hrsz.: 241.), nyilván csontváz mellől került napvilágra további 2 hegyesedő végű bronz huzalgyűrű, amely 1962-ben jutott a Szombath-gyűjteménybe Pásti György ajándékaként.

2. TELEPÜLÉSNEV

A település középkori neve: Kovácsi. Első említése: 1238: *Kowach* (UB I. 187–188, No. 262.). Vasvári vár-birtok volt. (CSÁNKI 1894 II. 767.; HECKENAST 1968 158.; 1970 112. No. 204.

A helynév a szláv eredetű magyar kovács (vasműves) főnév birtoklást kifejező *-i* képzős származéka. Fjedelmi (királyi) szolgálatban levő kovácsok településére utal. (KISS 1987 416, 446., 1988 II. 115–116, 196.)

3. GYŰJTEMÉNY

Régészeti leletek: Savaria Múzeum, Ltsz.: K.98.2.1–2. Embertani anyag: Savaria Múzeum, Ltsz.:E.98.2.1.

Korábban mindkettő: Szombath-gyűjtemény (Rábakovácsi), Ltsz.: II. 62.3.1., illetve szám nélkül.

4. LELETLEÍRÁS

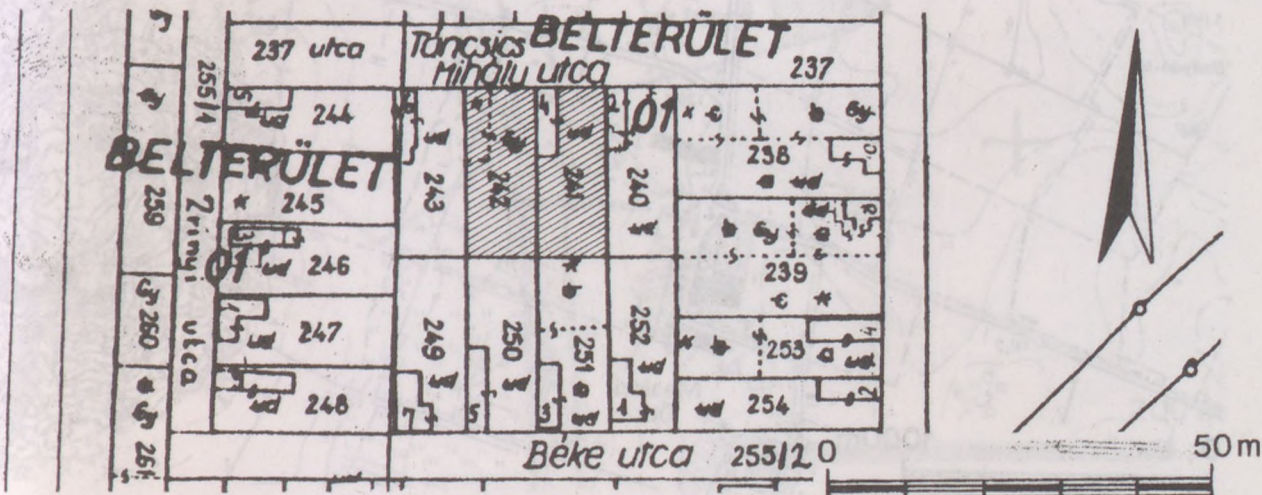
1 darab nyitott bronz huzalgyűrű. (Á: 2,3 x 2,5 cm; HH: 7,0 cm; HÁ: 0,34 cm; S: 4,3 g.) Ltsz.: K.98.2.1. (85. tábla C/1.)

1 darab nyitott bronz huzalgyűrű. (Á: 2,4 x 2,6 cm; HH: 7,7 cm; HÁ: 0,38 cm; S: 4,9 g.) Ltsz.: K.98.2.2. (85. tábla C/2.)

5. A LELETEK ÉRTÉKELÉSE

A jelenlegi község belterületén a házhelyeken, az udvarokban és a kertekben tehát egy kora Árpád-kori

soros köznépi temető terül el. Pontos kiterjedéséről és időhatáraitól nincs információnk.

53. kép: Meggyeskovácsi (Rábakovácsi)-Munkás utca. A lelőhely kataszteri helyszínrajza (1:1000)

KISS GÁBOR

17. MESTERI-INTAPUSZTA, TEMETŐ MELLETT

(volt Celldömölki járás)

I. LELETKÖRÜLMÉNYEK

A Mesteri-Intapusztán, az ideggyógyintézet közelében levő, mai temető közvetlen szomszédságában 1934 nyarán kb. 70 cm mélységből egy férfi csontváza került elő (A. sír). Ennek a sírhelynek a környékén 1941. szeptember 3-án Holéczy Zoltán celldömölki orvos kezdett

ásatásokat 8 helybeli polgári iskolai diák segítségével, miután erre 1939-ben az Országos Magyar Történeti Múzeumtól (MNM) megbízást, később pedig anyagi támogatást is kapott. Összesen 11 vagy 12 sírt tártak fel.

54. kép: Mesteri-Intapuszta, Temető mellett. A lelőhely helyszínrajza (1:25 000)

MESTERI-INTAPUSZTA

Az I. számú, derékszög alakú, kb. 20 méter hosszú, 80 cm széles 1,5 m mély kutatóárokban, erősen bolygatótt rétegben emberi csontmaradványok mellett a római korból származó téglákat, cserepeket és vasszögeket, valamint egy leégett (szerinte) római épület északi és keleti „80 cm széles, 50 cm magas igen jó habarcsolású, bazalt tufából álló” falát találta. A II. számú derékszögű árokban cserép- és téglamaradványok voltak. A III. számú árokban megtalálta a sírokat, amelyek sűrű sorokban, egymástól 50-80-120 cm-re feküdtek nagyjából azonos mélységben, Ny-K-i tájolással. E helyen összesen 12 temetkezést tárt fel. Kutatásának jelentésben már megfogalmazott eredményeit (MNM RA 13.I.I.; SM RA

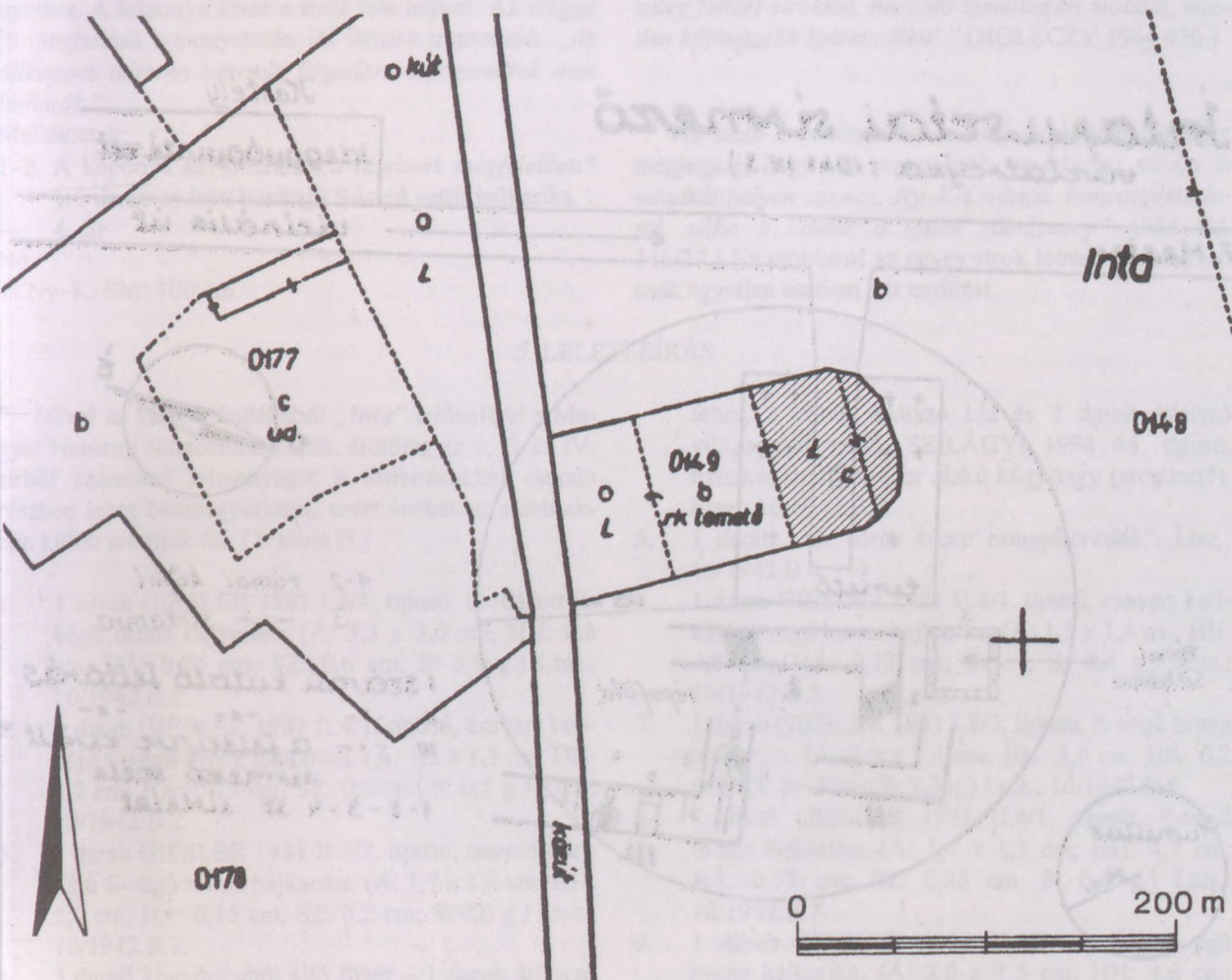
546/61-62.; SM RA 1147.) két évtized múltán maga közölte (HOLÉCZY 1964 421-429.).

A feltárt leletanyag múzeumba kerüléséről Oberschall Magdolna adott hírt (OBERSCHALL 1947 41.), amelyet a lelőhelykataszter viszont Celldömölk név alatt vett számba (FÉK 1962 27, No. 143), lévén a leltárkönyv is a celldömölki bencés apátság mellett napvilágra került hasonló korú leletanyaggal egy számon, „Inta” lelőhellyel rögzítette. A feltárt temetőrészletre összefoglalásában Tettamanti Sarolta is hivatkozott (TETTAMANTI 1975 81, No. 58.), szakdolgozatában pedig Medgyesi Pál foglalkozott vele (MEDGYESI 1982 131-132, XIV. t. 7-18.).

2. LELŐHELY

A temetőrészlet a Mesteri községhez tartozó Intapusztán, az idegyógyintézet közelében, az Inotai-ér északnyugati partján, egy kb. 150 cm magas, kör alakú, kb. 125 méter sugarú dombon, a mai temető (VMFN 1982 324, No. 115/21.) közvetlen szomszédságában el-

terülő szántóföldön (akkor cukorrépa-föld) került feltárrásra (Hrsz.: 0148.; Tszfm.: 132, 5 m). Az ásatások emléke a helynévben ma – nyilvánvalóan-tévesen – „Kelta temető”-ként él tovább (VMFN 1982 324, No. 115/23.).

55. kép: Mesteri-Intapuszta, Temető mellett. A lelőhely kataszteri helyszínrajza (1:4000)

3. TELEPÜLÉSNEV

A település középkori neve: Inta. Első említése: 1325: *Inta* (CSÁNKI 1894 II. 758.) Eredetileg királyi birtok lehetett.

A helynév puszta személynévből keletkezett magyar névadással. Az előzményül szolgáló személynév bizonyára szláv eredetű (vö. szerbhorvát *Junota*, lengyel

Junota-Inota, cseh *Janota*). Más felfogás szerint a helynév alapjául szolgáló személynév elvonás egy kicsinyítő képzős származéknak felfogott magyar *Jonatas* (latin: *Jonathas*) személynévből. (KISS 1987 291., 1988 I. 629-630.)

4. GYŰJTEMÉNY

Régészeti leletek: Magyar Nemzeti Múzeum, Középkori Gyűjtemény, Ltsz.: 10/1942.B.1-8.

Embertani anyag: Magyar Természettudományi Múzeum, Embertani Tár, Ltsz.: 4251-4253.

5. SÍRLEÍRÁSOK

— 1. sír

„Javakorabeli kb. 50 év körüli” nő.

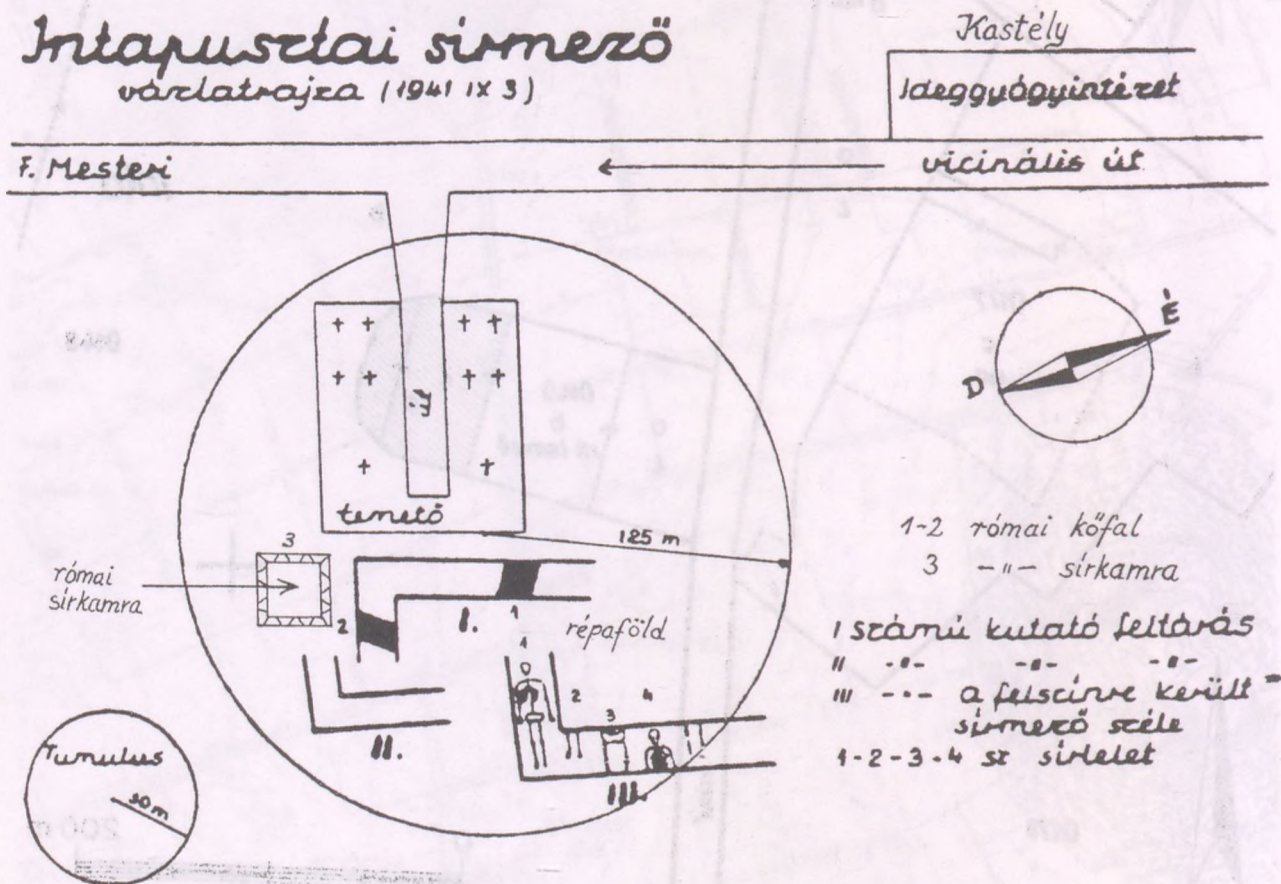
T: Ny-K; M: 120 cm.

Jó megtartású, háton fekvő kinyújtott csontváz, karok a test mellett nyújtva.

Melléklet:

1. A jobb halánték mellett 1 darab sodrott karikájú S-végű rosszszűst hajkarika. (Á: 1,5 cm.)

*Intapusztai sírmező
vázlatrajza (1941 IX 3)*

56. kép: Mesteri-Intapuszta, Temető mellett. Holéczy Zoltán ásatási vázlatrajza

— 2. sír

„Középkorú, középtermetű férfi” (A mellékletek szerint viszont inkább nő!)

T: Ny-K; SM: 100 cm; SSZ: 60 cm.

(A sír „az 1. sír mellett balról, attól 50 cm távolságban, azzal párhuzamosan” feküdt.) A bolygatatlan fekete humuszban jó megtartású, háton fekvő kinyújtott csontváz, karok a test mellett nyújtva. A koponya kissé előre és jobbra fordult.

Mellékletek:

- 1-2. A koponya két oldalán „a füleknek megfelelően” 1-1 darab sodrott karikájú S-végű rosszezüst hajkarika. (Á: 1,5 cm.)
3. „Az állcsont mellett jobbról” 1 darab az előbbieknél kb. kétszerese nagyobb ép S-végű hajkarika.
4. A nyakcsigolyák körül 5 darab átlátszó, hatszögletűre csiszolt hegyikristály gyöngy és egy törött kis vörös lapos kvarclapocska (+).

— 3. sír

„Kb. 60 év körüli nő.”

T: Ny-K.

Háton fekvő kinyújtott csontváz, karok a test mellett nyújtva. A koponya kissé a mell felé hajlott. Az eléggé jó megtartású koponyatetőn jól látható trepanáció. „Az állkapocs teljesen sorvadtt, fogatlan, a fogmedrek nem láthatók.”

Mellékletek:

- 1-2. A koponya két oldalán „a füleknek megfelelően” 1-1 darab sodrott karikájú S-végű ezüst hajkarika.

— 4. sír

Nő.

T: Ny-K; SM: 100 cm.

„Jól megtartott, háton fekvő női csontváz. A koponya kissé balra hajlik.”

Mellékletek:

- 1-2. A koponya két oldalán 1-1 darab S-végű ezüst hajkarika.
 3. Balról az állcsont alatt 1 darab nagyobb S-végű bronz hajkarika.
- A sír földjében a római villa kultúrrétegéből származó leletek:
4. A csontváz felett kb. 50 cm mélyen 1 darab római bronzérme (Valens – 364–378).
 5. Lejjebb a csontváz felé több „római és népvándorláskori” edénytöredék, az „egyik edénydarab szájadékánál érdekes és szép hullámos rajzolat”.
 6. „A csontváz feletti törmelékteregben” egy kisebb nyeles vaskés (+).
 7. 2 darab hosszú kovácsoltvas szeg (+).

— 5-12. sír

„Ezek után még feltártunk ugyancsak szorosan egymás melletti betemetkezéssel egyenlő mélyben kb. nyolc sírt. Ezek részben minden különösebb lelet nélkül, másrészt teljes hasonlóságot és azonosságot mutattak a már előzőleg feltárt sírokkal, hasonló temetkezési móddal, minden különösebb ígéret nélkül.” (HOLÉCZY 1964 426.)

Az ásató a celledömölki és intai sírokról összegezve megjegyzi, hogy „A csontvázak temetkezési módja is mindkét helyen azonos, Ny-K-i irányú, hanyattfektetéssel, néha a balkar a testre ráhelyezve.” (SM RA 546/27.) Ez utóbbiról az egyes sírok leírásánál azonban csak egyetlen esetben tett említést.

5. LELETLEÍRÁS

Mivel az ásató ajándékából „Inta” lelőhellyel a Magyar Nemzeti Múzeumba került, állítólag az I., II. és IV. sírből származó leletanyagot a sírleírásokkal csupán részben lehet összeegyeztetni, ezért ezeket az alábbiakban külön soroljuk fel: (1. tábla B.)

1. 1 darab GIESLER 1981 I.8/4. típusú, bordázott S-végű bronz hajkarika. (Á: 3,3 x 3,0 cm; HH: 8,5 cm; HÁ: 0,24 cm; SZ: 0,6 cm; S: 3,3 g.) Ltsz.: 10/1942.B.1.
2. 1 darab GIESLER 1981 II.4/1. típusú, csavart karikájú S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,5 x 1,5 cm; HH: 4,7 cm; HÁ: 0,13 cm; SZ: 0,3 cm; S: 0,5 g.) Ltsz.: 10/1942.B.2.
3. 1 darab GIESLER 1981 II.5/2. típusú, csavart karikájú S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,7 x 1,6 cm; HH: 5,0 cm; HÁ: 0,15 cm; SZ: 0,2 cm; S: 0,6 g.) Ltsz.: 10/1942.B.2.
4. 5 darab kőgyöngyből álló füzér – 1 darab átlátszó

fehér, 2 darab átlátszó lila és 2 darab átlátszó világoszöld színű, SZILÁGYI 1994 46. típusú, tizenkét lapú poliéder alakú kőgyöngy (ametszt?). Ltsz.: 10/1942.B.3.

5. 1 darab „kis vörös kvarc csüngőtöredék”. Ltsz.: 10/1942.B.4. (+)
6. 1 darab GIESLER 1981 II.4/1. típusú, csavart karikájú S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,5 x 1,4 cm; HH: 4,8 cm; HÁ: 0,12 cm; SZ: -; S: 0,4 g.) Ltsz.: 10/1942.B.5.
7. 1 darab GIESLER 1981 I.8/3. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 2,9 x 2,4 cm; HH: 8,0 cm; HÁ: 0,2 cm; SZ: 0,45 cm; S: 2,3 g.) Ltsz.: 10/1942.B.6.
8. 1 darab GIESLER 1981 II.4/1. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,7 x 1,5 cm; HH: 4,7 cm; HÁ: 0,13 cm; SZ: 0,25 cm; S: 0,4 g.) Ltsz.: 10/1942.B.7.
9. 1 darab GIESLER 1981 II.4/1. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 2,0 x 1,3 cm; HH: 4,6 cm;

HÁ: 0,12 cm; SZ: 0,4 cm; S: 0,5 g.) Ltsz.: 10/1942.B.7.

10. 1 darab római bronzérme: Valens (364–378) (TORBÁGYI: Siscia, 367–375; RIC 9. 146/10.;

GLORIA ROMANORUM; /R/•ASISC; AE 3.; S: 2,1 g.) Ltsz.: 10/1942.B.8.

A leltárkönyv megjegyzi, hogy „a lelethez egy csomó szürke cseréptöredék is tartozik”, ám ezek mára már elvesztek (+).

7. AZ EMBERTANI ANYAG LEÍRÁSA ÉS VIZSGÁLATI EREDMÉNYEI

A Magyar Természettudományi Múzeum Embertani Tára mindössze 1 darab biztosan „Intá”-ról származó koponyát őriz, az ásató Holéczy Zoltán 1941. évi aján-dékeképpen, amely állítólag a II. számú sírból való. Meghatározása Kustár Ágnes alapján a következő:

1. Koponya. Ltsz.: 4253. – (Adultus férfi)

Nem tudni azonban, hogy a Celldömölk-Bencés apátság lelőhelyénél bemutatott koponyák közül még melyik származik esetleg az intapusztai temetőből! Amint az Pável Ágostonnak 1937. január 30-án Bartucz Lajoshoz írt leveléből kiderül, az intapusztai koponyák-nak legalább is egy része, eredetileg a Vasvármegyei Múzeumban volt (SM I 8/1937.). Két-három darab sérült koponya az ásató birtokában is maradt (SM RA 546/29.).

Mindenképpen tévedésen alapulhat Nemeskéri János azon véleménye, hogy a második világháború folyamán a még 1941-ben felküldött 2-3 darab intapusztai koponya elpusztult volna (SMRA 546/16.).

A koponyáknak a másik lelőhellyel való keveredettsége derül ki Nemeskéri János alábbi szakvéleménye esetében is, aki „a két sírmezőnek felküldött anyagát megvizsgálva” (HOLÉCZY 1964 427.) jutott az alábbi összefoglaló következtetésekre, amelyet Hillebrand Jenő 1942. április 22-én kelt levelében közölt az ásatóval.

„A beküldött csontvázak típusukban a csontváz és koponyaleletek alapján kelet-balti, nordikus és mongoloid jellegűek. Arckoponya lapos és alacsony, nemkülönben az orrcsontok is laposak és homorúak. Az agykoponya közepes hosszú és rövid felé hajlása utal az előbbieken jelzett rasszösszetételre. Feltűnő, hogy a majdnem ép koponyán megállapítható erős alveoláris prognathia. A »csak a fejet tudták kiszedni összedobált vázrészek közül 140 cm mélyből« jelzésű zacskóban külön csomagolt koponya igen különleges. Oly alacsony, hogy nyugodtan akár weddának is lehetne tekinteni. Ezen koponya hossz arcusai nagyok, glabelle fejlett, a homlok alacsony, keskeny, az arc alacsony, lapos, orr-üreg körte alakú, nyílása kicsi. A négy ép és töredékes koponya közül kettő férfi, kettő női, valamennyi javakorabeli. Kíváncsok volna a temetőt tovább feltárni, mert ott egy igen érdekes kevert ethnikumra kaphatnánk adatokat.” (HOLÉCZY 1964 427.; SM RA 546/25.)

Figyelemre méltó ebben a tekintetben az ásató megfigyelése: „A legérdekesebb az, hogy az Intán talált népvándorláskori sírok csontvázai, mint majd méltóztatik a felküldött csontokból látni, egy egészen más

ethnikumú nép, teljesen különbözik a dömölkiektől, mégis teljesen hasonló leletekkel jelentkezik, jeléül a közeli távolságnak (12 km) és egyidejű északkeleti kultúrájuknak.” (SM RA 546/27.) Az intapusztai koponyákat Bartucz Lajos is megkérte tanulmányozás végett az Embertani Tárból (SM RA 546/18, 30).

A koponyák közül jelentőségét tekintve kiemelkedik a 3. sírban talált női csontváz trepanált koponyája, amely a többihez hasonlóan az Országos Történelmi Múzeum Antropológiai Osztályára (a Magyar Nemzeti Múzeumba) került, ahol a többi trepanált koponyával együtt volt kiállítva (SM RA 546/29.), annak azonban, hogy később az Embertani Tárba jutott volna, nincs nyoma, hiszen a leltárkönyvekben sem található. A koponyával orvostörténelmi cikkében Anda Tibor foglalkozott:

„A koponya eléggé elfogadható állapotban megmaradt; 1940-ben történt feltárása után a háború folyamán egy eléggé nedves helyiségben tárolták és kissé megsérült. A koponya maga inkább kicsi, a csontváz karcsú termetre vall és eléggé fejlett egyéntől származik. A koponya varratok eléggé nyitottak. A fogai hegyének kopásáról nehéz a korát megállapítani, mivel a vele talált két fogat nem lehet beilleszteni a koponya felső maxillaris csontjába – viszont el kell fogadni a tény, mert ez tűnik ki az ajándékozó Dr. Holéczy naplójából. – A koponyatető csúcán a nyílvarrat tengelyében a kereszt varrattól (sutura coronale) 13 mm-re hátra észlelhető egy megközelítően szabályos kerek nyílás, melynek átmérője 42 mm; művi trepanáció – agylékelés nyoma. A csontszélek szépen kikerekítve és a ráterjedt csonthártyának vékony callozitása látszik. Ez a bizonyíték arra, hogy a nő átélte a műtétet követő heteket, sőt talán hónapokat is. A maxilla teljesen deformált, a fogak hiányoznak, az alveolusok tönkrementek. A koponyacsont karimája nincs szabályosan simára kikerekítve, és pontosabb vizsgálatot nehezen engednek meg a nyílásnak a csontszélek sok más helyen való porladása, romlása a nedvesség behatolása folytán és a tapadó szennyező méziszaptól. – Ezek a sérülések az idő közben bekövetkezett háborús idők nyomai. – A nyílás széle bizonyítja körös körül, hogy nem törésről, mint inkább bizonyosan műtéti nyílás, mely az ásatási jegyzőkönyvből is kitűnik, midőn a koponya kiásásának a csonthártya maradványai is jól láthatók voltak, jeléül annak, hogy a nő a műtétet tényleg átélte. Nem tudható bizonyosan, hogy mennyivel élte túl a nő a műtétet. És az anatómiai jelekből, vagyis a csontszéleken a csont-

hártya újíolagos kiképződéséből orvosilag arra a következtetésre kell jutni, hogy a nő a műtét után legalább is három-négy hónappal, de lehet hogy ezen időn túl is

életben maradt." (ANDA 1951 277–278, LVII. Pl. 1.; HOLÉCZY 1964 424–425.; SM RA 546/55.)

4. A LELETEK ÉRTÉKELÉSE

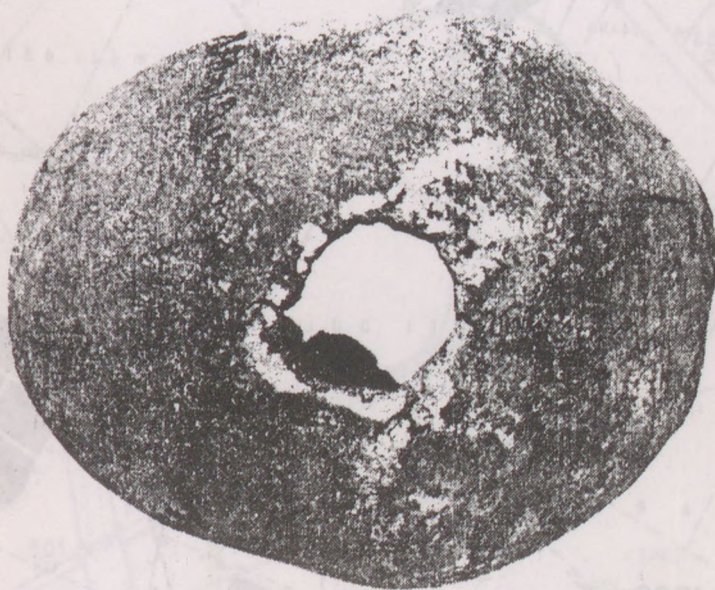
A feltárt temetőrészet – az ásató véleményét figyelembe véve – talán egy soros köznépi temetőhöz tartozhat. Ám annak lehetősége is adott, hogy egy templomkörüli temető sírjaival van dolgunk. Ez pedig nemcsak az ásatás folyamán feltárt (állítólag) római falak esetleges templomhoz való tartozásából következik, amely lehetőségre 1963. április 24-én kelt levelében Garam Éva is felhívta Holéczy Zoltán figyelmét (SM RA 546/17.). Kérdés ugyanis, hogy valóban római épület és nem pedig egy másodlagosan felhasznált, bontott római kori építőanyagból épült templom falai kerültek-e napvilágra.

Az egykor a dombon álló középkori templomról történeti források is szólnak. Először 1325-ben említik (HO III 80.), 1550-ben pedig patrocíniumát is megtudjuk: Keresztelő Szent János (VaML Kápt. jkv. 1550. 394.). A templom építési idejéről azonban nincs pontos információ. Elképzelhető az a variáció is, hogy egy soros temető területén épült fel a későbbiekben a templom, ugyanúgy mint a csepreg-szentkirályi lelőhelyen. A hasonlóságot még fokozza, hogy mindkét helyen korábban római villa állt.

5. MEGJEGYZÉS

Az ásató Holéczy Zoltánnak a celldömölki bencés apátság melletti és az intapusztai temetőrészetek feltárását tárgyaló fogalmazványai jó néhány adat tekintetében eltérnek egymástól, ami szintén a leletek keveredésére mutat. Ennek fő oka alighanem az eredeti ásatási feljegyzéseknek a második világháború alatti elkallódása

volt, így maga a publikáció is a Magyar Nemzeti Múzeumnak megküldött ásatási jelentések másolatai alapján íródott (HOLÉCZY 1964 421.). A leírásoknál (sírleírások, leletkörülmények) elsősorban a publikáció adataira támaszkodtunk.

57. kép: Mesteri-Intapuszta, Temető mellett. Trepanált koponya a 3. sírból.

NÁRAI-JÁKI ÚTI BELSŐ DÜLŐ

KISS GÁBOR-NÉGYESI LAJOS

18. NÁRAI-JÁKI ÚTI BELSŐ DÜLŐ, GYÁK ÚTJA DOMBJA

(volt Szombathelyi járás)

1. LELETKÖRÜLMÉNYEK ÉS LELOHELY

Négyesi Lajos, terepbejárása alkalmával, 1992. március 15-én a településtől délre, a Jáki úti belső dűlőben levő, a Bolygó-patak nyugati partján, a Gyák útja dombján (VMFN 1982 169, No. 42/103.) elterülő római kori

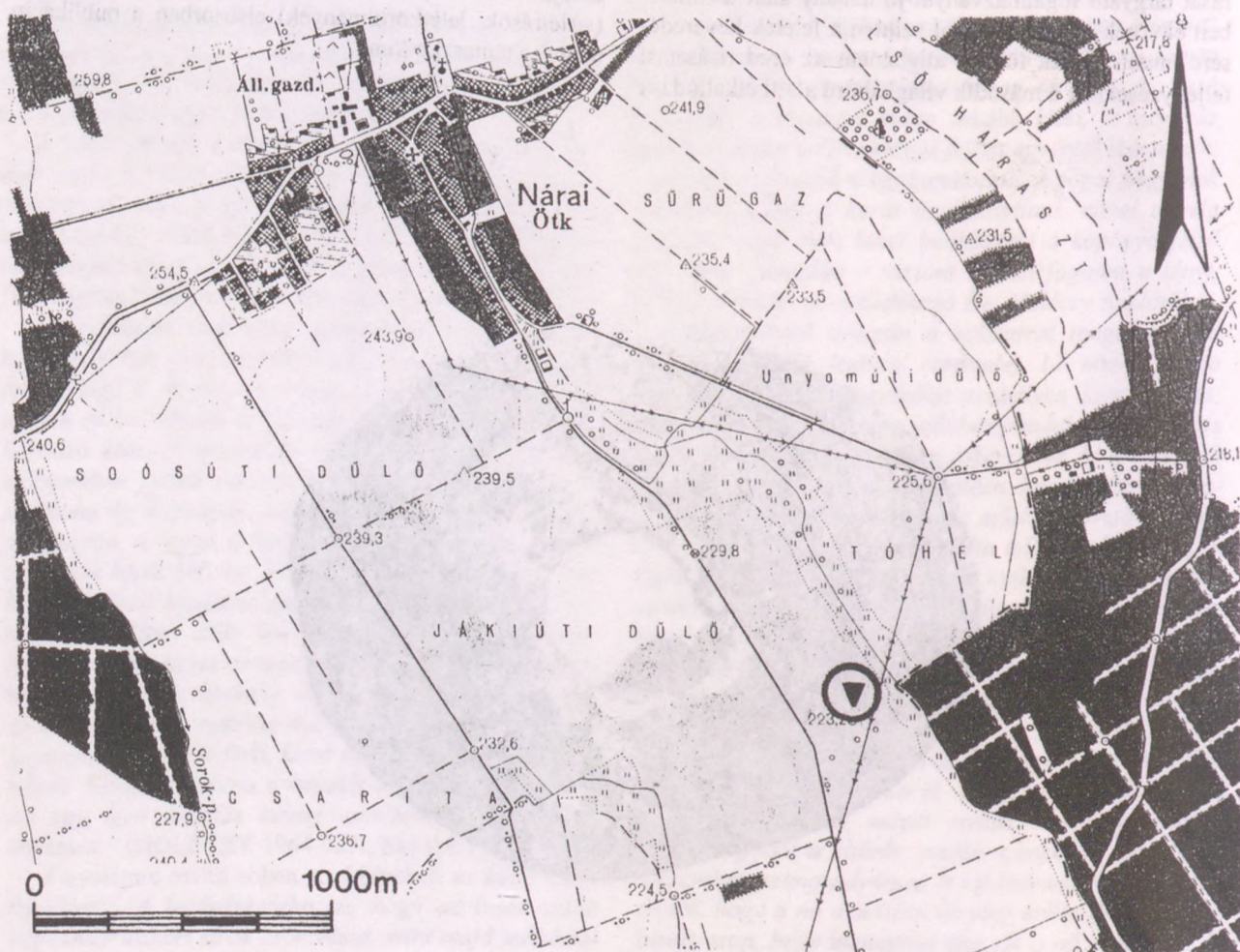
villanyom (a néphit szerint: Nero császár villája) nyugati felében felszíni szórványként egy S-végű hajkarikát talált, amelyet a Savaria Múzeumnak ajándékozott (Hrsz.: 031/5.; Tszfm.: 222,5 m).

2. TELEPÜLÉSNEV

A település középkori neve nem ismert.

3. GYŰJTEMÉNY

Savaria Múzeum, Ltsz.: K.98.3.1.

58. kép: Nári-Jáki úti belső dűlő, Gyák útja dombja. A lelőhely helyszínrajza (1:25 000)

NÁRAI-JÁKI ÚTI BELSŐ DŰLŐ

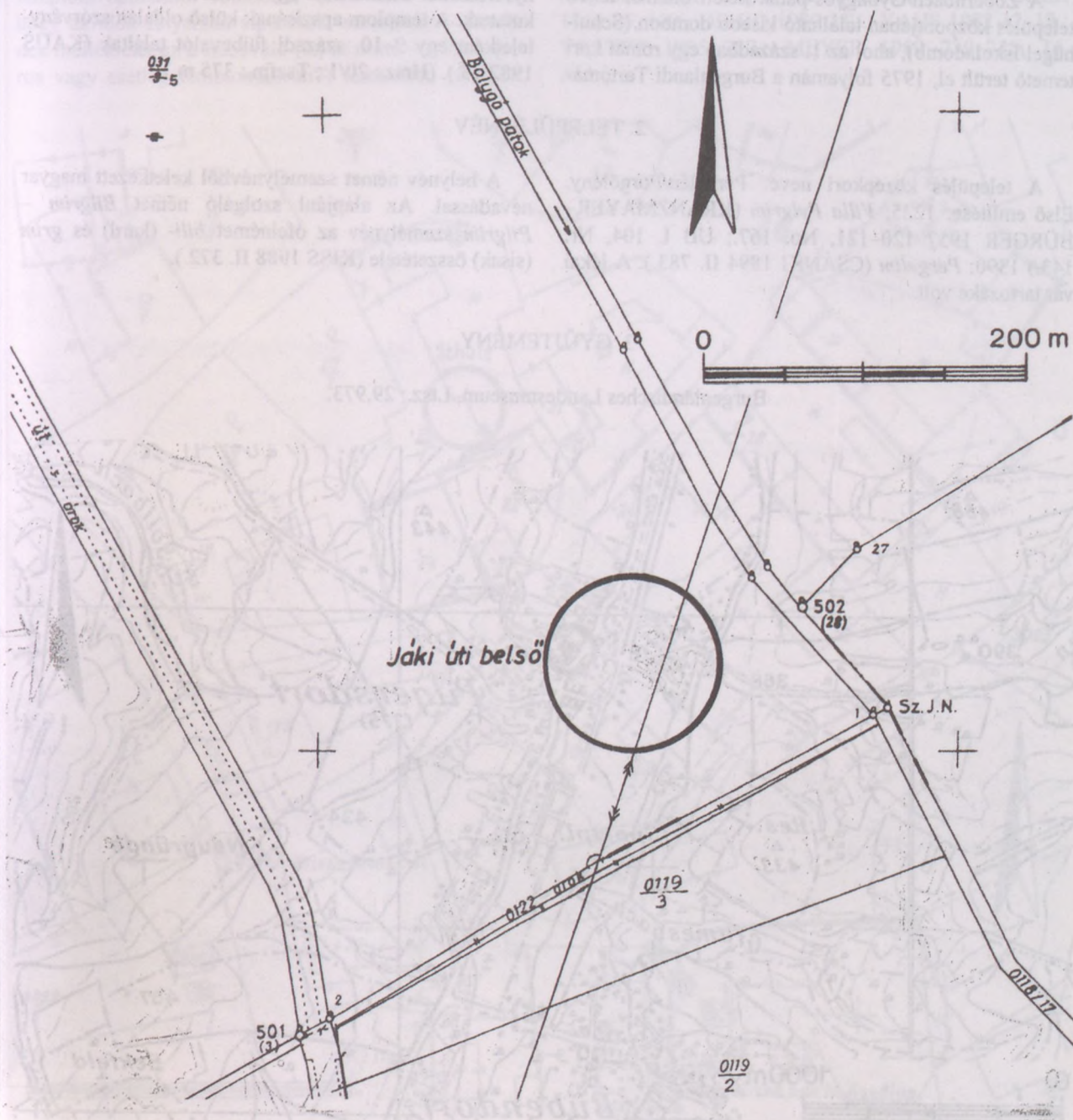
4. LELETLEÍRÁS

- 1 darab GIESLER 1981 II.5/6. típusú, bordázott S-végű ezüst hajkarika. (Á: 2,4 x 1,9 cm; HH: 5,0 cm; HÁ: 0,32 cm; SZ: 0,8 cm; S: 3,7 g.) Ltsz.: K.98.3.1. (85. tábla B/1.)

5. A LELETEK ÉRTÉKELÉSE

Kérdés, hogy a felszíni szórványként talált hajkarika temetkezésből származik-e, hiszen a római kori lelőhe-

lyen sem temetőre, sem bármiféle Árpád-kori megtelepedésre utaló nyom eddig nem került elő.

59. kép: Nárai-Jáci úti belső dűlő, Gyák útja dombja. A lelőhely kataszteri helyszínrajza (1:4000)

KARL KAUS

19. PILGERSDORF/PÖRGÖLÉNY-ROMÁN KORI TEMPLOMROM

(KG Pilgersdorf, Ortsgemeinde Pilgersdorf, Bezirk Oberpullendorf, Burgenland, Ausztria)

(egykor Magyarország, Vas megye, Kőszegi járás)

1. LELETKÖRÜLMÉNYEK ÉS LELŐHELY

A Zöbernbach/Gyöngyös-patak keleti oldalán fekvő település központjában található kisebb dombon (Schulhügel/Iskoladomb), ahol az 1. században egy római kori temető terült el, 1975 folyamán a Burgenlandi Tartományi

Múzeum munkatársai egy román kori templomromot kutattak. A templom apszisának külső oldalán szórványleletként egy 9–10. századi fülbevalót találtak (KAUS 1982 13.). (Hrsz.: 20/1.; Tszfm.: 375 m.)

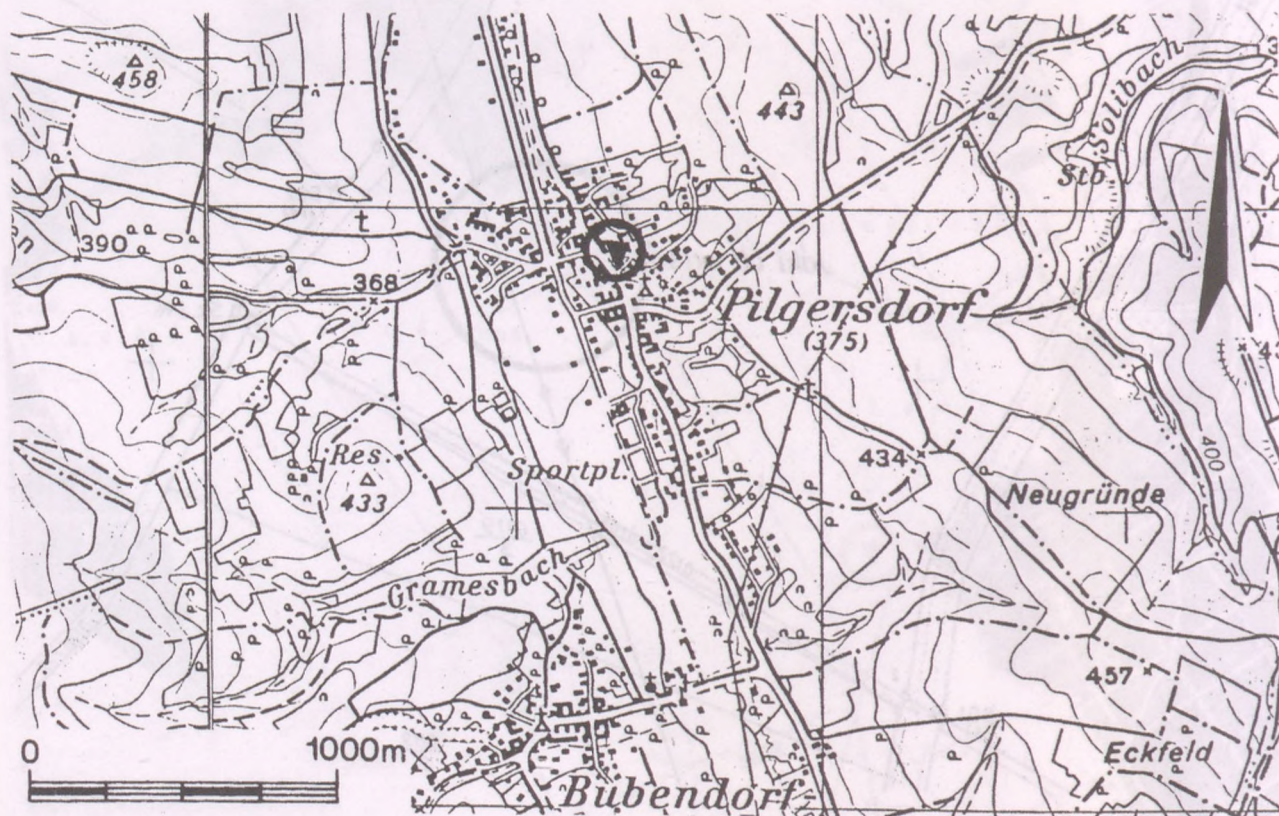
2. TELEPÜLÉSNEV

A település középkori neve: Pergelén/Pörgölény. Első említése: 1225: *Villa Pylgrim* (KRANZMAYER-BÜRGER 1957 120–121, No. 167.; UB I. 104, Nr. 143.) 1390: *Pergelim* (CSÁNKI 1894 II. 783.). A lékai vár tartozéka volt.

A helynév német személynévből keletkezett magyar névadással. Az alapjául szolgáló német *Bilgrim* – *Pilgrim* személynév az ófelnémet *bili-* (kard) és *grim* (sisak) összetétele (KISS 1988 II. 372.).

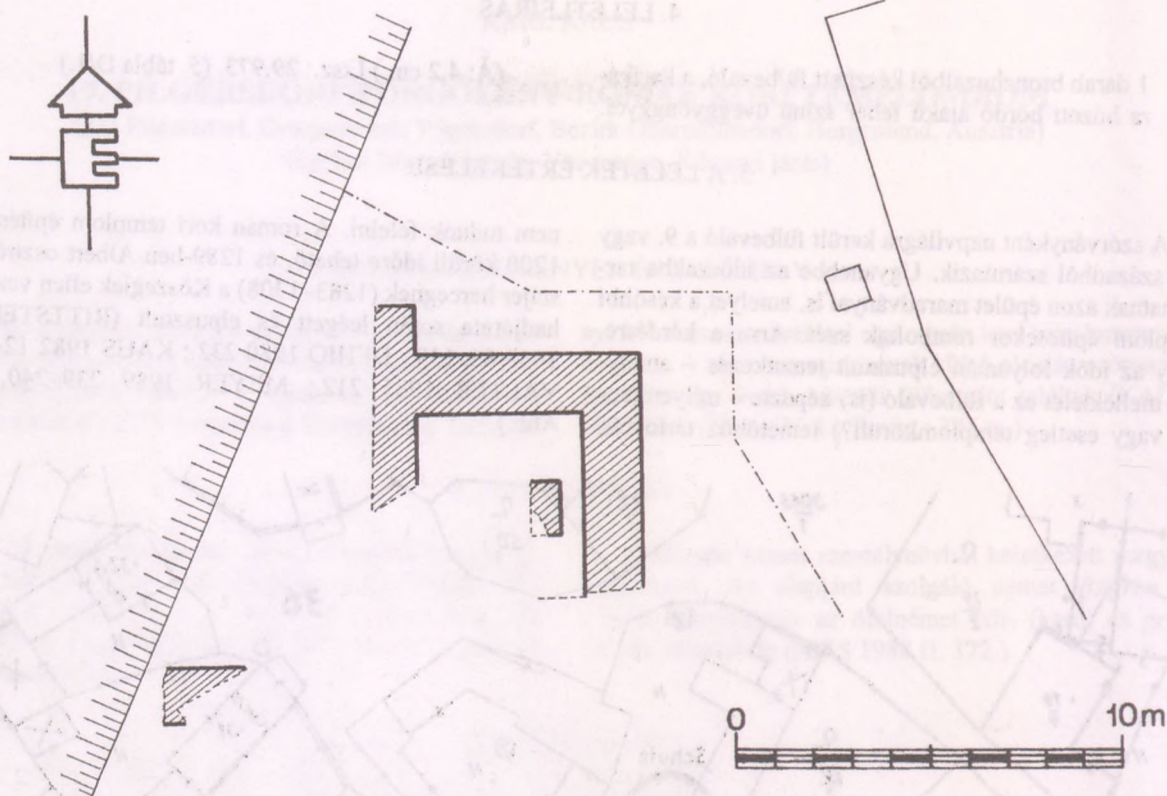
3. GYŰJTEMÉNY

Burgenländisches Landesmuseum, Ltsz.: 29.973.

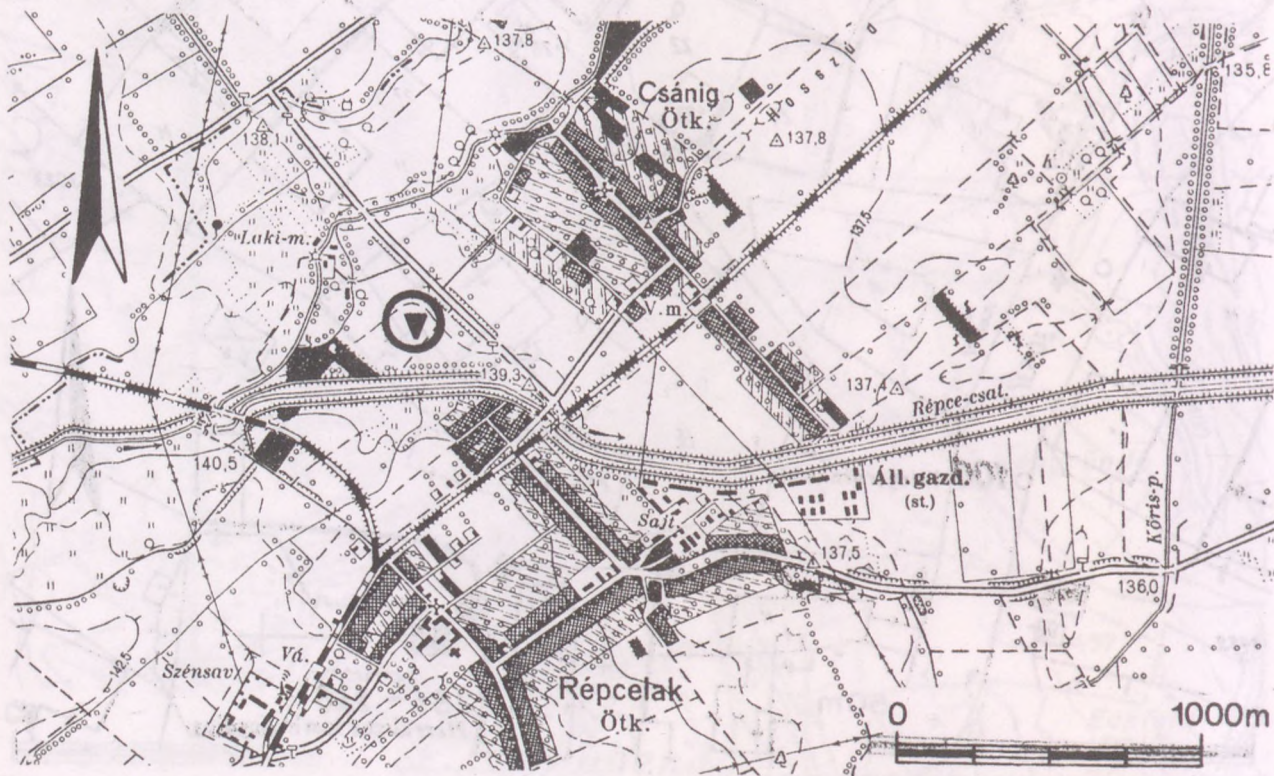

60. kép: Pilgersdorf/Pörgölény-Román kori templomrom. A lelőhely helyszínrajza (1:25 000)

PILGERSDORF/PÖRGÖLÉNY-ROMÁN KORI TEMPLOMROM

62. kép: Pilgersdorf/Pörgölény-Román kori templomrom. Alaprajz (1:200)

63. kép: Répcelak-Várdomb, Homokbánya. A lelőhely helyszínrajza (1:25 000)

P. BUÓCZ TERÉZIA-KISS GÁBOR

20. RÉPCELAK-VÁRDOMB, HOMOKBÁNYA

(volt Sárvári járás)

1. LELETKÖRÜLMÉNYEK

A répcelaki Várdombon fekvő és a homokbányászással megbolygatott kora Árpád-kori temetőből származó első leleteket 1959. március 16-án P. Buócz Terézia találta egy terepbejárás alkalmával, majd 1960. április 30-án történt leletmentésén további leleteket gyűjtött. A bánya északi oldalán, a homokbányászással veszélyeztetett területen, 1960. május 23–28. között végzett leletmentést, amelyen 15 DNY-ÉK, illetve Ny-K tájolású részint bolygatott sírt tárt fel (MNM RA VII. 1960/337.; SM RA 74.; BUÓCZ 1960 72.; 1961 298.). A lelőhelyről 1958 és 1963 között Vörös Sámuel csánigi lakos többször ajándékozott a homokbányászás folyamán napvilágra került sírokból származó leleteket a Savaria Múzeumnak.

Az egyébként közöletlen leletekre a Sárvár környéki korai Árpád-kori településtörténettel kapcsolatban Károlyi Mária hivatkozott és rajzban közölt két fülbevalót (KÁROLYI 1975 229, 234, I. t. 6–7.) .A temetővel szakdolgozatában Medgyesi Pál foglalkozott (MED-

GYESI 1982 130-132.), Kiss Attila pedig lelőhelylistájában szerepeltette (KISS 1985 360.).

Maga a lelőhely azonban korábbi – az 1952. és 1963. között szórványosan előkerült leletek alapján –, a 8–9. századra keltezhető temetkezéseket is rejtett (TÜRR 1954 77.; KÁROLYI 1975 229, 234, I. t. 1–5. és 8.; KISS 1996e 53). Ezekből származik a tévesen 10. századra keltezett csánigi kard is (FÉK 1962 28, No. 164.; BAKAY 1965 7, 23/a–b rajz; 1967 119, 12. kép 1.; stb.), amellyel majd alább, a tévesen keltezett leleteknél külön is foglalkozunk. Ugyanezen a dombon került napvilágra 1952-ben egy, az 5. század végén eltemetett előkelő, valószínűleg herul nő, aranymellékletes csontváza is (RADNÓTI 1958, 1958a; KOVRIG 1979 132, No. 39a).

Itt csak a 10–11. századra keltezhető sírokkal és leletekkel foglalkozunk, ám az egyes szórványosan előkerült tárgyakat pusztán leírásuk alapján biztonsággal korszak szerint nemigen lehet szétválasztani!

2. LELETHELY

Csánig és Répcelak között, a Répce folyó jobb, azaz déli partján, a Répce-csatorna közelében terült el egykor a Répce árterületéből 1-2 méterre kiemelkedő 70-80 méter átmérőjű Várdomb nevű homokdomb (VMFN 1982 199, No. 56/35.), ami a Répce szabályozása előtt talán sziget lehetett. Mivel az egész dombot az 1950–1960-as években homokbányának használták, mára már teljesen elhordták. Helyén csak egy kb. hasonló kiterjedésű mélyedés van, amelyen szántóföldi művelést folytatnak. A felszínen embercsont töredékek hevernek. A Tóth István földjén fekvő domb legmagasabb pontján nyitott szabálytalan alakú homokbánya északi oldalán folyt 1960-ban a leletmentés. (Hrsz.: 729., ma: 023/9.; Tszfm.: 140 m.)

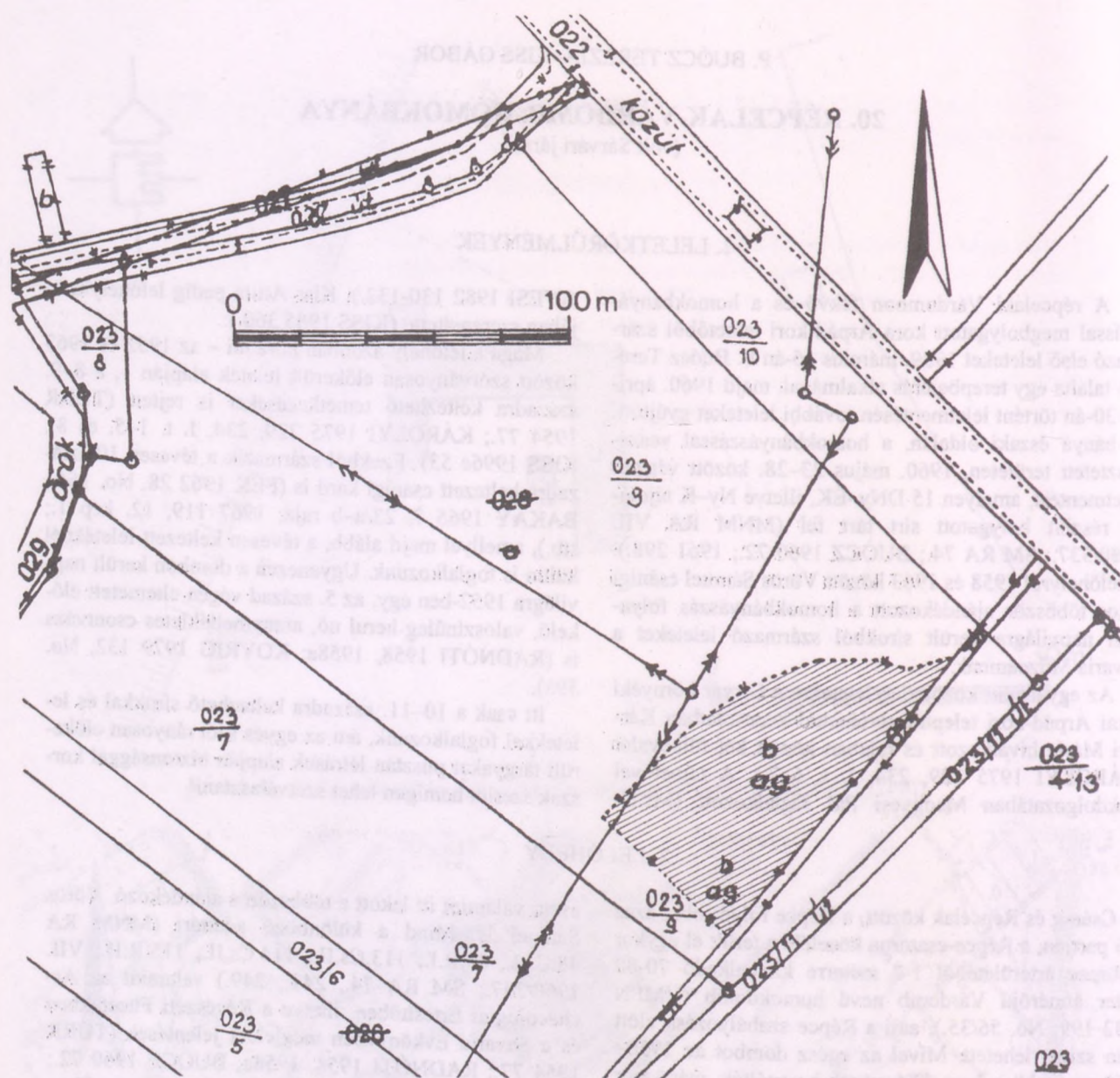
A lelőhelyet a leltárkönyv Csánig-Homokbányaként jelöli meg, ám ez annak következménye, hogy a Répcelak határában lévő homokdomb Csánig község közelébe

esett, valamint itt lakott a többszörös ajándékozó, Vörös Sámuel is. Mind a különböző adattári (MNM RA 48.Cs.I., 80.R.I., 113.Cs.II., 114.Cs.II., 115.R.II., VII. 1960/337.; SM RA 74., 241., 249.) valamint az Archaeologiai Értesítőben, illetve a Régészeti Füzetekben és a Savaria Évkönyvben megjelent jelentések (TÜRR 1954 77.; RADNÓTI 1958, 1958a; BUÓCZ 1960 72.; 1961 298.; SZENTLÉLEKY 1963 89.), nyomukban pedig Károlyi Mária (KÁROLYI 1975 229, 234.) és Medgyesi Pál (MEDGYESI 1982 130–132.) is, felváltva használják a Répcelak, illetve Csánig lelőhely megnevezést. Túrr Ervin a homokhordóktól már 1952-ben értesült arról, hogy a dombot egy nagyobb építkezéshez teljesen el fogják hordani (MNM RA 114.Cs.II.). 1957-ben Nováki Gyula kiszállásán már csak azt állapíthatta meg, hogy a dombnak szinte nincs már bolygatatlan része (MNM RA 115.R.II.).

3. TELEPÜLÉSNEV

A település középkori neve bizonytalan – talán Középfalufölde.

Első említése: 1409: *Kuzepfalufelde* (CSÁNKI 1894 II. 768.) Királyi birtok volt.

64. kép: Répcelak-Várdomb, Homokbánya. A lövelőhely kataszteri helyszínrajza (1:2000)

4. GYŰJTEMÉNY

Régészeti leletek: Savaria Múzeum,
Ltsz.: 60.36.1–60.1.2.; 64.7.1–5.; K.98.1.1.1–Sz.3.

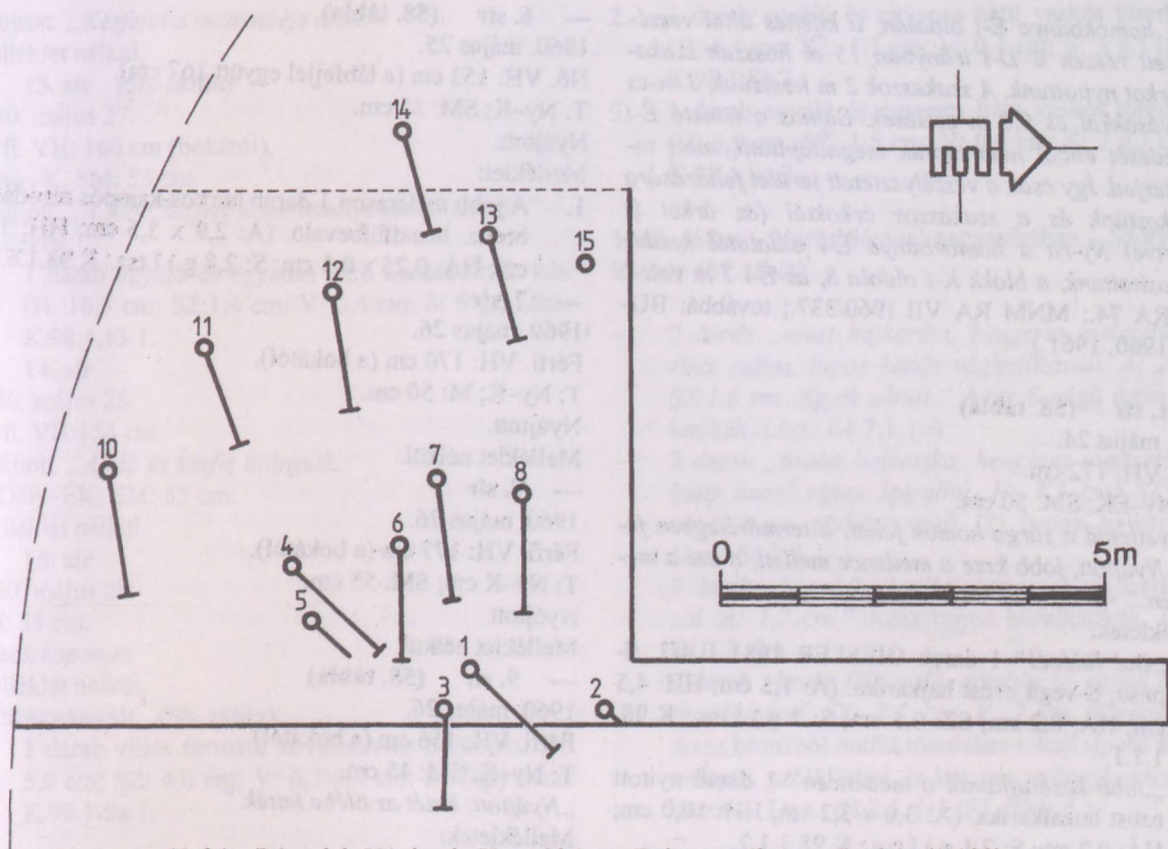
Embentani anyag: Savaria Múzeum,
Ltsz.: E.98.1.1–15.

5. SÍR- ÉS LELETLEÍRÁSOK

Mivel a tárgyak közül jelenleg az 1960-as ásatás leletein és embentani anyagán kívül csupán két darab lelhető fel (Ltsz.: 60.40.2. és 60.41.1.), a múzeumba kerülő

és kronológiai sorrendjében haladó leírásunkban első-sorban a leltárkönyvre támaszkodtunk.

RÉPCELAK-VÁRDOMB

65. kép: Répcelak-Várdomb, Homokbánya. Rekonstruált temetőterkép (1:100)

1959. március 16. – Buócz Terézia terepbejárása – Szórványleletek:

- 3 darab „ezüst gyűrű, széles lemezes, pont csepp és vonalmintákkal, zöld patinás, körbe hajlított, de végük nem ér össze. 3 darabra törött.” Azaz díszített ezüst pántgyűrűk. Ltsz.: 60.36.1. (+)
- 1 darab „sodrott karika, végük nem ér össze, zöld patinás. Átm: 1,9 cm.” Ltsz.: 60.37.1. (+)
- 1 darab „hengeres karika, egyik vége visszahajlított, zöld patinás. Átm: 1,4 cm.” Ltsz.: 60.38.1. (+)

1959. július 1. – Buócz Terézia jelentése (SM I 26-56/1959.) – Szórványleletek:

„Csánigban, a falutól DNy-ra, Répcelak közelében fekvő homokbányában homok kitermelése közben csontváz sírok jöttek elő szórványként 1,5 m mélységből. Mellékletül csak egy indadisztes gyűrűt találtak, amelyet a Savaria Múzeumban helyeztük el...”

Szombathely, 1959. július 1.”

A jelentésben nyilván az előző tételben felsorolt egyik gyűrűről van szó!

1960. április 21. – Vörös Sámuel „hozta be” – Szórványleletek: (57. tábla)

- 1 darab, két kettéhajtott és egymással szembe csavart vastag huzalból készült, ún. „négy szálból

csavart” hurkos-kampós záródású bronz nyakpercc (torques). (Átm: 15,6 x 16,2 cm; HH: 55,5 cm; HÁ: 0,24 cm; HÁ (együtt): 0,66 cm; S: 72,2 g.) Ltsz.: 60.41.2. (57. tábla 3.)

- 1 darab „bronz gyűrű, testét kívül kis négyszögek tagolják, zöld patinás. Átm: 2 cm.” Azaz ún. „rovásírásos” vagy lépcsős fejű bronzgyűrű (?). Ltsz.: 60.41.2. (+)

1960. április 30. – Leletmentés. -60 cm-ig – Sír(ok)ból származó leletek: (57. tábla)

- 9 darab „bronz hajkarikák, kör keresztmetszetűek, az egyik végük laposra kalapált aláhajtott és bepödrött. Zöld patinás. Csontváz koponyája körül. Átlagos Átm: 2,2 cm.” Azaz S-végű bronz hajkarikák. Ltsz.: 60.40.1. (+)
- 1 darab háromrét hajtott, ún. „három szálból” sodrott, hurkos-kampós végű bronz huzalkarpercc. (Á: 9,0 x 8,4 cm; HH: 27,4 cm; HÁ: 0.15 cm; HÁ [együtt]: 0,4 cm; S: 17 g.) Ltsz.: 60.40.2. (57. tábla 4.)

1960. május 23–28. – Buócz Terézia leletmentő ásatása – 15 sír és szórványok (58. tábla)

Buócz Terézia ásatási jelentésében a következőképpen foglalta össze az ásatást, amelyen Szakonyi László restaurátor is részt vett:

„A homokbánya É-i oldalán, a kifejtés által veszélyeztetett részen É-D-i irányban 15 m hosszan szakaszos árkot nyitottunk. A szakaszok 2 m hosszúak, 1 m-es kihagyásokkal és 0,8 m szélesek. Sajnos a temető É-i kiterjedését ebből nem tudtuk megállapítani, mert tovább terjed. Így csak a veszélyeztetett terület feltárására szorítkoztunk és a szakaszos árkoktól (az árkot is beleértve) Ny-ra a homokbánya É-i oldalától kezdve blokkosítottunk, a blokk K-i oldala 8, az É-i 7 m volt.” (SM RA 74.; MNM RA VII.1960/337.; továbbá: BU-ÓCZ 1960, 1961.)

— 1. sír (58. tábla)

1960. május 24.

Férfi. VH: 172 cm.

T: DNY-ÉK; SM: 50 cm.

„Közvetlenül a sárga homok felett, a termőrétegben feküdt. Nyújtott, jobb keze a medence mellett, a bal a medencén.”

Mellékletek:

1. „Bal fülénél” 1 darab GIESLER 1981 II.4/3. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,5 cm; HH: 4,5 cm; HÁ: 0,2 cm; SZ: 0,5 cm; S: 2 g.) Ltsz.: K.98.1.1.1.
2. „Jobb keze ujjainál a medencén” 1 darab nyitott ezüst huzalkarika. (Á: 3,0 x 3,2 cm; HH: 10,0 cm; HÁ: 0,2 cm; S: 2,1 g.) Ltsz.: K.98.1.1.2.
3. Ugyanott 1 darab bronzból öntött, rovátkolt karikagyűrű. (Á: 2,4 cm; HH: 7,7 cm; V: 0,25 cm; SZ: 0,5 cm; S: 4,2 g.) Ltsz.: K.98.1.1.3.

— 2. sír

1960. május 24.

SM: 50 cm

Bolygatott. „A koponya alatt heverték a lábszárcsontok. A sárga homok felett.”

Melléklet nélkül.

— 3. sír

1960. május 24.

Nő. VH: 148 cm.

T: Ny-K; SM: 50 cm.

„Nyújtott, karjait könyökben hajlítva a medencéjén összetették.”

Melléklet nélkül.

— 4. sír

1960. május 25.

Férfi. VH: 182 cm.

T: DNY-ÉK; M: 55 cm.

Nyújtott.

Melléklet nélkül.

— 5. sír

1960. május 25.

T: DNY-ÉK; SM: 50 cm; SH: 70 cm.

„A 4. sír jobb lába mellett bolygatott sír. A koponya alatt összedobálva feküdt a többi csont.”

Melléklet nélkül.

— 6. sír (58. tábla)

1960. május 25.

Nő. VH: 153 cm (a lábfejjel együtt 167 cm).

T: Ny-K; SM: 55 cm.

Nyújtott.

Melléklet:

1. A jobb mellkason 1 darab hurkos-kampós záródású bronz huzalfülbevaló. (Á: 2,9 x 3,5 cm; HH: 1,2 cm; HÁ: 0,25 x 0,3 cm; S: 2,8 g.) Ltsz.: K.98.1.6.1.

— 7. sír

1960. május 26.

Férfi. VH: 170 cm (a bokától).

T: Ny-K; M: 50 cm.

Nyújtott.

Melléklet nélkül.

— 8. sír

1960. május 26.

Férfi. VH: 177 cm (a bokától).

T: Ny-K cm; SM: 55 cm.

Nyújtott.

Melléklet nélkül.

— 9. sír (58. tábla)

1960. május 26.

Férfi. VH: 156 cm (a bokától).

T: Ny-K; SM: 45 cm.

„Nyújtott, kezét az ölébe tették.”

Mellékletek:

1. Nyakában 3 darab üvegyöngy: 1 darab fehér színű gerezdelt üvegyöngy és 2 darab SZILÁGYI 1994 2. típusú, átlátszó világoszöld színű darabolt rúd üvegyöngy. Ltsz.: K.98.1.9.1.
2. Jobb kezének egyik ujján 1 darab beponcolt pontsorokkal díszített bronzlemezről hajlított és szegeccsel összeerősített pántgyűrű. (Á: 2,1 x 2,2 cm; HH: 7,5 cm; V: 0,05 cm; SZ: 0,7–0,8 cm; S: 1,3 g.) Ltsz.: K.98.1.9.2.
3. Ismeretlen helyen 1 darab nyitott bronz huzalkarika. (Á: 2,8 x 2,3 cm; HH: 9,2 cm; HÁ: 0,18 cm; S: 1,4 g.) Ltsz.: K.98.1.9.3.

— 10. sír

1960. május 27.

Férfi. VH: 171 cm (a bokától).

T: Ny-K; M: 54 cm.

Nyújtott.

Melléklet nélkül.

— 11. sír

1960. május 27.

Nő. VH: 142 cm (a bokától).

T: Ny-K; SM: 55 cm.

Nyújtott.

Melléklet nélkül.

— 12. sír

1960. május 27.

Férfi. VH: 160 cm (a bokától).

T: Ny-K; SM: 55 cm.

RÉPCELAK-VÁRDOMB

Nyújtott. „Kézfejei a medencéje alatt.”

Melléklet nélkül.

— 13. sír (58. tábla)

1960. május 27.

Férfi. VH: 160 cm (bokától).

T: Ny–K, SM: 55 cm.

Nyújtott. „A jobb kézfeje a medencéje között feküdt.”

Melléklet:

1. 1 darab egyélű és egyenes hátú kovácsoltvas kés. (H: 10,3 cm; SZ: 1,4 cm; V: 0,4 cm; S: 6 g.) Ltsz.: K.98.1.13.1.

— 14. sír

1960. május 28.

Férfi. VH: 154 cm.

Nyújtott. „A láb és kézfej hiányzik.”

T: DNy–ÉK; SM: 55 cm.

Melléklet nélkül.

— 15. sír

1960. május 28.

SM: 55 cm.

„Csak koponya.”

Melléklet nélkül.

— Szórványok (58. tábla)

1. 1 darab villás formájú kovácsoltvas nyílcsúcs. (H: 5,0 cm; SZ: 4,0 cm; V: 0,3–0,4 cm; S: 7 g.) Ltsz.: K.98.1.Sz.1.

2. 1 darab egyélű és egyenes hátú vaskés töredéke. (H: 6,4 cm; SZ: 1,5 cm; V: 0,4 cm; S: 5 g.) Ltsz.: K.98.1.Sz.2.

3. 1 darab egyélű és egyenes hátú vaskés töredéke. (H: 6,9 cm; SZ: 1,5 cm; V: 0,4 cm; S: 7 g.) Ltsz.: K.98.1.Sz.3.

1963. július – Vörös Sámuel hagyatékában – Szórványleletek: (57. tábla)

- 2 darab „ezüst hajkarika, hengeres metszetű karika; széles, lapos kettős véghajlítással. Á: 2 cm, SZ: 1,6 cm. Egyik sérült.” Azaz S-végű ezüst hajkarikák. Ltsz.: 64.7.1. (+)
- 2 darab „bronz hajkarika, hengeres metszetű vékony huzal egyes spirállal. H: 3,3 cm; SZ: 2,7 cm.” Azaz pödrött végű (?) bronz hajkarikák. Ltsz.: 64.7.2. (+)
- 2 darab „bronz hajkarika, hengeres metszetű huzal. Á: 1,7 cm.” Azaz bronz huzalkarikák. Ltsz.: 64.7.3. (+)
- 2 darab „bronz fülbevaló, gömbös ív, együtt öntött függőrészsel. SZ: 2,5 cm; V: 2 cm. Töredékes.” Azaz bronzból öntött töredékes tokaji típusú fülbevalópár, szőlőfürttel és két pár gyöngykoszorúval díszítve. Ltsz.: 64.7.5. (+) (57. tábla 4.)

6. A LELETEK ÉRTÉKELÉSE

A bemutatott sírok, illetve leletek minden bizonnyal egy, mára már teljesen elpusztult soros köznépi temetőhöz tartoztak, amelynek használati időhatárai – amit már soha sem fogunk biztosan tudni – azonban kérdésesek (10–11. század?). Anyagközléssel összekötött elemzés tárgyát kellene alkotnia annak a kérdésnek, hogy lehetett-e egyáltalán és ha igen, akkor milyen kapcsolat, sírjaink és a korábbi (8. és 9. századi) mellékleteket

(lándzsákat, kétélű kardot, vaskést, fülbevalót, széles szájú hullámvonaldíszes edényeket, kovakövet stb.) tartalmazó temetkezések között, vagy ez utóbbiak egy másfél-két évszázaddal korábbi sírmezőhöz tartoztak?

A kora Árpád-kori temetőhöz tartozó település a temetőtől kb. 200 méterre található, a Répce jobb partján lévő kis dombon (Kiss Gábor 1984. évi terepbejárása).

TÓTH GÁBOR–TOBISCHKA KATALIN

7. A TEMETŐ EMBERTANI ANYAGA

Mivel a Savaria Múzeum Embertani Gyűjteményében őrzött 1960. május 23. és 28. között feltárt 15 sír anyaga a későbbi keveredés miatt csak részben egyez-

tethető össze a sírleírásokkal, ezeket jobbnak láttuk inkább külön felsorolni, a csontvázak nem- és életkor meghatározásával (TÓTH–TOBISCHKA s. a.).

7.1. BEVEZETÉS

1960-ban P. Buócz Terézia Répcelak 729. hrsz. homokbányájának északi oldalán 10. század körüli (Árpád-kori) temető 15 sírját tárta fel. A sírokhoz szegényes mellékletek tartoznak. Az embertani anyag a Savaria Múzeum gyűjteményébe jutott. A csontanyaghoz csatolva egy korábbi leletmentés sírja (Türr Ervin vagy

Radnóti Aladár ásatása) is megőrzésre került (MAYER–TÓTH 1993).

A temető antropológiai anyaga érdeklődésre tarthat számot a régió honfoglalás kori képének meghatározása miatt is, mivel az adott korból megyénkben csak kevés temetőt ismerünk (TÓTH–PÁL 1996).

7.2. ANYAG ÉS MÓDSZER

A vizsgálatokba 16 sír anyagát lehetett bevonni, ezen belül további szórványanyagnak tekinthető csontanyag is elkülöníthető. A csontanyag töredékes, rossz megtartású és hiányos. Reprezentációs értéke (ÉRY-KRALOVÁNSZKY-NEMESKÉRI 1963) alacsony.

A csontvázletek feldolgozását Éry Kinga útmutatói alapján (ÉRY 1992) végeztük. Az életkor meghatározásánál gyermekek esetében (0–14 év) a tej- és a maradógfogak fejlődési sémáját (FEREMBACH-SCHWIDETZKY-STLOUKAL 1979) és a végtagcsontok hossza alapján való becslést (STLOUKAL-HANÁKOVÁ 1978) követtük. A juvenisek életkorát (15–22 év) a csontosodás mértéke alapján határoztuk meg (FEREMBACH-SCHWIDETZKY-STLOUKAL 1979). A felnőtt népesség életkorát (23–x év) négy korjelző alapján határoztuk meg (NEMESKÉRI-HARSÁNYI-ACSÁDI 1960). A csontanyag hiányosságai és rossz megtartása miatt az alkalmazott módszereket esetenként a fogak

kopásának (BROTHWELL 1981) összehasonlító vizsgálatával egészítettük ki.

A nemi hovatartozást a vázon és a koponyán vizsgálható 23 jelleg súlyozás nélküli értékelése alapján határoztuk meg (ÉRY-KRALOVÁNSZKY-NEMESKÉRI 1963). A szükséges csontok hiányai esetén figyelembe vettük a robuszticitásra vonatkozó összehasonlítások eredményét is.

A méretek felvételében MARTIN-SALLER 1957 munkáját követtük. Az osteometriai programban az ÉRY 1992 által ajánlott csontméretek felvételére törekedtünk. A testmagasság kiszámításánál SJØVOLD 1990 módszerét használtuk. A testtömeget DEBEC-DÜRNOVO 1971 képlete alapján, a koponyakapacitást pedig LEE-PEARSON 1899 módszere szerint számítottuk. A taxonómiai vizsgálatnál LIPTÁK 1980 meghatározásait követtük.

7.3. EREDMÉNYEK

— **A. sír:** Ltsz.: E.98.1.A.

Nem: férfi, nemi kifejezettség értéke 15 jelleg alapján: +1,0.

Életkor: obliteráció, humerus és femur alapján: 54–60 év.

Fogkopás: Abrasio profunda compensata.

ADI (régészeti fogindex): 0,47.

Pathologia: bal humeruson fizikai stress nyomai.

— **1. sír:** Ltsz.: E.98.1.1.

Nem: nő, nemi kifejezettség értéke 16 jelleg alapján: –0,88.

Életkor: obliteráció, humerus és femur alapján: 37–43 év.

Fogkopás: Abrasio superficialis.

ADI (régészeti fogindex): 0,28.

Pathologia: Lumbalis csigolyákon scoliosis és osteophyták.

Egyéb: bal oldali os temporale és os parietale tájékon halvány patina.

Taxonomia: pamíri jellegek.

— **2. sír:** Ltsz.: E.98.1.2.

Nem: indifferens.

Életkor: fogazat és hosszúcsontok alapján: 3–4 év.

Pathologia: mindkét orbitában, a labellatájékon, mindkét parietalén a sutura lambdoidea környékén cribra orbitalia, poroticus hyperostosis (Stad. I.).

— **3. sír:** Ltsz.: E.98.1.3.

Nem: indifferens.

Életkor: hosszúcsontok és juvenisek alapján: 13–15 év.

— **3/2. sír:** Ltsz.: E.98.1.3/2.

Nem: indifferens.

Életkor: hosszúcsont és fogazat alapján: 13–15 év.

— **4. sír:** Ltsz.: E.98.1.4.

Nem: férfi, nemi kifejezettség értéke 6 jelleg alapján: +1,0.

Életkor: obliteráció és femur alapján: 52–61 év.

Fogkopás: Abrasio superficialis.

ADI (régészeti fogindex): 0,06.

— **5. sír:** Ltsz.: E.98.1.5.

Nem: férfi, nemi kifejezettség értéke 6 jelleg alapján: +0,83.

Életkor: obliteráció és femur alapján: 53–63 év.

— **6. sír:** Ltsz.: E.98.1.6.

Nem: indifferens töredékek, 1 férfi és 2 nő valószínűsíthető.

Életkor: mindhárom esetben: 30–x év.

1. nő:

Fogkopás: Abrasio media.

ADI (régészeti fogindex): 0,13.

2. nő:

Fogkopás: Abrasio media.

ADI (régészeti fogindex): 0,16.

1. férfi:

Fogkopás: Abrasio media.

ADI (régészeti fogindex): 0,25.

— **7. sír:** Ltsz.: E.98.1.7.

Nem: férfi, nemi kifejezettség értéke 7 jelleg alapján: +0,43.

Életkor: obliteráció, femur, juvenisek és a fogazat alapján: 24–27 év.

Fogkopás: Abrasio superficialis.

ADI (régészeti fogindex): 0,94.

RÉPCELAJ-VÁRDOMB

Egyéb: Sutura lambdoidea területén ossa wormiana (több kisebb).

— **8. sír:** Ltsz.: E.98.1.8.

Nem: férfi, nemi kifejezettség értéke 15 jelleg alapján: + 1,0.

Életkor: obliteráció, humerus, femur és a crista iliaca csontosodása alapján: 20–23 év.

Fogkopás: Abrasio superficialis.

ADI (régészeti fogindex): 0,78.

Pathologia: a parietalekon és az os frontalen a belső oldalon meningialis izgalmi jelek és Pacchioni-gödrök.

Taxonómia: urali jellegek.

— **9. sír:** Ltsz.: E.98.1.9.

Nem: nő, nemi kifejezettség értéke 12 jelleg alapján: - 0,38.

Életkor: obliteráció, humerus, femur és a fogazat alapján: 23–26 év.

Fogkopás: Abrasio superficialis.

ADI (régészeti fogindex): 0,25.

Pathologia: os frontale belső felszínén a bal szemüreg mögötti területen 3 csoportban elhelyezkedő 1–2 mm-es osteomák.

Egyéb: Mindkét processus mastoideuson halvány, zöldes patina.

— **10. sír:** Ltsz.: E.98.1.10.

Nem: férfi, nemi kifejezettség értéke 8 jelleg alapján: + 0,5.

Életkor: obliteráció és a humerus alapján: 56–60 év.

Fogkopás: Abrasio superficialis.

ADI (régészeti fogindex): 0,81.

— **11. sír:** Ltsz.: E.98.1.11.

Nem: nő, nemi kifejezettség értéke 13 jelleg alapján: - 0,15. (Általános kép nőies.)

Életkor: obliteráció és femur alapján: 54–63 év.

Fogkopás: Abrasio media compensata.

ADI (régészeti fogindex): 0,66.

— **12. sír:** Ltsz.: E.98.1.12.

Nem: férfi, nemi kifejezettség értéke 12 jelleg alapján: + 0,92.

Életkor: obliteráció, humerus és femur alapján: 54–60 év.

Fogkopás: Abrasio media.

ADI (régészeti fogindex): 0,56.

— **13. sír:** Ltsz.: E.98.1.13.

Nem: férfi, nemi kifejezettség értéke 17 jelleg alapján: + 1,24.

Életkor: obliteráció, symphysis, humerus és femur alapján (a fogazat miatt öregkori korrekció nélkül):

62–66 év.

Fogkopás: Abrasio profunda compensata.

ADI (régészeti fogindex): 0,72.

Taxonomia: nordikus jellegek.

Egyéb: kettős osztatú processus mastoideus.

— **14. sír:** Ltsz.: E.98.1.14.

Nem: indifferens.

Életkor: fogazat alapján: 3–5 év.

— **Szórvány:** Ltsz.: E.98.1.15.

Jobb alsó 4-es fog.

Nem: indifferens.

Életkor: 50–x év

Fogkopás: Abrasio superficialis.

ADI (régészeti fogindex): 0,03.

— **Szórvány:** Ltsz.: E.98.1.15.

Maxilla.

Nem: indifferens.

Életkor: 30–x év.

Fogkopás: Abrasio media.

ADI (régészeti fogindex): 0,41.

A nemi hovatartozás eldöntésére használatos 23 jelleg (ÉRY-KRALOVÁNSZKY-NEMESKÉRI 1963) súlyozás nélküli értékeit az 1. táblázat tartalmazza. A jellegek közül a répcelaki anyagban a nemre jellemzően legnagyobb különbségeket a tuber frontale et parietale, az occipitalis felszín és a caput femoris nyílirányú átmérője mutatja. A metrikus vizsgálat eredményeit a 2. táblázat tartalmazza.

A nemi jellegek kifejezettsége és a metrikus adatok statisztikai jellemzése a kis elemszám és a leletek töredékes volta miatt nem végezhető el.

A fogstatus alapján a cariesek előfordulása a mandibulán kisebb mint a maxillán (6:4). A fogazat alapján a népesség egészségi állapotának értéke: 0,24. Az ADI számszerű értéke: 0,43. A vizsgált fogakon összesen 53 betegség regisztrálható (az átvizsgálható fogak 36 %-a).

A paleopathológiai vizsgálat eredményei közül kiemelendő a 2. sírnál a vashiányos anaemia jeleként értékelhető poroticus hyperostosis, a 8. sírnál a meningialis izgalmi jelek okozta elváltozások, valamint a 9. sírnál észlelhető jóindulatú csontdaganat (osteoma).

A taxonómiai vizsgálatokba (LIPTÁK 1980) három sír anyagát lehetett bevonni. Ez alapján heterogén képet kapunk az egykori népességről. Az 1-es és a 8-as sír embertani típusai (pamíri, uráli) a honfoglaló népességre jellemzőek, a 13. sír nordikus típusa pedig szláv eredetű népességgel való keveredés lehetőségét is felveti.

RÉPCELAK-VÁRDOMB

7.4. ÖSSZEFOGLALÁS

A vizsgálatba bevont rossz megtartású csontanyag adatközlő jellegű eredményeket hoz. A nemi és életkori alapadatok meghatározása mellett részleges osteometriai program, paleopathológiai vizsgálat és a fogazat vizsgálá-

lata végezhető el. Ezen túl csak a népesség heterogenitása feltételezhető (bár a minta nem reprezentatív) a taxonómiai háttér vizsgálata alapján.

JELLEG	„A” sír	4. sír	5. sír	7. sír	8. sír	10. sír	12. sír	13. sír		1. sír	9. sír	11. sír
1.		+2		+2	+1	+1	+1	+1		-1	-1	-1
2.	+1		-1		+2	+1	+2	+2		-1		
3.	+2	+1	+1		+2	0	+2	+2		0	+1	0
4.	0	0		-1	-1		+1	-1		-2	-2	0
5.	+1	+1			0		+1	+1		-1	-1	0
6.			+2		+2	0	0	+1		+1	+1	+2
7.	+1											
8.								+1				0
9.	+1			+1	+1	+2	+1	+1			0	0
10.	+1			+1	+1	+1	+1	+1		-1	+1	0
11.	-1							+2		-1		+1
12.	+1				+2					-1		
13.												
14.												
15.												
16.	0				+2			+2		-1	-1	
17.	+2		+1	-1	+1	0	0	+2		-2	-2	-1
18.												
19.	+2				+1			+2		-1		
20.	+1							+1		-1		
21.	+1	+1	+1	+1	+2		+2	+2		+1	-1	-2
22.	+2	+1	+1	0	-2	-1	-1	+1		-1	-1	+1
23.					+1		+1	0		-2	+1	-2
Σ	+1,0	+1,0	+0,83	+0,43	+1,0	+0,5	+0,92	+1,24		-0,88	-0,38	-0,15

1. táblázat: Répcelak-Várdomb, Homokbánya. A nemi kifejezettség értékei

RÉPCELAK-VÁRDOMB

Méret	„A” sír	4. sír	5. sír	7. sír	8. sír	10. sír	12. sír	13. sír	1. sír	9. sír	11. sír
Cranium											
1.		(185)			(189)			(194)	174		
5.									96		
8.		140			(147)			145	147		
9.									95		
10.									124		
11.									126		
12.									120		
17.									132		
23.									(510)		
8/1		75,68			77,78			74,74	84,48		
38.									1338,8		
Clavicula											
1.	j. (135)							j. 144 b. 145	j. 140 b. 142		
6.	j. 38							j. 45 b. 43	j. 34 b. 33		
Humerus											
1.	b. 304				b. 335	j. 307	b. 321	b. 301	j. 316	j. 310	
7.	b. 70				b. 63	j. 72	b. 61	b. 71	j. 59	j. 55	
Radius											
1.									j. 234 b. 241		
Femur											
1.	j. 429				b. (477)			j. 439 b. 443	j. 453 b. 454	j. 436 b. 416	
2.	j. 425				b. (473)			j. 439 b. 442	j. 451 b. 450	j. 434 b. 414	
19.	b. 47	j. (45)	b. (47)	j. (45)	j. 49		j. (48)	b. 49	j. 47	j. 41	j. (39)
8.	j. 95				b. 84			j. 100 b. 98	j. 84 b. 86		
Tibia											
1.	b. 359				b. 405			j. 380	j. 364 b. 366	j. 364	
10/b.	b. 83				b. 74			j. 86	j. 86 b. 81	j. 80	
Pelvis											
Cotilo sz.	40				38			40	35		
Inc. isc.m.	32				38			30	46		
Testmagasság (cm)	162,52				176,90	160,78	167,41	165,71	167,79	163,85	
Testtömeg (kg)	93,89				60,50			88,67	67,01		

2. táblázat: Répcelak-Várdomb, Homokbánya. Az osteometriai vizsgálat eredményei

SITKE-HERCSEG-HEGY

KISS GÁBOR

21. SITKE (KISSITKE)-HERCSEG-HEGY

(volt Sárvári járás)

1. LELETKÖRÜLMÉNYEK ÉS LELŐHELY

1960. március 8-án Maklár Zoltán 3 darab „népvándorláskori bronzkarikát” ajándékozott a Savaria Múzeumnak, amelyek a Kissitkéhez tartozó Hercseg-hegy (VMFN 1982 247, No. 83/156.) nyugati oldalán

elterülő szőlőkből kerültek napvilágra (Hrsz.: 1036. és 1037.; Tszfm.: kb. 200 m). A leletkörülményeiről ez idáig nincsenek adataink. A közöletlen tárgyak sajnos azóta elkallódtak.

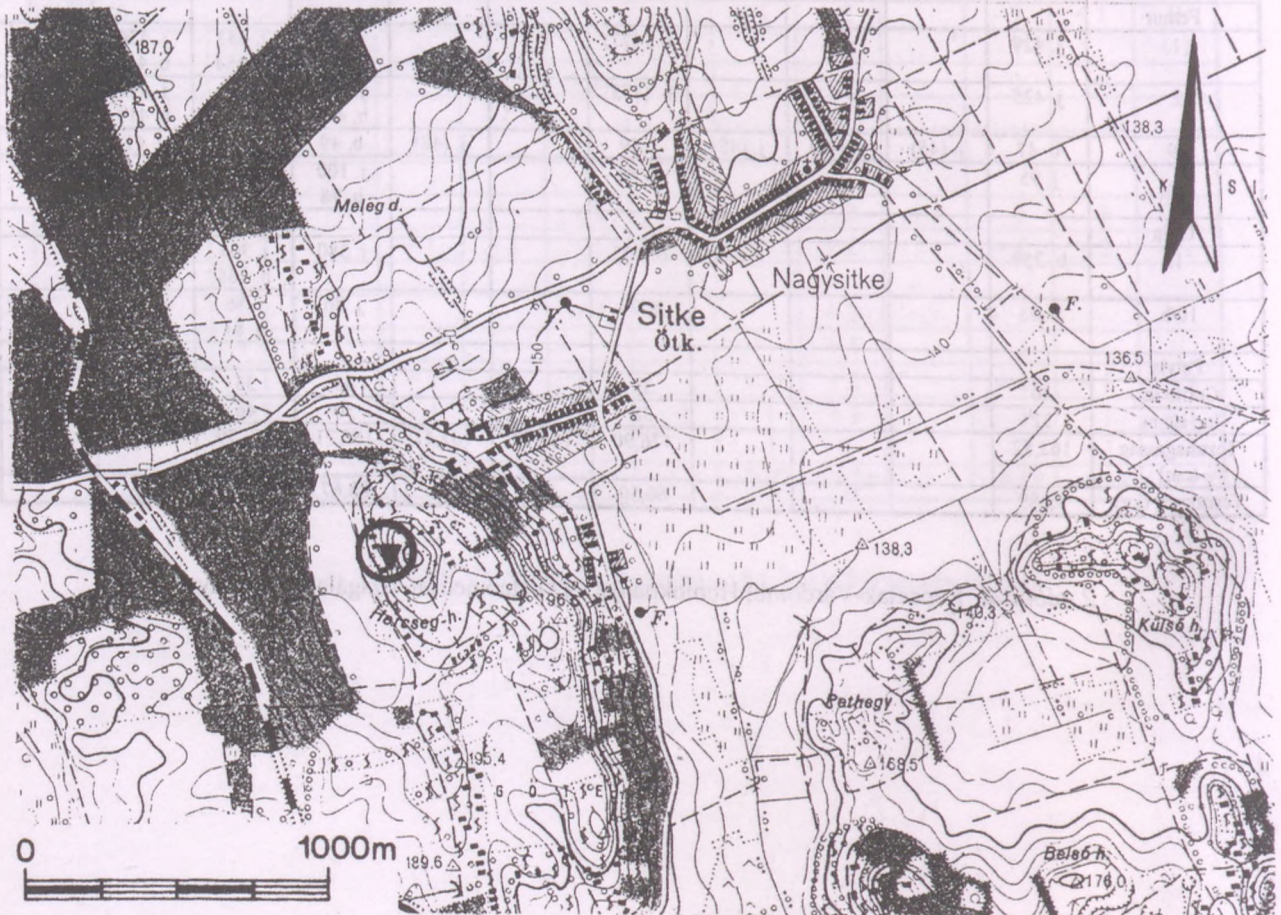
2. TELEPÜLÉSNEV

A település középkori neve nem ismert. A hegy elnevezése talán a magyar herceg (*hērcsēk*) szóból szár-

mazik. (SZAMOTA-ZOLNAI 1902 397.)

3. GYŰJTEMÉNY

Savaria Múzeum, Ltsz.: 60.35.1. Elkallódott (+).

66. kép: Sitke (Kissitke)-Hercseg-hegy. A lelőhely helyszínrajza (1:25 000)

KISS GÁBOR

22. SOROKPOLÁNY-BEREKALJA, KÁPOLNAI ÚT

(volt szombathelyi járás)

1. A LELETKÖRÜLMÉNYEK ÉS A LELŐHELY

1.1. LELETKÖRÜLMÉNYEK ÉS A FELTÁRÁSOK TÖRTÉNETE

1941 júniusának első napjaiban a község délkeleti végénél, az Államépítészeti Hivatal munkásai a Sorokpolány és Dömötöri vasútállomások közötti (voltaképpen a Sorokpolányból Sorkikápolnába vezető) bekötőút építése közben a Sorok patak teraszmaradványán 3 sírra (I–III. sír) bukkantak. A munkálatokat Szabó Jenő műszaki tanácsos, az Államépítészeti Hivatal szombathelyi főnöke állította le és rendelte el a leletek megőrzését. Erről az intézkedéséről haladéktalanul jelentést tett a Vasmegyei Múzeumnak, amely régész szakember hiányában azt 1941. június 4-én tovább küldte az Országos Magyar Történelmi Múzeumnak (Magyar Nemzeti Múzeum). Onnan a helyszínre Nemeskéri János szállt ki, és az ő vezetésével kezdődött meg a temető feltárása az útépitési munkálatokkal párhuzamosan. A sírok kiásásánál szükséges munkaerőt szintén az Államépítészeti Hivatal bocsátotta az ásató rendelkezésére (NEMESKÉRI 1943 317.; MNM RA 38.S.II.)

Pontosan ebben az időben a Teleki Pál Történettudományi Intézet és az Országos Magyar Történelmi Múzeum az 1942–1943–1944. években Árpád-kori magyar néptörténelmi ásásokat végzett a Nyugat-Dunántúlon. A kutatások célja elsősorban az volt, hogy rendszeres

ásatásokon antropológiai anyagot gyűjtsenek az egykori gyepűvidék Árpád-kori embertani fajtaösszetételének vizsgálatához, és ezen keresztül meghatározzák annak etnikumát (NEMESKÉRI 1943 317.; BOTTYÁN–NEMESKÉRI 1943 611.).

A kutatási program ásatásait Nemeskéri János és Bottyán Árpád vezette. Hat különböző lelőhelyen végeztek sikeres feltárásokat. Moson megyében: Hegyeshalmon, Mosonmagyaróváron és Oroszváron, Sopron megyében Sopronbánfalván, Vas megyében pedig Csempezkopácson és Sorokpolányban. Ez utóbbi megyében az előkerült leletek alapján még Celldömölkön, Egyházashollóson, Döbörhegyen és Nagyunyomban terveztek ásásokat (NEMESKÉRI 1943 317.).

Sorokpolányban a sírok feltárását az útépitési munkálatokkal párhuzamosan 1941–1944 között hosszabb megszakításokkal Nemeskéri János vezetésével folytatták és további 309 sírt hoztak napvilágra. Erről néha a helyi sajtó is beszámolt, kiemelve, hogy az ásatót a munkák időtartamára báró Haupt-Buchenróde István földbirtokos látta vendégül (VV 1942).

A kutatás menete az ásatási jelentések alapján (MNM RA 6.S.I., 11.S.I. és 38.S.II.) a következő volt:

1941. június eleje:	I–III.	—	3 sír	(összesen: 3)
1941. június 4–június 28.:	1–70.	—	70 sír	(összesen: 73)
1941. július–szeptember 5.:	71–114.	—	44 sír	(összesen: 117)
— 1941 összesen —			117 sír	
1942. június 20–július 4.:	118–187.	—	73 sír	(összesen: 190)
1942. október 4–október 17.:	188–209. (!)	—	22 sír	(összesen: 212)
— 1942 összesen —			95 sír	
1943. július 19–augusztus 9. és				
1943. október 26–október 31.:	211–299.	—	88 sír	(összesen: 302)
— 1943 összesen —			88 sír	
1944-ben:	300–309.	—	10 sír	(összesen: 312)
— 1944 összesen —			10 sír	

A temetőből, amelynek feltárása nyilvánvalóan nem teljes, szám szerint összesen 312 sírt hoztak napvilágra. Mivel a 9. számot azonban egy bronzkori gödör kapta, így csak 311 sírral számolhatunk. A leletkataszter csak 306 sírról tud (FÉK 1962 67, No. 906.), hasonlóan Fehér Gézához (FEHÉR 1956 36. és FEHÉR 1957 312.).

A temető ÉNy-i és Ny-i oldalán megtalálták az Árpád-kori település nyomait is: több egymás után következő földbe mélyített épület és tűzhely formájában. Ezeket Bottyán Árpád tárta fel. A tűzhelyek mellől sok konyhai hulladék, faszénmaradvány és cseréptöredék került elő, amelyet azonban a helyszínen hagytak. A

cserepeken kívül az egyik lakógödörből egy fonott ezüstgyűrű került napvilágra (MNM RA 6.S.I., 11.S.I., 139.S.II.).

Ugyanezen a településen, a temető keleti végében – más adat szerint az Árpád-kori eredetű templom közepéből – 14–15. századi szórványleletek is előkerültek: egy gótikus kulcs és egy aranyozott imakönyvkapocs töredék (Ltsz.: 3/1945.Sz.).

A munkálatok befejezése után a leleteket a Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Osztályára szállították: (Középkori Gyűjtemény, Ltsz.: 3/1945.). A begyűjtött embertani csontanyag már rosszabbul járt, mert a Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Osztályán tárolva Budapest szovjet ostromakor találatot kapott, így aztán ma a Természettudományi Múzeum Embertani Tára már csak a háborús pusztítást átvészelt rossz állapotú anyagot őrzi (Ltsz.: 4365–4525, 5661, 6035–6039). Az ásatásokról írt jelentéseket és az arról készült dokumentáció ma meglévő részét a Magyar Nemzeti Múzeum Központi Régészeti Adattára őrzi (MNM RA 6.S.I., 11.S.I., 38.S.II., 139.S.II.). A sírlapokon és a sajtóban is említett (VV 1942) ásatási fényképfelvételek hollétéről nincs tudomásunk.

A sorokpolányi temetőről a kutatás már elkönyvelte, hogy temetőtérképe a második világháború alatt elveszett. Szerencsére ez nem, vagy csak részben igaz. Az ásató az egyes ásatási idények feltárt sírjait külön-külön térképvázlaton rögzítette, amelyek közül a MNM Régészeti Adattárában őrzött eredeti sírlapok között (MNM RA 11.S.I.) 9 darab még ma is megvan. Ezek alapján szinte biztosra vehető, hogy összerajzolt, egységes temetőtérkép az ásatások után sem készült. Az egyes vázlatlapokat szerencsére az út építési dokumentációja (Vas Megyei Levéltár. VaML VI. 401. b.; MNM RA 11.S.I.) és 1996-ban, a terepen végzett mérések alapján Derdák Ferenc geodétával sikerült összeilleszteni. A térkép azonban minden igyekezetünk ellenére továbbra sem teljesen (azaz méternyi pontossággal) megbízható. (Lásd a 11. fejezetet!) A temetőtérkép egy része tehát továbbra is hiányzik, és ez mindenképpen határt szab a temető értékelésének, hiszen így nem lehet az egyes temetkezési szokásokat, illetve tárgytípusok elterjedését sem maradék nélkül ábrázolni, sem szóródásukat biztonsággal kiértékelni.

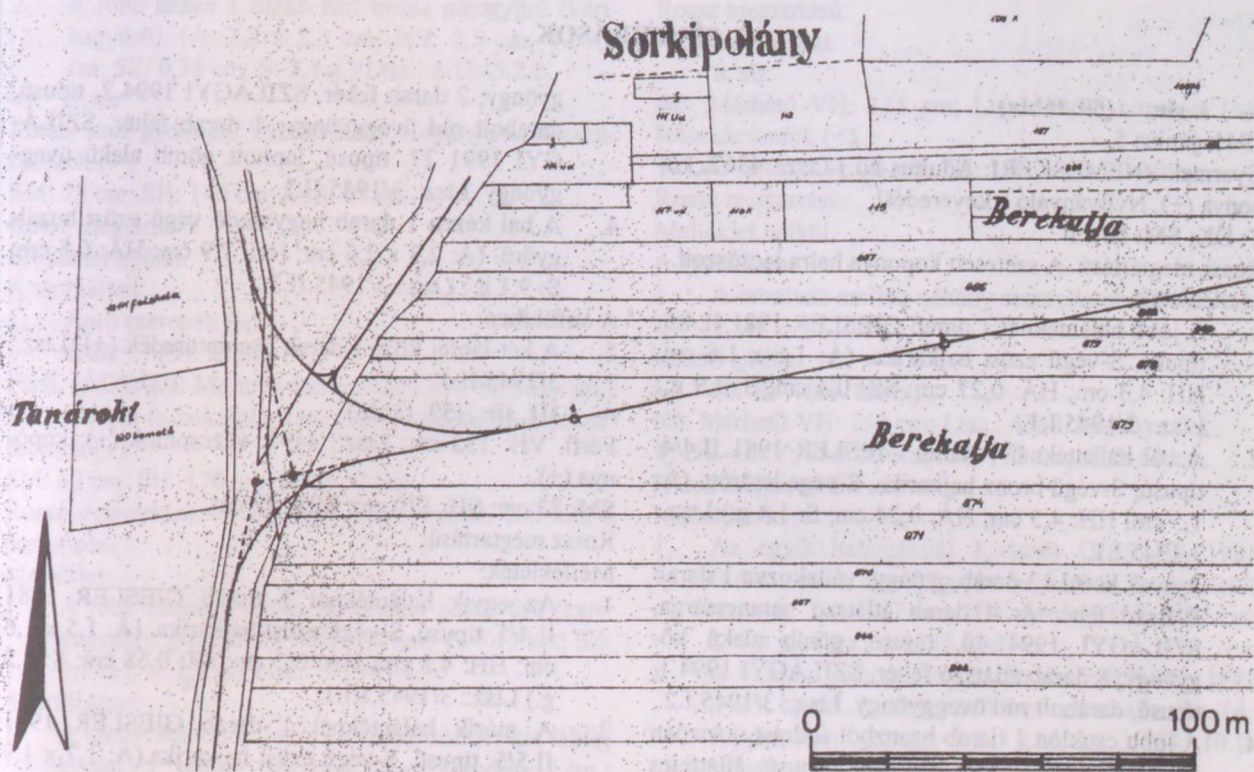
Alighanem az antropológiai anyag pusztulásának és a temetőtérkép hiányának tudható be, hogy az ásatót a II. világháború után nem foglalkoztatta a temető köz-

zétételének gondolata. Szintén a temetőtérkép vélt hiányában kereshető annak fő oka, hogy a temető anyaga máig közöletlen maradt. Sajnos annak ellenére így van ez, hogy a sorokpolányi temetőt diplomamunkaként már hárman is feldolgozták (LÓCSY 1952; MESTERHÁZY 1963; MEDGYESI 1982). 1979-ben Fodor István és Mesterházy Károly a temető teljes leletanyagát Murányi István fényképésszel lefotóztatta a tervezett corpus-kötet számára (18 fekete-fehér tábla – MNM Adattár, Fotógyűjtemény H1654–1671.).

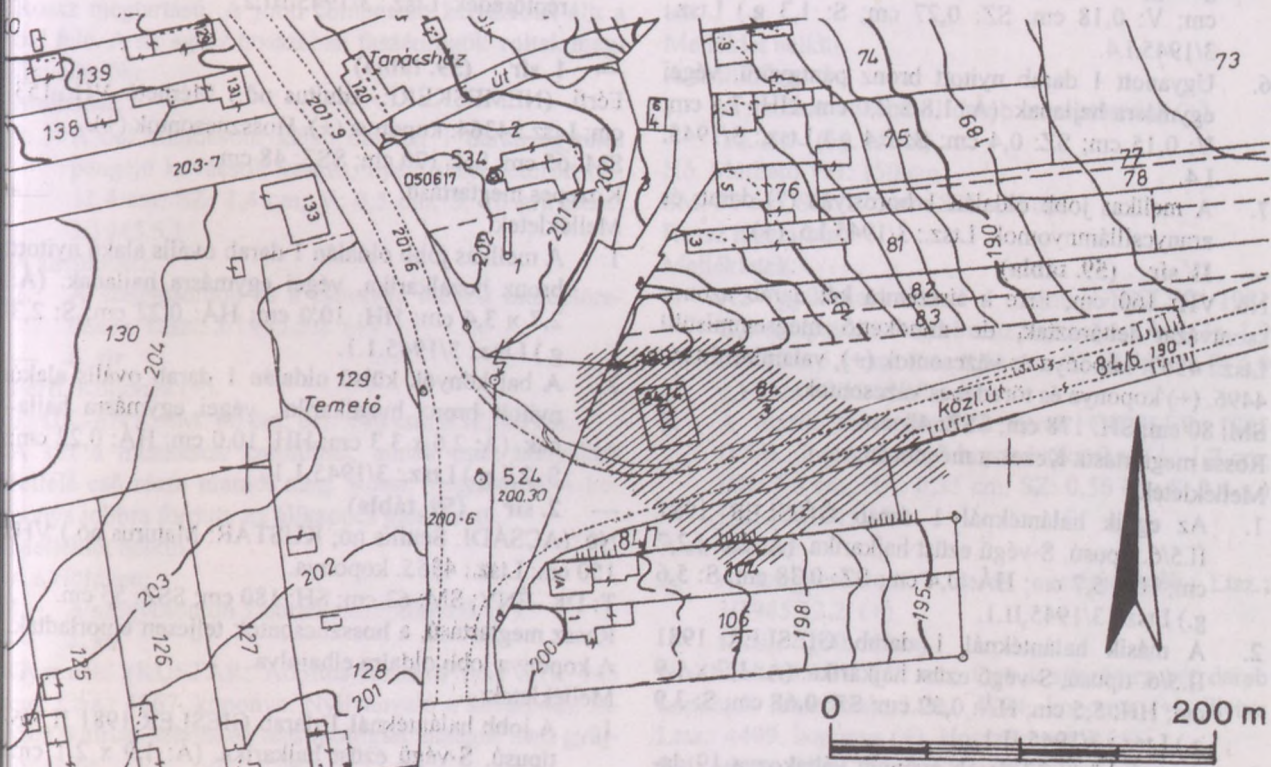
A temető feltárásáról – amely valószínűleg a háború miatt szakadt félbe – még az ásatások befejezése előtt, 1943-ban két rövid jelentés látott napvilágot (NEMESKÉRI 1943 316–319; BOTTYÁN–NEMESKÉRI 1943 611–612.). A temetőre a szakirodalomban többen hivatkoztak. A leletkataszteri jegyzékeken túl (FÉK 1962 67, Nr. 906.; TETTAMANTI 1975 81, No. 82.; KISS 1985 306, 315, 333, 553, No. 906.) általában egy-egy tárgytípussal kapcsolatban citálták (FEHÉR 1957 282 és 9. Abb. 1–6.; KOVÁCS 1994 127, No. 123. – I. sír: állatfejes karperec; KRALOVÁNSZKY 1956 209, No. 158. – S-végű hajkarikák; KRALOVÁNSZKY 1959 77, No. 23. és XII. t. 8.1. – 72. sír: lunula; SZÖKE 1962 88. és MESTERHÁZY 1965 98, 103. – S-végű hajkarikák; SZÖKE–VÁNDOR 1987 53, 61. stb. – ólom hajkarikák és gyöngyök; FODOR 1980 189, 6. jegyzet, valamint RÉVÉSZ 1991 37. és 1992 355, No. 7. – 115. sír: tegezfüggesztő veret; KOVÁCS 1997 13–17. kép, és 207, No. 20. – érmék; SOMOGYI 1982 3. kép – 16. sír: sarló), más esetekben illusztrációként mutatták be a temető néhány leletét (FODOR 1975 85. kép – 204. sír; MESTERHÁZY 1980 11. kép 1–12. – I–II. stb. sír; FODOR 1982 LIII. Pl. – 204. sír), vagy csak megemlítették a temető létezését (pl. MÉRI 1952 51.).

A temetőről tudottakat röviden a millectenárium kapcsán foglalták össze (FODOR 1996 372.; KISS 1996 220–221., 1996a 328–329.) Ezekben a rövid ismertetésekben ismét sor került néhány fontosabb tárgy képi közlésére, illetve részletes bemutatására (FODOR 1996 372–273.). A temető rövid embertani jellemzése nem sokkal az előzetes jelentések után már olvasható volt az ásató tollából (NEMESKÉRI 1947 76.). Valószínű, hogy Nemeskéri János eddig még rendezetlen hagyatékában (MTA Kézirattár) a sorokpolányi temetőre és elsősorban annak feltárt antropológiai anyagára nézve még további értékes jegyzetek lappanganak.

SOROKPOLÁNY-BEREKALJA

69. kép: Sorokpolány-Berekalja, Kápolnai út. A temető régi kataszteri helyszínrajza az épülő út kitűzött nyomvonalával (1:2000)

70. kép: Sorokpolány-Berekalja, Kápolnai út. A lelőhely kataszteri helyszínrajza (1:4000)

2. SÍRLEÍRÁSOK

— I. sír (59. tábla)

1941. június 5.

Gyermek. (NEMESKÉRI: Adultus nő.) Ltsz.: 4362. koponya (+). Nyilvánvaló a keveredés!

T: DK; SM: 60 cm.

Rossz megtartású. A szétesett koponya balra lecsúszott.

Mellékletek:

1. A jobb halántéknál 1 darab GIESLER 1981 II.4/5. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,5 x 1,6 cm; HH: 4,3 cm; HÁ: 0,27 cm; SZ: 0,4 cm; S: 1,9 g.) Ltsz.: 3/1945.I.1.
2. A bal halántéknál 1 darab GIESLER 1981 II.4/4. típusú, S-végű bronz hajkarika, S-vége letörött. (Á: 1,5 cm; HH: 4,5 cm; HÁ: 0,24 cm; S: 1,4 g.) Ltsz.: 3/1945.I.1.
3. A nyak körül 13 darab gyöngy: váltakozva 1 darab átlátszó fehér és 4 darab átlátszó narancssárga, SZILÁGYI 1994 40. típusú, gömb alakú kőgyöngy; 8 darab átlátszó fehér, SZILÁGYI 1994 1. típusú, darabolt rúd üvegyöngy. Ltsz.: 3/1945.I.2.
4. A jobb csuklón 1 darab bronzból sodrást utánzóan öntött, zárt, KOVÁCS 1994 3c. típusú, állatfejes karperec. (Á: 7,1 x 7,2 cm; HH: 23,5 cm; HÁ: 0,5-0,6 cm; S: 39,9 g.) Ltsz.: 3/1945.I.3.
5. A jobb kézen 1 darab nyitott bronz pántgyűrű, végei egymásra hajlanak. (Á: 1,8 x 1,9 cm; HH: 6,4 cm; V: 0,18 cm; SZ: 0,27 cm; S: 1,3 g.) Ltsz.: 3/1945.I.4.
6. Ugyanott 1 darab nyitott bronz pántgyűrű, végei egymásra hajlanak. (Á: 1,8 x 2,0 cm; HH: 7,4 cm; V: 0,15 cm; SZ: 0,4 cm; S: 2,4 g.) Ltsz.: 3/1945.I.4.
7. A mellkas jobb oldalán 1 borostyán (?) darab és aranycsillámmnyomok. Ltsz.: 3/1945.I.5. (+)

— II. sír (59. tábla)

Nő. VH: 160 cm; Erre a sírszámra két darab azonos csontvázat leltároztak, de mindkettő megsemmisült! Ltsz.: 4363. koponya és vázcsontok (+), valamint Ltsz.: 4496. (+) koponya és töredékes vázcsontok.

SM: 80 cm; SH: 178 cm; SSZ: 48 cm.

Rossz megtartású. Kezek a medencén.

Mellékletek:

1. Az egyik halántéknál 1 darab GIESLER 1981 II.5/6. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 2,0 x 2,2 cm; HH: 5,7 cm; HÁ: 0,4 cm; SZ: 0,38 cm; S: 5,6 g.) Ltsz.: 3/1945.II.1.
2. A másik halántéknál 1 darab GIESLER 1981 II.5/6. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,7 x 1,9 cm; HH: 5,5 cm; HÁ: 0,32 cm; SZ: 0,68 cm; S: 3,9 g.) Ltsz.: 3/1945.II.1.
3. A nyak körül 32 darab gyöngy: váltakozva 19 darab átlátszó narancssárga és 10 darab átlátszó fehér, SZILÁGYI 1994 40. típusú, gömb alakú kő-

gyöngy; 2 darab fehér, SZILÁGYI 1994 2. típusú, darabolt rúd üvegyöngy; 1 darab fehér, SZILÁGYI 1991 27. típusú, lapított gömb alakú üvegyöngy. Ltsz.: 3/1945.II.2.

4. A bal kézen 1 darab hegyesedő végű ezüst huzalgyűrű. (Á: 2,3 x 2,6 cm; HH: 7,9 cm; HÁ: 0,5 cm; S: 9,1 g.) Ltsz.: 3/1945.II.3.

A sírföldben:

5. A két lábfej közt 1 darab cseréptöredék (+). Ltsz.: 3/1945.II.4.

— III. sír (59. tábla)

Férfi. VH: 152 cm; Ltsz.: 4497. vázcsontok (+); koponya (+).

SM: 73 cm; SH: 170 cm; SSZ: 32 cm.

Rossz megtartású.

Mellékletek:

1. Az egyik halántéknál 1 darab GIESLER 1981 II.4/5. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,5 x 1,6 cm; HH: 4,8 cm; HÁ: 0,3 cm; SZ: 0,58 cm; S: 2,2 g.) Ltsz.: 3/1945.III.1.
2. A másik halántéknál 1 darab GIESLER 1981 II.5/5. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,7 x 1,9 cm; HH: 5,0 cm; HÁ: 0,3 cm; SZ: 0,62 cm; S: 3,5 g.) Ltsz.: 3/1945.III.1.

A sírföldben:

3. A bal könyök belső oldalán 1 darab őskori cseréptöredék. Ltsz.: 3/1945.III.2.

— I. sír (59. tábla)

Férfi. (NEMESKÉRI: Adultus nő.) Mérfető VH: 153 cm; Ltsz.: 4364. koponya (+). Hosszúcsontok (+).

SM: 65 cm; SH: 170 cm; SSZ: 48 cm.

Közepes megtartású.

Mellékletek:

1. A mellkas jobb oldalán 1 darab ovális alakú nyitott bronz huzalkarika, végei egymásra hajlanak. (Á: 2,7 x 3,4 cm; HH: 10,0 cm; HÁ: 0,22 cm; S: 2,3 g.) Ltsz.: 3/1945.I.1.
2. A bal könyök külső oldalán 1 darab ovális alakú nyitott bronz huzalkarika, végei egymásra hajlanak. (Á: 2,6 x 3,3 cm; HH: 10,0 cm; HÁ: 0,22 cm; S: 2,1 g.) Ltsz.: 3/1945.I.1.

— 2. sír (59. tábla)

Nő. (ACSÁDI: Senilis nő; KUSTÁR: Maturus nő.) VH: 150 cm; Ltsz.: 4365. koponya.

T: DK-ÉNY; SM: 63 cm; SH: 180 cm; SSZ: 55 cm.

Rossz megtartású, a hosszúcsontok teljesen elporladtak. A koponya jobb oldalra elhajolva.

Mellékletek:

1. A jobb halántéknál 1 darab GIESLER 1981 II.5/6. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,9 x 2,1 cm; HH: 5,5 cm; HÁ: 0,4 cm; SZ: 0,37; S: 5,4 g.) Ltsz.: 3/1945.2.1.

SOROKPOLÁNY-BEREKALJA

2. A jobb kézen 1-darab zárt bronz pántgyűrű (kari-kagyűrű). (Á: 2,2 x 2,3 cm; HH: 7,5 cm; V: 0,2 cm; SZ: 0,38 cm; S: 2,4 g.) Ltsz.: 3/1945.2.2.

— 3. sír

Fiatal, azaz gyermek. VH: 130 cm. Koponya és hosszúcsontok (+).

SM: 75 cm; SH: 140 cm; SSZ: 45 cm.

Rossz megtartású.

Melléklet nélkül.

A sír mellett:

1. Apró cserepek (+).

— 4. sír (59. tábla)

Férfi. (ACSÁDI: Maturus férfi; KUSTÁR: Maturus nő.) VH: 153 cm (a bokáig!); Ltsz.: 4366. koponya. Hosszúcsontok (+).

SM: 60 cm; SH: 170 cm; SSZ: 50 cm.

Rossz megtartású. A koponya balra fordult. Bal kéz a medencén.

Melléklet:

1. A jobb kézen 1 darab zárt bronz pántgyűrű (kari-kagyűrű). (Á: 2,3 cm; HH: 7,4 cm; V: 0,15 cm; SZ: 0,4 cm; S: 1,7 g.) Ltsz.: 3/1945.4.1.

A sír földben:

2. A szegycsonton 1 darab cseréptöredék, a két lábfej között 1 darab nagyobb cseréptöredék. Ltsz.: 3/1945.4.2. (+)

— 5. sír (59. tábla)

Férfi. VH: 170 cm. Koponya és hosszúcsontok (+).

T: DK-ÉNY; SM: 75 cm; SH: 180 cm; SSZ: 50 cm.

Rossz megtartású. A jobb combcsont keresztben állt a bal felé. A sír egész hosszában faszénrögök voltak megfigyelhetők.

Melléklet:

1. A bal combcsont külső oldalán 1 darab egyenes pengéjű kovácsolt vaskés, nyéltüskéje letörött (H: 11,4 cm; SZ: 1,4 cm; V: 0,5 cm; S: 10 g.). Ltsz.: 3/1945.5.1.

A sír földben:

2. A szegycsonton és a csontváz mellett cseréptöredékek. Ltsz.: 3/1945.5.2. (+)

— 6. sír

Férfi. Koponya (+).

T: DK-ÉNY; SM: 60 cm; SH: 140 cm; SSZ: 40 cm.

A sirt a munkások szédülták, annak csak könyöktől felfelé eső része maradt meg. Rossz megtartású. A koponya jobbra fordult, az állkapocs elcsúszott.

Melléklet nélkül.

A sír földben:

1. A szegycsonton 1 darab cseréptöredék (+).

— 7. sír

Gyermek. (KUSTÁR: Adultus-maturus nő.) VH: 145 cm; Ltsz.: 4367. koponya. Nyilvánvaló a keveredés, hiszen a sírlap szerint az antropológiai anyagot nem gyűjtötték be!

SM: 90 cm; SH: 160 cm; SSZ: 35 cm.

Rossz megtartású.

Melléklet nélkül.

— 8. sír

Nő. Mérhető VH: 135 cm; Ltsz.: 4368. koponya (+).

Hosszúcsontok (+).

T: DK-ÉNY; SM: 50 cm; SH: 150 cm; SSZ: 40 cm.

Rossz megtartású.

Melléklet nélkül.

A sír földben:

1. A csontváz mellett néhány cserépdarab (+).

— 9. sír

Őskori gödör.

— 10. sír (60. tábla)

Nő. Mérhető VH: 150 cm; Ltsz.: 4369. koponya (+).

T: DK-ÉNY; SM: 50 cm; SH: 170 cm; SSZ: 50 cm.

Rossz megtartású.

Mellékletek:

1. Az egyik halántéknál 1 darab GIESLER 1981 II.4/4. típusú, S-végű ezüst hajkarika, S-vege letörött. (Á: 1,4 x 1,7 cm; HH: 4,6 cm; HÁ: 0,24 cm; S: 1,3 g.) Ltsz.: 3/1945.10.1.

2. A másik halántéknál 1 darab GIESLER 1981 II.4/3. típusú, S-végű töredékes ezüst hajkarika. (Á: 1,6 cm; HÁ: 0,21 cm; S: 0,5 g.) Ltsz.: 3/1945.10.1.

— 11. sír

Férfi. VH: 160 cm; Ltsz.: 4498. koponya (+). Hosszúcsontok (+).

T: DK-ÉNY; SM: 60 cm; SH: 180 cm; SSZ: 50 cm.

Közepes megtartású. A koponyát a gyökerek szétvetették.

Melléklet nélkül.

A sír földben:

1. A mellkas közepén 1 darab cseréptöredék (+).

— 12. sír (60. tábla)

Nő. Mérhető VH: 150 cm.

SM: 50 cm; SH: 170 cm; SSZ: 35 cm.

Rossz megtartású.

Mellékletek:

1. Az egyik halántéknál 1 darab GIESLER 1981 II.5/6. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,7 x 1,9 cm; HH: 5,1 cm; HÁ: 0,36 cm; SZ: 0,56 cm; S: 4,0 g.) Ltsz.: 3/1945.12.1.

2. A másik halántéknál 1 darab GIESLER 1981 II.4/6. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,7 cm; HH: 4,8 cm; HÁ: 0,35 cm; SZ: 0,56 cm; S: 3,4 g.) Ltsz.: 3/1945.12.1.

A sír földben:

3. A szegycsonton 1 darab cseréptöredék. Ltsz.: 3/1945.12.2. (+)

— 13. sír (60. tábla)

Nő. Mérhető VH: 157 cm; Erre a sírszámra két darab koponyát leltároztak: Ltsz.: 4374. koponya (+), illetve Ltsz.: 4499. koponya (+). Hosszúcsontok (+).

SM: 66 cm; SH: 175 cm; SSZ: 38 cm.

Rossz megtartású. A koponya oldalra dőlt.

SOROKPOLÁNY-BEREKALJA

Mellékletek:

1. Az egyik halántéknál 1 darab GIESLER 1981 II.5/6. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,7 x 1,9 cm; HH: 5,1 cm; HÁ: 0,38 cm; SZ: 0,38 cm; S: 4,4 g.) Ltsz.: 3/1945.13.1.
2. A másik halántéknál 1 darab GIESLER 1981 II.4/3. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,4 x 1,5 cm; HH: 4,1 cm; HÁ: 0,2 cm; SZ: 0,38 cm; S: 0,9 g.) Ltsz.: 3/1945.13.1.

— 14. sír (60. tábla)

Férfi. Mérfető VH: 140 cm; Ltsz.: 4370. koponya (+); Ltsz.: 6037. töredékes vázcsontok (+). A sírlap szerint a vázcsontokat nem gyűjtötték be!

SM: 65 cm; SH: 150 cm; SSZ: 50 cm.

Rossz megtartású.

Mellékletek:

1. A jobb halántéknál 1 darab GIESLER 1981 II.4/4. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,4 x 1,6 cm; HH: 4,2 cm; HÁ: 0,25 cm; SZ: 0,8 cm; S: 1,8 g.) Ltsz.: 3/1945.14.1.
2. A bal lábszár külső oldala mellett 1 darab rovátkolt felületű zárt bronz pántgyűrű (karikagyűrű). (Á: 2,2 x 2,3 cm; HH: 7,2 cm; V: 0,2 cm; SZ: 0,3 cm; S: 2,1 g.) Ltsz.: 3/1945.14.2.

— 15. sír (60. tábla)

Férfi. Mérfető VH: 130 cm; Ltsz.: 4371. koponya (+).

SM: 70 cm; SH: 160 cm; SSZ: 45 cm.

Rossz megtartású, a lábak végei elkorhadtak.

Mellékletek:

1. A jobb kézen 1 darab hegyesedő végű bronzgyűrű. (Á: 2,1 x 2,3 cm; HH: 6,6 cm; HÁ: 0,3 cm; S: 1,7 g.) Ltsz.: 3/1945.15.1.
2. A jobb kézfeje, illetve a gyűrű alatt 1 darab ezüst-érme: I. (Szent) István (1000–1038) CNH I 1. típusú dénárja. (Á: 1,6 x 1,7 cm; S: 0,5 g.) Ltsz.: 3/1945.15.2. (+)

— 16. sír (60. tábla)

Férfi. (NEMESKÉRI: Juvenis nő; KUSTÁR: Adultus nő?). Ltsz.: 4372. koponya.

T: DK-ÉNY; SM: 75 cm; SH: -; SSZ: 40 cm.

Rossz megtartású. „Nordikus.” A lábak térdtől lefelé hiányoztak.

Mellékletek:

1. Az egyik halántéknál 1 darab GIESLER 1981 II.5/5. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,6 x 1,9 cm; HH: 5,0 cm; HÁ: 0,27 cm; SZ: 0,56 cm; S: 2,6 g.) Ltsz.: 3/1945.16.1.
2. A másik halántéknál 1 darab GIESLER 1981 II.4/5. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,6 x 1,8 cm; HH: 4,9 cm; HÁ: 0,28 cm; SZ: 0,56 cm; S: 2,6 g.) Ltsz.: 3/1945.16.1.
3. A jobb kézen 1 darab hegyesedő végű bronz huzalgűrű. (Á: 2,3 x 2,4 cm; HH: 7,4 cm; HÁ: 0,4 cm; S: 3,9 g.) Ltsz.: 3/1945.16.2.

4. A medencecsonton keresztben kovácsolt vassarló. (eredeti H: 32 cm; SZ: 2,5 cm; tövis H: 9 cm; S: 18 g.) Ltsz.: 3/1945.16.3.

— 17. sír (60. tábla)

Nő. VH: 163 cm; Ltsz.: 4373. koponya (+).

SM: 57 cm; SH: 190 cm; SSZ: 45 cm

Rossz megtartású.

Mellékletek:

1. Az egyik halántéknál 1 darab GIESLER 1981 II.5/6. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,7 x 1,9 cm; HH: 5,1 cm; HÁ: 0,35 cm; SZ: 0,5 cm; S: 2,3 g.) Ltsz.: 3/1945.17.1.
2. A másik halántéknál 1 darab GIESLER 1981 II.4/5. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,6 x 1,8 cm; HH: 4,7 cm; HÁ: 0,29 cm; SZ: 0,8 cm; S: 4,4 g.) Ltsz.: 3/1945.17.1.
3. A jobb kézen 1 darab rovátkolt díszű nyitott ezüst pántgyűrű fele. (Á: 1,3 x 1,5 cm; V: 0,19 cm; SZ: 0,35 cm; HÁ: 0,28 cm; S: 0,8 g.) Ltsz.: 3/1945.17.2.
4. A bal kézen 1 darab rovátkolt díszű nyitott bronz pántgyűrű. (Á: 2,4 cm; HH: 7,5 cm; V: 0,25 cm; SZ: 0,4 cm; S: 3,8 g.) Ltsz.: 3/1945.17.2.

— 18. sír (60. tábla)

Bizonytalan nemű felnőtt. (KUSTÁR: Maturus férfi?)

Mérfető VH: 120 cm; Ltsz.: 6053. koponya. Hosszúcsontok (+).

SM: 50 cm; Mérfető SH: 140 cm; SSZ: 47 cm.

Rossz megtartású. A lábakat a munkások véletlenül levágták.

Mellékletek:

1. Az egyik halántéknál 1 darab GIESLER 1981 II.4/3. típusú, S-végű ezüst hajkarika, S-vege letört. (Á: 1,1 x 1,4 cm; HH: 3,8 cm; HÁ: 0,19 cm; S: 0,7 g.) Ltsz.: 3/1945.18.1.
2. A másik halántéknál 1 darab nyitott bronzhuzal hajkarika. (Á: 1,5 cm; HH: 4,8 cm; HÁ: 0,19 cm; S: 1,0 g.) Ltsz.: 3/1945.18.1.

A sírföldben:

3. A mellkas közepén 1 darab cseréptöredék. Ltsz.: 3/1945.18.2. (+)

— 19. sír

Bizonytalan nemű felnőtt. VH: 154 cm; Ltsz.: 4375. koponya (+).

SM: 60 cm; SH: 176 cm; SSZ: 41 cm.

Rossz megtartású.

Melléklet nélkül.

— 20. sír (60. tábla)

Nő. VH: 160 cm; Ltsz.: 4376. koponya (+).

T: DK-ÉNY; SM: 80 cm; SH: 190 cm; SSZ: 48 cm.

Közepes megtartású. A koponyát a gyökerek szétvetették.

Mellékletek:

- 1–9. A jobb halántéknál 3, a bal halántéknál 4 darab, a bal könyöknél 2 darab (bronz és ezüst) S-végű

SOROKPOLÁNY-BEREKALJA

bronz, illetve ezüst hajkarika. A hajkarikák mellett farögök.

1. 1 darab GIESLER 1981 II.4/5. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,5 x 1,8 cm; HH: 4,4 cm; HÁ: 0,27 cm; SZ: 0,39 cm; S: 2,1 g.) Ltsz.: 3/1945.20.1.
2. 1 darab GIESLER 1981 II.4/3. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,4 x 1,7 cm; HH: 4,2 cm; HÁ: 0,22 cm; SZ: 0,39 cm; S: 1,5 g.) Ltsz.: 3/1945.20.1.
3. 1 darab GIESLER 1981 II.4/5. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,4 x 1,8 cm; HH: 4,4 cm; HÁ: 0,27 cm; SZ: 0,38 cm; S: 2,2 g.) Ltsz.: 3/1945.20.1.
4. 1 darab GIESLER 1981 II.4/5. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,6 x 1,8 cm; HH: 4,6 cm; HÁ: 0,27 cm; SZ: 0,4 cm; S: 2,4 g.) Ltsz.: 3/1945.20.1.
5. 1 darab GIESLER 1981 II.4/3. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,4 x 1,9 cm; HH: 4,5 cm; HÁ: 0,2 cm; SZ: 0,38 cm; S: 1,7 g.) Ltsz.: 3/1945.20.1.
6. 1 darab GIESLER 1981 II.4/5. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,5 x 1,8 cm; HH: 4,3 cm; HÁ: 0,27 cm; SZ: 0,39 cm; S: 2,3 g.) Ltsz.: 3/1945.20.1.
7. 1 darab GIESLER 1981 II.4/2. típusú, S-végű bronz hajkarika, S-vége letörött. (Á: 1,2 x 1,3 cm; HH: 3,7 cm; HÁ: 0,17 cm; S: 0,6 g.) Ltsz.: 3/1945.20.1.
8. 1 darab GIESLER 1981 II.4/3. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,3 x 1,5 cm; HH: 3,2 cm; HÁ: 0,20 cm; SZ: 0,41 cm; S: 0,8 g.) Ltsz.: 3/1945.20.1.
9. 1 darab GIESLER 1981 II.4/3. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,2 x 1,6 cm; HH: 3,7 cm; HÁ: 0,21 cm; SZ: 0,4 cm; S: 1,0 g.) Ltsz.: 3/1945.20.1.

— 21. sír (61. tábla)

Öreg férfi. Koponya (+).

T: DK-ÉNY; SM: 75 cm.

A sírt az útépitő munkások szétdúlták, csak a rossz megtartású koponya maradt meg.

Mellékletek:

1. A jobb halántéknál 1 darab GIESLER 1981 II.4/3. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,9 x 2,1 cm; HH: 5,8 cm; HÁ: 0,20 cm; SZ: 0,35 cm; S: 1,2 g.) Ltsz.: 3/1945.21.1.
2. A bal halántéknál 1 darab GIESLER 1981 II.4/3. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,5 x 1,9 cm; HH: 5,8 cm; HÁ: 0,2 cm; SZ: 0,4 cm; S: 1,0 g.) Ltsz.: 3/1945.21.1.

— 22. sír (61. tábla)

Fiatal leánygyermek. Mérhető VH: 86 cm; Ltsz.: 4377. patinás koponya (+).

T: DK-ÉNY; SM: 60 cm; SH: 140 cm; SSZ: 38 cm.

Rossz megtartású, a koponya töredékes. A jobb kéz könyökben behajtva, a láb alsó része hiányzik.

Mellékletek:

- 1-6. A két halántéknál 2-2 darab, a bal kulcscsontnál, valamint a bal felkar és a bordák között 1-1 darab S-végű bronz hajkarika.

1. 1 darab GIESLER 1981 II.5/4. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,8 x 1,9 cm; HH: 5,3 cm; HÁ: 0,23 cm; SZ: 0,48 cm; S: 1,5 g.) Ltsz.: 3/1945.22.1.
2. 1 darab GIESLER 1981 II.5/3. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,8 x 2,0 cm; HH: 5,2 cm; HÁ: 0,22 cm; SZ: 0,6 cm; S: 2,3 g.) Ltsz.: 3/1945.22.1.
3. 1 darab GIESLER 1981 II.5/3. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,8 cm; HH: 5,1 cm; HÁ: 0,22 cm; SZ: 0,6 cm; S: 1,7 g.) Ltsz.: 3/1945.22.1.
4. 1 darab GIESLER 1981 II.4/3. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,5 x 1,7 cm; HH: 4,6 cm; HÁ: 0,2 cm; SZ: 0,62 cm; S: 1,3 g.) Ltsz.: 3/1945.22.1.
5. 1 darab GIESLER 1981 II.4/3. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,6 x 1,8 cm; HH: 4,7 cm; HÁ: 0,2 cm; SZ: 0,63 cm; S: 1,7 g.) Ltsz.: 3/1945.22.1.
6. 1 darab GIESLER 1981 II.5/4. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,8 x 2,0 cm; HH: 5,3 cm; HÁ: 0,24 cm; SZ: 0,6 cm; S: 1,8 g.) Ltsz.: 3/1945.22.1.
7. A jobb könyök mellett 1 darab hegyesedő végű bronz huzalgyűrű. (Á: 2,3 cm; HH: 7,2 cm; HÁ: 0,27 cm; S: 2,1 g.) Ltsz.: 3/1945.22.2.
8. A mellkas jobb oldalán 1 darab ezüstpénze: I. András (1047-1060) CNH I 12. típusú dénárja. (Á: 1,6 x 1,7 cm; S: 0,5 g.) Ltsz.: 3/1945.22.3.

— 23. sír (61. tábla)

Gyermek.

T: DK-ÉNY; SM: 78 cm. SH: -; SSZ: 30 cm.

Teljesen elkorhadt, csak nyomokban maradt meg.

Melléklet:

1. A jobb halántéknál 1 darab GIESLER 1981 II.4/1. típusú, S-végű bronz hajkarika, S-vége letörött. (Á: 1,3 cm; HH: 4,1 cm; HÁ: 0,1 cm; 0,2 g.) Ltsz.: 3/1945.23.1.

— 24. sír (61. tábla)

Bizonytalan nemű felnőtt. Mérhető VH: 156 cm; Ltsz.: 4500. koponya (+).

T: DK-ÉNY; SM: 76 cm; SH: 170 cm; SSZ: 35 cm.

Teljesen elkorhadt, csak nyomokban maradt meg.

Mellékletek:

1. Az egyik halántéknál 1 darab GIESLER 1981 II.4/6. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,5 x 2,0 cm; HH: 4,8 cm; HÁ: 0,38 cm; SZ: 0,8 cm; S: 3,1 g.) Ltsz.: 3/1945.24.1.
2. A másik halántéknál 1 darab GIESLER 1981 II.5/6. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,7 x 1,9 cm; HH: 5,2 cm; HÁ: 0,39 cm; SZ: 0,9 cm; S: 3,6 g.) Ltsz.: 3/1945.24.1.
3. A jobb kézen 1 darab vékony bronzhuzal gyűrű, három darabra törve (+). Ltsz.: 3/1945.24.2.

A sírföldben:

4. A mellkas közepén 1 darab őskori cserépdarab.
Ltsz.: 3/1945.24.3.

— **25. sír**

Férfi. (NEMESKÉRI: Adultus férfi?) VH: 150 cm;
Ltsz.: 4501. koponya (+).

SM: 60 cm; SH: 153 cm; SSZ: 40 cm.

Közepes megtartású.

Melléklet nélkül.

— **26. sír**

Férfi. T: ÉK-DNY; VH: 160 cm; Ltsz.: 4378. koponya
(+). Hosszúcsontok (+).

SM: 85 cm; SH: 187 cm; SSZ: 50 cm.

Közepes megtartású.

Melléklet nélkül.

— **27. sír (61. tábla)**

Férfi. Mérhető VH: 140 cm; Ltsz.: 4379. koponya (+).

T: DK-ÉNY; SM: 85 cm; SH: 170 cm; SSZ: 45 cm.

Rossz megtartású.

Mellékletek:

1. A jobb halántéknál 1 darab GIESLER 1981 II.4/3.
típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,4 x 1,8 cm;
HH: 4,7 cm; HÁ: 0,2 cm; SZ: 0,25 cm; S: 1,0 g.)
Ltsz.: 3/1945.27.1.

2. A jobb kézen 1 darab nyitott bronz huzalgyűrű,
végei egymásra hajlanak. (Á: 2,0 x 2,2 cm; HH:
7,2 cm; HÁ: 0,24 cm; S: 1,8 g.) Ltsz.: 3/1945.
27.2.

— **28. sír (61. tábla)**

Fiatal férfi. VH: 154 cm; Ltsz.: 4380. koponya (+).

Hosszúcsontok (+).

SM: 90 cm; SH: 175 cm; SSZ: 49 cm.

Rossz megtartású, a koponya teteje korhadt.

Mellékletek:

1. Az egyik halántéknál 1 darab GIESLER 1981
II.5/6. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,5 x 2,1
cm; HH: 5,1 cm; HÁ: 0,39 cm; SZ: 0,75 cm; S: 5,0
g.) Ltsz.: 3/1945.28.1.

2. A másik halántéknál 1 darab GIESLER 1981
II.4/6. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,4 x 1,9
cm; HH: 4,6 cm; HÁ: 0,37 cm; SZ: 0,53 cm; S: 3,9
g.) Ltsz.: 3/1945.28.1.

„A sír mögött rengeteg cserépdarab volt tűzhelynyo-
mokkal.”

— **29. sír (61. tábla)**

Gyermek. Ltsz.: 4381. koponya (+).

SM: 60 cm.

Rossz megtartású. „A munkások elnyírták.”

Melléklet:

1. A bal kézen 1 darab nyitott bronzgyűrű. (Á: 2,5
cm; HH: 7,8 cm; HÁ: 0,44 cm; S: 6,5 g.) Ltsz.:
3/1945.29.1.

— **30. sír (61. tábla)**

Erőteljes testalkatú férfi. VH: 165 cm. Koponya és
hosszúcsontok (+).

SM: 80 cm; SH: 190 cm; SSZ: 42 cm.

Jó megtartású. „Igen nagy ember, szélesek a vállai.”

Melléklet:

1. A bal kulcscsontnál 1 darab hegyesedő végű bronz
huzalgyűrű. (Á: 2,2 x 2,3 cm; HH: 7,2 cm; HÁ: 0,3
cm; S: 2,4 g.) Ltsz.: 3/1945.30.1.

— **31. sír**

Férfi. VH: 190 cm; Ltsz.: 4382. koponya (+)

SM: 85 cm; SH: 210 cm; SSZ: 55 cm.

Közepes megtartású.

Melléklet nélkül.

— **32. sír (61. tábla)**

Nő. VH: 160 cm; Ltsz.: 4383. koponya (+).

T: DK-ÉNY; SM: 70 cm; SH: 180 cm; SSZ: 50 cm.

Rossz megtartású.

Mellékletek:

1. A bal halántéknál 1 darab GIESLER 1981 II.4/3.
típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,4 x 1,7 cm;
HH: 4,5 cm; HÁ: 0,2 cm; SZ: 0,5 cm; S: 1,1 g.)
Ltsz.: 3/1945.32.1.

2. A bal kézen 1 darab hegyesedő végű bronz huzal-
gyűrű. (Á: 2,0 cm; HH: 6,2 cm; HÁ: 0,34 cm; S:
2,1 g.) Ltsz.: 3/1945.32.2.

3. Ugyanott 1 darab rovátkolt és bordázott, zárt bronz
pántgyűrű (karikagyűrű). (Á: 2,3 cm; HH: 7,2 cm;
V: 0,3 cm; SZ: 0,5 cm; S: 3,1 g.) Ltsz.: 3/1945.
32.2.

— **33. sír**

Férfi. VH: 180 cm; Ltsz.: 4384. koponya (+). Hosszú-
csontok (+).

SM: 80 cm; SH: 200 cm; SSZ: 55 cm.

Közepes megtartású.

Melléklet nélkül.

— **34. sír (61. tábla)**

Férfi (?). VH: 180 cm; Ltsz.: 4385. koponya (+). Hosz-
zúcsontok (+).

T: DK-ÉNY; SM: 70 cm; SH: 200 cm; SSZ: 50 cm.

Közepes megtartású.

Melléklet:

1. A jobb halántéknál 1 darab GIESLER 1981 II.4/4.
típusú, bordázott S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,5 x
1,9 cm; HH: 4,6 cm; HÁ: 0,25 cm; SZ: 0,5 cm; S:
2,2 g.) Ltsz.: 3/1945.34.1.

— **35. sír (61. tábla)**

Nő. (NEMESKÉRI: Adultus nő? vagy férfi?; KUSTÁR:
Adultus nő) VH: 168 cm; Ltsz.: 4386. koponya. A
dobozon levő felirat alapján a 112. sírből származik!
Hosszúcsontok (+).

T: DK-ÉNY; SM: 85 cm; SH: 190 cm; SSZ: 45 cm.

Jó megtartású. „Dinári + keletbalti.” Jobb kéz a meden-
cén.

Mellékletek:

1. Az egyik halántéknál 1 darab GIESLER 1981
II.5/6. típusú, bordázott S-végű ezüst hajkarika.

SOROKPOLÁNY-BEREKALJA

- (Á: 1,6 x 2,2 cm; HH: 5,0 cm; HÁ: 0,4 cm; SZ: 0,58 cm; S: 5,4 g.) Ltsz.: 3/1945.35.1.
2. A másik halántéknál 1 darab GIESLER 1981 II.5/6. típusú, bordázott S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,6 x 2,1 cm; HH: 5,0 cm; HÁ: 0,4 cm; SZ: 0,58 cm; S: 5,1 g.) Ltsz.: 3/1945.35.1.
3. A nyak körül 22 darab üveggyöngy: 20 darab fehér, SZILÁGYI 1994 2. típusú, darabolt rúd üveggyöngy (az egyiken aranyozás nyoma); közben 1 darab sötétkék, SZILÁGYI 1994 31. típusú, hasáb alakú üveggyöngy világoszöld, rombusz alakú díszítéssel; 1 darab fekete lapított gömb alakú fehérkék szemes üveggyöngy. Ltsz.: 3/1945.35.2.
- 36. sír
Gyermek. (ACSÁDI: Adultus nő?; KUSTÁR: Adultus férfi?) Mérfető VH: 120 cm; Ltsz.: 4387. koponya. Nyilvánvaló a keveredés!
SM: 70 cm; SH: 145 cm; SSZ: 37 cm.
Rossz megtartású.
Melléklet nélkül.
- 37. sír
Gyermek. Ltsz.: 4388. koponya (+).
T: DK-ÉNY; SM: 65 cm; SH: 120 cm; SSZ: 35 cm.
A vázból csak a koponya maradt meg.
Melléklet nélkül.
- 38. sír
Férfi. VH: 170 cm; Ltsz.: 4389. koponya (+). Hosszúcsontok (+).
SM: 64 cm; SH: 190 cm; SSZ: 40 cm.
Jó megtartású.
Melléklet nélkül.
- 39. sír (61. tábla)
Férfi. VH: 160 cm. Koponya és hosszúcsontok (+).
SM: 100 cm; SH: 190 cm; SSZ: 35 cm.
Jó megtartású.
Mellékletek:
1. A jobb kézen 1 darab négyszegletesre nyomott nyitott bronzgyűrű, fonást utánzó öntött díszítéssel. (Á: 2,3 x 2,4 cm; HH: 7,8 cm; V: 0,4 cm; SZ: 0,4 cm; S: 4,3 g.) Ltsz.: 3/1945.39.1.
2. Ugyanott, a gyűrű alatt 1 darab ezüstérme: Salamon (1063–1074) CNH I 19. típusú dénárja, két darabban. Ltsz.: 3/1945.39.2.
- 40. sír (61. tábla)
Férfi. VH: 135 cm; Ltsz.: 4390. koponya (+).
T: DK-ÉNY; SM: 100 cm; SH: 170 cm; SSZ: 37 cm.
Rossz megtartású.
Mellékletek:
1. A jobb kézen 1 darab hegyesedő végű bronz huzalgyűrű, végei egymásra hajlanak. (Á: 2,3 x 2,4 cm; HH: 7,5 cm; HÁ: 2,7 x 3,2 cm; S: 3,1 g.) Ltsz.: 3/1945.40.1.
2. A mellkas bal oldalán 1 darab alakatlan vastöredek. Ltsz.: 3/1945.40.2. (+)
- 41. sír
Gyermek. VH: 70 cm; Ltsz.: 4391. koponya (+).
SM: 30 cm; SH: 90 cm; SSZ: 27 cm.
Rossz megtartású.
Melléklet nélkül.
- 42. sír (61. tábla)
Fiatal nő. VH: 110 cm; Ltsz.: 4392. koponya (+).
M: 70 cm; SH: 130 cm; SSZ: 45 cm.
Rossz megtartású.
Melléklet:
1. A jobb halántéknál 1 darab GIESLER 1981 II.4/4. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,4 cm; HH: 4,0; HÁ: 0,25 cm; SZ: 0,58 cm; S: 1,6 g.) Ltsz.: 3/1945.42.1.
- 43. sír (62. tábla)
Nő. VH: 170 cm; Ltsz.: 4502. koponya (+).
T: DK-ÉNY; SM: 70 cm; SH: 200 cm; SSZ: 45 cm.
Közepes megtartású.
Mellékletek:
1–3. A két halántéknál 1-1 darab, a nyakcsigolyáknál pedig további 1 darab S-végű ezüst hajkarika.
1. 1 darab GIESLER 1981 II.4/6. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,4 x 2,2 cm; HH: 4,9 cm; HÁ: 0,3 cm; SZ: 0,78 cm; S: 2,6 g.) Ltsz.: 3/1945.43.1.
2. 1 darab GIESLER 1981 II.5/6. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,7 x 2,3 cm; HH: 5,5 cm; HÁ: 0,42 cm; SZ: 0,62 cm; S: 6,7 g.) Ltsz.: 3/1945.43.1.
3. 1 darab GIESLER 1981 II.5/6. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,9 x 2,3 cm; HH: 5,6 cm; HÁ: 0,43 cm; SZ: 0,72 cm; S: 7,2 g.) Ltsz.: 3/1945.43.1.
4. A nyaknál három sorban összesen 57 darab gyöngy: váltakozva 30 darab átlátszó fehér és 23 darab átlátszó narancssárga, SZILÁGYI 1994 40. típusú, gömb alakú kögyöngy; közben 1 darab narancssárga, SZILÁGYI 1994 49. típusú, levágott sarkú hasáb alakú kögyöngy; 1 darab narancssárga, SZILÁGYI 1994 45. típusú, nyolclapú hasáb alakú kögyöngy; 1 darab fehér, SZILÁGYI 1994 27. típusú, lapított gömb alakú üveggyöngy. Ltsz.: 3/1945.43.2.
5. A gyöngyfüzér közepén 1 darab, két négyoldalú kúpból összeforrasztott sérült, SZILÁGYI 1994 57. típusú, granulációs díszű ezüst lemezgyöngy. Ltsz.: 3/1945.43.3.
- 44. sír
Fiatal férfi. Mérfető VH: 156 cm; Koponya és hosszúcsontok (+).
SM: 75 cm; SH: 175 cm; SSZ: 40 cm.
Jó megtartású.
Melléklet nélkül.
- 45. sír (62. tábla)
Gyermek. Ltsz.: 4393. koponya (+).
SM: 60 cm; SH: 91 cm; SSZ: 35 cm.
A csontváz a koponyát kivéve teljesen elkorhadt.

Melléklet:

1. A koponya jobb oldalán 1 darab ezüstérme: I. András (1047–1060) CNH I 12. típusú közepén kettétört dénárja. Ltsz.: 3/1945.45.1. (+)

— 46. sír (62. tábla)

Nő. VH: 160 cm; Ltsz.: 4394. koponya (+). Hosszúcsontok (+).

SM: 60 cm; SH: 180 cm; SSZ: 44 cm.

Rossz megtartású.

Melléklet:

1. A jobb halántéknál 1 darab piros, SZILÁGYI 1994 9. típusú, gömb alakú üveggyöngy fehér és sárga vonal és hullámvonal díszítéssel. Ltsz.: 3/1945.46.1.

A sírföldben:

2. A két térd között 1 darab cseréptöredék. Ltsz.: 3/1945.46.2. (+)

— 47. sír

Férfi. (NEMESKÉRI, ACSÁDI és KUSTÁR: Maturus férfi.) VH: 180 cm; Ltsz.: 4503. koponya. Hosszúcsontok (+).

SM: 60 cm; SH: 195 cm; SSZ: 55 cm.

Jó megtartású. „Dinári + keletbalti.”

Melléklet nélkül.

— 48. sír (62. tábla)

Férfi. Mérfető VH: 150 cm; Ltsz.: 4395. koponya (+). Hosszúcsontok (+).

SM: 50 cm;

Rossz megtartású.

Mellékletek:

1–4. A két halántéknál 2-2 darab S-végű ezüst hajkarika. A jobb oldalon levők kisebbek.

1. 1 darab GIESLER 1981 II.4/4. típusú, S-végű ezüst hajkarika, S-vége letörött. (Á: 1,2 x 1,3 cm; HH: 4,1 cm; HÁ: 0,24 cm; SZ: 0,5 cm; S: 0,8 g.) Ltsz.: 3/1945.48.1.

2. 1 darab GIESLER 1981 II.4/4. típusú, S-végű ezüst hajkarika, S-vége letörött. (Á: 1,3 x 1,5 cm; HH: 4,3 cm; HÁ: 0,23 cm; SZ: 0,6 cm; S: 1,3 g.) Ltsz.: 3/1945.48.1.

3. 1 darab GIESLER 1981 II.4/3. típusú, S-végű ezüst hajkarika, S-vége letörött. (Á: 1,2 x 1,5 cm; HH: 4,3 cm; HÁ: 0,2 cm; SZ: 0,4 cm; S: 1,4 g.) Ltsz.: 3/1945.48.1.

4. 1 darab GIESLER 1981 II.4/2. típusú, S-végű ezüst hajkarika, S-vége letörött. (Á: 1,2 x 1,2 cm; HH: 3,2 cm; HÁ: 0,18 cm; SZ: 0,5 cm; S: 0,6 g.) Ltsz.: 3/1945.48.1.

— 49. sír (62. tábla)

Nő. VH: 160 cm. Koponya (+).

T: DK-ÉNY; SM: 55 cm; SH: 180 cm; SSZ: 43 cm.

Rossz megtartású.

Mellékletek:

1–4. A két halántéknál 2-2 darab S-végű ezüst hajkarika, (az egyikből csak a töredékes S-vég maradt meg.).

1. 1 darab GIESLER 1981 II.5/5. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,7 cm; HH: 5,0 cm; HÁ: 0,3 cm; SZ: 0,67 cm; S: 2,3 g.) Ltsz.: 3/1945.49.1.

2. 1 darab GIESLER 1981 II.4/4. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,5 x 1,7 cm; HH: 4,5 cm; HÁ: 0,25 cm; SZ: 0,66 cm; S: 1,7 g.) Ltsz.: 3/1945.49.1.

3. 1 darab GIESLER 1981 II.4/3. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,4 x 1,7 cm; HH: 4,0 cm; HÁ: 0,22 cm; SZ: 0,72 cm; S: 1,7 g.) Ltsz.: 3/1945.49.1.

4. 1 darab S-végű ezüst hajkarika töredékes S-vége. (SZ: 0,55 cm; S: 0,2 g.) Ltsz.: 3/1945.49.1.

5. A jobb kézen 1 darab zárt, rovátkolt díszű bronz huzalgűrű (karikagyűrű). (Á: 2,3 cm; HH: 7,3 cm; V: 0,2 cm; SZ: 0,4 cm; S: 2,5 g.) Ltsz.: 3/1945.49.2.

6. A jobb kézen 1 darab zárt bronz pántgyűrű (karikagyűrű). (Á: 2,0 x 2,3 cm; HH: 6,8 cm; V: 0,1 cm; SZ: 0,4 cm; S: 1,3 g.) Ltsz.: 3/1945.49.2.

7. A bal kézen 1 darab nyitott bronz huzalgűrű, végei egymásra hajlanak. (Á: 2,2 x 2,3 cm; HH: 8,2 cm; HÁ: 0,23 x 0,26 cm; S: 2,9 g.) Ltsz.: 3/1945.49.2.

— 50. sír (62. tábla)

Gyermek. Ltsz.: 4396. koponya (+).

T: DK-ÉNY; SM: 45 cm; SH: 120 cm; SSZ: 30 cm.

A hosszúcsontok elkorhadtak, a koponya rossz megtartású.

Mellékletek:

1–9. A jobb halántéknál egy csomóban 9 darab S-végű bronz hajkarika.

1. 1 darab GIESLER 1981 II.4/4. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,4 x 1,8 cm; HH: 4,5 cm; HÁ: 0,25 cm; SZ: 0,47 cm; S: 1,8 g.) Ltsz.: 3/1945.50.1.

2. 1 darab GIESLER 1981 II.4/4. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,4 x 1,9 cm; HH: 4,9 cm; HÁ: 0,24 cm; SZ: 0,47 cm; S: 1,9 g.) Ltsz.: 3/1945.50.1.

3. 1 darab GIESLER 1981 II.4/4. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,6 x 1,8 cm; HH: 4,7 cm; HÁ: 0,25 cm; SZ: 0,41 cm; S: 1,7 g.) Ltsz.: 3/1945.50.1.

4. 1 darab GIESLER 1981 II.4/4. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,5 x 1,8 cm; HH: 4,8 cm; HÁ: 0,25 cm; SZ: 0,4 cm; S: 1,9 g.) Ltsz.: 3/1945.50.1.

5. 1 darab GIESLER 1981 II.4/5. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,6 x 1,8 cm; HH: 4,8 cm; HÁ: 0,27 cm; SZ: 0,4 cm; S: 1,8 g.) Ltsz.: 3/1945.50.1.

SOROKPOLÁNY-BEREKALJA

6. 1 darab GIESLER 1981 II.4/4. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,5 x 1,8 cm; HH: 4,9 cm; HÁ: 0,25 cm; SZ: 0,44 cm; S: 1,7 g.) Ltsz.: 3/1945.50.1.
7. 1 darab GIESLER 1981 II.4/5. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,5 x 1,9 cm; HH: 4,8 cm; HÁ: 0,28 cm; SZ: 0,45 cm; S: 1,8 g.) Ltsz.: 3/1945.50.1.
8. 1 darab GIESLER 1981 II.4/4. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,5 x 1,9 cm; HH: 4,9 cm; HÁ: 0,26 cm; SZ: 0,48 cm; S: 1,7 g.) Ltsz.: 3/1945.50.1.
9. 1 darab GIESLER 1981 II.4/4. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,4 x 1,8 cm; HH: 4,8 cm; HÁ: 0,25 cm; SZ: 0,45 cm; S: 1,8 g.) Ltsz.: 3/1945.50.1.

— 51. sír

Férfi. VH: 160 cm (a bokáig!); Ltsz.: 4397. koponya (+). Hosszúcsontok (+).
SM: 65 cm; SH: 170 cm; SSZ: 48 cm.
Közepes megtartású. A rossz megtartású koponya teljesen jobbra fordult.
Melléklet nélkül.

— 52. sír (63. tábla)

Nő. VH: 160 cm; Ltsz.: 4398. koponya (+).
SM: 80 cm; SH: 168 cm; SSZ: 35 cm.
Rossz megtartású. Kezek a medencén.
Mellékletek:

1–5: A jobb halántéknál 2, a bal halántéknál 3 darab S-végű ezüst hajkarika.

1. 1 darab GIESLER 1981 II.4/2. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,4 cm; HH: 4,1 cm; HÁ: 0,18 cm; SZ: 0,4 cm; S: 1,3 g.) Ltsz.: 3/1945.52.1.
2. 1 darab GIESLER 1981 II.4/3. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,2 x 1,7 cm; HH: 3,8 cm; HÁ: 0,21 cm; SZ: 0,3 cm; S: 1,2 g.) Ltsz.: 3/1945.52.1.
3. 1 darab GIESLER 1981 II.4/4. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,5 x 1,6 cm; HH: 4,2 cm; HÁ: 0,24 cm; SZ: 0,37 cm; S: 1,4 g.) Ltsz.: 3/1945.52.1.
4. 1 darab GIESLER 1981 II.4/3. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,5 x 1,6 cm; HH: 4,6 cm; HÁ: 0,22 cm; SZ: 0,54 cm; S: 1,8 g.) Ltsz.: 3/1945.52.1.
5. 1 darab GIESLER 1981 II.4/4. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,4 x 1,6 cm; HH: 4,3 cm; HÁ: 0,24 cm; SZ: 0,6 cm; S: 0,7 g.) Ltsz.: 3/1945.52.1.

„A sír a többihez viszonyítva mélyebben van, második szintet képvisel. Esetleg korban is eltérés mutatkozik.”

— 53. sír (63. tábla)

Férfi. VH: 150 cm; Ltsz.: 4399. koponya (+). Hosszúcsontok (+).
SM: 87 cm; SH: 170 cm; SSZ: 40 cm.
A rossz megtartású csontvázat a gyökerek szétvetették. A koponya jobbra, az állkapocs pedig balra lefelé fordult.

Mellékletek:

1. A bal halántéknál 1 darab GIESLER 1981 II.5/5. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,7 x 2,0 cm; HH: 5,0 cm; HÁ: 0,28 cm; SZ: 0,7 cm; S: 3,3 g.) Ltsz.: 3/1945.53.1.
2. A koponya bal oldalán az elfordult állkapocsnál 1 darab GIESLER 1981 II.5/6. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,8 x 2,2 cm; HH: 5,0 cm; HÁ: 0,32 cm; SZ: 0,7 cm; S: 4,0 g.) Ltsz.: 3/1945.53.1.

— 54. sír

Férfi. VH: 170 cm; Ltsz.: 4400. koponya (+).
SM: 100 cm; SH: 180 cm; SSZ: 46 cm.
Közepes megtartású, a hosszúcsontok rossz megtartásúak.

Melléklet nélkül.

— 55. sír (63. tábla)

Férfi. VH: 160 cm; Ltsz.: 4401. koponya (+). Hosszúcsontok (+).
T: DK-ÉNY; SM: 110 cm; SH: 180 cm; SSZ: 42 cm.
Rossz megtartású. A koponyát a gyökerek szétvetették, az állkapocs kissé jobbra csúszott.

Mellékletek:

1. Az állkapocs bal oldala mellett 1 darab hegyesedő végű bronz huzalgyűrű, végei egymásra hajlanak. (Á: 2,2 x 2,5 cm; HH: 8,2 cm; HÁ: 0,33 cm; S: 3,3 g.) Ltsz.: 3/1945.55.1.
2. Az állkapocs bal oldala mellett a gyűrű alatt, farkorhadék között 1 darab ezüstérme: I. (Szent) István (1000–1038) CNH I 1. típusú töredékes dénárja. Ltsz.: 3/1945.55.2.
3. Az állkapocs jobb oldala mellett 1 darab ezüstérme: I. András (1047–1060) CNH I 11. típusú, töredékes dénárja. Ltsz.: 3/1945.55.2.

— 56. sír

Férfi. VH: 170 cm; Ltsz.: 4402. koponya (+). Hosszúcsontok (+).
T: DK-ÉNY; SM: 84 cm; SH: 185 cm; SSZ: 44 cm.
Közepes megtartású. A koponya balra fordult, az állkapocs fedte az arcot.
Melléklet nélkül.

— 57. sír

Férfi. Koponya (+).
T: DK-ÉNY.
Rossz megtartású, a koponya kiemeléskor szétesett. „A munkások elnyírták munka közben.”
Melléklet nélkül.

— 58. sír

Férfi. (NEMESKÉRI: Maturus férfi.) VH: 190 cm; Ltsz.: 4403. koponya (+) és hosszúcsontok (+).
T: DK-ÉNY; SM: 70 cm; SH: 200 cm; SSZ: 45 cm.
Jó megtartású. „Keletbalti + dinári.” Bal kéz könyökben behajlítva keresztben a derékon.
Melléklet:

1. A koponya mellett 2 darab őskori cseréptöredék. Ltsz.: 3/1945.58.1.

SOROKPOLÁNY-BEREKALJA

— 59. sír (63. tábla)

Gyermek.

SM: 30 cm; SH: 140 cm; SSZ: 20 cm.

Rossz megtartású.

Melléklet:

1. A bal halántéknál 1 darab GIESLER 1981 II.4/3. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,2 x 1,5 cm; HH: 4,6 cm; HÁ: 0,2 cm; SZ: 0,58 cm; S: 1,4 g.) Ltsz.: 3/1945.59.1.

— 60. sír (63. tábla)

Nő. VH: 150 cm; Ltsz.: 4404. koponya (+).

SM: 33 cm; SH: 170 cm; SSZ: 40 cm.

Rossz megtartású. A koponya balra fordult.

Mellékletek:

1–5. A jobb halántéknál 3 darab, a bal halántéknál 2 darab S-végű ezüst, illetve bronz hajkarika.

1. 1 darab GIESLER 1981 II.4/4. típusú, S-végű ezüst hajkarika, S-vege letörött. (Á: 1,4 x 1,6 cm; HH: 4,4 cm; HÁ: 0,24 cm; SZ: 0,52 cm; S: 1,5 g.) Ltsz.: 3/1945.60.1.
2. 1 darab GIESLER 1981 II.4/3. típusú, S-végű ezüst hajkarika, S-vege letörött. (Á: 1,3 x 1,4 cm; HH: 4,3 cm; HÁ: 0,21 cm; S: 1,1 g.) Ltsz.: 3/1945.60.1.
3. 1 darab GIESLER 1981 II.4/3. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,3 x 1,6 cm; HH: 4,3 cm; HÁ: 0,2 cm; S: 1,2 g.) Ltsz.: 3/1945.60.1.
4. 1 darab GIESLER 1981 II.4/3. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,5 x 1,6 cm; HH: 4,6 cm; HÁ: 0,2 cm; SZ: 0,5 cm; S: 1,5 g.) Ltsz.: 3/1945.60.1.
5. 1 darab GIESLER 1981 II.4/3. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,5 x 1,6 cm; HH: 4,6 cm; HÁ: 0,22 cm; SZ: 0,68 cm; S: 1,4 g.) Ltsz.: 3/1945.60.1.
6. A jobb kézen 1 darab hegyesedő végű bronz huzalgyűrű. (Á: 2,2 x 2,3 cm; H: 7,2 cm; HÁ: 0,27 cm; S: 2,2 g.) Ltsz.: 3/1945.60.2.)

— 61. sír

Nő. VH: 176 cm; Ltsz.: 4405. koponya (+). Hosszúcsontok (+).

T: DK-ÉNY; SM: 66 cm; SH: 184 cm; SSZ: 47 cm.

Jó megtartású. Jobb kéz a medencén. „Rendkívül szélesek a járomívek.”

Melléklet nélkül.

— 62. sír

Férfi (?). VH: 155 cm; Ltsz.: 4406. koponya (+).

T: DK-ÉNY; SM: 70 cm; SH: 180 cm; SSZ: 43 cm.

Rossz megtartású. A koponya balra fordult.

Melléklet nélkül.

— 63. sír (63. tábla)

Nő. VH: 170 cm; Ltsz.: 4407. koponya (+).

SM: 90 cm; SH: 180 cm; SSZ: 51 cm.

Rossz megtartású.

Mellékletek:

1–4. A két halántéknál 2-2 darab S-végű hajkarika, a külsők vastag huzalúak ezüsből, a belsők kismé-

retűek bronzból. A baloldaliakat fakorhadék borította.

1. 1 darab GIESLER 1981 II.5/6. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,7 x 2,0 cm; HH: 5,2 cm; HÁ: 0,45 cm; SZ: 0,85 cm; S: 4,8 g.) Ltsz.: 3/1945.63.1.
2. 1 darab GIESLER 1981 II.5/6. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,7 x 2,0 cm; HH: 5,2 cm; HÁ: 0,36 cm; SZ: 0,7 cm; S: 4,1 g.) Ltsz.: 3/1945.63.1.
3. 1 darab GIESLER 1981 II.4/3. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,2 x 1,5 cm; HH: 4,0 cm; HÁ: 0,2 cm; SZ: 0,55 cm; S: 0,9 g.) Ltsz.: 3/1945.63.1.
4. 1 darab GIESLER 1981 II.5/4. típusú, S-végű bronz hajkarika, S-vege letörött. (Á: 1,6 x 1,7 cm; HH: 5,0 cm; HÁ: 0,26 cm; S: 1,6 g.) Ltsz.: 3/1945.63.1.

— 64. sír (63. tábla)

Nő. (NEMESKÉRI: Adultus nő?; ACSÁDI: Adultus férfi; KUSTÁR: Juvenis-Adultus férfi?) VH: 160 cm; Ltsz.: 4408. koponya. Hosszúcsontok (+).

SM: 68 cm; SH: 182 cm; SSZ: 40 cm.

Bolygatott. „A bolygatás a temetéssel egykorú.” A jobbra fordult koponya jó megtartású, a többi csont a bolygatás következtében rossz megtartású. „Nordikus + X.” Koporsóra utaló nyomok: „A csontváz valószínűleg vas-koporsóban feketett, amit az egész sír mentén mutató rozsdanyomok bizonyítanak.”

Melléklet:

1. A koponya bal oldalától távolabb 1 darab GIESLER 1981 II.4/4. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,4 x 1,6 cm; HH: 4,2 cm; HÁ: 0,25 cm; SZ: 0,5 cm; S: 1,7 g.) Ltsz.: 3/1945.64.1.
2. A csontváz mentén 2 darab őskori cseréptöredék. Ltsz.: 3/1945.64.2.

— 65. sír

Férfi. (NEMESKÉRI: Adultus férfi.) VH: 185 cm; Ltsz.: 4409. koponya (+). Hosszúcsontok (+).

SM: 60 cm; SH: 200 cm; SSZ: 44 cm.

Rossz megtartású. „Nordikus.” A koponyát a gyökerek teljesen szétvetették.

Melléklet nélkül.

— 66. sír (63. tábla)

Nő. (NEMESKÉRI: Adultus nő.) VH: 162 cm; Ltsz.: 4410. koponya (+).

SM: 73 cm; SH: 170 cm; SSZ: 54 cm.

Rossz megtartású. „Nordikus + mediterrán.” Kezek a medence alatt.

Mellékletek:

1. Az egyik halántéknál 1 darab GIESLER 1981 II.4/5. típusú, bordázott S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,5 x 1,8 cm; HH: 4,6 cm; HÁ: 0,3 cm; SZ: 0,6 cm; S: 3,2 g.) Ltsz.: 3/1945.66.1.
2. A másik halántéknál 1 darab GIESLER 1981 II.4/2. típusú, S-végű bronz hajkarika, S-vege letörött.

SOROKPOLÁNY-BEREKALJA

rött. (Á: 1,4 x 1,5 cm; HH: 4,4 cm; HÁ: 0,15 cm; S: 0,5 g.) Ltsz.: 3/1945.66.1.

3. A nyak körül 29 darab gyöngy: váltakozva 13 darab átlátszó fehér és 16 darab átlátszó narancssárga, SZILÁGYI 1994 40. típusú, gömb alakú kögyöngy. Ltsz.: 3/1945.66.2.

4. A jobb lapocka mentén 104 darab fehér és világoszöld, SZILÁGYI 1994 2. típusú, darabolt rúd üveggyöngy (közülük 2 aranyozott); ezek között 1 darab kék, SZILÁGYI 1994 2. típusú, darabolt rúd üveggyöngy. A szegycsont mentén több darab fehér, SZILÁGYI 1994 17. típusú, henger alakú üveggyöngy, „olyan rossz állapotúak, hogy nem fotografálhatók!” (+) – csak 1 darab van meg belőlük! A mellkas mentén elszórva további apró gyöngyök (+), amelyek talán ruhadíszek lehettek. Ltsz.: 3/1945.66.2.

5. A bal kézen hegyesedő végű bronz huzalgűrű. (Á: 2,1 x 2,2 cm; HH: 6,8 cm; HÁ: 0,32 cm; S: 2,8 g.) Ltsz.: 3/1945.66.3.

— 67. sír (64. tábla)

Nő. VH: 168 cm; Ltsz.: 4411. (+)

SM: 90 cm; SH: 174 cm; SSZ: 62 cm.

Rossz megtartású. „Sok faszénrög és vasrozsa a sír hosszában.”

Mellékletek:

1. Az egyik halántéknál 1 darab GIESLER 1981 II.5/4. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,6 x 1,9 cm; HH: 5,3 cm; HÁ: 0,25 cm; SZ: 0,5 cm; S: 1,8 g.) Ltsz.: 3/1945.67.1.

2. A másik halántéknál 1 darab GIESLER 1981 II.4/4. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,6 x 1,9 cm; HH: 4,9 cm; HÁ: 0,23 cm; SZ: 0,5 cm; S: 1,7 g.) Ltsz.: 3/1945.67.1.

3. A bal kézen 1 darab nyitott bronz huzalgűrű. (Á: 2,1 x 2,3 cm; HH: 7,1 cm; HÁ: 0,2 cm; S: 1,5 g.) Ltsz.: 3/1945.67.2.

4. A csontváz mellett cseréptöredékek. Ltsz.: 3/1945.67.3. (+)

5. Az állkapocs bal oldala mellett bronzrögök (+).

— 68. sír

Fiatal férfi. (ACSÁDI: Maturus nő; KUSTÁR: Senilis férfi?) VH: 135 cm (a combcsont közepéig!); Ltsz.: 4412. koponya.

T: DK-ÉNY; SM: 56 cm; Mérhető SH: 135 cm; SSZ: 47 cm.

Rossz megtartású. „A combcsontot elmetszették az akkordban dolgozó munkások.”

Melléklet nélkül.

— 69. sír (64. tábla)

Férfi. Ltsz.: 4413. koponya (+).

T: DK-ÉNY.

Rossz megtartású.

Melléklet:

1. A bal halántéknál 1 darab GIESLER 1981 II.4/6. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,5 x 2,1 cm; HH: 4,8 cm; HÁ: 0,39 cm; SZ: 0,5 cm; S: 3,9 g.) Ltsz.: 3/1945.69.1.

2. A mellkas közepén 1 darab őskori cseréptöredék. Ltsz.: 3/1945.66.3.

— 70. sír

Férfi. VH: 167 cm; Ltsz.: 4414. koponya (+). Hosszúcsontok (+).

T: DK-ÉNY; SM: 100 cm; SH: 176 cm; SSZ: 50 cm.

Közepes megtartású.

Melléklet:

1. A bal halántéknál, a mellkas közepén és a térdek között összesen 6 darab őskori cseréptöredék. Ltsz.: 3/1945.70.1.

— 71. sír

Nő. Ltsz.: 4415. koponya (+).

SM: 30 cm.

Rossz megtartású.

Melléklet nélkül.

— 72. sír (64. tábla)

Gyermek. VH: 70 cm; Ltsz.: 4416. patinás koponya (+).

SM: 15 cm; SH: 80 cm; SSZ: 20 cm.

Rossz megtartású.

Mellékletek:

1. A bal halántéknál 1 darab GIESLER 1981 II.5/3. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,5 x 1,9 cm; HH: 5,0 cm; HÁ: 0,22 cm; SZ: 0,7 cm; S: 1,8 g.) Ltsz.: 3/1945.72.1.

2. Ugyanott 1 darab GIESLER 1981 II.4/3. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,5 x 1,8 cm; HH: 4,5 cm; HÁ: 0,2 cm; SZ: 0,54 cm; S: 1,4 g.) Ltsz.: 3/1945.72.1.

3. A szegycsonton, egykor a nyakba akasztva viselt bronzból öntött álgranulációs díszű, hengeres fülű, félhold alakú csüngő (lunula). (H: 4,3 cm; SZ: 3,4 cm; V: 0,1-0,45 cm; S: 9,1 g.) Ltsz.: 3/1945.72.2.

4. A bal kézen bordázott és rovátkolt díszű, zárt bronz pántgűrű (karikagyűrű). (Á: 2,1 x 2,2 cm; HH: 7,1 cm; V: 0,2 cm; SZ: 0,5 cm; S: 2,0 g.) Ltsz.: 3/1945.72.3.

— 73. sír

Férfi. Koponya és hosszúcsontok (+).

SM: 25 cm; SH: -; SSZ: 40 cm.

Rossz megtartású. Kezek a medence alatt.

Melléklet nélkül.

— 74. sír (64. tábla)

Férfi. VH: 161 cm (a bokáig!); Ltsz.: 4417. koponya (+).

T: DK-ÉNY; SM: 30 cm; SH: 170 cm; SSZ: 38 cm.

Rossz megtartású. „A koponyatetőn fűrt lyuk látható közvetlen a bregmapont mögött.”

Melléklet:

SOROKPOLÁNY-BEREKALJA

1. A jobb kézen 1 darab nyitott ezüst pántgyűrű. (Á: 2,1 x 2,2 cm; HH: 7,0 cm; V: 0,15 cm; SZ: 0,5 cm; S: 3,0 g.) Ltsz.: 3/1945.74.1.
- **75. sír (64. tábla)**
Férfi. VH: 180 cm; Ltsz.: 4418. koponya (+). Hosszúcsontok (+).
SM: 62 cm; SH: 195 cm; SSZ: 43 cm.
Rossz megtartású. A koponya balra fordult.
Melléklet:
1. A jobb halántéknál 1 darab GIESLER 1981 II.5/6. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,9 x 2,2 cm; HH: 5,7 cm; HÁ: 0,4 cm; SZ: 0,7 cm; S: 5,3 g.) Ltsz.: 3/1945.75.1.
2. A koponya bal oldalán, a szegycsonton és a bal combfej belső oldalán cseréptöredékek. Ltsz.: 3/1945.75.2. (+)
- **76. sír (64. tábla)**
Gyermek. Ltsz.: 4419. koponya (+). A sírlap szerint az antropológiai anyagot nem gyűjtötték be!
SM: 60 cm.
A csontváz teljesen elkorhadt.
Melléklet:
1. A jobb halántéknál 1 darab GIESLER 1981 II.5/5. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,6 x 1,8 cm; HH: 5,0 cm; HÁ: 0,25 cm; SZ: 0,6 cm; S: 2,0 g.) Ltsz.: 3/1945.76.1.
- **77. sír (64. tábla)**
Férfi. (NEMESKÉRI: Juvenis férfi?) VH: 172 cm; Ltsz.: 4420. koponya (+). Hosszúcsontok (+).
SM: 52 cm; SH: 210 cm; SSZ: 55 cm.
Jó megtartású. „Nordikus + keletbalti.” Bal kéz a medencén.
Melléklet:
1. A jobb könyök külső oldalán 1 darab hegyesedő végű bronz huzalgyűrű. (Á: 2,4 x 2,5 cm; HH: 7,6 cm; HÁ: 0,33 cm; S: 3,6 g.) Ltsz.: 3/1945.77.1.
- **78. sír**
Férfi. VH: 180 cm; Ltsz.: 4421. koponya (+).
SM: 70 cm; SH: 190 cm; SSZ: 38 cm.
Rossz megtartású. Jobb kéz könyökben behajlítva keresztben a derékön.
Melléklet nélkül.
- **79. sír**
Férfi. (ACSÁDI és KUSTÁR: Adultus férfi.) Ltsz.: 4422. koponya és vázcsontok.
SM: 77 cm; SH: 185 cm; SSZ: 50 cm.
Rossz megtartású.
Melléklet nélkül.
- **80. sír**
18–20 éves férfi.
Rossz megtartású. „Valószínűleg sérülésben hunyt el. Típusa nordikus + mediterrán volt.”
Melléklet nélkül.
- **81. sír**
Férfi. VH: 180 cm; Ltsz.: 4423. koponya (+).
SM: 100 cm; SH: 190 cm; SSZ: 55 cm.
Rossz megtartású.
Melléklet nélkül.
- A sírföldben:
1. A láb és a felsőtest mellett cseréptöredékek. Ltsz.: 3/1945.81.1. (+)
- **82. sír**
Gyermek.
SM: 110 cm.
A csontváz teljesen elkorhadt.
Melléklet nélkül.
- **83. sír**
Férfi. VH: 164 cm. Hosszúcsontok (+).
T: DNY-ÉK; SM: 115 cm; SH: 175 cm; SSZ: 48 cm.
Rossz megtartású. „Típusa erősen elüt a többi csontváz koponyájától, különösen a mellékletesektől út el.”
Melléklet nélkül.
- **84. sír**
Nő. VH: 170 cm; Ltsz.: 4424. koponya (+).
SM: 74 cm; SH: 180 cm; SSZ: 38 cm.
Rossz megtartású. „Igen vékonycsontú. Megmentése lehetetlen.”
Melléklet nélkül.
- **85. sír**
Férfi. VH: 168 cm; Ltsz.: 4425. koponya (+). Hosszúcsontok (+).
T: DK-ÉNY; SM: 98 cm; SH: 178 cm; SSZ: 42 cm.
Jó megtartású. „Kissé jobbra fordult hanyattfekvő állapotából földmozgás mozdította ki.”
Melléklet nélkül.
- **86. sír**
Férfi. VH: 168 cm; Koponya (+).
SM: 85. sír; SH: 175 cm; SSZ: 44 cm.
Jó megtartású.
Melléklet nélkül.
- **87. sír**
Nő. (ACSÁDI és KUSTÁR: Maturus férfi?) VH: 158 cm; Ltsz.: 4426. koponya. Hosszúcsontok (+).
SM: 89 cm; SH: 165 cm; SSZ: 48 cm.
Közepes megtartású.
Melléklet nélkül.
- **88. sír**
Férfi. VH: 160 cm. Koponya és hosszúcsontok (+).
SM: 85 cm; SH: 177 cm; SSZ: 48 cm.
Rossz megtartású.
Melléklet nélkül.
- **89. sír (64. tábla)**
Nő. VH: 172 cm. Koponya (+).
SM: 88 cm; SH: 180 cm; SSZ: 48 cm.
Közepes megtartású. Bal kéz a medencén.
Mellékletek:
1–4. A két halántéknál 2-2 darab S-végű ezüst hajkarika.
1. 1 darab GIESLER 1981 II.4/5. típusú, S-végű ezüst hajkarika, S-vége letörött. (Á: 1,4 x 1,8 cm; HH: 4,6 cm; HÁ: 0,3 cm; SZ: 0,75 cm; S: 2,0 g.) Ltsz.: 3/1945.89.1.

SOROKPOLÁNY-BEREKALJA

2. 1 darab GIESLER 1981 II.4/5. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,5 x 1,6 cm; HH: 4,5 cm; HÁ: 0,27 cm; SZ: 0,75 cm; S: 2,3 g.) Ltsz.: 3/1945.89.1.

3. 1 darab GIESLER 1981 II.4/5. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,4 x 2,0 cm; HH: 4,9 cm; HÁ: 0,3 cm; SZ: 0,9 cm; S: 2,5 g.) Ltsz.: 3/1945.89.1.

4. 1 darab GIESLER 1981 II.4/4. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,5 x 1,6 cm; HH: 4,9 cm; HÁ: 0,25 cm; SZ: 0,7 cm; S: 2,2 g.) Ltsz.: 3/1945.89.1.

— 90. sír

Férfi. (NEMESKÉRI, ACSÁDI és KUSTÁR: Maturus férfi.) VH: 166 cm; Ltsz.: 4427. koponya. Hosszúcsontok (+).

SM: 88 cm; SH: 175 cm; SSZ: 46 cm.

Rossz megtartású. Kezek a medencén.

Melléklet nélkül.

— 91. sír (64. tábla)

Nő. (NEMESKÉRI: Adultus nő.) VH: 169 cm; Ltsz.: 4504. koponya (+). Vázcsontok (+).

SM: 80 cm; SH: 185 cm; SSZ: 32 cm.

Rossz megtartású.

Mellékletek:

1-3. A jobb halántéknál 2 darab, bal halántéknál 1 darab S-végű ezüst hajkarika.

1. A jobb halántéknál 1 darab GIESLER 1981 II.4/5. típusú, S-végű ezüst hajkarika, S-vege letörött. (Á: 1,4 x 1,6 cm; HH: 4,5 cm; HÁ: 0,29 cm; S: 1,9 g.) Ltsz.: 3/1945.91.1.

2. Ugyanott 1 darab GIESLER 1981 II.4/4. típusú, S-végű ezüst hajkarika, S-vege letörött. (Á: 1,4 cm; HH: 4,2 cm; HÁ: 0,24 cm; S: 1,4 g.) Ltsz.: 3/1945.91.1.

3. A bal halántéknál 1 darab GIESLER 1981 II.4/4. típusú, S-végű ezüst hajkarika, S-vege letörött. (Á: 1,2 x 1,6 cm; HH: 4,2 cm; HÁ: 0,24 cm; S: 1,3 g.) Ltsz.: 3/1945.91.1.

4-6. A bal kéz különböző ujjain 3 darab bronz gyűrű.

4. 1 darab zárt bronz huzalgűrű (karikagyűrű). (Á: 2,1 cm; HH: 7,1 cm; V: 0,2 cm; SZ: 0,3 cm; S: 1,8 g.) Ltsz.: 3/1945.91.2.

5. 1 darab zárt bronz pántgyűrű (karikagyűrű). (Á: 2,0 cm; HH: 6,6 cm; V: 0,15 cm; SZ: 0,35 cm; S: 2,3 g.) Ltsz.: 3/1945.91.2.

6. 1 darab nyitott bronz pántgyűrű. (Á: 2,0 x 2,1 cm; HH: 6,1 cm; V: 0,12 cm; SZ: 0,6 cm; S: 1,8 g.) Ltsz.: 3/1945.91.2.

— 92. sír

Nő. VH: 170 cm (a bokáig!); Ltsz.: 4428. koponya (+). A sírlap szerint az antropológiai anyagot nem gyűjtötték be!

SM: 63 cm; SH: 180 cm; SSZ: 42 cm.

Rossz megtartású.

Melléklet nélkül.

A jobb láb végénél őskori objektum.

1. Benne 3 darab különféle őskori edény töredékei. Ltsz.: 3/1945.92.1. (+)

— 93. sír (64. tábla)

Bizonytalan nemű. VH: 164 cm (a bokáig!); Ltsz.: 4429. koponya (+).

SM: 78 cm; SH: 160 cm; SSZ: 38 cm.

Rossz megtartású.

Mellékletek:

1. Az egyik halántéknál 1 darab GIESLER 1981 II.4/4. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,6 x 1,7 cm; HH: 4,4 cm; HÁ: 0,25 cm; SZ: 0,37 cm; S: 1,7 g.) Ltsz.: 3/1945.93.1.

2. A másik halántéknál 1 darab GIESLER 1981 II.4/3. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,4 x 1,5 cm; HH: 4,3 cm; HÁ: 0,22 cm; SZ: 0,32 cm; S: 1,1 g.) Ltsz.: 3/1945.93.1.

— 94. sír

Férfi. VH: 180 cm (a bokáig!); Ltsz.: 4430. koponya (+). Hosszúcsontok (+).

SM: 85 cm; SH: 190 cm; SSZ: 34 cm.

Jó megtartású. „A koponya rendkívül keskeny.”

Melléklet nélkül.

— 95. sír

Férfi. (NEMESKÉRI: Adultus férfi?) VH: 168 cm; Ltsz.: 4431. koponya (+).

SM: 88 cm; SH: 180 cm; SSZ: 43 cm.

Rossz megtartású. „A koponya erősen mongolos jellegű.”

Melléklet nélkül.

— 96. sír

Gyermek. Ltsz.: 4432. koponya (+).

SM: 80 cm; SH: 140 cm; SSZ: -.

Rossz megtartású.

Melléklet nélkül.

— 97. sír (64. tábla)

Férfi.

Rossz megtartású. Bolygatott. Csak a koponya maradt meg.

Melléklet:

1. A koponya bal oldala mellett 1 darab hegyesedő végű bronz huzalgűrű. (Á: 2,4 cm; HH: 7,7 cm; HÁ: 0,32 cm; S: 3,6 g.) Ltsz.: 3/1945.97.1.

— 98. sír

Férfi. (NEMESKÉRI: Maturus férfi?; ACSÁDI: Maturus férfi; KUSTÁR: Senilis férfi.) VH: 178 cm (a bokáig!); Ltsz.: 4433. koponya.

SM: 80 cm; SH: 178 cm; SSZ: 36 cm.

Közepes megtartású. „Keletbalti + dinári.”

Melléklet nélkül.

— 99. sír (64. tábla)

Nő. VH: 163 cm. Koponya és hosszúcsontok (+).

SM: 90 cm; SH: 170 cm; SSZ: 37 cm.

Közepes megtartású. A koponya alatt egy tégl. „Közvetlenül a sír mellett egy tűzhelymaradvány volt sok hamuval.”

SOROKPOLÁNY-BEREKALJA

Mellékletek:

1-4. A koponya két oldalán, a fülek magasságában, kissé távolabb 2-2 darab S-végű hajkarika, felül nagyobb méretű, vastag huzalú ezüst (+), alul az állkapocs magasságában, a kulcsontok felett a kisebb méretű vékony huzalú bronz hajkarikák.

1. 1 darab vastag huzalú S-végű ezüst hajkarika. Ltsz.: 3/1945.99.1. (+)
2. 1 darab vastag huzalú S-végű ezüst hajkarika. Ltsz.: 3/1945.99.1. (+)
3. 1 darab GIESLER 1981 II.4/3. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,3 x 1,5 cm; HH: 4,3 cm; HÁ: 0,2 cm; SZ: 0,55 cm; S: 0,7 g.) Ltsz.: 3/1945.99.1.
4. 1 darab GIESLER 1981 II.4/3. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,4 x 1,6 cm; HH: 4,4 cm; HÁ: 0,2 cm; SZ: 0,52 cm; S: 1,0 g.) Ltsz.: 3/1945.99.1.
5. A jobb kézen 1 darab hegyesedő végű bronz huzalgyűrű, végei egymásra hajlanak. (Á: 2,2 x 2,3 cm; HH: 8,0 cm; V: 0,3 cm; SZ: 0,35 cm; S: 3,1 g.) Ltsz.: 3/1945.99.2.
6. A bal kézen 1 darab zárt bronz pántgyűrű (karikagyűrű). (Á: 2,0 x 2,2 cm; HH: 7,0 cm; V: 0,15 cm; SZ: 0,25 cm; S: 1,3 g.) Ltsz.: 3/1945.99.2.

— 100. sír

Férfi. VH: 177 cm (a bokáig!); Ltsz.: 4434. koponya (+).
T: DK-ÉNY; SM: 75 cm; SH: 185 cm; SSZ: 44 cm.

Rossz megtartású.

Melléklet nélkül.

— 101. sír (64. tábla)

Nő. (NEMESKÉRI: Maturus nő?; ACSÁDI és KUSTÁR: Maturus férfi.) VH: 163 cm (a bokáig!); Ltsz.: 4435. koponya.

T: DK-ÉNY; SM: 80 cm; SH: 171 cm; SSZ: 45 cm.

Rossz megtartású. „Dinári.”

Mellékletek:

1. A jobb halántéknál 1 darab GIESLER 1981 II.4/6. típusú, S-végű ezüst hajkarika, S-vege letörött. (Á: 1,4 x 1,6 cm; HH: 4,6 cm; HÁ: 0,32 cm; SZ: 0,8 cm; S: 2,3 g.) Ltsz.: 3/1945.101.1.
2. A jobb kézen 1 darab hegyesedő végű ezüst huzalgyűrű. (Á: 2,4 x 2,5 cm; HH: 7,8 cm; HÁ: 0,4 cm; S: 4,7 g.) Ltsz.: 3/1945.101.2.

— 102. sír

Férfi. (ACSÁDI: Maturus férfi?; KUSTÁR: Adultus-maturus férfi?) VH: 177 cm (a bokáig!); Ltsz.: 4436. koponya.

SM: 88 cm; SH: 185 cm; SSZ: 42 cm.

Rossz megtartású.

Melléklet nélkül.

— 103. sír

Férfi. VH: 170 cm (a bokáig!); Ltsz.: 4437. koponya (+).

T: DK-ÉNY; SM: 74 cm; SH: 180 cm; SSZ: 34 cm.

Rossz megtartású.

Melléklet nélkül.

— 104. sír

Férfi; VH: 173 cm (a bokáig!); Ltsz.: 4438. koponya (+).

SM: 95 cm; SH: 180 cm; SSZ: 47 cm.

Közepes megtartású.

Melléklet nélkül.

— 105. sír

Férfi. VH: 184 cm (a bokáig!); Ltsz.: 4439. koponya (+). Hosszúcsontok (+).

SM: 81 cm; SH: 190 cm; SSZ: 34 cm.

Jó megtartású.

Melléklet nélkül.

— 106. sír

Férfi. VH: 175 cm (a bokáig!); Ltsz.: 4440. koponya (+).

T: DK-ÉNY; SM: 59 cm; SH: 180 cm; SSZ: 40 cm.

Rossz megtartású.

Melléklet nélkül.

— 107. sír

Férfi. VH: 177 cm (a bokáig!).

SM: 65 cm; SH: 185 cm; SSZ: 45 cm.

A rossz megtartású csontváz teljesen elkorhadt.

Melléklet nélkül.

— 108. sír

Férfi. VH: 173 cm (a bokáig!); Ltsz.: 4441. koponya (+).

SM: 80 cm; SH: 182 cm; SSZ: 37 cm.

Rossz megtartású.

Melléklet nélkül.

— 109. sír (64. tábla)

Férfi. VH: 160 cm (a bokáig!); Ltsz.: 4442. koponya (+).

SM: 74 cm; SH: 170 cm; SSZ: 32 cm.

Rossz megtartású. Kezek a medencén keresztben. A jobb halántékán lyuk.

Melléklet:

1. A jobb könyök külső oldalán 1 darab hegyesedő végű bronz huzalgyűrű, végei egymásra hajlanak. (Á: 2,1 x 2,2 cm; HH: 7,5 cm; HÁ: 0,3 cm; S: 2,0 g.) Ltsz.: 3/1945.109.1.

— 110. sír

Férfi. Ltsz.: 4443. koponya (+).

SM: 90 cm.

Bolygatott. „Csak koponya. Más csont rész nem volt.”

Melléklet nélkül.

— 111. sír (65. tábla)

Gyermek. VH: 85 cm (a bokáig!). Koponya (+).

T: DK-ÉNY; SM: 68 cm; SH: 100 cm; SSZ: 20 cm.

Rossz megtartású.

Mellékletek:

- 1-10. A jobb halántéknál egymás alatt 6 darab, a bal halántéknál egymás alatt 4 darab kisméretű, S-végű bronz hajkarika. Közvetlen a halánték mellett fe-

küdtek a jobban kidolgozottak, a többi kisebb. (Elkallódtak). Ltsz.: 3/1945.111.1. (+)

11. A nyak körül apró fehér („gyöngyházfényű”), SZILÁGYI 1994 2. típusú (?), darabolt rúd (kettős) üvegyöngyök; közöttük 1-1 darab „nagyobb üveg-szem”. (Elkallódtak). Ltsz.: 3/1945.111.2. (+)

— 112. sír (65. tábla)

Nő. VH: 175 cm (a bokáig!); Ltsz.: 4444. koponya (+).
Hosszúcsontok (+).

SM: 70 cm; SH: 185 cm; SSZ: 34 cm.

Jó megtartású.

Mellékletek:

1. A bal halántéknál 1 darab GIESLER 1981 II.4/5. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,5 x 2,0 cm; HH: 4,7 cm; HÁ: 0,3 cm; SZ: 0,65 cm; S: 2,4 g.) Ltsz.: 3/1945.112.1. „Mellette farögök igen nagy számban.”
2. A jobb kézen 1 darab hegyesedő végű bronz huzalgűrű. (Á: 2,6 x 2,7 cm; HH: 8,3 cm; HÁ: 0,4 cm; S: 4,5 g.) Ltsz.: 3/1945.112.2.
3. A nyak körül kettős sorban 65 darab gyöngy: 27 darab átlátszó fehér és 28 darab átlátszó narancssárga, SZILÁGYI 1994 40. típusú, gömb alakú kögyöngy; 1 darab átlátszó narancssárga, SZILÁGYI 1994 41. típusú, gömb alakú kögyöngy fehér vonal és hullámvonal díszítéssel; 5 darab fehér és világoszöld, SZILÁGYI 1994 1. típusú, darabolt rúd üvegyöngy; 1 darab szürke, SZILÁGYI 1994 17. típusú, henger alakú üvegyöngy; 1 darab fehér és 1 darab kék; SZILÁGYI 1994 5. típusú, gömb, illetve lapított gömb alakú üvegyöngy; 1 darab vörösbarna, SZILÁGYI 1994 49. típusú, levágott sarkú hasáb alakú kögyöngy. Ltsz.: 3/1945.112.3.
4. A gyöngyök közé felfűzve 1 darab átlukasztott embérfi metszőfog. Ltsz.: 3/1945.112.4. (+)
5. A gyöngysor között 1 darab hússzínű pattintott kovakő. (H: 2,5 cm; SZ: 1,7 cm; V: 0,8 cm; S: 3 g.) Ltsz.: 3/1945.112.5.
6. Ugyanott 1 darab másik pattintott kovakő. Ltsz.: 3/1945.112.5. (+)

— 113. sír (65. tábla)

Gyermek. Koponya (+).

SM: 80 cm.

Rossz megtartású.

Melléklet:

1. A koponya jobb oldalán, az állkapocs magasságában 1 darab zárt bronz pántgűrű (karikagyűrű). (Á: 2,1 x 2,2 cm; HH: 7,0 cm; V: 0,1 cm; SZ: 0,4 cm; S: 1,1 g.) Ltsz.: 3/1945.113.1.

— 114. sír (65. tábla)

Gyermek. VH: 90 cm.

SM: 85 cm; SH: 100 cm; SSZ: 30 cm.

Rossz megtartású.

Mellékletek:

1. Az egyik halántéknál 1 darab GIESLER 1981 II.4/3. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,4 x 1,7 cm; HH: 4,6 cm; HÁ: 0,2 cm; SZ: 0,5 cm; S: 1,3 g.) Ltsz.: 3/1945.114.1.
2. A másik halántéknál 1 darab GIESLER 1981 II.4/1. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,1 x 1,5 cm; HH: 4,0 cm; HÁ: 0,12 cm; SZ: 0,32 cm; S: 0,2 g.) Ltsz.: 3/1945.114.1.
3. Ugyanott 1 darab S-végű ezüst hajkarika letörött S-vége Ltsz.: 3/1945.114.1. (+)
4. A jobb kézen zárt bronz pántgűrű (karikagyűrű). (Á: 2,1 cm; HH: 6,8 cm; V: 0,15 cm; SZ: 0,45 cm; S: 1,8 g.) Ltsz.: 3/1945.114.2.

— 115. sír (66. tábla)

Nő. VH: 170 cm; Combcsont H: 42 cm; Ltsz.: 4505. koponya (+).

T: ÉNY-DK; SM: 60 cm; SH: 180 cm; SSZ: 60 cm.

Rossz megtartású. A bal kéz könyökben behajlítva keresztben a derékon, jobb kéz a combtőn.

Mellékletek:

1. A bal halántéknál 1 darab nyitott bronzhuzal hajkarika, végei egymásra hajlanak. (Á: 2,1 x 2,8 cm; HH: 8,5 cm; HÁ: 0,2 cm; S: 1,3 g.) Ltsz.: 3/1945.115.1.
2. A nyak bal oldalán 3 darab törött fehér „pasztagyöngy”. Ltsz.: 3/1945.115.2. (+)
3. A szegycsonton másodlagosan csüngőnek felhasznált, ezüsből öntött és aranyozott felületű palmettamintás tegezfűggesztő veret. (Méretek: SZ: 3,6 cm; M: 2,2 cm; V: 0,2 cm; S: 3,7 g.) Ltsz.: 3/1945.115.3.

— 116. sír (65. tábla)

Férfi. (NEMESKÉRI és KUSTÁR; Maturus férfi; ACSÁDI: Senilis férfi.) VH: 187 cm; Ltsz.: 4445. koponya és hosszúcsontok (+).

SM: 85 cm; SH: 195 cm; SSZ: 50 cm.

Jó megtartású. „Típusa mongoloid. Igen primitív.” „Mongoloid + keletbalti. Erősen primitív jellegű, torus supraorbitalis; homlok alacsony, ereszszerű.”

Mellékletek:

1. A bal kézen 1 darab hegyesedő végű ezüst huzalgűrű. (Á: 2,5 x 2,6 cm; HH: 7,5 cm; HÁ: 0,3 x 0,4 cm; S: 4,7 g.) Ltsz.: 3/1945.116.1.
2. Az állkapocs jobb oldala mellett 1 darab ezüsterme: I. András (1047–1060) CNH I. 11. típusú dénárja. Ltsz.: 3/1945.116.2. (+)
- 3–8. A lábknál, a két lábfej mellett 3-3 darab kampós kovácsoltvas koporsószeg (H: 6,8-7,6 cm). Ltsz.: 3/1945.116.3.
3. 1 darab L alakú, kampós fejű kovácsoltvas koporsószeg. (H: 7,0 cm; V: 0,6 x 0,6 cm; fejH: 1,5 cm; fejSZ: 1,3 cm; S: 12,5 g.) Ltsz.: 3/1945.116.3.
4. 1 darab L alakú, kampós fejű kovácsoltvas koporsószeg. (H: 6,8 cm; V: 0,6 x 0,7 cm; fejH: 1,6 cm; fejSZ: 1,4 cm; S: 13,5 g.) Ltsz.: 3/1945.116.3.

5. 1 darab L alakú, kampós fejű kovácsoltvas koporsószeg. (H: 7,6 cm; V: 0,6 x 0,7 cm; fejH: 1,4 cm; fejsZ: 1,3 cm; S: 13,5 g.) Ltsz.: 3/1945.116.3.
6. 1 darab L alakú, kampós fejű kovácsoltvas koporsószeg. (H: 7,5 cm; V: 0,6 x 0,7 cm; fejH: 1,6 cm; fejsZ: 1,3 cm; S: 13,5 g.) Ltsz.: 3/1945.116.3.
7. 1 darab L alakú, ívben meghajló, kampós fejű kovácsoltvas koporsószeg. (H: 7,1-8,0 cm; V: 0,6 x 0,7 cm; fejH: 1,6 cm; fejsZ: 1,2 cm; S: 16 g.) Ltsz.: 3/1945.116.3.
8. 1 darab L alakú kampós fejű kovácsoltvas koporsószeg (+).

— 117. sír

Nő. VH: 167 cm; Ltsz.: 4446. koponya (+).
T: K-NY; M: 60 cm; SH: 175 cm; SSZ: 55 cm.

Rossz megtartású.

Melléklet nélkül.

— 118. sír

15-16 év körüli nő. VH: 150 cm; Ltsz.: 4447. koponya (+).

SM: 56 cm; SH: -; SSZ: 38 cm.

A csontváz rossz megtartású, erősen korhadt.

Melléklet nélkül.

— 119. sír

Férfi. VH: 167 cm; Combsont H: 47 cm; Ltsz.: 4448. koponya (+).

SM: 90 cm; SH: 175 cm; SSZ: 46 cm.

Közepes megtartású. „Nordikus jellegű.”

Melléklet nélkül.

— 120. sír

Férfi. (NEMESKÉRI: Maturus férfi?; ACSÁDI: Maturus férfi; KUSTÁR: Maturus-senilis férfi.) VH: 200 cm; Combsont H: 48 cm; Ltsz.: 4449. koponya és hosszúcsontok. A sírlap szerint a vázcsontokat nem gyűjtötték be!

T: ÉK-DNY; SM: 79 cm; SH: 210 cm; SSZ: 55 cm.

Közepes megtartású. Kezek a combtón. „Hosszúfejű, keskeny arcú, inkább nordikus jellegű.”

Melléklet nélkül.

— 121. sír (66. tábla)

Nő. VH: 158 cm.

SM: 80 cm; SH: 165 cm; SSZ: 60 cm.

Rossz megtartású.

Melléklet:

1. A nyaknál 12 darab fekete, SZILÁGYI 1994 37. típusú, kása tüveggyöngy (1 darab elveszett). Ltsz.: 3/1945.121.1.

— 122. sír

Férfi. (NEMESKÉRI, ACSÁDI és KUSTÁR: Adultus férfi) VH: 175 cm; Ltsz.: 4450. koponya és hosszúcsontok.

T: ÉK-DNY; SM: 80 cm; SH: 190 cm; SSZ: 60 cm.

Jó megtartású. „Nordikus jellegű. Hosszú keskeny fej, arc.”

Melléklet nélkül.

— 123. sír (66. tábla)

Nő. VH: 160 cm; Combsont H: 40 cm; Ltsz.: 4451. koponya (+).

SM: 65 cm; SH: 170 cm; SSZ: 43 cm.

Közepes megtartású.

Mellékletek:

1. A bal halántéknál 1 darab GIESLER 1981 II.5/3. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,7 x 2,2 cm; HH: 5,5 cm; HÁ: 0,2 cm; SZ: 0,6 cm; S: 1,4 g.) Ltsz.: 3/1945.123.1.
2. A jobb kézen 1 darab nyitott bronz pántgyűrű kiszélesedő, rozettás fejjel és fonatdísszel. „A köves gyűrűk olcsó utánczata.” (Á: 2,1 x 2,2 cm; HH: 6,9 cm; V: 0,1 cm; SZ: 0,5 cm; fejsZ: 1,2 cm; V: 0,27 cm; S: 2,1 g.) Ltsz.: 3/1945.123.2.

— 124. sír (66. tábla)

Gyermek.

M: 80 cm.

A rossz megtartású csontváz teljesen elkorhadt.

Mellékletek:

- 1-5. A bal halántéknál egymás alatt 5 darab S-végű bronz hajkarika:
 1. 1 darab GIESLER 1981 II.4/3. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,4 x 1,5 cm; HH: 4,0 cm; HÁ: 0,2 cm; SZ: 0,7 cm; S: 1,1 g.) Ltsz.: 3/1945.124.1.
 2. 1 darab GIESLER 1981 II.4/3. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,5 x 1,6 cm; HH: 4,5 cm; HÁ: 0,2 cm; SZ: 0,5 cm; S: 1,3 g.) Ltsz.: 3/1945.124.1.
 3. 1 darab GIESLER 1981 II.4/4. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,4 x 1,6 cm; HH: 4,2 cm; HÁ: 0,26 cm; SZ: 0,45 cm; S: 1,4 g.) Ltsz.: 3/1945.124.1.
 4. 1 darab GIESLER 1981 II.4/3. típusú, S-végű bronz hajkarika, S-vege letörött. (Á: 1,5 cm; HH: 4,6 cm; HÁ: 0,2 cm; SZ: 0,5 cm; S: 0,8 g.) Ltsz.: 3/1945.124.1.
 5. 1 darab GIESLER 1981 II.5/3. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,4 x 2,2 cm; HH: 5,1 cm; HÁ: 0,2 cm; SZ: 0,35 cm; S: 1,0 g.) Ltsz.: 3/1945.124.1.

— 125. sír (66. tábla)

Fiatal leánygyermek. VH: 115 cm.

SM: 70 cm; SH: 130 cm; SSZ: 35 cm.

A rossz megtartású csontváz teljesen elkorhadt.

Melléklet:

1. A szegycsonton 1 darab rovátkolt díszű, zárt bronz pántgyűrű (karikagyűrű). (Á: 2,2 cm; HH: 7,0 cm; V: 0,25 cm; SZ: 0,5 cm; S: 2,7 g.) Ltsz.: 3/1945.125.1.

— 126. sír

19-20 éves férfi. VH: 178 cm. Koponya (+).

T: ÉK-DNY; SM: 80 cm; SH: -; SSZ: 45 cm.

SOROKPOLÁNY-BEREKALJA

Rossz megtartású.

Melléklet nélkül.

— 127. sír (66. tábla)

Leánygyermek. VH: 115 cm.

SM: 74 cm; SH: 128 cm; SSZ: 28 cm.

A rossz megtartású csontváz teljesen elkorhadt.

Mellékletek:

1–3. A bal halántéknál egymás alatt 3 darab különböző méretű S-végű ezüst hajkarika.

1. 1 darab GIESLER 1981 II.4/4. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,5 x 1,8 cm; HH: 4,9 cm; HÁ: 0,26 cm; SZ: 0,6 cm; S: 2,7 g.) Ltsz.: 3/1945.127.1.

2. 1 darab GIESLER 1981 II.4/6. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,5 x 1,9 cm; HH: 4,5 cm; HÁ: 0,37 cm; SZ: 0,4 cm; S: 3,2 g.) Ltsz.: 3/1945.127.1.

3. 1 darab GIESLER 1981 II.5/6. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,7 x 2,1 cm; HH: 5,4 cm; HÁ: 0,47 cm; SZ: 0,7 cm; S: 5,7 g.) Ltsz.: 3/1945.127.1.

— 128. sír

Férfi. VH: 175 cm. Koponya (+).

SM: 90 cm; SH: 185 cm; SSZ: 45 cm.

Rossz megtartású.

Melléklet nélkül.

— 129. sír

Férfi. VH: 170 cm. Koponya és hosszúcsontok (+).

SM: 55 cm; SH: 190 cm; SSZ: 47 cm.

Jó megtartású. „Hosszúkás koponya inkább nord-sibirid jellegű.”

Melléklet nélkül.

— 130. sír

Férfi. VH: 178 cm; Ltsz.: 6035. töredékes vázcsontok

(+). Koponya (+).

T: ÉK–DNY; SM: 70 cm; SH: 190 cm; SSZ: 46 cm.

Közepes megtartású. „Hosszúkás koponya.”

Melléklet nélkül.

— 131. sír

Gyermek. VH: 147 cm.

T: DK–ÉNY.

Rossz megtartású.

Melléklet nélkül.

— 132. sír (66. tábla)

Nő. VH: 150 cm; Ltsz.: 4452. koponya (+).

SM: 50 cm; SH: 170 cm; SSZ: 34 cm.

Rossz megtartású. Kezek a medencén.

Mellékletek:

1. Az egyik halántéknál 1 darab GIESLER 1981 I.6/3. típusú, S-végű ezüst hajkarika, S-vege letörött. (Á: 2,1 x 2,2 cm; HH: 6,8 cm; HÁ: 0,2 cm; SZ: 0,5 cm; S: 1,9 g.) Ltsz.: 3/1945.132.1.

2. A másik halántéknál 1 darab GIESLER 1981 I.6/3. típusú, S-végű ezüst hajkarika, S-vege letörött. (Á: 2,1 x 2,2 cm; HH: 6,5 cm; HÁ: 0,22 cm; S: 1,5 g.) Ltsz.: 3/1945.132.1.

3. A bal kézen a medencében 1 darab hegyesedő végű ezüst huzalgűrű, végei egymásra hajlanak. (Á: 1,7

x 1,9 cm; HH: 6,5 cm; HÁ: 0,18 x 0,38 cm; S: 1,8 g.) Ltsz.: 3/1945.132.2.

— 133. sír (66. tábla)

Nő. VH: 158 cm; Ltsz.: 4454. koponya (+).

SM: 50 cm; SH: 170 cm; SSZ: 44 cm.

Rossz megtartású. Kezek a medencén. „Hosszúkás koponya. Keskeny, vékony csontok.”

Melléklet:

1. A bal halántéknál 1 darab GIESLER 1981 II.4/6. típusú, S-végű ezüst hajkarika, karikáján hosszanti vágattal. (Á: 1,7 x 2,0 cm; HH: 4,6 cm; HÁ: 0,4 cm; SZ: 0,58 cm; S: 4,9 g.) Ltsz.: 3/1945.133.1.

— 134. sír

Férfi. (NEMESKÉRI: Adultus férfi?) VH: 160 cm; Ltsz.: 4455. koponya (+).

SM: 30 cm; SH: 180 cm; SSZ: -;

Rossz megtartású.

Melléklet nélkül.

— 135. sír (66. tábla)

Férfi. (NEMESKÉRI: Juvenis férfi?; ACSÁDI és KUSTÁR: Adultus férfi.) VH: 172 cm; Ltsz.: 4457. koponya.

SM: 70 cm; SH: 190 cm; SSZ: 50 cm.

Közepes megtartású. „Magas, hosszú koponya.”

Melléklet:

1. A mellkas közepén 1 darab ezüstérme: I. András (1047–1060) CNH I 11. típusú dénárja. (Á: 1,5 cm; S: 0,4 g.) Ltsz.: 3/1945.135.1.

— 136. sír (66. tábla)

Nő. (NEMESKÉRI: Adultus nő) VH: 170 cm; Ltsz.: 4506. koponya (+); Ltsz.: 6036. töredékes vázcsontok

(+).

SM: 90 cm; SH: 190 cm; SSZ: 50 cm.

Közepes megtartású.

Melléklet:

1. A bal halántéknál 1 darab GIESLER 1981 II.4/6. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,6 x 1,9 cm; HH: 4,8 cm; HÁ: 0,34 cm; SZ: 0,65 cm; S: 3,9 g.) Ltsz.: 3/1945.136.1.

— 137. sír

Férfi. (NEMESKÉRI: Adultus férfi.) VH: 194 cm; Ltsz.: 4458. koponya (+). Hosszúcsontok (+).

SM: 60 cm; SH: 210 cm; SSZ: 45 cm.

Közepes megtartású. „Keletbalti jellegű a koponya, bár egészen nem figyelhető meg sérülése miatt.”

Melléklet nélkül.

— 138. sír

Fiatalférfi. VH: 189 cm; Ltsz.: 4459. koponya (+).

T: ÉK–DNY; SM: 100 cm; SH: 210 cm; SSZ: 43 cm.

Rossz megtartású. „Nordikus jellegű.”

Melléklet nélkül.

— 139. sír (66. tábla)

Leánygyermek. VH: 85 cm; Ltsz.: 4460. koponya (+).

SM: 70 cm; SH: 120 cm; SSZ: 25 cm.

Rossz megtartású.

Melléklet:

SOROKPOLÁNY-BEREKALJA

1. A koponya bal oldalán 1 darab hosszúkás fekete, irizáló üveggyöngy. (Elporladt). Ltsz.: 3/1945.139.1. (+)

— 140. sír

Férfi. (NEMESKÉRI: Juvenis nő?) VH: 160 cm; Ltsz.: 4461. koponya (+).

T: ÉK-DNY; SM: 100 cm; SH: 190 cm; SSZ: 33 cm.

Közepes megtartású.

Melléklet nélkül.

— 141. sír (66. tábla)

Nő. VH: 156 cm; Ltsz.: 4507. koponya (+).

T: ÉK-DNY; SM: 65 cm; SH: 170 cm; SSZ: 40 cm.

Rossz megtartású. Bal kéz könyökben behajlítva keresztben a derékon. „A koponya rövid kerek, kiemelés után széthullott.”

Mellékletek:

1–4. A bal halántéknál 4 darab S-végű hajkarika:

1. 1 darab GIESLER 1981 II.5/6. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,6 x 2,0 cm; HH: 5,3 cm; HÁ: 0,32 cm; SZ: 0,55 cm; S: 2,6 g.) Ltsz.: 3/1945.141.1.

2. 1 darab GIESLER 1981 II.5/6. típusú, S-végű ezüst hajkarika, S-vége letörött. (Á: 1,6 x 1,8 cm; HH: 5,5 cm; HÁ: 0,4 cm; SZ: 0,5 cm; S: 3,7 g.) Ltsz.: 3/1945.141.1.

3. 1 darab GIESLER 1981 II.5/5. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,6 x 1,8 cm; HH: 5,0 cm; HÁ: 0,3 cm; SZ: 0,5 cm; S: 2,5 g.) Ltsz.: 3/1945.141.1.

4. 1 darab GIESLER 1981 II.4/4. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,7 x 1,8 cm; HH: 4,7 cm; HÁ: 0,24 cm; SZ: 0,4 cm; S: 1,1 g.) Ltsz.: 3/1945.141.1.

5. A nyak körül eredetileg 12 darab gyöngy: 6 darab átlátszó narancssárga és 2 darab átlátszó fehér, SZILÁGYI 1994 40. típusú, gömb alakú kőgyöngy; 1 darab fehér, SZILÁGYI 1994 1. típusú, darabolt rúd üveggyöngy. (3 darab elveszett) Ltsz.: 3/1945.141.2.

6. A bal kézen 1 darab zárt bronz pántgyűrű (karikagyűrű). (Á: 2,2 x 2,3 cm; HH: 7,2 cm; V: 0,2 cm; SZ: 0,4 cm; S: 2,2 g.) Ltsz.: 3/1945.141.3.

— 142. sír (66. tábla)

7–9 éves leánygyermek. VH: 90 cm.

SM: 100 cm; SH: 100 cm; SSZ: 20 cm.

Rossz megtartású.

Mellékletek:

1. A bal halántéknál 1 darab GIESLER 1981 II.4/2. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,6 x 1,7 cm; HH: 4,9 cm; HÁ: 0,16 cm; SZ: 0,3 cm; S: 0,7 g.) Ltsz.: 3/1945.142.1.

2. Ugyanott 1 darab GIESLER 1981 II.4/3. típusú, S-végű bronz hajkarika, S-vége letörött. (Á: 1,4 x 1,7 cm; HH: 4,4 cm; HÁ: 0,2 cm; S: 0,8 g.) Ltsz.: 3/1945.142.1.

— 143. sír

Férfi. (NEMESKÉRI: Adultus férfi.) VH: 175 cm; Ltsz.: 4462. koponya és vázcsontok.

SM: 89 cm; SH: 210 cm; SSZ: 50 cm.

Jó megtartású. Nordikus jellegű. Jobb felkar keresztben a mellkason. „Hosszúfejű, keskeny arcú, nordikus jellegű.”

Melléklet nélkül.

— 144. sír (66. tábla)

Nő. (ACSÁDI: Maturus férfi?; KUSTÁR: Maturus-senilis nő.) VH: 175 cm; Combsont H: 47 cm; Ltsz.: 4463. koponya.

SM: 60 cm; SH: -; SSZ: 59 cm.

Rossz megtartású.

Mellékletek:

1–7. A jobb halántéknál 2 darab, a bal halántéknál 3 darab, a mellkas bal oldalán 2 darab S-végű ezüst, illetve bronz hajkarikák.

1. 1 darab GIESLER 1981 II.4/2. típusú, S-végű bronz hajkarika, S-vége letörött. (Á: 1,3 x 1,6 cm; HH: 4,3 cm; HÁ: 0,16 cm; SZ: 0,35 cm; S: 0,6 g.) Ltsz.: 3/1945.144.1.

2. 1 darab GIESLER 1981 II.4/3. típusú, S-végű ezüst hajkarika, S-vége letörött. (Á: 1,3 x 1,6 cm; HH: 4,4 cm; HÁ: 0,2 cm; SZ: 0,4 cm; S: 1,2 g.) Ltsz.: 3/1945.144.1.

3. 1 darab GIESLER 1981 II.4/5. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,5 x 1,7 cm; HH: 4,7 cm; HÁ: 0,28 cm; SZ: 0,45 cm; S: 2,6 g.) Ltsz.: 3/1945.144.1.

4. 1 darab GIESLER 1981 II.4/4. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,3 x 1,6 cm; HH: 4,3 cm; HÁ: 0,23 cm; SZ: 0,45 cm; S: 1,4 g.) Ltsz.: 3/1945.144.1.

5. 1 darab GIESLER 1981 II.4/4. típusú, S-végű ezüst hajkarika, S-vége letörött. (Á: 1,3 x 1,5 cm; HH: 4,6 cm; HÁ: 0,25 cm; SZ: 0,4 cm; S: 1,4 g.) Ltsz.: 3/1945.144.1.

6. 1 darab GIESLER 1981 II.5/5. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,6 x 1,8 cm; HH: 5,4 cm; HÁ: 0,27 cm; SZ: 0,55 cm; S: 2,6 g.) Ltsz.: 3/1945.144.1.

7. 1 darab GIESLER 1981 II.4/4. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,5 x 1,6 cm; HH: 4,5 cm; HÁ: 0,24 cm; SZ: 0,55 cm; S: 1,7 g.) Ltsz.: 3/1945.144.1.

— 145. sír (67. tábla)

Nő. VH: 165 cm; Combsont H: 44 cm; Ltsz.: 4464. koponya (+).

T: ÉK-DNY; SM: 50 cm; SH: 185 cm; SSZ: 45 cm.

Rossz megtartású.

Mellékletek:

1–3. A medence bal oldalán 3 darab S-végű ezüst hajkarika:

1. 1 darab GIESLER 1981 II.4/6. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,5 x 1,9 cm; HH: 4,8 cm; HÁ: 0,25 cm; SZ: 0,55 cm; S: 3,1 g.) Ltsz.: 3/1945.145.1.

SOROKPOLÁNY-BEREKALJA

2. 1 darab GIESLER 1981 II.5/6. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,7 x 1,9 cm; HH: 5,0 cm; HÁ: 0,33 cm; SZ: 0,53 cm; S: 3,8 g.) Ltsz.: 3/1945.145.1.

3. 1 darab GIESLER 1981 II.4/6. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,6 x 1,7 cm; HH: 4,7 cm; HÁ: 0,32 cm; SZ: 1,0 cm; S: 3,6 g.) Ltsz.: 3/1945.145.1.

— 146. sír

Férfi. (NEMESKÉRI, ACSÁDI és KUSTÁR: Adultus férfi.) VH: 180 cm; Combsont H: 48 cm; Ltsz.: 4465. koponya. A sírlap szerint az antropológiai anyagot nem gyűjtötték be!

T: NY-K; SM: 66 cm; SH: 195 cm; SSZ: 45 cm.

Rossz megtartású. „Igen keskeny fejű és arcú, nordikus jellegű.”

Melléklet nélkül.

— 147. sír

Férfi. (NEMESKÉRI: Maturus férfi?; ACSÁDI: Maturus férfi; KUSTÁR: Adultus férfi.) VH: 180 cm; Ltsz.: 4466. koponya.

SM: 68 cm; SH: 200 cm; SSZ: 40 cm.

Jó megtartású. „Rövid fejű, széles arcú.” A jobb kéz könyökben behajlítva „csipőre téve”.

Melléklet nélkül.

— 148. sír (67. tábla)

Férfi. VH: 160 cm; Combsont H: 43 cm; Ltsz.: 4467. koponya (+).

T: „Előbbi”; SM: 67 cm; SH: 185 cm; SSZ: 39 cm.

Közepes megtartású.

Melléklet:

1. A jobb kézen a combtő mellett 1 darab, több szálból fonott nyitott ezüstgyűrű. (Á: 2,2 x 2,4 cm; HH: 6,5 cm; V: 0,33 cm; SZ: 0,4 cm; S: 2,5 g.) Ltsz.: 3/1945.148.1.

— 149. sír (67. tábla)

Nő. (NEMESKÉRI: Juvenis nő; ACSÁDI és KUSTÁR: Adultus nő.) VH: 180 cm; Ltsz.: 4468. koponya.

SM: 50 cm; SH: 200 cm; SSZ: 40 cm.

Közepes megtartású. „Előázsiai + keletbalti.” A jobb láb térdben behajlítva a bal láb felé.

Mellékletek:

1. Az állkapocs jobb oldalán 1 darab GIESLER 1981 II.4/6. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,5 x 1,7 cm; HH: 4,4 cm; HÁ: 0,33 cm; SZ: 0,6 cm; S: 3,6 g.) Ltsz.: 3/1945.149.1.

2. Ugyanott 1 darab GIESLER 1981 II.4/6. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,5 x 2,0 cm; HH: 4,7 cm; HÁ: 0,34 cm; SZ: 0,65 cm; S: 4,0 g.) Ltsz.: 3/1945.149.1.

3. A nyaknál 3 darab gyöngy: 1 darab átlátszó fehér és 2 darab átlátszó narancssárga, SZILÁGYI 1994 40. típusú, gömb alakú kögyöngy. Ltsz.: 3/1945.149.2.

— 150. sír (67. tábla)

Gyermek. Ltsz.: 4469. koponya (+). A sírlap szerint az antropológiai anyagot nem gyűjtötték be!

T: NY-K; M: 85 cm.

A csontváz teljesen elkorhadt.

Mellékletek:

1. A szegycsonton vékony bronzhuzalból készített láncszemekből álló fonást utánozó nyakperec töredékei. (H: 7,4 cm; Á: 0,5 x 0,5 cm; S: 2,6 g.) Ltsz.: 3/1945.150.1.

2. A szegycsonton, 1 darab, a nyakperecen függő összenyomódott állapotú, díszített füles bronz csörgő, kereszt alakú nyílással, benne bronz- vagy vasgolyó. (M: 2,5 cm; SZ: 1,2 x 2,7 cm; Á: 2,0 cm; S: 4,7 g.) Ltsz.: 3/1945.150.1.

— 151. sír

Férfi. VH: 188 cm. Koponya (+).

T: NY-K; SM: 44 cm; SH: 205 cm; SSZ: 46 cm.

Jó megtartású. Melléklet nélkül.

— 152. sír

Fiatal nő és gyermek. Koponya (+).

SM: 60 cm; SH: 170 cm; SSZ: -.

A teljesen elkorhadt csontvázakból csak a koponyák maradtak meg rossz állapotban. A női váz bal oldalán feküdt a gyermek csontváza, a koponyák egymás mellett.

Melléklet nélkül.

— 153. sír (67. tábla)

Nő (?). VH: 170 cm.

SM: 20 cm; SH: 195 cm; SSZ: 36 cm.

Rossz megtartású.

Mellékletek:

1. A jobb halántéknál 1 darab GIESLER 1981 II.5/4. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,7 x 1,8 cm; HH: 5,5 cm; HÁ: 0,25 cm; SZ: 0,42 cm; S: 2,1 g.) Ltsz.: 3/1945.153.1.

2. Ugyanott 1 darab GIESLER 1981 II.5/4. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,7 x 1,8 cm; HH: 5,0 cm; HÁ: 0,26 cm; SZ: 0,55 cm; S: 2,6 g.) Ltsz.: 3/1945.153.1.

— 154. sír

8–10 éves fiúgyermek.

SM: 60 cm.

A rossz megtartású csontváz teljesen elkorhadt.

Melléklet nélkül.

— 155. sír (67. tábla)

6 év körüli gyermek. VH: 75 cm.

SM: 85 cm; SH: -; SSZ: 23 cm.

A csontváz teljesen elkorhadt.

Melléklet:

1. A szegycsonton 1 darab zárt bronz pántgyűrű (kariagyűrű). (Á: 2,2 cm; HH: 7,0 cm; SZ: 0,5 cm; V: 0,17 cm; S: 2,6 g.) Ltsz.: 3/1945.155.1.

— 156. sír (67. tábla)

Nő. (NEMESKÉRI: Adultus nő?) VH: 174 cm; Ltsz.: 4470. koponya (+).

SM: 32 cm; SH: -; SSZ: 39 cm.

Közepes megtartású.

SOROKPOLÁNY-BERÉKÁLJA

Mellékletek:

1. A bal halántéknál 1 darab GIESLER 1981 II.5/6. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,9 x 2,4 cm; HH: 5,8 cm; HÁ: 0,5 cm; SZ: 0,75 cm; S: 9,9 g.) Ltsz.: 3/1945.156.1.
2. A jobb halántéknál 1 darab GIESLER 1981 II.5/6. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,6 x 1,9 cm; HH: 5,1 cm; HÁ: 0,35 cm; SZ: 0,4 cm; S: 3,4 g.) Ltsz.: 3/1945.156.1.
3. A bal kézen 1 darab hegyesedő végű ezüst huzalgűrű. (Á: 2,2 x 2,3 cm; HH: 7,8 cm; HÁ: 0,46 x 0,37 cm; S: 5,5 g.) Ltsz.: 3/1945.127.2.

— 157. sír (67. tábla)

Gyermek. VH: 100 cm.

T: NY-K; SM: 90 cm; SH: 120 cm; SSZ: 25 cm.

A csontváz teljesen elkorhadt.

Mellékletek:

1. A jobb halántéknál 1 darab GIESLER 1981 II.4/2. típusú, hiányos S-végű bronz hajkarika, S-vége letörött. (Á: 1,3 x 1,6 cm; HH: 4,2 cm; HÁ: 0,15 cm; S: 0,5 g.) Ltsz.: 3/1945.157.1.
2. A nyak körül 18 darab üvegyöngy: 3 darab piros, SZILÁGYI 1994 37. típusú, kása üvegyöngy. (A többi elveszett). Ltsz.: 3/1945.157.2.

— 158. sír

Férfi. VH: 150 cm.

SM: 30 cm; SH: 175 cm; SSZ: 35 cm

Rossz megtartású. Jobb kéz a medencén.

Melléklet nélkül.

— 159. sír

Férfi. VH: 185 cm; Ltsz.: 4508. koponya (+).

SM: 60 cm; SH: 200 cm; SSZ: 43 cm.

Közepes megtartású. A jobb kéz a medencén.

Melléklet nélkül.

— 160. sír

10–14 éves gyermek. VH: 165 cm.

SM: 70 cm; SH: 180 cm; SSZ: 35 cm.

A csontváz teljesen elkorhadt.

Melléklet nélkül.

— 161. sír

13–15 éves fiúgyermek. VH: 155 cm; Combcsont H: 47 cm.

T: NY-K; SM: 50 cm; SH: 165 cm; SSZ: 45 cm.

A csontváz teljesen elkorhadt.

Melléklet nélkül.

— 162. sír

Leánygyermek.

SM: 75 cm.

A csontváz teljesen elkorhadt.

Melléklet nélkül.

— 163. sír

Férfi. VH: 182 cm; Ltsz.: 4471. koponya (+).

SM: 70 cm; SH: 210 cm; SSZ: 36 cm.

Közepes megtartású.

Melléklet nélkül.

— 164. sír (67. tábla)

Fiatal nő. (NEMESKÉRI: Maturus nő.) VH: 155 cm; Ltsz.: 4472. koponya (+).

SM: 67 cm; SH: 180 cm; SSZ: 34 cm.

Közepes megtartású. „Keletbalti + X.” „Hosszúcsontok igen rosszak.”

Mellékletek:

1. A bal halántéknál 1 darab töredékes S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,1 cm; HÁ: 0,26 cm; SZ: 0,5 cm) Ltsz.: 3/1945.164.1. (+)
2. A mellcsonton 1 darab kisebb méretű, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 0,9 cm; HÁ: 0,24 cm; SZ: 0,4 cm) Ltsz.: 3/1945.164.1. (+)

— 165. sír (67. tábla)

Férfi (?). VH: 150 cm; Koponya (+).

SM: 60 cm; SH: 175 cm; SSZ: 34 cm.

Rossz megtartású.

Melléklet:

1. A jobb kézen 1 darab hegyesedő végű bronz huzalgűrű. (Á: 2,4 x 2,5 cm; HH: 8,1 cm; HÁ: 0,37 cm; S: 4,6 g.) Ltsz.: 3/1945.165.1.

— 166. sír (67. tábla)

Nő. VH: 165 cm.

T: K-NY; SM: 56 cm; SH: 185 cm; SSZ: 37 cm.

Rossz megtartású.

Mellékletek:

1. Az egyik halántéknál 1 darab GIESLER 1981 II.4/2. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,3 x 1,6 cm; HH: 4,5 cm; HÁ: 0,23 cm; SZ: 0,5 cm; S: 1,1 g.) Ltsz.: 3/1945.166.1.
2. A másik halántéknál 1 darab GIESLER 1981 II.4/2. típusú, S-végű ezüst hajkarika, S-vége letörött. (Á: 1,2 x 1,4 cm; HH: 4,2 cm; HÁ: 0,25 cm; S: 1,3 g.) Ltsz.: 3/1945.166.1.
3. A nyak körül 3 sorban 33 darab gyöngy: 21 darab átlátszó narancssárga és 12 darab átlátszó fehér, SZILÁGYI 1994 40. típusú, gömb alakú kögyöngy; 6 darab fehér és világoszöld, SZILÁGYI 1994 2. típusú, darabolt rúd üvegyöngy (közülük 2 darab aranyozott); 1 darab kék, SZILÁGYI 1994 11. típusú, henger alakú üvegyöngy; 13 darab zöld és 1 darab fehér, SZILÁGYI 1994 37. típusú, kása üvegyöngy; 1 darab bordó, SZILÁGYI 1994 21. típusú, kettős csonka kúp alakú üvegyöngy. Ltsz.: 3/1945.166.2.
4. A jobb kézen 1 darab hegyesedő végű bronz huzalgűrű. (Á: 2,4 x 2,6 cm; HH: 8,3 cm; HÁ: 0,35 x 0,4 cm; S: 5,4 g.) Ltsz.: 3/1945.166.3.
5. A mellkas közepén 1 darab kör átmetszetű, hegyesedő végű bronz huzalgűrű, végei egymásra hajlanak. (Á: 2,2 x 2,4 cm; HH: 7,6 cm; HÁ: 0,35 cm; S: 4,0 g.) Ltsz.: 3/1945.166.3.

SOROKPÓLÁNY-BEREKALJA

6. A jobb kézfej, illetve a gyűrű alatt 1 darab ezüst-érme: I. András (1047–1060) CNH I 11. típusú tőrédékes dénárja. Ltsz.: 3/1945.166.4. (+)

— 167. sír (67. tábla)

Nő. (NEMESKÉRI: Juvenis nő) VH: 150 cm; Ltsz.: 4473. koponya (+).

SM: 55 cm; SH: 175 cm; SSZ: 35 cm.

Rossz megtartású. „Hosszúkás koponya.”

Mellékletek:

1. A jobb halántéknál 1 darab GIESLER 1981 II.5/4. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,6 x 1,8 cm; HH: 5,0 cm; HÁ: 0,25 cm; SZ: 0,5 cm; S: 2,6 g.) Ltsz.: 3/1945.167.1.

2. Ugyanott 1 darab GIESLER 1981 II.5/6. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,6 x 1,9 cm; HH: 5,4 cm; HÁ: 0,38 cm; SZ: 0,55 cm; S: 2,3 g.) Ltsz.: 3/1945.167.1.

3. A bal halántéknál 1 darab GIESLER 1981 II.5/5. típusú, S-végű ezüst hajkarika (+), S-vege letörött. (Á: 1,5 x 1,7 cm; HH: 5,0 cm; HÁ: 0,3 cm; SZ: 0,5 cm; S: 3,6 g.) Ltsz.: 3/1945.167.1.

4. A jobb kézen 1 darab 3 szálból fonott hegyesedő végű ezüstgyűrű. (Á: 2,1 x 2,3 cm; HH: 7,2 cm; V: 0,3 cm; SZ: 0,4; S: 3,0 g.) Ltsz.: 3/1945.167.2.

— 168. sír (68. tábla)

Nő. VH: 170 cm; Ltsz.: 4474. koponya (+).

SM: 65 cm; SH: 195 cm; SSZ: 37–44 cm.

Rossz megtartású.

Mellékletek:

1. Az egyik halántéknál 1 darab GIESLER 1981 II.5/5. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,7 x 1,8 cm; HH: 5,3 cm; HÁ: 0,3 cm; SZ: 0,85 cm; S: 3,6 g.) Ltsz.: 3/1945.168.1.

2. A másik halántéknál 1 darab GIESLER 1981 II.5/4. típusú, S-végű ezüst hajkarika, S-vege letörött. (Á: 1,5 x 1,8 cm; HH: 5,0 cm; HÁ: 0,25 cm; SZ: 0,42 cm; S: 2,3 g.) Ltsz.: 3/1945.168.1.

3. A jobb kézen 1 darab hegyesedő végű nyitott bronz huzalgűrű, végei egymásra hajlanak. (Á: 2,4 x 2,5 cm; HH: 8,1 cm; HÁ: 0,4 cm; S: 4,1 g.) Ltsz.: 3/1945.168.2.

— 169. sír

Férfi. (NEMESKÉRI: Juvenis–adultus férfi?) VH: 150 cm; Ltsz.: 4475. koponya (+).

SM: 80 cm; SH: 178 cm; SSZ: 35 cm.

Közepes megtartású. Jobb kéz könyökben behajlított keresztben a derékon.

Melléklet nélkül.

— 170. sír (68. tábla)

Férfi. VH: 175 cm; Ltsz.: 4476. koponya (+).

SM: 70 cm; SH: 200 cm; SSZ: 40 cm.

Közepes megtartású.

Melléklet:

1. A mellcsont bal oldalán 1 darab nyitott bronz huzalgűrű, végei egymásra hajlanak. (Á: 2,3 cm;

HH: 8,3 cm; HÁ: 0,3 cm; S: 3,3 g.) Ltsz.: 3/1945.170.1.

— 171. sír

Férfi. VH: 175 cm; Ltsz.: 4477. koponya (+).

T: „Mint a többi”; SM: 70 cm; SH: 200 cm; SSZ: 46 cm.

Rossz megtartású. „Igen keskeny koponya. ultradolichocephal. Arckoponya rendkívül keskeny.”

Melléklet nélkül.

— 172. sír (68. tábla)

Nő. (NEMESKÉRI: Adultus nő.) VH: 140 cm; Ltsz.: 4478. koponya (+).

T: „Mint a többi”; SM: 88 cm; SH: 165 cm; SSZ: 28 cm.

Rossz megtartású. „Hosszúkás és rendkívül keskeny a koponya.”

Melléklet:

1. A mellcsont jobb oldalán 1 darab GIESLER 1981 II.4/3. típusú, S-végű bronz hajkarika, S-vege letörött. (Á: 1,3 x 1,5 cm; HH: 4,5 cm; HÁ: 0,2 cm; S: 0,7 g.) Ltsz.: 3/1945.172.1.

— 173. sír (68. tábla)

Nő. VH: 150 cm. Koponya (+).

T: „Előbbi”; SM: 90 cm; SH: 176 cm; SSZ: 35 cm.

Közepes megtartású.

Mellékletek:

1–7. A jobb halántéknál 4 darab, a bal halántéknál pedig 3 darab S-végű ezüst, illetve bronz hajkarika.

1. 1 darab GIESLER 1981 II.4/3. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,4 x 1,5 cm; HH: 4,4 cm; HÁ: 0,21 cm; SZ: 0,56 cm; S: 1,3 g.) Ltsz.: 3/1945.173.1.

2. 1 darab GIESLER 1981 II.4/4. típusú, S-végű ezüst hajkarika, S-vege letörött. (Á: 1,4 x 1,5 cm; HH: 4,6 cm; HÁ: 0,25 cm; SZ: 0,37 cm; S: 1,1 g.) Ltsz.: 3/1945.173.1.

3. 1 darab GIESLER 1981 II.4/4. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,4 x 1,5 cm; HH: 4,4 cm; HÁ: 0,24 cm; SZ: 0,7 cm; S: 1,4 g.) Ltsz.: 3/1945.173.1.

4. 1 darab GIESLER 1981 II.4/4. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,3 x 1,8 cm; HH: 4,4 cm; HÁ: 0,25 cm; SZ: 0,7 cm; S: 1,7 g.) Ltsz.: 3/1945.173.1.

5. 1 darab GIESLER 1981 II.5/6. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,6 x 1,8 cm; HH: 5,1 cm; HÁ: 0,32 cm; SZ: 0,5 cm; S: 3,0 g.) Ltsz.: 3/1945.173.1.

6. 1 darab GIESLER 1981 II.4/2. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,3 x 1,6 cm; HH: 4,6 cm; HÁ: 0,18 cm; SZ: 0,42 cm; S: 0,9 g.) Ltsz.: 3/1945.173.1.

7. 1 darab GIESLER 1981 II.5/3. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,5 x 1,7 cm; HH: 5,0 cm; HÁ: 0,2 cm; SZ: 0,45 cm; S: 1,1 g.) Ltsz.: 3/1945.173.1.

— 174. sír (68. tábla)

Bizonytalan nemű. VH: 148 cm; Ltsz.: 4479. koponya (+).

T: „Mint az előbbieké”; SM: 87 cm; SH: 170 cm; SSZ: 36 cm.

Rossz megtartású.

Mellékletek:

1–4. A jobb és bal halántéknál 2-2 darab S-végű bronz hajkarika.

1. 1 darab GIESLER 1981 II.4/3. típusú, S-végű bronz hajkarika, S-vége letörött. (Á: 1,3 x 1,7 cm; HH: 4,5 cm; HÁ: 0,2 cm; SZ: 0,4 cm; S: 0,8 g.) Ltsz.: 3/1945.174.1.

2. 1 darab GIESLER 1981 II.4/4. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,3 x 2,0 cm; HH: 4,8 cm; HÁ: 0,25 cm; SZ: 0,5 cm; S: 1,5 g.) Ltsz.: 3/1945.174.1.

3. 1 darab GIESLER 1981 II.4/4. típusú, S-végű bronz hajkarika, S-vége letörött. (Á: 1,3 x 1,6 cm; HH: 4,5 cm; HÁ: 0,26 cm; SZ: 0,4 cm; S: 1,4 g.) Ltsz.: 3/1945.174.1.

4. 1 darab GIESLER 1981 II.5/5. típusú, S-végű bronz hajkarika, S-vége letörött. (Á: 1,5 x 2,3 cm; HH: 5,5 cm; HÁ: 0,3 cm; SZ: 0,58 cm; S: 2,6 g.) Ltsz.: 3/1945.174.1.

5. A bal halántéknál 1 darab GIESLER 1981 II.4/2. típusú, töredékes S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,1 cm; HÁ: 0,18 cm; SZ: 0,32 cm; S: 0,3 g.) Ltsz.: 3/1945.174.1.

— 175. sír

Férfi. VH: 160 cm; Ltsz.: 4480. koponya (+).

SM: 80 cm; SH: 195 cm; SSZ: 36 cm.

Rossz megtartású. A bal láb elkorhadt (?).

Melléklet nélkül.

— 176. sír

Férfi. (NEMESKÉRI: Maturus férfi?; ACSÁDI és KUSTÁR: Maturus férfi.) VH: 180 cm; Combcsont H: 46 cm; Ltsz.: 4481. koponya.

T: K-NY; SM: 85 cm; SH: 208 cm; SSZ: 46 cm.

Közepes megtartású. „Magyar koponya.”

Melléklet nélkül.

— 177. sír (68. tábla)

Fiatal férfi. (NEMESKÉRI: Nő?) VH: 130 cm; Ltsz.: 4482. koponya (+).

SM: 75 cm; SH: 160 cm; SSZ: 27 cm.

Rossz megtartású.

Melléklet:

1. A jobb combcsont külső oldalán 1 darab nyitott bronz huzalgűrű. (Á: 2,3 x 2,4 cm; HH: 7,0 cm; HÁ: 0,35 cm; S: 3,7 g.) Ltsz.: 3/1945.177.1.

— 178. sír (68. tábla)

Nő. VH: 162 cm. Koponya (+).

T: „Mint a többinél”; SM: 84 cm; SH: 190 cm; SSZ: 37 cm.

Közepes megtartású.

Melléklet:

1. A jobb halántéknál 1 darab GIESLER 1981 II.5/4. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,3 x 1,8 cm;

HH: 5,0 cm; HÁ: 0,24 cm; SZ: 0,8 cm; S: 2,0 g.)

Ltsz.: 3/1945.178.1.

— 179. sír

Férfi. (NEMESKÉRI: Juvenis nő?; ACSÁDI: Maturus férfi; KUSTÁR: Adultus nő.) Ltsz.: 4483. koponya. Valószínű keveredés! „Kérdéses.”

SM: 82 cm; SH: -; SSZ: 38 cm.

Közepes megtartású. A csontváz medencétől lefelé eső részét „elvitte az útépités”.

Melléklet nélkül.

— 180. sír

Férfi. (NEMESKÉRI: Adultus nő?) VH: 180 cm; Ltsz.: 4484. koponya (+).

SM: 80 cm; SH: 210 cm; SSZ: 40 cm.

Rossz megtartású.

Melléklet nélkül.

— 181. sír (68. tábla)

Nő. VH: 150 cm; Ltsz.: 4485. koponya (+).

SM: 85 cm; SH: 175 cm; SSZ: 34 cm.

Közepes megtartású.

Mellékletek:

1. Az egyik halántéknál 1 darab GIESLER 1981 I.6/6. típusú, bordázott S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,9 x 2,4 cm; HH: 6,5 cm; HÁ: 0,44 cm; SZ: 0,6 cm; S: 6,4 g.) Ltsz.: 3/1945.181.1.

2. A másik halántéknál 1 darab GIESLER 1981 I.6/6. típusú, bordázott S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,8 x 2,4 cm; HH: 6,0 cm; HÁ: 0,42 cm; SZ: 0,6 cm; S: 5,9 g.) Ltsz.: 3/1945.181.1.

3. A mellkas jobb oldalán 1 darab vésett díszű nyitott ezüst pántgyűrű, egyik vége töredékes. (Á: 2,0 cm; HH: 5,8 cm; V: 0,1 cm; SZ: 0,53 cm; S: 1,8 g.) Ltsz.: 3/1945.181.2.)

— 182. sír

Férfi. (NEMESKÉRI: Senilis férfi; ACSÁDI: Adultus nő; KUSTÁR: Adultus egyén.) VH: 180 cm; Ltsz.: 4486. koponya. (A sírszám áthúzza!) Keveredés! „Valószínűleg koponyacsere.”

T: „Rendes”; SM: 80 cm; SH: 210 cm; SSZ: 46 cm.

Rossz megtartású. „Keletbalti.” „A koponya túlon túl hosszú és keskeny.” (nyomódott!)

Melléklet nélkül.

— 183. sír

Férfi. (NEMESKÉRI és KUSTÁR: Maturus férfi; ACSÁDI: Maturus férfi?) VH: 160 cm; Ltsz.: 4487. koponya.

SM: 90 cm; SH: 185 cm; SSZ: 38 cm.

Rossz megtartású. „A koponya erőteljes és rövid. Arc alacsony.”

Melléklet nélkül.

— 184. sír

Férfi. VH: 180 cm. Koponya (+).

T: „Rendes”; SM: 82 cm; SH: 210 cm; SSZ: 40 cm.

Rossz megtartású.

Melléklet nélkül.

SOROKPOLÁNY-BEREKALJA

— 185. sír (68. tábla)

Nő. Ltsz.: 4489. koponya (+).

SM: 85 cm.

Rossz megtartású. A csontváz deréktől lefelé eső részét „az útépités levágta”.

Mellékletek:

1–4. A jobb halántéknál egymás alatt 3 darab, a bal halántéknál 1 darab S-végű bronz hajkarika.

1. 1 darab GIESLER 1981 II.5/6. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,9 x 2,4 cm; HH: 5,6 cm; HÁ: 0,31 cm; SZ: 0,6 cm; S: 3,4 g.) Ltsz.: 3/1945.185.1.

2. 1 darab GIESLER 1981 II.5/3. típusú, S-végű bronz hajkarika, S-vege letörött. (Á: 1,5 x 1,9 cm; HH: 5,0 cm; HÁ: 0,2 cm; SZ: 0,4 cm; S: 1,3 g.) Ltsz.: 3/1945.185.1.

3. 1 darab GIESLER 1981 II.4/2. típusú, S-végű bronz hajkarika, S-vege letörött. (Á: 1,4 x 1,7 cm; HH: 3,4 cm; HÁ: 0,18 cm; SZ: 0,3 cm; S: 0,4 g.) Ltsz.: 3/1945.185.1.

4. 1 darab GIESLER 1981 II.4/2. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,3 x 1,4 cm; HH: 4,3 cm; HÁ: 0,15 cm; SZ: 0,3 cm; S: 0,6 g.) Ltsz.: 3/1945.185.1.

5. A bal halántéknál további 1 darab, egyik végén hegyesedő bronz huzal hajkarika. (Á: 1,5 cm; HH: 4,6 cm; HÁ: 0,28-0,35 cm; S: 1,8 g.) Ltsz.: 3/1945.185.1.

— 186. sír

Fiúgyermek. VH: 147 cm.

T: „Rendes”; SM: 68 cm; SH: 165 cm; SSZ: 36 cm.

Rossz megtartású.

Melléklet nélkül.

— 187. sír (68. tábla)

Férfi. Ltsz.: 4509. koponya (+).

SM: 70 cm; SH: 154 cm; SSZ: 38 cm.

Közepes megtartású.

Melléklet nélkül.

A sír közeléből:

1. 1 darab ismeretlen rendeltetésű vékony rovátkolt bronzlemez (őskori csónakfibula?) töredéke. (H: 4,1 cm; SZ: 1,5 cm; V: 0,5 cm; S: 1,5 g.) Ltsz.: 3/1945.187.1.

— 188. sír (68. tábla)

Nő. Koponya (+).

SM: 120 cm;

Csak a töredékes koponya maradt meg.

Mellékletek:

1. A bal halántéknál 1 darab GIESLER 1981 II.5/3. típusú, S-végű bronz hajkarika, S-vege letörött. (Á: 1,9 cm; HH: 5,8 cm; HÁ: 0,2 cm; S: 1,3 g.) Ltsz.: 3/1945.188.1.

2. Az állkapocs bal oldala mellett 1 darab, egyik végén hegyesedő bronzhuzal hajkarika. (Á: 1,7 x 1,8

cm; HH: 5,5 cm; HÁ: 0,3 cm; S: 2,1 g.) Ltsz.: 3/1945.188.2.

— 189. sír (68. tábla)

Gyermek.

T: Ny-K. „Arccal keletre”; SM: 120 cm; SH: 80 cm;

SSZ: 45 cm.

Rossz megtartású.

Mellékletek:

1–3. A jobb halántéknál 2 darab, a bal halántéknál 1 darab S-végű bronz hajkarika.

1. 1 darab GIESLER 1981 II.4/2. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,4 x 1,8 cm; HH: 4,4 cm; HÁ: 0,18 cm; SZ: 0,5 cm; S: 1,1 g.) Ltsz.: 3/1945.189.1.

2. 1 darab GIESLER 1981 II.4/3. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,6 x 1,7 cm; HH: 4,8 cm; HÁ: 0,2 cm; SZ: 0,6 cm; S: 1,0 g.) Ltsz.: 3/1945.189.1.

3. 1 darab GIESLER 1981 II.5/3. típusú, S-végű bronz hajkarika, S-vege letörött. (Á: 1,6 x 1,7 cm; HH: 5,1 cm; HÁ: 0,22 cm; SZ: 0,45 cm; S: 1,1 g.) Ltsz.: 3/1945.189.1.

— 190. sír (68. tábla)

Nő. VH: 157 cm.

T: ÉNY-DK – „Arccal keletre”; SM: 85 cm; SH: 167 cm; SSZ: 37 cm.

A rossz megtartású csontváz teljesen elkorhadt. „A nagy szárazság miatt a csontváz teljesen elenyészett napfényre jutva.”

Mellékletek:

1. A jobb kézen 1 darab hegyesedő végű bronz huzalgűrű. (Á: 2,4 x 2,5 cm; HH: 7,6 cm; HÁ: 0,32 cm; S: 2,8 g.) Ltsz.: 3/1945.190.1.

2. Az áll alatt a nyakcsigolyáknál 1 darab, egyik végén hegyesedő végű bronz huzalgűrű, végei egymásra hajlanak. (Á: 2,1 x 2,2 cm; HH: 8,8 cm; HÁ: 0,3 cm; S: 3,2 g.) Ltsz.: 3/1945.190.1.

— 191. sír (68. tábla)

Férfi. Koponya (+).

T: „Arccal keletre”; SM: 65 cm; SH: 158 cm; SSZ: 42 cm.

Rossz megtartású. Jobb kéz a medencén. „Szárzság miatt minden szétmállott.”

Melléklet:

1. A jobb kéznél 1 darab meghatározhatatlan ezüstérme töredéke. (Á: 0,8 cm; S: 0,1 g.) Ltsz.: 3/1945.191.1.

— 192. sír (69. tábla)

Nő. VH: 155 cm. Koponya (+).

SM: 60 cm; SH: -; SSZ: 30 cm.

Rossz megtartású.

Mellékletek:

1. Az egyik halántéknál 1 darab GIESLER 1981 II.4/5. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,4 x 1,7

- cm; HH: 4,5 cm; HÁ: 0,27 cm; SZ: 0,72 cm; S: 2,0 g.) Ltsz.: 3/1945.192.1.
2. A másik halántéknál 1 darab GIESLER 1981 II.4/5. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,4 x 1,5 cm; HH: 4,5 cm; HÁ: 0,27 cm; SZ: 0,77 cm; S: 2,1 g.) Ltsz.: 3/1945.192.1.
3. A bal halántéknál 1 darab ezüsthuzal hajkarika, végei egymásra hajlanak. (Á: 1,1 x 1,3 cm; HH: 4,0 cm; HÁ: 0,15 cm; S: 0,5 g.) Ltsz.: 3/1945.192.2.
- **193. sír**
Férfi. VH: 184 cm. Koponya (+).
T: „Szokásos, arccal keletre”; SM: 84 cm; SH: 196 cm; SSZ: 43 cm.
Közepes megtartású. „Típus: nordikus.”
Melléklet nélkül.
- **194. sír (69. tábla)**
Nő. (ACSÁDI: Maturus nő; KUSTÁR: Adultus nő?)
Ltsz.: 4488. koponya.
SM: 95 cm.
Mellékletek:
1. A nyak körül 26 darab gyöngy: 12 darab átlátszó fehér és 10 darab átlátszó narancssárga, SZILÁGYI 1994 40. típusú, gömb alakú kőgyöngy; 3 darab fehér és világoszöld, SZILÁGYI 1994 2. típusú, darabolt rúd üveggyöngy; 1 darab fehér, SZILÁGYI 1994 27. típusú, lapított gömb alakú üveggyöngy. Ltsz.: 3/1945.194.1.
- **195. sír**
Nő. VH: 170 cm.
T: „Arccal keletre néz”; SM: 85 cm; SH: 185 cm; SSZ: 40 cm.
Rossz megtartású. „Nordikus jellegű.”
Melléklet nélkül.
- **196. sír (69. tábla)**
Nő.
Mellékletek:
1. Az egyik halántéknál 1 darab GIESLER 1981 II.4/6. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,5 x 2,1 cm; HH: 4,9 cm; HÁ: 0,37 cm; SZ: 0,65 cm; S: 3,9 g.) Ltsz.: 3/1945.196.1.
2. A másik halántéknál 1 darab GIESLER 1981 II.4/6. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,5 x 1,9 cm; HH: 4,5 cm; HÁ: 0,32 cm; SZ: 0,6 cm; S: 3,0 g.) Ltsz.: 3/1945.196.1.
- **197. sír**
Férfi. VH: 170 cm. Koponya (+).
T: „Rendes”; M: 85 cm; SH: 190 cm; SM: 42 cm.
Közepes megtartású. „Jellege nordikus-dinári.”
Melléklet nélkül.
- **198. sír (69. tábla)**
Férfi. (NEMESKÉRI: Adultus férfi?) VH: 175 cm; Combcsont H: 40 cm (görbe!); Ltsz.: 4510. koponya (+).
T: „Szokásos, arccal keletre”; SM: 86 cm; SH: -; SSZ: 40 cm.
Közepes megtartású. „Erős csontú (dinári + egyéb típus).”
Melléklet:
1. A mellkas jobb szélén 1 darab ezüstérme: Salamon (1063–1074) CNH I 22. típusú dénárja. Ltsz.: 3/1945.198.1. (+)
- **199. sír (69. tábla)**
Nő. VH: 170 cm. Koponya (+).
T: „Rendes”; SM: 80 cm; SH: 190 cm; SSZ: 37 cm.
Rossz megtartású. „Keskeny, nordikus.”
Melléklet:
1. A bal halántéknál 1 darab GIESLER 1981 II.4/6. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,5 x 1,7 cm; HH: 4,7 cm; HÁ: 0,32 cm; SZ: 0,55 cm; S: 3,0 g.) Ltsz.: 3/1945.199.1.
- **200. sír**
Nő. (NEMESKÉRI: Adultus nő?) VH: 165 cm; Ltsz.: 4490. koponya (+).
T: „Rendes”; SM: 80 cm; SH: 180 cm; SSZ: 37 cm.
Közepes megtartású. „Keskeny fejű, nordikus.”
Melléklet nélkül.
- **201. sír (69. tábla)**
Nő. (NEMESKÉRI: Felnőtt?) VH: 155 cm; Ltsz.: 4511. koponya (+).
T: „Rendes”; SM: 73 cm; SH: 175 cm; SSZ: 37 cm.
Rossz megtartású.
Mellékletek:
1. A koponyatető felett 1 darab GIESLER 1981 II.5/3. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,5 x 1,8 cm; HH: 4,7 cm; HÁ: 0,32 cm; SZ: 0,45 cm; S: 3,4 g.) Ltsz.: 3/1945.201.1.
2. A mellkas jobb oldalán 1 darab ezüstérme töredéke (valószínűleg Salamon [1063–1074] dénárja CNH I 22. típus). Ltsz.: 3/1945.201.2.
- **202. sír**
Férfi. VH: 170 cm. Koponya (+).
T: ÉK–DNY; SM: 80 cm; SH: 190 cm; SSZ: 40 cm.
Közepes megtartású. „Mongoloid.”
Melléklet nélkül.
- **203. sír (69. tábla)**
Férfi. (NEMESKÉRI: Adultus nő?) VH: 185 cm; Ltsz.: 4491. koponya (+).
SM: 80 cm; SH: 200 cm; SSZ: 37 cm.
Közepes megtartású. Bal kéz könyökben behajlítva keresztben a derékon.
Melléklet:
1. Az állkapocs jobb oldala mellett 1 darab töredékes ezüstérme: Géza dux (1064–1074) CNH I 23. típusú töredékes dénárja. (Á: 1,2 cm; S: 0,1 g.) Ltsz.: 3/1945.203.1.
- **204. sír (69. tábla)**
Nő. VH: 160 cm; Ltsz.: 4512. koponya (+).
SM: 84 cm; SH: 175 cm; SSZ: 34 cm.
Rossz megtartású.
Mellékletek:

SOROKPOLÁNY-BEREKALJA

1. A jobb halántéknál 1 darab GIESLER 1981 II.5/6. típusú, S-végű ezüst hajkarika, S-vege letörött. (Á: 1,7 x 1,8 cm; HH: 5,2 cm; HÁ: 0,35 cm; SZ: 0,5 cm; S: 3,3 g.) Ltsz.: 3/1945.204.1.
2. Ugyanott 1 darab GIESLER 1981 II.4/5. típusú, bordázott S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,4 x 1,8 cm; HH: 4,8 cm; HÁ: 0,3; SZ: 0,7 cm; S: 3,1 g.) Ltsz.: 3/1945.204.1.
3. A bal halántéknál 1 darab nyitott bronzhuzal hajkarika, végei egymásra hajlanak. (Á: 2,0 x 2,3 cm; HH: 7,2 cm; HÁ: 0,17 cm; S: 0,9 g.) Ltsz.: 3/1945.204.2.
4. A jobb kézen 1 darab hegyesedő végű ezüstgyűrű. (Á: 2,2 cm; HH: 7,5 cm; HÁ: 0,28 x 0,31 cm; S: 3,1 g.) Ltsz.: 3/1945.204.3.
5. A nyak körül 27 darab gyöngy: 9 darab átlátszó lila, SZILÁGYI 1994 46. típusú, tizenkét lapú poliéder alakú kőgyöngy; 6 darab átlátszó narancs-sárga, 3 darab átlátszó fehér és 1 darab átlátszó vörös, SZILÁGYI 1994 40. típusú, gömb alakú kőgyöngy; 3 darab átlátszó fehér, SZILÁGYI 1994 1. típusú, darabolt rúd üveggyöngy; 1 darab fehér és 1 darab fekete, SZILÁGYI 1994 16. típusú, henger alakú, aranyfóliás üveggyöngy; 1 darab átlátszó fehér, lapos üveggyöngy. (2 darab gyöngy elveszett.) Ltsz.: 3/1945.204.4.

— 205. sír

3 év körüli gyermek. (ACSÁDI és KUSTÁR: Adultus nő.) Ltsz.: 4492. koponya. (A sírszám áthúzza!)

Nyilvánvaló a keveredés, mert a sírlap szerint az antropológiai anyagot nem gyűjtötték be!

SM: 65 cm.

A csontváz teljesen elkorhadt.

Melléklet nélkül.

— 206. sír

2–3 év körüli gyermek.

SM: 70 cm.

A csontváz teljesen elkorhadt.

Melléklet nélkül.

— 207. sír

Férfi. VH: 160 cm. Koponya (+).

T: „Rendes”; SM: 80 cm; SH: -; SSZ: 35 cm.

Közepes megtartású.

Melléklet nélkül.

— 208. sír (69. tábla)

Nő (?). (ACSÁDI: Adultus nő?; KUSTÁR: Maturus férfi.) VH: 160 cm; Ltsz.: 4493. koponya.

SM: 80 cm; SH: -; SSZ: 35 cm.

Közepes megtartású. „Keletbalti + előázsiai.” Kezek a combtőre hajlítva.

Mellékletek:

1–3. A koponyától jobbra 2 darab, balra 1 darab töredékes pödrött végű ólom hajkarika.

1. 1 darab GIESLER 1981 I.6/5. típusú, pödrött végű ólom hajkarika. (Á: 2,2 cm; HH: 6,5 cm; HÁ: 0,28 cm; S: 3,5 g.) Ltsz.: 3/1945.208.1.

2. 1 darab GIESLER 1981 II.4/5. típusú, pödrött végű ólom hajkarika. (Á: 1,8 x 2,0 cm; HH: 4,7 cm; HÁ: 0,3 cm; S: 3,0 g.) Ltsz.: 3/1945.208.1.

3. 1 darab GIESLER 1981 II.5/5. típusú, pödrött végű ólom hajkarika. (Á: 2,0 x 2,4 cm; HH: 5,7 cm; HÁ: 0,29 cm; S: 2,7 g.) Ltsz.: 3/1945.208.1.

4. A jobb kézben 1 darab ezüstérme: Kálmán (1095–1116) CNH I 45. típusú dénárja. (Á: 1,3 cm; S: 0,4 g.) Ltsz.: 3/1945.208.2.

— 209. sír (69. tábla)

Nő. (NEMESKÉRI: Adultus nő?; ACSÁDI és KUSTÁR: Adultus nő.) VH: 160 cm; Ltsz.: 4494. koponya. A sírlap szerint az antropológiai anyagot nem gyűjtötték be!

T: „Szokásos”; SM: 85 cm; SH: 185 cm; SSZ: 35 cm.

A rossz megtartású csontváz teljesen elkorhadt. „Keletbalti + előázsiai aszimmetrikus.”

Mellékletek:

1–2. A két halántéknál 1-1 darab ólom hajkarika („Kiemelni nem lehetett”). Ltsz.: 3/1945.209.1. (+)

— 210. sír (69. tábla)

Nő. VH: 165 cm; Ltsz.: 4495. koponya (+).

SM: 80 cm; SH: 180 cm; SSZ: 45 cm

Rossz megtartású. Jobb kéz a combtőn. „Típusa: keletbalti + nordikus.”

Mellékletek:

1–3. A jobb halántéknál 2 darab, a bal halántéknál 1 darab S-végű bronz hajkarika.

1. 1 darab GIESLER 1981 II.5/2. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,4 x 2,0 cm; HH: 5,3 cm; HÁ: 0,15 cm; SZ: 0,4 cm; S: 0,8 g.) Ltsz.: 3/1945.210.1.

2. 1 darab GIESLER 1981 II.4/2. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,4 x 1,5 cm; HH: 4,3 cm; HÁ: 0,16 cm; SZ: 0,45 cm; S: 0,5 g.) Ltsz.: 3/1945.210.1.

3. 1 darab S-végű bronz hajkarika. Ltsz.: 3/1945.210.1. (+)

4. A bal kézen 1 darab bronz pántgyűrű töredéke (+). Ltsz.: 3/1945.210.2.

5. Ugyanott, a gyűrű mellett 1 darab ezüstérme: Sallamon (1063–1074) CNH I 20. típusú dénárja. Ltsz.: 3/1945.210.3. (+) Körülötte fakorhadék. („A látszat az mintha nagy dobozban vagy erszényszerűben lett volna a pénz.”)

— 211. sír (69. tábla)

Fiatal nő (leánygyermek). VH: 130 cm.

SM: 60 cm; SH: 150 cm; SSZ: 30 cm.

Rossz megtartású. Kezek a medencén.

Melléklet:

1. A jobb halántéknál 1 darab GIESLER 1981 II.5/2. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,9 x 2,1 cm;

SOROKPOLÁNY-BEREKALJA

- HH: 5,3 cm; HÁ: 0,15 cm; SZ: 0,3 cm; S: 0,5 g.)
Ltsz.: 3/1945.211.1.
- **212. sír (69. tábla)**
Férfi. VH: 165 cm.
SM: 75 cm; SH: 179 cm; SSZ: 38 cm.
Bolygatott. Rossz megtartású. A koponya teljesen összetörve. „Erős felnőtt.”
Melléklet:
1. A jobb kézen 1 darab hegyesedő végű ezüst huzalgűrű, végei egymásra hajlanak. (Á: 2,3 cm; HH: 8,1 cm; HÁ: 0,3 x 0,4 cm; S: 3,5 g.) Ltsz.: 3/1945.212.1.
- **213. sír**
Nő. VH: 165 cm.
T: NY-K; SM: 55 cm; SH: 170 cm; SSZ: 40 cm.
Rossz megtartású.
Melléklet nélkül.
- **214. sír**
Férfi. VH: 165 cm.
T: NY-K; SM: 60 cm; SH: 185 cm; SSZ: 40 cm.
Rossz megtartású.
Melléklet nélkül.
- **215. sír (69. tábla)**
Férfi (?). VH: 140 cm. Koponya (+).
T: „Szokásos”; SM: 55 cm; SH: 148 cm; SSZ: 48 cm.
Rossz megtartású. „Erőteljes egyén volt.”
Mellékletek:
1. Az egyik halántéknál 1 darab GIESLER 1981 II.5/4. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,7 x 2,0 cm; HH: 5,0 cm; HÁ: 0,25 cm; SZ: 0,6 cm; S: 1,5 g.) Ltsz.: 3/1945.215.1.
2. A másik halántéknál 1 darab GIESLER 1981 II.4/4. típusú, S-végű bronz hajkarika, S-vege letörött. (Á: 1,6 cm; HH: 4,8 cm; HÁ: 0,25 cm; SZ: 0,5 cm; S: 1,1 g.) Ltsz.: 3/1945.215.1.
- **216. sír (69. tábla)**
Nő. VH: 150 cm.
T: ÉNY-DK; SM: 80 cm; SH: 170 cm; SSZ: 45 cm.
A csontváz teljesen elkorhadt.
Mellékletek:
1. A bal halántéknál 1 darab GIESLER 1981 II.4/6. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,5 x 1,8 cm; HH: 4,9 cm; HÁ: 0,34 cm; SZ: 0,82 cm; S: 3,5 g.) Ltsz.: 3/1945.216.1.
2. Ugyanott 1 darab GIESLER 1981 II.4/6. típusú, bordázott S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,6 x 1,7 cm; HH: 4,4 cm; HÁ: 0,25 cm; SZ: 0,37 cm; S: 1,8 g.) Ltsz.: 3/1945.216.1.
3. A jobb halántéknál 1 darab GIESLER 1981 II.4/3. típusú, S-végű bronz hajkarika, S-vege letörött. (Á: 1,5 cm; HH: kb. 3,7 cm; HÁ: 0,22 cm; S: 0,4 g.) Ltsz.: 3/1945.216.1.
4. A bal kézen 1 darab zárt bronz pántgyűrű (karikagyűrű). (Á: 2,1 x 2,2 cm; HH: 7,0 cm; V: 0,15 cm; SZ: 0,5 cm; S: 1,5 g.) Ltsz.: 3/1945.216.2.
- **217. sír (70. tábla)**
Leánygyermek. VH: 138 cm.
T: „Szokásos”; SM: 65 cm; SH: 150 cm; SSZ: 45 cm.
A csontváz teljesen elkorhadt.
Mellékletek:
1. Az egyik halántéknál 1 darab GIESLER 1981 II.4/5. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,4 x 1,9 cm; HH: 4,5 cm; HÁ: 0,3 cm; SZ: 0,4 cm; S: 2,8 g.) Ltsz.: 3/1945.217.1.
2. A másik halántéknál 1 darab GIESLER 1981 II.4/5. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,5 x 1,8 cm; HH: 4,7 cm; HÁ: 0,3 cm; SZ: 0,4 cm; S: 2,8 g.) Ltsz.: 3/1945.217.1.
- **218. sír**
Gyermek. VH: 140 cm.
T: ÉNY-DK; SM: 75 cm; SH: 150 cm; SSZ: 45 cm.
A rossz megtartású csontváz nagy része elkorhadt, csak nyomokban maradt meg.
Melléklet nélkül.
- **219. sír (70. tábla)**
Gyermek. VH: 110 cm.
SM: 65 cm; SH: 120 cm; SSZ: 30 cm.
A rossz megtartású csontváz teljesen elkorhadt.
Mellékletek:
1. A nyaknál 7 darab üvegyöngy: 2 darab fekete, SZILÁGYI 1994 8. típusú, lapított gömb alakú, sárga szemes kis üvegyöngy; 1 darab fehér, SZILÁGYI 1994 2. típusú, darabolt rúd üvegyöngy; 1 darab fehér, SZILÁGYI 1994 11. típusú, henger alakú üvegyöngy; 2 darab fehér, SZILÁGYI 1994 37. típusú, kása üvegyöngy; 1 darab fehér, karika alakú üvegyöngy; 1 darab kék, SZILÁGYI 1994 37. típusú, kása üvegyöngy. Ltsz.: 3/1945.219.1.
- **220. sír (70. tábla)**
27–28 éves férfi. VH: 155 cm. Koponya (+).
T: ÉNY-DK; SM: 75 cm; SH: 165 cm; SSZ: 45 cm.
Rossz megtartású. „Típusa északi, rendkívül keskeny hosszú koponya.”
Melléklet:
1. A mellkas jobb oldalán 1 darab ezüstérme töredékei (elporladt). Ltsz.: 3/1945.220.1. (+)
- **221. sír**
Férfi. (NEMESKÉRI: Adultus nő.) VH: 160 cm. Koponya (+).
T: ÉNY-DK; SM: 60 cm; SH: 170 cm; SSZ: 45 cm.
Közepes megtartású. „A koponya kerek, rövid, alacsony, az arc széles.”
Melléklet nélkül.
A sírföldben:
1. A mellkas közepén és bal oldalán 2 darab őskori cseréptöredék. Ltsz.: 3/1945.221.1.
2. A jobb lábszárcsont mellett 2 darab szürke tégl. Ltsz.: 3/1945.221.1. (+)
- **222. sír (70. tábla)**
Nő. VH: 155 cm.

SOROKPOLÁNY-BEREKALJA

T: „Szokásos”; SM: 65 cm; SH: 165 cm; SSZ: 40 cm.
A csontváz teljesen elkorhad.

Mellékletek:

1-3. A bal halántéknál egymás mellett 2 darab, a koponyatető bal oldalán 1 darab S-végű ezüst hajkarika.

1. 1 darab GIESLER 1981 II.5/6. típusú, bordázott S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,7 x 2,1 cm; HH: 5,0 cm; HÁ: 0,37 cm; SZ: 0,65 cm; S: 3,6 g.) Ltsz.: 3/1945.222.1.

2. 1 darab GIESLER 1981 II.4/6. típusú, bordázott S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,6 x 2,1 cm; HH: 4,8 cm; HÁ: 0,33 cm; SZ: 0,7 cm; S: 3,5 g.) Ltsz.: 3/1945.222.1.

3. 1 darab GIESLER 1981 II.4/6. típusú, bordázott S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,6 x 2,0 cm; HH: 4,7 cm; HÁ: 0,36 cm; SZ: 0,6 cm; S: 3,8 g.) Ltsz.: 3/1945.222.1.

— 223. sír (70. tábla)

Fiatal nő. VH: 175 cm. Koponya (+).

T: ÉNY-DK; SM: 80 cm; SH: 165 cm; SSZ: 45 cm.

A rossz megtartású csontváz teljesen elkorhad.

Mellékletek:

1. Az egyik halántéknál 1 darab GIESLER 1981 II.5/6. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,8 x 2,6 cm; HH: 5,2 cm; HÁ: 0,4 cm; SZ: 0,45 cm; S: 6,2 g.) Ltsz.: 3/1945.223.1.

2. A másik halántéknál 1 darab GIESLER 1981 II.5/6. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,8 x 2,3 cm; HH: 5,5 cm; HÁ: 0,4 cm; SZ: 0,45 cm; S: 6,0 g.) Ltsz.: 3/1945.223.1.

3. A nyak körül 14 darab gyöngy: 3 darab átlátszó lila, 5 darab átlátszó világoszöld és 2 darab átlátszó fehér, SZILÁGYI 1994 46. típusú, tizenkét lapú poliéder alakú kögyöngy; 3 darab fehér, SZILÁGYI 1994 40. típusú, gömb alakú kögyöngy; 1 darab átlátszó fehér lapos üvegyöngy. Ltsz.: 3/1945.223.2.

— 224. sír

Gyermek.

T: ÉNY-DK; SM: 80 cm; SH: 65-70 cm; SSZ: -;

A csontváz teljesen elkorhad, csak nyomokban maradt meg.

Melléklet nélkül.

— 225. sír (70. tábla)

Nő.

T: „Mint az előbbieké” (ÉNY-DK); SM: 70 cm.

A csontváz teljesen elkorhad.

Mellékletek:

1. Az egyik halántéknál 1 darab GIESLER 1981 II.5/5. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,6 x 1,9 cm; HH: 5,1 cm; HÁ: 0,3 cm; SZ: 0,5 cm; S: 3,0 g.) Ltsz.: 3/1945.225.1.

2. A másik halántéknál 1 darab GIESLER 1981 II.4/5. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,5 x 1,8

cm; HH: 4,4 cm; HÁ: 0,3 cm; SZ: 0,45 cm; S: 2,9 g.) Ltsz.: 3/1945.225.1.

A sírföldben:

3. A csontváz fölött 25 cm-re edénytöredékek. Ltsz.: 3/1945.225.2. (+)

— 226. sír

Férfi. VH: 160 cm; Koponya (+).

T: „Szokásos”; SM: 75 cm; SH: 170 cm; SSZ: 40 cm.

Közepes megtartású. „Rövid fejű, alacsony.”

Melléklet nélkül.

— 227. sír (70. tábla)

Nő. VH: 156 cm. Koponya (+).

T: „Szokásos”; SM: 80 cm; SH: 166 cm; SSZ: 40 cm.

A csontváz elkorhad. „A gyökerek teljesen szétvetették. A koponya feltűnően hosszú.”

Mellékletek:

1. A nyak körül 5 darab gyöngy: 2 darab átlátszó rózsaszínű és 2 darab átlátszó fehér, SZILÁGYI 1994 46. típusú, tizenkét lapú poliéder alakú kögyöngy; 1 darab piros, SZILÁGYI 1994 58. típusú, lapított gömb alakú üvegyöngy, rajta fehér, egymást metsző hullámvonalak, közben fekete kis szemek. Ltsz.: 3/1945.227.1.

— 228. sír

20-24 éves férfi. VH: 165 cm.

T: „Szokásos”; SM: 80 cm; SH: 170 cm; SSZ: 43 cm.

A csontváz teljesen elkorhad. „Hosszú keskeny koponya, magas termet.”

Melléklet nélkül.

— 229. sír (70. tábla)

29-30 éves nő. VH: 148 cm. Koponya (+).

T: „Szokásos”; SM: 75 cm; SH: 150 cm; SSZ: 35 cm.

A csontváz teljesen elkorhad.

Mellékletek:

1. Az egyik halántéknál 1 darab GIESLER 1981 I.8/3. típusú, rombusz átmetszetű S-végű bronz hajkarika. (Á: 2,8 x 3,1 cm; HH: 8,8 cm; HÁ: 0,2-0,22 cm; SZ: 0,5 cm; S: 1,9 g.) Ltsz.: 3/1945.229.1.

2. A másik halántéknál 1 darab GIESLER 1981 I.8/3. típusú, rombusz átmetszetű S-végű bronz hajkarika. (Á: 2,7 x 3,0 cm; HH: 8,5 cm; HÁ: 0,2-0,22 cm; SZ: 0,6 cm; S: 1,8 g.) Ltsz.: 3/1945.229.1.

3. A bal halántéknál 1 darab GIESLER 1981 II.4/1. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,3 x 1,5 cm; HH: 4,0 cm; HÁ: 0,14 cm; SZ: 0,35 cm; S: 0,4 g.) Ltsz.: 3/1945.229.1.

4. A nyak körül 36 darab gyöngy: 33 darab fekete és barna, SZILÁGYI 1994 37. típusú, kása üvegyöngy; 1 darab átlátszó narancssárga, SZILÁGYI 1994 49. típusú, levágott sarkú hasáb alakú kögyöngy; 1 darab fekete, SZILÁGYI 1994 16. típusú, henger alakú, aranyfóliás üvegyöngy; 1 darab átlátszó világoszöld zöld, SZILÁGYI 1994 23. tí-

pusú, kettős csonkakúp alakú üveggyöngy. Ugyanitt több „aranycsillám” töredéke. Ltsz.: 3/1945.229.2.

— **230. sír (70. tábla)**

Nő. (NEMESKÉRI: Juvenis nő.) VH: 162 cm; Ltsz.: 6038. állkapocs és töredékes vázcsontok (+). A sírlap szerint csak a koponyát gyűjtötték be!

T: „Szokásos” – ÉNY-DK; SM: 70 cm; SH: 170 cm; SSZ: 45 cm.

Közepes megtartású. „A koponya középhosszú, arckoponya alacsony, lapos. Az egész csontváz mentén szépen követhető fekete faszén nyomában a koporsó.”

Mellékletek:

1–7. A jobb halántéknál egymás alatt 3 darab, a bal halántéknál szintén egymás alatt 4 darab S-végű bronz hajkarika.

1. 1 darab GIESLER 1981 II.5/3. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,6 x 2,1 cm; HH: 5,2 cm; HÁ: 0,2 cm; SZ: 0,5 cm; S: 1,3 g.) Ltsz.: 3/1945.230.1.

2. 1 darab GIESLER 1981 II.4/2. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,5 x 2,0 cm; HH: 4,9 cm; HÁ: 0,15 cm; SZ: 0,4 cm; S: 0,7 g.) Ltsz.: 3/1945.230.1.

3. 1 darab GIESLER 1981 II.5/2. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,5 x 1,9 cm; HH: 5,0 cm; HÁ: 0,18 cm; SZ: 0,5 cm; S: 1,0 g.) Ltsz.: 3/1945.230.1.

4. 1 darab GIESLER 1981 II.4/3. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,5 x 2,0 cm; HH: 4,8 cm; HÁ: 0,2 cm; SZ: 0,5 cm; S: 1,2 g.) Ltsz.: 3/1945.230.1.

5. 1 darab GIESLER 1981 II.5/3. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,5 x 2,2 cm; HH: 5,2 cm; HÁ: 0,22 cm; SZ: 0,9 cm; S: 1,5 g.) Ltsz.: 3/1945.230.1.

6. 1 darab GIESLER 1981 II.5/2. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,8 cm; HH: 5,1 cm; HÁ: 0,18 cm; SZ: 0,5 cm; S: 1,1 g.) Ltsz.: 3/1945.230.1.

7. 1 darab GIESLER 1981 II.4/3. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,7 x 1,8 cm; HH: 4,8 cm; HÁ: 0,2 cm; SZ: 0,3 cm; S: 1,0 g.) Ltsz.: 3/1945.230.1.

8. A bal kézen 1 darab rovátkolt díszű zárt bronz pántgyűrű (karikagyűrű). (Á: 2,2 x 2,3 cm; HH: 7,3 cm; V: 0,22 cm; SZ: 0,3 cm; S: 2,4 g.) Ltsz.: 3/1945.230.2.

— **231. sír (70. tábla)**

Nő. VH: 150 cm.

T: „Szokásos” – ÉNY-DK; SM: 80 cm; SH: 160 cm; SSZ: 40 cm.

Rossz megtartású. „Koponyája nem volt meg, miután az államépítészeti hivatal munkásai a partot egyenesítve levágták.”

Mellékletek:

1. A nyak körül 3 darab üveggyöngy: 2 darab fehér, SZILÁGYI 1994 37. típusú, kása üveggyöngy; 1 darab fehér, SZILÁGYI 1994 22. típusú, lapított gömb alakú, gerezdelt üveggyöngy. Ltsz.: 3/1945.231.1.

2. A gyöngyök mellett 1 darab emberi zápfog. Ltsz.: 3/1945.231.1.

— **232. sír**

Férfi. Koponya (+).

SM: 75 cm.

Csak a rossz megtartású koponya maradt meg.

Melléklet nélkül.

— **233. sír**

Férfi. VH: 170 cm. Koponya (+).

T: „Szokásos”; SM: 65 cm; SH: 178 cm; SSZ: 35 cm.

Rossz megtartású. „Felette fa volt, a gyökerek teljesen szétvetették. A koponya erőteljes, hosszú, nordikus + dinári típus.”

Melléklet nélkül.

— **234. sír**

35–40 éves férfi. VH: 156 cm. Koponya (+).

T: ÉNY-DK; SM: 70 cm; SH: 170 cm; SSZ: 45 cm.

Rossz megtartású. „Középhosszú koponya.”

Melléklet nélkül.

— **235. sír (71. tábla)**

11–12 éves leánygyermek. VH: 98 cm.

SM: 70 cm; SH: 100 cm; SSZ: 25 cm.

A rossz megtartású csontvázat a gyökerek szétvetették. Melléklet.

1–2. A két halántéknál 1-1 darab töredékes kisméretű S-végű bronz hajkarika. (HÁ: 0,14 cm) Ltsz.: 3/1945.235.1.

(„Egy darab van csak meg, másikat nagy vastag fagyökér teljesen szétnyomta.”)

— **236. sír (71. tábla)**

Nő (?). VH: 160 cm. Koponya (+).

T: ÉNY-DK; SM: 35 cm; SH: 180 cm; SSZ: 40 cm.

A rossz megtartású csontváz teljesen elkorhadt. Jobb kéz a medencén. „A koponya rendkívül keskeny, hosszú (nordikus).”

Mellékletek:

1–2. A bal halántéknál és az állkapocs bal oldalán 1-1 darab S-végű ezüst hajkarika.

1. 1 darab GIESLER 1981 II.4/5. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,5 x 1,8 cm; HH: 4,8 cm; HÁ: 0,28 cm; SZ: 0,5 cm; S: 2,3 g.) Ltsz.: 3/1945.236.1.

2. 1 darab GIESLER 1981 II.4/4. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,4 x 1,6 cm; HH: 4,8 cm; HÁ: 0,24 cm; SZ: 0,5 cm; S: 2,0 g.) Ltsz.: 3/1945.236.1.

— **237. sír**

Férfi. VH: 180 cm. Koponya (+).

T: „Szokásos” – ÉNY-DK; SM: 60 cm; SH: 195 cm; SSZ: 45 cm.

A csontváz teljesen elkorhadt. „Típusa nordikus.”

Melléklet nélkül.

— 238. sír (71. tábla)

Leánygyermek. VH: 110 cm.

T: „Szokásos” – ÉNY-DK; SM: 50 cm; SH: 120 cm; SSZ: 30 cm.

A rossz megtartású csontváz. „Teljesen sárszerűvé vált. A koponya kicsi, rövid volt.”

Mellékletek:

1–9. A jobb halántéknál 4 darab, a bal halántéknál 5 darab S-végű bronz hajkarika, szorosan (pénztekercsszerűen) egymás mellett.

1. 1 darab GIESLER 1981 II.4/3. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,5 x 1,6 cm; HH: 4,6 cm; HÁ: 0,2 cm; SZ: 0,5 cm; S: 1,1 g.) Ltsz.: 3/1945.238.1.

2. 1 darab GIESLER 1981 II.4/3. típusú, S-végű bronz hajkarika, S-vége letörött. (Á: 1,2 x 1,5 cm; HH: 4,3 cm; HÁ: 0,2 cm; SZ: 0,4 cm; S: 0,7 g.) Ltsz.: 3/1945.238.1.

3. 1 darab GIESLER 1981 II.5/3. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,3 x 1,8 cm; HH: 5,1 cm; HÁ: 0,2 cm; SZ: 0,3 cm; S: 0,6 g.) Ltsz.: 3/1945.238.1.

4. 1 darab GIESLER 1981 II.4/4. típusú, S-végű bronz hajkarika, S-vége letörött. (Á: 1,3 x 1,7 cm; HH: 4,5 cm; HÁ: 0,25 cm; SZ: 0,5 cm; S: 1,3 g.) Ltsz.: 3/1945.238.1.

5. 1 darab GIESLER 1981 II.4/3. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,7 cm; HH: 4,6 cm; HÁ: 0,2 cm; SZ: 0,5 cm; S: 1,1 g.) Ltsz.: 3/1945.238.1.

6. 1 darab GIESLER 1981 II.4/2. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,1 x 1,5 cm; HH: 4,2 cm; HÁ: 0,15 cm; SZ: 0,4 cm; S: 0,7 g.) Ltsz.: 3/1945.238.1.

7. 1 darab GIESLER 1981 II.4/3. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,3 x 1,7 cm; HH: 4,2 cm; HÁ: 0,2 cm; SZ: 0,35 cm; S: 1,4 g.) Ltsz.: 3/1945.238.1.

8. 1 darab GIESLER 1981 II.4/3. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,3 x 1,7 cm; HH: 4,3 cm; HÁ: 0,22 cm; SZ: 0,6 cm; S: 1,4 g.) Ltsz.: 3/1945.238.1.

9. 1 darab rovátkolt karikájú, pödrott végű bronz hajkarika. (Á: 1,4 x 1,5 cm; HH: 4,5 cm; HÁ: 0,2 cm; SZ: 0,55 cm; S: 1,1 g.) Ltsz.: 3/1945.238.1.

10. A nyak körül, az áll alatt hármás sorban gyöngyök. 82 darab gyöngy: 76 darab sárga, SZILÁGYI 1994 37. típusú, kása üveggyöngy; 1 darab fehér, SZILÁGYI 1994 35. típusú, búzaszem alakú üveggyöngy; közben 5 darab sárga, SZILÁGYI 1994 27. típusú, lapított gömb alakú üveggyöngy. Ltsz.: 3/1945.238.2.

— 239. sír

7–8 éves gyermek.

T: „Szokásos” – ÉNY-DK; SM: 55 cm; SH: 80 cm; SSZ: -.

A csontváz teljesen elkorhadt, csak nyomokban maradt meg.

Melléklet nélkül.

— 240. sír

Bizonytalan nemű. VH: 164 cm.

T: „Szokásos”; SM: 59 cm; SH: 167 cm; SSZ: 45 cm.

A csontváz teljesen elkorhadt, csak nyomokban maradt meg.

Melléklet nélkül.

— 241. sír (71. tábla)

6–7 éves leánygyermek. VH: 95 cm.

T: ÉNY-DK; SM: 50 cm; SH: 100 cm; SSZ: 30 cm.

A csontváz teljesen elkorhadt. Bal kéz a medencén.

Mellékletek:

1. A nyakcsigolyák bal oldalán 1 darab GIESLER 1981 II.4/3. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,5 x 1,6 cm; HH: 4,5 cm; HÁ: 0,22 cm; SZ: 0,5 cm; S: 1,4 g.) Ltsz.: 3/1945.241.1.

2. A bal kézen 1 darab nyitott bronz pántgyűrű, végei egymásra hajlanak. (Á: 1,6 x 1,7 cm; HH: 6,5 cm; V: 0,1 cm; SZ: 0,4 cm; S: 1,3 g.) Ltsz.: 3/1945.241.2.

— 242. sír (71. tábla)

Fiatal leánygyermek. VH: 100 cm.

T: „Szokásos” – ÉNY-DK; SM: 60 cm; SH: 120 cm; SSZ: 31 cm.

A csontváz teljesen elkorhadt, csak nyomokban maradt meg.

Mellékletek:

1–7. A bal halántéknál 3 darab, a jobb halántéknál 4 darab S-végű bronz hajkarika, nem szorosan egymás mellett.

1. 1 darab GIESLER 1981 II.4/2. típusú, S-végű bronz hajkarika, S-vége letörött. (Á: 1,3 cm; HH: 4,1 cm; HÁ: 0,15 cm; S: 0,3 g.) Ltsz.: 3/1945.242.1.

2. 1 darab GIESLER 1981 II.4/3. típusú, S-végű bronz hajkarika, S-vége letörött. (Á: 1,5 x 1,7 cm; HH: 4,9 cm; HÁ: 0,2 cm; SZ: 0,3 cm; S: 0,6 g.) Ltsz.: 3/1945.242.1.

3. 1 darab GIESLER 1981 II.5/3. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,6 x 1,9 cm; HH: 5,0 cm; HÁ: 0,22 cm; SZ: 0,5 cm; S: 1,5 g.) Ltsz.: 3/1945.242.1.

4. 1 darab GIESLER 1981 II.4/3. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,4 cm; HH: 4,1 cm; HÁ: 0,2 cm; SZ: 0,5 cm; S: 0,8 g.) Ltsz.: 3/1945.242.1.

5. 1 darab GIESLER 1981 II.4/2. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,7 cm; HH: 4,9 cm; HÁ: 0,18 cm; SZ: 0,5 cm; S: 0,9 g.) Ltsz.: 3/1945.242.1.

6. 1 darab GIESLER 1981 II.4/2. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,5 x 1,6 cm; HH: 4,3 cm; HÁ: 0,18 cm; SZ: 0,5 cm; S: 0,6 g.) Ltsz.: 3/1945.242.1.

7. 1 darab GIESLER 1981 II.4/2. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,3 x 1,4 cm; HH: 3,9 cm; HÁ: 0,2 cm; SZ: 0,5 cm; S: 0,8 g.) Ltsz.: 3/1945.242.1.
8. A mellkason 2 darab üvegyöngy: 1 darab fehér és 1 darab fekete, SZILÁGYI 1994 8. típusú, lapított gömb alakú, sárga kis szemes üvegyöngy. Ltsz.: 3/1945.242.2.
- **243. sír**
Férfi. VH: 165 cm.
T: „Kissé eltért az előbbiektől”; SM: 70 cm; SH: 170 cm; SSZ: 45 cm.
A csontváz teljesen elkorhadt. „Kivenni nem lehetett.” Melléklet nélkül.
- **244. sír (71. tábla)**
14–16 éves leány. VH: 140 cm.
T: ÉNY–DK; SM: 50 cm; SH: 140 cm; SSZ: 30 cm.
A rossz megtartású csontváz teljesen elkorhadt.
Mellékletek:
1–11. A jobb halántéknál 11 darab S-végű bronz hajkarika, 3 darab közülük szorosan (pénztekercsszerűen) egymás mellett.
- 1 darab GIESLER 1981 II.4/3. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,6 x 1,7 cm; HH: 4,6 cm; HÁ: 0,2 cm; SZ: 0,5 cm; S: 1,0 g.) Ltsz.: 3/1945.244.1.
 - 1 darab GIESLER 1981 II.4/3. típusú, S-végű bronz hajkarika, vége hegyesedő. (Á: 1,4 x 1,6 cm; HH: 4,6 cm; HÁ: 0,2 cm; SZ: 0,5 cm; S: 1,2 g.) Ltsz.: 3/1945.244.1.
 - 1 darab GIESLER 1981 II.4/3. típusú, S-végű bronz hajkarika, S-vége letörött. (Á: 1,4 x 1,6 cm; HH: 4,6 cm; HÁ: 0,2 cm; SZ: 0,4 cm; S: 0,8 g.) Ltsz.: 3/1945.244.1.
 - 1 darab GIESLER 1981 II.4/3. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,4 x 1,7 cm; HH: 4,7 cm; HÁ: 0,22 cm; SZ: 0,5 cm; S: 1,0 g.) Ltsz.: 3/1945.244.1.
 - 1 darab GIESLER 1981 II.5/4. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,8 x 2,0 cm; HH: 5,3 cm; HÁ: 0,23 cm; SZ: 0,6 cm; S: 1,8 g.) Ltsz.: 3/1945.244.1.
 - 1 darab GIESLER 1981 II.4/2. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,3 x 1,4 cm; HH: 4,3 cm; HÁ: 0,18 cm; SZ: 0,5 cm; S: 0,7 g.) Ltsz.: 3/1945.244.1.
 - 1 darab GIESLER 1981 II.4/3. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,5 x 1,6 cm; HH: 4,8 cm; HÁ: 0,2 cm; SZ: 0,5 cm; S: 1,1 g.) Ltsz.: 3/1945.244.1.
 - 1 darab GIESLER 1981 II.4/3. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,5 x 1,9 cm; HH: 4,8 cm; HÁ: 0,2 cm; SZ: 0,5 cm; S: 1,5 g.) Ltsz.: 3/1945.244.1.
9. 1 darab GIESLER 1981 II.4/2. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,4 x 1,7 cm; HH: 4,8 cm; HÁ: 0,15 cm; SZ: 0,5 cm; S: 1,3 g.) Ltsz.: 3/1945.244.1.
10. 1 darab GIESLER 1981 II.4/3. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,3 x 1,6 cm; HH: 4,4 cm; HÁ: 0,2 cm; SZ: 0,5 cm; S: 0,8 g.) Ltsz.: 3/1945.244.1.
11. 1 darab GIESLER 1981 II.4/2. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,5 x 1,7 cm; HH: 4,6 cm; HÁ: 0,18 cm; SZ: 0,55 cm; S: 0,8 g.) Ltsz.: 3/1945.244.1.
12. A nyak körül sorban, majd szétszórva 84 darab gyöngy: 79 darab világoszöld, SZILÁGYI 1994 2. típusú, darabolt rúd üvegyöngy; 4 darab fehér, SZILÁGYI 1994 17. típusú, henger alakú üvegyöngy; 1 darab fehér, SZILÁGYI 1994 37. típusú, kása üvegyöngy. Ltsz.: 3/1945.244.2.
- **245. sír (72. tábla)**
6–7 éves gyermek.
T: „Szokásos”; SM: 60 cm; SH: 100 cm; SSZ: -.
A csontváz teljesen elkorhadt, csak nyomokban maradt meg.
Mellékletek:
1–11. A jobb halántéknál 6 darab, a bal halántéknál 5 darab S-végű bronz hajkarika, szorosan (pénztekercsszerűen) egymás mellett, 4–4 cm hosszán.
- 1 darab GIESLER 1981 II.5/4. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,9 cm; HH: 5,2 cm; HÁ: 0,23 cm; SZ: 0,7 cm; S: 1,9 g.) Ltsz.: 3/1945.245.1.
 - 1 darab GIESLER 1981 II.5/3. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,8 x 1,9 cm; HH: 5,3 cm; HÁ: 0,22 cm; SZ: 0,6 cm; S: 1,5 g.) Ltsz.: 3/1945.245.1.
 - 1 darab GIESLER 1981 II.4/3. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,6 x 1,9 cm; HH: 4,5 cm; HÁ: 0,2 cm; SZ: 0,6 cm; S: 1,4 g.) Ltsz.: 3/1945.245.1.
 - 1 darab GIESLER 1981 II.5/4. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,7 x 1,9 cm; HH: 5,1 cm; HÁ: 0,23 cm; SZ: 0,6 cm; S: 1,7 g.) Ltsz.: 3/1945.245.1.
 - 1 darab GIESLER 1981 II.4/4. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,7 x 1,8 cm; HH: 4,8 cm; HÁ: 0,23 cm; SZ: 0,6 cm; S: 1,7 g.) Ltsz.: 3/1945.245.1.
 - 1 darab GIESLER 1981 II.5/4. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,6 x 2,2 cm; HH: 5,1 cm; HÁ: 0,25 cm; SZ: 0,6 cm; S: 2,0 g.) Ltsz.: 3/1945.245.1.
 - 1 darab GIESLER 1981 II.5/3. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,7 x 1,8 cm; HH: 5,1 cm; HÁ: 0,22 cm; SZ: 0,6 cm; S: 1,4 g.) Ltsz.: 3/1945.245.1.

8. 1 darab GIESLER 1981 II.5/3. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,5 x 2,0 cm; HH: 5,3 cm; HÁ: 0,22 cm; SZ: 0,7 cm; S: 1,5 g.) Ltsz.: 3/1945.245.1.

9. 1 darab GIESLER 1981 II.5/3. típusú, S-végű, hegyesedő bronz hajkarika. (Á: 2,0 cm; HH: 5,8 cm; HÁ: 0,2 cm; SZ: 0,6 cm; S: 1,3 g.) Ltsz.: 3/1945.245.1.

10. 1 darab GIESLER 1981 II.4/3. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,4 x 2,0 cm; HH: 4,8 cm; HÁ: 0,22 cm; SZ: 0,8 cm; S: 1,5 g.) Ltsz.: 3/1945.245.1.

11. 1 darab GIESLER 1981 II.4/2. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,5 x 1,7 cm; HH: 4,4 cm; HÁ: 0,18 cm; SZ: 0,6 cm; S: 0,7 g.) Ltsz.: 3/1945.245.1.

— 246. sír

Bizonytalan nemű. VH: 140 cm.

T: ÉNY-DK; SM: 65 cm; SH: 150 cm; SSZ: 35 cm.

A rossz megtartású csontváz teljesen elkorhadt.

Melléklet nélkül.

— 247. sír

Bizonytalan nemű. VH: 150 cm.

T: „Szokásos”; SM: 60 cm; SH: 160 cm; SSZ: 40 cm.

A csontváz teljesen elkorhadt.

Melléklet nélkül.

— 248. sír

Férfi. VH: 170 cm.

T: „Szokásos”; SM: 70 cm; SH: 190 cm; SSZ: 45 cm.

A rossz megtartású csontváz teljesen elkorhadt.

„Erőteljes. Rendkívül keskeny koponya. Típusa nordikus (?)”

Melléklet nélkül.

— 249. sír

35–40 éves felnőtt egyén. VH: 135 cm.

T: ÉNY-DK; SM: 85 cm; SH: 160 cm; SSZ: 35 cm.

A rossz megtartású csontváz teljesen elkorhadt.

Melléklet nélkül.

— 250. sír (72. tábla)

30–35 éves nő. VH: 162 cm.

T: ÉNY-DK; SM: 70 cm; SH: 170 cm; SSZ: 45 cm.

Rossz megtartású.

Mellékletek:

1–3. Az állkapocs bal oldala mellett, tőle kissé távolabb 3 darab S-végű ezüst hajkarika.

1. 1 darab GIESLER 1981 II.4/5. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,5 x 1,7 cm; HH: 4,5 cm; HÁ: 0,3 cm; SZ: 0,4 cm; S: 2,3 g.) Ltsz.: 3/1945.250.1.

2. 1 darab GIESLER 1981 II.5/6. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,6 x 1,8 cm; HH: 5,2 cm; HÁ: 0,34 cm; SZ: 0,6 cm; S: 3,4 g.) Ltsz.: 3/1945.250.1.

3. 1 darab GIESLER 1981 II.4/3. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,3 x 1,6 cm; HH: 4,4 cm; HÁ: 0,2 cm; SZ: 0,4 cm; S: 0,7 g.) Ltsz.: 3/1945.250.1.

— 251. sír (72. tábla)

Nő.

T: „Szokásos”; SM: 70 cm; SH: 160 cm; SSZ: 43 cm.

A rossz megtartású csontváz teljesen elkorhadt.

Mellékletek:

1. Az egyik halántéknál 1 darab GIESLER 1981 II.4/3. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,2 x 1,6 cm; HH: 4,5 cm; HÁ: 0,2 cm; SZ: 0,5 cm; S: 1,0 g.) Ltsz.: 3/1945.251.1.

2. A másik halántéknál 1 darab GIESLER 1981 II.4/3. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,3 x 1,6 cm; HH: 4,4 cm; HÁ: 0,2 cm; SZ: 0,6 cm; S: 0,9 g.) Ltsz.: 3/1945.251.1.

— 252. sír

Gyermek.

T: „Szokásos”; SM: 65 cm; SH: 120 cm; SSZ: 30 cm.

Melléklet nélkül.

— 253. sír (72. tábla)

Nő. Koponya (+).

T: ÉNY-DK; SM: 65 cm; SH: 167 cm; SSZ: 43 cm.

Közepes megtartású.

Mellékletek:

1. Az egyik halántéknál 1 darab GIESLER 1981 II.4/5. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,5 x 1,9 cm; HH: 4,8 cm; HÁ: 0,29 cm; SZ: 0,9 cm; S: 2,4 g.) Ltsz.: 3/1945.253.1.

2. A másik halántéknál 1 darab GIESLER 1981 II.4/3. típusú, S-végű ezüst hajkarika, S-vege letörött. (Á: 1,3 x 1,6 cm; HH: 4,3 cm; HÁ: 0,2 cm; SZ: 0,3 cm; S: 0,5 g.) Ltsz.: 3/1945.253.1.

— 254. sír

Bizonytalan nemű.

T: „Ugyanaz”; SM: 70 cm; SH: 155 cm; SSZ: 40 cm.

A csontváz teljesen elkorhadt.

Melléklet nélkül.

— 255. sír (72. tábla)

Bizonytalan nemű. VH: 135 cm.

T: „Szokásos” – K-NY; SM: 70 cm; SH: 155 cm; SSZ: 37 cm.

A koponya teljesen elkorhadt.

Melléklet:

1. A jobb kéznél 1 darab ezüstérme: Salamon (1063–1074) CNH.I.22. típusú dénárja. (Á: 1,8 cm; S: 0,4 g.) Ltsz.: 3/1945.255.1.

A sírföldben:

2. A jobb kéznél 1 darab őskori cseréptöredék. Ltsz.: 3/1945.255.2.

— 256. sír

Bizonytalan nemű. VH: 164 cm.

T: „Ugyanaz” – ÉNY-DK; SM: 65 cm; SH: 169 cm; SSZ: 40 cm.

A csontváz teljesen elkorhadt, csak nyomokban maradt meg.

Melléklet nélkül.

— 257. sír (72. tábla)

25–30 éves nő.

T: „Szokásos” – NY–K; SM: 70 cm; SH: 150 cm; SSZ: 35 cm.

A csontváz teljesen elkorhad.

Melléklet:

1. A bal halántéknál 1 darab GIESLER 1981 II.4/3. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,5 x 1,7 cm; HH: 4,6 cm; HÁ: 0,2 cm; SZ: 0,4 cm; S: 1,4 g.) Ltsz.: 3/1945.257.1.

— 258. sír

Fiatal.

T: „Szokásos” – ÉNY–DK.

A csontváz teljesen elkorhad, csak nyomokban maradt meg.

Melléklet nélkül.

— 259. sír

35–40 éves nő.

T: „Szokásos”; SM: 60 cm; SH: 160 cm; SSZ: -;

A rossz megtartású csontváz teljesen elkorhad.

Melléklet nélkül.

— 260. sír

Férfi. VH: 175 cm; Koponya (+).

T: „Szokásos”; SM: 70 cm; SH: 190 cm; SSZ: 48 cm.

Közepes megtartású. „Igen erőteljes egyén. A koponya rendkívül keskeny. Nordikus típus.”

Melléklet nélkül.

— 261. sír (72. tábla)

Férfi. VH: 165 cm. Koponya (+).

T: ÉNY–DK; SM: 60 cm; SH: 180 cm; SSZ: 40 cm.

Rossz megtartású.

Melléklet:

1. Az állkapocs jobb oldala mellett 1 darab ezüstérme: Salamon (1063–1074) CNH I 22. típusú dénárja. (Á: 1,7 cm; S: 0,2 g.) Ltsz.: 3/1945.261.1.

— 262. sír

Bizonytalan nemű. VH: 160 cm.

T: „Szokásos” – NY–K; SM: 60 cm; SH: 170 cm; SSZ: 40 cm.

A csontváz teljesen elkorhad. „A koponya annyira elkorhad, hogy nyomokban is alig találni. A csontváz alatt végig a koporsó vasrozda alakjában mutatható ki.”

Melléklet nélkül.

— 263. sír

Férfi. VH: 180 cm.

T: „Szokástól eltérő kissé”. SM: 55 cm; SH: 190 cm; SSZ: 48 cm.

A csontváz igen töredékes.

Melléklet nélkül.

— 264. sír (72. tábla)

40–50 éves férfi. VH: 180 cm.

T: ÉNY–DK; SM: 73 cm; SH: 200 cm; SSZ: 45 cm.

Rossz megtartású. „Erőteljes.”

Melléklet:

1. A bal könyök mellett 1 darab ezüstérme: Salamon (1063–1074) CNH I 22. típusú dénárja. (Á: 1,7 cm; S: 0,4 g.) Ltsz.: 3/1945.264.1.

— 265. sír (72. tábla)

30 év körüli nő. VH: 140 cm.

T: „Szokásos” – ÉNY–DK; SM: 65 cm; SH: 160 cm; SSZ: 40 cm.

Rossz megtartású.

Mellékletek:

1. A mellkas jobb oldalán, a kulcscsont alatt 1 darab GIESLER 1981 II.4/5. típusú, bordázott S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,5 x 1,8 cm; HH: 4,5 cm; HÁ: 0,3 cm; SZ: 0,6 cm; S: 2,7 g.) Ltsz.: 3/1945.265.1.
2. Az előbbi mellett 1 darab GIESLER 1981 II.4/3. típusú, S-végű bronz hajkarika, S-vege letörött. (Á: 1,4 x 1,5 cm; HH: 4,0 cm; HÁ: 0,2 cm; SZ: 0,3 cm; S: 0,4 g.) Ltsz.: 3/1945.265.1.
3. A nyak körül 5 darab gyöngy: 1 darab átlátszó narancssárga, SZILÁGYI 1994 40. típusú, gömb alakú kögyöngy; 3 darab fehér és 1 darab kék, SZILÁGYI 1994 12. típusú, kockásra vagdalt felületű üvegyöngy. Ltsz.: 3/1945.265.2.

— 266. sír (72. tábla)

Nő. VH: 170 cm.

T: „Szokásos” – ÉNY–DK; SM: 70 cm; SH: 190 cm; SSZ: 45 cm.

Rossz megtartású.

Melléklet:

1. A jobb halántéknál 1 darab hajkarika. Már a kiemelés után elkallódott. Ltsz.: 3/1945.266.1. (+)

— 267. sír

Nő. VH: 160 cm. Koponya (+).

T: „Eltérő” – ÉK–DNY; SM: 56 cm; SH: 180 cm; SSZ: 44 cm.

Közepes megtartású. „Fölötte kőmag volt és nem messze egy pattintott kőeszköz került elő.”

Melléklet nélkül.

A sír közelében:

1. 1 darab pattintott kőeszköz (+).

— 268. sír

Gyermek. VH: 110 cm.

T: „Eltérő” – ÉK–DNY; SM: 25 cm; SH: 130 cm; SSZ: 38 cm.

Rossz megtartású.

Melléklet nélkül.

— 269. sír

Bizonytalan nemű. VH: 170 cm.

T: „Eltérő” – ÉK–DNY; SM: 28 cm; SH: 190 cm; SSZ: 45 cm.

Rossz megtartású.

Melléklet nélkül.

— 270. sír

Bizonytalan nemű. VH: 166 cm.

T: „Eltérő” – ÉK–DNY; SM: 42 cm; SH: 180 cm; SSZ: 43 cm.

A csontváz teljesen elkorhadt.

Melléklet nélkül.

— 271. sír

Férfi. VH: 170 cm. Koponya (+).

T: „Szokásos” – NY-K; SM: 40 cm; SH: 190 cm; SSZ: 45 cm.

Rossz megtartású. „Magas ember. Típusa dinári-nordikus.”

Melléklet nélkül.

— 272. sír

10–15 éves fiúgyermek. VH: 145 cm.

T: „Szokásos”; SM: 40 cm; SH: 165 cm; SSZ: 38 cm.

Rossz megtartású.

Melléklet nélkül.

— 273. sír

Bizonytalan nemű. VH: 150 cm.

T: „Szokásos”; SM: 45 cm; SH: -; SSZ: 40 cm.

Rossz megtartású.

Melléklet nélkül.

— 274. sír

Férfi. VH: 175 cm. Koponya (+).

T: ÉNY-DK; SM: 48 cm; SH: 190 cm; SSZ: 45 cm.

Rossz megtartású. „Dinári típusú.”

Melléklet nélkül.

— 275. sír

10–15 éves fiúgyermek.

SM: 55 cm.

Csak a koponya maradt meg, a csontváz többi részét a földmunkák alkalmával elpusztították.

Melléklet nélkül.

— 276. sír

Bizonytalan nemű. VH: 170 cm.

T: „Ugyanolyan.”; SM: 55 cm; SH: 190 cm; SSZ: 40 cm.

Rossz megtartású.

Melléklet nélkül.

— 277. sír

30–40 éves férfi. VH: 150 cm.

T: „Szokásos” – ÉNY-DK; SM: 55 cm; SH: 170 cm; SSZ: 40 cm.

Rossz megtartású.

Melléklet nélkül.

— 278. sír

Gyermek.

T: NY-K; SM: 45 cm.

Bolygatott. Rossz megtartású, lábai hiányoznak (?).

Melléklet nélkül.

— 279. sír

Nő. VH: 165 cm. Koponya (+).

T: NY-K; SM: 55 cm; SH: 180 cm; SSZ: 30 cm.

Rossz megtartású.

Melléklet nélkül.

— 280. sír

Nő. VH: 165 cm; Koponya (+). Ltsz.: 6038. vázcsontok.

(A sírlap szerint a vázcsontokat nem gyűjtötték be!)

T: NY-K; SM: 60 cm; SH: 160 cm; SSZ: 45 cm.

Rossz megtartású.

Melléklet nélkül.

— 281. sír

Nő. VH: 120 cm (a combcsont harmadáig!). Koponya (+).

T: NY-K; SM: 30 cm; SH: 180 cm; SSZ: 40 cm.

Bolygatott. Rossz megtartású. A medence és a lábak térdtől lefelé hiányoznak.

Melléklet nélkül.

A sírföldben:

1. A bal halántéknál 1 darab őskori cseréptöredék. Ltsz.: 3/1945.281.1.

— 282. sír

Gyermek. Koponya (+).

SM: 30 cm.

A koponya kivételével a rossz megtartású csontváz teljesen elkorhadt.

Melléklet nélkül.

— 283. sír (72. tábla)

Nő. VH: 180 cm. Koponya és hosszúcsontok (+).

T: NY-K; SM: 38-40 cm; SH: 190 cm; SSZ: 50 cm.

Rossz megtartású.

Mellékletek:

1. A jobb halántéknál 1 darab GIESLER 1981 I.6/4. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 2,0 x 2,3 cm; HH: 6,4 cm; HÁ: 0,18 cm; SZ: 0,5 cm; S: 1,4 g.) Ltsz.: 3/1945.283.1.

2. A jobb kézen 1 darab GIESLER 1981 I.6/2. típusú, S-végű ezüst hajkarika, S-vege letörött. (Á: 2,1 x 2,2 cm; HH: 6,5 cm; HÁ: 0,18 cm; SZ: 0,4 cm; S: 1,1 g.) Ltsz.: 3/1945.283.1.

3. A jobb kézen 1 darab nyitott, 4 szálból fonott ezüst gyűrű, végei laposra kalapáltak. (Á: 2,5 cm; HH: 8,5 cm; V: 0,4 cm; SZ: 5,5 cm; S: 4,8 g.) Ltsz.: 3/1945.283.2.

— 284. sír

Férfi. (KUSTÁR: Maturus férfi.) VH: 180 cm; Ltsz.: 5663. koponya. Hosszúcsontok (+).

T: NY-K; SM: 45 cm; SH: 200 cm; SSZ: 45 cm.

Jó megtartású.

Melléklet nélkül.

— 285. sír

Férfi. VH: 140 cm (térdig!). Koponya (+).

T: NY-K; SM: 60 cm; SH: -; SSZ: 36-37 cm.

A rossz megtartású csontváz térdtől lefelé eső része a földmunkánál elpusztult. Koporsónyomok. „Eltettünk egy kevés koporsó maradványt.”

Melléklet nélkül.

— 286. sír (72–73. tábla)

Férfi. (KUSTÁR: Adultus férfi?) VH: 163 cm (a bokáig!); Ltsz.: 6039. koponya.

T: „Szokásos”; SM: 50 cm; SH: 180 cm; SSZ: 50 cm.

Közepes megtartású.

Mellékletek:

1. Az állkapocs bal oldala mellett 1 darab ezüstérme: Salamon (1063–1074) CNH I 20. típusú dénárja. (Á: 1,6 cm; S: 0,3 g.) Ltsz.: 3/1945.286.1.
- 2–8. A csontváz körül 7 darab kovácsoltvas koporsószeg. (3 darab a fejnél; 2 darab a csípőcsontnál; 2 darab a lábfejek mellett).
2. 1 darab L alakú kampós fejű kovácsoltvas koporsószeg. (H: 7,7 cm; V: 0,7 x 0,8 cm; fejH: 2,0 cm; fejSZ: 1,1 cm; S: 18 g.) Ltsz.: 3/1945.286.2.
3. 1 darab visszapödrött fejű kovácsoltvas koporsószeg. (H: 9,5 cm; V: 0,7 x 1,0 cm; fejH: 2,0 cm; fejSZ: 0,8 cm; S: 26 g.) Ltsz.: 3/1945.286.2.
4. 1 darab visszapödrött fejű kovácsoltvas koporsószeg. (H: 8,5 cm; V: 0,6 x 0,8 cm; fejH: 2,1 cm; fejSZ: 0,7 cm; S: 18 g.) Ltsz.: 3/1945.286.2.
5. 1 darab visszapödrött fejű kovácsoltvas koporsószeg. (H: 9,0 cm; V: 0,8 x 1,0 cm; fejH: 2,3 cm; fejSZ: 0,9 cm; S: 25 g.) Ltsz.: 3/1945.286.2.
6. 1 darab visszapödrött fejű kovácsoltvas koporsószeg. (H: 7,8 cm; V: 0,7 x 0,9 cm; fejH: 2,0 cm; fejSZ: 0,7 cm; S: 17 g.) Ltsz.: 3/1945.286.2.
7. 1 darab visszapödrött fejű kovácsoltvas koporsószeg. (H: 10,0 cm; V: 0,6 x 0,9 cm; fejH: 1,9 cm; fejSZ: 0,7 cm; S: 21 g.) Ltsz.: 3/1945.286.2.
8. 1 darab visszapödrött fejű kovácsoltvas koporsószeg. (H: 11,2 cm; V: 0,7 x 0,8 cm; fejH: 1,8 cm; fejSZ: 0,6 cm; S: 27 g.) Ltsz.: 3/1945.286.2.
9. A jobb térden 1 darab megvastagodó végű, rúd alakú vastárgy. (H: 15,8 cm; Á: 0,7 x 0,8 cm; fejH: 2,2 cm; fejÁ: 0,7 x 0,8 cm). Ltsz.: 3/1945.286.3.
- **287. sír**
Gyermek.
SM: 40 cm.
A koponya kivételével a csontváz teljesen elkorhadt.
Melléklet nélkül.
- **288. sír**
Gyermek. VH: 100 cm (a lábszárcsontokig!).
SM: 50 cm;
A csontváz teljesen elkorhadt.
Melléklet nélkül.
- **289. sír (73. tábla)**
Nő. VH: 165 cm. Koponya és hosszúcsontok (+).
T: NY–K; SM: 50 cm; SH: -; SSZ: 40 cm.
Közepes megtartású.
Mellékletek:
1. A jobb halántéknál 1 darab GIESLER 1981 I.7/4. típusú, S-végű ezüst hajkarika, S-vege letörött. (Á: 2,3 x 2,6 cm; HH: 7,0 cm; HÁ: 0,25 cm; SZ: 0,5 cm; S: 2,4 g.) Ltsz.: 3/1945.289.1.
2. A jobb kézen 1 darab nyitott, 3 szálból fonott ezüstgyűrű, végei laposra kalapáltak. (Á: 2,3 x 2,5 cm; HH: 8,4 cm; V: 0,35 cm; SZ: 0,45 cm; S: 4,3 g.) Ltsz.: 3/1945.289.2.
3. A nyak körül göngyök: hengeres fekete tüvegöngyök „arany csilláamberakással” azaz aranyfóliával? (SZILÁGYI 1994 16. típus?) („Szétestek, nem eltehetők.”) Ltsz.: 3/1945.289.3. (+)
- **290. sír**
Férfi. (ACSÁDI és KUSTÁR: Maturus férfi.) VH: 170 cm (a bokáig!); Ltsz.: 5661. koponya. Hosszúcsontok (+).
T: NY–K; SM: 48 cm; SH: 190 cm; SSZ: 50 cm.
Közepes megtartású.
Melléklet nélkül.
- **291. sír**
Férfi. VH: 160 cm (a bokáig!). Koponya (+).
SM: 30 cm; SH: 180 cm; SSZ: 35 cm.
Rossz megtartású.
Melléklet nélkül.
- **292. sír**
Férfi. VH: 160 cm. Koponya (+).
SM: 35 cm; SH: 180 cm; SSZ: 50 cm.
A csontváz teljesen elkorhadt.
Melléklet nélkül.
- **293. sír (73. tábla)**
Nő. VH: 162 cm; Koponya (+).
SM: 45 cm; SH: 170 cm; SSZ: 40 cm.
Rossz megtartású.
Mellékletek:
1. A jobb kézen 1 darab nyitott, 3 szálból sodort, kettétört ezüstgyűrű. (Á: 2,3 cm; HH: 7,0 cm; HÁ: 0,35 cm; S: 2,4 g.) Ltsz.: 3/1945.293.1.
2. A koponya mellett balra 1 kődarab (talán fenőkő?). Ltsz.: 3/1945.293.2. (+)
- 3–5. A bal könyök külső oldalán 1 darab, a jobb alkar külső oldalán 1 darab, valamint a bal combcsont külső oldalán 1 darab kovácsoltvas koporsószeg, a csontváz tengelyére merőlegesen.
3. 1 darab visszapödrött fejű kovácsoltvas koporsószeg. (H: 9,5 cm; V: 0,8 x 1,0 cm; fejH: 2,5 cm; fejSZ: 0,9 cm; S: 26 g.) Ltsz.: 3/1945.293.3.
4. 1 darab visszapödrött fejű kovácsoltvas koporsószeg. (H: 10,4 cm; V: 0,6 x 0,6 cm; fejH: 1,6 cm; fejSZ: 1,2 cm; S: 19 g.) Ltsz.: 3/1945.293.3.
5. 1 darab visszapödrött fejű, meghajlott kovácsoltvas koporsószeg. (H: 9,7 cm; V: 0,6 x 0,6 cm; fejH: 1,5 cm; fejSZ: 1,1 cm; S: 17 g.) Ltsz.: 3/1945.293.3.
- **294. sír (73. tábla)**
Férfi. VH: 160 cm (a bokáig!). Koponya (+).
T: „Ugyanaz”; SM: 35 cm; SH: -; SSZ: 50 cm.
Rossz megtartású. Jobb kéz könyökben behajlítva keresztben a derékon.
Melléklet:
1. A bal kézen 1 darab hegyesedő végű ezüst huzalgűrű. (Á: 2,6 cm; HH: 7,3 cm; HÁ: 0,45 cm; S: 6,9 g.) Ltsz.: 3/1945.294.1.
- **295. sír (74. tábla)**
Férfi. VH: 160 cm. Koponya (+).
T: NY–K; SM: 42 cm; SH: 180 cm; SSZ: 35 cm.
Rossz megtartású. Jobb kéz a medencén.

Mellékletek:

1-5. A koponya jobb oldalán 20 cm-re 1 darab, a koponya bal oldalán 20, illetve 30 cm-re 1-1 darab, a jobb térd külső oldalán 1 darab, a bal alkar külső oldalán 1 darab kovácsoltvas koporsószegeg, merőlegesen a csontváz tengelyére.

1. 1 darab visszapödrött fejű kovácsoltvas koporsószegeg. (H: 13,2 cm; V: 0,7 x 0,7 cm; fejH: 2,0 cm; fejSZ: 1,0 cm; S: 29 g.) Ltsz.: 3/1945.295.1.

2. 1 darab visszapödrött fejű kovácsoltvas koporsószegeg. (H: 12,5 cm; V: 0,7 x 0,7 cm; fejH: 0,5 cm; fejSZ: 0,8 cm; S: 22 g.) Ltsz.: 3/1945.295.1.

3. 1 darab visszapödrött fejű kovácsoltvas koporsószegeg. (H: 11,0 cm; V: 0,8 x 0,9 cm; fejH: 2,3 cm; fejSZ: 1,2 cm; S: 25 g.) Ltsz.: 3/1945.295.1.

4. 1 darab visszapödrött fejű kovácsoltvas koporsószegeg. (H: 11,3 cm; V: 0,8 x 0,8 cm; fejH: 1,4 cm; fejSZ: -; S: 24 g.) Ltsz.: 3/1945.295.1.

5. 1 darab visszapödrött fejű kovácsoltvas koporsószegeg. (H: 12,0 cm; V: 0,7 x 0,8 cm; fejH: 2,0 cm; fejSZ: 1,2 cm; S: 30 g.) Ltsz.: 3/1945.295.1.

— 296. sír

Gyermek. Mérehető VH: 140 cm.

T: NY-K; SM: 30 cm.

Rossz megtartású.

Melléklet nélkül.

— 297. sír (74. tábla)

Férfi. VH: 165 cm. Koponya és hosszúcsontok (+).

T: NY-K; SM: 34 cm; SH: 185 cm; SSZ: 40 cm.

Rossz megtartású.

Mellékletek:

1-5. A koponya két oldalán 1-1 darab, a jobb alkar külső oldalán 1 darab, a két lábszár külső oldalán 1-1 darab kovácsoltvas koporsószegeg, merőlegesen a csontváz tengelyére.

1. 1 darab visszapödrött fejű kovácsoltvas koporsószegeg. (H: 10,8 cm; V: 0,8 x 0,8 cm; fejH: 2,6 cm; fejSZ: 1,1 cm; S: 29 g.) Ltsz.: 3/1945.297.1.

2. 1 darab visszapödrött fejű kovácsoltvas koporsószegeg. (H: 10,2 cm; V: 0,6 x 0,9 cm; fejH: 2,0 cm; fejSZ: 0,7 cm; S: 19 g.) Ltsz.: 3/1945.297.1.

3. 1 darab visszapödrött fejű kovácsoltvas koporsószegeg. (H: 9,8 cm; V: 0,7 x 1,0 cm; fejH: 2,5 cm; fejSZ: 0,9 cm; S: 22 g.) Ltsz.: 3/1945.297.1.

4. 1 darab visszapödrött fejű kovácsoltvas koporsószegeg. (H: 9,1 cm; V: 0,7 x 0,7 cm; fejH: 2,2 cm; fejSZ: 0,8 cm; S: 16 g.) Ltsz.: 3/1945.297.1.

5. 1 darab visszapödrött fejű töredékes kovácsoltvas koporsószegeg. (H: 4,3 cm; V: 0,6 x 0,8 cm; fejH: 2,9 cm; fejSZ: 1,2 cm; S: 8 g.) Ltsz.: 3/1945.297.1.

— 298. sír (75. tábla)

Férfi. VH: 170 cm. Koponya (+).

T: NY-K; SM: 40 cm; SH: 190 cm; SSZ: 45 cm.

Rossz megtartású.

Mellékletek:

1-3. A koponyatető felett 1 darab, a jobb váll külső oldalán 1 darab, a jobb könyök külső oldalán 1 darab kovácsoltvas koporsószegeg. Az előbbi párhuzamosan, míg az utóbbi kettő merőlegesen a csontváz tengelyére.

1. 1 darab visszapödrött fejű kovácsoltvas koporsószegeg. (H: 11,2 cm; V: 0,7 x 0,7 cm; fejH: 1,4 cm; fejSZ: 1,0 cm; S: 21 g.) Ltsz.: 3/1945.298.1.

2. 1 darab visszapödrött fejű kovácsoltvas koporsószegeg. (H: 10,5 cm; V: 0,7 x 0,8 cm; fejH: 1,6 cm; fejSZ: 0,9 cm; S: 17 g.) Ltsz.: 3/1945.298.1.

3. 1 darab visszapödrött fejű kovácsoltvas koporsószegeg. (H: 11,9 cm; V: 0,7 x 0,8 cm; fejH: 1,6 cm; fejSZ: 0,9 cm; S: 20 g.) Ltsz.: 3/1945.298.1.

— 299. sír (75. tábla)

Nő. VH: 170 cm. Koponya és hosszúcsontok (+).

T: „Szokásos”; SM: 40 cm; SH: 190 cm; SSZ: 35 cm.

Rossz megtartású.

Mellékletek:

1-4. A koponya jobb oldalán 1 darab, a jobb és bal csípő külső oldalán 1-1 darab, a jobb lábszárcsont külső oldalán 1 darab kovácsoltvas koporsószegeg, merőlegesen a csontváz tengelyére.

1. 1 darab L alakú, kampós fejű kovácsoltvas koporsószegeg. (H: 11,7 cm; V: 0,8 x 0,9 cm; fejH: 1,7 cm; fejSZ: 1,5 cm; S: 28 g.) Ltsz.: 3/1945.299.1.

2-4. 3 darab L alakú, kampós fejű kovácsoltvas koporsószegeg. Ltsz.: 3/1945.298.1. (+)

— 300. sír

Férfi. VH: 160 cm; Koponya (+).

T: „Szokásos”; SM: 50 cm; SH: -; SSZ: 35 cm.

Rossz megtartású.

Melléklet nélkül.

— 301. sír (75. tábla)

Nő. VH: 130 cm (a lábközepéig!). Koponya (+).

T: NY-K; SM: 35 cm; SH: 150 cm; SSZ: 35 cm.

Rossz megtartású. Jobb kéz a medencén.

Mellékletek:

1. Az egyik halántéknál 1 darab nyitott ezüsthuzal hajkarika. (Á: 2,6 x 2,7 cm; HH: 8,5 cm; HÁ: 0,2 cm; S: 2,0 g.) Ltsz.: 3/1945.301.1.

2. A másik halántéknál 1 darab nyitott ezüsthuzal hajkarika. (Á: 2,5 x 2,8 cm; HH: 8,7 cm; HÁ: 0,2 cm; S: 1,9 g.) Ltsz.: 3/1945.301.1.

3-5. A koponya körül sugárszerűen 3 darab kovácsoltvas koporsószegeg.

3. 1 darab L alakú, kampós fejű kovácsoltvas koporsószegeg. (H: 9,5 cm; V: 0,8 x 0,8 cm; fejH: 1,9 cm; fejSZ: 1,4 cm; S: 24 g.) Ltsz.: 3/1945.301.2.

4. 1 darab L alakú, kampós fejű kovácsoltvas koporsószegeg. (H: 8,3 cm; V: 0,8 x 0,8 cm; fejH: 2,2 cm; fejSZ: 1,0 cm; S: 19 g.) Ltsz.: 3/1945.299.1.

5. 1 darab L alakú, kampós fejű kovácsoltvas koporsószegeg. (H: 6,3 cm; V: 0,7 x 0,7 cm; fejH: 1,7 cm; fejSZ: 1,2 cm; S: 13 g.) Ltsz.: 3/1945.299.1.

— 302. sír

Idős férfi. VH: 155 cm. Koponya (+).
T: NY-K; SM: 42 cm; SH: 170 cm; SSZ: 35 cm.
Rossz megtartású.
Melléklet nélkül.

— 303. sír

Férfi. VH: 170 cm (a bokáig!). Koponya és hosszúcsontok (+).
T: NY-K; SM: 40 cm; SH: 190 cm; SSZ: 35 cm.
Jó megtartású.
Melléklet nélkül.

— 304. sír (75. tábla)

Gyermek. Koponya (+).
T: NY-K; M: 65 cm.
Bolygatott. A csontváz a koponya kivételével teljesen elkorhadt.
Mellékletek:

1. Az egyik halántéknál 1 darab pödrött végű bronz hajkarika. (Á: 1,4 x 1,7 cm; HH: 4,8 cm; HÁ: 0,2 cm; SZ: 0,5 cm; S: 1,0 g.) Ltsz.: 3/1945.304.1.
2. A másik halántéknál 1 darab pödrött végű bronz hajkarika. (Á: 1,2 x 1,7 cm; HH: 4,7 cm; HÁ: 0,2 cm; SZ: 0,5 cm; S: 0,8 g.) Ltsz.: 3/1945.304.1.
3. A nyak körül gyöngyök: „Fekete, aranycsillámos üveggyöngy töredékek. Nem voltak eltehetőek.” (Bizonyára fekete, SZILÁGYI 1994 16. típusú, henger alakú, aranyfóliás üveggyöngyök?) Ltsz.: 3/1945.304.2. (+)

— 305. sír

35–40 éves nő.
T: NY-K; SM: 65 cm.
A rossz megtartású csontváz teljesen elkorhadt. „Hosszú szűkás fejforma.”
Melléklet nélkül.

— 306. sír (75. tábla)

Nő.
T: NY-K; SM: 65 cm.
Bolygatott. A csontváz teljesen elkorhadt.
Melléklet:

1. Az állkapocs bal oldalánál 1 darab GIESLER 1981 I.7/4. típusú, bordázott S-végű ezüst hajkarika. (Á: 2,5 x 2,7 cm; HH: 7,7 cm; HÁ: 0,25 cm; SZ: 0,6 cm; S: 3,5 g.) Ltsz.: 3/1945.306.1.

— 307. sír

Férfi. VH: 160 cm. Koponya (+).
SM: 40 cm; SH: 180 cm; SSZ: 45 cm.
Rossz megtartású. „Hosszú keskeny koponya.”
Melléklet nélkül.

— 308. sír

Férfi. VH: 150 cm. Koponya és hosszúcsontok (+).
T: NY-K; SM: 40 cm; SH: 170 cm; SSZ: 40 cm.
Közepes megtartású.
Melléklet nélkül.

— 309. sír

Gyermek. Mérfető VH: 100 cm. Koponya (+).

T: NY-K; SM: 50 cm; SH: 120 cm; SSZ: 30 cm.
Rossz megtartású.
Melléklet nélkül.

Szórványok:

— Tárgyi anyag (75–76. tábla)

1. 1 darab GIESLER 1981 II.5/4. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,5 x 1,9 cm; HH: 5,0 cm; HÁ: 0,25 cm; SZ: 0,6 cm; S: 1,9 g.) Ltsz.: 3/1945. Sz.1.
2. 1 darab GIESLER 1981 II.4/5. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,5 x 1,8 cm; HH: 4,6 cm; HÁ: 0,3 cm; SZ: 0,75 cm; S: 2,1 g.) Ltsz.: 3/1945. Sz.1.
3. 1 darab GIESLER 1981 II.5/6. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,9 x 2,4 cm; HH: 5,7 cm; HÁ: 0,4 cm; SZ: 0,7 cm; S: 4,3 g.) Ltsz.: 3/1945. Sz.1.
4. 1 darab GIESLER 1981 II.4/3. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,4 x 1,6 cm; HH: 4,1 cm; HÁ: 0,2 cm; SZ: 0,3 cm; S: 1,6 g.) Ltsz.: 3/1945. Sz.1.
5. 1 darab GIESLER 1981 II.4/5. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,4 x 1,8 cm; HH: 4,8 cm; HÁ: 0,3 cm; SZ: 0,6 cm; S: 2,3 g.) Ltsz.: 3/1945. Sz.1.
6. 1 darab GIESLER 1981 II.4/4. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,4 x 1,8 cm; HH: 4,3 cm; HÁ: 0,25 cm; SZ: 0,9 cm; S: 2,4 g.) Ltsz.: 3/1945. Sz.1.
7. 1 darab GIESLER 1981 II.4/6. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,5 x 1,9 cm; HH: 4,7 cm; HÁ: 0,31 cm; SZ: 0,45 cm; S: 2,6 g.) Ltsz.: 3/1945. Sz.1.
8. 1 darab GIESLER 1981 II.4/5. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,5 x 1,8 cm; HH: 4,8 cm; HÁ: 0,29 cm; SZ: 0,5 cm; S: 2,6 g.) Ltsz.: 3/1945. Sz.1.
9. 1 darab GIESLER 1981 II.4/5. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,3 x 1,6 cm; HH: 4,2 cm; HÁ: 0,3 cm; SZ: 0,4 cm; S: 2,3 g.) Ltsz.: 3/1945. Sz.1.
10. 1 darab GIESLER 1981 II.4/5. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,4 x 1,9 cm; HH: 4,4 cm; HÁ: 0,3 cm; SZ: 0,5 cm; S: 2,2 g.) Ltsz.: 3/1945. Sz.1.
11. 1 darab nyitott bronz huzalgűrű vagy karika (Á: 1,9 x 2,0 cm; HH: 6,3 cm; HÁ: 0,1 cm; S: 0,5 g.) Ltsz.: 3/1945. Sz.1.
12. 1 darab zárt, rovátkolt bronz gyűrű (karikagyűrű). (Á: 2,3 cm; HH: 7,3 cm; V: 0,2 cm; SZ: 0,3 cm; S: 2,6 g.) Ltsz.: 3/1945. Sz.2.
13. 1 darab nyitott ezüst pántgyűrű, végei egymásra hajlanak. (Á: 2,0 cm; HH: 6,7 cm; V: 0,13 cm; SZ: 0,35 cm; S: 2,4 g.) Ltsz.: 3/1945. Sz.2
14. 1 darab nyitott, bordázott bronz pántgyűrű töredéke. Ltsz.: 3/1945. Sz.2. (+)
15. 1 darab kissé domború átmetszetű, bordázott bronz pántgyűrű, felületén négysegletes rovátkolás Ltsz.: 3/1945. Sz.2 (+).
16. 1 darab vékony huzalú nyitott bronzkarika vagy gyűrű. Ltsz.: 3/1945. Sz.3.

SOROKPOLÁNY-BEREKALJA

17. 1 darab ezüstérme: Béla dux (1048–1060) CNH I 15. típusú dénárja. Ltsz.: 3/1945.Sz.4.
18. 1 darab négy ágból fonott nyitott, kettétört ezüst huzalgyűrű, végei lapítottak. (Á: 2,1 x 2,5 cm; HH: 6,3 cm; V: 0,3 cm; SZ: 0,4 cm; S: 2,0 g.) Ltsz.: 3/1945.Sz.1. – (A darab a „sorokpolányi lakógödörből” származik.)
19. 1 darab őskori edény fele. Ltsz.: 3/1945.Sz.5.
- **Embentani anyag (koponyák):**
1. Koponya. Ltsz.: 4453. (+) – „132/a. sír.”
 2. Koponya. Ltsz.: 4456. (+) – „134 /II. sír.”
 3. Koponya. Ltsz.: 4513. (+) – „Jelzés nélkül.”
 4. Koponya. Ltsz.: 4514. (+)
 5. Koponya. Ltsz.: 4515. (+) (NEMESKÉRI: Adultus nő?) – „Dolihokephal.”
 6. Koponya. Ltsz.: 4516. (NEMESKÉRI: Adultus nő; ACSÁDI és KUSTÁR: Adultus nő.) – „Nordikus + ?”
 7. Koponya. Ltsz.: 4517. (+)
 8. Koponya. Ltsz.: 4518. (ACSÁDI: Maturus nő; KUSTÁR: Maturus–senilis nő?)
 9. Koponya. Ltsz.: 4519. (+)
 10. Koponya. Ltsz.: 4520. (+)
 11. Koponya. Ltsz.: 4521. (NEMESKÉRI: Juvenis nő?; KUSTÁR: Adultus nő.) – „Előázsiai /brachi/.”
 12. Koponya. Ltsz.: 4522. (+)
 13. Koponya. Ltsz.: 4523. (+)
 14. Koponya. Ltsz.: 4524. (+)
 15. Koponya. Ltsz.: 4525. (ACSÁDI és KUSTÁR: Maturus férfi.)

* A sírleírásokban az embentani anyag leírásakor Nemeskéri János, Acsádi György és Kustár Ágnes különböző időpontokban végzett vizsgálatainak eredményét közöljük.

3. TEMETKEZÉSI SZOKÁSOK

3.1. A FELTÁRT SÍROK ÉS AZ ELTEMETETTEK SZÁMA

A feltárt sírok száma összesen 312, de mivel a 9. feltárt sírral számolhatunk, bennük viszont – lévén a számot egy bronzkori gödör kapta, összesen csak 311 152. sír kettőssír – 312 személy nyugodott.

3.2. AZ ELTEMETETTEK NEM SZERINTI MEGOSZLÁSA

A temető feltárt részében feltárt sírok nem szerinti megoszlása:

férfi	136	43,6 %
női	98	31,4 %
gyermek	56	18,0 %
bizonytalan	22	7,0 %
Összesen:	312	100,0 %

3.3. A SÍRGÖDRÖK

A sírgödörök pontos formájáról nem állnak rendelkezésre adatok. Nyilván téglalap alakúak voltak, méretük pedig a bennük eltemetett halott méretéhez igazodott. A sírlapokon feljegyzett hosszúság- és szélességadatok valószínűleg csak hozzávetőlegesek.

A gödörök mélysége a sírlapok tanúsága szerint 15 cm (72. sír) és 120 cm (188. és 189. sír) ingadozott. A temetkezések zömének mélysége 50 és 90 cm között volt (269 eset).

3.4. A TÁJOLÁS

A sírok tájolását az ásatáson csak hozzávetőlegesen és nem is minden esetben rögzítették. A csontvázak

fekvési irányának meghatározási módjánál ráadásul az ásató nem is minden esetben volt következetes, hiszen

SOROKPOLÁNY-BEREKALJA

hol a koponyákat, hol pedig a lábakat vette alapul. Mivel a temetőtérkép megmaradt vázlatos lapjai sem tükrözik pontosan a sírok valódi tájolását, így a tájolási adatok bizonytalansága miatt a rendelkezésre álló adatokból nem érdemes különösebb következtetéseket levonni.

A temetkezések tájolása zömében Ny-K, illetve ÉNy-DK volt, néhány (legalább 14 darab) DNY-ÉK irányítású sírt kivéve.

A sírleírásokban a Nemeskéri által megadott tájolást tüntettem fel.

3.5. A SÍRBA HELYEZÉS MÓDJÁ

Az előkerült csontvázak kivétel nélkül háton kinyújtva feküdtek, a kezek általában a test mellett vol-

tak. Az ettől eltérő esetek:

bal kéz a medencén:	3 eset	4., 77., 89. sír
jobb kéz a medencén:	6 eset	61., 158., 159., 191., 236., 301. sír
mindkét kéz a medencén:	4 eset	II., 52., 90., 211. sír
bal kéz a derékon keresztben:	3 eset	58., 203., 241. sír
jobb kéz a derékon keresztben:	4 eset	22., 35., 78., 294. sír
mindkét kéz a derékon keresztben:	2 eset	109., 141. sír
jobb kéz a csípőre téve:	1 eset	147. sír

A koponya egyébként a feljegyzett 9 esetben balra, 4 esetben jobbra fordult.

jobb láb térdben behajlítva:	2 eset
bal láb térdben behajlítva:	1 eset

A lábak döntő többségükben szintén kinyújtva voltak, ettől eltérés csupán:

5., 149. sír
73. sír

Kettőssír mindössze egy volt a temetőben, a 152. sír, amelyben egy nő és egy gyermek feküdt. A gyermek a

nő bal oldalán nyugodott és koponyájuk egy vonalban volt.

3.6. KOPORSÓK

Koporsóban 8 halott volt eltemetve, pontosabban koporsóra utaló vasszeg 8 sírban került napvilágra: 5 férfi (116., 286., 295., 297., 298. sírok) és 3 női sírban (293., 299., 301. sírok). Ezenkívül még 2 női (64., 230. sír) és egy bizonytalan nemű csontváz (262. sír) sírjában említi az ásató, hogy a csontváz hosszában vasrozsdát észlelték. Ezeket ő kérdésemre és vitathatatlanul tévesen vaskoporsó (?) nyomaiként értelmezte. Egy férfisírban (285. sír) csak koporsónyomokat említett (71. kép).

Itt kell megemlíteni, hogy a 199. női csontváz koponyája alatt 1 darab, a 221. férfisírban a jobb alsó láb-szára mellett pedig 2 darab téglát találtak, amelyek a sírgödör kereteléséhez tartozhattak (72. és 74. kép).

A temetőtérképet vizsgálva kiderül, hogy amíg szögekkel összeállított koporsókat csak a temető déli részén találtak, addig a sírt keretező téglák a temető ÉNy-i területén kerültek napvilágra (79. kép).

3.7. BOLYGATÁS

Korabeli bolygatás, ahogyan azt az ásató is feljegyezte, csupán egyetlen esetben, a 64. női sírban volt

feltételezhető.

3.8. ÉTELMELLÉKLET

Egyetlen esetben sem került napvilágra ételmellékletként értelmezhető állatsont vagy az ételt-italt tartal-

mazó edény. Az étel sírba adása e temetőben tehát nem volt szokásban.

SOROKPOLÁNY-BEREKALJA

Az ezüst súlyadatokat grammonként osztályozva a következő eredményt kapjuk:

-1 g	18 egyén:	11 F (15., 39., 55., 135., 191., 198., 203., 220., 261., 264., 286.)	2 N (208., 210.)	2 ? (18., 255.)	3 Gy (22., 45., 211.)
1-2 g	9 egyén:	1 F (14.)	5 N (10., 42., 64., 178., 251.)	-	3 Gy (59., 114., I.)
2-3 g	10 egyén:	3 F (34., 74., 148.)	6 N (115., 166., 199, 253., 265., 293.)	1 ? (93.)	-
3-4 g	8 egyén:	2 F (69., 212.)	6 N (66., 67., 136., 201., 301., 306.)	-	-
4-5 g	6 egyén:	1 F (48.)	5 N (91., 133., 153., 192., 236.)	-	-
5-6 g	13 egyén:	4 F (16., 75., 116., III.)	8 N (2., 13., 49., 60., 132., 168., 216., 225.)	-	1 Gy (217.)
6-7 g	9 egyén:	1 F (294.)	7 N (52., 101., 112., 141., 196., 250., 289.)	1 ? (24.)	-
7-8 g	3 egyén:	1 F (53.)	2 N (149., 283.)	-	-
8-9 g	4 egyén:	1 F (28.)	3 N (63., 89., 173.)	-	-
9-10 g	1 egyén:	-	1 N (204.)	-	-
10-11 g	5 egyén:	-	5 N (17., 35., 144., 145., 222.)	-	-
11-12 g	2 egyén:	-	1 N (167.)	-	1 Gy (127.)
12-13 g	1 egyén:	-	1 N (223.)	-	-
13-14 g	1 egyén:	-	1 N (20.)	-	-
14-15 g	1 egyén:	-	1 N (181.)	-	-
17-18 g	1 egyén:	-	1 N (43.)	-	-
18-19 g	2 egyén:	-	2 N (II., 156.)	-	-
<hr/>					
összesen:	94 egyén:	25 F	57 N	4 ?	8 Gy
összesen:	477,4 g	70,2 g	373,5 g	10,6 g	23,1 g
átlag:	5,08 g	2,81 g	6,55 g	2,65 g	2,89 g

A táblázatból a következők állapíthatók meg:

- Az ezüstöt tartalmazó sírok zöme női sír.
- 9 gramm fölötti ezüstmennyiség kizárólag női sírban volt.
- Az ezüstöt tartalmazó női sírokban átlagosan majd háromszor több ezüst van, mint a férfiak, gyermekek, illetve a bizonytalan nemű felnőttek sírjában.

- A temetőben egy sírra átlagosan kb. 1,53 g ezüst jut, a szórványokat is ideszámolva pedig 1,61 g.
- Az összes ezüstmennyiség: több mint 50 dkg, ami kb. 600-800 akkor forgalomban lévő ezüstpénz súlyával egyezik meg.

4.3. ÉKSZEREK

Hajkarikák: (77. kép)

S-végű hajkarikák: (77. kép)

A temetőben előkerült ékszerek zöme hajkarika (110 sírban 312 darab). Ezek közül is az S-végű hajkarika dominál (108 sírban 302 darab).

Az S-végű hajkarikák nem szerinti megoszlása a következő:

12	férfi	21 db	17 ezüst	4 bronz		
68	nő	167 db	125 ezüst	36 bronz	5 ólom	1 kérdéses
24	gyermek	94 db	9 ezüst	85 bronz		
4	bizonytalan	10 db	5 ezüst	5 bronz		
<hr/>						
108	fő	292 db	156 ezüst	130 bronz	5 ólom	1 kérdéses
ehhez járulnak még a szórványok:						
		10 db	8 ezüst	2 bronz		

SOROKPOLÁNY-BEREKALJA

Összesen tehát S-végű hajkarika:

302 db	164 ezüst	132 bronz	5 ólom	1 kérdéses
100 %	54,3 %	43,7 %	1,65 %	0,033 %

A meglévő és meghatározható 276 darab S-végű szerinti besorolásban a következő:
hajkarika Jochen Giesler-féle (GIESLER 1981) típus

Huzalhosszúság és huzalvastagság alapján:

II.4/1.	- ezüst	3 bronz	- ólom	Összesen:	3
II.4/2.	5 ezüst	20 bronz	- ólom	Összesen:	25
II.4/3.	26 ezüst	38 bronz	- ólom	Összesen:	64
II.4/4.	25 ezüst	15 bronz	- ólom	Összesen:	40
II.4/5.	29 ezüst	3 bronz	1 ólom	Összesen:	33
II.4/6.	20 ezüst	1 bronz	- ólom	Összesen:	21

II.4. típus: 105 ezüst 80 bronz 1 ólom Összesen: 186 darab

II.5/1.	- ezüst	- bronz	- ólom	Összesen.	-
II.5/2.	- ezüst	4 bronz	- ólom	Összesen.	4
II.5/3.	2 ezüst	16 bronz	- ólom	Összesen.	18
II.5/4.	6 ezüst	9 bronz	- ólom	Összesen.	15
II.5/5.	10 ezüst	1 bronz	1 ólom	Összesen.	12
II.5/6.	29 ezüst	2 bronz	- ólom	Összesen.	31

II.5. típus: 47 ezüst 32 bronz 1 ólom Összesen: 80 darab

I.6/1.	- ezüst	- bronz	- ólom	Összesen.	-
I.6/2.	1 ezüst	- bronz	- ólom	Összesen.	1
I.6/3.	2 ezüst	- bronz	- ólom	Összesen.	2
I.6/4.	1 ezüst	- bronz	- ólom	Összesen.	1
I.6/5.	- ezüst	- bronz	1 ólom	Összesen.	1
I.6/6.	2 ezüst	- bronz	- ólom	Összesen.	2

I.6. típus: 6 ezüst - bronz 1 ólom Összesen: 7 darab

I.7/1. típus:	- ezüst	- bronz	- ólom	Összesen.	-
I.7/2. típus:	- ezüst	- bronz	- ólom	Összesen.	-
I.7/3. típus:	- ezüst	- bronz	- ólom	Összesen.	-
I.7/4. típus:	2 ezüst	- bronz	- ólom	Összesen.	2
I.7/5. típus:	- ezüst	- bronz	- ólom	Összesen.	-
I.7/6. típus:	- ezüst	- bronz	- ólom	Összesen.	-

I.7. típus: 2 ezüst - bronz - ólom Összesen: 2 darab

I.8/1. típus:	- ezüst	- bronz	- ólom	Összesen.	-
I.8/2. típus:	- ezüst	- bronz	- ólom	Összesen.	-
I.8/3. típus:	- ezüst	2 bronz	- ólom	Összesen.	2
I.8/4. típus:	- ezüst	- bronz	- ólom	Összesen.	-
I.8/5. típus:	- ezüst	- bronz	- ólom	Összesen.	-
I.8/6. típus:	- ezüst	- bronz	- ólom	Összesen.	-

I.8. típus: - ezüst 1 bronz - ólom Összesen: 1 darab

I.8.–II.4. típus: 160 ezüst 113 bronz 3 ólom Összesen: 276 darab
58% ezüst 41% bronz 1% ólom

SOROKPOLÁNY-BEREKALJA

Huzalvastagság alapján:

/1. típus	- ezüst	3 bronz	- ólom	Összesen:	3	darab	1,0%
/2. típus	6 ezüst	24 bronz	- ólom	Összesen:	30	darab	10,9%
/3. típus	30 ezüst	55 bronz	- ólom	Összesen:	85	darab	30,8%
/4. típus	34 ezüst	24 bronz	- ólom	Összesen:	58	darab	21,0%
/5. típus	39 ezüst	4 bronz	3 ólom	Összesen:	46	darab	16,7%
/6. típus	51 ezüst	3 bronz	- ólom	Összesen:	54	darab	19,6%

/1-6. típus:	160 ezüst	113 bronz	3 ólom	Összesen:	276	darab	100%
	58% ezüst	41% bronz	1% ólom				

Huzalhosszúság alapján:

II.4. típus:	105 ezüst	80 bronz	1 ólom	Összesen:	186	darab	67,4%
II.5. típus:	47 ezüst	32 bronz	1 ólom	Összesen:	80	darab	29,0%
I.6. típus:	6 ezüst	- bronz	1 ólom	Összesen:	7	darab	2,5%
I.7. típus:	2 ezüst	- bronz	- ólom	Összesen:	2	darab	0,7%
I.8. típus:	- ezüst	1 bronz	- ólom	Összesen:	1	darab	0,4%

II.4.-I.6. típus:	160 ezüst	113 bronz	3 ólom	Összesen:	276	darab	100%
	58 % ezüst	41 % bronz	1 % ólom				

A táblázatokból az alábbi következtetéseket vonhatjuk le:

- Az előkertült S-végű hajkarikák többsége ezüstműből készült, ami az adott közösség viszonylagos gazdagságára vall.
- Az ezüst példányokat zömében a nők viselték.
- A vékonyabb huzalból készült S-végű hajkarikák anyaga többnyire bronz.
- A vastagabb huzalból készült S-végű hajkarikák anyaga viszont többnyire ezüst.
- Az ólomból készült S-végű hajkarika igen ritka.
- Az S-végű hajkarikák zömükben a kisméretű típushoz tartoznak.
- Bronzból és ezüstműből készült S-végű hajkarikák együtt csak női és gyermeksírokból láttak napvilágot.

Különlegességük folytán néhány darabról külön meg kell emlékezni:

- A 229. sír GIESLER I.8/3. típusú, 2 darab S-végű bronz hajkarikáját rombusz átmetszetű huzalból készítették.
- A 133. sír GIESLER 1981 II.4/6. típusú, S-végű ezüst hajkarikáján hosszanti vajat fut.

Bordázott S-végű hajkarika 9 sírban volt, összesen 13 darab, mindegyik ezüstműből készült.

Típusmegoszlásuk a következő:

34. sír:	II.4/4.
35. sír:	II.5/6. + II.5/6.
66. sír	II.4/5.
181. sír	I.6/6. + I.6/6.
204. sír	II.4/5.
216. sír	II.4/6.
222. sír	II.5/6. + II.4/6. + II.4/6.
265. sír	II.4/5.
306. sír	I.7/4.

Zömükben a kisméretű és vastag huzalú típusba tartoznak. A térképen szereplő esetekben a temető nyugati oldalán kerültek elő, nagyjából a Salamon (1063-1074) érmével keltezett sírok szomszédságában (80. kép). Mindössze ez az egyetlen hajkarikatípus, amit érdemes volt térképen is ábrázolni.

S-végű hajkarika érmével együtt 4 sírből látott napvilágot:

SOROKPOLÁNY-BEREKALJA

- a 22. sírban: I. András (1047–1060) CNH I 11. típusú érméjével:
2 darab GIESLER 1981 II.5/4, 2 darab II.5/3. és 2 darab II.4/3. típusú, S-végű bronz hajkarika,
a 166. sírban: I. András (1047–1060) CNH I 11. típusú érméjével:
2 darab GIESLER 1981 II.4/2. típusú, S-végű ezüst hajkarika,
a 210. sírban: Salamon (1063–1074) CNH I 20. típusú érméjével:
3 darab GIESLER 1981 II.5/2. és II.4/2. típusú, S-végű bronz hajkarika.
a 208. sírban: Kálmán (1095–1116) CNH I 45. érméjével:
3 darab GIESLER 1981 I.6/5, II.5/5. és II.4/5. típusú, S-végű ólom hajkarika.

A hajkarikákat főleg nők és gyermekek viselték, a férfiak már ritkábban. Általában 1-1 darabot hordtak a koponya egyik vagy mindkét oldalán (főként a férfiak), de 16 női, illetve gyermeksírban nagyobb számú hajkarika (5–11 darab) volt található. Ezek vagy szorosan egy csomóban, vagy lazán egymás mellett, illetőleg egymás

alatt helyezkedtek el és pénztekercsszerűen tapadtak egymáshoz. Ilyen módon a hajkarikák nyilván valamilyen szalagra lehettek felfűzve (lásd: a 111., 124., 230., 245. sírok!). Az összetapadt hajkarikákon belül igen gyakran „bőr vagy faszerű korhadék” volt található (NEMESKÉRI 1943 318.).

A hajkarikák száma:

5 darab	-	52., 60., 124., 174., 185. sír
6 darab	-	22. sír
7 darab	-	144., 173., 230., 242. sír
8 darab	-	20. sír
9 darab	-	50., 238. sír
10 darab	-	111. sír
11 darab	-	244., 245. sír

Egyszerű huzal hajkarikák: (77. kép)

Egyszerű nyitott huzalból hajlított hajkarika 8 sírban volt, amelynek zömében felnőtt nők feküdtek:

1. sír	gyermek	2 bronz	nagyobb
18. sír	?	1 bronz	kicsi
115. sír	nő	1 bronz	nagyobb
185. sír	nő	1 bronz	hegyes
188. sír	nő	1 bronz	hegyes
192. sír	nő	1 ezüst	kicsi
204. sír	nő	1 bronz	nagyobb
301. sír	nő	2 ezüst	nagyobb

8 sír	3 ezüst	7 bronz	= Összesen: 10 darab

Az előkerült egyszerű hajkarikák közül két darab emelendő ki: a 185. és a 188. sírban ugyanis 1-1 darab, egyik végén hegyesedő, másik végén vastagodó bronz hajkarika volt, más S-végű hajkarikákkal együtt.

A gyűrűk megoszlása tulajdonosuk és anyaguk szerint:

Gyűrűk: (78. kép)

20 férfi	20 db	5 ezüst	15 bronz
28 nő	37 db	10 ezüst	27 bronz
9 gyermek	10 db	-	10 bronz
1 bizonytalan	1 db	-	1 bronz

A temetőből összesen 75 darab gyűrű került napvilágra. 57 sírból összesen 68 gyűrű származik, a többi 7 darab szórvány. Ez a temető második leggyakoribb tárgytipusa.

Összesen:			
57 sír	68 db	15 ezüst	53 bronz
Szórvány	7 db	2 ezüst	5 bronz
Összesen:	75 db	17 ezüst	58 bronz

Anyagukra nézve a gyűrűk közül 17 készült ezüsből (23%) és 58 bronzból (77%).

SOROKPOLÁNY-BEREKALJA

A sírokban általában 1-1 gyűrű volt, de 6 sírban volt kető (I., 17., 32., 99., 166., 190. sír) és 2 sírban három (49., 91. sír). Egy kisleánysír kivételével (I. sír) valamennyi felnőtt nő sírja volt. Egy kézen 2 darab gyűrű az I. és a 49. sír halottjának jobb kezén, 3 gyűrű pedig egyedül a 91. sír csontvázának bal kezén volt.

A gyűrűket egyébként többnyire a jobb kézen hordták, ugyanis 31 esetben a ott találták őket. Valószínűleg ide számíthatjuk még azokat az eseteket is, amikor a jobb combcsont külső oldalán (177. sír), illetve a jobb

könyök mellől (22., 77., 109. sír) kerültek elő. A bal kézen 22 alkalommal leltek gyűrűt, valamint egy esetben a bal lábszárnál. (Ez utóbbi bizonyára állati bolygatás eredménye.) 4 esetben viszont a gyűrűk a koponyánál (55., 97., 113., 190. sír), 6 alkalommal pedig a mellkas különböző részein (30., 125., 155., 166., 170., 181. sír) láttak újra napvilágot. Az előbbi esetben nyilván hajkarikaként alkalmazták őket.

Típus szerinti megoszlásukat anyagukat és elhelyezkedésüket a táblázat szemlélteti:

Sír	Nem	Letétszám	Helyzet	Típus	Alttípus	Zárás	Anyag	Átmetszet	Állapot
I.	Gy/N	5.	jobb kéz	huzal	sima	nyitott	bronz	négyzet	
I.	Gy/N	6.	jobb kéz	pánt	sima	nyitott	bronz	lencse	
II.	N	4.	bal kéz	hegyesedő		nyitott	ezüst	kör	
2.	N	2.	jobb kéz	pánt	sima	zárt	bronz	félköröszelet	
4.	F	1.	jobb kéz	pánt	sima	zárt	bronz	félköröszelet	
14.	F	2.	bal kéz	rovátkolt		zárt	bronz	lencse	
15.	F	1.	jobb kéz	hegyesedő		nyitott	bronz	kör	
16.	F	3.	jobb kéz	hegyesedő	O	nyitott	bronz	kör	
17.	N	4.	bal kéz	rovátkolt		zárt	ezüst	félkör	
17.	N	3.	jobb kéz	rovátkolt		zárt?	bronz	félköröszelet	töredék
22.	Gy/N	7.	jobb kéz	hegyesedő	O	nyitott	bronz	kör	
24.	?	3.	jobb kéz	huzal	vékony	nyitott	bronz		hiányzik
27.	F	2.	jobb kéz	huzal		nyitott	bronz	kör	
29.	Gy	1.	bal kéz	huzal	vastag	nyitott	bronz	lapított	
30.	F	1.	bal kulcsosont	hegyesedő		nyitott	bronz	rombusz	
32.	N	2.	bal kéz	hegyesedő		nyitott	bronz	kör	
32.	N	3.	bal kéz	rovátkolt		nyitott	bronz	hármás	
39.	F	1.	jobb kéz	fonott	öntött	nyitott	bronz	hármás	
40.	F	1.	jobb kéz	hegyesedő		nyitott	bronz	négyzet	
49.	N	7.	bal kéz	huzal		nyitott	bronz	négyzet	
49.	N	6.	jobb kéz	pánt	sima lemez	zárt	bronz	domború	
49.	N	5.	jobb kéz	rovátkolt		zárt	bronz	félkör	
55.	F	1.	állkapocs bal oldala	hegyesedő		nyitott	bronz	kör	
60.	N	6.	jobb kéz	hegyesedő	O ?	nyitott	bronz	kör	
66.	N	5.	bal kéz	hegyesedő	O ?	nyitott	bronz	kör	
67.	N	3.	bal kéz	huzal	vékony	nyitott	bronz	kör	
72.	Gy	4.	bal kéz	rovátkolt		zárt	bronz	hármás	
74.	F	1.	jobb kéz	pánt	sima lemez	nyitott	ezüst	lapos	
77.	F	1.	jobb könyök	hegyesedő		nyitott	bronz		
91.	N	4.	bal kéz	huzal	karika	zárt	bronz	négyzet	
91.	N	5.	bal kéz	pánt		zárt	bronz	téglalap	
91.	N	6.	bal kéz	pánt	sima lemez	nyitott	bronz	félköröszelet	
97.	F	1.	koponya bal oldala	hegyesedő	O ?	nyitott	bronz	kör	
99.	N	5.	jobb kéz	hegyesedő		nyitott	bronz	kör	
99.	N	6.	bal kéz	pánt	sima	zárt	bronz	félköröszelet	

Sorokpolány-Berekalja, Kápolnai út. A gyűrűk típusai és elhelyezkedésük

SOROKPOLÁNY-BEREKALJA

Sír	Nem	Leletszám	Helyzet	Típus	Altípus	Zárás	Anyag	Átmetszet	Állapot
101.	N	2.	jobb kéz	hegyesedő		nyitott	ezüst	kör	
109.	F	1.	jobb könyök	hegyesedő	O	nyitott	bronz	kör	
112.	N	2.	jobb kéz	hegyesedő		nyitott	bronz	rombusz	
113.	Gy	1.	koponya jobb oldala	pánt	sima	zárt	bronz	félkörselet	
114.	Gy	4.	jobb kéz	pánt	sima	zárt	bronz	félkörselet	
116.	F	1.	bal kéz	hegyesedő		nyitott	ezüst	kör	
123.	N	2.	jobb kéz	fejes		zárt	bronz	lapos	
125.	Gy/N	1.	szegycsont	rovátkolt		zárt	bronz	hármás	
132.	N	3.	bal kéz	hegyesedő	O	nyitott	bronz	lencse	
141.	N	6.	bal kéz	pánt	sima	zárt	bronz	háromszög	
148.	F	1.	jobb kéz	fonott		nyitott	ezüst	sok szál	
155.	Gy	1.	szegycsont	pánt	sima lemez	zárt	bronz	lapos	
156.	N	3.	bal kéz	hegyesedő		nyitott	ezüst	hatszög	
165.	F?	1.	jobb kéz	hegyesedő	O	nyitott	bronz	nyolcszög	
166.	N	4.	jobb	hegyesedő	O	nyitott	bronz	rombusz	
166.	N	5.	mellkas közepe	hegyesedő	O	nyitott	bronz	rombusz	
167.	N	4.	jobb kéz	fonott		nyitott	ezüst	sok szál	
168.	N	3.	jobb kéz	hegyesedő	O	nyitott	bronz	kör	
170.	F	1.	mellcsont bal oldala	huzal		nyitott	bronz	kör	
177.	F	1.	jobb kéz	huzal	vastag	nyitott	bronz	kör	
181.	N	3.	mellkas jobb oldala	pánt	véssett	nyitott	ezüst	lapos	
190.	N	1.	jobb kéz	hegyesedő	O	nyitott	bronz	kör	
190.	N	2.	nyakcsigolyák	hegyesedő	O	nyitott	bronz	kör	
204.	N	4.	jobb kéz	hegyesedő		nyitott	ezüst	rombusz	
210.	N	4.	bal kéz	pánt			bronz		hiányzik
212.	F	1.	jobb kéz	hegyesedő		nyitott	ezüst	lencse	
216.	N	4.	bal kéz	pánt	sima	zárt	bronz	félkörselet	
230.	N	8.	bal kéz	rovátkolt		zárt	bronz	félkör	
241.	Gy/N	2.	bal kéz	pánt	sima	nyitott	bronz	lapos	
283.	N	3.	jobb kéz	fonott		nyitott	ezüst	sok szál	
289.	N	2.	jobb kéz	fonott		nyitott	ezüst	sok szál	
293.	N	1.	jobb kéz	sodort		nyitott	ezüst	sok szál	
294.	F	1.	bal kéz	hegyesedő		nyitott	ezüst	nyolcszög	
Sz.	-	11.	-	huzal	vékony	nyitott	bronz	kör	
Sz.	-	12.	-	rovátkolt		zárt	bronz	félkör	
Sz.	-	13.	-	pánt		nyitott	ezüst	téglalap	
Sz.	-	14.	-	pánt	bordázott		bronz		hiányzik
Sz.	-	15.	-	pánt	rovátkolt négyzet		bronz	félkörselet	hiányzik
Sz.	-	16.	-	huzal	vékony		bronz		hiányzik
Sz.	-	18.	-	fonott		nyitott	ezüst	sok szál	

Sorokpolány-Berekalja, Kápolnai út. A gyűrűk típusai és elhelyezkedésük

SOROKPOLÁNY-BEREKALJA

A temető gyűrűi 6 főbb típust képviselnek.

Több százból készített gyűrűk:

-	Több százból font ezüstgyűrű	5 darab	148., 167., 283., 289. sír, Szórvány
-	Több százból sodort ezüstgyűrű	1 darab	293. sír
-	Fonást utánzó öntött bronzgyűrű	1 darab	39. sír

Fejes gyűrű:

-	Nyitott bronz pántgyűrű kiszélesedő rozettás fejjel	1 darab	123. sír
---	---	---------	----------

Rovátkolt karikagyűrűk:

-	Rovátkolt díszű, zárt bronz pántgyűrű (karikagyűrű)	8 darab	14., 17., 32., 49., 72., 125., 230. sír, Szórvány
-	Rovátkolt díszű, zárt ezüst pántgyűrű (karikagyűrű)	1 darab	17. sír

Pántgyűrűk:

-	Vésett díszű nyitott ezüst pántgyűrű	1 darab	181. sír
-	Négyszegletes rovátkolású bordázott bronz pántgyűrű	1 darab	Szórvány (+)
-	Bordázott bronz pántgyűrű	1 darab	Szórvány (+)
-	Különféle zárt díszítetlen bronz pántgyűrű (karikagyűrű)	10 darab	2., 4., 49., 91.-2 db, 99., 113., 114., 141., 155., 216. sír
-	Különféle nyitott díszítetlen bronz pántgyűrű	2 darab	I., 241. sír
-	Különféle nyitott díszítetlen ezüst pántgyűrű	2 darab	74. sír, Szórvány
-	Nem eldönthető záródású, díszítetlen bronz pántgyűrű	1 darab	210. sír

Hegyesedő végű gyűrűk:

-	Különféle hegyesedő végű bronzgyűrűk	21 darab	15., 16., 22., 30., 32., 40., 55., 60., 66., 77., 97., 99., 109., 112., 132., 165., 166.-2 db, 168., 190.-2 db. sír
-	Különféle hegyesedő végű ezüstgyűrűk	7 darab	II., 101., 116., 156., 204., 212., 294. sír

Huzalgyűrűk:

-	Különféle bronz huzalgyűrűk	11 darab	I., 24., 27., 29., 49., 67., 91., 170., 177. sír, Szórvány-2 db
---	-----------------------------	----------	--

A gyűrűkről a következő megállapításokat tehetjük:

- Feltűnő, hogy amíg a hajkarikák többsége ezüst, addig a gyűrűké bronz (57 bronz, 17 ezüst).
- Közöttük jóval több a nyitott gyűrű, mint a zárt.

- Többségük az egyszerű, díszítetlen típusokhoz (huzal, pánt és hegyesedő végű változat) tartozik.
- Az ezüstgyűrűk mindig nyitottak, a bronzok jó része viszont zárt.

Gyűrű érmével együtt 6 sírből került napvilágra:

- a 15. sírban: I. (Szent) István (1000–1038) CNH I 1. típusú érméjével:
1 darab hegyesedő végű bronz huzal gyűrű,
- a 22. sírban: I. András (1047–1060) CNH I 12. típusú érméjével:
1 darab hegyesedő végű bronz huzal gyűrű,
- a 39. sírban: Salamon (1063–1074) CNH I 19. típusú érméjével:
1 darab fonást utánzó öntött bronzgyűrű,
- az 55. sírban: I. (Szent) István (1000–1038) CNH I 1. és I. András (1047-1060) CNH I 11. típusú érméjével:
1 darab hegyesedő végű bronz huzal gyűrű,
- a 116. sírban: I. András (1047–1060) CNH I 11. típusú érméjével:
1 darab hegyesedő végű ezüst huzal gyűrű,
- a 166. sírban: I. András (1047–1060) CNH I 11. típusú érméjével:
2 darab hegyesedő végű bronz huzal gyűrű.

SOROKPOLÁNY-BEREKALJA

A temetőterképen az egyes gyűrűfajták elterjedését külön ábrázoltuk (80. kép). A rovátkolt gyűrűk és az egyetlen fejes gyűrű az I. András (1047–1060) érmék zónájából származik. A több szálból font, illetve sodort gyűrűk zöme a Salamon (1063–1074) érmés sírok körzetében feküdt. A pántgyűrűk és a hegyesedő végű gyűrűk e két érmefajta között szóródtak. Az egyetlen díszített pántgyűrű már az I. Géza (1074–1077) érmés sír mellől került napvilágra.

Gyöngyök:

Ez a harmadik leggyakoribb tárgytypus a temetőben. 28 női és gyermek – nyilván kisleány – sírjából került elő több-kevesebb gyöngy.

Számuk erősen változó. Egyes esetekben tömegesen – eredeti helyzetüknek megfelelően kettős-hármas sorokban (43., 112., 166., 238. sír), vagy szétszórva (66., 244. sír) –, máskor egyesével kerültek napvilágra (46., 139. sír).

Típus szerinti megoszlásukat a felsorolás mutatja.

Gyöngysor érmével csak egyetlen sírban került elő, a 166. sírban:

I. András (1047–1060) CNH I 11. típusú érméjével:

21 darab átlátszó narancssárga, SZILÁGYI 1994 40. típusú, gömb alakú kőgyöngy;

12 darab átlátszó fehér, SZILÁGYI 1994 40. típusú, gömb alakú kőgyöngy;

6 darab fehér és világoszöld, SZILÁGYI 1994 2. típusú, darabolt rúd üvegyöngy;

1 darab kék, SZILÁGYI 1994 11. típusú, henger alakú üvegyöngy;

13 darab zöld, SZILÁGYI 1994 37. típusú, kása üvegyöngy;

1 darab fehér, SZILÁGYI 1994 37. típusú, kása üvegyöngy;

1 darab bordó, SZILÁGYI 1994 21. típusú, kettős csontkakúp alakú üvegyöngy.

A temetőben fellelt gyöngytypusok tehát a következők:

Kőgyöngyök:

gömb alakú gyöngy	SZILÁGYI 1994 40. típus	11 sírban	I., II., 43., 66., 112., 141., 149., 166., 194., 204., 265. sír
gömb alakú gyöngy hullámvonalal	SZILÁGYI 1994 41. típus	1 sírban	112. sír
8 lapú hasáb alakú gyöngy	SZILÁGYI 1994 45. típus	1 sírban	43. sír
12 lapú poliéder alakú gyöngy	SZILÁGYI 1994 46. típus	2 sírban	204., 227. sír
levágott sarkú hasáb alakú gyöngy	SZILÁGYI 1994 49. típus	3 sírban	43., 112., 229. sír

Üvegyöngyök:

darabolt rúdgyöngy	SZILÁGYI 1994 1. típus	4 sírban	I., 112., 141., 204. sír
darabolt rúdgyöngy	SZILÁGYI 1994 2. típus	8 sírban	II., 35., 66., 111., 166., 194., 219., 244. sír
lapított gömb alakú kis szemesgyöngy	SZILÁGYI 1994 8. típus	2 sírban	219., 242. sír
lapított gömb alakú gyöngy	SZILÁGYI 1994 5. típus	1 sírban	112. sír
gömb alakú gyöngy	SZILÁGYI 1994 9. típus	1 sírban	46. sír
henger alakú gyöngy	SZILÁGYI 1994 11. típus	1 sírban	219. sír
henger alakú, kockásra vagdalt felületű gyöngy	SZILÁGYI 1994 12. típus	1 sírban	265. sír
henger alakú aranyfóliás gyöngy	SZILÁGYI 1994 16. típus	4 sírban	204., 229., 289., 304. sír
henger alakú gyöngy	SZILÁGYI 1994 17. típus	3 sírban	66., 112., 244. sír
kettőskúp alakú gyöngy	SZILÁGYI 1994 21. típus	1 sírban	166. sír
lapított gömb alakú gerezdelt gyöngy	SZILÁGYI 1994 22. típus	1 sírban	231. sír
kettőskúp alakú gyöngy	SZILÁGYI 1994 23. típus	1 sírban	229. sír
lapított gömb alakú gyöngy	SZILÁGYI 1994 27. típus	4 sírban	II., 43., 194., 238. sír
hasáb alakú gyöngy	SZILÁGYI 1994 31. típus	1 sírban	35. sír
búzaszem alakú gyöngy	SZILÁGYI 1994 35. típus	1 sírban	238. sír
kásagyöngy	SZILÁGYI 1994 37. típus	8 sírban	121., 157., 166., 219., 229., 231., 238., 244. sír
lapított gömb alakú kis szemes gyöngy	SZILÁGYI 1994 58. típus	1 sírban	227. sír
lapított gömb alakú szemesgyöngy		1 sírban	35. sír
karika gyöngy		1 sírban	219. sír
lapos gyöngy		2 sírban	204., 223. sír
Lemezgyöngyök:			
kettőskúp alakú gyöngy	SZILÁGYI 1994 57. típus	1 sírban	43. sír

Sírszám	Nem	Leletszám	Helyzet	Gyöngy	Darab	Szín	Forma	Diszítés	Típus	Anyag	Állapot
I.	Gy	3.	nyak körül	13	1	átlátszó fehér	gömb		SZILÁGYI 1994 40.	kő	
					4	átlátszó narancssárga	gömb		SZILÁGYI 1994 40.	kő	
					8	fehér	darabolt rúd		SZILÁGYI 1994 1.	üveg	
II.	N	3.	nyak körül	32	19	átlátszó narancssárga	gömb		SZILÁGYI 1994 40.	kő	
					10	átlátszó fehér	gömb		SZILÁGYI 1994 40.	kő	
					2	fehér	darabolt rúd		SZILÁGYI 1994 2.	üveg	
					1	fehér	lapított gömb		SZILÁGYI 1991 27.	üveg	
35.	N	3.	nyak körül	22	19	fehér	darabolt rúd		SZILÁGYI 1994 2.	üveg	
					1	fehér	darabolt rúd	aranyozás	SZILÁGYI 1994 2.	üveg	
					1	sötétkék/világoszöld	hasáb	rombusz	SZILÁGYI 1994 31.	üveg	
43.	N	4.	nyaknál	57	30	fekete/fehér-kék	lapított gömb	szemes		üveg	
					23	átlátszó fehér	gömb		SZILÁGYI 1994 40.	kő	
					1	átlátszó narancssárga	gömb		SZILÁGYI 1994 40.	kő	
46.	N	1.	jobb halántéknál	1	1	narancssárga	levágott sarkú hasáb		SZILÁGYI 1994 49.	kő	
					1	narancssárga	8 lapú hasáb		SZILÁGYI 1994 45.	kő	
					1	fehér	lapított gömb		SZILÁGYI 1994 27.	üveg	
					1	fémlemez	kettőskúp	granuláció	SZILÁGYI 1994 57.	ezüst	töredék
					1	piros/fehér-sárga	gömb	vonalt-hullámvonal	SZILÁGYI 1994 9.	üveg	
66.	N	3.	nyak körül	29	13	átlátszó fehér	gömb		SZILÁGYI 1994 40.	kő	
					16	átlátszó narancssárga	gömb		SZILÁGYI 1994 40.	kő	
					102	fehér-világoszöld	darabolt rúd		SZILÁGYI 1994 2.	üveg	
					2	fehér-világoszöld	darabolt rúd	aranyozás	SZILÁGYI 1994 2.	üveg	
111.	Gy	11.	nyak körül	több	1	kék	darabolt rúd		SZILÁGYI 1994 2.	üveg	
					1	fehér	henger alakú		SZILÁGYI 1994 17.	üveg	hiányzik
					1	szegycsont mentén mellkas mentén	"apró"		üveg	hiányzik	
112.	N	3.	nyak körül	65	27	fehér	darabolt rúd		SZILÁGYI 1994 2. (?)	üveg	hiányzik
					27	"nagyobb üvegszem"			üveg	hiányzik	
					27	átlátszó fehér	gömb		SZILÁGYI 1994 40.	kő	
					28	átlátszó narancssárga	gömb		SZILÁGYI 1994 40.	kő	
					1	átlátszó narancssárga / fehér	gömb	vonalt-hullámvonal	SZILÁGYI 1994 41.	kő	
					5	fehér-világoszöld	darabolt rúd		SZILÁGYI 1994 1.	üveg	
					1	szürke	hengeres		SZILÁGYI 1994 17.	üveg	
					1	fehér	lapított gömb		SZILÁGYI 1994 5.	üveg	
					1	kék	gömb		SZILÁGYI 1994 5.	üveg	
				1	vörösbarba	levágott sarkú hasáb		SZILÁGYI 1994 49.	kő		

Sírszám	Nem	Leletszám	Helyzet	Gyöngy	Darab	Szín	Forma	Díszítés	Típus	Anyag	Állapot
115.	N	2.	nyak bal oldalán	3	3	fehér	"paszta"			üveg	hiányzik
121.	N	1.	nyaknál	12	11.	fekete	kása		SZILÁGYI 1994 37.	üveg	
139.	Gy/N	1.	koponya bal oldalán	1	1	"fekete irizáló"	hosszúkás			üveg	hiányzik
141.	N	5.	nyaknál	12	6	átlátszó narancssárga	gömb		SZILÁGYI 1994 40.	kő	
					2	átlátszó fehér	gömb		SZILÁGYI 1994 40.	kő	
					1	fehér	darabolt rúd		SZILÁGYI 1994 1.	üveg	
149.	N	3.	nyaknál	3	1	átlátszó fehér	gömb		SZILÁGYI 1994 40.	kő	
					2	átlátszó narancssárga	gömb		SZILÁGYI 1994 40.	kő	
157.	Gy	2.	nyak körül	18	3	piros	kása		SZILÁGYI 1994 37.	üveg	
166.	N	3.	nyak körül	33	21	átlátszó narancssárga	gömb		SZILÁGYI 1994 40.	kő	
					12	átlátszó fehér	gömb		SZILÁGYI 1994 40.	kő	
					4	fehér-világoszöld	darabolt rúd		SZILÁGYI 1994 2.	üveg	
					2	világoszöld	darabolt rúd	aranyozás	SZILÁGYI 1994 2.	üveg	
					1	kék	henger		SZILÁGYI 1994 11.	üveg	
					13	zöld	kása		SZILÁGYI 1994 37.	üveg	
					1	fehér	kása		SZILÁGYI 1994 37.	üveg	
					1	bordó	kettős csonkakúp		SZILÁGYI 1994 21.	üveg	
194.	N	1.	nyak körül	26	12	átlátszó fehér	gömb		SZILÁGYI 1994 40.	kő	
					10	átlátszó narancssárga	gömb		SZILÁGYI 1994 40.	kő	
					3	fehér-világoszöld	darabolt rúd		SZILÁGYI 1994 2.	üveg	
					1	fehér	lapított gömb		SZILÁGYI 1994 27.	üveg	
204.	N	5.	nyak körül	27	9	átlátszó lila	12 lapú poliéder		SZILÁGYI 1994 47.	kő	
					6	átlátszó narancssárga	gömb		SZILÁGYI 1994 40.	kő	
					3	átlátszó fehér	gömb		SZILÁGYI 1994 40.	kő	
					1	átlátszó vörös	gömb		SZILÁGYI 1994 40.	kő	
					3	átlátszó fehér	darabolt rúd		SZILÁGYI 1994 1.	üveg	
					1	fehér	henger	aranyfólia	SZILÁGYI 1994 16.	üveg	
					1	fekete	henger	aranyfólia	SZILÁGYI 1994 16.	üveg	
					1	átlátszó fehér	lapos			üveg	

Sorokpolány-Berekalja, Kápolnai út. A gyöngyök típusai és elhelyezkedésük

Sírszám	Nem	Leletszám	Helyzet	Gyöngy	Darab	Szín	Forma	Díszítés	Típus	Anyag	Állapot
219.	Gy	1.	nyaknál	7	2	fekete-sárga	lapított gömb	kis szemes	SZILÁGYI 1994 8.	üveg	
					1	fehér	darabolt rúd		SZILÁGYI 1994 2.	üveg	
					1	fehér	henger		SZILÁGYI 1994 11.	üveg	
					2	fehér	kása		SZILÁGYI 1994 37.	üveg	
					1	fehér	karika			üveg	
					1	kék	kása		SZILÁGYI 1994 37.	üveg	
223.	N	3.	nyak körül	14	3	átlátszó lila	12 lapú poliéder		SZILÁGYI 1994 46.	kő	
					5	átlátszó világoszöld	12 lapú poliéder		SZILÁGYI 1994 46.	kő	
					2	átlátszó fehér	12 lapú poliéder		SZILÁGYI 1994 46.	kő	
					3	fehér	gömb		SZILÁGYI 1994 40.	kő	
					1	átlátszó fehér	lapos			üveg	
227.	N	1.	nyak körül	5	2	átlátszó rózsaszín	12 lapú poliéder		SZILÁGYI 1994 46.	kő	
					2	átlátszó fehér	12 lapú poliéder		SZILÁGYI 1994 46.	kő	
					1	piros/fehér-fekete	lapított gömb	hullám és kis szemes	SZILÁGYI 1994 58.	üveg	
229.	N	4.	nyak körül	36	33	fekete és barna	kása		SZILÁGYI 1994 37.	üveg	
					1	átlátszó narancssárga	levágottsarkú hasáb		SZILÁGYI 1994 49.	kő	
					1	fekete	henger	aranyfólia	SZILÁGYI 1994 16.	üveg	
					1	átlátszó világoszöld	kettős csonkakúp		SZILÁGYI 1994 23.	üveg	
231.	N	1.	nyak körül	3	2	fehér	kása		SZILÁGYI 1994 37.	üveg	
					1	fehér	lapított gömb	gerezdelt	SZILÁGYI 1994 22.	üveg	
238.	Gy/N	10.	nyak körül	82	76	sárga	kása		SZILÁGYI 1994 37.	üveg	
					1	fehér	búzaszem		SZILÁGYI 1994 35.	üveg	
					5	sárga	lapított gömb		SZILÁGYI 1994 27.	üveg	
242.	Gy/N	8.	mellkason	2	1	fehér/sárga	lapított gömb	kis szemes	SZILÁGYI 1994 8.	üveg	
					1	fekete/sárga	lapított gömb	kis szemes	SZILÁGYI 1994 8.	üveg	
244.	Gy/N	12.	nyak körül	84	79	világoszöld	darabolt rúd		SZILÁGYI 1994 2.	üveg	
					4	fehér	henger		SZILÁGYI 1994 17.	üveg	
					1	fehér	kása		SZILÁGYI 1994 37.	üveg	
265.	N	3.	nyak körül	5	1	átlátszó narancssárga	gömb		SZILÁGYI 1994 40.	kő	
					3	fehér	henger	kockásra vagdalt	SZILÁGYI 1994 12.	üveg	
					1	kék	henger	kockásra vagdalt	SZILÁGYI 1994 12.	üveg	
289.	N	3.	nyak körül	?	több	fekete	henger?	aranyfólia (?)	SZILÁGYI 1994 16. (?)	üveg	hiányzik
304.	Gy	3.	nyak körül	?	több	fekete	henger?	aranyfólia (?)	SZILÁGYI 1994 16. (?)	üveg	hiányzik

SOROKPOLÁNY-BEREKALJA

A temetőben a leggyakoribb gyöngytípus a kőből csiszolt gömb alakú gyöngy (11 sírban), valamint az üvegből készített darabolt rúdgyöngy (12 sírban) és a kásagyöngy (8 sírban.)

A temetőterképen csak a gyakrabban előforduló gyöngytípusokat tüntettük fel (81. kép). Az egyes gyöngytípusok szóródásából kiderül, hogy a felsorolt 3 leggyakoribb típus a temető déli és nyugati részén helyezkedtek el, míg a fóliás üvegyöngyök és a poliéder alakú kőgyöngyök a temető nyugati szélén kerültek napvilágra.

A temető számunkra legfigyelemreméltóbb gyöngye a 43. női sírből került elő. Itt a gyöngysor közepén egy két félből összeforrasztott, granulációval díszített ezüstgyöngy helyezkedett el. Ez a gyöngytípus igen ritka a Kárpát-medence kora Árpád-kori leletanyagában.

A gyöngysorba a 112. sír esetében egy átlukasztott emberi metszőfogat is felfűztek

Egyéb ékszerek:

Lunula: (77. kép)

A 72. gyermeksírban a szegycsonton egy bronzból öntött, álgranulációs díszű, félhold alakú csüngő (lunula)

feküdt. Gazdája eredetileg a gyöngysorba fűzve a nyakában hordta.

Karperec: (77. kép)

Az egyetlen előkerült karperec, egy bronzból öntött zárt, KOVÁCS 1994 3c típusú állatfejes karperec, sodrást utánzó rovátkolással, amelyet a temető I. sírjában fekvő gyermek (kisleány) jobb csuklóján találtak.

Tegezfüggesztő veret: (77. kép)

A 115. női sírban a szegycsonton, nyilvánvalóan másodlagos felhasználásban (a nyakba akasztva) egy ezüstműből öntött, palmettamintás tegezfüggesztő veret került elő. Ez a temető egyetlen igazán honfoglalás kori tárgya.

Nyakperec: (77. kép)

A temetőben egyetlen nyakperec, egy vékony bronzhuzalból készített láncszemekből álló, fonást utánzó torques töredékei kerültek elő a 150. sírban fekvő gyermek nyakán.

Csörgő: (77. kép)

A 150. gyermeksírban, a mellén egy díszített bronzcsörgő volt, amely a nyakperecen függött.

4.4. MUNKAESZKÖZÖK

A nagy sírszámú temetőben összesen 3 sírban találtak munkaeszközöket.

Az 5. férfi sírban a bal combcsont külső oldalán egy vaskés feküdt, alighanem mint viseleti tárgy került a sírba (72. kép).

A 16. sírban nyugvó férfi medencéjére egy vassarló

volt keresztben ráfektetve, nyilván bajelhárító szándékkal (72. kép).

A 286. sírban fekvő férfi jobb térdén egy megvastagodó végű, rúd alakú vastárgy feküdt. Elképzelhető, hogy valami közelebbről nem ismert funkciójú vas szerszám lehetett.

4.5. ÉRMÉK

19 sírban 20 érme került napvilágra, valamint egy további szórvány. Összesen tehát 21 érme származik a temetőből. Csak egyetlen sírban, az 55. férfisírban volt 2 darab belőlük (77. kép).

Az érmés sírok nem szerinti megoszlása a következő:

12 férfi	(15., 39., 55., 116., 135., 191., 198., 203., 220., 261., 264., 286. sír)
4 nő	(166., 201., 208., 210. sír)
2 gyermek	(22., 45. sír)
1 bizonytalan	(255. sír)

Az érmék sírbeli elhelyezkedése:

A koponyánál:	6 eset	
a koponya jobb oldalánál	4 eset	45., 116., 203., 261. sír
a koponya bal oldalánál	2 eset	55., 286. sír
Valamelyik kéznél:	8 eset	
a jobb kéznél	6 eset	15., 39., 166., 191., 208., 255. sír
a bal kéznél	1 eset	210. sír

SOROKPOLÁNY-BEREKALJA

a bal könyöknél	1 eset
A mellkason:	5 eset
a mellkas jobb oldalán	4 eset
a mellkas közepén	1 eset

264. sír
22., 198., 201., 220. sír
135. sír

A halottal a túlvilági útra adott obolust tehát vagy a halott kezébe tették, vagy feje mellé, esetleg a mellkas-

ára helyezték. Ilyenkor túlnyomórészt a jobb oldalt részesítették előnyben.

Az érmék-előkerülési helye és típusa a következő:

15. sír	férfi	a jobb kézfej alatt	I. (Szent) István	(1000–1038)	CNH I 1.
22. sír	leány gyermek	a mellkas jobb oldalán	I. András	(1047–1060)	CNH I 12.
39. sír	férfi	a jobb kéznél	Salamon	(1063–1074)	CNH I 19.
45. sír	gyermek	a koponya jobb oldalán	I. András	(1047–1060)	CNH I 12.
55. sír	férfi	az állkapocs bal oldalán ugyanott	I. (Szent) István	(1000–1038)	CNH I 1.
			I. András	(1047–1060)	CNH I 11.
116. sír	férfi	az állkapocs jobb oldalán	I. András	(1047–1060)	CNH I 11.
135. sír	férfi	a mellkas közepén	I. András	(1047–1060)	CNH I 11.
166. sír	nő	a jobb kéz alatt	I. András	(1047–1060)	CNH I 11.
191. sír	férfi	a jobb kéznél	meghatározhatatlan		–
198. sír	férfi	a mellkas jobb szélén	Salamon	(1063–1074)	CNH I 22.
201. sír	nő	a mellkas jobb oldalán	Salamon (?)	(1063–1074)	CNH I 22. (?)
203. sír	férfi	az állkapocs jobb oldalán	Géza dux	(1064–1074)	CNH I 23.
208. sír	nő (?)	a jobb kézben	Kálmán	(1095–1116)	CNH I 45.
210. sír	nő	a bal kéznél	Salamon	(1063–1074)	CNH I 20.
220. sír	férfi	a mellkas jobb oldalán	elporladt érme		–
255. sír	felnőtt	a jobb kéznél	Salamon	(1063–1074)	CNH I 22.
261. sír	férfi	az állkapocs jobb oldalán	Salamon	(1063–1074)	CNH I 22.
264. sír	férfi	a bal könyök mellett	Salamon	(1063–1074)	CNH I 22.
286. sír	férfi	az állkapocs bal oldalán	Salamon	(1063–1074)	CNH I 20.
Szórvány	–	–	Béla dux	(1048–1060)	CNH I 15. (?)

A múzeumba került érméket Huszár Lajos határozta meg, ezt viszont néhány esetben pontosítanunk kell. Nemeskéri János többek közt említ egy I. Béla (1060–1063) és egy I. (Szent) László (1077–1095) érmét is (NEMESKÉRI 1943 318). Az előbbi – a leltárkönyv szerint is I. Béla (1060–1063) CNH I 14. – valójában Béla dux (1048–1060) CNH I 15. típusú verete. Az

utóbbi pedig, mivel Szent László-érme a leletek között nincs, meg kell hogy egyezzen a leltárkönyvben I. Géza (1074–1077) CNH I 23. típusnak meghatározott érmével. Ennek kibocsátója azonban Géza dux (1064–1074) volt!

A típushoz köthető 19 darab érme megoszlása a következő:

I. (Szent) István	(1000–1038)	CNH I 1.	2 darab	15., 55. sír
I. András	(1047–1060)	CNH I 11.	4 darab	55., 116., 135., 166. sír
I. András	(1047–1060)	CNH I 12.	2 darab	22., 45. sír
Béla dux	(1048–1060)	CNH I 15.	1 darab	Szórvány
Salamon	(1063–1074)	CNH I 19.	1 darab	39. sír
Salamon	(1063–1074)	CNH I 20.	2 darab	210., 286. sír
Salamon	(1063–1074)	CNH I 22.	5 darab	198., 201., 255., 261., 264. sír
Géza dux	(1064–1074)	CNH I 23.	1 darab	203. sír
Kálmán	(1095–1116)	CNH I 45.	1 darab	208. sír

Összesen:

19 darab

Az érméknek a temetőben levő megoszlását külön térkép tünteti fel (83. kép). Az érmék a temetőben keletről nyugat felé haladva egyre fiatalabbak. Ez a jelenség egyben megadja a temető belső kronológiáját is.

Az érmékkel keltezett tárgytipusok szeriációját az alábbi táblázat mutatja, ami egyben e lelettípusok temetőn belüli relatív és abszolút időbeli sorrendjét is megadja.

Érmekhiboasztások uralkodási éve	Sorszám	Érme - I. István - CNH I.1.	Érme - I. András - CNH I.11.	Érme - I. András - CNH I.12.	Érme - Béla dux - CNH I.15.	Érme - Salamon - CNH I.19.	Érme - Salamon - CNH I.20.	Érme - Salamon - CNH I.22.	Érme - Géza dux - CNH I.23.	Érme - Kálmán - CNH I.45.	S-végű hajkarika - G.II.5/4.	S-végű hajkarika - G.II.4/3.	Huzalgyűrű	Darabolt rúd ívegyöngy - Sz.2.	Henger alakú ívegyöngy - Sz.11.	Kettős lóp alakú ívegyöngy - Sz.21.	Kása ívegyöngy - Sz.37.	Gömb alakú kögyöngy - Sz.40.	Koporsószőg	S-végű hajkarika - G.II.4/2.	S-végű hajkarika - G.II.5/3.	Fonott gyűrű	Pántgyűrű	S-végű hajkarika - G.II.5/2.	Vasrúd	S-végű hajkarika - G.I.6/5.	S-végű hajkarika - G.II.5/5.	S-végű hajkarika - G.II.4/5.	
1000-1038	15.	X											X																
1000-1060	55.	X	X										X																
1047-1060	22.		X								X	X	X								X								
1047-1060	116.		X										X						X										
1047-1060	135.		X																										
1047-1060	166.		X										X	X	X	X	X	X											
1047-1060	45.			X																									
1048-1060	Sz.				X																								
1063-1064	39.					X																X							
1063-1064	210.						X													X			X	X					
1063-1064	286.						X												X						X				
1063-1064	198.							X																					
1063-1064	201.							X													X								
1063-1064	255.							X																					
1063-1064	261.							X																					
1063-1064	264.							X																					
1064-1074	203.								X																				
1095-1116	208.									X																X	X	X	

Sorokpolány-Berekalja, Kápolnai út. Az érmék típusai és a velük talált egyéb tárgytípusok

SOROKPOLÁNY-BEREKALJA

4.6. KOPORSÓSZEGEK

A temető későinek tartható sírjaiban gyakoriak a koporsószegek, amelyek használata már minden bizonnyal a 12. századba is átnyúlt.

Koporsót bizonyító vasszegek 8 sírban: 5 férfi és 3 női sírban voltak. (116., 286., 293., 295., 297., 298., 299., 301. sír).

A koporsószegek elhelyezkedése változatos volt: leggyakrabban a fejnél, csípőnél, térdnél és a lábknál találták őket (71. kép).

116. sír	férfi	6 darab	3-3 a két lábfej mellett
286. sír	férfi	7 darab	3 a fejnél, 2 a csípőcsontnál, 2 a lábfejek mellett
293. sír	nő	3 darab	1 a bal könyöknél, 1 a jobb alkarnál, 1 a bal combcsontnál
295. sír	férfi	5 darab	3 a koponyá körül, 1 a jobb térdnél, 1 a bal alkarnál
297. sír	férfi	5 darab	1-1 a koponya két oldalán, 1 a jobb alkarnál, 1-1 a két lábszárnál
298. sír	férfi	3 darab	1 a koponyánál, 1 a jobb vállnál, 1 a jobb könyöknél
299. sír	nő	4 darab	1 a koponya jobb oldalán, 1-1 a jobb és bal csípőnél, 1 a jobb lábszárnál
301. sír	nő	3 darab	3 a koponya körül

4.7. EGYÉB LELETEK

Őskori cseréptöredék 21 egyén (11 férfi, 8 női, 2 meghatározhatatlan nemű felnőtt) sírjának földjéből került napvilágra. Ezek közül 9 sírban más melléklet nem volt. Egy őskori edény pedig szórványként került elő a temető területéről.

Ezek tehát a sírok ásásával, a temető területén korábban létezett őskori település objektumaiból kerültek a sírok földjébe.

A sírlapok tanúsága szerint a 28. és a 99. sír mellett

A koporsószegeket rejtő sírok a temető déli felén kerültek napvilágra (79. kép), ráadásul két esetben érme-mellékletes férfisírból láttak újra napvilágot:

116. sír: I. András (1047-1060) CNH I 11.

286. sír: Salamon (1063-1074) CNH I 20.

Pontos sírbeli számuk és elhelyezkedésük a következő volt:

az ásatók (őskori) tűzhelynyomokat találtak. Az 5. és 67. sírban pedig a váz hosszában a sír földjében faszendabok voltak.

A 187. férfisír közelében egy töredékes rovátkolt bronzlemez került elő, amely talán egy őskori csónakfibula töredéke.

A 293. női sír földjében lelt fenőkö és a 112. női sírföldjéből napvilágra jutott kovakövek valószínű, hogy ugyancsak az őskori települési rétegből származnak.

5. ÖSSZEFOGLALÁS

Mivel a temető hiánytalan és teljesen megbízható összesítő térképe (ha egyáltalán volt ilyen) nem áll rendelkezésünkre, a sorokpolányi temető pontosabb elemzése lehetetlen.

Az ásások ránk maradt dokumentációjából az sem derül ki, hogy hol érték el a temető szélét, illetve hogy biztosan elérték-e bárhol is. Főként vonatkozik ez a keleti részre, ahol az ásást megkezdték. Azt sem tudjuk pontosan, hogy hány temetkezés pusztulhatott el, vagy maradt feltáratlanul a bejelentés előtt a temetőn áthaladó útépités kapcsán. Összeszerkesztett temetőtérképünk alapján feltételezhetjük, hogy ilyeneknek is kellett lenniük, sőt számuk akár a százas nagyságrendet is elérheti. A temetkezési hely pontos kiterjedését tehát nem ismerjük, és így annak megállapítása, hogy hányan nyugodtak benne, mai ismereteink alapján nem lehetséges. A

temetőt mindenesetre nem lehet teljesen feltártnak tekinteni!

A temető betemetkezése – amint arról az érmék kapcsán már szó volt – keleti irányból nyugat felé haladt, a domboldal alacsonyabb része felől a magasabb része felé (84. kép). A feltárás a véletlennek köszönhetően nagyjából éppen a betemetkezések sorrendjében történt. Ilyen módon tehát az alacsonyabb sorszámú sírok általában az időben korábbi, míg a magasabb sírszámúak a későbbi temetkezések. A temető anyaga az ismert temetkezések kezdetétől fogva egységes és ez arra utal, hogy azt végig egy és ugyanazon népesség használta, s későbbi betelepülőkkel nem kell számolnunk.

A sorokpolányi temetőt (vagy temetőrészt) az előkerült érmék (I. [Szent] István, I. András, Béla dux, Salamon, Géza dux és Könyves Kálmán pénzei) alapján az egész

11. században használták, de elképzelhető, hogy már valamivel előtte is temetkeztek bele. Használata tehát valamikor a 10. század végén, az ezredforduló táján kezdődhetett és a 12. század elejéig tartott, amikor is a közösség az újonnan felépült és ma is álló Árpád-kori eredetű Szent Vencel (1342: *ecclesia sancti Venceslai de Polyan* – HÁZI 1968 270, No. 15.), ma Nagyboldogasszony (VFN 1982 187, No. 51/57.; VALTER 1985 246.; HARRACH-KISS 1983 355–357.) templom köré kezdett el temetkezni.

A temető kis számú tárgytípust (főként S-végű hajkarikákat, különféle gyűrűket és gyöngyöket) tartalmaz. Maga a temető nem mondható szegénynek, hiszen a temetkezések több mint fele volt mellékletes (161:150), ami a hasonló korú temetőkben ritka. Az előkerült hajkarikák többsége ezüstből készült, ami egyenesen a közösség jómódjáról vall. A temetőben több mint fél kilogramm ezüst került elő, amely az itt élt lakosság vagyoni tehetőségét jól mutatja. A sírba tett ezüst ékszerek súlya kb. 600-800 akkor forgalomban lévő dénárnak felel meg. Ugyancsak a jómódra utal az olcsó üveggyöngyökkel szemben a drágább kőből csiszolt gyöngyök nagy száma is.

A temető korábbi szakaszának sírjaiban az egyszerű huzalékszereken kívül egy-egy különlegesebb darab (pl. állatfejes karperec, félhold alakú csüngő, tarsolyfüggesztő veret, csörgő, fonott nyakperec, kiszélesedő fejű pántgyűrű) is napvilágra került. Mi több, itt még néhány használati tárgyat (kést és sarlót) is temettek az elhunytak mellé.

A temető nyugati, azaz késői szakaszának feltárásakor – amelyben Géza dux (1064–1074) és Kálmán (1095–1116) pénzes sírok is voltak – Árpád-kori településnyomok is napvilágra kerültek (2. melléklet). Ezeknek az objektumoknak egy része – lévén a temető területén volt – nyilván annak használata után keletkezett. Más hasonló objektumok a temetőtől délre és nyugatra is előkerültek. Az ásatások alkalmával feltárt egyik „lakógödörben” egy fonott ezüstgyűrű került elő, olyan, amelyhez hasonlók a temető sírjaiban is voltak. Sajnos ennek a földbe mélyített lakóháznak a pontos helyét nem ismerjük. Ez a lelet azonban arra utal, hogy a település és a temető egymás közvetlen közelében volt.

1996 áprilisában egy terepbejárást követően a temető területétől délre, a domboldalon levő szántóföldön folytatódó Árpád-kori településnyom területén egy gödröt tártunk fel, amelyben edénytöredékeken kívül egy „birkanyíró” vasollót találtunk (DERDÁK-KISS-NÉGYESI s. a.; SM RA 1218.).

A temető népességének etnikai meghatározása már magának az ásatásnak is egyik célja volt. Az ásató Nemeskéri János embertani vizsgálatai alapján a sorokpolányi temetőt vegyes etnikumú, azaz magyar és szláv (öslakos) temetkezési helynek gondolta (NEMESKÉRI 1943 319.; BOTTYÁN-NEMESKÉRI 1943 612.).

Tiszta szláv temetőnek tartotta viszont Fehér Géza, és azt a magyar-szláv együttélés I. szakaszába sorolta, hiszen véleménye szerint a leletanyagban „a helyi viszonyoknál fogva semmi nyoma sincs magyar hatásnak” (FEHÉR 1956 36.; FEHÉR 1957 312.).

A temető etnikumának csak régészeti oldalról történő biztos meghatározása szinte reménytelen vállalkozásnak tűnik. Csak erős fenntartásokkal támaszkodhatunk a sírok tárgyi mellékleteire, hiszen a szóba jöhető kevés ékszertípus is elsősorban kereskedelmi áru volt. Korszakunkban, a 11–12. század folyamán a Kárpát-medence és közvetlen környékének temetői nagyjából egységes anyagi kultúráról tanúskodnak, vagyis az egyes ékszerek, illetve ezek viselete nem kötődik etnikumhoz. Régészeti oldalról tehát legfeljebb a tárgyak eredetét vizsgálhatjuk, meghatározva készítési helyüket és idekerülésük lehetséges útját. Jelen esetben – a temető teljes feltárásának hiányában – még az sem dönthető el teljes biztonsággal, hogy viseletük tartozékait a letelepülők magukkal hozták, vagy megtelepedésük után kereskedőktől helyben szerezték be azokat.

A bizonytalanságok felvázolása után nézzük azokat a tárgyakat, amelyeket vizsgálatunkba egyáltalán bevonhatunk.

Az etnikum lehetséges meghatározásának tekintetében elsősorban két tárgy jön szóba: a 43. sír ezüst, granulált lemezgyöngye és a 150. sír fonott nyakperece. Jelentőségükre szakdolgozatában már Mesterházy Károly felhívta a figyelmet; egyértelműen kereskedelmi tárgyként kezelve őket (MESTERHÁZY 1963 18.).

A 43. női sírból előkerült ezüst granulációs gyöngyszem a Kárpát-medencei kora Árpád-kori anyagban igen ritka. Ezek származását a törtezüst leletek körében kell keresni (SZÓKE 1962 90.; BÓNA 1962 236.; BÓNA 1964 159.). A szakirodalomban összefoglalóan ezzel a tárgytípussal legutóbb Szóke Béla Miklós és Vándor László foglalkozott, összegyűjtve Kárpát-medencei előfordulásukat is (SZÓKE-VÁNDOR 1987 63–65.). Egyébként a sorokpolányi példányhoz leginkább a halimbai temető 406. és 631. sírjában (TÖRÖK 1954 XXV. t. 23; TÖRÖK 1962 LXXVIII. t. 631 és 406.), valamint a darufalvi/drassburgi ezüstkincsben (KUGLER 1904 I. ábra 6–7.; HAMPEL 1907 95. t. A/6–7.; FETTICH 1951 LV. t. 12–13.; BÓNA 1962 I. t. 2–3.; BÓNA 1964 I. Taf. 2–3.) talált gyöngyszemek hasonlónak. Vizsgálataik szerint ennek a gyöngytípusnak legkorábbi példányai a Mórva-medencében feltárt 9–10. századi nagymorva temetőkben tűnnek fel. Lengyel és cseh területen a 10. század közepétől találhatók meg, Dániában a 970–1050 közötti kincsekben szerepelnek, míg Svédországban az 1000–1050 közötti időszakban kerültek földbe (SZÓKE-VÁNDOR 1987 63–65.). Tipológia alapján a Roman Jakimowicz-féle I. csoportba tartoznak (JAKIMOWICZ 1931 253, I. Taf. Gr. I.). Ennek az I. csoportnak a területéről (Lengyelország)

származnak a Kárpát-medencei példányok is, amelyeket nagyjából a 11. század közepére keltezhetünk (SZÓKE-VÁNDOR 1987 64-65.). Az ekkor fennálló kereskedelmi kapcsolatot egyértelműen bizonyítja I. (Szent) István (1000-1038), I. András (1047-1060) és I. Béla (1060-1063) magyar királyok érméinek nagyszámú lengyelországi előfordulása. A nevezett érmék távolabbi területekre már Lengyelországból jutottak el (HUSZÁR 1967 185-186.; SZÓKE-VÁNDOR 1987 65.).

A 150. gyermeksírból feltárt vékony bronzhuzalból készült láncszemekből fonott nyakperccel ugyancsak ritka a korszak leletanyagában. Hasonló darab a nyitra-zoboraljai (Nitra pod Zoborom) temető 27. sírjában látott napvilágot (ČAPLOVIČ 1954 VIII. t. 1, 15.). Fonott nyakpercek a Balti-tenger mellékéről (Livlandból) és Kijev környékéről ismertek (SZÓKE 1962 94.).

Talán felhasználhatjuk etnikum-meghatározási kísérletünkhöz még a temető féldrágakő (hegyikristály és karneol?) gyöngyeit is. A féldrágakő gyöngyökkel legutoljára szintén Szóke Béla Miklós és Vándor László foglalkozott (SZÓKE-VÁNDOR 1987 61.). Ezeket a kijevi Rusz területén készítették, és a keleti kereskedelem kedvelt árujai voltak. Feltehetően a Kijev-Regensburg kereskedelmi úton jutottak a Kárpát-medencébe, ám területi szóródásuk alapján az is elképzelhető, hogy észak felől, a Kárpát-medencét északról megkerülő Kijev-Krakkó-Wrocław-Lipcse útról leágazva a Morava, illetve a Vág völgyén keresztül jutottak el hozzánk. A velük való kereskedelem kiindulópontja bizonyíthatóan Kijev. A hegyikristály és karneolgyöngyök a Dunától északra már a 10-11. század fordulóján feltűntek, a Dunántúlon azonban elsősorban Salamon (1063-1074) és I. (Szent) László (1077-1095) idején szaporodott meg a számuk (SZÓKE-VÁNDOR 1987 61.).

Tanulságos lehet a kérdésben még a temető ónból vagy ólomból készített 5 darab hajkarikája (208. és 210. sír) is. A kora Árpád-kori temetőkben az ilyen anyagú hajkarikák igen ritkák, és csak néhány dunántúli temetőben fordulnak elő nagyobb számban. Hasonlóak a Cseh-medencében, főként Prága környékéről ismertek (SZÓKE-VÁNDOR 1987 52-53.).

A sorokpolányi temető igazi jellegzetességét – mint láthattuk – ezek az északi párhuzamokkal vagy azokkal is rendelkező, illetve északi irányból eredeztethető tárgyak adják. A felsoroltakon kívül, a temető fellelt tárgyai közül még számos rendelkezik északi irányú kapcsolatokkal vagy párhuzamokkal. Így pl. a fonott és a hegyesedő végű ezüstgyűrűk szintén elterjedt darabjai a törtezüst leletek körének, csakúgy mint a bordázott S-végű ezüst hajkarikák (SZÓKE-VÁNDOR 1987 51, 74-76.).

A sorokpolányi temetőt vizsgálva feltűnő, hogy számos olyan ékszerfajtát hiába keresünk a leletanyagban, amelyek a hasonló korú soros – legalább részben magyar etnikumúnak meghatározható és az ún. bjelo-brdó

kultúra körébe tartozó – temetőkben gyakori. Nem találunk például egyetlen ruhaveretet, gombot, huzalkarpercet, fürtös fülbevalót, sem több százból sodrott nyakpercet, illetve karpercet. Az étel sírba adása e közönség temetkezési szokásaiban szintén ismeretlen volt. Mindezekre a jellegzetességekre már Lócsy Erzsébet rámutatott (LÓCSY 1952 68-69.).

Nézzük most a másik oldalt! Régészeti szempontból kizárja-e bármi is annak lehetőségét, hogy a sorokpolányi temető népességének és anyagi kultúrájának származását ott keressük, ahová a vizsgált ékszerek párhuzamai mutatnak, vagyis a Jakimowicz-féle I. csoport, azaz Lengyelország területén?

Áttekintve a lengyelországi (pontosabban a kis- és nagy-lengyelországi, valamint a sziléziai) hasonló korú temetőket, régészeti alapon nem zárhatjuk ki annak lehetőségét, hogy onnan egy – akár már keresztény vallású – csoport ide a Nyugat-Dunántúlra áttelepedjen. Erre a politikai lehetőségek – melyről majd alább szó esik – is adva voltak. Az átlagostól alig különböző anyagi kultúrájukat is természetesen sokáig megőrizhették, amelybe a későbbiekben néhány helyi, tipikusan magyar tárgy (így pl. készenléti íjtegez függesztőverete) is bekerülhetett.

A lengyelországi anyagban ugyanis szinte mindegyik, a sorokpolányi temetőben fellelhető tárgytípus megtalálható. Az ékszerek közül így az egyszerű, illetve a vastag huzalú és bordázott S-végű hajkarikák, csörgők, lunulák, különféle – többek között gömb alakú – féldrágakő gyöngyök, gerezedelt üvegyöngyök, granulált fémgöngyök, hegyesedő végű, sodrott és fonott gyűrűk, vésett díszű pántgyűrűk. A különféle egyéb eszközök mellett bőven szerepelnek vaskések, sőt sarlók is. Hasonlóak a temetkezési szokások is, pl. a tájolás, és a már keresztény temetőkben a melléklet adás jellege is azonos. (A hosszas irodalmi hivatkozásokat itt mellőzzük, csupán néhány összefoglaló mű címét tüntetjük fel, amelyben a további irodalom úgyszólván szerepel: pl. JAŹDŹEWSKI 1951; WACHOWSKI 1975; ZOLL-ADAMIKOWA 1966, 1967, 1971; továbbá az *Archaeologia Polona*, az *Archaeologia Polski*, a *Fontes Archaeologici Posnaniensis*, a *Materialy Wczesnośredniowieczne*, a *Studia Wczesnośredniowieczne*, a *Silesia Antiqua* stb. kötetei.)

A sorokpolányi temető tárgyi anyagát tekintve viszonylag sok hasonlóságot mutat a kb. 220 síros pusztaszentlászlói temetővel, annak ellenére, hogy az később – csupán Salamon (1063-1074) vagy I. (Szent) László (1077-1095) korában – nyílt. A két lelőhely régészeti hagyatékában levő hasonlóság elsősorban az azonos, az általánostól eltérő különlegességekben nyilvánul meg, mint a fémgöngyök, féldrágakő gyöngyök jelenléte és az ólom karikaékszerek magas száma. További egyezést mutat a két leletanyag arányaiban is nagyfokú hasonlósága, a bordázott S-végű hajkarikák, a

több szálból font gyűrűk, a sima és díszített pántgyűrűk, karikagyűrűk, a lunulák, a darabolt rúd- és kockásra vágalt felületű gyöngyök mindkét helyen való előfordulása is.

Hogy a két temető közötti „hasonlóság” pontosan mit is jelent, azt legalább is egyelőre nem tudjuk. Egyaránt szóba jöhet ugyanis az etnikai azonosság, az azonos földrajzi helyzet, vagyis a Nyugat-Dunántúlra, a nyugati gyepfűvidékre valló általános táji jellegzetesség, de lehet hogy ennek a hasonlóságnak fő oka az ekkor is használatban lévő Borostyánkő úton zajló kereskedelem hatása (KISS-TÓTH-Z. CZIGÁNY 1998 s. a.). A pusztaszentlászlói temetőhöz tartozó Árpád-kori település neve – ami esetleg számunkra sokat mondhatott volna – sajnos nem maradt fenn.

A pusztaszentlászlói temetőben feltárt ezüstösszűlya mintegy 262 gramm, ami 1,29 grammot jelent síronként, illetve 4,76 grammnyit az ezüst ékszereket tartalmazó sírok esetében (SZŐKE-VÁNDOR 1987 81–82.). Sorokpolányban az ezüst mennyisége több, összesen 502,7 gramm, ami egyénenként 1,61 grammot, ezüsték-

szeres sírok esetében 5,08 grammot tesz. Mindezt azt jelenti, hogy a sorokpolányi temető népessége valamivel tehetősebb volt.

Mint már említettük, a megbízható és teljes temető-térkép hiányában, valamint a feltárt és begyűjtött antropológiai anyag pusztulása miatt nem tudjuk a település egykori társadalmi rétegződését vizsgálni. Így biztonságosan ma már eldönthetetlen, hogy igaza volt-e – és ha igen, mennyire – Nemeskéri Jánosnak amikor 1942-ben, kb. 209 sír feltárása után azt írta: „A fajtabeli megoszlás alapján a sorokpolányi temető ethnikumában két réteget lehet megkülönböztetni. A fajtabeli, etnikai rétegződés egyben társadalmi elkülönülést is jelent, amennyiben a vezető réteghez tartozó egyének csontvázaik fajilag kizárólag magyar típusúak. Valószínűleg alsóbb réteghez tartozó (tárgyi melléklet nélküli sírok) egyének csontvázaik a magyarságtól eltérő típusúak.” (MNM RA 6.S.I.) A temető társadalmi ilyen élesen biztosan nem vált két részre, ezt ugyanis mind a mellékletek számának szóródása, mind az ékszerek ezüstsúly szerinti megoszlása cáfolni látszik!

6. ADATOK A TEMETŐ KORÁBBI EMBERTANI VIZSGÁLATAIHOZ

Az ásatáson az embertani anyagból főként a koponyákat gyűjtötték be. Ahol lehetséges vagy érdemes volt, ott a hosszúcsontokat is megőrizték, ám a teljes csontváz megmentése kivételnek számított. Sajnos a múzeumba került embertani leletek zöme elpusztult, és a megmaradtak esetében is több esetben biztosan megállapítható az összekeveredés.

A sírleírásokban az embertani anyag leírásakor Nemeskéri János ásatáson készített sírlapjait tekintettük alapnak. A második világháború után még fennmaradt koponyákat később még egyszer az ásató, majd pedig Acsádi György határozta meg. Ezekről a vizsgálatokról tanúskodik a Természettudományi Múzeum Embertani Tárában, Nemeskéri János hagyatékában fellelt 50 darab kitöltött és 86 darab megcímzett, de üres csontvázlap, továbbá egy Acsádi György által készített, 34 adatot felsoroló lista. A még ma is fellelhető koponyákat Kustár Ágnes határozta meg. A sírleírásnál valamennyi meghatározás eredményét feltüntettük.

Nemeskéri János 1943-ban a következőképpen összegezte antropológiai megfigyeléseit:

„Az egyszerű és különösebb változatosságot nélkülöző régészeti leleteknél sokkal jelentősebbek néptörténeti szempontból a megmentett embertani leletek: a koponyák és a csontvázak.

A megmentett embertani anyagról előzetes vizsgálat alapján a következő eredmények állapíthatók meg. A feltárt férfi és női csontvázak többsége közepes termetű (63,75%). A közepes termecsoporton belül is a többség

a kisközepes termethez tartozik. A hosszúcsontok mérései alapján a magas termet gyakorisága 35,00%. A testmagasságnál tapasztalt kettősség a koponyaalkat tekintetében is kimutatható. Koponyaalkat tekintetében uralkodó jelleg a rövid és középfajúság (brachyrania, mesocrania). Az előbbinek gyakorisága 49,00%, az utóbbié 34,90%. A hosszúfejűség gyakorisága 16,10%. A hosszúság-szélesség jelző átlagértéke 80,75%. A harmadik fontos jelleg, amire az előzetes vizsgálat kiterjedt, az arc fontosabb méretei és morfológia jellegei. A megvizsgálható koponyák alapján a morfológiai arcjelző középértéke 83,40% (mesoprosopia). A mesoprosopia (középszéles) gyakorisága 49,56%, euryprosopia (széles) gyakorisága 38,00%. A keskeny arc gyakorisága (leptoprosopia) mindössze 12%. Morfológiai szempontból jelentős a széles, szegletes, lapos, alacsony arc feltűnő nagy gyakorisága. Az orrhát többségben konkáv, majd konvex. Az állkapocs erőteljes, markáns.

A testmagasság, a koponyaalkat, az arc fontosabb méretei és morfológiai jellegeinek egybevetéséből a következő fajtaösszetételt sikerült megállapítani: keletbalti 40% + turanid 20% + taurid 20% + (alpi+dinári+nordikus) 20%. Népiségtörténeti szempontból rendkívül jelentős, hogy a keletbalti és a turanid fajtaelemek feltehetőleg a magyar ethnikummal kapcsolatosak, míg az alpi, dinári (ez különösen) és a nordikus fajtaelemek az itt talált őslakossággal kapcsolatosak. A régészeti leletek megoszlása is bizonyos kapcsolatot tüntet fel a most vázolt fajtaösszetétel kettősségével. Összefoglalva:

SOROKPOLÁNY-BEREKALJA

a sorokpolányi temető csontvázanyagában antropológiailag két réteget lehet megkülönböztetni, amely feltehetőleg a vázolt fajta-összetételnek megfelelően kapcsolatos két ethnikai elemmel. A végleges eredmények az anyag teljes feldolgozása után válnak majd ismertté." (NEMESKÉRI 1943 318–319.)

1947-ben egy későbbi dolgozatában Nemeskéri a temető vonatkozásában „keletbalti-turanid-dinári-(nordikus-alpi) és kevés mongoloid elem” összetételéről beszél, és felhívja a figyelmet arra az igen nagyfokú hasonlóságra, amely a sorokpolányi temető és az északhorvátországi temetők embertani anyaga között tapasztalható (NEMESKÉRI 1947 76.).

Sajnos a teljes és részletes vizsgálatra, valamint a feldolgozásra a háborús pusztulást követően már nem

kerülhetett sor, de Nemeskéri János későbbi szóbeli közléseiben a sorokpolányi temetőt embertani megfigyeléseire támaszkodva 60-75%-ban szlávoknak tartotta (LÓCSY 1952 67.; MESTERHÁZY 1963 16.). Amint az szembeötlő, az idő múlásával „megrőtt” a szlávok aránya. E megállapítás mögött viszont ott kísért az aktuálpolitika tudományra gyakorolt hatása.

Nemeskéri János a koponyákon tett elsődleges megfigyeléseit az ásatási sírlapokon rögzítette, majd a még meglevőkről embertani csontvázlapot is kitöltött. Mára, a csontanyag részbeni pusztulása miatt ezek a jegyzetek igen fontossá váltak. Összesen 61 koponya estében rendelkezünk „részletesebb” adatokkal.

Ezek az embertani típus, illetve a koponyaforma alapján a következők voltak:

Embertani típus alapján:

nordikus (északi)	17 darab	16., 65., 119., 120., 122., 138., 143., 146., 193., 195., 199., 200., 220., 236., 237., 248., 260. sír
nordikus + egyéb	2 darab	64. sír és Sz.6.
nordikus + mediterrán	2 darab	66., 80. sír
nordikus + keletbalti	2 darab	77., 210. sír
nordikus + sibirid	1 darab	129. sír
nordikus + dinári	2 darab	233., 271. sír
dinári + egyéb	1 darab	198. sír
dinári	2 darab	101., 274. sír
dinári + keletbalti	4 darab	35., 47., 58., 98. sír
keletbalti	2 darab	137., 182. sír
keletbalti + egyéb	1 darab	164. sír
keletbalti + elő-ázsiai	3 darab	149., 208., 209. sír
keletbalti + mongoloid	1 darab	116. sír
előázsiai	1 darab	Sz.11.
magyar	1 darab	176. sír
mongoloid	2 darab	95., 202. sír
Összesen:	44 darab	

Koponyaforma alapján:

hosszú (dolichikephal)	6 darab	120., 122., 143., 227., 233. sír és Sz.5.
hosszúkás	4 darab	129., 133., 167., 305. sír
hosszú keskeny	6 darab	172., 182., 220., 228., 236., 307. sír
középhosszú	2 darab	230., 234. sír
rövid (brachiokephal)	4 darab	147., 183., 226. sír és Sz.11.
rövid kerek	1 darab	141. sír
rövid kerek alacsony	1 darab	221. sír
rövid kicsi	1 darab	238. sír
keskeny	6 darab	146., 171., 199., 200., 248., 260. sír
Összesen:	31 darab	

SOROKPOLÁNY-BEREKALJA

Sírszám	Ltsz.	Megvan	Nem	Típus	A koponya jellemzői	Az arc jellemzői
16.	4372		nő	nordikus		
35.	4386		nő?	dinári + keletbalti		
47.	4503	X	férfi	dinári + keletbalti		
58.	4403		férfi	keletbalti + dinári		
64.	4408	X	nő?	nordikus + x		
65.	4409		férfi	nordikus		
66.	4410		nő	nordikus + mediterrán		
77.	4420		férfi?	nordikus + keletbalti		
80.			férfi	nordikus + mediterrán		
95.	4431		férfi	mongoloid		
98.	4433	X	férfi?	keletbalti + dinári		
101.	4435	X	nő?	dinári		
116.	4445	X	férfi	mongoloid + keletbalti	erősen primitív jellegű, torus supraorbitalis	a homlok alacsony, ereszszerű
119.	4448		férfi	nordikus		
120.	4449	X	férfi	nordikus	hosszú koponya	keskeny arc
122.	4450	X	férfi	nordikus	hosszú koponya	keskeny arc
129.			férfi	nordikus + sibirid	hosszúkás koponya	
133.	4454		nő		hosszúkás koponya	
137.	4458		férfi	keletbalti		
138.	4459		nő	nordikus		
141.	4507		nő		rövid kerek koponya	
143.	4462		férfi	nordikus	hosszú koponya	keskeny arc
146.	4465	X	férfi	nordikus	keskeny koponya	keskeny arc
147.	4466	X	férfi		rövid koponya	széles arc
149.	4468	X	nő	elő-ázsiai + keletbalti		
164.	4472		nő	keletbalti + x		
167.	4473		nő		hosszúkás koponya	
171.	4477		férfi		keskeny (ultvadolichokephal) koponya	
172.	4478		nő		hosszú és keskeny koponya	
176.	4481	X	férfi	magyar		
182.	4486		férfi	keletbalti	hosszú keskeny koponya	
183.	4487	X	férfi		rövid koponya	alacsony arc
193.			férfi	nordikus		
195.			nő	nordikus		
198.	4510		férfi	dinári + egyéb		
199.			nő	nordikus	keskeny koponya	
200.	4490		nő (?)	nordikus	keskeny koponya	
202.			férfi	mongoloid		
208.	4493	X		keletbalti + elő-ázsiai		
209.	4494		nő?	keletbalti + elő-ázsiai	aszimmetrikus	
210.			nő	keletbalti + nordikus		
220.			férfi	északi	keskeny és hosszú koponya	
221.			férfi		kerek rövid alacsony koponya	széles arc
226.			férfi		rövid koponya	alacsony
227.			nő		hosszú koponya	
228.			férfi		hosszú keskeny koponya	
230.	6038		nő		középhosszú koponya	alacsony lapos arc
233.			férfi	nordikus + dinári	hosszú koponya	
234.			férfi		középhosszú koponya	
236.			nő (?)	nordikus	keskeny hosszú koponya	
237.			férfi	nordikus		
238.			gyermek		kicsi rövid koponya	
248.			férfi	nordikus (?)	keskeny koponya	
260.			férfi	nordikus	keskeny koponya	
271.			férfi	dinári-nordikus		
274.			férfi	dinári		
305.			nő		hosszúkás koponya	
307.			férfi		hosszú keskeny koponya	
Sz. 5.	4515		nő?		dolichokephal	
Sz. 6.	4516	X	nő	nordikus + ?		
Sz. 11.	4521	X	nő?	előázsiai	brachiokephal	

Sorokpolány-Berekalja, Kápolnai út. A vizsgált koponyák jellemzői

A ma meglevő koponyák közül pedig már csak 29 darab volt alkalmas részletes morfológiai és metrikus vizsgálatokra. (Lásd a 7. fejezetet!)

Nemeskéri János vizsgálatának eredményére támaszkodva a sorokpolányi temető emertani vonatkozásairól legutóbb (1992-ben) Henkey Gyula nyilvánított véleményt. Álláspontját könyvében Herényi István ismertette:

„...felkértem Henkey Gula antropológus kandidátust, hogy olvassa el Nemeskéri cikkét, értékelje és fűzön hozzá megjegyzéseket, nyilvánítson véleményt.

Henkey felkérésemnek eleget tett, és megállapította, hogy a sorokpolányi ásatásokból megállapítható, hogy a feltárt temető csontvázai két erősen eltérő rasszcsoportba oszthatók: a meghódolt népek és a honfoglalók utódai.

Henkey Nemeskéri adataira figyelemmel leszögezi, hogy a temetőben 20% turanid, 20% taurid (azaz előázsiai vagy pamíri) a típuselem. (1936-ban a pamíri típust még nem ismerték.) Henkey a 20%-os arányból arra következtet, hogy 40% képviseli a magyarság keleti (csatlakozott népek) elemeit. Kétségbe vonja azonban Nemeskéri 40%-os kelet-baltiakra vonatkozó adatát.

Henkey élő anyagon maximálisan 20%-ban látja megállapíthatónak a kelet-baltiak jelenlétét a térségben a honfoglaláskor. Ő a 20% háromnegyed részét a vendekhez (szlovénekhez?) köti. Megállapítása szerint a meghódolt lakossággal (a vendekkel, szlovénekkel), pontosabban azok illír rétegével, a dinári típusal hozható kapcsolatba, a kevesebb kelet-balti és északi típus a szlovének régi szláv rétegével, míg az alpi típus a szlovénekbe beolvadt keltákkal (vendek?) azonos.

Végül is Nemeskéri munkája alapján Henkey megállapíthatónak tartja, hogy az itteni lakosság 50-55%-a lehetett magyar csatlakozott népi eredetű, és 40-45%-ban vezethető vissza a Kárpát-medencében meghódolt rétegekre.” (HERÉNYI 1997 54.)

Az emertani vonatkozásnál még két adatot kell megemlítenünk. A 74. számú sír férfi halottjának rossz megtartású koponyáján, pontosabban a koponyatetőn a bregmapont mögött egy fűrt lyuk volt található. A 109. férfi koponyájának pedig jobb halántékán volt egy lyuk. Sajnos mindkét koponya a II. világháborúban elpusztult és így ezek az orvostörténeti szempontból esetleg értékes leletek vizsgálat nélkül enyésztek el.

KUSTÁR ÁGNES

7. A TEMETŐ NÉPESSÉGÉNEK EMBERTANI JELLEMZÉSE

7.1. A KORÁBBI EMBERTANI VIZSGÁLATOK

Az ásatásokon az emertani anyagból főként a koponyákat gyűjtötték be. Ahol lehetséges vagy „érdemes” volt, ott a hosszúcsontokat is megőrizték, ám a teljes csontváz megmentése kivételnek számított. Sajnos a múzeumba került emertani leletek zöme elpusztult, és a megmaradtak közül is több esetben biztosan megállapítható az összekeveredés. Nemeskéri János az emertani anyagon tett elsődleges megfigyeléseit a sírlapokon rögzítette. Ezekon kívül feltételezzük, hogy az MTA Kézirattárában fellelhetőek azok a jegyzetek (jelenleg sajnos még nem hozzáférhetőek), amelyek az előzetes vizsgálatokat és számításokat dokumentálják. Mára az emertani leletanyag részbeni pusztulása miatt ezek a feljegyzések igen fontossá váltak. Nemeskéri János 1943-ban a következőképpen összegezte antropológiai megfigyeléseit: „Az egyszerű és különösebb változatosságot nélkülöző régészeti leleteknél sokkal jelentősebbek néptörténeti szempontból a megmentett emertani lele-

tek: a koponyák és a csontvázak. A feltárt férfi és női csontvázak többsége (63,75%) közepes termetű. A közepes termecsoporton belül is a többség a kisközepes termethez tartozik. A hosszúcsontok mérése alapján a magas termet gyakorisága 35%. A testmagasságnál tapasztalt kettősség a koponyaalkat tekintetében is kimutatható. Koponyaalkat tekintetében uralkodó jelleg a rövid és középfajúság.” (NEMESKÉRI 1943 318.). Ezek együttesen 84%, míg a hosszúfejűek csupán 16%-ban fordulnak elő. A testmagasság, a koponyaalkat és az arc fontosabb méretei és morfológiai jellegei egybevetéséből Nemeskéri arra a megállapításra jutott, hogy a sorokpolányi temető csontvázanyagában antropológiai-lag két réteget lehet megkülönböztetni, amely feltehetőleg két etnikai elemmel kapcsolatos. A régészeti leletek megoszlása is bizonyos kapcsolatot tüntet fel az emertani kép kettősségével.

7.2. ANYAG ÉS MÓDSZER

A 311 sírból mindössze 39 darab koponya maradt meg, ami a teljes anyag kb. egytizedét teszi ki, s ebből részletes morfológiai és metrikus vizsgálatokra csupán 29 koponya alkalmas. A koponyák zöme rossz megtartású, töredékes. Az arckoponya az esetek nagy részében teljesen vagy részben hiányzik, és az agykoponya is hiányos. Az embertani anyagot a Magyar Természettudományi Múzeum Embertani Tára őrzi.

Az elhalálozási kor becslésében a koponyavarratok endocraniális felszíni elcsontosodásának Broca szerinti (In: FARKAS 1972) fokozatait, valamint az ectocraniális felszíni obliteráció Meindl és Lovejoy (MEINDL-LOVEJOY 1985) módszere szerint megállapított foko-

zatait vettük figyelembe. Az életkor becsléséhez figyelembe vettük a fogak kopását (BROTHWELL 1963) és a gyökér transzparenciáját (LAMENDIN et al. 1992). A nemet a koponya nemi dimorfizmust mutató anatómiai jellegei alapján határoztuk meg (ÉRY-KRALOVÁNSZKY-NEMESKÉRI 1963; ACSÁDI-NEMESKÉRI 1970). A metrikus vizsgálatok során a koponya abszolút méreteinek felvételében a Martin-technika szerint jártunk el (MARTIN 1928). Az antropometriai jellegek osztályozására Alekszejev és Debec kategóriáit használtuk (ALEKSZEJEV-DEBEC 1964). A fotókat Keve András, a táblázatokat Makra Szabolcs készítette, akiknek ezúton mondunk köszönetet munkájukért.

7.3. A TEMETŐ NÉPESSÉGÉNEK NEM ÉS ÉLETKOR SZERINTI MEGOSZLÁSA

Nemeskéri János ásatási jelentése szerint: „A feltárt temető polgári település temetkezési helye volt, amit bizonyít a nemek megoszlása, nemkülönbén a gyermekcsontvázak száma.” (MNM. RA. 6.S.I.) Az általunk vizsgált 39 egyénből 20 férfi és 19 nő volt elkülöníthető. Bár a Nemeskéri János által készített sírrajzokon gyermekek is szerepeltek, a megmaradt és vizsgálható koponyák között gyermekek és juvenilis korúak egyáltalán

nem fordultak elő. A felnőttek többsége maturus, illetve adultus korban halt meg, csak kevesen érték meg a senilis kort (2. táblázat). Mivel az embertani anyag rendkívül töredékes (a feltárt anyagnak csak egytizede maradt meg, a többi elpusztult), a vizsgálható minta nem reprezentatív, ezért a temető demográfiailag nem értékelhető (1–2. táblázat).

7.4. A KOPONYÁK METRIKUS ÉS MORFOLÓGIAI VIZSGÁLATA

Mint azt már többször említettük, az embertani anyag igen rossz megtartású. A megmaradt 39 koponyából mindössze 29 mérhető, s ezek nagy részében is csak a koponyatető maradt ép. Így a koponyákon csupán 3 méret felvételére kerülhetett sor (M1, M2 és M3). A koponya abszolút méreteinek átlagértéke mindkét nemnél hasonló osztályokba sorolható. A koponya legnagyobb hosszúságának átlaga férfiaknál 191,58, nőknél 180,11 mm (hosszú). A legnagyobb szélesség férfiaknál 140,50, nőknél 141,41 mm (közepes). A legkisebb homlokszélesség férfiaknál 99,11, nőknél 97,33 (közepes). A férfiak átlagos hosszúság–szélességi indexe 73,33 (hosszú), a nőké 78,51 (közepesen hosszú) (3–4. táblázat). A kevés adat csak korlátozott mennyiségű információt

nyújt a vizsgált népességről, és csupán arra elegendő, hogy a megmaradt embertani anyagot nagy vonalakban jellemezzük vele. Az arckoponyák méreteiről és morfológiai jellegeiről nincsenek közvetlen adataink, csupán Nemeskéri előzetes megfigyeléseire utalhatunk. Nemeskéri (NEMESKÉRI 1943) a megvizsgálható koponyák alapján megállapította, hogy a morfológiai arcjelző középértéke 83,40 (mesoprosop). A középszéles (mesoprosop) arc gyakorisága 49,56%, a széles (euryprosop) arcé 38,00%, míg a keskeny (leptoprosop) arc gyakorisága mindössze 12%. Morfológiai szempontból jelentős a széles, szegletes, alacsony, lapos arc feltűnő nagy gyakorisága. Az orrhát többségben konkáv, majd konvex. Az állkapocs erőteljes, markáns.

SOROKPOLÁNY-BEREKALJA

N	Sírszám/Itsz.	Nem	Korcsoport
1.	2.	Nő	Senilis
2.	4.	Nő	Maturus
3.	7.	Nő	Maturus
4.	16.	Nő	Adultus
5.	36.	Férfi	Juv.-Ad.
6.	47.	Férfi	Maturus
7.	64.	Nő	Juv.-Ad.
8.	68.	Férfi	Senilis
9.	79.	Férfi	Adultus
10.	87.	Nő	Maturus
11.	90.	Férfi	Ad.-Mat.
12.	98.	Férfi	Senilis
13.	101.	Nő	Maturus
14.	102.	Nő	Adultus
15.	112.	Nő	Adultus
16.	116.	Férfi	Ad.-Mat.
17.	120.	Férfi	Ad.-Mat.
18.	122.	Férfi	Adultus
19.	135.	Férfi	Adultus
20.	144.	Nő	Maturus
21.	146.	Férfi	Adultus
22.	147.	Férfi	Maturus
23.	149.	Nő	Adultus
24.	176.	Férfi	Maturus
25.	179.	Nő	Adultus
26.	182.	Férfi	Maturus
27.	183.	Férfi	Ad.-Mat.
28.	194.	Nő	Juv.-Ad.
29.	205.	Nő	Juv.-Ad.
30.	208.	Nő	Adultus
31.	209.	Nő	Adultus
32.	4516.	Nő	Adultus
33.	4518.	Nő	Mat.-Sen.
34.	4521.	Nő	Adultus
35.	4525.	Férfi	Ad.-Mat.
36.	5661.	Férfi	Adultus
37.	5663.	Férfi	Maturus
38.	6039.	Férfi	Juv.-Ad.
39.	6053.	Férfi	Adultus

1. táblázat: Sorokpolány-Berekalja. A temető vizsgálható koponyáinak nem és életkor adatai

Korcsoport	Férfi		Nő		Összesen	
	N	%	N	%	N	%
Infans	–	–	–	–	–	–
Juvenilis	–	–	–	–	–	–
Juv.-Ad.	2	5	3	7	5	12
Adultus	6	15	9	23	15	38
Ad.-Mat.	5	13			5	13
Maturus	5	13	5	13	10	26
Mat.-Sen.	–	–	1	3	1	3
Senilis	2	5	1	3	3	8
Összesen	20	51	19	49	39	100

2. táblázat: Sorokpolány-Berekalja. A temető népességének nem és életkor szerinti megoszlása

SOROKPOLÁNY-BEREKÁLJA

N	Sírszám/Ltsz.	M:1	M:8	M:9	8:1
1.	47.	191	140	–	73,29
2.	79.	185	(144)	91	(77,83)
3.	90.	197	145	–	73,60
4.	98.	183	146	98	79,78
5.	116.	197	148	109	75,12
6.	120.	194	141	97	72,68
7.	122.	*(190)	136	–	(71,51)
8.	135.	184	135	97	73,36
9.	146.	204	(126)	100	(61,76)
10.	147.	188	137	99	72,82
11.	176.	190	143	102	75,26
12.	183.	190	(140)	–	(73,68)
13.	290.	196	134	99	68,36
14.	4525.	(195)	(130)	–	(66,66)
	**Átlag	191,58	140,50	99,11	73,33

* A zárójel a becslült értéket jelöli

** Az átlagszámításnál nem vettük figyelembe a becslült értékeket

3. táblázat: Sorokpolány-Berekalja. A férfikoponyák egyéni adatai

N	Sírszám/Ltsz.	M:1	M:8	M:9	8:1
1.	2.	*(180)	137	–	(76,11)
2.	4.	186	144	–	77,41
3.	7.	(186)	(136)	–	(73,11)
4.	64.	(186)	143	–	(76,88)
5.	87.	(183)	144	–	(78,68)
6.	101.	191	138	(94)	72,25
7.	112.	182	(137)	–	(75,27)
8.	144.	(184)	134	–	(72,82)
9.	149.	181	145	95	80,11
10.	179.	168	154	100	91,66
11.	205.	179	(135)	(94)	(75,41)
12.	208.	174	149	–	85,63
13.	4516.	187	131	–	69,51
14.	4518.	(192)	137	–	(71,35)
15.	4521.	173	141	97	81,50
	**Átlag	180,11	141,41	97,33	78,51

* A zárójel a becslült értéket jelöli

** Az átlagszámításnál nem vettük figyelembe a becslült értékeket

4. táblázat: Sorokpolány-Berekalja. A női koponyák egyéni adatai

7.5. A KOPONYÁK CSOPORTOSÍTÁSA

A koponyák a hosszúság–szélességi jelző értéke szerint három csoportra oszthatók. A vizsgálható koponyák 48%-a hosszú (dolichocran), melyek közül 9 férfi és 5 nő. A koponyák 38%-a középhosszú (mesocran), mely hasonló arányban fordul elő mindkét nemnél (5 férfi és 6 nő). Rövidfejűség (*brachyrania*) 14%-ban fordul elő, és csupán a nők körében (5. táblázat).

Az általam vizsgált férfikoponyák zöme (64%-a) dolichocran, 36%-a mesocran. A dolichocranok morfológiai jellegeiket tekintve feltűnően egységesek. A koponya hosszú és keskeny, a homlok jól profilált. Az arcus superciliaris, a glabella és a linea temporalis superior jól fejlett, erőteljes. A nyakszirt íve bathrocran (kúpos), a linea nuchae és protuberantia occipitalis externa jól fejlett. A nyakszirten a protuberantia magasságában, többnyire erőteljes haránt irányú taraj (torus occipitalis) húzódik (103. tábla 1–2.). A töredékes arcokoponya két esetben volt megfigyelhető. Ezekre markáns, gerontomorf formák a jellemzők, nordikus-protonordikus típuselemekkel (103. tábla 3–4.).

A női koponyák 33%-a dolichocran, a férfiakhoz hasonló kúpos nyakszirtformával. A koponyák 40%-a mesocran, 27%-a brachycran. Az utóbbi csoportban 1 hyperbrachycran (208. sír) és 1 ultrabrachycran (179. sír) koponya is előfordult, melyek lekerekített, pedomorf vonásaikkal alpi-lapponid típusjellegeket mutatnak.

Nemeskéri előzetes vizsgálatai szerint a sorokpolányi temetőben a koponyaalkat tekintetében kettősség mutatható ki (NEMESKÉRI 1943). Uralkodó jelleg a rövid- és középfajúság, melyek gyakorisága 49,00%, illetve 34,90%, míg a hosszúfejűség gyakorisága csupán 16,10%. Figyelemre méltó, hogy ez a megoszlás jelen vizsgálatainknak ellentmond, hiszen mi éppen az ellenkezőjét találtuk a hosszú- és rövidfejűek gyakoriságát illetően. A hosszúság–szélességi jelző átlagértéke Nemeskéri szerint 80,75 (brachycran), míg az általunk vizsgált koponyák esetében 75,84 (mesocran). A testmagasság (in situ vázhossz), a koponyaalkat, és az arc fontosabb méretei és morfológiai jellegeinek egybevetéséből Nemeskéri a következő fajtaösszetételt állapította meg: keletbalti 40%, turanid 20%, taurid 20%, alpi+dinári+nordikus 20%. Véleménye szerint a keletbalti és a turanid fajtaelemek feltehetőleg a magyar etnikummal, míg az alpi, dinári (ez különösen) és a nordikus fajtaelemek az itt talált őslakossággal kapcsolatosak. A sorokpolányi temető csontvázanyagában ezek szerint antropológiailag két réteget lehet megkülönböztetni, mely feltehetőleg a vázolt fajtaösszetételnek megfelelően két etnikai elemmel kapcsolatos. Egy későbbi dolgozatában Nemeskéri a temető vonatkozásában keletbalti–turanid–dinári–(nordikus–alpi) és kevés mongoloid elem összetételéről beszél (NEMESKÉRI 1947).

Koponyaalkat	Férfi		Nő		Együtt	
	N	%	N	%	N	%
Brachycran	—	—	4	27	4	14
Mesocran	5	36	6	40	11	38
Dolichocran	9	64	5	33	14	48
Összesen	14	100	15	100	29	100

5. táblázat: Sorokpolány-Berekalja. A koponyák csoportosítása hosszúsági–szélességi jelző szerint

7.6. ÖSSZEHAJONLÍTÁS KÖZÉPKORI SZÉRIÁKKAL

A sorokpolányi temető embertani párhuzamait keresve a koponyákat 46 középkori (zömmel 10–13. századi) mintával hasonlítottuk össze. Részletezésüket lásd a 6. táblázatban. Az összehasonlítás célja, hogy keressük egyrészt a temető összevont értékeinek párhuzamait, másrészt külön-külön a dolicho-, illetve a mesocranok kapcsolatait. Ezért az összehasonlításhoz a sorokpolányi férfikoponyák méretátlagaiból három csoportot képeztünk.

1. A sorokpolányi dolichocranok legnagyobb koponyahosszúságának átlagához (M1=193,00 mm, hosszú) a legközelebb a baltiaké áll (193,40). A koponya legnagyobb szélessége (M8=138,66 mm, keskeny) a Körös-Maros-közi regionális csoporthoz (138,40 mm), valamint a Szegvár-Oromdűlő mintához (138,25 mm) hasonlít leginkább. A legkisebb homlokszélesség (M9=90,40 mm, keskeny) jóval keskenyebb az összehasonlító minta valamennyi tagjánál, a legközelebbi érték a Radom (94,00 mm) mintánál figyelhető meg.

SOROKPOLÁNY-BEREKALJA

N	Temető	Évszázad	Szerző	M:1	M:8	M:9	8:1
1.	Sorokpolány, összevont	10–11.	Kustár (1998)	191,58	140,5	98,4	73,33
2.	Sorokpolány, dolichokranok	10–11.	Kustár (1998)	193,00	138,66	90,40	71,84
3.	Sorokpolány, mesokranok	10–11.	Kustár (1998)	188,75	143,25	100,00	75,89
4.	*Baltiák	7–13.	Rösing-Schwidetzky (1977)	193,40	140,30	98,80	72,54
5.	*Angolszászok	5–8.	Rösing-Schwidetzky (1977)	191,00	140,60	96,20	74,13
6.	*Thüringiaiak	7–11.	Rösing-Schwidetzky (1977)	190,80	137,70	97,60	72,16
7.	*Alemannok	5–9.	Rösing-Schwidetzky (1977)	190,40	140,60	97,20	73,84
8.	*Északi frankok	5–11.	Rösing-Schwidetzky (1977)	190,10	142,10	97,60	74,75
9.	*Délslávok	10–13.	Rösing-Schwidetzky (1977)	190,10	141,20	98,60	74,27
10.	*Skandinávok	6–11.	Rösing-Schwidetzky (1977)	189,90	140,4	97,00	73,93
11.	Wollin (Lengyelország)	8–12.	Schumann (1991a, 1991b, 1994)	189,40	139,90	96,30	73,86
12.	Libice (Csehország)	9–10.	Hanakova (1969)	189,30	141,80	97,90	74,90
13.	Ptuj (Szlovénia)	10–11.	Ivaniček (1951)	189,30	143,60	99,50	75,85
14.	Cedyna (Lengyelország)	7–9.	Workoj (1971)	189,00	139,30	97,60	73,70
15.	Josefov (Szlovákia)	8–9.	Hanáková-Stloukal (1966)	188,60	137,80	99,30	73,06
16.	Békés-Povádzug	10–12.	Lipták-Farkas (1967a)	187,50	139,90	100,40	74,61
17.	*Nyugati slávok (Lengyelország)	9–13.	Rösing-Schwidetzky (1977)	187,40	140,00	97,00	74,70
18.	Abrahám/Abrahám (Szlovákia)	11.	Stloukal-Hanakova (1971)	187,00	142,00	98,00	75,93
19.	*Nyugati slávok (Szlovákia)	10–12.	Rösing-Schwidetzky (1977)	185,60	139,80	96,90	75,32
20.	*Nyugati slávok (Nagy-Morvaország)	9–11.	Rösing-Schwidetzky (1977)	186,50	140,40	98,50	75,28
21.	Mikulčice 4. (Csehország)	9–11.	Stloukal (1969)	186,50	142,00	98,40	76,13
22.	*Északnyugat-Magyarország	10–13.	Éry (1983)	186,40	141,50	97,90	75,91
23.	*Kőrös-Maros köze	10–13.	Éry (1983)	186,10	138,40	97,30	74,36
24.	Zalavár-Kápolna	11–12.	Wenger (1970)	186,09	140,80	95,86	75,03
25.	*Nyugati slávok (Csehország)	10–12.	Rösing-Schwidetzky (1977)	185,90	140,50	98,00	75,57
26.	Orosháza-Rákóczitelep	10–12.	Lipták-Farkas (1962)	185,80	137,70	95,60	74,30
27.	Alsójattó/Dolný Jatov (Szlovákia)	11–12.	Frankenberger (1935)	185,80	140,30	96,30	75,50
28.	*Nyugat-Dunántúl	10–13.	Éry (1983)	185,50	142,00	97,20	76,54
29.	Ostrów Lednicki (Lengyelország)	9–12.	Workoj (1953)	185,20	140,90	97,30	76,07
30.	Kardoskút-Fehértó	10–12.	Marcsik (1970)	185,10	137,60	96,00	74,33
31.	Oroszvár/Rusovce (Szlovákia)	10–11.	Bottyán (1972)	185,05	140,47	96,78	75,90
32.	Székesfehérvár-Százazret	10–11.	Acsádi-Nemeskéri (1959)	185,02	145,58	-	78,81
33.	Pusztaszentlászló	11.	Kiszely (1987)	185,00	137,60	98,00	75,00
34.	Szegvár-Oromdűlő	11.	Marcsik et al. (1996)	184,86	138,25	97,72	74,89
35.	Zabóla/Zábála (Románia)	12.	Zoffmann (1994)	184,71	140,82	98,70	76,35
36.	*Duna-Tisza köze	10–13.	Éry (1983)	184,20	139,20	96,80	75,57
37.	Szatymaz-Vasútállomás	10–12.	Lipták-Farkas (1967b)	184,50	139,10	97,50	75,39
38.	Zobor/Zombor+Nyitra-Molnos/Nitra-Mlynárce (Szl.)	9–11.	Mala (1960)	184,10	140,40	97,30	76,26
39.	Zsitvabesenyő/Bešeňov (Szlovákia)	11–12.	Szőke-Nemeskéri (1954)	183,80	145,40	98,20	79,10
40.	Ibrány-Esbóhalom	11.	Marcsik et al. (1996)	183,80	142,36	98,33	77,45
41.	Fiad-Kérpusza	10–11.	Lipták (1953)	183,40	142,60	99,00	77,90
42.	*Kelet-Dunántúl	10–13.	Éry (1983)	182,20	142,10	96,40	77,99
43.	Csákberény	11.	Acsádi-Nemeskéri (1958)	181,75	130,88	-	75,00
44.	Radom (Lengyelország)	10–12.	Rosinski (1950, 1951)	181,00	140,00	94,00	77,34
45.	Pozsony-Dévény/Bratislava-Devin (Szlovákia)	11.	Frankenberger (1935)	180,60	145,00	97,70	80,50
46.	Székesfehérvár-Bikasziget	10–11.	Acsádi-Nemeskéri (1959)	179,10	144,40	-	81,20

* Összevont minta

6. táblázat: Sorokpolány-Berekalja. Összehasonlító minta 10–12. századi szériák anyagával

2. A sorokpolányi mesocranok legnagyobb koponyahosszúsága ($M_1=188,75$ mm, közepes), leginkább a Jozefov (188,60 mm) mintához, továbbá a Wollin, a Libice, a Ptuj, a Cedyňa, a Békés-Povádzug, a lengyelországi nyugati szlávok és az Ábrahám mintákhoz hasonlít (187,00–189,40 mm). A magyarországi Árpád-kori regionális csoportok közül a legnagyobb koponyahosszúságú északnyugat-magyarországi csoport (186,40 mm) áll legközelebb a sorokpolányi mesocranokhoz.

A legnagyobb koponyaszélesség ($M_8=143,25$ mm, közepes) a Ptuj mintához hasonlít leginkább, továbbá az északi frank, az Ábrahám, a Mikulčice 4., a Nyugat-Dunántúl, az Ibrány-Esbóhalom, a Kérpuszta, és a Kelet-Dunántúl regionális csoportokhoz. A homlok legkisebb szélessége ($M_9=100,00$ mm, közepes) a Jozefov minta átlagával mutat kapcsolatot (99,30 mm), továbbá a balti, a Ptuj, a Békés-Povádzug, az Ábrahám, a nagy-morvaországi nyugati szlávok, a Mikulčice 4., a Zabola, és a Kérpuszta mintákhoz hasonlít.

3. A sorokpolányi összevont mintában a legnagyobb koponyahosszúság ($M_1=191,58$ mm, hosszú) leginkább az angolzsász, a thüringiai, az alemann, az északi frank, a délszláv és a skandináv mintákhoz hasonlít (191,00–189,90 mm).

A legnagyobb koponyaszélesség ($M=140,50$ mm, közepes) igen sok mintához hasonló, úgy mint a nyugati

szláv (cseh, lengyel, nagymorva), a balti, az angolzsász, az alemann, a skandináv, a Zalavár-Kápolna, a Dolný Jatov, az Ostrów Lednicki, az Oroszvár, a Zabola, a Zobor és a Radom mintákhoz (140,00–140,90 mm). A legkisebb homlokszélesség ($M_9=98,40$ mm, közepes) pedig a balti, a délszláv, az Ábrahám, a nyugati szláv (nagymorva, cseh), a Mikulčice 4., a Zalavár-Kápolna, a Pustaszentlászló, a Zabola, a Zsitvabesenő és az Ibrány-Esbóhalom mintákkal mutat hasonlóságot.

Az összehasonlító vizsgálat eredményeképpen megállapítottuk, hogy a sorokpolányi temető népessége élesen elkülönül két csoportra. A nagyon hosszú, keskeny koponyájú és homlokú dolichocranokra, mely csoport párhuzamait az északi hosszúfejű nordikus típusban találjuk, és a közepesen hosszú, középszéles koponyájú mesocranokra, mely csoport főként a nyugati szláv és délszláv mintákhoz, továbbá az Árpád-korban leghosszabb fejű Északnyugat-Magyarország regionális csoportokhoz hasonlít. Az összevont sorokpolányi minta koponyahosszúság tekintetében az északi hosszúfejűekhez és a délszlávokhoz hasonlít, míg a koponya és homlokszélesség tekintetében a nyugati szláv, a Zalavár, a Pustaszentlászló és az Ibrány mintákhoz hasonló. Feltűnő, hogy az összehasonlításba bevont magyarországi Árpád-kori minták koponyahosszúsága jóval a sorokpolányi összevont átlag alatt van.

7.7. A VIZSGÁLAT EREDMÉNYEINEK ÉRTÉKELÉSE

„A végleges eredmények az anyag teljes feldolgoása után válnak majd ismertté” – zárta előzetes értékelését Nemeskéri János (NEMESKÉRI 1943). Erre azonban már sajnos nem kerülhetett sor, mert a háború alatt az anyag nagy része megsemmisült. Ezért a sorokpolányi temető embertani anyagának megmaradt és vizsgálható töredéke, illetve annak értékelése a következő kérdéseket illetve kételyeket veti fel:

1. Vajon a 302 sírból megmaradt 39 koponya kellőképpen reprezentálja-e a temető népességét? Jelen vizsgálatunk eredményeit összehasonlítva Nemeskéri korábbi megfigyeléseivel (NEMESKÉRI 1943) megállapítottuk, hogy a különböző koponyaalkatok gyakoriságában eredményeink eltérőek, amiből az következik, hogy az általunk vizsgált minta már semmiképpen nem lehet reprezentatív az egész népességre nézve. Valószínű, hogy mintánkban a háborús pusztulás okozta a hosszú- és rövidfejűek arányának eltolódását a hosszúfejűség irányába. Mivel az összevont minta torzít, nem a temető valóságos embertani képét mutatja, ezért összességében nem alkalmas az összehasonlításra. A két csoport (dolichocranok és mesocranok) azonban külön-külön elvezethetnek bennünket embertani párhuzamaikhoz.

2. Kérdéses, hogy a koponyánként jó esetben 3 mérhető adat és az abból számítható koponyaindex elegendő alapot szolgáltat-e a minta jellemzésére. Az ant-

ropológiai vizsgálatokban az embertani anyag megtartási állapota döntően meghatározza és egyben behatárolja a vizsgálat lehetőségeit. Az anyag sajnos nem javítható fel és nem egészíthető ki, a meglévő töredékek alapján kell véleményt formálnunk egy adott népességről. Mivel a tapasztalatok azt mutatják, hogy a koponya leginformatívabb méretei a hosszúsági, illetve szélességi méretek, ezek megléte alapján úgy gondoljuk, mégis érdemes volt elvégezni a koponyák alapcsoportosítását. Természetesen részletes morfológiai és metrikus vizsgálatra nem volt lehetőségünk, és ezek hiányában taxonómiai értékelésre sem nyílt mód, hiszen a jellegek együttes előfordulása a hiányos koponyákon többnyire nem volt megfigyelhető.

3. Az amúgy is kis elemszámú minta kevés adata összevethető-e más temetők hasonló adataival? Mivel a koponyák legfontosabb méretei rendelkezésünkre álltak, véleményünk szerint az összehasonlítás eredményes volt, hiszen így a hiányosságok ellenére is legalább halványan körvonalazható a népesség összetétele.

Az a tény, hogy a sorokpolányi temető népessége a koponyamorfológia és a méretek alapján élesen szétválik két csoportra, alátámasztja Nemeskéri János azon feltevését, miszerint a népesség két rétegből tevődik össze. Véleményünk szerint az egyik a magyarországi Árpád-kori átlagnál kissé hosszabb koponyájú mesocran

réteg (mely a hiányzó brachicranokkal együtt talán rövidebb koponyaátlagot eredményezne), a másik a magyarországi mintáktól teljesen idegen, hosszú keskeny koponyájú északi, nordikus típusal kapcsolatos réteg, mely vagy betelepülés, vagy betelepítés útján kerülhetett a Kárpát-medencébe.

A népesség kettős arculatát és a magyarság ember-tani képétől különböző idegen elemek jelenlétét Nemeskéri korábbi megfigyelései is alátámasztják, melyekben felhívja a figyelmet arra, hogy a sorokpolányi temető és az észak-horvátországi temetők embertani anyaga között nagyfokú a hasonlóság (NEMESKÉRI 1947). Későbbi szóbeli közléseiben a sorokpolányi temetőt 60-75%-ban szlávnak tartotta (LÓCSY 1952; MESTERHÁZY 1963). Ugyanakkor Nemeskéri 1942-ben ásatási jelentésében a következőkben összegezte előzetes megfigyeléseit (MNM. RA. 6.S.I.): „A csontvázleletek már pusztán tipológiai összehasonlítás alapján azt bizonyítják, hogy Sorokpolányban az Árpád-kori lakosság zöme nem csak etnikailag, de fajtaösszetétel szempontjából is magyar volt. Településtörténeti szem-

pontból igen jelentős annak a ténynek a felismerése, hogy a tárgyi mellékletekkel eltemetett egyének csontvázai alacsony termetűek, koponyájuk rövid, kerek. A koponyák típusa taurid, turanid, kelet-balti. A melléklet nélküli sírokba temetett egyének magas termetűek, koponyájuk hosszú, keskeny és túlnyomólag nordikus és dinári jellegűek. A fajtabeli, etnikai rétegződés egyben társadalmi elkülönülést is jelent, amennyiben a vezető rétegehez tartozó egyének csontvázai kizárólag magyar típusúak. Valószínűleg alsóbb rétegehez tartozó (tárgyi melléklet nélküli sírok) egyének csontvázai a magyarságtól eltérő típusúak.” (Bár ez utóbbi megállapítást a temető régészeti elemzése nem erősíti meg.)

Mind Nemeskéri előzetes megállapításai mind jelen antropológiai vizsgálatunkból az következik, hogy a sorokpolányi népesség embertani szempontból két részre oszlik. A hosszúfejű csoport a magyarságtól idegen elemeket hordoz, amelyek északi kapcsolatra utalnak, a másik csoport viszont az északnyugat-magyarországi Árpád-kori magyar lakossággal mutat rokonságot.

ZÁGORHIDI CZIGÁNY BALÁZS

8. TÖRTÉNETI ÉS NYELVÉSZETI ADATOK A TEMETŐ NÉPESSÉGÉNEK ETNIKAI MEGHATÁROZÁSÁHOZ

A SOROKPOLÁNY HELYNÉV

8.1. SOROKPOLÁNY

A mai Sorokpolány *Sorokújfalú* és *Sorkipolány* községek egyesítéséből jött létre 1939-ben (GYALAY 1989 764.), a név előtagja az egyesítésre, s egyúttal a település melletti *Sorok-patakra* utal. Mint maga az Újfalú helynév is mutatja, a korábbi település egyértelműen Polány, itt áll a középkori eredetű Szűz Mária (eredetileg Szent Vencel)-templom is (VMFN 1982 187, No. 51/57.; VALTER 1985 246.; HARRACH-KISS 1983 355–357.; HÁZI 1968 270, No. 15.; KÓTA 1997 41, 92. sz.). Maga a helynév a 13. század közepe óta folyamatosan nyomon követhető a forrásokban, többnyire *Polan*, *Palan* vagy *Polyan* formában írva, melyek ejtése lényegében megegyezik a ma is használatos *Polány* alakokkal. A legkorábbi adatok: 1249: *usque ad Polan, et ad terram Polan* (UB III. 262, No. I./323a.); 1265: *cum predio de Pulan* (UB I. 320, No. 478.); 1267: *Bese de Polyán ... in Polyán* (UB III. 268, No. I./496a.); 1270: *per ... Besem de Palah* (UB I. 374, No. 566.); 1280-1286: *Paulus filius Beese de Polan* (Z. CZIGÁNY 1996 111, No. 3.).

Nyelvészeink a falu elnevezését régebben egyértelműen szláv helynévként tartották számon, újabban Kiss

Lajos szláv személynéven alapuló magyar helynévnek tartja. Az etimológia alapja mindkét esetben a szláv *polje* 'mező', illetve az ebből képzett **polmь* 'termékelen talaj, hegyi legelő, fennsík' valamint a *poljan* 'mezőlakó' – speciális jelentésben 'lengyel' (a lengyel nép önmegjelölése) – köznévből származó *Polan* személynév, amely cseh és lengyel területeken egyaránt használatos volt a középkorban, s Magyarországról is adatható az Árpád-korból. (A régebbi felfogást összefoglalja: KISS 1983 580. – részletesen a *Magyarpolány* címszóban: KISS 1978 397.; a személynévi eredetéről: KISS 1988 I. 491. – részletesen a *Polány* címszóban: KISS 1988 II. 359–360.)

A Polány helynév etimológiájának felülvizsgálatára egy érdekes okleveles adat adhat okot. 1301-ben bizonyos polányi nemesek birtokcseréje kapcsán említik a Polánytól északra fekvő *Lengyel* helynevet (*ad sessionem Lengyel*) (UB III. 4, No. 4.) amely tulajdonképpen napjainkig él Táplánszentkereszt déli – Sorokpolány és Sorkikápolna felé eső – határában különféle dűlőnevekben (*Lengyel*, *Lengyel-tábla* stb.) (VMFN 1982 165, No. 86, 87, 92, 95, 100.). Ez a képző nélküli,

puszta népnévből alkotott helynév – személynévi és törzsi helyneveinkhez hasonlóan – a magyar földrajzi nevek legkorábbi rétegéhez tartozik, s nagy valószínűséggel etnikumot jelöl, bár a személynévi eredet természetesen itt is számításba jöhet (KRISTÓ 1976 58–65.). Az egymás mellett szereplő *Polány* és *Lengyel* helynév azt a gyanút keltheti, hogy a két név összefügg egymással, s mindkettő etnikumot, méghozzá egyaránt *lengyeleket* jelöl. Az egyik név a magyar nyelvben használatos népvét alkalmazza, a másik viszont a lengyelek önmegnevezését (a névadás viszont ez utóbbi esetben is magyar, hiszen képző nélküli népvét alkalmaz helynévként). Hasonló névpárra találunk példát a ma-

gyar helynévanyagban, ilyen a Abaúj megyei Göncruszka, melynek területén hajdan két falu létezett: Oroszi és Ruszka (ebben az esetben viszont az egyik név szláv képzésű). (ÁMTF I. 126, 136–138.; HOFMANN–RÁCZ–TÓTH 1997 32–33. – Az adatra Hoffman István hívta fel a figyelmünket, amit ez úton is köszönünk.)

A feltevés ellenőrzéséhez elkezdtük átvizsgálni a magyar nyelvterület Polány helyneveit, de már az első próbálkozások után kiderült, hogy a névanyag olyan gazdag, és olyan speciális problémákat vet fel, hogy feldolgozása hosszú időt vesz igénybe. Ezért először csupán a dunántúli helynevek elemzését végeztük el, ami így is meglepő eredményt hozott.

8.2. A DUNÁNTÚLI POLÁNY HELYNEVEK

A Dunántúlon ma három élő Polány helynév van: Vas megyében *Sorokpolány*, Veszprém megyében *Magyarpolány* és Somogyban *Polány*. Mindhárom helynév feltűnik már az Árpád-kori forrásokban, és első előfordulásaitól hasonló hangalakot mutatnak: Veszprém m.: 1181: *Palan* (KISS 1988 II. 76.); Somogy m.: 1229: *Palyan* (KISS 1988 II. 359–360.); Vas m.: 1249: *Polan* (UB III. 262, No. I./323a.). Nemcsak a nevek mutatnak azonban rokonságot, hanem az általuk jelölt települések topográfiai helyzete is sok közös elemet tartalmaz: mindháromra jellemző, hogy fontos korai utak mellett, védelmi vonalakon és határvédő, katonáskodó népesség környezetében tűnnek fel.

Sorokpolány közvetlenül a Borostyánkő út mellett fekszik, ott, ahol az út egy teraszról a Sorok-patakhöz leereszkedik. Ez az útvonal egészen a 12. század végéig fontos szerepet töltött be az Észak-Itália és a dél-német területek közötti kereskedelemben, de egyben a nyugati gyepük legfontosabb észak–déli összekötő vonala is ez lehetett. A hely fontos szerepére utal, hogy itt csatlakozott a az úthoz egy, a megyeközpontból, Vasvárról érkező útvonal, egy 1278-ban kelt oklevél pedig (gyepü)

kapuról, várhelyről és sáncokról tesz említést a falu szomszédságában (KISS–TÓTH 1990 79–89.). Az út északi folytatásában, Szombathely környékén *Besenyő* és *Kozár* helyneveket találunk (TÓTH 1996–1997).

Magyarpolány a Székesfehérvárról a megyeközpontokon – Veszprém, Karakó, Vasvár – keresztül nyugatnak tartó útvonal mellett helyezkedik el. Az utat a mélységben tagolt határvédelmi rendszernek megfelelően több védelmi vonal is keresztezi, ezek egyike éppen Polány környékére esik, amint erre a helynevekből következtethetünk: *Gyepükaján*, *Bakonygyepes*, *Városlőd*, s a közelben feltűnik egy katonai segédnépre utaló név is: *Oroszi*.

A Somogy megyei *Polány* egy jelentős korai központ, *Somogyvár* környékén fekszik, azon a területen, ahol Györffy György a Koppány-lázadás leverése után katonai telepítéseket feltételez. A telepítések egyik góca a Polány közelébe eső (Szentgálos)kér a körülötte fekvő *Berény*, *Oszlár* és *Örs* falvakkal. A Koppány országot megszálló *magyar*, *kabar* és *besenyő* népesség mellett feltűnik egy-egy *varég* (orosz) és *nándor* (dunai bolgár) népességre utaló helynév is (GYÖRFFY 1970 21, 23.).

8.3. ÉRTÉKELÉS

A dunántúli példák alapján úgy tűnik, hogy a Polány névvel jelölt települések a katonai segédnépek falvaival mutatnak rokonságot, tehát feltehetően maguk is idegen etnikumnak adtak otthont. Ezt az értelmezést azonban nem lehet a Kárpát-medence egészére kiterjeszteni, mert a Polány helynevek kétségtelenül több rétegből tevődnek össze. Már Melich János felhívta a figyelmet arra, hogy a Felvidék keleti részén, a Tiszántúlon és Erdélyben gyakori a *Polyána* – alakváltozataiban: *Polyán* és *Poján* – helynév, amely kétségtelenül szláv, illetve szláv eredetű román helynév, s csak a 14. század közepétől szerepel a forrásokban (MELICH 1929 163–164.). A helynevek között bizonyára van személynévi eredetű is, ilyen lehet a Gömör megyei *Polánfalva* más néven *Al-*

sófalva (Šafarikovo, Szlovákia), melynek kialakulása a 14. század elejére tehető (bár szempontunkból elgondolkodtató, hogy a falu közelében a *Strázsa* helynév is feltűnik!) (KISS 1988 I. 78.; ILA 1976 I. 66.). Van egészen késői helynévi példa is, mint az egykor Vas vármegyéhez tartozó *Polányfalva* (Podler, Ausztria), amely a 20. század elején – a horvát *Poljanec* név alapján – hivatalos névadással kapta magyar nevét (KISS 1988 II. 360.).

A dunántúli Polány helynevek azonban így sem tekinthetők elszigetelt jelenségnek, erre a legjobb példa a Torda megyei *Aranyospolyán* (Poiana, ma Torda/Turda város része, Románia), amely 1289–1291-ben *Polan-*

teluk néven szerepel azon birtokok között, amelyet az Aranyosszék alapját megvető kézdi székelyek kaptak meg (RegArp No. 3534, 3712.). A terület a tatárjárás alatt ugyan elpusztult – éppen ezért kerültek ide a székelyek –, de feltételezhető, hogy helynevei legalább részben tovább éltek. Ezek közé tartozhat a korai határvármegye központja, Tordavár mellett fekvő Polány is (a helynév *-telek* utótagja – amely az adományban felsorolt helynevekben többször is feltűnik – minden bizonynyal elpusztult faluhelyre utal).

A Polány helynevek egy része tehát minden bizonynyal etnikumot jelölt. Bár a *polány* népnév a szláv

körében elterjedt volt, s a lengyel államot megszervező törzs és egy jelentősebb keleti szláv népesség mellett kisebb népcsoportokat is jelölt (SISS IV. 181–183.; SULISZ 1971 264.), esetünkben épen a Sorokpolány mellett feltűnő *Lengyel* helynév valószínűsíti, hogy a magyarországi helynévi adatok ezen csoportja lengyel népességre utal. Ennek a népességnek a falvai feltehetően a katonai segédnépek településeinek sorába tartoznak, melyek között – mint arra már korábban Györffy György is rámutatott – nemcsak keleti és északi népeket kell keresnünk, hanem nyugati szlávokat is (GYÖRFFY 1959 31.).

KISS GÁBOR–KUSTÁR ÁGNES–ZÁGORHIDI CZIGÁNY BALÁZS

9. ÖSSZEFOGLALÁS

A RÉGÉSZETI, EMBERTANI, NYELVÉSZETI ÉS TÖRTÉNETI EREDMÉNYEK ALAPJÁN

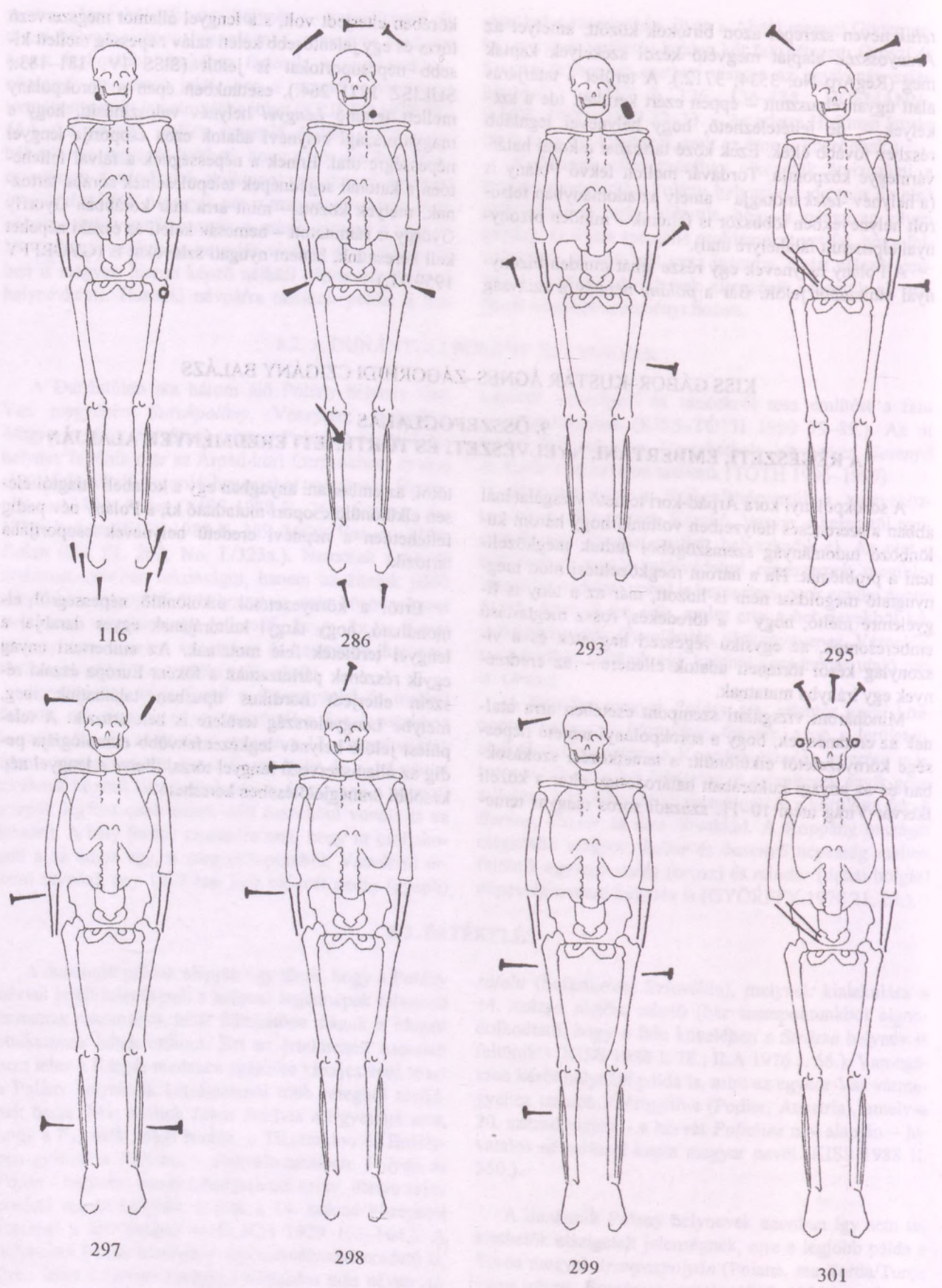
A sorokpolányi kora Árpád-kori temető vizsgálatánál abban a szerencsés helyzetben voltunk, hogy három különböző tudományág szemszögéből tudtuk megközelíteni a problémát. Ha a három megközelítési mód megnyugtató megoldást nem is hozott, már az a tény is figyelemre méltó, hogy – a töredékes, rossz megtartású embercsontok, az egysíkú régészeti hagyaték és a viszonylag késői történeti adatok ellenére – az eredmények egy irányba mutatnak.

Mindhárom vizsgálati szempont esetében arra utalnak az eredmények, hogy a sorokpolányi temető népessége környezetétől elkülönült: a temetkezési szokásokban és az anyagi kultúrában határozottan eltér a közeli Ikervár–Virág utcai 10–11. századi soros magyar teme-

tőtől, az embertani anyagban egy a korabeli átlagtól élesen elkülönülő csoport mutatható ki, a Polány név pedig feltehetően a népnévi eredetű helynevek csoportjába tartozik.

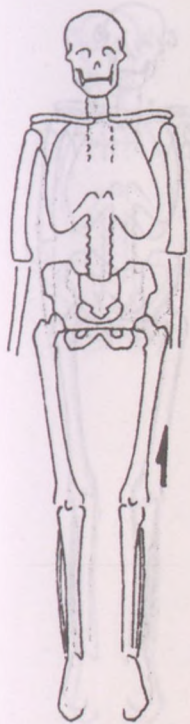
Erről a környezetétől elkülönülő népességről elmondható, hogy tárgyi kultúrájának egyes darabjai a lengyel területek felé mutatnak. Az embertani anyag egyik részének párhuzamait a főként Európa északi részein elterjedt nordikus típusban találhatjuk meg, melybe Lengyelország területe is beletartozik. A települést jelölő helynév legkézenfekvőbb etimológiája pedig az államszervező lengyel törzs, illetve a lengyel nép későbbi önmejelölésében kereshető.

SOROKPOLÁNY-BEREKALJA

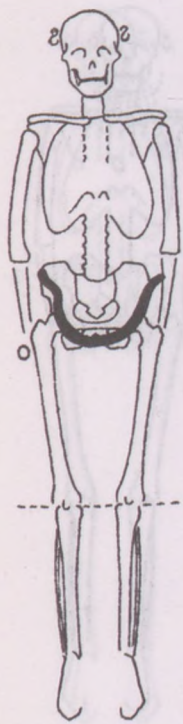

71. kép: Sorokpolány-Berekalja, Kápolnai út. Csontvázlapok – A koporsószegek elhelyezkedése

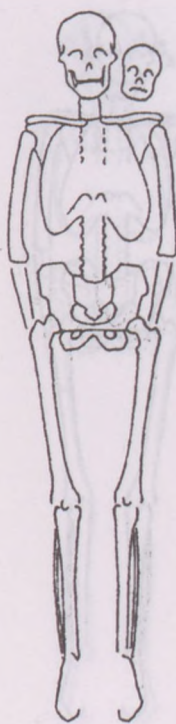
SOROKPOLÁNY-BEREKALJA

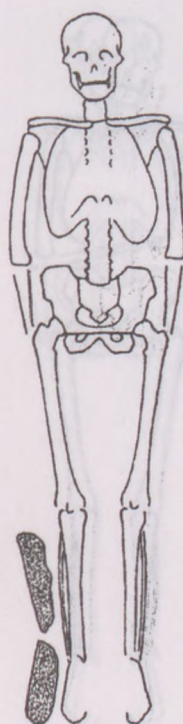
5

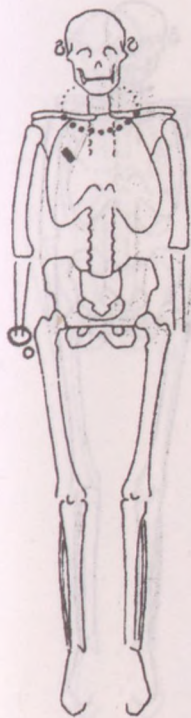
16

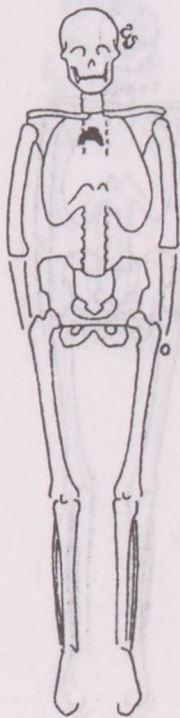
152

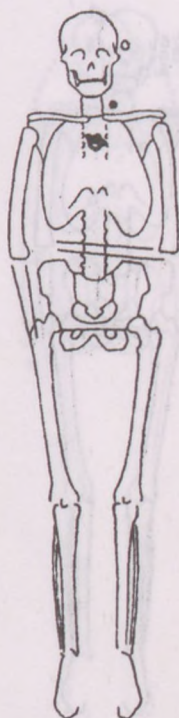
221

1

72

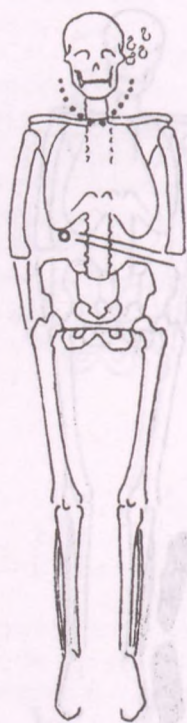
115

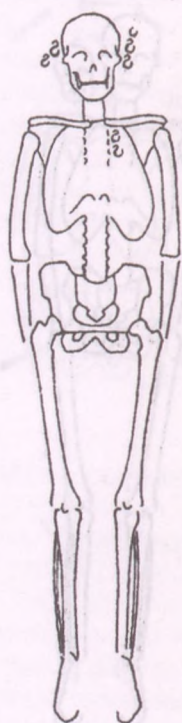
150

72. kép: Sorokpolány-Berekalja, Kápolnai út. Csontvázlapok – Az ékszerek és egyéb tárgyak elhelyezkedése

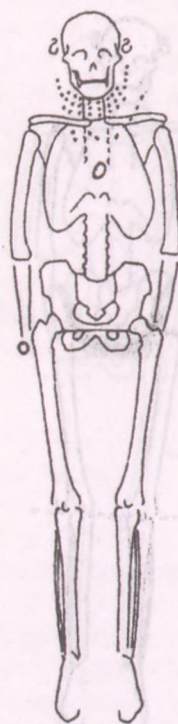
SOROKPOLÁNY-BEREKALJA

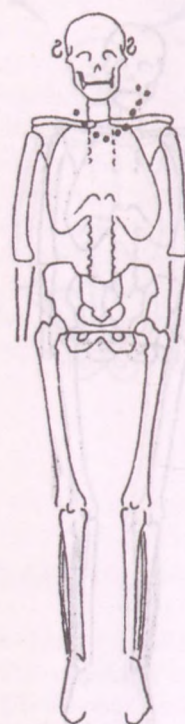
141

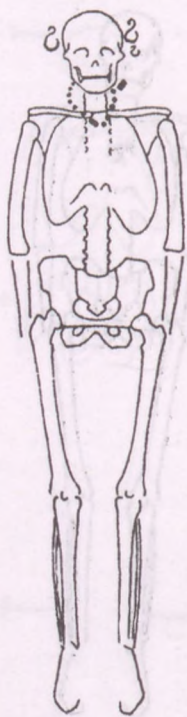
144

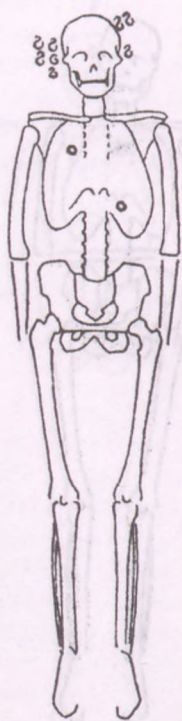
166

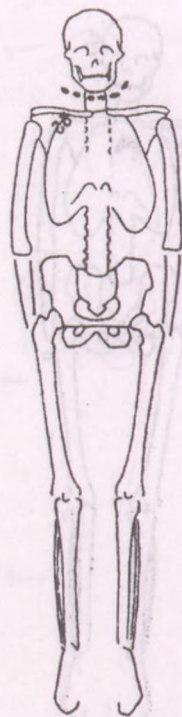
223

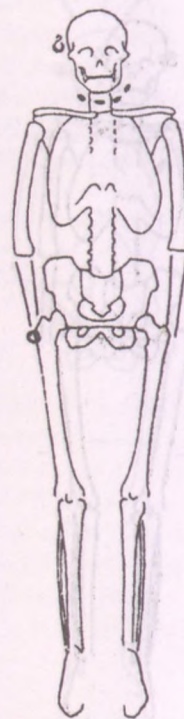
229

242

265

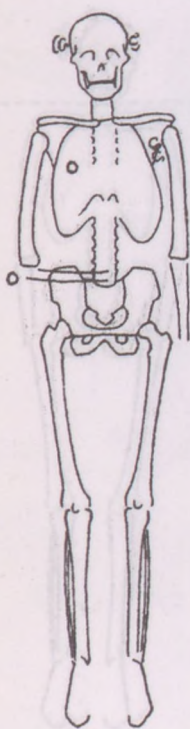
289

73. kép: Sorokpolány-Berekalja, Kápolnai út, Csontvázlapok – Az ékszerek elhelyezkedése

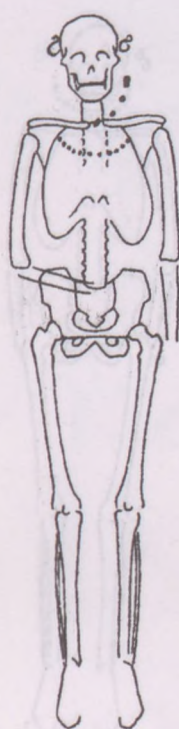
SOROKPOLÁNY-BEREKALJA

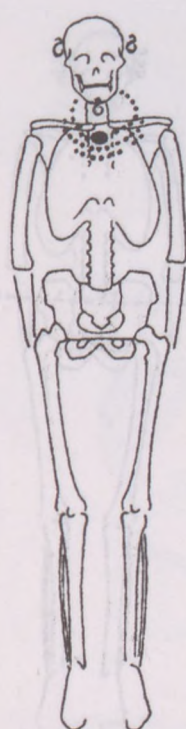
II

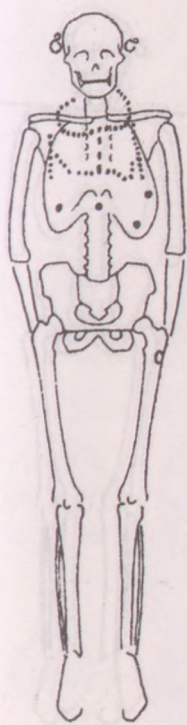
22

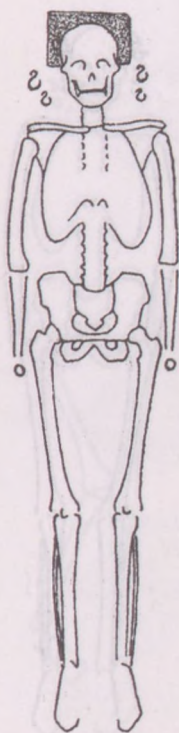
35

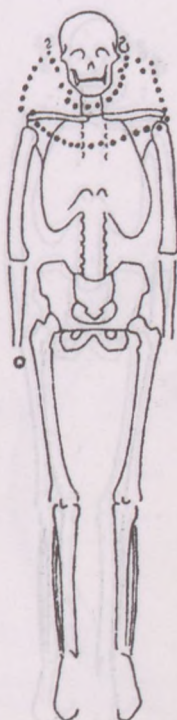
43

66

99

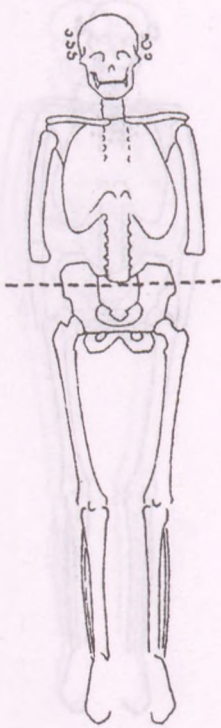
112

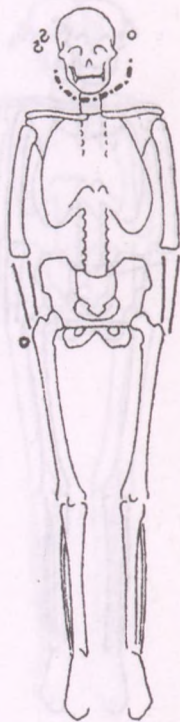
132

74. kép: Sorokpolány-Berekalja, Kápolnai út. Csontvázlapok – Az ékszerek és egyéb tárgyak elhelyezkedése

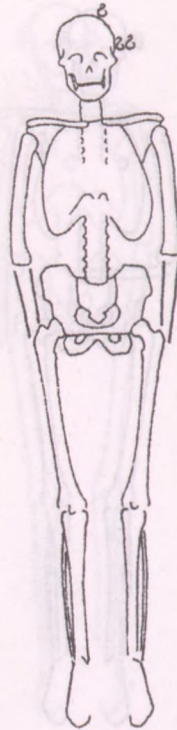
SOROKPOLÁNY-BEREKALJA

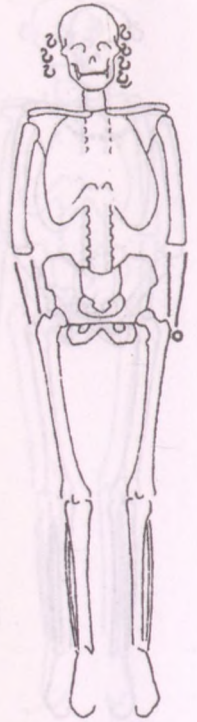
185

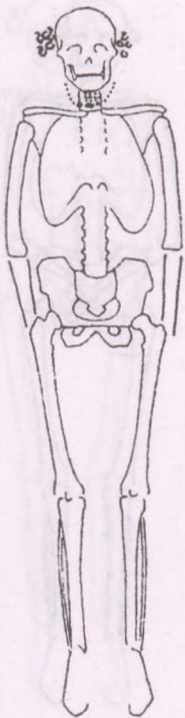
204

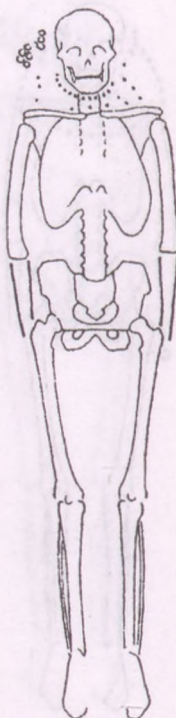
222

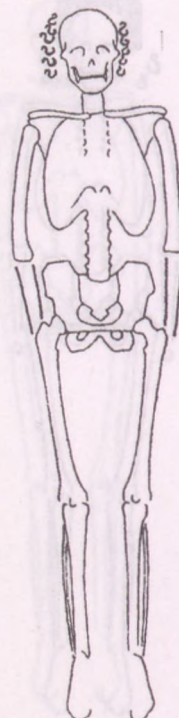
230

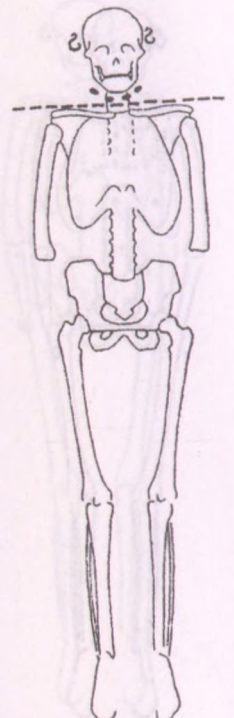
238

244

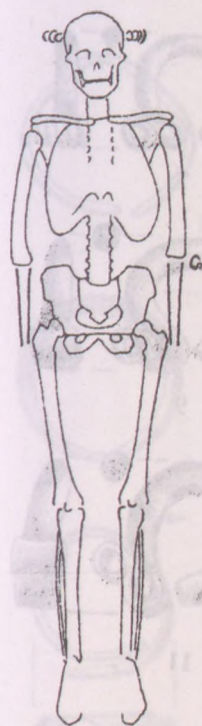
245

304

75. kép: Sorokpolány-Berekalja, Kápolnai út. Csontvázlapok – Az ékszerek elhelyezkedése

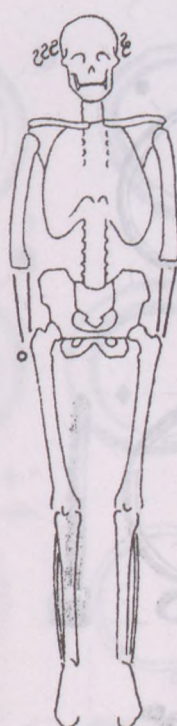
SOROKPOLÁNY-BEREKALJA

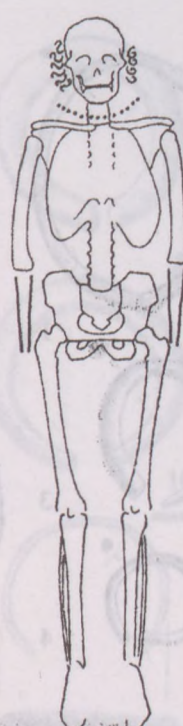
20

50

60

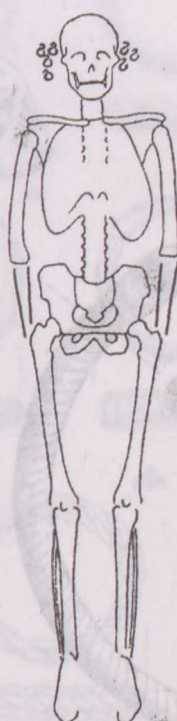
111

124

149

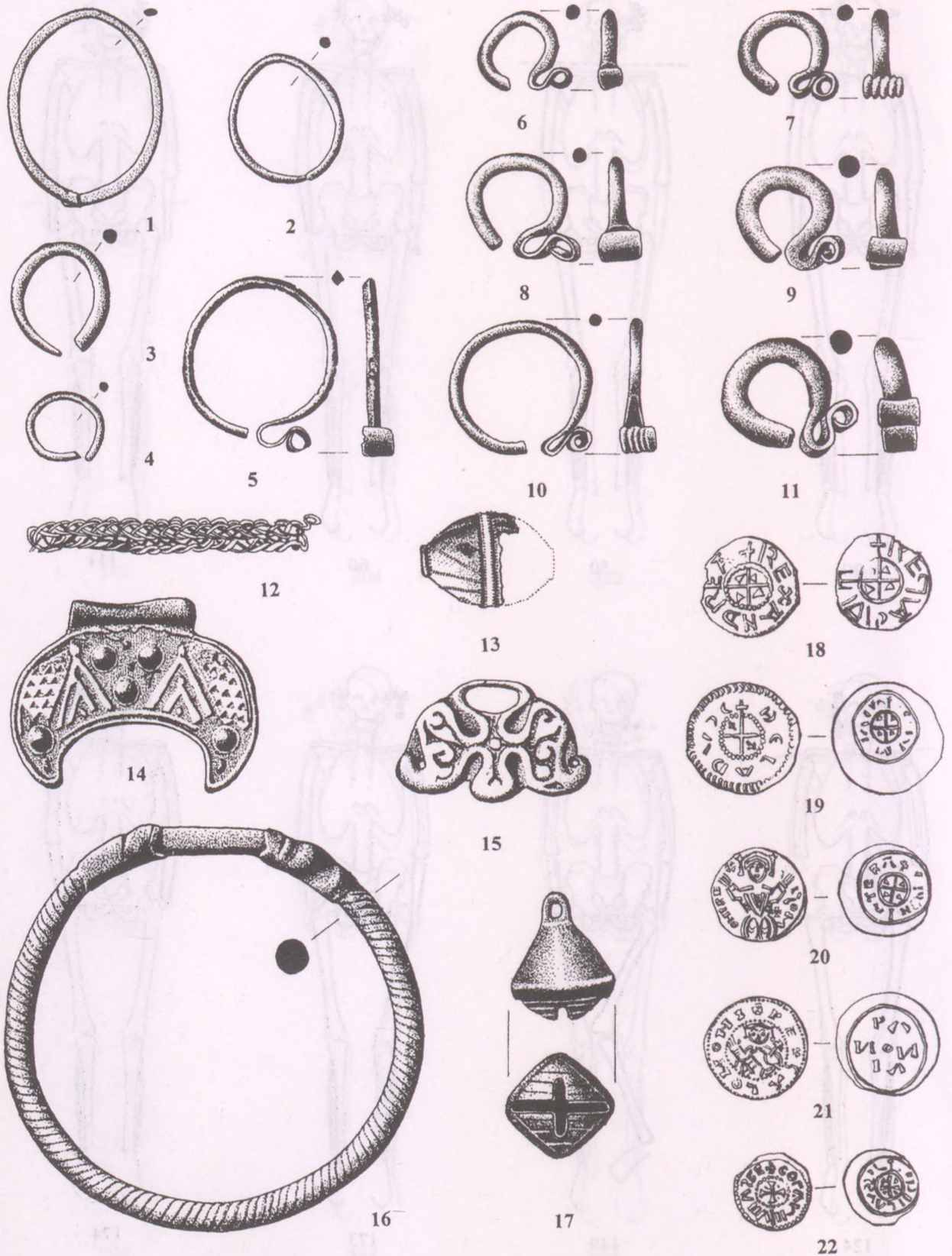
173

174

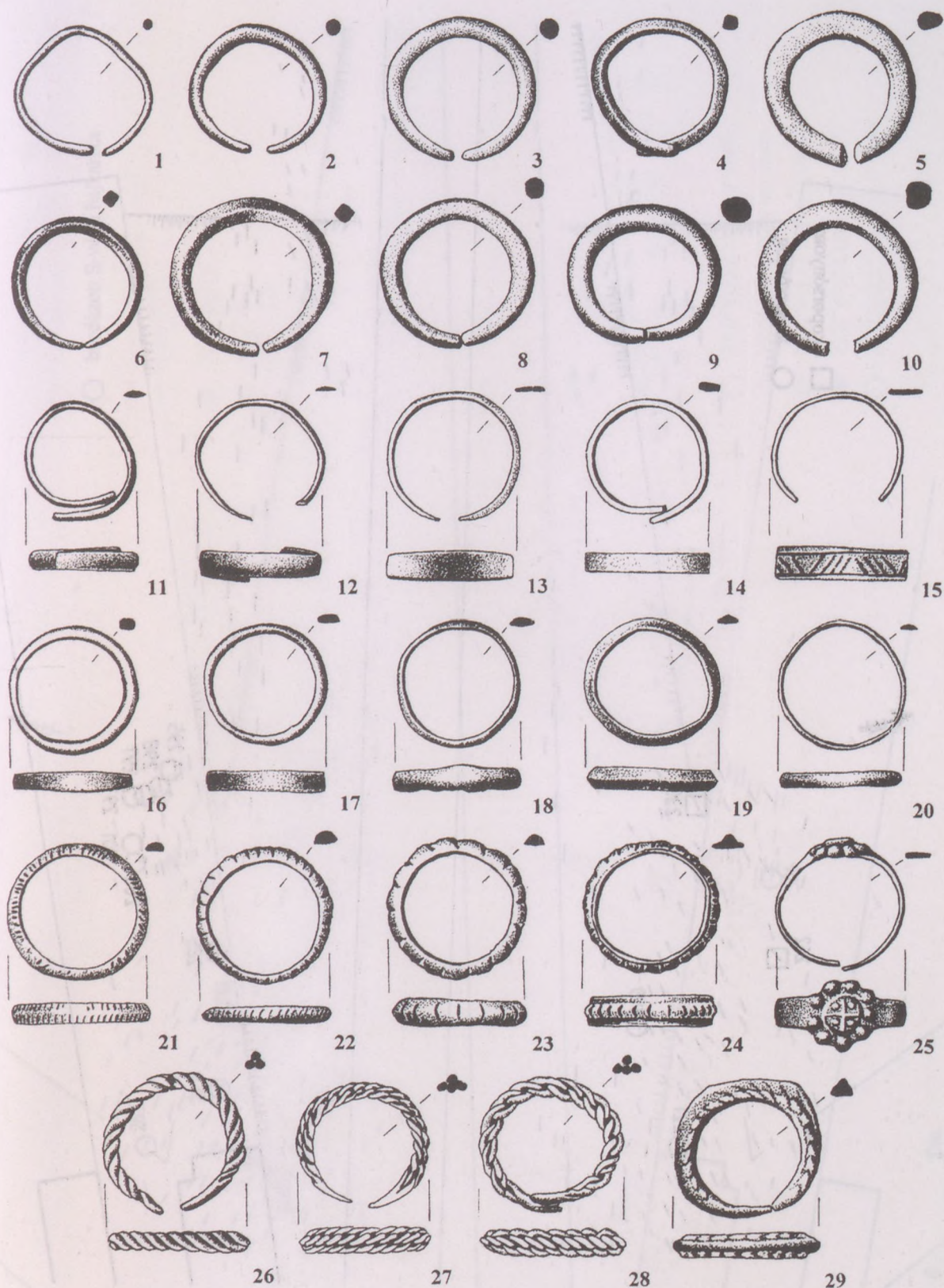
76. kép: Sorokpolány-Berekalja, Kápolnai út. Csontvázlapok – Az ékszerek elhelyezkedése

SOROKPOLÁNY-BEREKALJA

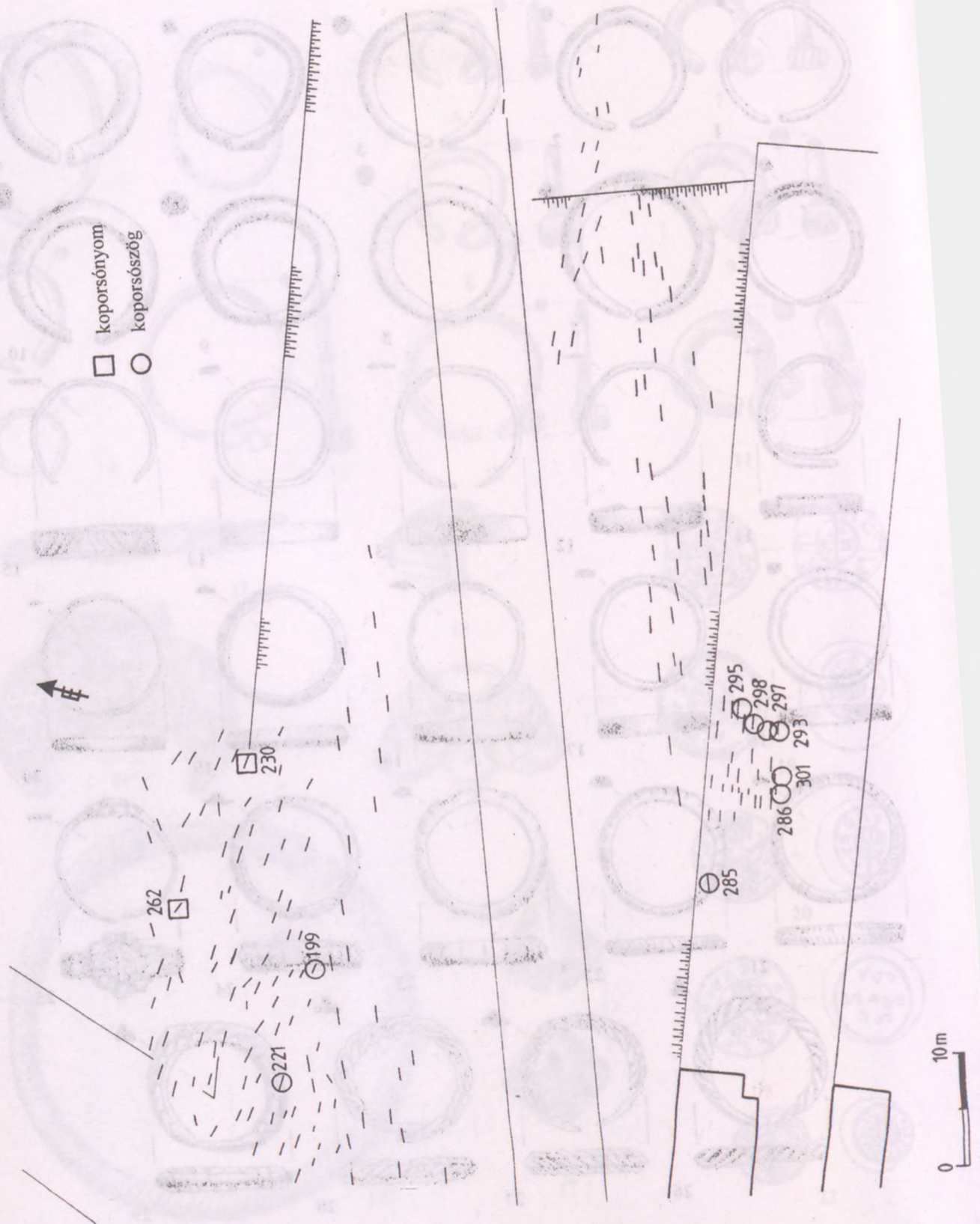
77. kép: Sorokpolány-Berekalja, Kápolnai út. A hajkarikák, egyéb ékszerek és érmék típusai (1:1)

SOROKPOLÁNY-BEREKALJA

78. kép: Sorokpolány-Berekalja, Kápolnai út. A gyűrűk típusai (1:1)

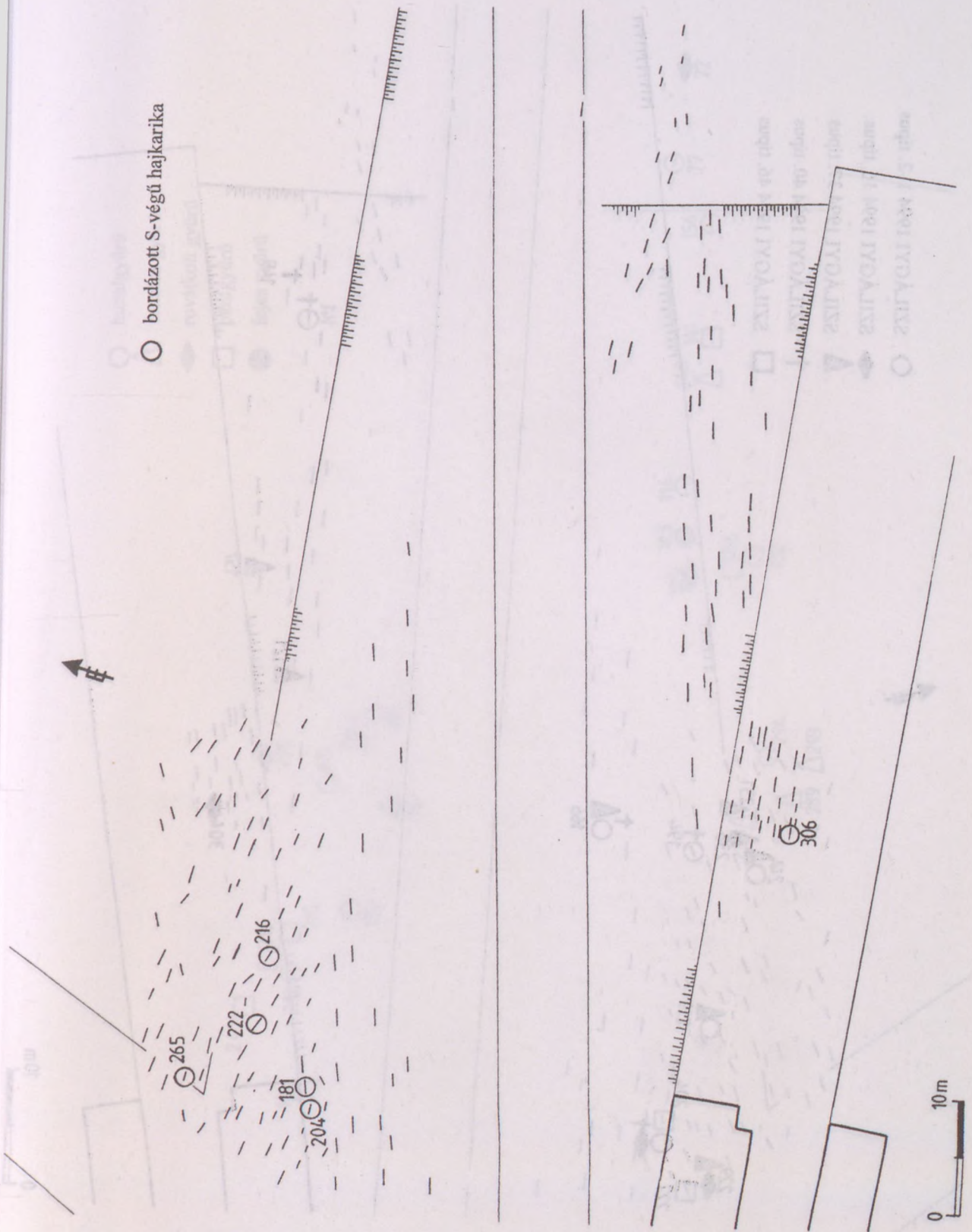
SOROKPOLÁNY-BEREKALJA

79. kép: Sorokpolány-Berekalja, Kápolnai út. Értelmezett temetőterkép (1:500) – Koporsók

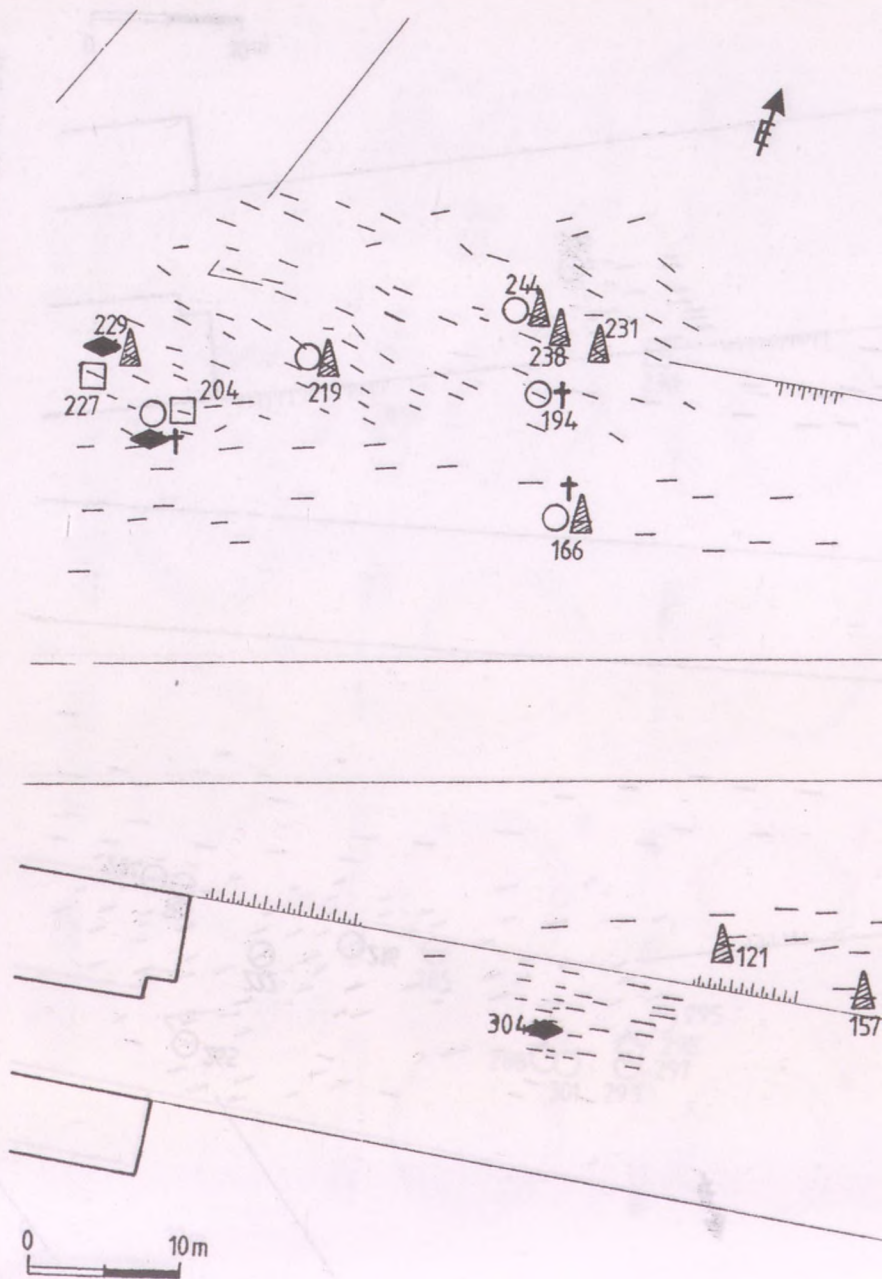
SOROKPOLÁNY-BEREKALJA

○ bordázott S-végű hajkarika

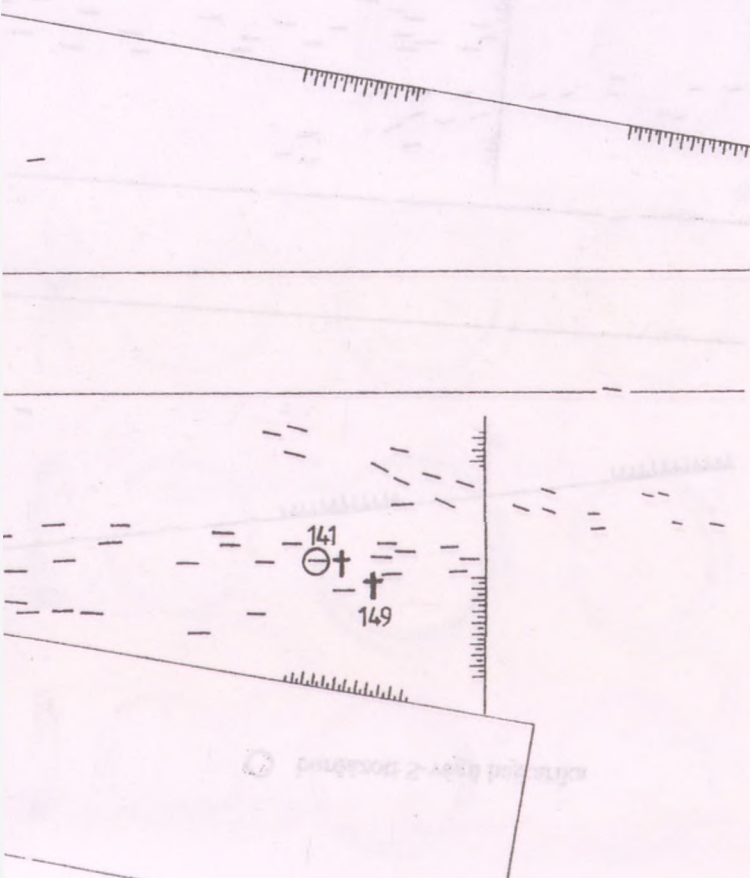

80. kép: Sorokpolány-Berekalja, Kápolnai út. Értelmezett temetőterkép (1:500) – Bordázott S-végű hajkarikák

81. kép: Sorokpolány-Berekalja, Kápolnai út. Értelmezett temetőterkép (1:500) – Gyöngyök

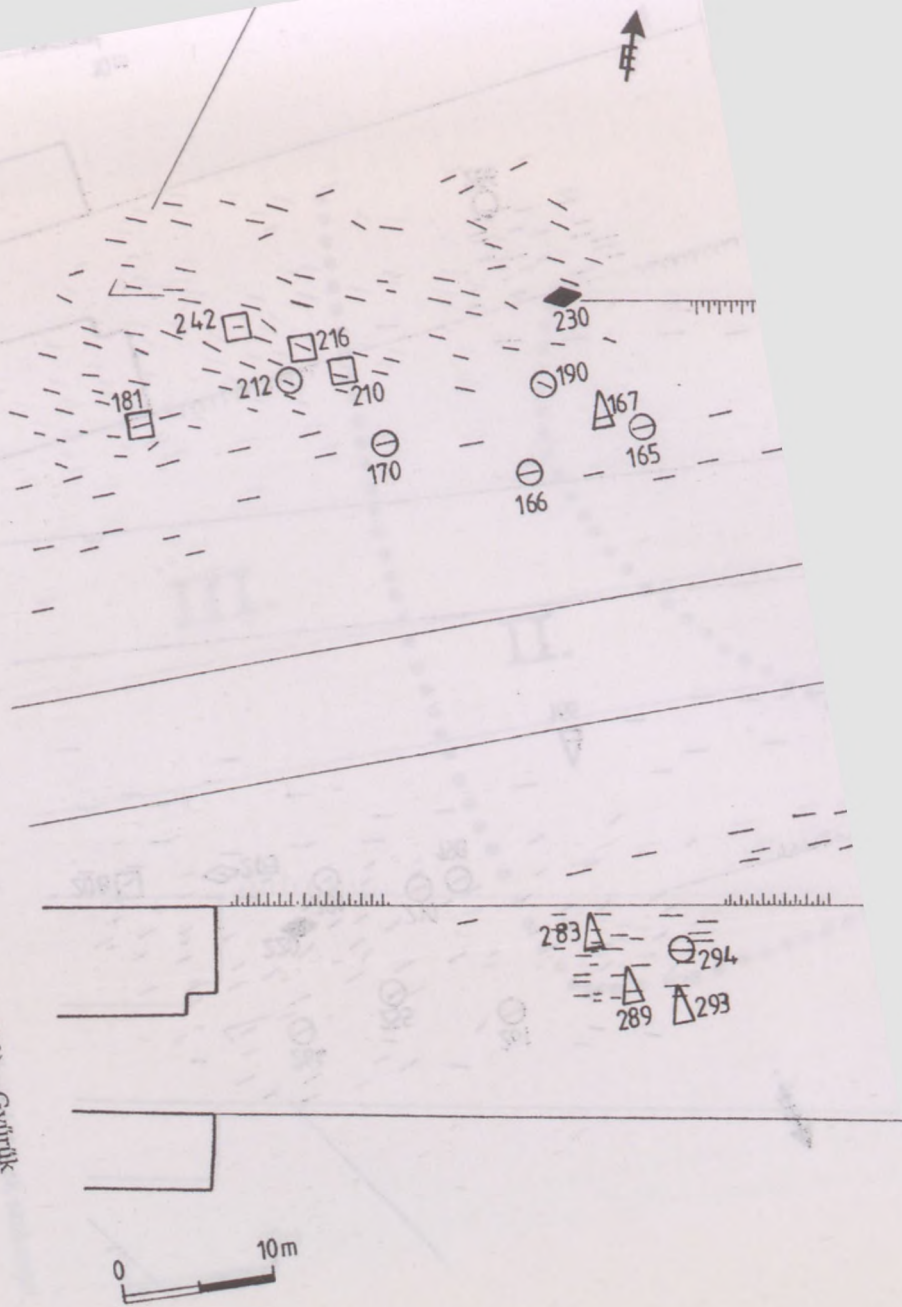
- SZILÁGYI 1994 1-2. típus
- ◆ SZILÁGYI 1994 16. típus
- ▲ SZILÁGYI 1994 37. típus
- † SZILÁGYI 1994 40. típus
- SZILÁGYI 1994 46. típus

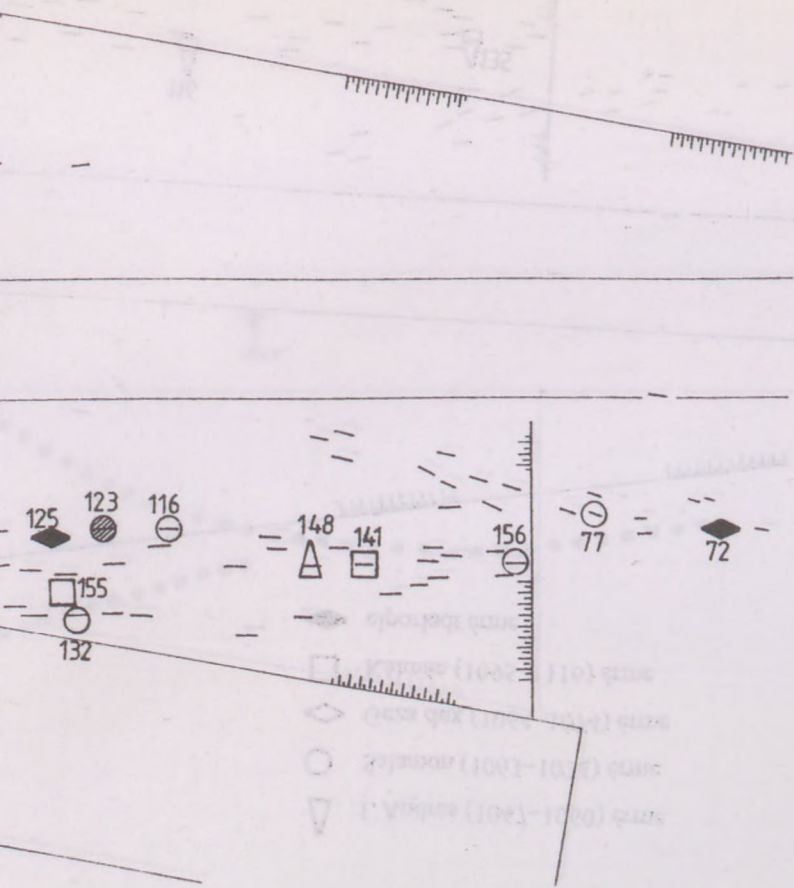
SOROKPOLÁNY-BEREKALJA

Magyar Nemzeti Múzeum

82. kép: Sorokpolány-Berekalja, Kápolnai út. Értelmezett temetőterkép (1:500) – Gyűrtük

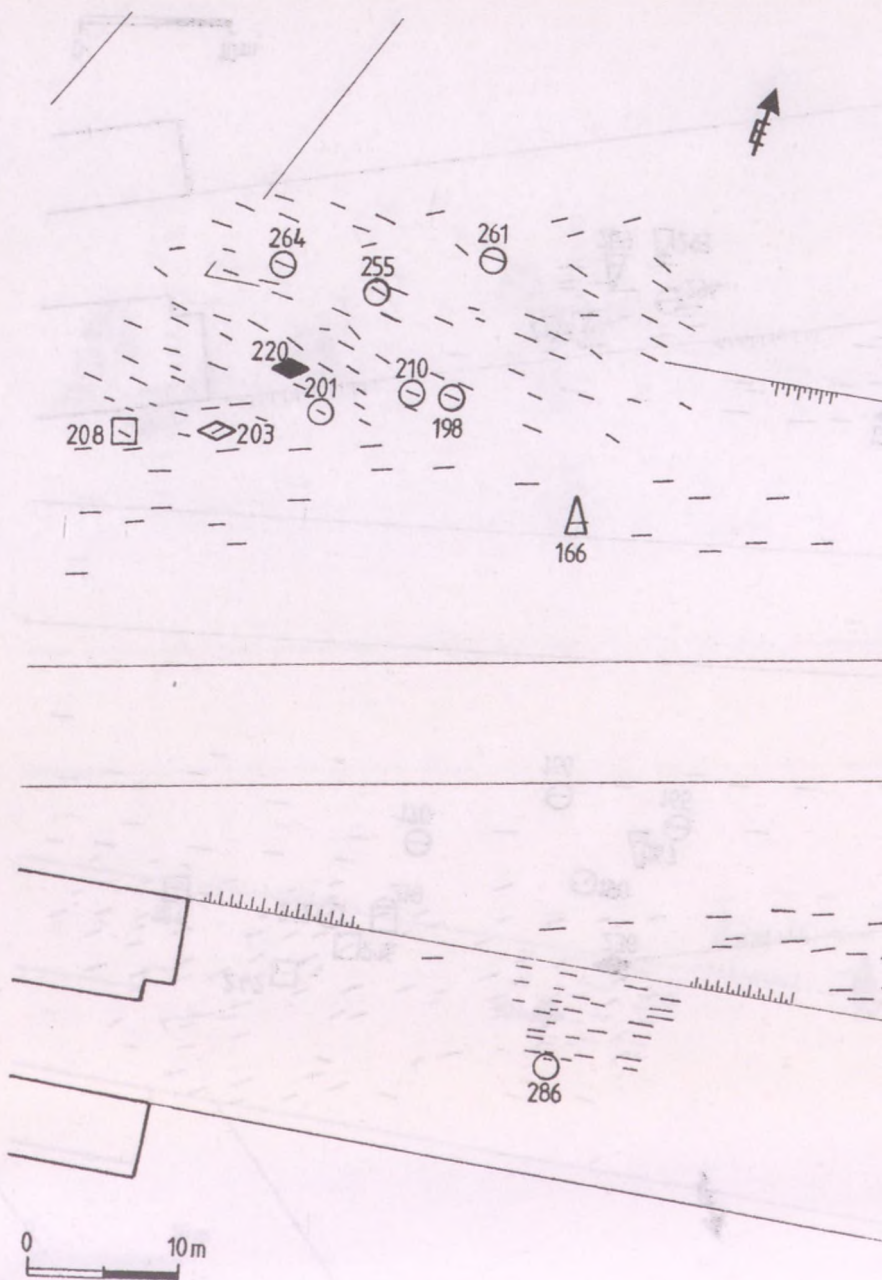

- huzalgyűrű
- △ fonatos gyűrű
- ◆ rovátkolt gyűrű
- pántgyűrű
- fejes gyűrű

SOROKPOLÁNY-BEREKALJA

83. kép: Sorokpolány-Berekalja, Kápolnai út. Értelmezett temetőterkép (1:500) – Érmék

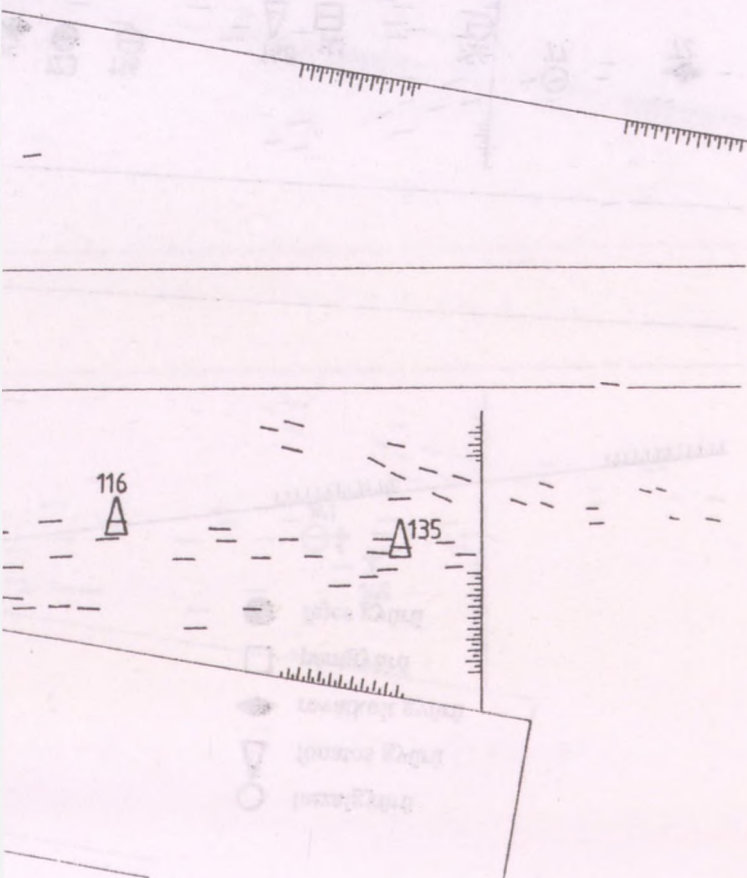
△ I. András (1047–1060) érme

○ Salamon (1063–1074) érme

◇ Géza dux (1064–1074) érme

□ Kálmán (1095–1116) érme

◆ elporladt érme

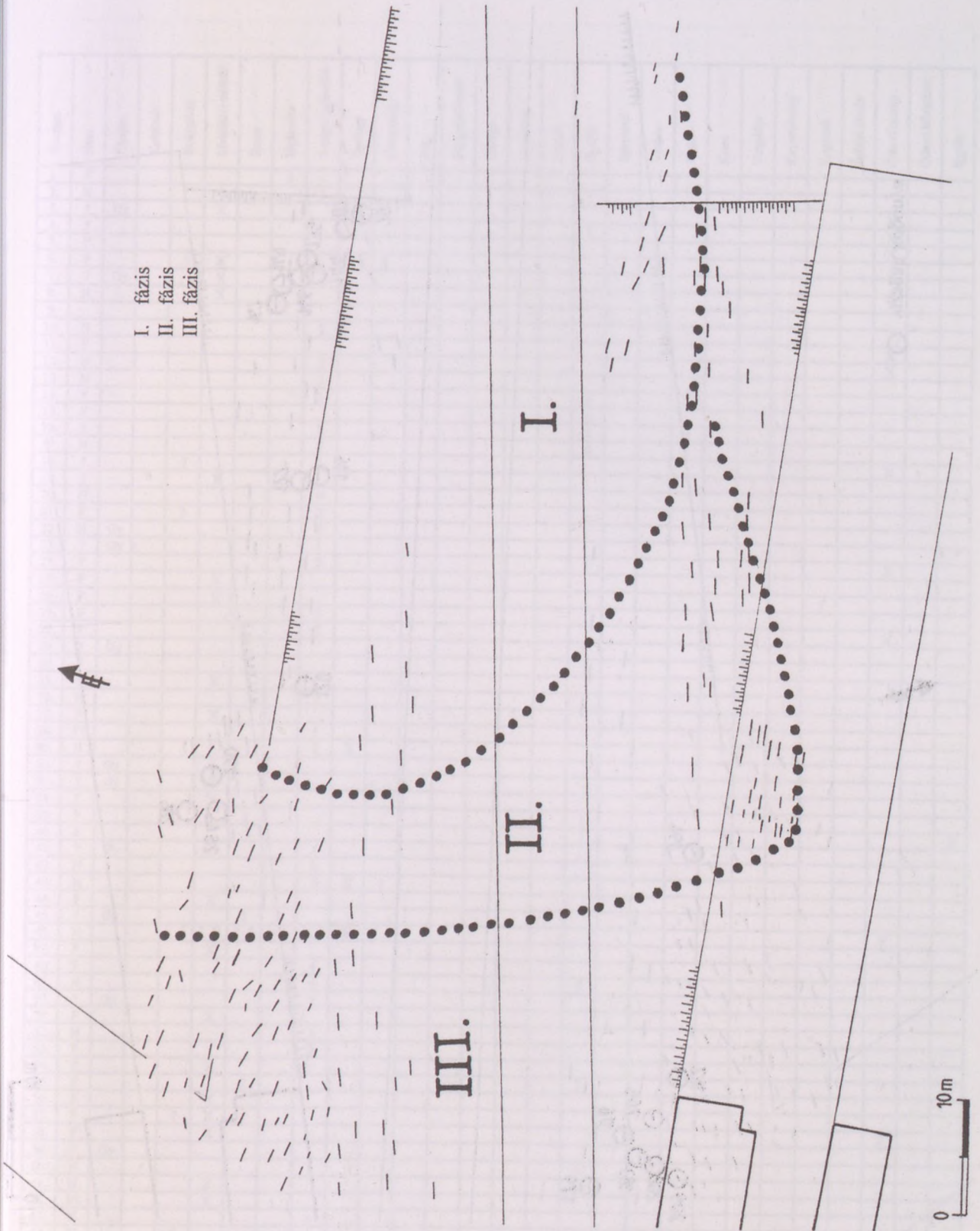

SOROKPOLÁNY-BEREKALJA

SOROKPOLÁNY-BEREKALJA

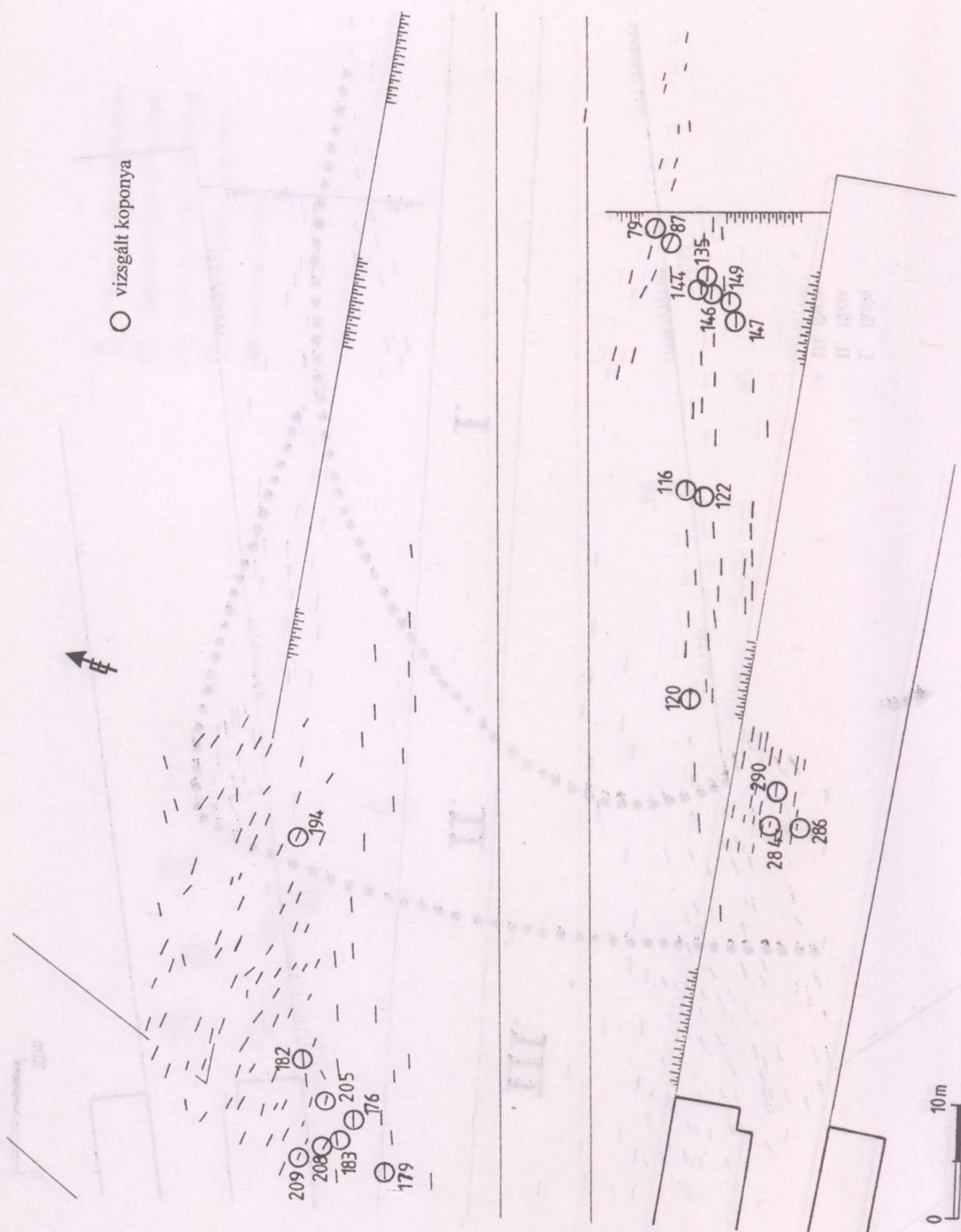
IX. A TEMETŐ SZARVAINAK ÖSSZEKÖZÖLTŐ TÁBLÁZATA

- I. fázis
- II. fázis
- III. fázis

84. kép: Sorokpolány-Berekalja, Kápolnai út. Értelmezett temetőterkép (1:500). – A temető fejlődésének szakaszai

SOROKPOLÁNY-BEREKALJA

85. kép: Sorokpolány-Berekalja, Kápolnai út. Értelmezett temetőterkép (1:500) – A temető vizsgált koponyái

SOROKPOLÁNY-BEREKALJA

10. A TEMETŐ SÍRJAINAK ÖSSZEHASONLÍTÓ TÁBLÁZATA

Sorszám	Nem	Életkor	Ketfőssír	Bolygatott	Melléklet nélkül	Érme	Hajkarika	S-vegyű hajkarika	Gyöngy	Fémgyöngy	Fog	Függeszőveret	Csörgő	Nyakklánc	Lamella	Gyűrű	Karparec	Vaskés	Sarló	Kova	Vaspálca	Koporsószege	Koporsó	Óskori fibula	Óskori eserép	Óskori kőszék	Egyéb
1.	F						2																				
2.	N							1								1											
3.	?	Gy			X																				X		
4.	F															1									X		
5.	F																	1							X		
6.	F			?	X																				X		
7.	?	Gy			X																				X		
8.	N				X																				X		
9.																											
10.	N							2																			
11.	F																								X		
12.	N							2																	X		
13.	N							2																			
14.	F							1								1											
15.	F					1										1											
16.	F							2								1			1								
17.	N							2								2											
18.	?			?			1	1																	X		
19.	?				X																						
20.	N							9																			
21.	F			?				2																			
22.	N	Gy				1		6								1											
23.	?	Gy						1																			
24.	?							2								1									X		
25.	F				X																						
26.	F				X																						
27.	F							1								1											
28.	F							2																			
29.	?	Gy														1											
30.	F															1											
31.	F				X																						
32.	N							2								1											
33.	F				X																						
34.	F?							1																			
35.	N							2	X																		
36.	?	Gy			X																						
37.	?	Gy			X																						
38.	F				X																						
39.	F					1										1											
40.	F															1											X
41.	?	Gy			X																						
42.	N							1																			
43.	N							3	X	1																	
44.	F				X																						
45.	?	Gy				1																					
46.	N								X																X		
47.	F				X																						
48.	F							4																			
49.	N							4								3											
50.	?	Gy						9																			
51.	F				X																						
52.	N							5																			
53.	F							2																			
54.	F				X																						
55.	F					2										1											
56.	F				X																						
57.	F			?	X																						
58.	F				X																				X		
59.	?	Gy						1																			
60.	N							5								1											
61.	N				X																						
62.	F?				X																						
63.	N							4																			
64.	N			X				1																	X		
65.	F				X																						

SOROKPOLÁNY-BEREKALJA

ATYAI RÖLŐTŐI (MOLÁRÉSZRŐ) ZAVARLÁSOK ÖTÖMÉT A 91

Sírszám	Nem	Életkor	Kettőssír	Bolygatott	Melléklet nélkül	Érme	Hajkarika	S-végű hajkarika	Gyöngy	Fémgyöngy	Fog	Függesztőveret	Csörgő	Nyaklánc	Lunula	Gyűrű	Karperec	Vaskés	Sarló	Kova	Vaspálca	Koporsószeg	Koporsó	Óskori fibula	Óskori cserép	Óskori kőeszköz	Egyéb	
66	N																											
67	N							2									1									X		X
68	F							2	X								1									X		X
69	F							1																	X	X		X
70	F																								X	X		X
71	N															1												
72	N	Gy						2								1												
73	F															1												
74	F															1										X		X
75	F							1																				
76	?	Gy						1																				
77	F															1												
78	F																											
79	F																											
80	F																											
81	F																									X		
82	?	Gy																										
83	F																											
84	N																											
85	F																											
86	F																											
87	N																											
88	F																											
89	N																											
90	F																											
91	N																5											
92	N							3																				
93	?							2																		X		
94	F																											
95	F																											
96	?	Gy																										
97	F																											
98	F																1											
99	N																2											
100	F																											
101	N																											
102	F							1								1												
103	F																											
104	F																											
105	F																											
106	F																											
107	F																											
108	F																											
109	F																											
110	F																1											
111	N?	Gy						10	X																			
112	N							1	X							1												
113	?	Gy																										
114	?	Gy						3																				
115	N																											
116	F															1												
117	N																											
118	N																											
119	F																											
120	F																											
121	N																											
122	F																											
123	N																											
124	N	Gy																										
125	N	Gy																										
126	F																											
127	N	Gy																										
128	F																											
129	F																											
130	F																											

SOROKPOLÁNY-BEREKALJA

Sírszám	Nem	Életkor	Kettőssír	Bolygatott	Melléklet nélkül	Érme	Hajkarika	S-végű hajkarika	Gyöngy	Fémgyöngy	Fog	Függesztőveret	Csörgő	Nyaklánc	Lunula	Gyűrű	Karperec	Vaskés	Sarló	Kova	Vaspálca	Koporsószeg	Koporsó	Őskori fibula	Őskori cserép	Őskori kőeszköz	Egyéb	
131.	?	Gy			X			2								1												
132.	N							1																				
133.	N							1																				
134.	F				X																							
135.	F					1																						
136.	N							1																				
137.	F				X																							
138.	F				X																							
139.	N	Gy							X																			
140.	F				X																							
141.	N							4	X							1												
142.	N	Gy						2																				
143.	F				X																							
144.	N							7																				
145.	N							3																				
146.	F				X																							
147.	F				X																							
148.	F															1												
149.	N							2	X																			
150.	N	Gy																										
151.	F				X									1	1													
152.	NH? ?+Gy		X																									
153.	N?							2																				
154.	F	Gy			X												1											
155.	?	Gy						2									1											
156.	N							1	X																			
157.	N	Gy																										
158.	F				X																							
159.	F																											
160.	?	Gy			X																							
161.	F	Gy			X																							
162.	N	Gy			X																							
163.	F				X																							
164.	N							2																				
165.	F?								X							1												
166.	N							2								2												
167.	N							3								1												
168.	N							2								1												
169.	F				X																							
170.	F																1											
171.	F				X																							
172.	N							1																				
173.	N							7																				
174.	?							5																				
175.	F				X																							
176.	F				X											1												
177.	F																											
178.	N							1																				
179.	F				X																							
180.	F				X			2																				
181.	N															1												
182.	F				X																							
183.	F				X																							
184.	F				X																							
185.	N							4																				
186.	F	Gy			X																							
187.	F				X																							
188.	N							1																				
189.	N?	Gy						3																				
190.	N															2												
191.	F							1																				
192.	N																											
193.	F				X			2																				
194.	N								X																			

SOROKPOLÁNY-BEREKALJA

Sírszám	Nem	Életkor	Kettőssír	Bolygatott	Melléklet nélkül	Érme	Hajkarika	S-végű hajkarika	Gyöngy	Fémgyöngy	Fog	Függesztőveret	Csőrgő	Nyaklánc	Lunula	Gyűrű	Karperec	Vaskés	Sarló	Kova	Vaspálca	Koporsószeg	Koporsó	Óskori fibula	Óskori cserép	Óskori kőeszköz	Egyéb	
195.	N				X																							
196.	N																											
197.	F				X			2																				
198.	F					1																						
199.	N							1																				
200.	N				X			1																				
201.	N					1		1																				
202.	F				X																							
203.	F					1																						
204.	N						1	2	X																			
205.	?	Gy			X																							
206.	?	Gy			X																							
207.	F				X																							
208.	N?					1		3																				
209.	N							2																				
210.	N					1		3																				
211.	N	Gy						1																				
212.	F																											
213.	N				X																							
214.	F				X																							
215.	F?							2																				
216.	N							3																				
217.	N	Gy						2																				
218.	?	Gy																										
219.	N	Gy							X																			
220.	F					1																						
221.	F				X																							
222.	N							3																				
223.	N							2	X																			
224.	?	Gy			X																							
225.	N							2																				
226.	F				X																							
227.	N								X																			
228.	F				X																							
229.	N							3	X																			
230.	N							7																				
231.	N								X																			
232.	F				X						1																	
233.	F				X																							
234.	F				X																							
235.	N	Gy						2																				
236.	N?																											
237.	F				X			2																				
238.	N	Gy						9	X																			
239.	?	Gy			X																							
240.	?				X																							
241.	N	Gy						1																				
242.	N	Gy						7	X																			
243.	F																											
244.	N	Gy			X																							
245.	N	Gy						11	X																			
246.	?				X																							
247.	?				X																							
248.	F				X																							
249.	?				X																							
250.	N				X			3																				
251.	N							2																				
252.	?	Gy			X																							
253.	N							2																				
254.	?				X																							
255.	?					1																						
256.	?				X																							
257.	N							1																				
258.	?	Gy			X																							
259.	N				X																							
260.	F				X																							

SOROKPOLÁNY-BEREKALJA

Sírszám	Nem	Életkor	Kettőssír	Bolygatott	Melléklet nélkül	Érme	Hajkarika	S-végű hajkarika	Gyöngy	Fémgyöngy	Fog	Függesztőveret	Csörgő	Nyaklánc	Lumula	Gyűrű	Karperec	Vaskés	Sarló	Kova	Vaspálca	Koporsószeg	Koporsó	Őskori fibula	Őskori cserép	Őskori kőeszköz	Egyéb
261.	F				X	1																					
262.	?				X																			X			
263.	F				X																						
264.	F					1																					
265.	N							2	X																		
266.	N				X			1																			
267.	N				X																						
268.	?	Gy			X																					1	
269.	?				X																						
270.	?				X																						
271.	F				X																						
272.	F	Gy			X																						
273.	?				X																						
274.	F				X																						
275.	F	Gy			X																						
276.	?				X																						
277.	F				X																						
278.	?	Gy		?	X																						
279.	N				X																						
280.	N				X																						
281.	N				X																						
282.	?	Gy			X																						X
283.	N				X																						
284.	F				X																						
285.	F				X																						
286.	F				X																						
287.	?	Gy			X																						
288.	?	Gy			X																						
289.	N				X																						
290.	F				X																						
291.	F				X																						
292.	F				X																						
293.	N				X																						
294.	F				X																						
295.	F				X																						
296.	?	Gy			X																						
297.	F				X																						
298.	F				X																						
299.	N				X																						
300.	F				X																						
301.	N				X																						
302.	F				X																						
303.	F				X																						
304.	N	Gy		X																							
305.	N				X																						
306.	N				X																						
307.	F				X																						
308.	F				X																						
309.	?	Gy			X																						
I	N	Gy																									
II	N																										
III	F																										

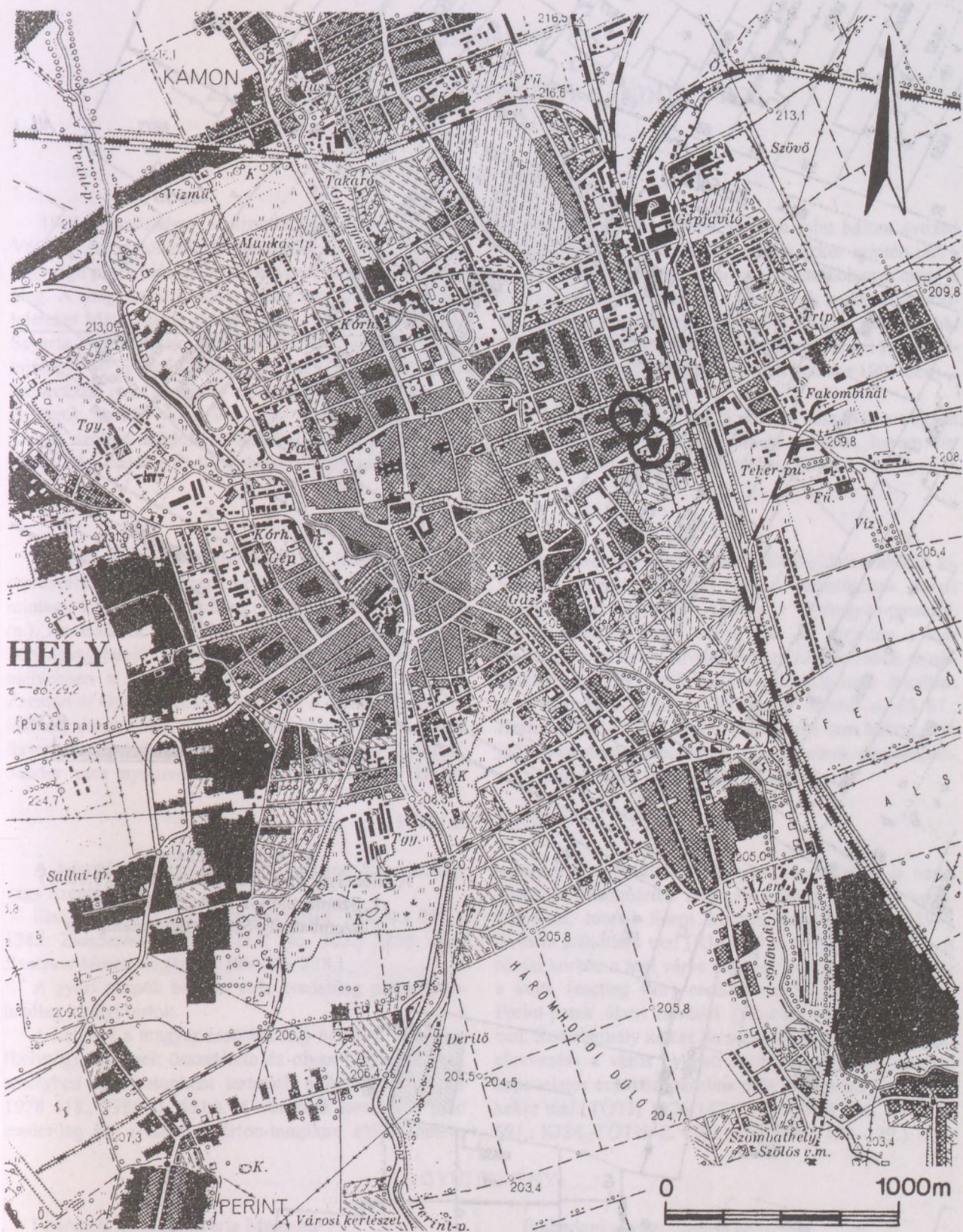
SOROKPOLÁNY-BEREKALJA

11. SÍRMUTATÓ A TEMETŐTÉRKÉPHEZ*
(2. melléklet)

1-70.	—	Hiányzik	151.	—	Hiányzik	205.	—	G/11	259.	—	M-N/13
71.	—	Z/4	152.	—	S-T/3	206.	—	G/11	260.	—	L/13
72.	—	Y/4	153.	—	V/4	207.	—	F/11	261.	—	K/13
73.	—	Y/4	154.	—	Q/3	208.	—	F/11	262.	—	K/13
74.	—	Y/4	155.	—	P/3	209.	—	F/11	263.	—	I-J/13
75.	—	X/4	156.	—	V/3	210.	—	J/11	264.	—	H/13
76.	—	WY/4	157.	—	P/3	211.	—	J/11	265.	—	H/13
77.	—	WY/4	158.	—	V/3	212.	—	I/11	266.	—	G/13
78.	—	W/4	159.	—	O/9	213.	—	I/11	267.	—	M/13-14
79.	—	V/4	160.	—	O-P/9	214.	—	I/11-12	268.	—	L/13
80.	—	V/4-5	161.	—	Q/9	215.	—	J-K/12	269.	—	L/14
81.	—	U/5	162.	—	N/9	216.	—	J/12	270.	—	J/14
82.	—	T/5	163.	—	M/9	217.	—	...*	271.	—	J/14
83.	—	U-V/5	164.	—	O/10	218.	—	I/12+I/12*	272.	—	I/14
84.	—	T/5	165.	—	N/10	219.	—	I/12	273.	—	H-I/14
85.	—	T/5	166.	—	L/10	220.	—	H-I/12	274.	—	G-H/14
86.	—	V/4	167.	—	M-N/10	221.	—	G/12	275.	—	I/14
87.	—	V/4	168.	—	Hiányzik	222.	—	H-I/12	276.	—	H/14
88-115.	—	Hiányzik	169.	—	L/10	223.	—	G/12	277.	—	H/14
116.	—	R/4	170.	—	J-K/10	224.	—	G/12	278.	—	Hiányzik
117.	—	Hiányzik	171.	—	J/10	225.	—	H/12	279.	—	L/3
118.	—	Hiányzik	172.	—	J/10	226.	—	F/12	280.	—	Hiányzik
119.	—	Hiányzik	173.	—	H-I/11	227.	—	F/12	281.	—	L/4
120.	—	N/4	174.	—	H/10	228.	—	G/12	282.	—	L/3-4
121.	—	N/4	175.	—	H-I/10	229.	—	F/12	283.	—	L/3
122.	—	R/4	176.	—	G/10	230.	—	M/12	284.	—	L/3
123.	—	Q/4	177.	—	Hiányzik	231.	—	M/12	285.	—	J/4
124.	—	O-P/4	178.	—	G/10	232.	—	L/12	286.	—	L/3
125.	—	P/4	179.	—	F/10	233.	—	G/12	287.	—	L/3
126.	—	O/4	180.	—	G-H/11	234.	—	M/12	288.	—	L/3
127.	—	L/4	181.	—	G/11	235.	—	F/12	289.	—	L/3
128.	—	M/4	182.	—	H/11	236.	—	N/12	290.	—	L/3
129.	—	S/4	183.	—	F/11	237.	—	L/12	291.	—	L/3
130.	—	Q/3	184.	—	G/10	238.	—	L/12	292.	—	M/3
131.	—	S/4	185.	—	E-F/9+F/11*	239.	—	K/12	293.	—	M/2
132.	—	P-Q/3	186.	—	...*	240.	—	I/12	294.	—	M/3
133.	—	T/4	187.	—	F/10	241.	—	I/12	295.	—	M/3
134.	—	S/4	188.	—	Hiányzik	242.	—	M/12	296.	—	M/3
135.	—	U-V/4	189.	—	Hiányzik	243.	—	L-M/12	297.	—	M/2-3
136.	—	O-P/4	190.	—	M/11	244.	—	L/12	298.	—	M/3
137.	—	S/3	191.	—	M/11	245.	—	K/12	299.	—	Hiányzik*
138.	—	P/4	192.	—	L/11	246.	—	J/12	300.	—	L/3
139.	—	P/3	193.	—	L/11	247.	—	I/12-13	301.	—	L/3
140.	—	P/4 + Q/4*	194.	—	L/11	248.	—	H/13	302.	—	L/3
141.	—	T/3-4	195.	—	K-L/12	249.	—	H/12	303.	—	L/3
142.	—	O/4	196.	—	K/11	250.	—	G-H/12	304.	—	K-L/3
143.	—	N/4	197.	—	N/11	251.	—	G/13	305.	—	K-L/3
144.	—	U/4	198.	—	K/11	252.	—	M-N/13	306.	—	K-L/3
145.	—	U-V/4	199.	—	I/11	253.	—	L-M/13	307.	—	M/3
146.	—	U/3	200.	—	J/12	254.	—	J/13	308.	—	K/4
147.	—	U/3	201.	—	I/11	255.	—	J/13	309.	—	K/4
148.	—	T/4	202.	—	H/11	256.	—	H/14	310.	—	K/3*
149.	—	U/3	203.	—	G/11	257.	—	H/13			
150.	—	U/3	204.	—	G/11	258.	—	G/13			

* A meglevő részletekből rekonstruált temetőtérkép 204 sírt tüntet fel, azaz 109 sír hiányzik róla (a 1-70, 88-115, 117-119, 151, 168, 177, 188, 189, 278, 280, és 299. sír), azonban két darab szám nélkül sír szerepel rajta (X/4 és X/6). A térkép továbbá két 140. sírt (P/4 és Q/4), és egy a sírlapok között nem szereplő 310. sírt (K/3) tüntet fel. Két további esetben a nyilvánvaló tévedés könnyen korrigálható, hiszen a két 185. sír (E-F/9 és F/11) egyike nyilván a hiányzó 186. sír, míg a két 218. sír (mindkettő I/12) egyike a hiányzó 217. sír lehet. Kérdés persze, hogy ezek közül a sírok közül a temetőtérképen melyik-melyik!

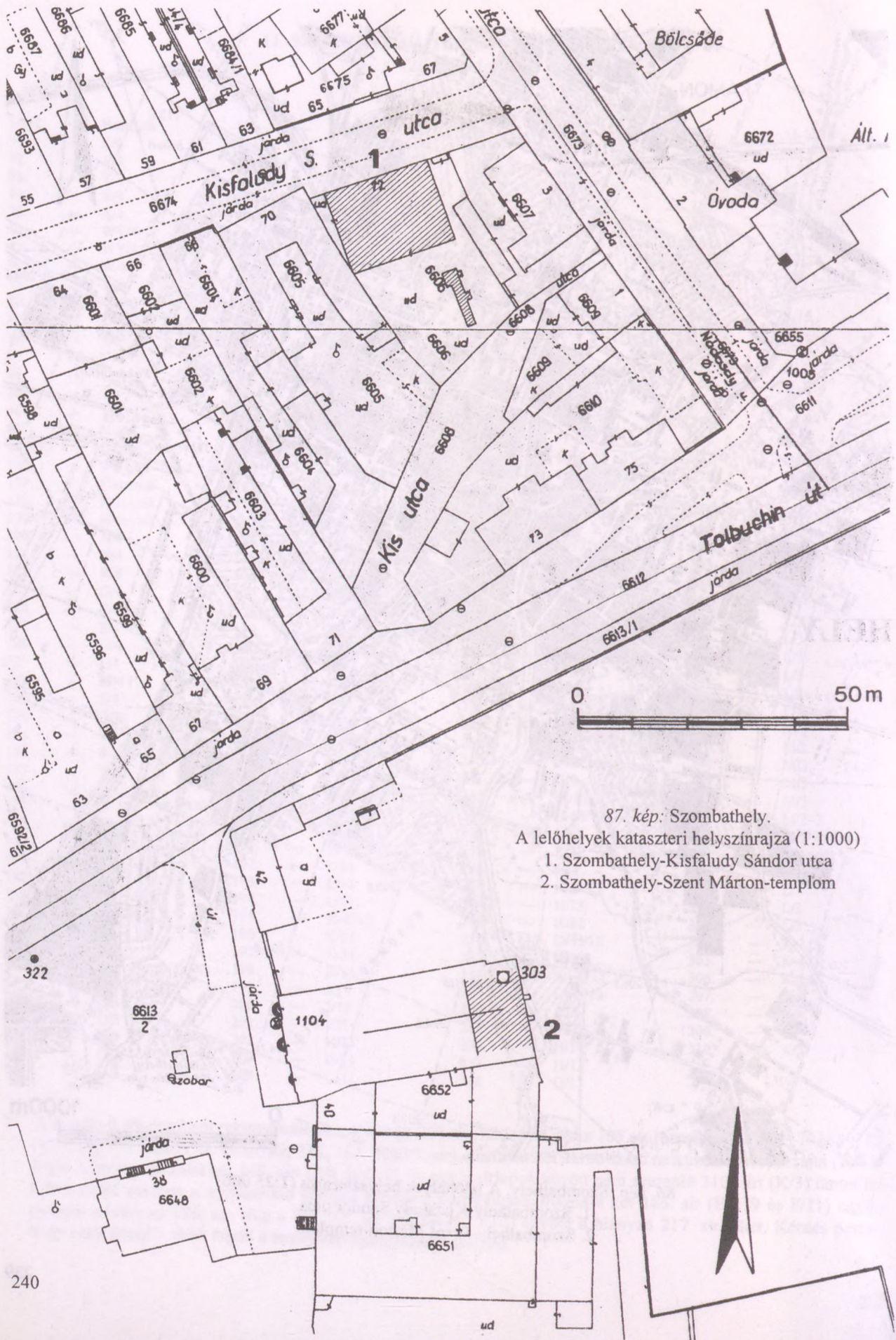
SZOMBATHELY

86. kép: Szombathely. A lelőhelyek helyszínrajza (1:25 000)

1. Szombathely-Kisfaludy Sándor utca
2. Szombathely-Szent Márton-templom

SZOMBATHELY

87. kép: Szombathely.

A lelőhelyek kataszteri helyszínrajza (1:1000)

1. Szombathely-Kisfaludy Sándor utca
2. Szombathely-Szent Márton-templom

SZOMBATHELY-KISFALUDY SÁNDOR UTCA

KISS GÁBOR

23. SZOMBATHELY-KISFALUDY SÁNDOR UTCA

1. LELETKÖRÜLMÉNYEK

1965 februárjában a szombathelyi Ingatlankezelő Vállalat átvonulólházának építésekor, a kb. 20x16 m nagyságú pince kiásásakor csontvázas sírokat bolygattak meg. A megmentett, valószínűleg egy sírból származó leleteket Máté László építésvezető 1965. február 9-én a Savaria Múzeumnak ajándékozta. Elmondása szerint mintegy 10 nyugat-kelet tájolású sírt ástak ki. A csontvázak már javarészt elporladtak, csupán hosszúcsontjaik voltak valamivel jobb megtartásúak (Máté László szóbeli közlése 1988-ban; KISS 1990, 1991, 1992.). Ám ezeken kívül a sírokból több más melléklet

is előkerült. Erről számolt be több mint három évtized múltán Tóth József könyvtáros, aki akkor szintén járt a helyszínen. Elmondása és rajza alapján több más tárgy is napvilágra jutott, amelyek a munkások kezén elhanyagódtak. Ezek egy része feltehetőleg római kori volt, a többi viszont formája alapján minden bizonnyal a 11. századból származott (Tóth József szóbeli közlése 1997-ben).

1988. november 1. és 25. között Kiss Gábor végzett hitelesítő ásatást a telken, amely további, három sírt eredményezett a temető déli szélén (SM RA 1146.).

2. LELETHELY

A lelethely Szombathely keleti, ún. Szentmárton városrészében van, a középkori Szent Márton-templomtól mintegy 150 méterre északra (Hrsz.: 6606.; Tszfm: 212 m.). Az ásatások tanúsága szerint a templom és a lelethely agyag talajú dombjai között a mai felszínél jóval mélyebben a középkorban már út vezetett, amelyen Zanaton át Győrbe lehetett jutni (ez a mai Zanati út). A lelethely északi oldalán egy másik út vezetett, az antik Savaria egyik keleti kivezető útja (kb. a mai Kisfaludy Sándor utca nyomvonala). Temetőnk tehát e két út

között fekvő enyhe déli lejtésű domboldalon alakult ki, valahol Savaria egykori keleti temetőjének keleti végében, mintegy 500 méterre a Gyöngyös-pataktól. Nem valószínű, hogy észak felé túl terjedne a már említett római keleti kivezető úton, hiszen ennek északi oldalán, az 1997. évi építkezések alapozási árkaiban nem látszottak sírfoltok (Kisfaludy Sándor u. 65–67.; Hrsz.: 6675/1–2.). A temető kiterjedése sem térben, sem időben pontosan nem ismert, hiszen ennek megállapítását a terület teljes beépítettsége gátolja.

3. TELEPÜLÉSNEV

A település középkori neve: Sabaria, Szombathely vagy Szentmárton.

Első említése: 1237: *Sabbaria* (UB I. 172, No. 235.), 1282: *Zumbathel* (UB II. 213, No. 302.) 1240: *aput Sanctum Martinum* (UB I. 199, No. 278.).

A győri püspök birtoka volt, eredetileg pedig feltehetőleg királyi birtok.

A helynév a magyar *szombat* nap nevének és a *hely* (helység) főnévnek összetétele és olyan helységre utal, amelyben szombatonként tartották a hetivásárt (KISS 1978 618., 1988 II. 591.). A városnak nevet adó piac eredetileg itt, a Szent Márton-templom előtt lehetett,

amely a piactér mellett létrejött településnek is nevet adott. A Szentmárton helynév tehát a templom védőszentjére, tours-i Szent Márton püspökre (316–397), Savaria szülőttére utal (KISS 1978 51., 1988 I. 91.). A római korban a mai város elődjét *Savariának* hívták. Ez a kelta (esetleg illír) eredetű név a városon átfolyó Perint-patak ókori nevével (*Sibaris*) van összefüggésben. Szombathely német *Steinamanger* (kő a pusztában) elnevezése a város nyugati határának régi *Kő* nevével kapcsolatos és a középkorban még álló római kori emlékekre utal (TÓTH 1976 147.; KISS 1978 618., 1988 II. 591.; KISS-TÓTH-Z. CZIGÁNY 1998 123–129.).

4. GYŰJTEMÉNY

Régészeti leletek: Savaria Múzeum
Ltsz.: 65.41.1–3.; K.98.4.2.1.–3.1.

Embentani anyag: Savaria Múzeum:
Ltsz.: E.98.4.1–3.

5. SÍR- ÉS LELETLEÍRÁSOK

Az 1965. évi női vagy leánykasírból: (84. tábla)

1. 1 darab GIESLER 1981 I.6/2. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 2,1 x 2,7 cm; HH: 6,7 cm; HÁ: 0,18 cm; SZ: 0,43 cm; S: 1,8 g.) Ltsz.: 65.41.1.
2. 1 darab GIESLER 1981 I.7/3. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 2,2 x 2,6 cm; HH: 7,0 cm; HÁ: 0,22 cm; SZ: 0,45 cm; S: 1,5 g.) Ltsz.: 65.41.1.
3. 1 darab nyitott bronz huzalgűrű. (Átm: 2,0 x 2,2 cm.) Ltsz.: 65.41.2. (+)
4. 1 darab, két kettéhajtott s egymással szembeesavart (azaz „4 szálból csavart”) vastag bronzhuzalból készült hurkos-kampós záródású nyakperec (torques). (Átm: 13,4 x 15,5 cm; HH: 46,7 cm; SZ: 0,53 cm, HÁ: 0,2 cm; S: 55,0 g.) Ltsz.: 65.41.3.

Az 1965. évi egy másik női vagy leánykasírból: (84. tábla)

5–7. Csüngős bronz (esetleg ezüst?) ingnyakveretek. Elvesztek (+).

Az 1988. évi hitelesítő ásatás során feltárt sírok:

— 1. sír (85. tábla A)

1988. november 17.

Adultus férfi (?). VH: 153 cm. Ltsz.: E.98.4.1.

T: Ny–K (270°)

SM: 125 cm; SH: 210 cm; SSZ: 58 cm.

Koporsó: KH: 187 cm; KSZ: 38–40 cm.

Koporsóban nyugvó hanyattfekvő, igen rossz megtartású csontváz. Koponyája jobbra fordult, kezei a medencére hajtva.

A sírgödör feneke teknő alakú.

Melléklet:

1. A két combcsont között elporladt állatcsont (?).

— 2. sír (85. tábla A.)

1988. november 16.

Infans II. gyermek. VH: 95 cm. Ltsz.: E.98.4.2.

T: Ny–K (256°)

SM: 125 cm; Mérhető SH: 100 cm; SSZ: 60–70 cm.

A háton fekvő, igen rossz megtartású, bolygatott csontváz koponyája jobbra fordult. A bolygatás a bal mellkast és a medencét érte. Itt a csontok hiányoztak. A sír láb felőli végét egy újkori gödör és egy épület alapozási árka vágta el.

Mellékletek:

1. 1 darab GIESLER 1981 II.4/4. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,8 x 1,4 cm; HH: 4,7 cm; HÁ: 0,23 cm; SZ: 0,5 cm; S: 1,3 g.) Ltsz.: K.98.4.2.1.
2. 1 darab hegyesedő végű bronz huzalgűrű. (Á: 2,3 cm; HH: 7,2 cm; HÁ: 0,3 cm; S: 2,1 g.) Ltsz.: K.98.4.2.2.

— 3. sír (85. tábla A)

1988. november 23.

Maturus–Senilis nő. VH: 138 cm. Ltsz.: E.98.4.3.

T: Ny–K (259°)

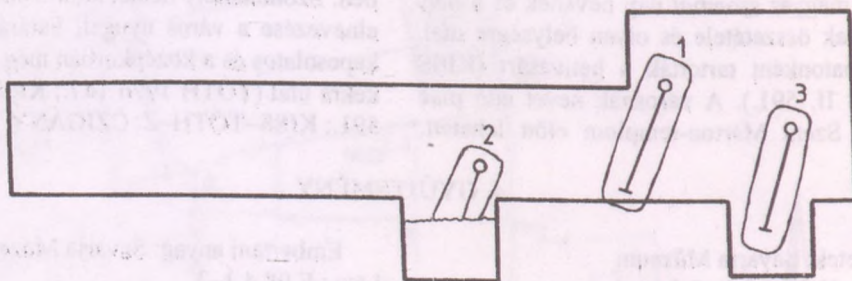
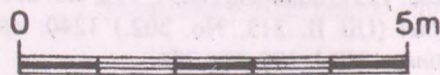
SM: 125 cm; SH: 203 cm; SSZ: 70 cm.

Koporsó: Mérhető KH: 153 cm; KSZ: 48 cm.

Háton fekvő és koporsóban nyugvó, igen rossz megtartású csontváz. Koponyája balra fordult, jobb keze a medencére hajlítva. Mellkasának bal oldala bolygatott. A jobb szárcapocscsont a jobb váll fölé mozdítva, és a jobb lábfej néhány csontja a sír hosszában szétszóródva. (Állatjárás?)

Melléklet nélkül.

1. A sírföldben, a két lábfej között egy római tégladarab. (Ltsz.: K.98.4.3.1.)

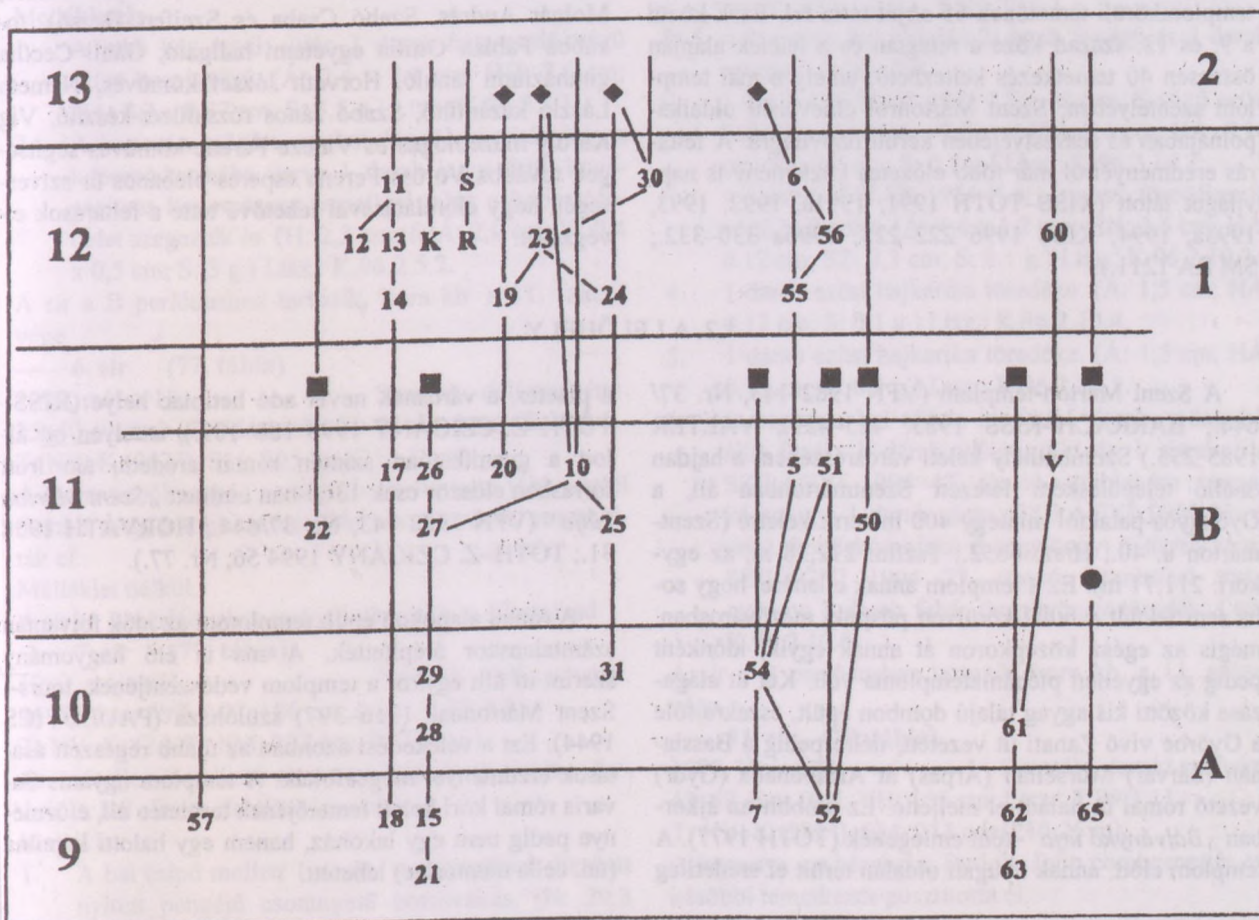

88. kép: Szombathely-Kisfaludy Sándor utca. Temetőterkép (1:100)

9. A LELETEK ÉRTÉKELÉSE

Az eddig napvilágra került leletek alapján a temetőt, illetve annak déli részét a 11. század első kétharmadában használták, hiszen már hiányoznak belőle a század végétől jellemző vastag huzalú ékszerék. A temető felhagyása minden bizonnyal összefügg a kereszténység megerősödésével, amikor az ide temetkező népességet

már arra kényszerítették, hogy halottait a közeli Szent Márton-templom cintermében hantolja el. Ez a soros temető a piactér mellett, az egykori római temető területén kialakult településhez tartozott (KISS-TÓTH-Z. CZIGÁNY 1998 121–123, 188.).

Szombathely-Szent Márton-templom. A sírok egymáshoz, az évszázadokhoz és a templom építési periódusaihoz viszonyított relatív kronológiai sorrendje

KISS GÁBOR-TÓTH ENDRE

24. SZOMBATHELY-SZENT MÁRTON-TEPLOM

1. LELETKÖRÜLMÉNYEK ÉS LELŐHELY

1.1. LELETKÖRÜLMÉNYEK

Szombathelyen a volt domonkos rendi Szent Márton plébániatemplomban Kiss Gábor és Tóth Endre 1984–1992 között megszakításokkal régészeti és műemléki kutatást végzett. Ennek kapcsán a templomhoz tartozó templomkörüli temetőnek 65 sírját tárta fel. Ezek közül a 9. és 12. század közé a rétegtan és a leletek alapján összesen 40 temetkezés keltezhető, amely a mai templom szentélyében, Szent Mártonról elnevezett oldalkápolnájában és sekrestyéjében került napvilágra. A feltárás eredményeiről már több előzetes közlemény is napvilágot látott (KISS-TÓTH 1991, 1991a, 1992, 1993, 1993a, 1994; KISS 1996 222–223; 1996a 330–332.; SM RA 1211.).

Itt köszönjük meg az ásatáson részvevő volt szombathelyi főiskolások (Csordós Róbert, Dominkovits Péter, Gajdán István, Horváth Szabolcs, Kapornaki Sándor, Kalocsai Péter, Karcsics László, Mayer László, Molnár András, Szabó Csaba és Szeifert Dezső), továbbá Fábian Ottilia egyetemi hallgató, Gábli Cecília gimnáziumi tanuló, Horváth József kőműves, Németh László kazánfűtő, Szabó János rózsafűzér-készítő, Vig Károly múzeológus és Vincze Ferenc kőműves segítségét, továbbá Vöröss Ferenc esperes plébános úr szíveségét, hogy előrelátásával lehetővé tette a feltárások elvégzését.

1.2. A LELŐHELY

A Szent Márton-templom (VFN 1982 143, Nr. 37/644.; HARRACH-KISS 1983. 425–429.; VALTER 1985 255.) Szombathely keleti városrészében, a hajdan önálló településként létezett Szentmártonban áll, a Gyöngyös-pataktól mintegy 400 méterre keletre (Szentmárton u. 40.; Hrsz: 6652.; Tszfm: 212,38 m, az egykori: 211,71 m). Ez a templom annak ellenére, hogy soha sem feküdt a fallal körülvett püspöki mezővárosban, mégis az egész középkoron át annak egyik, időnként pedig az egyetlen plébániatemploma volt. Két út elágazása közötti kis agyag talajú dombon épült, északra tőle a Győrbe vivő Zanati út vezetett, délre pedig a Bassiánán (Sárvár) Mursellán (Árpás) át Arrabonába (Győr) vezető római út haladt el mellette. Ez utóbbit az újkorban „Bálványkő útja”-ként emlegették (TÓTH 1977). A templom előtt, annak nyugati oldalán terült el eredetileg

a piactér, a városnak nevet adó hetipiac helye (KISS-TÓTH-Z. CZIGÁNY 1998 188–189.), amelyen ott állt a gyaníthatóan szintén római eredetű, ám írott forrásban először csak 1360-ban említett „Szent Márton kútja” (VFN 1982 143, Nr. 37/644.; HORVÁTH 1958 31.; TÓTH-Z. CZIGÁNY 1994 56, Nr. 77.).

A római alapokon épült templomot az idők folyamán számtalanszor átépítették. A ma is élő hagyomány szerint itt állt egykor a templom védőszentjének, tours-i Szent Mártonnak (316–397) szülőháza (PAULOVICS 1944). Ezt a vélekedést azonban az újabb régészeti ásatások eredményei megcáfolták. A templom ugyanis Savaria római kori keleti temetőjének területén áll, előzménye pedig nem egy lakóház, hanem egy halotti kápolna (ún. cella memoriae) lehetett.

1.3. TELEPÜLÉSNÉV

A település középkori neve: Szombathely, illetve Szentmárton.

(A részletes adatokat lásd a 23. számú lelethelynél!)

1.4. GYŰJTEMÉNY

Régészeti anyag:
Savaria Múzeum, Ltsz.: K.96.2.1.1.–96.2.65.1.
K.96.2.Sz.1–14.

Embertani anyag:
Savaria Múzeum, Ltsz.: E.98.3.5–65.

* A sírleírásokban szereplő embertani anyagot Tóth Gábor, az egyetlen érmét V. Székely György határozta meg.

2. SÍRLEÍRÁSOK

— 5. sír (77. tábla)

1990. május 16. Szentély, déli szelvény.

25–35 éves férfi. Mérhető VH: 162 cm; Ltsz.: E.98.3.5.

T: NY–K (262°); SM: 214 cm (210,24 m).

Koponyája jobbra billent, jobb lába térdben behajtvva. Lábvégeit egy későbbi temetkezés pusztította el. A csontváz koponyájánál és bal oldalán deszkakoporsójának elszenesedett famaradványai.

Koporsóméretetek: KSZ: kb. 40 cm. A koporsó fej felőli végének és bal oldalának ferde falai 10–12 cm magasan álltak.

Mellékletek:

1. A jobb kéz egyik ujján 1 darab hegyesedő végű ezüst huzalgyűrű. (Á: 2,4 x 2,8 cm; HH: 7,6 cm; HÁ: 0,3 x 0,37 cm; S: 3,5 g.) Ltsz.: K.96.2.5.1.
2. A koponya mögött, egykor függőleges irányban a koporsódeszkába verve 1 darab lapos fejű, kovácsoltvas koporsószeg, amellyel talán a koporsófedelelet szegezték le. (H: 2,3 cm; fejÁ: 2,0 cm; V: 0,4 x 0,5 cm; S: 3 g.) Ltsz.: K.96.2.5.2.

A sír a B periódushoz tartozik, kora kb. a 11. század vége.

— 6. sír (77. tábla)

1990. május 16. Szentély, déli szelvény.

25–40 éves nő (?). Mérhető VH: 85 cm; Ltsz.: E.98.3.6.

T: NY–K (262°); SM: 205 cm (210,33 m).

A csontvázból csupán a válltól a térdig tartó jobb testfél maradt meg, a többit a későbbi temetkezések pusztították el.

Melléklet nélkül.

A sír az I. periódushoz tartozik, kora kb. a 12. század.

— 7. sír (77. tábla)

1990. május 21. Szentély, déli szelvény.

46–52 éves férfi. VH: 186 cm; Ltsz.: E.98.3.7.

T: NY–K; (264°); SM: 237 cm (210,01 m).

Az erőteljes testalkatú csontváz koponyája jobbra fordult. A bal alkar a derékon keresztben.

Melléklet:

1. A bal csipő mellett 1 darab, pontkörökkel díszített nyitott pengéjű csontnyelű borotvakés. (H: 20,3 cm; pengeH: 14,3 cm; pengeSZ: 1,8 cm; pengeV: 0,7 cm; nyélH: 12,0 cm; nyélSZ: 1,6 cm; nyélV: 0,6–1,2 cm; S: 41 g.) Ltsz.: K.96.2.7.1.

A sír földben kisebb és nagyobb római tegula és tégladarabok.

A sír az A periódushoz tartozik, kora kb. a 9. század vége.

— 10. sír (77. tábla)

1990. június 13. Szentély, északi szelvény.

10–12 éves leánygyermek. Mérhető VH: 30 cm; Ltsz.: E.98.3.10.

T: NY–K (268°); SM: 217 cm (210,21 m).

A csontvázból csupán mellkasának egy része és balra fordult koponyája maradt meg. A többit a későbbi temetkezések pusztították el. A sírgödör jobb hosszanti oldala kövekkel és római téglákkal keretelt.

Mellékletek:

1. A koponya jobb oldalán 1 darab GIESLER 1981 I.7/2. típusú, bordázott S-végű ezüst hajkarika. (Á: 2,5 x 2,8 cm; HH: 7,3 cm; HÁ: 0,15 cm; SZ: 0,6 cm; S: 1,3 g.) Ltsz.: K.96.2.10.1.
- 2–5. A koponya bal oldalán 2 darab S-végű és 2 darab egyszerű hajkarika:
 2. 1 darab GIESLER 1981 I.7/1. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 2,4 x 2,5 cm; HH: 7,6 cm; HÁ: 0,14 cm; SZ: 0,4 cm; S: 0,8 g.) Ltsz.: K.96.2.10.2.
 3. 1 darab GIESLER 1981 II.4/1. típusú, töredékes S-végű hajkarika. (Á: 1,4 x 1,2 cm; HH: 3,5 cm; HÁ: 0,12 cm; SZ: 0,3 cm; S: 0,1 g.) Ltsz.: K.96.2.10.3.
 4. 1 darab ezüst hajkarika töredéke. (Á: 1,5 cm; HÁ: 0,12 cm; S: 0,1 g.) Ltsz.: K.96.2.10.4.
 5. 1 darab ezüst hajkarika töredéke. (Á: 1,5 cm; HÁ: 0,12 cm; S: 0,1 g.) Ltsz.: K.96.2.10.5.
6. A koponya bal oldala mellett 6 darab gyöngyből álló füzér: 1 darab világoszöld és 1 darab lila, SZILÁGYI 1994 47. típusú, több lapúra csiszolt kőgyöngy; 1 darab sárga, SZILÁGYI 1994 23. típusú, kettőskúp alakú üvegyöngy; 1 darab sárga, SZILÁGYI 1994 27. típusú, gömbölyű üvegyöngy; 2 darab fehér üvegyöngy töredék. Ltsz.: K.96.2.10.6.

A sír a B periódushoz tartozik, kora kb. a 11. század vége.

— 11. sír (78. tábla)

1990. június 22. Szentély, északi szelvény.

43–52 éves férfi. VH: 155 cm; Ltsz.: E.89.3.11.

T: NY–K (242°); SM: 213 cm (210,25 m).

A koponya enyhén balra fordult. Jobb combcsontját egy későbbi temetkezés pusztította el.

Melléklet nélkül.

A sír az I. periódushoz tartozik, kora kb. a 12. század vége.

— 12. sír (78. tábla)

1990. június 25. Szentély, északi szelvény.

5–8 éves gyermek. VH: 91 cm; Ltsz.: E.98.3.12.

T: NY–K (264°); SM: 219 cm (210,19 m).

A csontváz jobb oldalát egy későbbi temetkezés pusztította el.

Melléklet nélkül.

A sír az 1. periódushoz tartozik, kora kb. a 12. század közepe.

— 13. sír (78. tábla)

1990. június 25. Szentély, északi szelvény.
6–8 éves gyermek. Mérhető VH: 85 cm; Ltsz.: E.98.3.13.

T: NY–K (242°); SM: 220 cm (210,18 m).

Csak a csontváz jobb oldala maradt meg, többi részét egy későbbi temetkezés pusztította el.

Melléklet nélkül.

A sír az 1. periódushoz tartozik, kora kb. a 12. század közepe.

— 14. sír (78. tábla)

1990. június 28. Szentély, északi szelvény.
9–13 éves gyermek. Mérhető VH: 96 cm; Ltsz.: E.98.3.14.

T: NY–K (264°); SM: 221 cm (210,17 m).

A koponyát és a medence bal oldalát a későbbi temetkezések pusztították el.

Melléklet nélkül.

A sír az 1. periódushoz tartozik, kora kb. a 12. század eleje.

— 15. sír (78. tábla)

1990. július 16. Szentély, északi szelvény.
48–54 éves nő (?). Mérhető VH: 142 cm; Ltsz.: E.98.3.15.

T: Ny–K (259°); SM: 245 cm (209,93 m)

Bolygatott. A teljes vázat megdúlták, a koponya hiányzott. A csontváz egyébként legalább 5 cm-rel a sírgödör feneke felett feküdt, ami koporsó egykori jelenlétére utal.

Melléklet nélkül.

A sír az A periódushoz tartozik, kora kb. a 9. század vége.

— 17. sír (78. tábla)

1990. július 4. Szentély, északi szelvény.
18–20 éves nő. VH: kb. 147 cm; Ltsz.: E.98.3.17.

T: Ny–K (259°); SM: 250 cm (209,88 m); SH: ?; SSZ: 55–60 cm.

A sírgödör „füles” kiképzésű, eredetileg nyilván 3–3 füllel. A csontváz bolygatott. A bolygatás elsősorban a lábakat érte. A koponya balra fordult, a bal kéz a medencén. A csontváz fekvésén jól látszik, hogy a tetemet egykor szorosán halotti lepelbe csavarták.

Melléklet:

1. A bal kéz egyik ujján 1 darab három szálból sodort, elkeskenyedő végű ezüst gyűrű. (Á: 2,3 x 2,5 cm; HH: 7,9 cm; HA: 0,5 cm; S: 4,5 g.) Ltsz.: K.96.2.17.1.
2. A sír földben, a medencén egy kutyaállkapocs töredéke. (Ltsz.: K.96.2.17.2.)

A sír a B periódushoz tartozik, kora kb. a 11. század közepe.

— 18. sír (78. tábla)

1990. július 5. Szentély, északi szelvény.
57–60 éves férfi. VH: ?; Ltsz.: E.98.3.18.

T: NY–K (247°); SM: 280 cm (209,58 m).

Teljesen feldúlt és szétdobált állapotú csontváz. Itt-ott koporsójának szenesedett famaradványai.

Melléklet nélkül.

A sír földben nagyméretű római téglák és tegula darabok.

A sír az A periódushoz tartozik, kora kb. a 9. század vége.

— 19. sír (78. tábla)

1990. július 5. Szentély, északi szelvény.
21–24 éves férfi. Mérhető VH: 125 cm; Ltsz.: E.98.3.19.

T: Ny–K (258°); SM: 225 cm (210,13 m).

Koponyáját, jobb alkarját és bal lábszárát a későbbi temetkezések pusztították el.

Melléklet nélkül.

A sír az 1. periódushoz tartozik, kora kb. a 12. század eleje.

— 20. sír (78–79. tábla)

1990. július 5. Szentély, északi szelvény.
25–35 éves nő. VH: 105 cm (térdig!); Ltsz.: E.98.3.20.

T: NY–K (258°); SM: 246 cm (209,92 m).

A koponya balra fordult. A csontvázat csak térdig tudtuk feltárni.

Mellékletek:

1–5. A koponya jobb oldalán, sorban 5 darab S-végű hajkarika:

1. 1 darab GIESLER 1981 II.4/3. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,4 x 1,6 cm; HH: 4,0 cm; HA: 0,22 cm; S: 1,4 g.) Ltsz.: K.96.2.20.1.
2. 1 darab GIESLER 1981 II.4/5. típusú, S-végű ezüst hajkarika (Á: 1,5 x 1,7 cm; HH: 4,2 cm; HA: 0,27 cm; SZ: 0,75 cm; S: 1,8 g.) Ltsz.: K.96.2.20.2.
3. 1 darab GIESLER 1981 II.5/5. típusú, S-végű ezüst hajkarika (Á: 1,8 x 1,9 cm; HH: 5,7 cm; HA: 0,28 cm; SZ: 0,7 cm; S: 2,8 g.) Ltsz.: K.96.2.20.3.
4. 1 darab GIESLER 1981 II.5/5. típusú, S-végű ezüst hajkarika (Á: 1,8 x 2,0 cm; HH: 5,2 cm; HA: 0,3 cm; SZ: 0,85 cm; S: 2,9 g.) Ltsz.: K.96.2.20.4.
5. 1 darab GIESLER 1981 II.5/5. típusú, S-végű ezüst hajkarika (Á: 1,8 x 2,1 cm; HH: 5,3 cm; HA: 0,3 cm; SZ: 0,95 cm; S: 3,6 g.) Ltsz.: K.96.2.20.5.

6–12. A koponya bal oldala alatt szintén sorban 7 darab S-végű hajkarika:

6. 1 darab GIESLER 1981 II.5/5. típusú, S-végű ezüst hajkarika (Á: 1,9 x 2,1 cm; HH: 5,7 cm; HA: 0,3 cm; SZ: 0,95 cm; S: 3,4 g.) Ltsz.: K.96.2.20.6.
7. 1 darab GIESLER 1981 II.5/5. típusú, S-végű ezüst hajkarika (Á: 1,8 x 1,9 cm; HH: 5,2 cm; HA: 0,3 cm; SZ: 0,75 cm; S: 3,0 g.) Ltsz.: K.96.2.20.7.
8. 1 darab GIESLER 1981 II.5/5. típusú, S-végű ezüst hajkarika (Á: 1,8 x 2,0 cm; HH: 5,2 cm; HA: 0,3 cm; SZ: 0,62 cm; S: 2,7 g.) Ltsz.: K.96.2.20.8.

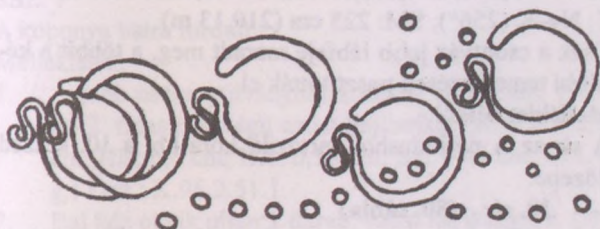
SZOMBATHELY-SZENT MÁRTON-TEPLOM

9. 1 darab GIESLER 1981 II.4/6. típusú, S-végű ezüst hajkarika (Á: 1,5 x 1,8 cm; HH: 4,7 cm; HÁ: 0,32 cm; SZ: 0,62 cm; S: 3,4 g.) Ltsz.: K.96.2.20.9.
10. 1 darab GIESLER 1981 II.4/3. típusú, S-végű ezüst hajkarika (Á: 1,5 x 1,9 cm; HH: 4,5 cm; HÁ: 0,2 cm; SZ: 0,6 cm; S: 1,1 g.) Ltsz.: K.96.2.20.10.
11. 1 darab GIESLER 1981 II.5/2. típusú, S-végű ezüst hajkarika (Á: 1,8 x 2,3 cm; HH: 5,6 cm; HÁ: 0,18 cm; SZ: 0,4 cm; S: 1,2 g.) Ltsz.: K.96.2.20.11.
12. 1 darab GIESLER 1981 II.5/5. típusú, S-végű ezüst hajkarika (Á: 1,7 x 1,9 cm; HH: 5,4 cm; HÁ: 0,3 cm; SZ: 0,8 cm; S: 3,1 g.) Ltsz.: K.96.2.20.12.
13. A nyakcsigolyák körül és a jobb oldali hajkarikák mellett 98 darab különféle üvegyöngyből álló füzér: 38 darab kék, 4 darab vörös és 42 darab fehér színű, SZILÁGYI 1994 37. típusú, kása üvegyöngy; 2 darab sárga, SZILÁGYI 1994 32. típusú, gömbölyű üvegyöngy; 5 darab világoszöld, SZILÁGYI 1994 1. típusú, darabolt rúd üvegyöngy; 2 darab zöld orsó alakú üvegyöngy; 2 darab zöld lapos üvegyöngy; 1 darab vörös, SZILÁGYI 1994 17. típusú, henger alakú üvegyöngy; 1 darab sötétkék, SZILÁGYI 1994 44. típusú, hatszögletű hasáb alakú üvegyöngy; 1 darab fehér, SZILÁGYI 1994 2. típusú, darabolt rúd üvegyöngy. Ltsz.: K.96.2.20.13.
14. A jobb kéz egyik ujján fejes bronzgyűrű, amelynek karikája már elporladt. (S: 0,9 g.) Ltsz.: K.96.2.20.14.

A sír a B periódushoz tartozik, kora kb. a 11. század közepe.

— 21. sír (79. tábla)

1990. július 16. Szentély, északi szelvény. 45–55 éves férfi. Mérfető VH: 120 cm; Ltsz.: E.98.3.21.

T: NY-K (258°); SM: 252 cm (209,86 m); SH: 226 cm; SSZ: ?

A sírgödör és a csontváz jobb oldalát egy későbbi temetkezés pusztította el. A sírgödör megmaradt bal oldalán, annak sarkaiban és közepén 1-1, nagyjából 20 cm átmérőjű és 10 cm mély lemélyítés volt. Az eredetileg nyilván 3-3 lemélyítés a koporsó lábainak számára készült. A sír felső végében ennek keresztirányú nyoma is jól látszott. Kezek a derékon keresztben.

Melléklet nélkül.

A sír az A periódushoz tartozik, kora a 9. század közepe.

— 22. sír (79. tábla)

1990. július 10. Szentély, északi szelvény. 14–16 éves fiú gyermek. Mérfető VH: 122 cm; Ltsz.: E.98.3.22.

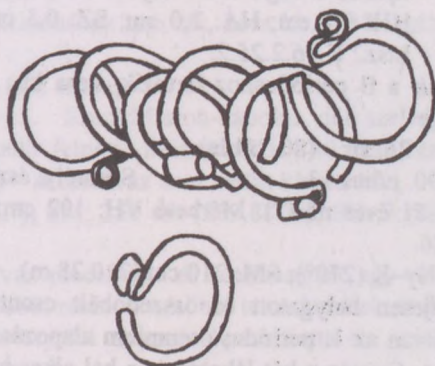
T: NY-K (258°); SM: 222 cm (210,16 m).

A sír és így a csontváz jobb oldalát, illetve koponyáját egy későbbi temetkezés pusztította el. A sírgödör láb-felőli végébe egy 22 x 27 cm nagygú római téglá volt állítva. Ennek belső oldalán jól megfigyelhető volt a fakoporsó végének kb. 25 cm hosszú nyoma.

Mellékletek:

1. A derékon 1 darab négyszögletes, kovácsolt Yassi Ada típusú, azaz forgórészsel ellátott vascsat, (H: 4,4 cm; SZ: 3,5 cm; V: 1,0 cm; S: 13 g.) Ltsz.: K.96.2.22.1.
2. A koporsó jobb alsó sarkában, függőleges irányban 1 darab kovácsoltvas koporsószeg. (H: 9,4 cm; V: 0,3 x 0,4 cm; S: 4 g.) Ltsz.: K.96.2.22.2.
3. Az előző mellett 1 darab kovácsoltvas koporsószeg. (H: 9,1 cm; V: 0,4 cm; S: 4 g.) Ltsz.: K.96.2.22.3.

A sír a B periódushoz tartozik, kora kb. a 11. század eleje.

89. kép: Szombathely-Szent Márton-templom. A 20. sír hajkarikáinak helyzete (1:1)

SZOMBATHELY-SZENT MÁRTON-TEMLOM

— 23. sír (80. tábla)

1990. július 10. Szentély, északi szelvény.
30–50 éves férfi (?). Mérhető VH: 130 cm; Ltsz.: E.98.3.23.

T: Ny–K (262°); SM: 220 cm (210,18 m);
A csontváz bal oldalát és koponyáját a 2. periódusú templomfal alapozása pusztította el.

Melléklet nélkül.

A sír az 1. periódushoz tartozik, kora kb. a 12. század közepe.

— 24. sír (80. tábla)

1990. július 10. Szentély, északi szelvény.
5–6 éves gyermek. Mérhető VH: 87 cm; Ltsz.: E.98.3.24.

T: Ny–K (260°); SM: 225 cm (210,13 m);
A csontváz felsőtestének bal oldalát, valamint koponyáját a 2. periódusú templomfal alapozása pusztította el.

Melléklet nélkül.

A sír az 1. periódushoz tartozik, kora kb. a 12. század eleje.

— 25. sír (80. tábla)

1990. július 19. Szentély, északi szelvény.
40–50 éves nő (?). VH: 150 cm; Ltsz.: E.98.3.25.

T: Ny–K (258°); SM: 249 cm (209,89 m).
A koponya jobbra billent, a jobb kar könyökben kissé behajlítva. A váz térd fölötti jobb oldalát egy későbbi temetkezés pusztította el. A csontváz fölött a koporsó elszenesedett fedelének famaradványai.

A koporsó méretei: KH: 190 cm, oldalai ferdén 20 cm magasan álltak.

Mellékletek:

1. A jobb csecsnyúlványnál 1 darab GIESLER 1981 I.9/3. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 2,6 x 2,9 cm; HH: 9,0 cm; HÁ: 0,2 cm; SZ: 0,4 cm; S: 2,5 g.) Ltsz.: K.96.2.25.1.
2. A bal halántéknál 1 darab GIESLER 1981 I.9/3. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 2,5 x 2,8 cm; HH: 9,1 cm; HÁ: 2,0 cm; SZ: 0,3 cm; S: 1,7 g.) Ltsz.: K.96.2.25.2.

A sír a B periódushoz tartozik, kora kb. a 11. század eleje.

— 26. sír (80. tábla)

1990. július 13. Szentély, északi szelvény.
44–51 éves nő (?). Mérhető VH: 102 cm; Ltsz.: E.98.3.26.

T: Ny–K (270°); SM: 210 cm (210,28 m).
Teljesen bolygatott és összedobált csontváz, amelyet nyilván az 1. periódusú templom alapozásánál sértettek meg. Csupán a két lábszár és a bal alkar maradt eredeti helyzetben. A csontok között talán az eltemetett koporsójából származó elszenesedett famaradványok voltak.

Melléklet nélkül.

A sír a B periódushoz tartozik, kora kb. a 11. század közepe.

— 27. sír (80. tábla)

1990. július 16. Szentély, északi szelvény.
9–12 éves fiúgyermek. VH: 122 cm; Ltsz.: E.98.3.27.

T: Ny–K (253°); SM: 229 cm (210,09 m); SH: ?; SSZ: 40 cm.

A csontváz mellkasát és medencéjét megbolygatták. A koponya jobbra fordult.

Mellékletek:

1. A medence bal oldala mellett 1 darab ezüstérme: Szent István (1000–1038) CNH I 1. típusú dénárja. (Á: 1,7 x 1,8 cm; S: 0,3 g.) Ltsz.: K.96.2.27.1.
2. A jobb kéz egyik ujján 1 darab hegyesdű végű ezüstgyűrű. (Á: 2,5 x 2,6 cm; HH: 8,1 cm; HÁ: 0,3 x 0,37 cm; S: 3,5 g.) Ltsz.: K.96.2.27.2.
3. A bal combcsont külső oldalán 1 darab egyélű kovácsoltvas kés. (H: 14,9 cm; SZ: 1,5 cm; V: 0,5 cm; S: 27 g.) Ltsz.: K.96.2.27.3.
4. A medence bal oldala mellett valamiféle ma már meg nem lévő tárgyról származó aranyozás töredékei. Ltsz.: K.96.2.27.4.

A sír a B periódushoz tartozik, kora kb. a 11. század eleje.

— 28. sír (81. tábla)

1990. július 16. Szentély, északi szelvény.
20–35 éves felnőtt. Mérhető VH: 28 cm; Ltsz.: E.98.3.28.

T: Ny–K (260°); SM: 225 cm (210,13 m).

A csontváznak csak két lábfeje és jobb alsó lábszára maradt meg, többi részét a későbbi temetkezések pusztították el.

Melléklet nélkül.

A sír az A periódushoz tartozik, kora kb. a 10. század eleje.

— 29. sír (81. tábla)

1990. július 16. Szentély, északi szelvény.
23–39 éves férfi. Mérhető VH: 10 cm; Ltsz.: E.98.3.29.

T: Ny–K (256°); SM: 225 cm (210,13 m)

Csak a csontváz jobb lábfeje maradt meg, a többi a későbbi temetkezések pusztították el.

Melléklet nélkül.

A sír az A periódushoz tartozik, kora kb. a 10. század közepe.

— 30. sír (80. tábla)

1990. július 19. Szentély, északi szelvény.
25–35 éves férfi. VH: 163 cm; Ltsz.: E.98.3.30.

T: Ny–K (253°); SM: 225 cm (210,13 m).

A koponya balra fordult. A csontváz bal oldalát egy későbbi temetkezés pusztította el. A váz jobb oldalán, a csípő és a térd között, a koporsó oldalának kb. 60 cm hosszú elszenesedett nyoma.

SZOMBATHELY-SZENT MÁRTON-TEPLOM

Melléklet:

1. A jobb váll fölött 1 darab töredékes kovácsoltvas koporsószeg. (H: 5,0 cm; V: 0,9 cm; S: 35 g.) Ltsz.: K.96.2.30.1.

A sír az 1. periódushoz tartozik, kora kb. a 12. század vége.

— 31. sír (81. tábla)

1990. július 20. Szentély, északi szelvény.

6–8 éves gyermek. Ltsz.: E.98.3.31.

T: Ny–K (257°); SM: 235 cm (210,03 m).

Bolygatott és összedobált csontváz.

Melléklet nélkül.

A sír az A periódushoz tartozik, kora kb. a 10. század közepe.

— 50. sír (81. tábla)

1990. november 8. Szentély, déli szelvény.

20–40 éves nő (?). Mérhető VH: 62 cm; Ltsz.: E.98.3.50.

T: Ny–K (258°); SM: 235 cm (210,03 m).

A csontvázból csak a felsőtest bal oldala maradt meg. Többi részét a későbbi temetkezések és a 4. periódusú kriptá fala pusztította el.

Mellékletek:

1. A bal könyök belső oldalán 1 darab kisméretű bronz huzalkarika. (Á: 1,1 x 1,2 cm; HH: 3,8 cm; HÁ: 0,16 cm; S: 0,5 g.) Ltsz.: K.96.2.50.1.

2–4. Ugyanott 3 darab bronzból öntött, két félből összeállított, plasztikus díszű füles csörgő. (Méret: H: 2,3 cm; SZ: 1,9 cm; V: 1,5–1,6 cm; S: 5,3–5,7–6,0 g.) Ltsz.: K.96.2.50.2–4.

5. Ugyanott 1 darab egyélű kovácsolt vaskés. (H: 7,6 cm; SZ: 1,1 cm; V: 0,4 cm; S: 6 g.) Ltsz.: K.96.2.50.5.

A sír a B periódushoz tartozik, kora kb. a 11. század eleje.

— 51. sír (81. tábla)

1990. november 8. Szentély, déli szelvény.

52–61 éves nő. VH: 152 cm; Ltsz.: E.98.3.51.

T: Ny–K (247°); SM: 228 cm (210,10 m); SH: 180 cm;

SSZ: ?

A koponya balra fordult.

Mellékletek:

1. A jobb csecsnyúlványnál 1 darab GIESLER 1981 I.6/2. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 2,2 x 2,3 cm; HH: 6,6 cm; HÁ: 0,18 cm; SZ: 0,45 cm; S: 1,4 g.) Ltsz.: K.96.2.51.1.

2. Bal kéz egyik ujján 1 darab, ezüst karikagyűrű. (Á: 2,2 x 2,3 cm; HH: 7,2 cm; HÁ: 0,3–0,35 cm; S: 3,8 g.) Ltsz.: K.96.2.51.2.

3. Jobb kéz egyik ujján 1 darab hegyesedő végű bronzgyűrű. (Á: 2,2 x 2,3 cm; HH: 7,0 cm; HÁ: 0,25 x 0,3 cm; S: 3,6 g.) Ltsz.: K.96.2.51.3.

A sír a B periódushoz tartozik, kora kb. a 11. század közepe.

— 52. sír (81. tábla)

1990. november 8. Szentély, déli szelvény. 25–40 éves nő (?). Mérhető VH: 80 cm; Ltsz.: E.98.3.52.

T: Ny–K (264°); SM: 240 cm (209,98 m).

A csontvázból csak a lábak maradtak meg. A csontváz bal oldalát a későbbi temetkezések, felső részét az 1. periódusú templom alapozása pusztította el.

Melléklet nélkül.

A sír az A periódushoz tartozik, kora a 9. század vége.

— 54. sír (81. tábla)

1990. május 16. Szentély, déli szelvény.

Ismeretlen nemű felnőtt. Mérhető VH: 22 cm; Ltsz.: E.98.3.54. (+)

T: Ny–K (251°); SM: 202 cm (210,36 m).

Csak a csontváz lábfejei maradtak meg, többi részét a későbbi temetkezések pusztították el.

Melléklet nélkül.

A sír az A periódushoz tartozik, kora kb. a 10. század közepe.

— 55. sír (81. tábla)

1990. május 16. Szentély, déli szelvény.

Gyermek. Mérhető VH: 14 cm; Ltsz.: E.98.3.55. (+)

T: Ny–K (250°); SM: 185 cm (210,53 m).

Csak a csontváz mellkasának töredékei maradtak meg, többi részét a későbbi temetkezések és a 2. periódusú templom falának alapozása pusztította el.

Melléklet nélkül.

A sír az 1. periódushoz tartozik, kora kb. a 12. század eleje.

— 56. sír (81. tábla)

1990. május 16. Szentély, déli szelvény.

Ismeretlen nemű felnőtt. Mérhető VH: 24 cm; Ltsz.: E.98.3.56. (+)

T: Ny–K (266°); SM: 197 cm (210,41 m).

Csak a csontváz mellkasának jobb oldala maradt meg, többi részét a későbbi temetkezések pusztították el.

Melléklet nélkül.

A sír az 1. periódushoz tartozik, kora kb. a 12. század közepe.

— 57. sír (82. tábla)

1990. február 13. Szent Márton-kápolna, déli szelvény.

Ismeretlen nemű felnőtt. Mérhető VH: 40 cm; Ltsz.: E.98.3.57. (+) – A csontváz nem került kiemelésre.

T: Ny–K (262°); SM: 250 cm (209,83 m); SH: ?; SSZ: 50 cm.

Csak a csontváz medencéje és mellkasának egy része maradt meg, többi részét a későbbi temetkezések és a 3. periódusú sekrestyefal alapozása pusztította el. A jobb kéz a medencén.

Melléklet nélkül.

A sír az A periódushoz tartozik, kora kb. a 9. század vége.

— 60. sír (82. tábla)

1990. november 20. Sekrestye, nyugati szelvény.
20–30 éves nő. Mérhető VH: 21 cm; Ltsz.: E.98.3.60.
T: Ny–K (235°); SM: 170 cm (210,68 m).

A csontvázból csak a medence és kézfejek maradtak meg, többi részét a későbbi temetkezések pusztították el. Melléklet nélkül.

A sír az 1. periódushoz tartozik, kora kb. a 12. század.

— 61. sír (82. tábla)

1990. november 20. Sekrestye, nyugati szelvény.
52–63 éves férfi. Mérhető VH: 58 cm; Ltsz.: E.98.3.61.
T: Ny–K (242°); SM: 195 cm (210,43 m).

A csontváz medencéjét és lábait a későbbi temetkezések, bal oldalát pedig az 1. periódusú templom falának alapozása pusztította el. Egykor kovácsoltvas szegekkel összeállított deszkakoporsóban nyugodott.

Mellékletek:

1. A jobb váll fölött 1 darab L alakú, kampós fejű kovácsoltvas koporsószege. (H: 9,0 cm; SZ: 2,4 cm; fejH: 2,0 cm; fejSZ: 1,9 cm; V: 1,0 x 1,1 cm; S: 41 g.) Ltsz.: K.96.2.61.1.
2. Ugyanott, a másik mellett 1 darab L alakú, kampós fejű kovácsoltvas koporsószege. (H: 7,5 cm; SZ: 2,0 cm; fejH: 1,8 cm; fejSZ: 1,2 cm; V: 0,6 x 0,7 cm; S: 15 g.) Ltsz.: K.96.2.61.2.

A sír az A periódushoz tartozik, kora a 10. század eleje.

— 62. sír (82. tábla)

1990. november 22. Sekrestye, nyugati szelvény.
40–60 éves férfi (?). Mérhető VH: 60 cm; Ltsz.: E.98.3.62.

T: Ny–K (247°); SM: 197 cm (210,41 m).

Csak a csontváz jobb oldala maradt meg, többi részét a későbbi temetkezések pusztították el. Egykor kovácsoltvas szegekkel összeállított deszkakoporsóban nyugodott. Mellékletek:

1. A jobb váll felett, 1 darab L alakú, kampós fejű kovácsoltvas koporsószege, feje letörött. (H: 8,5 cm; SZ: 1,3 cm; fejH: 1,2 cm; fejSZ: 1,5 cm; V: 0,9 x 1,1 cm; S: 26 g.) Ltsz.: K.96.2.62.1.
2. A jobb kézfej helyén 1 darab L alakú, kampós fejű kovácsoltvas koporsószege. (H: 10,3 cm; SZ: 2,0 cm; fejH: 2,0 cm; fejSZ: 1,2 cm; V: 0,8 x 1,1 cm; S: 30 g.) Ltsz.: K.96.2.62.2.

A sír az A periódushoz tartozik, kora a 9. század vége.

— 63. sír (82. tábla)

1990. november 22. Sekrestye, nyugati szelvény.
22–24 éves férfi. Mérhető VH: 86 cm; Ltsz.: E.98.3.63.
T: Ny–K (258°); SM: 210 cm (210,28 m); SH: ?; SSZ: 78 cm.

A koponya jobbra fordult, bal kéz a medencén. A csontváz lábait a későbbi temetkezések pusztították el. Bal kulcsontja el volt törve, de még életében össze-
forrt.

Melléklet:

1. A szegycsont felett keresztben 1 darab kovácsoltvas koporsószege. (H: 4,1 cm; fejÁ: 1,0 x 1,2 cm; V: 0,4 cm; S: 3 g.) Ltsz.: K.96.2.63.1.

A sír az A periódushoz tartozik, kora a 9. század vége.

— 65. sír (82. tábla)

1991. január 29. Sekrestye, nyugati szelvény.
54–60 éves férfi. VH: 113 cm (térdig!); Ltsz.: E.98.3.65.
T: ÉNY–DK (275°); SM: 225 cm (210,13 m); SH: ?; SSZ: 75 cm.

A csontvázat csak térdig tudtuk feltárni, mert többi része a 6. periódusú sekrestyefal alá esett. A koponya enyhén jobbra fordult, kezek a derékon keresztben. A sírt a B periódusú templom falának két cölöplyuka bolygatta meg. Egyik a mellkas jobb oldalát, másik a jobb medence melletti bal kézfej egy részét roncsolta el.

Melléklet:

1. A jobb kéz egyik ujján 1 darab nyitott bronz pántgyűrű, egymásra hajló végekkel. (Á: 1,8 x 2,0 cm; SZ: 0,4 cm; V: 0,08 cm; S: 0,8 g.) Ltsz.: K.96.2.65.1.

A sír az A periódushoz tartozik, kora a 9. század vége.

Betűvel jelöltük azokat a sírokat, amelyeket csak észleltünk, mert vagy már elpusztultak és így már csak szórvány csontjaik és leleteik maradtak ránk, vagy mert nem tudtuk teljesen feltárni őket. Ezek többségét dokumentálás után visszaföldeltük, hiszen feltárásukra egyszer talán a jövőben lehetőség nyílik majd.

— K. sír

Szentély, északi szelvény.

Bizonytalan nemű felnőtt.

T: NY–K; SM: 228 cm (210,10 m).

Csak a koponyát találtuk meg. A sírt nem tudtuk feltárni. Melléklet nélkül?

A sír az 1. periódushoz tartozik, kora kb. a 12. század közepe.

— R. sír (76. tábla)

Szentély, keleti szelvény.

Bizonytalan nemű felnőtt.

T: NY–K (274°); SM: 240 cm (209,93 m).

Csak a csontváz medencéjének bal oldalát és bal lábát találtuk meg. Jobb oldalát nyilván a későbbi temetkezések pusztították el. A sírt nem tudtuk feltárni. Melléklet nélkül?

A sír az 1. periódushoz tartozik, kora kb. a 12. század közepe.

— S. sír (76. tábla)

Szentély, keleti szelvény.

Bizonytalan nemű felnőtt.

T: NY–K (274°); SM: 240 cm (209,93 m).

SZOMBATHELY-SZENT MÁRTON-TEPLOM

Csak a csontváz bal lábát találtuk meg. A sírt nem tudtuk feltárni. Többi részét nyilván a későbbi temetkezések pusztították el.

Melléklet nélkül?

A sír az I. periódushoz tartozik, kora kb. a 12. század vége.

— V. sír (76. tábla)

Sekrestye, nyugati szelvény.

Bizonytalan nemű felnőtt.

A 60. sír által teljesen elpusztított sír, csontjai és melléklete annak visszaszórt sírföldjében volt.

Melléklet:

1. A sírföldben a visszaszórt csontok mellett 1 darab GIESLER 1981 II.4/1. típusú, bordázott S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,7 x 2,1 cm; HH: 4,9 cm; HÁ: 0,14 cm; SZ: 0,6 cm; S: 0,8 g.) Ltsz.: K.96.2.V.1.

A sír a B periódushoz tartozik, kora kb. a 11. század közepe-vége.

— Szórványok

(83. tábla):

1. A szentély északi fala melletti szelvényben, az I. periódusú templom alapját képező bazaltkő alól (1990. június 11.) 1 darab kampós fejű kovácsoltvas koporsószegeg. (H: 9,3 cm; SZ: 2,2 cm; fejH: 2,0 cm; fejSZ: 1,0 cm; V: 0,7 x 0,8 cm; S: 19 g.) Ltsz.: K.96.2.Sz.1.

2. Az I. periódusú templom déli diadalívének alapozása alól (1990. március 8.) 1 darab L alakú, kampós fejű kovácsoltvas koporsószegeg. (H: 8,5 cm; SZ: 2,0 cm; fejH: 2,0 cm; fejSZ: 1,4 cm; V: 0,9 cm; S: 24 g.) Ltsz.: K.96.2.Sz.2.

3. A 62. sír felett (1990. november 22.) 1 darab L alakú, kampós fejű kovácsoltvas koporsószegeg. (H: 9,3 cm; SZ: 2,1 cm; fejH: 2,1 cm; fejSZ: 1,4 cm; V: 0,9 x 1,0 cm; S: 26 g.) Ltsz.: K.96.2.Sz.3.

4. Szentély északi fala melletti szelvényből (1990. július 6.) 1 darab kampós fejű kovácsoltvas koporsószegeg. (H: 7,7 cm; SZ: 3,2 cm; fejH: 2,2 cm; fejSZ: 1,3 cm; V: 0,6 x 0,9 cm; S: 19 g.) Ltsz.: K.96.2.Sz.4.

5. Szentély északi fala melletti szelvényből (1990. július 6.) 1 darab töredékes, kampós fejű kovácsoltvas koporsószegeg. (H: 3,4 cm; SZ: 2,5 cm; fejH: 2,1 cm; fejSZ: 1,0 cm; V: 0,7 cm; S: 7 g.) Ltsz.: K.96.2.Sz.5.

6. A Szent Márton-kápolna déli fala melletti szelvényéből (1990. február 13.) 1 darab L alakú, kampós fejű kovácsoltvas koporsószegeg. (H: 10,4 cm; SZ: 2,4 cm; fejH: 2,3 cm; fejSZ: 2,0 cm; V: 0,5 x 1,0 cm; S: 26 g.) Ltsz.: K.96.2.Sz.6.

7. A 13. sír földjéből (1990. június 26.) 1 darab töredékes kovácsoltvas koporsószegeg. (H: 7,4 cm; V: 0,6 x 0,9 cm; S: 16 g.) Ltsz.: K.96.2.Sz.7.

8. A szentély déli fala melletti szelvényből (1990. március) 1 darab L alakú, kampós fejű kovácsoltvas koporsószegeg. (H: 9,0 cm; SZ: 2,5 cm; fejH: 2,4 cm; fejSZ: 0,8 cm; V: 0,8 x 0,9 cm; S: 37 g.) Ltsz.: K.96.2.Sz.8.

9. A szentély déli fala melletti szelvényből (1990. március) 1 darab L alakú, kampós fejű kovácsoltvas koporsószegeg. (H: 11,6 cm; SZ: 1,8 cm; fejH: 1,7 cm; fejSZ: 1,2 cm; V: 0,7 cm; S: 28 g.) Ltsz.: K.96.2.Sz.9.

10. A szentély 2. periódusú déli fala alól (1990. november) 1 darab töredékes L alakú, kampós fejű kovácsoltvas koporsószegeg. (H: 13,2 cm; V: 1,1 x 1,2 cm; S: 50 g.) Ltsz.: K.96.2.Sz.10.

— (76. tábla):

11. A 10. sír földjéből (1990. június 13.) 1 darab T alakú kovácsoltvas koporsószegeg. (H: 8,8 cm; fejH: 2,6 cm; fejSZ: 0,7 cm; V: 0,7 x 0,8 cm; S: 16 g.) Ltsz.: K.96.2.Sz.11.

12. A szentély északi fala melletti szelvényből, a sárga altalajról (1990. július) 1 darab ácskapocs alakú kovácsoltvas koporsókapocs. (H: 5,3 cm; SZ: 2,4–2,9 cm; V: 0,5 x 0,1 cm; S: 14 g.) Ltsz.: K.96.2.Sz.12.

13. A szentély 2. periódusú déli fala alól (1990. április) 1 darab GIESLER 1981 II.4/2. típusú, bordázott S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,6 x 1,9 cm; HH: 4,7 cm; HÁ: 0,16 cm; SZ: 0,55 cm; S: 0,9 g.) Ltsz.: K.96.2.Sz.13.

14. A szentély déli fala melletti szelvényéből (1990. november 6.) 1 darab GIESLER 1981 II.4/2. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 1,4 x 1,9 cm; HH: 4,8 cm; HÁ: 0,15 cm; SZ: 0,3 cm; S: 1,0 g.) Ltsz.: K.96.2.Sz.14.

Az egyes szelvényekben az általunk következő tárgyalt sírok kerültek napvilágra:

Szentély északi szelvény	10–15., 17–31., K, R, S. sír	76–81. tábla
Szentély déli szelvény	5–7., 50–52., 54–56. sír	77., 81. tábla
Szent Márton kápolna déli szelvény	57. sír	82. tábla
Sekrestye nyugati szelvény	60–63., 65., V. sír	76., 82. tábla

3. TEMETKEZÉSI SZOKÁSOK

A korszakunkba (9–12. század) tartozó 9 különböző sírrétegből származó 40 sír a templom három különböző építési periódusához (A–B–1. periódus) köthető. Ez a szám azonban a feltárás behatárolt volta, a későbbi építkezések és temetkezések pusztítása miatt az eredetileg eltemetetteknek csupán kis töredékét alkotja. Ezért a temetőnek ezek a feltárt részletei mélyebb társadalmi következtetés levonására alkalmatlanok. Mivel a sírok azonban rétegzettségük és az épülethez való kapcsolódásuk alapján jó relatív és abszolút kronológiai sort képeznek, az alábbiakban építési periódusonként tárgyaljuk őket.

Valamennyi csontváz háton, kinyújtva feküdt, tájolásuk minden esetben nyugat–keleti volt, tehát irányításuk az épület tájolásához igazodott. Szinte mindegyik sír földjében ott található volt a római kori temető, a korábbi középkori sírok és a temetést megelőző építési periódusok törmelékanyaga és a hozzájuk köthető szórványok.

A temetkezési szokások azonban az egyes időszakban némiképp eltértek egymástól.

Az *A periódusban* az elhunytak kezét több esetben a medencéjükre hajtották (7., 21., 57., 63., 65. sír). A halottak többségét deszkakoporsóban hantolták el, még ha ennek nyomát nem is mindig találtuk meg (15., 18., 61.,

62., 63. sír). A koporsókat sok esetben nagyméretű L alakú kampós kovácsoltvas szegekkel állították össze (61., 62. sír). Ez azonban a megfigyelhetőknél jóval gyakoribb lehetett, hiszen zömében bizonyára ebből az időszakból származik a sok hasonló kampós fejű szórvány koporsószege és az egyetlen ácskapocs alakú koporsókapocs. A 63. sírban egy kisebb méretű kerek fejű koporsószege volt. A rétegtani adatok alapján a legkorábbi temetkezések közé számító 21. sírban a sírgödör aljába, annak két végén és közepén két-két, tehát összesen hat lemélyítést ástak, ami valamiféle lábakon álló egykori koporsó meglétét tételezi fel.

A *B periódusú* templomépülethez tartozó kétrétegű temetőben a halottakat szintén koporsóba tették (5., 22., 25., 26. sír), amelyet alkalomadtán meg is szögeltek (5., 22. sír). A többi halottat alighanem a pogány magyar temetők gyakorlatának megfelelően egyszerűen csak gyékénybe csavarva temették el, ahogyan az a 17. sír esetében jól megfigyelhető volt. A sírgödörket néha kővel és téglával keretítették. A 22. koporsós sír végébe egy nagyméretű római téglát állítottak, a 10. számú gyermek sír esetében pedig a gödör hosszanti oldalait római tégladarabokkal és csatári kövekkel rakták ki.

Az *I. periódusban* a templomkörüli temető sírjai már teljesen melléklet nélküliek voltak. Koporsó is csak egyetlen sírban volt (30. sír).

4. MELLÉKLETEK

Az *A periódus* leletszegény temetőrészletből a már említett vas koporsószegeken kívül csupán két lelet származik, két férfi sírjából. A 7. sír erőteljes férfi csontváza medencéjének bal oldala mellett előkerült pontkőr díszes csontnyelű borotvakés a 9. század végi keleti frank területek jól ismert tárgytipusa (SZÓKE 1982). Gazdája egykor övének bal oldalára függesztve hordta magánál. A 65. férfi sír halottjának jobb kezén egy egyszerű bronz pántgyűrű volt. Ez utóbbi sírt már a B periódusú templom cölöpjei vágták át.

A *B periódus* idején az elhunytakat viseletükben, ékszereikkel együtt temették el, amiről a megtalált sírmellékletek tanúskodnak. Az S-végű ezüst hajkarikákat vagy a koponya egyik (jobb) (51. sír), általában azonban mindkét oldalán viselték, egyesével (25. sír) vagy többet egymás mellett (10., 20. sír). Ezt az egyébként mindkét nemre jellemző ékszert ebben a temetőben, az antropológiai megfigyelések alapján elsősorban a nők viselték, a farkocskba font szalagra erősítve azokat. Elsősorban hozzájuk köthetjük a gyűrűviselés szokását is, amelyet általában egyesével a jobb kezükön hordtak. Kivétel a 17. sír, ahol a bal és az 51. sír, ahol mindkét kézen volt gyűrű. Ezek fajtáik szerint és anyagukat tekintve külön-

bözőek voltak. Ezüstből készült hegyesedő végű (5., 27. sír), több szálból sodrott (17. sír), és karikagyűrű (54. sír), valamint bronzból készített hegyesedő végű (51. sír) és fejes gyűrű (20. sír) egyaránt napfényre került. Nyakukban néha különféle gyöngyökből álló füzereket is viseltek (10., 20. sír). A fellelt két vaskést (27., 50. sír) övük bal oldalára erősítve hordták, csak úgy mint a megtalált bronzkarikán függő három bronzcsörgőt is (50. sír). Szintén a férfi viselethez tartozott a megtalált egyetlen, egykor övet záró és a korszak hagyatékában egyedülálló Yassi Ada típusú, vagy ahhoz igen hasonló vascsat is (22. sír). Ennek a darabnak egyedisége abban rejlik, hogy a tövist támasztó oldala egy kis vascsövből áll, amelyet egy rajta keresztül húzott vashuzal rögzített körbeforgathatóan a csat U alakú keretéhez. A hasonló csatok – amelyek a Kelet-Mediterráneumban és a Balkánon kerülnek elő – a 7. századból valók (KISS 1996f 207, 311.). Sírjaink közül egyetlen esetben helyeztek az elhunyt mellé halotti obulust, Szent István magyar király (1000–1038) CNH I. 1. típusú ezüst dénárját.

Az *I. periódushoz* tartozó sírok mindegyike melléklet nélküli volt.

SZOMBATHELY-SZENT MÁRTON-TEPLOM

Értékelhető leletek tehát túlnyomórészt a B periódushoz tartozó két réteget alkotó 11 sírban voltak, és a szórvány ékszerek is ebből a periódusból valók. Ezek jellegzetes, a 11. századra keltezhető ékszerek. Ám nincs közöttük vastag huzalú S-végű hajkarika és ritka ezek bordázott díszítése is (10., 60. sír és szórvány).

A sírok a következő ezüstmennyiséget tartalmazták:

5. sír	3,5 g
10. sír	2,4 g
17. sír	4,5 g
20. sír	30,4 g
25. sír	4,2 g
27. sír	3,8 g
51. sír	5,2 g
V. sír	0,8 g
Szórvány	1,9 g
Összesen:	56,7 g

5. ÖSSZEFOGLALÁS

Mivel a Szent Márton-templomnak a régészeti, műemléki és történeti kutatások alapján rekonstruálható történetét máshol már bővebben kifejtettük (KISS-TÓTH 1993), itt csak igen röviden foglaljuk össze annak 13. századig terjedő történetét.

Római kor:

A Szent Márton-templom Savaria keleti temetőjének területére épült fel, amelyen a 4–5. század folyamán jött létre a római város ókeresztény közösségének temetője. A középkori templomot egészen bizonyosan valamiféle római kori ókeresztény kultuszépület előzte meg, amely ebben a temetőben állott, a későbbiekben pedig meghatározóvá vált annak további fejlődésében. Mi is lehetett ez a megszentelt területen álló római kori épület? E tekintetben egyedül a Savariában 303-ban vértanúhalált halt sisciai püspök, Szent Quirinus első nyughelye jöhet szóba, akit itt a keleti temetőben hantoltak el. I. (Nagy) Constantinus (306–337) teljes vallásszabadságot biztosító 313. évi, ún. milánói edictuma (*edictum Mediolanense*) után a helybeli keresztények sírja fölé egy sírkápolnát (*cella memoriae*) emeltek. Ezt követően közülük nyilván egyre többen e szentként tisztelt mártír sírja körül temetkeztek. Hasonló módon – egy szent sírja körül – létrejött ókeresztény temetőkre jó néhány példa van a Római Birodalom területén. Később, amikor Quirinus testét átvitték a város scarbantiai kapuja mellett felépült új bazilikába (*basilica ad scarbatensem portam*), a régi sírkápolna még évszázadokig – így minden bizonnyal még az 5–7. században is – használatban maradt (KISS-TÓTH-Z. CZIGÁNY 1998 73.).

A periódus:

791 októberében az avarok ellen felvonuló seregei élén Nagy Károly (771–814) éppen kelet felől érkezett Savariába, Szent Márton szülővárosába. Kb. 50 méterre haladtak el a szóban forgó épülettől az ókeresztény temető szélén, amelynek régi Krisztus-monogramos köveiről pontosan meg tudták állapítani, hogy megszentelt földön járnak.

Amikor Német Lajos (817–876) 828. évi közigazgatási reformja után Sabaria grófsági székhely lett, min-

denképpen szükségessé vált egy templom felépítése. Erre pedig aligha kínálkozott volna alkalmasabb hely, mint az ókeresztény temető megszentelt területén álló régi sírépület. Az új templom védőszentjéül – nem is lehet vitás – a hely szentjét, a frank birodalom és az uralkodó Karoling királyi család védelmezőjét, tours-i Szent Márton püspököt (316–397) választották. Így változott át Szent Quirinus egykori nyughelye évszázadokra Szent Márton tisztelete helyévé és alakult ki évszázadok múlva az a ma is élő hagyomány, hogy egykor ezen a helyen állott Márton szülőháza (PAULOVICS 1944; KISS-TÓTH 1993 179.; KISS-TÓTH-Z. CZIGÁNY 1998 226.).

Magát a templomot először a 885. évre hamisított, de valójában 1050 körül írt ún. Arnulfinum említi először (UB I. 10, Nr. 17.; TÓTH-Z. CZIGÁNY 1994 34, No. 28.), de a templom léte utal már a 860. évi salzburgi adománylevelél „*civitas*” elnevezése is (UB I. 6, Nr. 10.; TÓTH-Z. CZIGÁNY 1994. 33, No. 28.)

Sajnos régészeti nyoma ennek, a mai barokk templom, hajója helyén egykor állt 9. századi templomnak – hasonlóképpen római kori elődjéhez – a régészeti kutatások alkalmával nem került elő, hiszen azt a 17. század második felében végzett építkezések – elsősorban a mai kriptatér kialakításával kapcsolatos munkák – maradéktalanul elpusztították.

Erre az egykor nyilván maradandó anyagból épült templom léte bizonyság azonban a tőle keletre – a mai szentély, a Szent Márton-kápolna és a sekrestye területén – megtalált három-négy rétegű, a 9–10. századra keltezhető, tipikusan templomkörüli, leletszegény három-négy rétegű temetőrészlet, amelyet valószínűleg folyamatosan használtak a 11. század elejéig, amikor is sor került a templom bővítésére.

B periódus:

Az ásatási megfigyelések, azaz a rétegtan, az épület megtalált maradványai és a hozzá tartozó két sírréteg alapján a 9. századi korábbi templom pótlására vagy megnagyobbítására a későbbiekben egy szintén keletelt faszerkezetű és egyenes szentélyzáródású templomot emeltek, amely néhány korábbi sírt elvágott (61., 65.

sír). A kb. 10 méter széles templom falainak vázát sűrűn egymás mellé vert cölöpök alkották, amelyek két szélét talán vesszővel befönték, közét pedig agyaggal és korábbi építési törmelékkel kitöltötték. A templom fennállásának idején, annak keleti oldalán megásott sírok fejjel mind az egyenes szentélyfal vonalához illeszkedtek.

A fellelt ékszerek, valamint a 27. sírban megtalált Szent István (1000–1038) érme (CNH I. 1.) alapján a templomot a 11. század elején, nyilván még Szent István király idején, az ő II. törvénykönyvének 1. pontjában foglalt templomépítési rendelkezés alapján építették (SZMTT 1964 24.; MK 1995 51, 34. fejezet). A felépült faszervezetű templomot a 11. század első kétharmadában használták, majd pedig lebontották, cölöpjeit kihúgálták, helyet adva egy újonnan épülő templomnak.

Itt kell megemlíteni, hogy ezzel a periódussal egy időben temetkeztek a Kisfaludy Sándor utcai temetőbe is. A templomtól alig 150 méterre fekvő soros pogány temető párhuzamosan használatban volt a templom cintermével, ami azt is mutatja, hogy egyazon településen a népesség vallási szempontból két elkülönülő csoportja élt egymás mellett. Figyelemre méltó jelenség, hogy ameddig a soros temetőben eddig csak bronz ékszerek kerültek elő, addig a templom cintermében levő sírokból – néhány kivételtől eltekintve – csak ezüst ékszerek származnak. Ez a jelenség arra mutat, hogy Szombathely népességének tehetősebb rétege ekkor már keresztény módra, a templom köré temetkezett.

— 1. periódus:

Ahogy az a már említett Szent István érme rétegtani helyzetéből következik, valamikor a 11. század második felében új templom épült a korábbi helyére. Az érmét tartalmazó 27. sír ugyanis az új templom szentélyfalának alapozása alatt (szuperpozícióban) került elő. A templomot tehát most is az előbbi helyén, a korábbi sírok fölött építették meg. Az új egyhajós, félkör apszisos, keletelt kis templom hajója síkfödémrel vagy nyitott fedélszékekkel, szentélye pedig negyedgömb boltozattal volt befedve. „*Opus cementitium*” technikával épült felmenő falainak anyaga kivétel nélkül bontott római téglá, alapozása a román kori templomoknál általános döngölt agyagréteg, amelyre a fal lábazatául római mészkvádereket és útbazaltokat helyeztek. A felépült templom szélessége 9,60 méter, hosszúsága pedig 14–16 méter lehetett.

Az épülettel egykorú három sírreteget a keltezéshez nem használhatjuk fel, hiszen a temetkezések kivétel nélkül melléklet nélküliek voltak. A téglatemplom felépülése összefüggésben állhat Szent László király I. törvénykönyvének 25. pontjával, ami elrendelte a templom köré való temetkezést (SZMTT 1964 42.; MK 1995

95, 25. fejezet). Az eddigi leletek ismeretében ugyan ebben az időben – a 11. század utolsó harmadában – hagyták fel a Kisfaludy Sándor utcai soros temetőt, ami nyilván összefüggésben áll az új templom felépülésével.

Máig vitatott ugyan, de valószínű, hogy ez az új templom szerepel egy 1102-ben, Beneventumban kiadott pápai oklevélben, amelyben II. Paszkál pápa (1099–1118) a pannonhalmi bencés apátságot erősítette meg birtokaiban, köztük a Győr egyházmegyei Sabariában álló Szent Márton-templom birtokában (PRT I. 3.; TÓTH–Z. CZIGÁNY 1994 34, No. 29.). Hogy ez tényleges birtoklás, vagy csak az annak megszerzésére irányuló óhajjt fejezte-e ki, egyéb adatok hiányában egyelőre eldönthetetlen (TÓTH 1987, 1988; KISS–TÓTH 1993 192.; KISS–TÓTH–Z. CZIGÁNY 1998 123.).

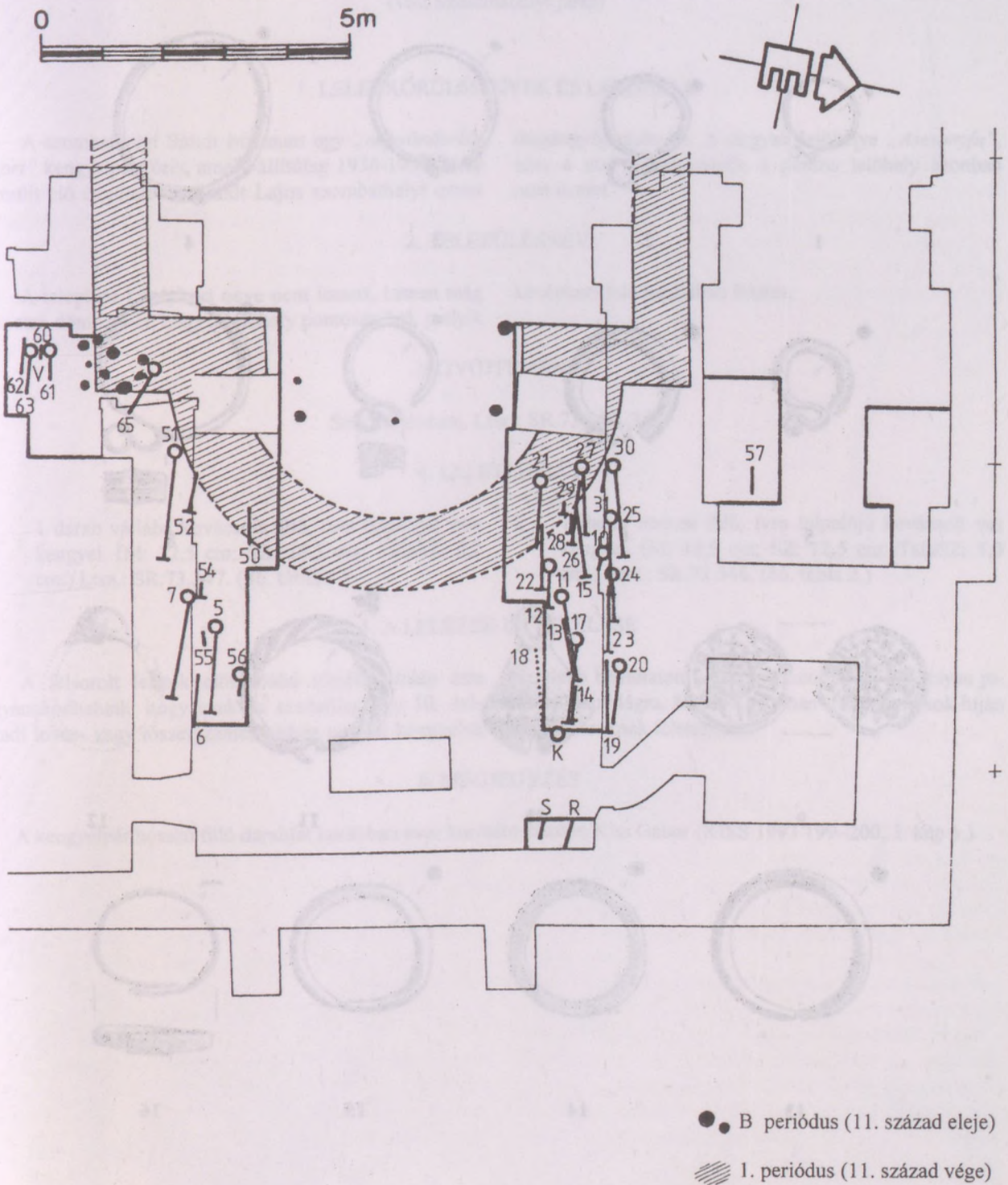
Ezek után szinte meglepő, hogy a templomot folyamatos használata ellenére a magyar középkorban először csak 1421-ben említi írott forrás (VaML DL 134.; TÓTH–Z. CZIGÁNY 1994 68, Nr. 101.), ám meglétére már egy 1298 előtti oklevélből is következtetni lehet, amelyben két szombathelyi pap szerepel (HO IV. 94–95. Nr. 69.; UB II. 319, Nr. 458.; TÓTH–Z. CZIGÁNY 1994 41, Nr. 47.). Ugyanerről árulkodik egy másik, 1240-ből származó oklevél Szentmárton melletti (*Aput Sanctum Martinum*) keltezése is (ÁO VII. 107–109, Nr. 68.; HO IV. 25–27, Nr. 10.; UB I. 197–199, Nr. 278.; TÓTH–Z. CZIGÁNY 1994 35–36, Nr. 31.).

Amint az a fenti rövid áttekintésből is kiderül a szombathelyi Szent Márton-templom a Kárpát-medence egyetlen, a római kor óta folyamatosan használt kultuszépülete. Hasonlóképpen egyedülálló a körülötte levő temető is, ahol az 1. század óta a 20. századig folyamatos volt a temetkezés.

Az általunk itt részben bemutatott temető kiterjedése a középkor későbbi századaiban sem lehetett nagyobb 25x50 méternél, amely területen maga a templom is helyet kapott. Nem véletlen hát a korai sírretek ilyen nagyfokú pusztultsága. Ezek tí. csak a középkori falak viszonylag sékély alapozása alatt maradhattak meg, ott, ahol sem az újkori építkezések, sem a későbbi temetkezések nem tudták megbolygatni őket. A kis területű feltárás ellenére is megfigyelhető volt, hogy az épület közelében a sírretek száma – és így az eltemetettek száma is – nő.

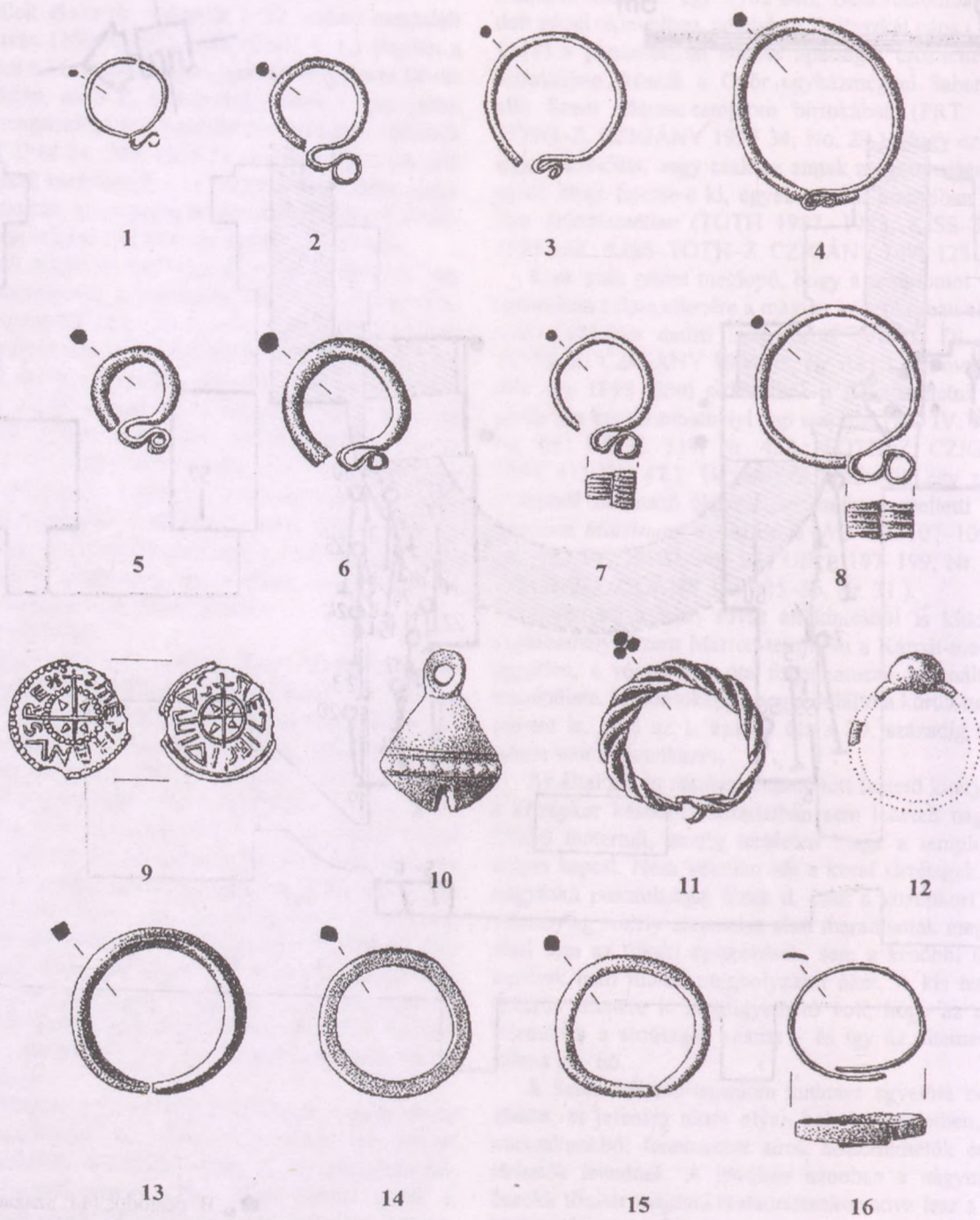
A Szent Márton-templom kutatása egyelőre befejeződött, és jelenleg nincs olyan hely az épületben, ahol korszakunkból fennmaradt sírok hozzáférhetőek és feltárhatók lennének. A jövőben azonban a nagyméretű barokk főoltár majdani restaurálásakor adva lesz a lehetőség a kutatások folytatására és a szentély keleti felének feltárására, ahol még igen sok további sír rejtőzik.

SZOMBATHELY-SZENT MÁRTON-TEMLOM

90. kép: Szombathely-Szent Márton-templom. Temetőterkép (1:100)

SZOMBATHELY-SZENT MÁRTON-TEMPLOM

91. kép: Szombathely-Szent Márton-templom. Az ékszerek típusai (1:1)

KISS GÁBOR–SMIDT ERZSÉBET

25. VASASSZONYFA (ASSZONYFA)

(volt Szombathelyi járás)

1. LELETKÖRÜLMÉNYEK ÉS LELŐHELY

A szombathelyi Smidt Múzeum egy „népvándorlás kori” kengyelpárt őriz, amely állítólag 1936-1938 körül került elő és jutott dr. Smidt Lajos szombathelyi orvos

magángyűjteménybe. A tárgyak lelőhelye „Asszonyfa”, azaz a mai Vasasszonyfa, a pontos lelőhely azonban nem ismert.

2. TELEPÜLÉSNEV

A település középkori neve nem ismert, hiszen még az sem dönthető el, hogy a lelőhely pontosan hol, melyik

középkori falu határában feküdt.

3. GYŰJTEMÉNY

Smidt Múzeum, Ltsz.: SR.73.346–347.

4. LELETLEÍRÁS

1. 1 darab vállába kovácsolt fülű, íves talpalójú vas-kengyel. (M: 12,5 cm; SZ: 16,3 cm; TalpSZ: 3,2 cm.) Ltsz.: SR.73.347. (86. tábla 1.)

2. 1 darab hosszú fülű, íves talpalójú kovácsolt vas-kengyel. (M: 16,3 cm; SZ: 12,5 cm; TalpSZ: 5,0 cm.) Ltsz.: SR.73.346. (86. tábla 2.)

5. A LELETEK ÉRTÉKELÉSE

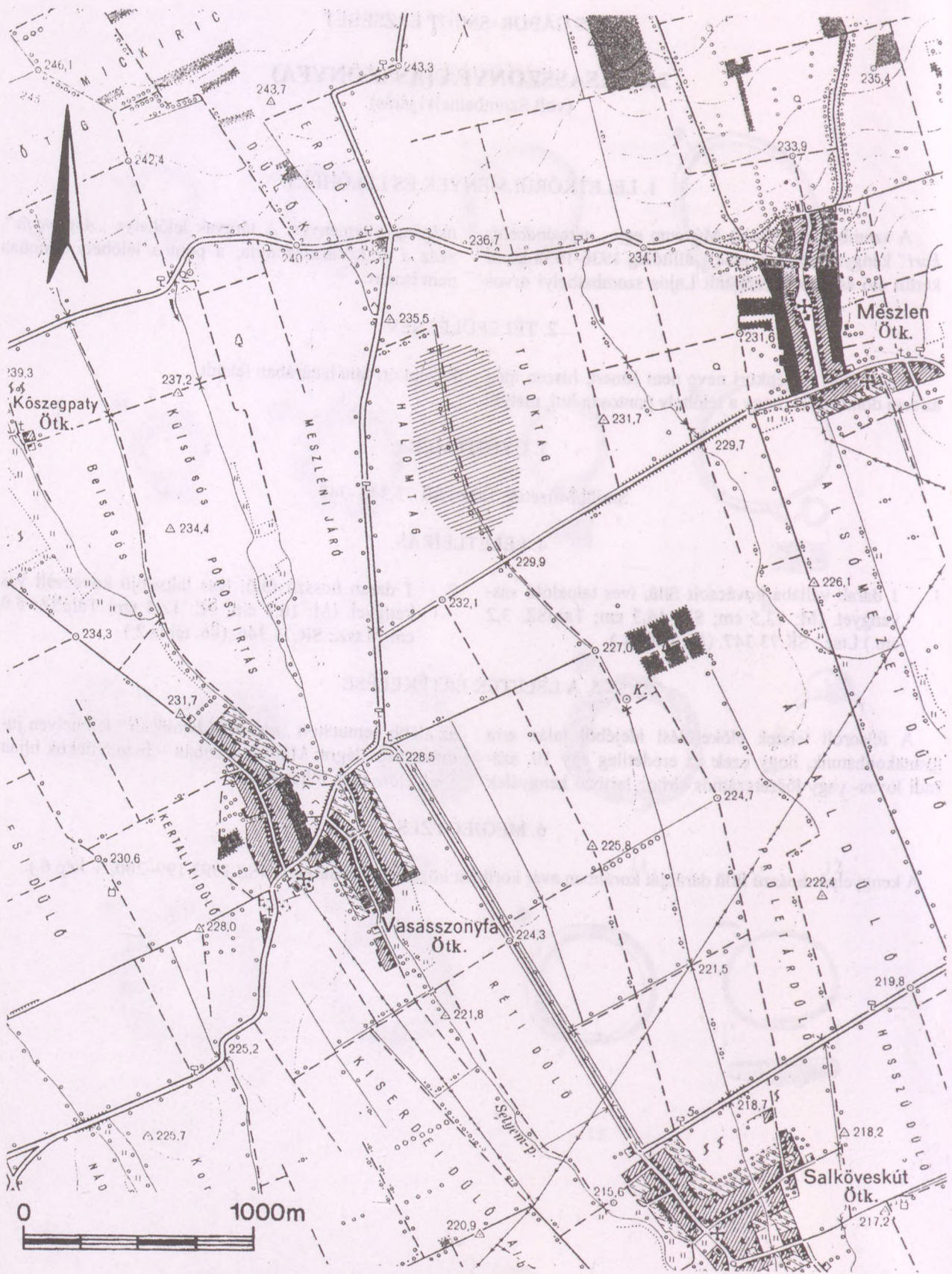
A felsorolt leletek előkerülési idejéből talán arra gyanakodhatunk, hogy ezek az eredetileg egy 10. századi lovas- vagy lószerszámos sírhoz tartozó kengyelek

az alább bemutatott „*meszleni határbéli*” lelőhelyen jutottak napvilágra. Mindez azonban – bizonyítékok híján – egyelőre csak feltételezés.

6. MEGJEGYZÉS

A kengyelpár hosszú fülű darabját korábban avar koriként közölte Kiss Gábor (KISS 1993 199–200, 3. kép 6.).

VASASSZONYFA-MESZLENI HATÁR

92. kép: Vasasszonyfa-Mészleni határ. A lelőhely helyszínrajza (1:25 000)

KISS GÁBOR

26. VASASSZONYFA (KISASSZONYFA)-MESZLENI HATÁR

(volt Szombathelyi járás)

1. LELETKÖRÜLMÉNYEK ÉS LELŐHELY

1927. november 16-án Horváth Tibor Antal, a szombathelyi Vasvármegyei Múzeum Régiségtárának őre, a következő bejegyzést tette naplójába: „*Kisasszonyfa, meszleni határ felé szántásban – kis mélységben 2 csontváz, egyik é.k., a másik d.k. felé fejjel, rajta 3 ezüst érem, 2-2 helyen átlukasztva. Egyik bekerült a Múzeumba, kettőt eltörtek. Magyar sír volt!!*” (SM RA 246.; MNM RA 366.K.IV.; HORVÁTH 1987 418.) A településtől északra fekvő lelőhelyet többszöri terepbejárás

ellenére eddig nem sikerült pontosan azonosítani, csupán az előkerült sírokhoz (temetőhöz) tartozó egykori Árpád-kori település felszíni nyomait tudtuk megtalálni a Káka-árok két oldalát követő enyhe domboldalon (Tszfm.: 232,5 m) a Harasztaljai (Hrsz.: 084.) és a Malomúti (Hrsz.: 086.) dűlőkben (VFN 1982 90, Nr. 20/42-43.). Minden bizonnyal e kettő valamelyikén rejtőzik valahol a temető.

2. TELEPÜLÉSNEV

A település középkori neve nem ismert.

3. GYŰJTEMÉNY

Savaria Múzeum, Ltsz.: 54.742.5.; Régi Ltsz.: KÜLF PÉNZ 1675.

Elveszett (+). Az érme már az 1967-es revíziókor sem volt meg!

4. LELETLEÍRÁS

– 1 darab ezüstérme: Provence-i Hugó és II. Lothár itáliai királyok (931–945) peremén kétszer átfúrt, Veronában vert töredékes dénárja. Típusa: CNI VI.

XXIII. t. 7. (HUSZÁR 1954 85, No. CVI/295, XXII. t). A: +HVG.LO...IOX, Középen: REX; R: V+(ER)O, Két oldalon: N–A (85. tábla D/1.)

5. A LELET ÉRTÉKELÉSE

Érménk kétségtelenül egy kalandozó hadjáratból származik, és egyike annak a több ezer darab nyugati pénznek, amely zsákmány, adó vagy váltságdíjként jutott a 10. század első felében a Kárpát-medencébe. A kalandozó magyar csapatok a források alapján legalább 14-szer fordultak meg Itáliában. Verettípusunk első, 931-es kibocsátási éve és a 955-ös augsburgi Lech-mezei vereség között is nyolcszor (933, 935, 937, 940, 942, 947, 951, 954).

A Kárpát-medencéből eddig 18 darab Provence-i Hugó és II. Lothár érmét ismerünk (KOVÁCS 1989). Öt darabot vertek közülük Veronában. Érdekes, hogy mind az öt a Kárpát-medence északnyugati felében került

napvilágra. Az érmeleletek típuskombinációja alapján valószínűnek látszik, hogy szóban forgó érméink javarésze Provence-i Hugó (926–945) 942-es, vagy II. Berengár (950–963) 947-es, a magyaroknak kifizetett tíz-tíz mérőnyi pénzt tartalmazó tributumból származik (KISS 1990).

A múzeumba jutott érmén levő két lyuk arra utal, hogy – nyilván a sírban talált többi érmével együtt – a ruhára lehetett felvarrva, így tehát már hosszabb ideje használatban volt. A napvilágra került sírok – amelyekben feltűnő a két váz eltérő tájolása – alighanem egy, a 10. század második felétől vagy végétől használt köznépi magyar temetőhöz tartoztak.

VELEM-SZENTVID

FEKETE MÁRIA–KISS GÁBOR

27. VELEM-SZENTVID

(volt Kőszegi, majd Szombathelyi járás)

1. LELETKÖRÜLMÉNYEK ÉS LELŐHELY

A Velem községhez tartozó, és a településtől északnyugatra magasodó Szentvid-hegy csúcsán (Hrsz.: 0150/2.; Tszm.: 563,3 m) áll az Árpád-kori eredetű Szent Vid-kápolna (VMFN 1982 73, No. 12/47.). Az

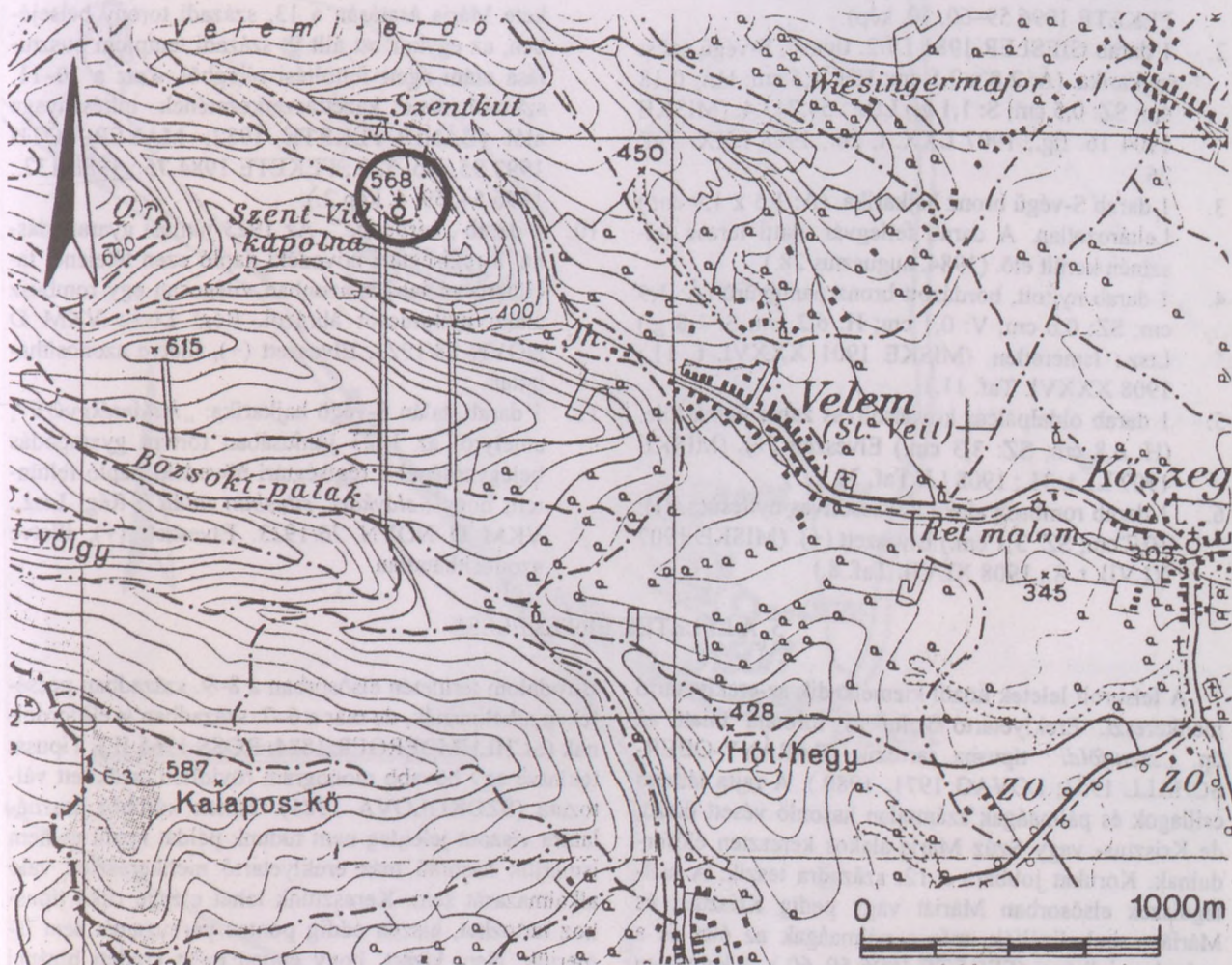
alább bemutatott szórványleletek itt a kápolna körül, illetve annak tágabb körzetében, a hegycsúcs környékén kerültek különböző időpontokban napvilágra.

2. TELEPÜLÉSNEV

A település középkori neve: Szent Vid. Első említése: 1271: *de Monte Sancti Witi* (UB II 6, No. 6.)

A Kőszegi család birtoka volt (FÜGEDI 1977, 199, No. 281.).

Nevét a ma búcsújáró helyül szolgáló kápolna elődjének Szent Vid († 303–305 k.) titulusáról kapta, aki a 14 segítőszent egyike (KISS 1988 II 567.).

94. kép: Velem-Szentvid. A lelőhely helyszínrajza (1:25 000)

3. GYŰJTEMÉNY

Az alább közreadott régebben előkerült tárgyakat báró Miske Kálmán mint saját gyűjteményének darabjait mutatta be a harácsolts leletek, vagyis a hegyről származó szórványok között (MISKE 1901, 1908). Ezek valószínűleg mind bekerültek a Vasvármegyei Múzeumba, ám ma egy részük már nem található meg. A vasleletek elvesztek vagy megsemmisültek. Egyébként a szóban

forgó a tárgyak a leírások szűkszavúsága miatt Miske Kálmán gyűjteményének 1901-ben készült jegyzékében sem azonosíthatók (SM RA 239.).

Az újabb, 1972 és 1985 között folytatott velemi kutatások számunkra itt érdekes 1980–1985 közötti ásatásainak középkori leletanyaga még leltározatlan a Savaria Múzeumban.

4. LELETLEÍRÁS

- A leleteket a 87. táblán mutatjuk be.
1. 1 darab bronzból öntött, sima kétrészes bizánci típusú ereklyetartó mellkereszt egyik oldala. Bevésett felirata egy görög betűkből álló monogram, egy fohász: ΘΕΟΤΟΚΕ ΒΟΗΘΕΙ (Istenanya segíts!). (H: 6,3 cm; SZ: 3,6 cm; V: 0,55-0,8 cm; S: 20,4 g.) Ltsz.: K.75.2.1. A tárgy a kápolna mellett került elő, és 1975-ben kapta ajándékba a Savaria Múzeum (NFK 1995 címlap; KISS 1996d No. 79.; FEKETE 1996 59–60, 10. kép).
 2. 1 darab GIESLER 1981 I.7/2. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 2,8 x 2,5 cm; HH: 7,5 cm; HÁ: 0,18 cm; SZ: 0,5 cm; S: 1,1 g.) Ltsz.: 54.743.4. (MISKE 1904 16. fig.; 1907 LXX. t. 26.; 1908 LXX. Taf. 26.)
 3. 1 darab S-végű bronz hajkarika. (Á: 1,5 x 1,9 cm.) Leltározatlan. A darab fellegvár alatti terasz felszínén került elő. (1984. augusztus 28.)
 4. 1 darab nyitott, bordázott bronz pántgyűrű (Á: 1,9 cm; SZ: 0,6 cm; V: 0,1 cm; H: 6,2 cm; S: 1,8 g.) Ltsz.: Ismeretlen. (MISKE 1901 XXXVI. t. 11.; 1908 XXXVI. Taf. 11.)
 5. 1 darab oldalpálcás kovácsoltvas zabla kantárfüfle. (H: 6,8 cm; SZ: 3,3 cm.) Elveszett (+). (MISKE 1907 LI. t. 31.; 1908 LI. Taf. 31.)
 6. 1 darab rombusz alakú kovácsoltvas nyílcsúcs. (H: 10,7 cm; SZ: 3,1 cm.) Elveszett (+). (MISKE 1907 XLVII. t. 8.; 1908 XLVII. Taf. 8.)
 7. 1 darab véső alakú kovácsoltvas nyílcsúcs. (H: 6,4 cm; SZ: 1,8 cm.) Elveszett (+). (MISKE 1907 XLVII. t. 9.; 1908 XLVII. Taf. 9.)
 8. 1 darab keskeny rombusz alakú kovácsoltvas nyílcsúcs. (H: 5,5 cm; SZ: 1,1 cm.) Elveszett (+). (MISKE 1907 XLVII. t. 7.; 1908 XLVII. Taf. 7.)
 9. 1 darab rombusz alakú kovácsoltvas nyílcsúcs. (H: 5,7 cm; SZ: 2 cm; V: 0,3-0,5 cm; S: 6 g.) Leltározatlan. 1981-ben került elő Bándi Gábor és Fekete Mária ásatásán a 13. századi torony belsejében, az egykor ott állt 9. századi templom pusztulása utáni égett feltöltési rétegből, azaz a 10–11. századi sánc kazettaszerkezetének töltésanyaga alól (BÁNDI-FEKETE 1982; MAYER-TÓTH 1993 95, No. 320.; FEKETE 1984 76.; 1988 137.; 1996 54, 59, 4. kép 2.).
 10. 1 darab „késpege”. Az 1923 júniusi gyarapodásnál a régiségtári növedéki napló ezen tételénél található vázlatrajz azonban világosan egy rombusz alakú nyílcsúcsot ábrázol. Régi Ltsz.: VKM D NÖVN 88/1923. Elveszett (+), illetve azonosíthatatlan.
 11. 1 darab, talán S-végű hajkarika: „halántékgűrű”, amelyről az 1923 júniusában történt gyarapodás bejegyzésénél a régiségtári növedéki napló feltűnteti, hogy „slávkori, situsban talált”. Régi Ltsz.: VKM D NÖVN 76/1923. Elveszett (+), illetve azonosíthatatlan.

5. A LELETEK ÉRTÉKELÉSE

A felsorolt leletek közül kiemelkedik az ereklyetartó mellkereszt. Ereklyetartó volta és formája miatt az ún. „szentföldi” típusba tartozik (BÁRÁNY-OBERSCHALL 1953; LOVAG 1971, 1980.). A rajta látható csillagok és pálmaágak számtalan hasonló vésett díszű, de Krisztus- vagy Szűz Mária-alakos keresztben előfordulnak. Korukat jobbra a 12. századra teszik. A csillagdíszek elsősorban Máriát vagy pedig Krisztust és Máriát szimbolizálják, míg a pálmaágak az élet és a győzelem jelképei (FEKETE 1996 59–60.). A keresztben láthatóval teljesen megegyező monogramokat a Bizánci

Birodalom területén elsősorban a 8–9. században pecséteken alkalmazták, de már a 6–7. században is előfordulnak (SCHLUMBERGER 1884; ROSS 1965 II.). Típusát tekintve egy bővebb monogram rövidített, szűkített változata (SZOKOLOVA 1981). Ennek későbbi használatára viszont jelenleg nem tudunk példát hozni és nem ismerjük hasonló más ereklyetartó mellkeresztben való alkalmazását sem. Keresztünk tehát eléggé ritka típushoz tartozhat, hiszen eddig pontos párhuzamát sem ismerjük. Nem kizárt, hogy éppen ezért eredeti bizánci készítmény, amely a 12. században készült, és mint ke-

reskedelmi áru, vagy mint zarándokemlék került Magyarországra, és hamarosan viselőjével együtt el is temették a szentvidi templom mellett. A tárgy, amely a bizánci–magyar kapcsolatok egyik emléke, mindenképpen további beható vizsgálatot érdemel a jövőben.

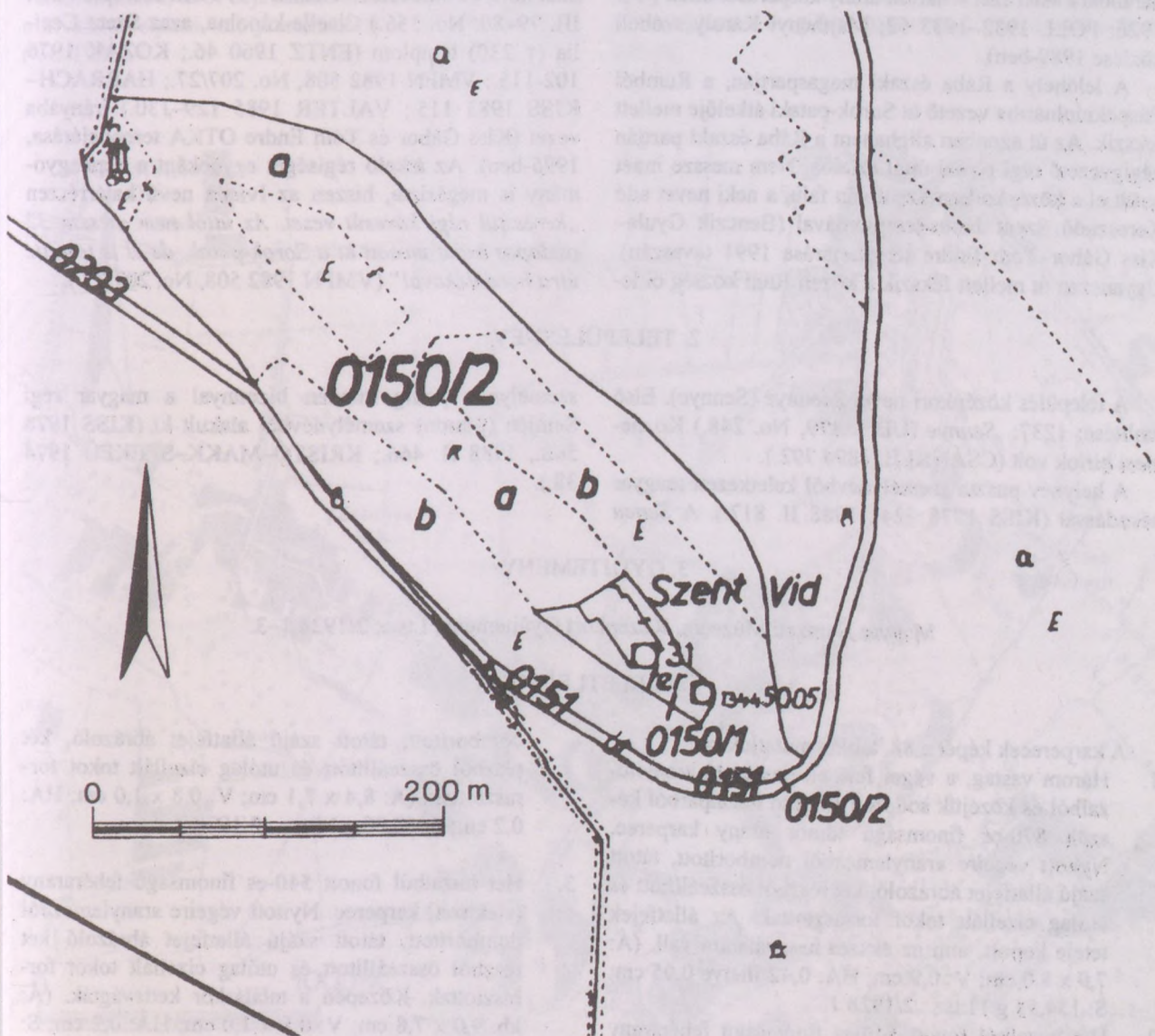
A hegy tetején részben késő kelta előzményeken a 10–11. században egy ún. keskeny talpú sáncvár épült (BÁNDI-FEKETE 1982, 1983; FEKETE 1984. 76, 1984a, 1985, 1986 59, 6. Taf. 2.; 1996 54, 58, 1. kép 4–6, 6. kép 2.; FEKETE 1988 137.; MAYER-TÓTH 1993

95–97, No. 320–323.). A bemutatott szórványleletek egyrészt a kápolna – sáncvárhoz tartozó – román stílusú elődje (HARRACH 1976 251–252.; HARRACH-KISS 1983 497–499.; VALTER 1985 271; FEKETE 1996 56–57.) körül elterült cinteremből, másrészt a vár kultúrétegeből származhatnak. A későbbi kőbe átépült szentvidi várat, a 13. század végén a Kőszegiek uralták (FÜGEDI 1977 199, No. 281.), akiknek háborúiban többször szerepet játszott (FEKETE 1984 77, 1996 55–56.; DÉNES 1996 29.).

6. MEGJEGYZÉS

Kétségesnek látszik, hogy a Fekete Mária által említett több százból sodort 10–11. századi torquesként hivatkozott töredék valóban ennek a korszaknak a lelete-e

(MISKE 1907 LXX. t. 26., 1908 LXX. Taf. 26.; FEKETE 1996 59.).

95. kép: Velem-Szentvid. A lelőhely kataszteri helyszínrajza (1:4000)

KISS GÁBOR

28. ZSENNYE-KASTÉLYKERT

(volt Vasvári járás)

I. LELETKÖRÜLMÉNYEK ÉS LELOHELY

1925. július 18-án Kovács József uradalmi kertész, a Görgey Józsefné szül. Békássy Antónia tulajdonát képező zsenyei kastély (a mai Művésztelép: VFN 1982 508, No. 207/15.) parkjában – amikor annak egy részét gyümölcsöskertté alakították át –, hihetőleg faültetéskor egy kincsleltre bukkant (Hrsz.: 179/5.; Tszfm.: 170 m). Egy rossz megtartású edényben – amely a kiemelés után darabokra esett szét – három arany karperecet talált (VU 1926; POLL 1932–1933 62; Majthényi Károly szóbeli közlése 1989-ben).

A lelőhely a Rába északi magaspártján, a Rumból Püspökmolnáriba vezető út Sorok-pataki átkelője mellett fekszik. Az út azonban alighanem a Rába északi partján végigvezető régi római úttal azonos. Nem messze innét terült el a középkorban Szentiván falu, a neki nevet adó Keresztelő Szent János-templomával (Benczik Gyula–Kiss Gábor–Tóth Endre terepbejárása 1991 tavaszán). Ugyanezen út mellett fekszik a közeli Rum község okle-

vélben először 1342-ben említett (ZO I. 400–406, No. 267.), eredetileg román stílusú Árpád-kori Szent László (1077–1095) titulusú (1418: LU I. 41.) plébániatemploma is (HARRACH–KISS 1983 318; VALTER 1985 227.) A megtalált nyomokból ítélve az említett útból itt, a Sorok-átkelő közelében ágazik ki északnyugat felé egy másik római út, amely a 13. század elején (?) épült román kori, és oklevélben először 1314-ben szereplő (UB. III. 79–80, No. 156.) Cicelle-kápolna, azaz Szent Cecília († 230) templom (ENTZ 1960 46.; KOZÁK 1976 102–115.; VMFN 1982 508, No. 207/27.; HARRACH–KISS 1983 115.; VALTER 1985 129–130.) irányába vezet (Kiss Gábor és Tóth Endre OTKA terepbejárása, 1995-ben). Az átkelő régiségét egyébként a néphagyomány is megőrizte, hiszen az Ivánfa nevű határreszen „keresztül régi kövesút vezet. Az úttól nem messze 32 oszlopos hidat mosott ki a Sorok-patak, de el is temette újra hordalékával” (VMFN 1982 508, No. 207/37.).

2. TELEPÜLÉSNEV

A település középkori neve: Zsennye (Sennye). Első említése: 1237: *Sennye* (UB I. 179, No. 248.) Köznevesi birtok volt (CSÁNKI II. 1894 792.).

A helynév puszta személynévből keletkezett magyar névadással (KISS 1978 724., 1988 II. 817.). A *Seneu*

személynév pedig minden bizonnyal a magyar régi Semjén (Simon) személynévből alakult ki (KISS 1978 568., 1988 II. 466.; KRISTÓ–MAKK–SZEKFŰ 1974 38.).

3. GYŰJTEMÉNY

Magyar Nemzeti Múzeum, Középkori Gyűjtemény, Ltsz.: 2/1928.1–3.

4. LELETLEÍRÁS

A karperecek képét a 88. táblán mutatjuk be:

1. Három vastag, a végei felé elvékonyodó aranyhuzalból és közéjük sodort 3 filigrán huzalpárból készült 870-es finomságú tömör arany karperec. Nyitott végeire aranylemezből domborított, tátott szájú állatfejet ábrázoló, két részből összeállított és utólag cizellált tokot forrasztottak. Az állatfejek teteje kopott, ami az ékszer használatára vall. (Á: 7,9 x 8,0 cm; V: 0,9 cm; HÁ: 0,42 illetve 0,05 cm; S: 134,55 g.) Ltsz.: 2/1928.1.
2. Hét huzalból fonott 540-es finomságú fehérarany (elektron) karperec. Nyitott végeire aranylemezből

domborított, tátott szájú állatfejet ábrázoló, két részből összeállított és utólag cizellált tokot forrasztottak. (Á: 8,4 x 7,1 cm; V: 0,8 x 1,0 cm; HÁ: 0,2 cm; S: 58,90 g.) Ltsz.: 2/1928.2.

3. Hét huzalból fonott 540-es finomságú fehérarany (elektron) karperec. Nyitott végeire aranylemezből domborított, tátott szájú állatfejet ábrázoló két részből összeállított és utólag cizellált tokot forrasztottak. Közepén a találáskor kettévágták. (Á: kb. 9,0 x 7,8 cm; V: 0,8 x 1,0 cm; HÁ: 0,2 cm; S: 83,03 g.) Ltsz.: 2/1928.3.

ZSENNYE-KASTÉLYKERT

4. Edény töredékei: „2 darab sötét szürke színű, égetetlen cserépdarabka” (MNM RO Irattár

10/1926.). A hivatalos eljárás folyamán nyomuk veszett (POLL 1932–1933 62.).

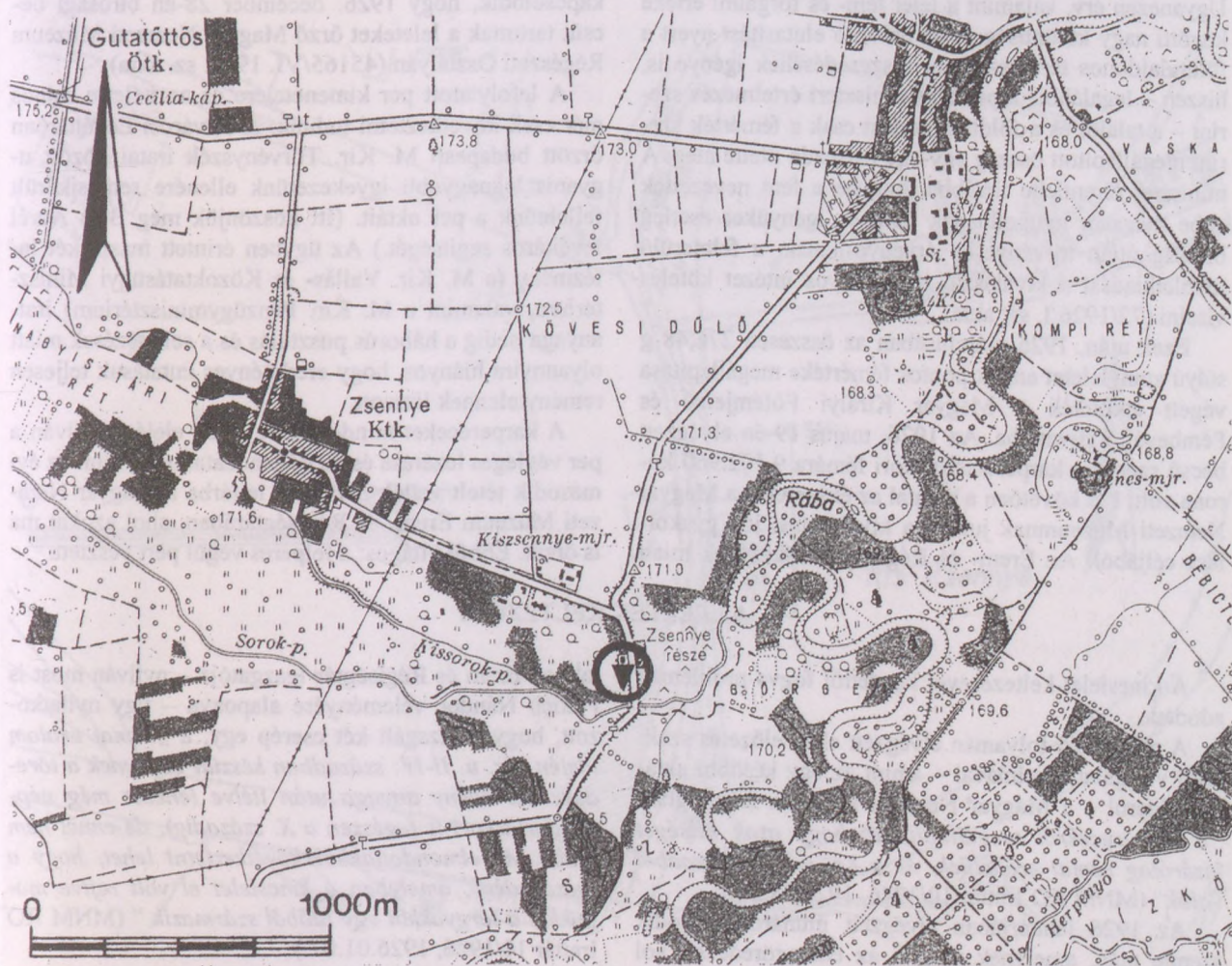
5. A LELETEK MÚZEUMBA KERÜLÉSÉNEK TÖRTÉNETE

Miután legalább is részben kinyomozható volt a tárgyak múzeumba kerülésének – mondhatni jellemző – története, a fennmaradt dokumentumok alapján (MNM RO Irattár 10/1926, 14/1926; SM RA 1148.) érdemes arra részletesebben kitérni.

A találó, Kovács József zsenyei kertész, nem lévén tisztában az általa lelt tárgyak anyagával és értékével, előbb félredobta azokat, majd a kíváncsiságtól úzve az edénytöredékeket és a karpereceket végül mégis bevitte Vasvárra, Magyar Ferenc óras-ékszerészhez. Az ékszerész, felismerve a tárgyak arany voltát és régiségét, a találóval együtt haladéktalanul a vasvári szolgabírói hivatalhoz sietett, ahol bejelentették a leletet és a tárgyakat a hivatalos eljárás lefolytatásához átadták a hatóságnak (VU 1926).

A beszolgáltatott leletet a szolgabíró – a hivatalos utat követve – Dr. Horváth Kálmánhoz, Vas vármegye alispánjához küldte fel, aki azt a törvénynek megfelelően a Magyar Királyi Központi Állampénztárhoz (vagyis gyakorlatilag a Pénzügyminisztériumhoz) küldte tovább a találót és a földtulajdonost megillető pontos értékmegállapítás utáni jutalék kifizetése végett.

A földtulajdonos, Görgey Józsefné, szül. Békássy Antónia már az eljárás kezdetén a Pénzügyminisztériumban két rendbeli bejelentést tett. Egyrészt arra vonatkozóan, hogy a szakértői vizsgálat eredményétől függetlenül, esetleg mint családi ékszerre, a lelet egészére fog igényt tartani, másrészt arra nézve, hogy az őt mint földtulajdonost megillető egyharmad részt természetben igényli.

96. kép: Zsenye-Kastélykert. A lelőhely helyszínrajza (1:25 000)

Ugyancsak a Pénzügyminisztériumhoz terjesztette fel Vas vármegye alispánja a Szombathelyi Múzeum kérvényét is, amelyben a vármegyei múzeum vezetősége kérte, hogy a Magyar Nemzeti Múzeum ellenében a lelet állami letétként „a vármegye múltbeli képének kiegészítésére” a Szombathelyi Múzeumban helyeztessen el. Az alispán egyben azért is folyamodott, hogy az elővásárlási jogot a Szombathelyi Múzeum Egylet javára engedélyezzék.

A Magyar Nemzeti Múzeumban elvégzett szakértői vizsgálat a lelet nyersfém értékét 11 millió koronára, régészeti, illetve forgalmi értékét 65-70 millió koronára tette, és úgy nyilatkozott, hogy a lelet nem osztható meg. Mivel a szóban forgó karperecek típusai a régiségtárból hiányoznak, az egész leletegyüttest meg kívánja tartani. A vizsgálat az ékszerek korát egyébként a 3. századra tette, és így a fent jelzett családi ékszerigény semmissé lett. A lelet tehát mint talált kincs került a további hivatalos eljárásba.

A szombathelyi múzeum elővásárlási jogát – „a kiválasztásra feljogosított tudományos intézetek joga” ellenében – Bud János pénzügyminiszter elutasította. Ugyanezen érv, valamint a lelet fém- és forgalmi értéke közötti nagy különbség miatt hasonló elutasítást nyert a földtulajdonos természetbeni részesedésének igénye is, hiszen – legalábbis a pénzügyminiszteri értelmezés szerint – a talált és a földtulajdonost csak a fémérték szerint megállapított összeg egy-egy harmada illette meg. A miniszter elrendelte továbbá, hogyha a fent nevezettek ebbe mégsem nyugodnának bele és igényüket esetleg bíróság útján törvényesen érvényesítenék, a felmerülő többletkiadást a kiválasztó tudományos intézet köteles viselni (72/1926/I. sz. akta).

Ezek után, 1926 márciusában az összesen 276,48 g súlyú aranyeletet annak pontos fémértéke megállapítása végett átküldték a Magyar Királyi Főfémjelző és Fémbevéltő Hivatalba. Az 1926. május 19-én elvégzett becslés szerint a karperecek akkori fémára 9,102.960 korona volt. Ezt követően a hivatal az ékszereket a Magyar Nemzeti Múzeumnak jutatta a kiválasztási jog gyakorlása céljából. Az Érem- és Régiségtár ritkaságuk miatt

mind a három karperecet megtartotta. A megváltási összeg előteremtése már problémát jelentett, mert elengedését hiába kérelmezte a pénzügyminisztertől Varjú Elemér, a régiségtár igazgatója (93.679/1926/I. sz. akta). A leleteket a múzeum május végén vette át megőrzésre a Főfémjelző és Fémbevéltő Hivataltól (1150/926./III.b. sz. akta). Addigra azonban az edénytöredékek már elkallódtak (POLL 1932–1933 62.).

Miután a lelet hivatalos fémértéke megállapítást nyert, ezt az érintettekkel is közölték. Ezt azonban – természetesen – mindenki kevesellte. Miután Magyar Ferenc vasvári órás-ékszerész is 1926 júniusában annak a véleményének adott hangot, hogy a talált ékszerek antik értéke a hivatalos becserértéknél sokkal nagyobb lehet (VU 1926), augusztusban Kovács József, a kincs megtalálója, pert indított a budapesti Magyar Királyi Törvényszék előtt a Magyar Királyi Kincstár ellen. Azt akarta ugyanis elérni, hogy neki természetben az egyik karperecet, vagy pedig ennek teljes múzeumi értékét – szerinte 300 millió koronát – mint tőkét és ennek járulékait fizessék ki. A tárgyalás napját 1926. november 4-re tűzték ki (109.367/1926. I. sz. akta). Az eljáráshoz kapcsolódik, hogy 1926. december 28-án bírósági becsüt tartottak a leleteket őrző Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Osztályán (45165/VI. 1926. sz. akta).

A lefolytatott per kimenetelére és az ítéletre sajnos már csak következtetni tudunk. A Fővárosi Levéltárban őrzött budapesti M. Kir. Törvényszék iratai között ugyanis legnagyobb igyekezetünk ellenére sem sikerült fellelnünk a per aktáit. (Itt köszönjük meg Bíró Aurél levéltáros segítségét.) Az ügyben érintett másik két intézmény (a M. Kir. Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium, valamint a M. Kir. Pénzügyminisztérium) iratanyaga pedig a háborús pusztulás és a selejtezések miatt olyannyira hiányos, hogy eredményes kutatásuk teljesen reménytelennek látszott.

A karpereceket mindenesetre 1928 elején, nyilván a per végleges lezárása és az ítélethozatal után, mint az évi második tételt vették hivatalos leltárba a Magyar Nemzeti Múzeum Érem- és Régiségtárában, ahol azokat ma is őrzik. Ebből világos: a felperes végül pert veszített.

6. A LELETEK KELTEZÉSE

A kincslet keltezésével kezdettől fogva problémák adódtak.

A még 1925 folyamán elvégzett első, előzetes szakértői vizsgálat alkalmával – amint az egy későbbi aktából kiderül – a Magyar Nemzeti Múzeum Régiségtára „a karperecekről megállapította, hogy azok kétséget kizárólag római eredetűek, és a Kr. u. III. századból valók” (MNM RO Irattár 10/1926. 1926.03.28.).

Az 1926 januárjában elvégzett immáron második szemle után, amelynek tárgyai az edénytöredékek vol-

tak, az Érem és Régiségtár igazgatója – nyilván most is Fettich Nándor véleményére alapozva – úgy nyilatkozott, hogy a vizsgált két cserép egy, a „római uralom idején, Kr. u. II-IV. században készült edénynek a töredéke. Az edény anyaga után ítélve lehetne még népvándorláskori is (egészen a X. századig), de ennél nem újabb. Az elmondottakból következtetni lehet, hogy a cserépedény, amelyben a kincslet el volt rejtve magukkal a tárgyakkal egy időből származik.” (MNM RO Irattár 10/1926, 1926.01.07.).

ZSENNYE-KASTÉLYKERT

Az ügy aktái között a leletek később mint a „három római kori, de valószínűleg avar eredetű karperec” szerepelnek, szintén Varjú Elemér aláírásával (MNM RO Irattár 10/1926, 1926.07.01.). Az egész hivatali eljárásban a zsenyei leletek tehát római koriként szerepelnek és a sajtó is ekképpen, mint „római-kori kincsek”-ről számolt be (VU 1926).

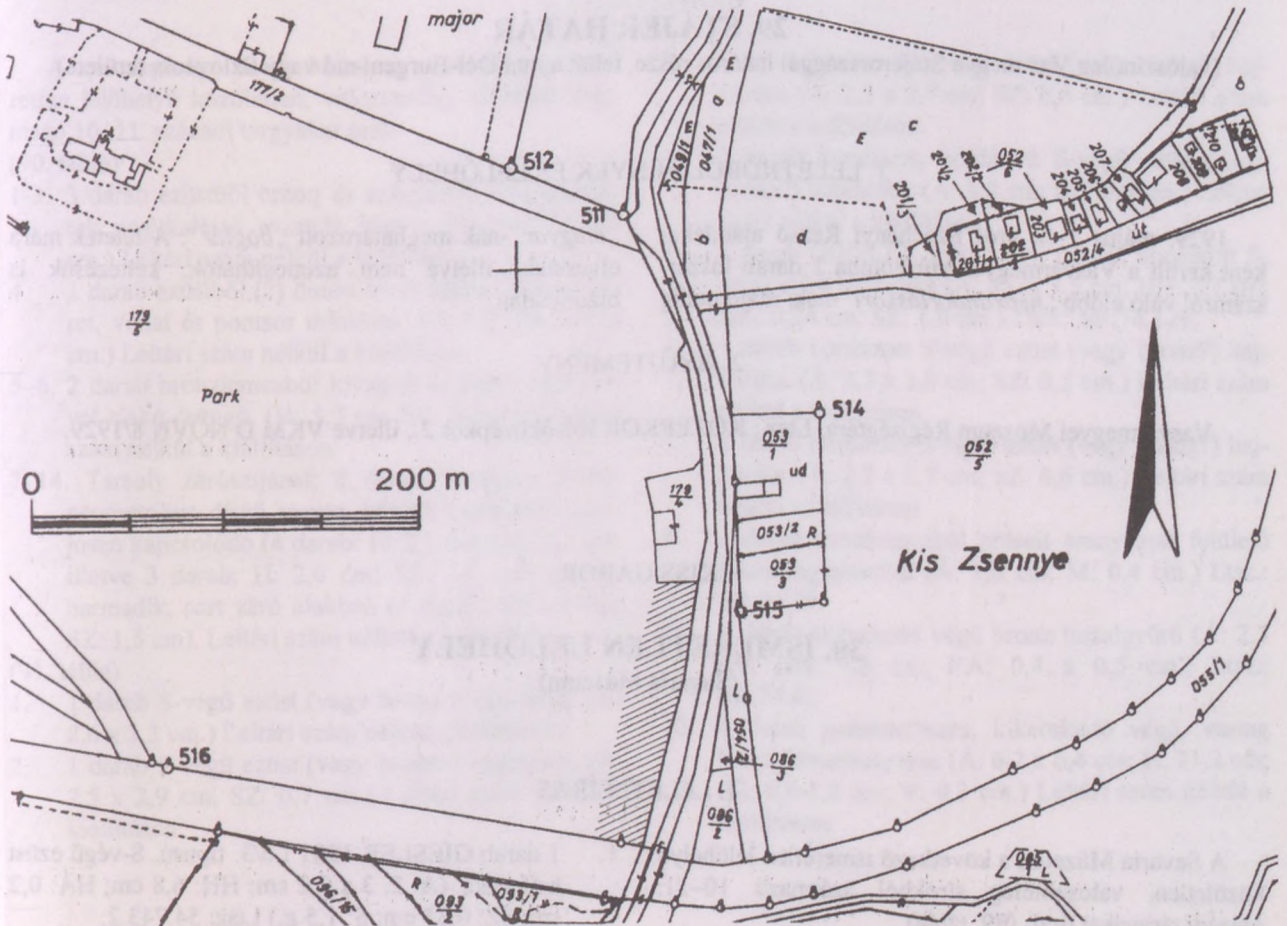
Ezt a véleményt tükrözi az 1928-ban nyílt kiállítás rendezése, amelyen a karpereceket szkíta, szarmata és (ma már tudjuk) késő avarkori leletekkel együtt állították ki a VIII. Terem X. szekrényében (TÍZ ÉV 1928 111.). Mindez érthető, hiszen a tárgyakat Fettich Nándor a népvándorlás kori leltárkönyvbe leltározta be.

A kincsleletet Márkiné Poll Katalin közölte és elemzte elsőként (POLL 1932–1933 62–84, 201–202.). Munkájában azonban nem jutott megnyugtató eredményre. Véleménye szerint – amely végül is részben a már említett újabb hivatalos véleményt tükrözi – az avar kor folyamán, a Fekete-tenger vidékéről kerültek a Kárpát-medencébe (POLL 1932–1933 83–84.).

Alig egy évtized múltán Széll Márta már mint 11. századi leletekre hivatkozott rájuk (SZÉLL 1941 233.).

Több mint negyed századdal az első publikáció megjelenése után Szőke Béla a zsenyei leletet – ugyan kérdésesen – mint a 10. századi kereskedelem észak felé vezető útjának egyik bizonyosságát vette számba (SZŐKE 1959 45.).

Pár évvel később ugyanő módosította a karperecek addigi keltezését ekképpen: „Formájuk sok rokonságot mutat az északról származó ékszeráruval, a filigrán-dróttal átfont karperec pedig valószínűleg késői, a X. század végéről származik. Ez a technika a korai Árpád-korban jelent meg a népi ékszereken, a nyak és karpereceken. A zsenyei kincs helye – Vas megye – is beleillik abba a vonalba, amely az északról érkező ötvösáru útját jelzi; s a kincslelet formájában való megjelenés is rokonságba hozza ezt a leletet a törtezüst leletek nagy csoportjával. Nincs elegendő összehasonlító anyagunk, hogy ezt az állításunkat kellőképpen bizonyítani tudjuk, ezért csak lehetőségként vetjük fel a további kutatás számára.” (SZŐKE 1962 70.).

97. kép: Zsenye-Kastélykert. A lelőhely kataszteri helyszínrajza (1:4000)

ZSENNYE-KASTÉLYKERT

A szakmában ezóta ez a megállapítás ismétlődik (KISS 1996 224., 1996a 333.; MEDGYESI 1982 208, 220–221.; MESTERHÁZY 1996 378.; stb.).

A zsenneyi karperecek földbekerülési idejét a darufalvi lelet kapcsán Bóna István határozta meg, aki a kincs elrejtését III. Henrik 1051. évi hadjáratához kötötte (BÓNA 1964 169., 1962 317.).

A viszonylag későn bekövetkezett helyes keltezését jóval megelőzve, a karpereceket Fettich Nándor 1938-ban a Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Gyűjteményének kiállításán már a honfoglalás kori leletek között állította ki a VIII. terem 4. szekrényében (FETTICH 1938 168.). Azóta is az – idők folyamán többször megújított – állandó kiállítások magyar honfoglaláskort bemutató leletei között volt látható. Legutoljára a milletcentenáriumi honfoglalás kori kiállításon szerepelt (MESTERHÁZY 1996 378.). Másolata, amely a Vasvári Helytörténeti Múzeum állandó kiállításának da-

rabja, 1996-ban előbb Vasváron a „Vas megye honfoglalás- és kora Árpád-kori régészeti emlékei” (MEGHÍVÓ), majd Szombathelyen a *Vas vármegye kincsei* című kiállításon volt látható (KISS 1996d No. 61–62.)

A kiállításban már régen helyén levő karperecek hivatalosan azonban csak 1978. február 27-én kerültek át a Régészeti Gyűjteményből jogosult őrzési helyükre, a honfoglalás kori leleteket őrző Középkori Gyűjteménybe (83-04-3/78. sz. akta).

Az újabb elemzésre váró kincslettel jelenleg Kiss Attila foglalkozik.

Az első közlés óta a karpereceket már többen is bemutatták és igen kedvelt illusztrációi majd minden honfoglalás korról szóló – elsősorban népszerűsítő – könyvnek. Néhány példa a már felsoroltakon kívül: DIENES 1972 26. kép; HERÉNYI 1997 címlap; LÁSZLÓ 1974 176. kép., 1974a 239., 1988 103. kép., 1996 49.; VARGA 1992 23.

KISS GÁBOR

29. STÁJER HATÁR

(valószínűleg Vas megye Stájerországgal határos része, tehát a mai Dél-Burgenland vagy Szlovénia területe)

1. LELETKÖRÜLMÉNYEK ÉS LELŐHELY

1929. május 1-én gróf Széchenyi Rezső ajándékként került a Vasvármegyei Múzeumba 2 darab lószerszámról való előbb „népvándorláskori”-nak, majd pedig

„magyar”-nak meghatározott „boglar”. A leletek mára elvesztek, illetve nem azonosíthatók, keltezésük is bizonytalan.

2. GYŰJTEMÉNY

Vasvármegyei Múzeum Régiségtára, Ltsz.: KÖZÉPKOR Későközépkor 2., illetve VKM D NÖVN 8/1929.

KISS GÁBOR

30. ISMERETLEN LELŐHELY

(Savaria Múzeum)

1. LELETLEÍRÁS

A Savaria Múzeum a következő ismeretlen lelőhelyű közöletlen, valószínűleg sírokból származó 10–11. századi tárgyakat őrzi: (89. tábla)

1. 1 darab GIESLER 1981 I.6/3. típusú, S-végű ezüst hajkarika. (Á: 2, 3 x 2,2 cm; HH: 6,8 cm; HÁ: 0,2 cm; SZ: 0,35 cm; S: 1,5 g.) Ltsz: 54.743.2.

ISMERETLEN LELŐHELY

2. 1 darab GIESLER 1981 II.5/5. típusú, S-végű bronz hajkarika. (Á: 2, 2 x 1,7 cm; HH: 5,4 cm; HÁ: 0,27 cm; SZ: 0,8 cm; S: 2,4 g.) Ltsz: 54.743.3.
3. 1 darab bronzból öntött, csüngős ingnyakdíszveret két 8-as alakkal díszített csüngője. (H: 2,8 cm; SZ: 2 cm.) Ltsz: 54.742.3. Elveszett (+) már az 1967-es revíziókor sem volt meg! A leltárkönyvben vázlatrajz.
4. 1 darab bronz fülesgomb. „Gomb. Bronz lemezből. Hosszúkás – tetején nagy hurok. Bevészt, kalászt utánzó díszítése van.” (H: 2,5 cm; Á: 1,7 cm.) Ltsz: 54.742.4. Elveszett (+), már az 1967-es revíziókor sem volt meg! A leltárkönyvben vázlatrajz.
5. 1 darab bronzból öntött, félgömb alakú, vonaldíszes fülesgomb. (H: 2,1 cm; SZ: 1,2 cm; V: 0,6 cm; S: 1,8 g.) Ltsz: 54.508.389.
6. 1 darab bronzból öntött ún. szentföldi típusú, két-részes ereklyetartó mellkereszt egyik oldala, Szűz Mária és a négy evangélista ábrázolásával. (H: 7,2 cm; SZ: 3,8 cm; V: 0,6-0,9 cm; S: 23,5 g.) Ltsz: 54.743.1. (KISS 1996d No. 80.)
7. 1 darab rombusz alakú kovácsoltvas nyílcsúcs. (H: 8,8 cm; SZ: 2,6 cm; V: 0,3-0,5 cm; S: 18 g.) Ltsz: 54.726.1.

KISS GÁBOR – SMIDT ERZSÉBET

31. ISMERETLEN LELŐHELY

(Smidt Múzeum)

1. LELETLEÍRÁS

A szombathelyi Smidt Múzeum a következő ismeretlen lelőhelyű közöletlen, valószínűleg sírökből származó 10–11. századi tárgyakat őrzi:

(90. tábla)

- 1-3. 3 darab ezüsből öntött és aranyozott felületű, kerek négykaréjos rozettás lószerszámveret. (Á: 3,5 cm.) Leltári szám nélkül a kiállításon.
4. 1 darab ezüsből (?) öntött levél alakú sügyelöve- ret, vonal és pontsor mintával. (H: 5,2 cm; SZ: 4 cm.) Leltári szám nélkül a kiállításon.
- 5-6. 2 darab bronzlemezről kivágott és áttört díszű levél alakú csüngő. (H: 5,5 cm, SZ: 4,5 cm.) Leltári szám nélkül a kiállításon.
- 7-14. Tarsoly zárószíjának 8 darab bronzból öntött, geometrikus díszű verete, kétféle egymásba karéjosan kapcsolódó (4 darab: H: 2,1 cm; SZ: 1,5 cm; illetve 3 darab: H: 2,0 cm; SZ: 1,5 cm) és egy harmadik, sort záró alakban (1 darab: H: 1,7 cm; SZ: 1,5 cm). Leltári szám nélkül a kiállításon.

(91. tábla)

1. 1 darab S-végű ezüst (vagy bronz?) hajkarika. (Á: 2,6 x 3,2 cm.) Leltári szám nélkül a kiállításon.
2. 1 darab S-végű ezüst (vagy bronz?) hajkarika. (Á: 2,5 x 2,9 cm; SZ: 0,7 cm.) Leltári szám nélkül a kiállításon.
3. 1 darab bordázott S-végű ezüst (vagy bronz?) hajkarika. (Á: 2,5 x 2,7 cm; SZ: 0,6 cm.) Leltári szám nélkül a kiállításon.
4. 1 darab töredékes, bordázott S-végű ezüst (vagy bronz?) hajkarika. (Á: 3,0 cm; SZ: 0,6 cm.) Leltári szám nélkül a kiállításon.
5. 1 darab GIESLER 1981 I.9/4. típusú, bordázott S-végű ezüst hajkarika (Á: 3,0 x 3,5 cm; HH: 9,2 cm; HÁ: 0,24 cm; SZ: 1,0 cm.) Ltsz.: SR.74.129.
6. 1 darab bordázott S-végű ezüst (vagy bronz?) hajkarika. (Á: 2,7 x 3,0 cm; SZ: 0,5 cm.) Leltári szám nélkül a kiállításon.
7. 1 darab bordázott S-végű ezüst (vagy bronz?) hajkarika. (Á: 2,2 x 2,7 cm; SZ: 0,6 cm.) Leltári szám nélkül a kiállításon.
8. 1 darab ezüstlemezről préselt aranyozott felületű kerek ingnyakdísz (Á: 1,6 cm; M: 0,4 cm.) Ltsz.: SR.74.79.
9. 1 darab hegyesdő végű bronz huzalgűrű (Á: 2,3 cm; HH: 7,6 cm; HÁ: 0,4 x 0,5 cm.) Ltsz.: SR.74.82.
10. 1 darab pontkördíszes, kikerekedő végű, vastag bronz lemezkarperec (Á: 6,2 x 6,4 cm; H: 21,2 cm; SZ: 0,6-1,2 cm; V: 0,3 cm.) Leltári szám nélkül a kiállításon.

III. TÉVESEN VAS MEGYEINEK TARTOTT HONFOGLALÁS- ÉS KORA ÁRPÁD-KORI SÍRLELETEK

KISS GÁBOR

32. VAS MEGYE HELYESEN: CSORNA-SÚLYHEGY (Győr-Moson-Sopron megye, volt Csornai járás)

1989-ben megjelent könyvének egyik képén „*Vas megyei*” honfoglalás kori leleteket mutat be Bakay Kornél (BAKAY 1989 22. kép). Mint írja: „*Vas megyéből ennyi honfoglaláskori leletünk van*” (BAKAY 1989 348.). A rajzon közölt tárgyak zöme – az 1–4. és 6–7. számú – azonban az 1889-ben napvilágra került, jól ismert csorna-súlyhegyi lelet (FÉK 1962 30, No. 200.), amelyet pont egy évszázada már közzétettek (LAKNER 1889 256, II. t.; PULSZKY 1891 15.; HAMPEL 1900 559, XXI. t.; HAMPEL 1905 III. 345. Taf.).

A képen szereplő további, 5. számú lelet egy ismeretlen lelőhelyű nyílcsúcs (lásd kötetünkben: 30. számú lelőhely; 89. tábla 7.), a 8. számú tárgy pedig egy odakeveredett és a leltárkönyvben nem szereplő római bronz karperectördék.

Ezek nyomán a megadott Savaria Múzeumbeli leltári számok is helyesbítendők: 54.726.1–3. és 54.727.2–4. (R – előjel nélkül!). A megadott 1:2 méretarány szintén rossz, a rajz voltaképpen a tárgyak eredeti méretének kb. 88,5 százaléka.

Amint az a Vasvármegyei Múzeum Régisírtári Növedéki Naplójában szereplő csornai honfoglalás kori szablya bejegyzésénél kiderül, az adott darabot „*a Gr.*

Széchenyi Rezső féle gyűjtemény szakértői díja fejében választották ki és engedték át a múzeumnak. A lelet többi része is a múzeumban. Miske Kálmán br. és Horváth Tibor Antal ajándéka.” (VKM D NÖVN 2/1929.) Az éremtári leltárkönyv tartalmazza a lelethez tartozó érmék meghatározását, feltüntetve a találás helyét és idejét: „*Csorna, 1888. sírlelet, többi része is nálunk. ArchÉrt 1888. 268–80. l. a képe is közölve.*” (KÜLF PÉNZ 1667–1674.)

A többi, csornai tárgynak a régi naplókban ugyan nincs nyoma, de ittlétükről az 1954-es újraleltározás tanúskodik, mert akkor – illetve azt követően – a leletet szétszórva, más-más leltári tételszámok alatt, mint ismeretlen lelőhelyűeket beletárolták. Mára ezek egy részének is nyoma veszett, hiszen már az 1967-es revíziókor sem voltak meg. A Savaria Múzeumban őrzött csornai leletek közül még fellelhető darabok 1996. május 8-án a tartós letétként a soproni Liszt Ferenc Múzeumba kerültek (SM I 6–14/96). Részletes közzétételükre a Győr-Moson-Sopron megyei corpus-kötetben kerül sor (FIGLER–GÖMÖRI–PASZTERNÁK–TOMKA s. a.). Itt csak rövid áttekintést adunk a Savaria Múzeumban őrzött leletekről:

Tárgy neve:	Db.:	+	Év:	Ltsz.:	LAKNER 1889	HAMPEL 1905	BAKAY 1989
Szablya	1	+		VKM D NÖVN 2/1929	–	–	–
				KÖZÉPKOR Későközépkor 3.			
I. Berengár (888–924) érme	3	+	1888	KÜLF PÉNZ 1667–1669.	264, I. t. 2., 3., 5.	480, 2, 3, 5. Fig.	–
Német Lajos (840–876) érme	4	+	1888	KÜLF PÉNZ 1670–1673.	264, I. t. 1., 4., 6., 8.	480, 1, 4, 6, 8. Fig.	–
I. Henrik (919–936) érme	1	+	1888	KÜLF PÉNZ 1674.	264, I. t. 7.	480, 7. Fig.	–
Rozettás lószerszámdisz	1			54.726.2.	265, II. t. 9.	345. Taf. 1.	22. kép 6 a–b.
Rozettás lószerszámdisz	1			54.726.3.	265, II. t. 10.	345. Taf. 2.	22. kép 7 a–b.
Rozettás lószerszámdisz	1	+		54.742.1.	265, II. t. 11.	345. Taf. 3.	–
Fülkanál	1			54.727.3.	265, II. t. 12.	345. Taf. 4.	22. kép 3.
Pántkarperec	1			54.727.1.	265, II. t. 13.	345. Taf. 5.	–
Szjívég	1	+		54.742.2.	265, II. t. 15.	345. Taf. 7.	–
Fél fülesgomb	2			54.727.2.	265, II. t. 23–24.	345. Taf. 15–16.	22. kép 4 a–b.
Fülbevaló	2			54.727.4.	265, II. t. 26–27.	345. Taf. 18–19.	22. kép 1–2.
Fülbevaló gömbje	1			É.58.1.2. (Arany: 70.)	265, II. t. 26.	345. Taf. 18.	–
Pártaveret	5			54.738.8.	265, II. t. 30–32.	345. Taf. 22–24.	–
Pártaveret	2			54.738.8.	265, II. t. 33–34.	345. Taf. 25–26.	–

IV. TÉVESEN HONFOGLALÁS ÉS KORA ÁRPÁD-KORINAK TARTOTT VAS MEGYEI SÍRLELETEK

KISS GÁBOR

33. CÁK

(volt Kőszegi, majd Szombathelyi járás)

A lelőhelykataszter 138. száma alatt szerepel 2 darab, Cákraól származó karoling lándzsacsúcs, melyet a szombathelyi Savaria Múzeum őriz (FÉK 1962 26., No. 138.). Az 1988-ban általam azonosítani vélt és addig ismeretlenként hányódó lándzsákról (SM. Ltsz. N.88.1. 1–2. – KISS 1990) később azonban kiderült, hogy azok a rábakecöli vaslándzsákkal azonosak (KOVÁCS 1996–1997.). Ilyen módon ezeknek a szóban forgó szárnyaslándzsáknak a Vas megyei 10–11. századi leletanyag között való szerepeltetése kétszeresen is téves. Egyrészt lelőhelyük nem Vas megye, másrészt valószínű, hogy a

többi szárnyaslándzsához hasonlóan (KOVÁCS 1978–1979) a magyar honfoglalást megelőző 9. századi pannóniai frank hódítás emlékei. Arra a kérdésre, hogy léteztek-e egyáltalán cáki lelőhelyű szárnyaslándzsák, nem tudunk felelni. Elviekben előkerülésük nem kizárt, hiszen a veleimi Szentvid és környéke bővelkedik 9. századi leletekben (erre itt legjobb példa a kőszegszerdahelyi szárnyaslándzsá – KOVÁCS 1978–1979 99, No. 13.). Egyértelmű bizonyítékunk azonban létükre – legálábbis egyelőre – nincs.

KISS GÁBOR

34. CSÁNIG

HELYESEN: RÉPCELAK-VÁRDOMB, HOMOKBÁNYA

(volt Sárvári járás)

Legelőször a lelőhelykataszter adott hírt a tévesen csániginak nevezett de valójában Répcelak-Várdombon (VMFN 1982 199, No. 56/35.) fekvő homokbányában napvilágra került, állítólag 10–11. századi leletekről: „A Csánig és Répcelak közötti homokbányában talált karoling kard; lándzsacsúcs; hullámvonaldíszes agyagedény.” (FÉK 1962 28, No.164.) A keltezését tovább erősítette, hogy az 1958. március 27-én Kiss László (Szombathely, Kinizsi Pál u. 34.) által a Magyar Nemzeti Múzeumnak ajándékozott „karoling jellegű kard”-ot (MNM KGy Ltsz.: 60.6.A.) Bakay Kornél a típusmeghatározás nyomán (Petersen H. típus – használati idő: 800–950. PETERSEN 1919 95.) a 10–11. századra keltezhető kardok között tárgyalta (BAKAY 1965 7, 23/a-b rajz; 1967 119, 12. kép 1.), hiszen maga a leltárkönyv ebben az esetben pontos kormeghatározást nyújt: „X. sz. utolsó harmada”. A kétélű kard valószínűbb keltezését három évtized múltán Zdenko Vinski adta: „Die Spatha von Csánig erreichte etwa um 800 pannonischen Boden im Zusammenhang mit den

Feldzügen Karls der Grossen gegen die Awaren, um dort wohl im früheren 9. Jh. in pannonisch-slavischer Nutzung zu geraten.” (VINSKI 1985 82–83, 112, 4. Sl. 2.). Máshol így fogalmaz: „... po našem mišljenju, izuzetako jedan arcaično oblikovan primjerak ranokarolinške spate tipa Immenstedt iz druge polovice 8. St., svakako starije od dolaska Mađara u Podunavlje – za razliku od ostala tri u Mađarskoj nađena kasnija karolinška mača tipa H – i to s nalazišta Csánig (čuva Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest), ... (pogrešno datiranje ranokarolinške spate Csánig na završetak 10. st.).” (VINSKI 1977–1978 168–169, 151. jegyzet.) A szóbanforgó, 8. századi Immenstedt típusú csánigi karddal legutóbb Kovács László foglalkozott (KOVÁCS 1994–1995 159.).

A téves keltezés nyomán a kardot 10–11. századi leletként veszi számba Bakay Kornél nyomán Medgyesi Pál (MEDGYESI 1982 130, 209–210, XV. t. 1.) és Kiss Attila (KISS 1985 300, No. 164.), továbbá ilyen összeállításban került megemlíítésre a darab és az ugyanakkor

– de nem valószínű, hogy vele egy sírból – előkerült lándzsák stb. Kovács Lászlónak a honfoglaló magyarok lándzsáiról írott munkájában (KOVÁCS 1970 85, No. 8.). A leltárkönyv és a fenti szerzők által már említett csánigi lándzsák – pontosabban a szombathelyi Savaria Múzeumba (Ltsz.: 66.14.10–12.) és a kapuvári Rábaközi Múzeumba (Ltsz.: 45/1958.) bekerült darabok formájuk és a velük kapcsolatba hozható egyéb leletek (széles szájú, hullámvonaldíszes edények, vaskés, kova, fülbevaló stb.) alapján (KÁROLYI 1975 224.) a 9. századra keltezhetjük (KISS 1996e 53.). Esetükben már az 1960. évi leletmentési jelentésében Buócz Terézia felvetette: „*lándzsacsúcsok, melyek közül némelyik avarnak is nézhető*” (MNM RA VII.1960/337.; SM RA

74.). Helyes korszak meghatározással „*Csánig-Répcelak*” néven hivatkozott a lelőhelyre Vékony Gábor (VÉKONY 1984 74.).

A lelőhelykataszterben szereplő *Csánig* lelőhelyet és az ott felsorolt tárgyakat a téves elnevezés és keltezés miatt tehát törölni kell a 10–11. századi lelőhelyek sorából, hiszen a lelőhely neve Répcelak-Várdomb, ahonnan valóban ismerünk a kora Árpád-korból származó temetkezéseket is (lásd a 20. számú lelőhelyet!). A kataszter által felsorolt leletek pedig valószínűleg ugyanazon a dombon elterülő, még közlésre váró 8–9. századi temetőmaradványból származnak. A két temető egymáshoz való viszonyának vizsgálata szintén a jövő feladata.

KISS GÁBOR

35. SZOMBATHELY-APPONYI ALBERT UTCA

1954. november 12-én Szombathelyen, az Apponyi Albert (ma Semmelweis Ignác) utca déli oldalán, az úttest és a járda között (a mai 18. számú ház előtt – Hrsz.: 6985/3.) csatornázás alkalmával emberi csontok kerültek elő. Az előkerült 3 nagyjából észak–déli tájolású temetkezést még aznap Horváth Ernő leletmentette, aki szerint a sírok „*Árpád-kori*”-ak voltak (MNM RA 341. Sz. VI.; SM RA 9.).

A napvilágra jutott, ma egyébként a Savaria Múzeumban azonosíthatatlan mellékletekből – „*vas sarkantyú, 6 kovácsolt vasszeg, bronz szerű gomb*” – a tájolásból és a lelőhely fekvéséből nem kizárt, hogy a temetkezések talán ugyanahhoz az avar temetőhöz tartoznak, mint a „*Kőszegi úti*” késő avar lovassír (KISS 1991a 431–432.). A leletek pontos kora mindenesetre kétséges, a teljesen beépített lelőhely még hitelesítésre vár.

KISS GÁBOR

36. VELEM-SZENTVID

(volt Kőszegi, majd Szombathelyi járás)

Baranya megye 10–11. századi leleteit összegző könyvében Kiss Attila a májsi temető kapcsán összegyűjtötte a korszak juhsarokcsont-leleteit, köztük a temetőkből származókat is. Ebben a felsorolásban találkozunk a velemszentvidi 1. sír említésével, amely szintén egy ilyen astragallost rejtett (KISS 1983 201.). Ám a temetkezés korának bizonytalanságát jelzi az ott olvasható zárójeles megjegyzés: „*Keltezés csak astragallos alapján!*”.

A sírt 1902-ben Miske Kálmán tárta fel, amikor a várba vezető út (*Papok útja*) mellett, a csúcs alatti északkelet–délkeleti teraszon kutatóárkot nyitott. Ebben az árokban és az ehhez csatlakozó következő éviben összesen öt sírt tárt fel (MISKE 1903 33–35; MISKE 1904 62–63.). Az ásatást azonban ez után is folytatták

(SM RA 232.) Valamennyi, ezen kutatások folyamán előkerült és Török Aurél által megvizsgált koponya „*macrocephal*”-nak bizonyult, azaz torzított volt (TÖRÖK 1903 35–48.).

Itt az ásató nyomán közöljük a sír régészeti és antropológiai adatait (MISKE 1903 33.; TÖRÖK 1903 48–49, 19. Abb.).

— 1. sír

Gyermek. (2–3 éves)

T: Ny–K; SM: 120 cm.

Kinyújtott helyzetben, feltűnően nagy, szétnyomódott torzított koponyával, arccal keletnek.

Mellékletek:

1. A nyak körül 6 darab asztragalosz csont.

2. A bal halánték magasságában egy rossz üveggyöngy.

A sírból csak a leleteket és a csontváz homlokcsontját gyűjtötték be. Mára már valamennyi elveszett.

Az ásatáson feltárt rétegvizonyokról és a talált leletekről annyit lehet tudni, hogy a napvilágra hozott temetkezések a római kor utáni időből származnak. Ezt maguk az előkerült torzított koponyák is mutatják (MISKE 1903 35.; 1904 63.). Tekintve tehát, hogy az 1.

sírban egy torzított koponyás gyermek feküdt, és a feltárt további sírokban fekvőknek is kivétel nélkül mind torzított koponyája volt, valószínűtlen a Kiss Attila által lehetőségként felhozott 10–11. századi keltezés. A temetkezések, illetve a feltárt temetőrész minden bizonnyal az 5. századból való, hiszen a hegy ez időbeli lakottságával már a szórvány leletek – az újabb ásatások alatt előkerült tárgyakon kívül, pl. egy lemezfibula (MISKE 1898 143, 32. ábra; 1907 LXX. t. 25; 1908 LXX. Taf. 25.) – alapján is számolni kell.

KISS GÁBOR

37. VELEM-SZENTVID

(volt Kőszegi, majd Szombathelyi járás)

Vas megye népi gyógyászatáról írt cikkében Bencze József foglalkozik a régen szülésnél használt ún. szülőbabákkal is, amelyek fából faragott kb. két arasznyi nagyságú babafigurák voltak. Két ilyen szülőbabát mutat be részletesen. „Az egyik egészen kezdetleges és a századforduló idején a velemi ásatásoknál, honfoglaláskori magyar sírból került elő, nagyszerűen konzerválva, sziklalapok között. Valószínű, hogy a babafigura felett és alatt levő állatkép nem más mint a keleti népeknél szokásban levő skarabeus bogár, amelyről az volt a hit, hogy szerencsét hoz... A XVII. században a

magyar népnek ez a szokása teljesen megszűnt, nyoma sincs többé.” (BENCZE 1966 584.) Mellékelten hozza a tárgy fényképét is a következő aláírással: „Szülőbabá. Honfoglaláskori velemi lelet (XI. század) (Br Miske Kálmán)” (BENCZE 1966 585.).

A fentiek alapján ez a lelet aligha tartozik a honfoglaló magyarok hagyatékába. Nyilvánvalóan téves kormeghatározása Miske Kálmántól származhat, aki ásatásai során több „receni-kori” temetkezést is feltárt a Szentvid hegyen.

BENCZIK GYULA–FEISZT GYÖRGY–TÓTH ENDRE–ZÁGORHIDI CZIGÁNY BALÁZS
közreműködésével

KISS GÁBOR

V. RÉGÉSZETI ÉS TÖRTÉNETI ADATOK VAS MEGYE 10–12. SZÁZADI TÖRTÉNETÉHEZ

Alább arra teszünk kísérletet, hogy az eddig feltárt és e könyv lapjain bemutatott kb. 500 sírlelet, a két kincslelet és a néhány szórványlelet segítségével, továbbá a belőlük levonható következtetések és leletösszefüggések, valamint a rendelkezésre álló egyéb régészeti és történeti források alapján felvázoljuk a történeti Vas vármegye honfoglalás kori és kora Árpád-kori történetének néhány már tisztázható részletét. Kötetünk jellegéből adódóan e helyen elsősorban csak azokat a kérdéseket

érintjük, amelyeket az ismertetett temetők, sír- és kincsleletek felvetnek, illetve azokhoz szorosan kapcsolódnak. Terveinkben szerepel a későbbiekben egy külön kötet keretei között – a lehetőségekhez képest – teljes, átfogó és egyben részletes képet nyújtani Vas megye korai történetéről. Az alábbiak akár ezen íródó könyv vázlatának is tekinthetők, jóllehet jó néhány dologról itt készakarva nem esik szó.

1. A RÉGÉSZETI KUTATÁSOK TÖRTÉNETE

Vas megye honfoglalás és kora Árpád-kori temetőinek régészeti kutatásában voltaképpen az 1941. év tekinthető a kezdőpontnak. Ebben az esztendőben indult meg ugyanis Nemeskéri János vezetésével a 312 sírt eredményező sorokpolányi temető feltárása, amely 1944-ig tartott, és ugyanebben az évben végezte próbaásatásait Holéczy Zoltán celldömölki orvos is a Ság hegy közelében fekvő Intapusztán és a celldömölki román kori apátsági templom mellett 12, illetve 18 temetkezést tárva fel.

1945 után a korszak kutatása gyakorlatilag szünetelt. Ennek fő oka az volt, hogy nem akadt a megyében ezzel az időszakkal foglalkozó szakember. Hogy a véletlen folytán napvilágra jutott leletek után mégis érdemes volt utánaásatni, azt két magányos leletmentés jelzi: 1960-ban P. Buócz Terézia 15 11. századi sírt leletmentett a répcelak-várdombi homokbányában egy időközben már teljesen elhordott 11. századi temető utolsó hírmondójaként. 1973-ban pedig Vándor László tárt fel 3 12. századi temetkezést az időközben Zala megyéhez csatolt Egerváron, a Kápolna-dűlőben.

A korszak kutatásához nagyobb lendületet a nyolcvanas évek végétől szükségessé váló leletmentések nyomán a teljesebb feltárást célzó ásatások adtak. 1987–1990 között P. Hajmási Erika és Kiss Gábor Ikerváron 140, 10–11. századi sírt, 1989–1992-ben Kiss Gábor és Tóth Endre a szombathelyi Szent Márton-templomban egy 9–12. századi templomkörüli temetőrészlethez tartozó 40 sírt, 1990–1991-ben Sosztarits Ottó az egykor Sopron megyéhez tartozó Csepreg szentkirályi malma mellett 187, 10–16. századra keltezhető sírt tárt fel, amelyből igazolhatóan mindössze 9 tehető a 10–12. század idejére.

A felsorolt leletmentések mellett sor került egy korábbi sírlelet hitelesítésére is: 1988-ban a szombathelyi Kisfaludy Sándor utcában Kiss Gábor 3 sírt hozott napvilágra az 1965-ben megtalált 11. századi temetőből.

Ily módon mára már több mint félezer, korszakunkból származó temetkezés áll a kutatás rendelkezésére egy alaposabb vizsgálat elvégzéséhez.

2. TÖRTÉNETI FORRÁSADOTTSÁGOK

Vas megye területének birtokbavételéről és 10–11. századi történetéről a fennmaradt írott forrásokból alig tudunk meg valami kézzelfoghatót. Anonymus Vas vármegye későbbi területének magyarok általi elfoglalásá-

ról a következőket írja: „*A még megmaradt rómaiak most már a magyarok merészségének láttára Veszprém várát odahagyva futásnak eredtek, s életüket mentve a németek földjére siettek. Ősbő meg Őse egészen a né-*

ÖSSZEFOGLALÁS

metek határáig üldözte őket. Egy nap pedig, mikor a magyarok és a rómaiak a határon voltak, a rómaiak lappangva átúszták azt a folyót, amely Pannónia és a németek határán van. Erről a folyót a magyarok Lapincsnak hívták, mert a rómaiak a magyaroktól való féltelmükben lappangva úszták át. Innen visszatérőben Szalók apja Ösbő meg Örkény apja Őse bevették Vasvárt és elvitték túsul a lakosok fiait. Aztán továbblovagolva, a Balaton vize mellett Tihanyhoz értek." (Anonymus: Gesta Hungarorum 48–49. fejezet.; MKI 1984 54.) E tudósítás természetesen az Árpád-kori krónikás ismereteit tükrözi a honfoglalás menetéről, így nem véletlen, hogy abban egy később is fontos útvonal (Fehérvár–Veszprém–Karakó–Vasvár–Németkapu út) és Magyarország 10. század végén rögzült nyugati határa (a

Lapincs folyó) szerepel (lásd KISS–TÓTH 1987). A vármege területére vonatkozó egyéb krónikás és okleveles adatokat már alább, az egyes témaköröknél idézzük.

Mivel korai (11–12. századi) írott források előkerülésében nemigen reménykedhetünk, a korszak történetének, történéseinek felvázolásához szinte egyedüli biztos kiindulópontnak csak a földben megőrzött és eddig előkerült régészeti leleteket tekinthetjük. Szerencsére ez a forráscsoport – ellentétben az előzővel – a régészeti kutatások nyomán egyre inkább szaporodik. A másik rendelkezésre álló, ám legtöbbször nem kellő alapossgalgal és hozzáértéssel, továbbá igen egyoldalúan vizsgált nagy forráscsoportot a helynevek képezik. Ezeket viszont a régészeti eredményekkel ez idáig még alig sikerült konkrét kapcsolatba hozni.

3. FÖLDRAJZI KÖRNYEZET

Mindenekelőtt foglaljuk össze, milyen földrajzi környezetbe érkeztek a magyar honfoglalók ide, a Kisalföld déli részére.

A történelmi Vas megye határait egykor a következő természetföldrajzi tényezők határozták meg: északról: a Répce, a Kis-Rába és a Rába folyók, nyugatról a Lapincs (Lafnitz), majd a Kucsényica (Granica) patak, keletről a Marcal képezte a határt. A határvármegye déli határát egyértelműen a vasi Hegyhát és az azon futó, Itáliába vezető „Katonák útja”-nak nyomvonala jelölte ki. Ez a déli határ jelentősebben mindössze a Sárvíz vonalában (Egervárnál) húzódott csak kissé délebbre, aminek magyaroztatát alighanem a gyepűvédelem szervezetében kereshetjük.

Anélkül, hogy a megye természetföldrajzi tényezőivel itt behatóan foglalkoznánk (erre lásd ADÁM–MAROSI 1975), két olyan fontos jellemzőre okvetlenül fel

kell hívni a figyelmet, amelyek befolyásolták és megsabták a terület magyarok általi birtokbavételét.

Az egyik az, hogy a megye jórészt erdők borították. Ez a tény még a II. József-féle első katonai felmérés lapjain is igen jól tanulmányozható (Colonne I–VII.) (CSENDES–IPOLY 1977). A folyóparti galériaerdőkön kívül (Rába-erdő), elsősorban a Rábát végigkísérő Hegyháton és Kemenesháton (Farkas-erdő), valamint az Alpokalja dömságain és hegyein (Kőszegi-hegység, Vashegy, Goričko) voltak nagyobb összefüggő erdőségek. Emiatt Vas megye területe aligha volt alkalmas a „nomád” nagyállattartásra. A másik jellemző tulajdonsága a területnek, hogy több észak-déli irányú vízfolyás (Marcal, Rába, Sárvíz, Lapincs/Lafnitz, Kucsényica/Granitzbach) tagolja. Ezeket felhasználva pedig – hiszen Vas megye határvármegye volt – hadi létesítményeket, azaz határvédő gyepűvonalakat lehetett létrehozni (KISS–TÓTH 1987 126–130.).

4. A TERÜLET KORÁBBI LAKOTTSÁGA

Néhány szót kell szólnunk arról is, hogy a honfoglaló magyarok ideérkezéskor kiket, milyen etnikumhoz, népekhez tartozó csoportokat találtak ezen a vidéken. Az ásatási eredmények alapján ma már kétségtelennek látszik, hogy a Borostyánkő út közelében fekvő késő-avar kori temetők használata bőven belenyúlik a 9. századba, sőt annak második felébe. Az egykor az ezres sírszámot megközelítő, 670 tájától használt vasasszonyfai temető szélén már a 9. század második feléből való, karantán és morva vidékről származó drótékszerek (fülbevalók) kerültek a női sírokba, jelezve a sírmező hosszú használatát, amire egyébként a sírok gyakori rétegződése (szuperpozíció) is utal. Az itt elhantoltak egy

békés életet élő, földműveléssel és állattenyésztéssel foglalkozó falusi közösség tagjai voltak, kiknek temetkezési szokásai és viseleti elemei a Kisalföldön és a Bécsi-medencében általánosan fellelhető késő avar kori néprajzi csoport hagyatékához kötik őket. Lévn környezetétől teljesen idegen, egészen más eredetű népességhez és más társadalmi réteghez kapcsolhatjuk a feltárás alatt levő lukácsházi temetőrészetet. A párhuzamok alapján alighanem egy katonai réteg és családtagjai temetőjével állunk szemben, akik máshonnan telepedtek ide, az avar szállásterület nyugati határára. Noha a temetőrészet pontos időhatárait még nem ismerjük, a női sírokból előkerült fülbevalók alapján nem kizárt, hogy a

ÖSSZEFOGLALÁS

temető a 805-ben „*Inter Sabariam et Carnuntum*” betelepedő lakosság hagyatéka, amely még a 9. század második felében is használatban volt.

Ezek alapján alighanem jogos a megállapítás: ezen avar temetők használata egészen a terület magyar birtokbavételéig tartott, hiszen a 9. század második felében megszűnésükre történetileg semmilyen ésszerű okot nem lehet találni. Használóikat viszont ekkor – a 10. század elején – a jelek szerint, az új politikai megfontolások és a régi gyakorlat alapján elűzték, vagy máshová telepítették.

Am a vidéken nemcsak a késő avarok leszármazottai éltek a magyar honfoglalást közvetlenül megelőző időben. Vas vármegye későbbi területe, legalábbis annak a Répcétől a Rába vonaláig terjedő része, a Karoling Birodalom sabariai vagy más néven Rába grófságához tartozott, amelynek területén már megindult a korai feudális berendezkedés. A 9. század folyamán már különféle földbirtokokat adományoztak, birtokközpontok, udvarházak épültek. Ez utóbbiak helye gyaníthatóan az egykori római villagazdaságok területe volt, ám erre eddig konkrét megfigyelés nem áll rendelkezésre.

A grófság lakossága az avarokon kívül magába foglalta a frank és bajor birtokosokat, ezek családtagjait és szolgálait, valamint a katonai feladatokkal megbízott különféle etnikumú csoportokat, és nem utolsósorban a számunkra régészetiileg megfoghatatlan, de ugyanakkor az írott források alapján mindenképpen jelenlévő késő antik népesség leszármazottait. A grófság központja – *Sabaria civitas* – keresztény népességének temetkezéseit a szombathelyi Szent Márton-templom 9. századi sírretegeiben sejtethetjük. A frank szolgálatban álló, többnyire etnikumhoz pontosan aligha köthető csoportok tagjait rejthették a savariai déli temetőben előkerült „lándzsás sírok” (KISS-TÓTH-Z. CZIGÁNY 1998 96.), valamint a tartomány keleti határa mentén fekvő Répcelak-Várdombon vagy más néven Csánig-Homokbányában (KÁROLYI 1975 229–230.) és a Sárvár-Végmalom mellett (SZÖKE 1992) előkerült temetkezések. A régé-

szeti leletek alapján hasonlóan fontos pont lehetett a templommal is rendelkező velemi Szent Vid-hegy, amely talán azonos lehet az oklevélben 860-ban említett „*ad Uuitanesberc*” nevű birtokkal (FEKETE 1984, 1996).

A foglalás után helyben maradt lakókkal együtt természetesen magyar kézre kerültek azok javai is, beleértve lakhelyeiket, szántóföldjeiket, templomaikat stb., egyszóval mindentüket. Érdekes itt leszögezni: a területen fekvő építmények zöme egészen biztosan római eredetű volt, hiszen – leszámítva a 9. század néhány adathozható építkezését (a Savariában található vár és templom, a velem-szentvidi templom stb.) – a római provincia feladása után komolyabb építőtevékenység nem folyt a későbbi megye területén, ami egyben azt is jelenti, hogy senki nem bontotta le és hordta máshova a régebbi római épületek anyagát. Minderre először csak az Árpád-kor idején (annak is inkább második felében) vagy még később kerül majd sor. Álltak tehát – persze romokban – Savaria városfalai, egyéb lakó és középületei, temetőinek síremlékei, álltak az utak melletti római útállomások, és nem utolsósorban álltak a villagazdaságok épületei is. Értelem szerint éppen ezekhez a régi villákhoz tartozó szántóföldeket művelték tovább a jelek szerint az avarok is.

Az avar korszak idejéből ittmaradt szlávokkal aligha számolhatunk, hiszen egyrészt régészeti nyomaik eddig teljesen ismeretlenek a vidékről, másfelől pedig történeti forrás zárja ki nagyobb számú ittlétüket a 9. század elején. 805-ben ugyanis pontosan a szlávok háborgatása elől kér új szállásterületet Theodor avar kagán Nagy Károlytól, aki megengedte nekik, hogy „*inter Sabariam et Carnuntum*” telepedjenek le (POLÁNY 1936–1943 I. 9.). Szláv csoportok betelepülésével alighanem inkább a 9. század folyamán számolhatunk. A terület magyar birtokbavételét túlélt és a karoling örgrófság ideje óta helyben maradt német elem szintén elenyésző lehetett, hiszen nagyobb számban csak a 12. század derekán tűnnek majd fel (POLÁNY 1936–1943 I. 24.).

5. AZ ÖRÖKÖLT ÉS TOVÁBBFEJLESZTETT ÚTHÁLÓZAT

A következő fontos – már inkább gazdaságföldrajzi – tényező, a római infrastruktúrából megörökölt római úthálózat volt. A majdani Vas megye területén osztozó Savaria és Mogentianae territóriumának sűrű, nagyjából szabályos, de a domborzati és vízrajzi viszonyokhoz igazodó kiépített úthálózata volt. A későbbiekben ezt használta fel, illetve települt rá a magyar településhálózat. A római útvonalak közül természetesen elsősorban a Borostyánkő út (Celeia–Poetovio–Salla–Savaria–Scarbantia–Carnuntum) és a hozzá kapcsolódó egyéb, jól kiépített római távolsági utak (Savaria–Bas-

siana–Mursella–Arrabona, Savaria–Bassiana–Mogentiana–Gorsium–Aquincum, Savaria–Bassiana–Valcum–Sopianae–Lugio, stb.), voltak a fontosak, amelyek ebben a korban mint jól látható és járható utak meghatározták a közlekedési útirányokat. Legfontosabb ezek közül természetesen a már említett észak–déli irányú Borostyánkő út, amelynek nyomvonalán járt mindenki, aki a Duna-vidékről Itáliába akart eljutni, hiszen az Alpokon átvezető hágókat csak a 12. század végén építették ki és tették közlekedésre alkalmassá (KISS-TÓTH-Z. CZIGÁNY 1998 111.). Az út északabbra eső szakasza mel-

ÖSSZEFOGLALÁS

lett álló magyar sáncvárok (Locsmánd/Lutzmannsburg, Sopron, Darufalva/Drassburg) az út 10–11. századi fontosságát bizonyítják.

Az alább felsorolásra kerülő többi út nyomvonala szintén mind a római korra megy vissza.

Meghatározó volt a terület számára egy északkelet-délnyugati irányú távolsági út is, az ún. „Katonák útja”, amely Székesfehérvárról kiindulva Veszprémen, Karkón, Vasváron, Regedén (Radkersburg) át vezetett Itáliába, és amelyet elnevezései (Via Ungarorum, Strata Hungarorum) és a régészeti leletek (Celje környéki Braslovcében talált arab dirhemlelet – MÜLLNER 1894 98–99.) alapján a kalandozó magyarok is használtak, többek között a 901., 920., 940., 947., 954. évi kalandozások esetében is. Ez volt az az út, amely az ország-határon a „Németkapun” át nyugatra vezetett.

Valószínűleg 1042-ben Aba Sámuel (1041–1044) is ezt az utat használta Péter (1038–1041, 1044–1046) és III. Henrik német császár (1039–1056) elleni támadásakor. 1051 szeptemberében III. Henrik német császár ugyanezen az úton érkezett, ahogyan azt a Képes Krónika 90. fejezetében olvashatjuk: ebben az évben „... *ismét Hungáriába jött a császár rengeteg harcossal a Zala és Zselice patakok forrásai mellett*” (SHR I. 179–180, 347–351.; GOMBOS 1937 I. 100.; MKI 1984 228.). Ennek az ország központja (Székesfehérvár) felé vezetett, ugyanakkor nagyobb területet veszélyeztető támadásnak két régészeti emléke is van, a bögöti érmelelet és a zsenyei kincslelet. 1054-ben a Magyarországra menekült I. Konrád bajor herceg vezetett itt magyar hadat Karinthiába, de 1073-ban Salamon király (1063–1074) is ezen út mellett, a közeli Ikerváron várta be a segítségül hívott Markwart von Eppstein karinthiai herceget és csapatait. (KISS-TÓTH 1987 127–128.). A Képes Krónika 114. fejezete szerint ugyanis „*abban az időben a király a karácsonyt azon a helyen ünnepelte, melyet Ikervárnak (Geminum Castellum) hívnak. Innen*

Zalába vonul, s ott Markwardt német vezér és Vid arra ösztökélték a királyt, hogy haddal támadja meg a herceget [Gézát]” (SRH I. 379.; MKI 1984 248.). Ugyanezen az úton tört az országra 1117-ben vagy 1118-ban a III. Babenbergi (Kegyves) Lipót örgróf és II. Bořivoj cseh herceg vezette had is. Ennek a hadjáratnak a történetét Freisingi Ottó püspök örökítette meg krónikájában a következőképpen: „*Kálmán fia István, a magyarok királya titkon nagy tömeggel megszállta a végeket és a határ menti területeket elpusztítva nagy zsákmányt szerzett. Lipót örgróf maga mellé véve a cseh herceget, őt üldözve egészen a gyepűig nyomult, elfoglalva és felégetve a várat, amelyet Vasnak neveznek, és miután a környéken mindent elpusztított tűzzel és vassal, mindenféle veszteség nélkül hazatért.*” (GOMBOS 1937 II. 1764, No. 4120.)

Fontos szereppel bírhatott továbbá a hegyháti útból Vasvárnál leágazó és Körmenten át Fölöstöm/Fürstfeldbe, azaz Stájerországba vezető „Via Theuthonica” is (KISS-TÓTH 1987 129.). A régészeti adatok (a pinka-óvári sáncvár stb.) alapján – noha írott forrás nem szól róla – fontos út vezethetett a Pinka völgyében Pinkafőn/Pinkafelden keresztül Alsó-Ausztria irányába is. Nyomvonalában szintén egy római kori út vonalvezetése őrződött meg, amely az egykori Savariából a Noricum tartományban levő Solvába vezetett (KISS-TÓTH-Z. CZI-GÁNY 1998 23.).

Az egykori utak helyének meghatározásában fontos szerepe van a korszak két kincsleletének, amelyet a jelek szerint a római úthálózatot jól ismerő német csapatok fenyegetése elől rejtettek el. A zsenyei kincs a Rába bal partján vezető út egyik átkelőjének közvetlen közelében, a bögöti érmék pedig az egykori Savariából Arrabonába vezető út mellett kerültek felszínre, jól mutatva, hogy az országba hatoló ellenség merre keresett kapcsolatot a Dunán leereszkedő és ellátásukat biztosító élelmiszer-szállító hajókkal.

6. A HATÁRVÉDELEM

Éppen az országból kivezető „Katonák útja”-nak az ellenőrzése és a rajta fekvő országkapu védelme volt a feladata az időközben határvármegyeként létrehozott Vas vármegyének. (Ugyanúgy, mint Moson megyének a „Mosoni kapu” vagy Sopron megyének a „Soproni kapu” védelme.) Védekezésre tárgyalt időszakunkban többször is sor került: így pl. 1051-ben III. Henrik német császár, vagy 1118-ban III. Babenberg Lipót osztrák örgróf és II. Bořivoj cseh herceg, hadjárata idején (KISS 1990; KISS-TÓTH 1987 126–130.). Az utat (illetve az utakat) ellenőrző többlépcsős gyepűerődítmények megépítésére nyilván a 955. évi augsburgi vereség követően került sor, és erre a tevékenységre minden-

féleképpen hatással lehetett a karantán hercegség 976 körüli megszervezése is (KISS-TÓTH 1987 128.).

Az Őrvidékek megszervezésének kérdése és ennek vizsgálata – már csak kézzel fogható régészeti adatok hiányában is – aligha fér bele munkánk kereteibe. Kérdés, hogy eredetük gyökerei egyáltalán visszamennek-e a 10. századra. Valószínűbb, hogy felállításuk a vármegye kiépítésével áll kapcsolatban. Mindenesetre a felső Őrség (Alsó- és Felsőőr/Unter- és Oberwart, Őrsziget/Siget in der Wart) az északnyugati irányba vezető Pinka-völgyben Ausztriába vezető út mellett alakult ki. A völgy keleti végén található a 10. században épített Pinkaóvár/Burg nagy, széles talpú sáncvára, amelynek

aligha lehetett más feladata, mint az út ellenőrzése. Az alsó Órség (1427-ben 18 faluból állt) (ENGEL-ÉRSZEGI 1994) a délnyugat felé, Stájerországon keresztül Itáliába vezető út mellett helyezkedik el, nagyjából félúton az utat az országhatáron elzáró Mura-vidéki sáncon nyíló „Németkapu” és a vasvári sáncon való átjutást biztosító „Vaskapu” között. A harmadik út, a Föllöstöm/Fürstenfeld felé vezető „Via Theutonica” nyomvonala mellett szintén megtaláljuk az örököt Gasztonyban és Csákányban (Csákánydoroszló). A Strém-patak völgyében, a Hartberg felé vezető úton pedig ott van Herényőr (Rábor/Rauchwart). Mindegyik esetben kétségtelenül az adott útvonal ellenőrzése volt a szervezetbe tartozó örök (*speculatores*) és lövők (*sagittarii*) feladata.

Az egykori örök településeit maguk az ör nevű településnevek jelzik (Alsó- és Felsőör/Unter- és Oberwart, Herényőr/Rauchwart). Oklevélből értesülünk még a gasztonyi, csákányi (Csákánydoroszló), monyorósi (Őrimagyarósd), a zalai és a Kerka menti örökről (HOLUB 1929 I. 31–32.). A lövökre szintén a helynevek utalnak (Lödösfalva/Litzendorf, Felső- és Alsólövő/Ober- és Unterschützen, Németlövő/Deutschschützen, valamint Horvátlövő (ÉRSZEGI 1977 133–134.). Valamennyi felsorolt település az országból nyugat felé kivezető fontosabb utak mellett fekszik, ahogyan a nevében szintén a határvédelemre utaló Gyepűfűzes/Kohfidisch és Kisko-lozsvár/Glasing is.

7. SÁNCVÁRAK ÉS KŐVÁRAK

A megye várai között elsőként kell említést tennünk a római alapokon épült sabariai/szombathelyi várról. Az észak–déli közlekedést bonyolító egykori Borostyánkő út ellenőrzésében ti. ez a vár játszott szerepet. A 9. században még fontos igazgatási centrum (grófsági székhely) a megye szervezésekor, a 11. század elejétől fokozatosan elvesztette jelentőségét Vasvárral szemben. Szent István (1000–1038) vármegye szervezésénél a jelek szerint ugyanis alapelv volt, hogy az összes határvármegye központja – a védelmi szempontokat figyelembe véve – az országból kivezető főút mellett feküdjön (GYÖRFFY 1973 242.). Ebbe az elképzelésbe az egykori Sabaria azonban nem illett bele. Hogy a néhai antik város császári palotatómbjéhez tartozó egykori nyolcszögletű épületből kialakított középkori vár pontosan mely formájában állt fent tárgyalt időszakunkban, azt még további anyagközléseken alapuló kutatásoknak kell majd megválaszolnia (TÓTH 1978; TÓTH 1978a; KISS 1994; KISS 1995 156–160.). A város másik erősítése, a régészetileg még alig kutatott nagyméretű és az egykori római város védműveihez kapcsolódó, valószínűleg a 4. század folyamán felépített félkörívű sánc (DERDÁK–KISS 1994; KISS 1995 162, 34. j.), amelyet azonban később is felhasználtak. Erre utal ugyanis a későbbi város topográfiai fejlődése: a sánc éppen úgy déli irányból zárta le a közlekedést, amint tette azt Sopronban a római városfalra emelt vörössánc (HOLL 1990 1. Fig.; BÓNA 1995 25. ábra). Hogy a városfalakkal és a sáncsal körbevett területet miként hasznosították – nem tudjuk.

Az egyik fontos, Szombathelyre vezető út rábai átkelőjénél feküdt Ikervár (*Geminum Castellum*), amelynek a krónikaadat alapján 1073-ban már mindenképpen léteznie kellett. A gázlót őrző és nyilván királyi birtokban lévő vár azonban még egyértelmű – régészeti ásatással történő – azonosításra vár. Nem valószínű ugyanis, hogy az a Rába és Herpenyő árterében álló, beszédes

nevű egykori „Fazék-domb”-bal lenne azonos, amely alighanem a kisméretű 13. századi földhalomvárak („motték”) csoportjába tartozott, de sajnos az 1960-as években teljesen elhordták (SÁNDORFI 1986 2.). Topográfiai szempontból valószínűbb, hogy a 11. századi várat a későbbi Batthyány-kastély körzetében, a magasparton kell keresnünk.

Az előbbtől északra eső másik Rába-átkelőnél fekvő sárvári Óvárral kapcsolatban szintén felmerült a vár 10–11. századi széles talpú sáncvár volta (DÉNES 1993 442, No. 95.), annak ellenére, hogy a benne folytatott ásatások eredményei ennek ellentmondani látszanak, hiszen azt a római korra keltezték (BUÓCZ 1972; 1974.).

Komolyabban merül fel viszont egy másik, régészetileg szintén alig kutatott, Sárvár melletti várhely 10–11. századi keltezése. A római kori Savaria–Bassiana út rábai átkelőjével szemben, az árterben fekvő sáncvár a sárvári ERTI-telep területén fekszik. Az 1970-es és 1974-es leletmentő ásatások nyomán napvilágra került és az ásatási jelentésekben (BUÓCZ 1975; BUÓCZ–KÁROLYI 1971; MAYER–TÓTH 1993 48, No. 138–139.; KÁROLYI 1975 234–235.) 11–12. századiként meghatározott leletanyag valójában a 8–9. századból származik (DÉNES 1996c 174.), ám mivel ilyen cserepek nemcsak a településről, hanem magából a római kori sáncot megújító töltés belsejéből is előkerültek, az erődítmény kora azoknál elvileg akár későbbi, esetleg 10–11. századi is lehet.

A római kori Borostyánkő út rábai átkelője mellett, ugyanakkor a Pinka menti út és a „Via Theutonica” elágazásától nem messze épült Körmend egykori állítólag széles talpú sáncvárára csupán a város török nyelvű „vár” jelentésű neve utalhat (DÉNES 1993 422, No. 70.; 1994. 36.). A korszak eddig ismert topográfiai és stratégiai ismérvei alapján a feltételezett vár egykori létezése reálisnak tűnik, ám régészeti nyomát mindaddig még nem találták meg.

ÖSSZEFOGLALÁS

Az 1117/1118. évi német–cseh támadás nyomán elpusztult (?) vasvári ispáni vár helyéről eddig szintén semmi konkrétum nem áll rendelkezésre. Róla eddig csak találgatások láttak napvilágot. A hasonló korú sáncvárak topográfiai fekvését alapul véve helyét alighanem a mai városközpontban kell keresni ott, ahol azt az utak és a domborzati adottságok kijelölik (Z. CZIGÁNY 1996a 390–392.).

Ezek alapján semmiképpen nem lehet azonos az ispáni vár azzal a vasvári Szent Mihály-dombon feltételezett keskeny talpú, viszonylag kisméretű sáncvárral, amelyre eddig szintén nincs még régészeti bizonyíték. Ezt a várat a feltételezés szerint állítólag a valamikor 1118 és 1156 között megalapított vasvári társaskáptalan kapta meg és később ennek területén építette fel román stílusú háromhajós bazilikáját (DÉNES 1991 362–371.; 1993 423, No. 133.; 1993a; 1995.) Az ispáni vár ide helyezésének az írott adatok is ellene mondanak, hiszen azok vele kapcsolatban 1226-ban vas- (PRT I. 678–679, No. 89.) és 1233-ban sóraktákról (UB I. 146, No. 98.) szólnak, ami inkább nagyobb méretet és központi fekvést feltételez.

A Pinka völgyében nyugat felé vezető, szintén római kori eredetű utat ellenőrizte a Pinkaóvár/Burg bronzkori várának egy részéből („Mittelwerk”) átalakított széles talpú sáncvára (DÉNES 1993 422, No. 83.). Másodlagosan részlegesen vörösre kiégett fa-föld konstrukciós sáncára, amelyet több helyen is átvágtak (MITSCHAMÄHRHEIM–OHRENBERGER–SARIA 1954 184–196, 11. Abb.), valamikor a 12. század elején kőfalat is építettek (KAUS 1987 339.), ennek ásatásakor ugyanis egy szárazon rakott kőfal alapjának egy szakasza került napvilágra (KAUS 1987 339.). Az ekkor előkerült leletek – többek között egy bordázott peremű (ún. kabar típusú) edény töredéke – alapján (Karl Kaus 1995. évi szóbeli közlése) a sánc építésére valamikor a 10. század folyamán kerülhetett sor. Az már persze kevésbé valószínű, hogy ez volt Bulcsu vezér központja (DÉNES 1994 36.)! A keltezést megerősítik a vár környékén ta-

lált leletek is, főként a Pinka túlsópartján állt későbbi Tobolyvár helyén előkerült VII. (Bíborbanszületett) Konstantinosz és II. Romanosz (948–959) által Konstantinápolyban veretett aransolidus és a Vashegyen lelt lant alakú bronzcsat.

Az egykori karakói földvár, amely valaha Karakó megye központja volt (KRISTÓ 1988 280–283.), valószínűleg a mai Zalaszegvár (Veszprém megye) határában, a Marcal árterében található széles talpú sáncvárral (MRT 3 263, No. 69/3, 87. kép.) („Ókarakó”) azonos (DÉNES 1993 422, No. 95.), noha régészeti kutatás még ebben sem folyt. Az azonosítást azonban alátámasztani látszanak a későbbi karakói vár ebben a tekintetben negatívnak tűnő ásatási eredményei (GÖMÖRI–HAJMÁSI 1977, 1977a).

Egy szintén keskeny talpú sáncvár részlete került elő a velemi Szentvid-hegyen, a ma álló kápolna tornya előtti mesterségesen kialakított hegyfokon (BÁNDI–FEKETE 1982; DÉNES 1993 423, No. 135.). A sánc átégett feltöltéséből egy rombusz alakú vas nyílhegy és hullámvonalas díszű kerámiatöredék származik. Az egykori sánc minden bizonnyal a fellegvárat kísérő teraszon, a késő kelta kori oppidum falának nyomvonalán futott. Valószínűleg ennek építésekor rombolták le a hegyen feltárt 9. századi templomot (FEKETE 1984 75–78.). A szentvidi sáncvár helyének kiválasztásában minden bizonnyal a hegy jó hadászati védhetősége és korábbi erődítései (kelta oppidum) mellett elsősorban az alatta elvezető út fontossága játszhatta a fő szerepet. Az sem lehet véletlen, hogy a vár alatt jött létre egy fontos piachely is: Szerdahely (ma Kőszegszerdahely).

A 12. század második felében már magánvárról is értesülünk, hiszen a Héder nembeli Wolfer a küszini (Németújvár/Güssing) hegyen favárat építtetett magának, amelyet később III. Béla (1172–1196) vett el fiától, Aenz ispántól, hogy a hegyen a határ védelmére kővárat emeltessen. A szóban forgó favárról azonban semmi közelebit nem tudunk (PRICKLER é. n. 58.; DEHIO 1980 117.; ENGEL–FELD 1994 487.).

8. VAS VÁRMEGYE MEGSZERVEZÉSE

Vas megye – hasonlóan Sopron és Kolon (Zala) megyéhez – határvármegye volt. Megszervezésére vagy ezekkel párhuzamosan, a 11. század első évtizedeiben került sor, vagy némi megkésettiséggel a nyugatra kitelődő Karakó vármegyéből alakult ki a 11. század végére (KRISTÓ 1988 282–283.). Területe a többihez hasonlóan az ország központja felől legyező alakban nyílt a határvidék felé. Nevét – több más megyéhez hasonlóan – központjáról, Vasvárról kapta (KRISTÓ 1988 273.), amely az országból kivezető utak elágazásánál létesült. A várhoz tartozó birtokok szinte kivétel nélkül a középkori megye területén feküdtek, méghozzá többségük

annak keleti és középső részén terültek el, nyugati felén hasonló ritkaság számba ment (KRISTÓ 1988 275.).

A magyarok a Nyugat-Dunántúl elfoglalásával korábbi keleti frank határgrofságokat foglaltak el és tartottak megszállva még az államszervezés idején is. Ezekről jogilag Aventinus szerint II. (Civakodó) Henrik bajor herceg (955–995) mondott le, a bajor Gizella királyné hozományaként (995-ben?), Szent István magyar király javára. Ez volt „Gizella hozománya”, amely jogi alapja volt a magyar közigazgatás megszervezésének (TÓTH 1978 421–413, 77. j., 1978a 180, 85. j.; KISS–TÓTH–Z. CZIGÁNY 1998 109–110.).

A megye területén biztos adataink vannak egy másik várszervezet meglétére is, amelynek központja a Marcal átkelőjétől nem messze, a folyó mocsaras árterületén álló egykori karakói sáncvár volt (ma: Zalaszegvár határára esik). A várspánság alapítása alighanem Szent István kori. A várbirtokok nagy része a vár közvetlen szomszédságában terült el, Vas és Veszprém megyében, a többi távolabb (KRISTÓ 1988 280–282.). Feltehető,

hogy egykor nemcsak várszervezet, hanem tényleges megye is volt, határa pedig nyugat felé egészen az országhatárig kiterjedt. A továbbiakban, a magyar szállás-terület nyugati irányú kibővülése során alakulhatott meg Vas megye (legkésőbb a 11. század második felében), Karakó megyéje pedig ennek következtében a későbbiekben háttérbe szorult, majd végképp megszűnt létezni (KRISTÓ 1988 282–283.).

9. A MEGYE TERÜLETÉNEK BENÉPESÜLÉSE

Ha a megye területének 10–11. századi benépesülését vizsgáljuk, a kötetünkben bemutatott régészeti leletek tükrében elmondhatjuk, annak ellenére, hogy a vasi terület már 900-ban a magyarok fennhatósága alá került, tényleges benépesítése azonban alighanem csak a 955. év utáni augsburgi vereség után indulhatott meg, pontosan az ettől az időtől kiépülő rábai gyeplépcsővel párhuzamosan. Szerepe volt ebben Kárpát-medencén belüli helyzetének és természetföldrajzi viszonyainak egyaránt. Ekkor, vagyis a 10. század közepe után kezdtek el használni a fontos Rába-átkelő melletti ikervári temetőt is. Ugyanebből az időből, tehát a 10. század második feléből származhat a kemenesszentmártoni és a celldömölk-zsidó temetői lovassírra utaló szórvány kengyel. Természetesen a Rábától nyugatra, a gyeplépcsővel, a fontos utak mellett – így pl. a Pinka völgyében Alsó-Ausztriába vezető út mentén lévő pinka-óvári sáncvár közelében – is megtalálhatók a 10. század második felére utaló szórványleletek, így (egy lant alakú csat a Vashegyről (Eisenberg) és a későbbi Tobolyvár helyéről egy 10. századi bizánci aranyérme, VII. (Bíborbanszületett) Konstantinosz és II. Romanosz (948

–959) Konstantinápolyban vert solidusa. A feltételezhető utaktól azonban messze távol, itt is, ott is voltak megtelepedő csoportok. Az egyik ilyen lehetett a vasaszsonyfai is, ahonnan egy kengyelpárt és eredetileg három darab 10. századi ezüstérmét ismerünk. A múzeumba jutott, egyetlen példány Provence-i Hugó és II. Lotár itáliai királyok (931–945) Veronában vert és a későbbi használat során átfűrt dénárja volt.

A földművelésre és állattartásra alkalmas és addig csak gyéren betelepedett a Rábától nyugatra fekvő területen a sűrűbb településhálózat azonban csak az államalapítást követően alakult ki. E települések nyugati határát nyilván az Alpokalja hegyvonulatának erdős hegyei, illetve a határfolyók jelölték ki. Valamikor tehát az ezredforduló táján kezdenek temetkezni a sorokpolányi temetőbe és valószínű ugyanekkor indult a Szombathely-Kisfaludy Sándor utcai temető is.

Ez a megtelepedési folyamat egyébként időben kb. egybeesik az egykori gyeplépcsővel – a legkülső és a legbelső védelmi vonalak között fekvő – terület jog szerinti magyar birtokba kerülésével, azaz a vármegye megszerzésének folyamatával.

10. A KERESZTÉNYSÉG FELVÉTELE ÉS A PLÉBÁNIAHÁLÓZAT KIALAKULÁSA

A feltárt és fentebb részletesen ismertetett kisebb-nagyobb temetőrészleteket a településhálózat fejlődésének megítélésén túl egyben felhasználhatjuk a kereszténység elterjedésének (elterjesztésének) vizsgálatára is. Itt a Nyugat-Dunántúlon különösen izgalmas ez a kérdés, hiszen egyrészt ezen a területen maradt fenn legnagyobb számban a késő antik eredetű ókeresztény népesség vagy annak leszármazottai, másrészt egy évszázaddal korábban ez a vidék részben-egészében a Karoling birodalom keresztény kultúrájú államához tartozott.

A kereszténység felvételének felismerhető régészeti nyomai, illetve a soros pogány rítusú temetők felhagyása a megye eddig ismert temetőiben más-más időponthoz köthetők.

Az ikervári temetőben csak egy, a temető közepe táján fekvő gyermeksírban talált kis ólomkereszt utal arra, hogy egykori viselője kapcsolatba került a kereszténységgel. Magát a temetőt minden bizonnyal már valamivel a 11. század közepe előtt felhagyták, hiszen I. (Szent) István „*Stephanus rex*” feliratú érméi itt már nem kerültek földbe. Mindez arra utal, hogy a fontos rábai átkelőhely ellenőrzésével megbízott, közösséget – lévén a terület királyi birtok is volt – viszonylag hamar, már az első magyar király uralkodása alatt keresztény hitre térítették. Számukra új temetkezési helyet pedig Szent István 1030–1038 közé keltezett II. törvénykönyve 1. pontjának (LÉDERER 1964 24.) rendelkezése nyomán felépített új templom mellett jelölték ki, amely minden bizonnyal azonos falu a későbbi Szent György titulusú plébániatemplomával. Ugyancsak a templom

ÖSSZEFOGLALÁS

meglétére utal, hogy 1073-ban itt töltötte a karácsonyt Salamon király.

A 11. század végén szűnhetett meg a Szombathely-Kisfaludy Sándor utcai temető, amely I. (Szent) László (1077–1095) 1092. évi ún. I. törvénykönyve 25. pontjának (LÉDERER 1964 42.) értelmében az itt temetkezőket az alig 120 méterre levő és ekkor már mintegy másfél évszázada álló sabariai Szent Márton-templom mellé kényszerítették. Mint fontos város helyen, amely szintén királyi birtok volt, ezt a rendelkezést hamarosan végre is hajtották.

Időben ezzel nagyjából egyszerre zajlott le ugyanez a folyamat a Sopron megyei locsmánci várhoz tartozó (?) Szentkirályon (ma: Csepreg-Szentkirály) is, azzal a különbséggel, hogy itt a korábbi soros temető területén építették fel magát a templomot. A 11–12. század fordulóján ugyanis a temetkezési hely már biztosan templomkörülí temetővé alakult át. A templom titulusa a helynév alapján nyilván Szent István volt. A környék településeinek lakóit is már itt, a templom mellett hantolták el. Jól mutatja ezt, a kb. 3 km távolságban lévő Szakony-Tsz-majori soros temető esete, ahol a temetkezés éppen ebben az időben, a 11. század vége felé (1080 táján?) szűnt meg (GÖMÖRI 1984). Mivel a késő középkori okleveles anyagban Szakony bizonyíthatóan a szentkirályi templom filiájaként szerepel, a Tsz-majori temető népessége minden kétséget kizáróan ezután a szentkirályi templom mellett folytatta a temetkezést. A soros temetők megszűnése és a templomok felépítése tehát szorosan összefügg egymással.

Könyves Kálmán (1095–1116) 1100 körüli I. törvénykönyvének 73. pontjában (LÉDERER 1964 57.) újólág elrendelte, hogy a keresztények temetkezési helyei csak a templomok körüli térségben lehessenek, sőt az ugyanebben az időben lezajlott esztergomi zsinat 9–10. pontja (LÉDERER 1964 60.) egyenesen büntetésként sorolja fel, ha valakit nem engednek a templom cintermében temetkezni.

Az antik Borostyánkő út közvetlen közelében fekvő sorokpolányi temetőben az utolsó előkerült érme éppen Könyves Kálmán királyé volt. Ebből az következik, hogy ebbe a soros temetőbe legkésőbb a 12. század első harmadáig, esetleg közepéig temetkeztek. Mindenesetre a temető felhagyása után a temetkezés egészen biztosan az időközben felépült, eredetileg Szent Vencel titulusú templom körül folytatódott. Mivel azonban a temetőben teljesen hiányzik az étel sírba adásának szokása, és a viseleti tárgyakon kívül szinte semmit nem találni a sírokban, felvethető az a lehetőség is, hogy ez a közösség már megtelepedése óta keresztény volt.

A megye többi ismert soros temetője és temetőrésze is a 11. század legvégén, illetve a 12. század eleje/közepe táján szűnt meg. A répcelak-várdombi népesség talán az először 1328-ban említett nicki Szent Miklós titulusú templom (VALTER 1985 198.; HAR-

RACH-KISS 1983 285.) körül temetkezett tovább, míg a sitkei Herczeghegy aljában temetkezők valószínűleg a jelenlegi sitkei templom először 1349-ben említett Szent Lőrinc titulusú középkori elődje körül temetkeztek (VALTER 1985 238.).

A hegyhátszentmártoni és csempezkopácsi templom körül előkerült síroknak a templomhoz viszonyított pontos időrendi helyzete megfelelő adatok hiányában nem ítéltető meg!

A kereszténységet illetően teljesen más a helyzet a szombathelyi Szent Márton-templom esetében. Az egykori savariai 4. századi ókeresztény temető helyén – valószínűleg éppen a 303-ban Savariában mártírhalált halt Quirinus sisciai püspök első temetkezési helye fölött – már a 9. század óta egy (Szent Márton titulusú) templom állt. Ezt az épületet újra és újra renoválták, illetve átépítették, így valamikor a 11. század elején és annak végén is. A templom körül a középkor időszakába sorolható temetkezések a 9. század óta folyamatosak és ezek a 11. század végéig hat, a 12. század végéig pedig már kilenc réteget képeztek. Ezek a sírok egy folyamatosan itt élő keresztény közösség hagyatékaként kezelhetők. Nem véletlen, hogy a templomot először a 885. évre hamisított, de valójában az 1050 körül – tehát éppen III. Henrik hadjárata ideje körül – írt Arnulfinum említi először (TÓTH-Z. CZIGÁNY 1994 34, No. 28.), és szerepel II. Paszkál pápa 1102-ben Beneventumban kelt oklevelében is, mint a pannonhalmi Szent Benedek-rendi Szent Márton-apátság győri egyházmegyében levő birtoka (TÓTH-Z. CZIGÁNY 1994. 34-35, No. 29.). A különböző és vizsgált korszakunkba keltezhető építési periódusokat itt nem részletezve mindenesetre megállapíthatjuk, hogy egy-egy építési periódus nagyjából Szent István, illetve Szent László uralkodásának idejére esik (KISS-TÓTH 1992, 1993), amelyek minden bizonnyal ezen uralkodók már fentebb említett egyházpolitikai vonatkozású törvényei következtében fellépő új igényeket voltak hivatva kielégíteni.

Az elmondottak alapján ki kell térnünk Vas megye 11–12. századi egyházi építészetére is. Kár, hogy erről alig tudunk valamint, pedig a soros temetők (Ikervár, Sorokpolány, Csepreg-Szentkirály) használati idejéből levonható következtetés alapján a megye területén jó néhány korai (11–12. századi) templommal kell számolnunk! Ezeknek az épületeknek pedig ott kell rejtőzniük a műemléki kutatások által eddig egyetemesen a 13. századra keltezett falusi templomok között (VALTER 1985). Ugyanezt erősítik meg a szombathelyi Szent Márton-templom ásatásának eredményei is. Az általában egyhajós és félköríves szentélyzáródású alaprajz tehát önmagában aligha tekinthető korjelzőnek (lásd Csepreg-Szentkirály, Szombathely-Szent Márton-templom). Így pusztán ezen épületalaprajzok, a köztudottan szerény Árpád-kori okleveles anyag adatai és a patrocíniumok alapján messzemenő egyházszervezési és egyéb követ-

keztetéseket aligha szabad levonni. Mindebből természetesen az is következik, hogy a pusztán az álló falakra korlátozódó műemléki kutatás nemigen alkalmas a templomalapítás valódi korának meghatározására! A jövőben minden bizonytal egész sor templomot kell majd legalább egy évszázaddal korábbra keltezni!

Ez annál szembetűnőbb, mivel a legutóbbi művészettörténeti összefoglalásban is az 1200 előtti templomépítés lehetősége – kivéve itt a dömölki Szűz Mária bencés monostort, a vasvári Szent Mihály káptalani templomot és a pápoci templomot – csupán a megye nyugati részén fellelhető templomok egy részének esetében merült fel (VALTER 1985). Pedig ez egyértelműen azt jelenti, hogy a 12. század végére a plébániahálózat már az országhatárig teljesen kiépült, mint ahogy azt Szentgotthárd esete is jól mutatja. 1183-ban III. Bélától

a ciszterci rend ugyanis egy olyan települést kap adományul, amely nevét plébániatemplomának patrocíniumáról kapta. A névadó Szent Gotthárd (†1038) hildesheimi bencés püspököt 1131-ben Reimsben avatták szentté. Kultusza a 12. század közepétől virágzott elsősorban Stájerországban és Ausztria Magyarországgal határos részein, így a falu temploma is nagy valószínűséggel legkésőbb az 1170-es években épült. A helynévadásnak tehát semmi köze a ciszterci rendhez, lévén még felépített monostorukat is a Boldogságos Szűz Máriáról nevezték el (SCHWARTZ 1933 188–189.; VALTER 1981 36.). Lehetséges, hogy a szentgotthárdi templom felépítése több más környékbeli egyházzal (Rábászentmárton/Sankt Martin am der Raab, Nagyfalva/Mogersdorf, Királyfalva/Königsdorf, Rábagyarmat) hasonlóan részben még a küszini bencés apátság tevékenységének tudható be (SCHWARTZ 1933 189–190.).

11. EGYHÁZSZERVEZET

Egyházszerkezettel Vas vármegye az ezredfordulót követő években alapított győri püspökséghez tartozott. Furcsa módon a megye egész területét átfogó főesperesség (*archidiaconatus*) azonban nem itt jött létre. Ennek okát szintén az egykori Karakó vármegye Vasvárat megelőző létezésében keresik. Ezek szerint a megye területén illetékes főesperesség talán még Karakón jött létre, valamikor a 11–12. század fordulóján. Amikor pedig Karakónak mint megyeközpontnak a szerepe elhalt, a főesperesség is megszűnt létezni. Általános vélemény szerint ennek szerepét a későbbiekben a Vasváron időközben megalakult társaskáptalan prépostja látta el (KRISTÓ 1988 283.), ám az mindenképp meggondolkodtató, hogy a vasvári prépostot csak egyetlen, 1364-ben kelt oklevél (HÁZI 1969 137, No. 30.; KÓTA 1997 53–54, No. 133.) említi főesperesként, azt pedig éppen maga a káptalan állította ki.

Sokkal valószínűbb, hogy ez a főesperesi megnevezés, csakúgy mint a többi Vas megyei esetben (Bokod, Hetye, Belmura, Répce-Gyöngyösmellék), magukat az egyes tizedszedő kerületeket jelzi, nem pedig a szokásos értelemben vett – és a győri püspökség északi területén meglevő (győri, locsmándi, soproni, mosoni, rábaközi, pápai, komáromi) – főesperességeket. Annál is inkább

így van ez, mivel Vas vármegye területén a fontosabb egyházi kérdésekben a középkor későbbi századaiban általában a soproni, mosoni, rábaközi főesperes vagy a győri püspök helynöke intézkedett (BENCZIK–FEISZT s. a.). Felmerül a kérdés, minek tudható be az, hogy Vas vármegye területén – az országban szinte egyedülálló módon – nem jött létre hagyományos értelemben vett főesperesség? Ennek bizonyosan nyomós okának kellett lennie, de ezt ma még nem ismerjük. További kérdés, hogy létezett-e egyáltalán a feltételezett karakói főesperesség, amelyről egyébként egyetlen írott forrás sem emlékezik meg!

Vas vármegye területének Árpád-kori egyházszerkezetét (esperességek, tizedkerületek stb.) a Magyarországon 1281 és 1286 között készült pápai tizedjegyzék megfelelő részének hiányában pontosan nem ismerhetjük, pusztán a későbbi középkori adatok felhasználásával lehet talán ezek óvatos rekonstrukciójával a jövőben próbálkozni.

A 13. századra a megye már kész plébániahálózattal rendelkezett – amelynek voltak egészen sűrű részei is –, a század végétől pedig megindult a leányegyházak kialakulása.

12. ETNIKAI VISZONYOK

Ha a feltárt temetők, illetve temetőrészletek etnikumát akarjuk meghatározni, nehéz feladattal találjuk szemben magunkat.

Az ikervári temetőt a temetkezési szokások (lovasszemetkezés, fegyvermellékelés és a halotti szemfedő használatának szokása stb.) valamint az előkerült régé-

szeti leletanyag alapján szinte biztosan magyar etnikumának tarthatjuk.

A sorokpolányi temetőben viszont – hasonló megfigyelések alapján – bizonyára nem magyar, hanem valamiféle nyugati szlávok, (a helynév alapján esetleg éppen „polánok”, azaz lengyelek) temetkeztek. Erre utalnak

ÖSSZEFOGLALÁS

egyrészt a korabeli átlagos ékszeranyagotól elütő itt előkerült ritkább gyöngy és nyakperec típusok nagy-lengyelországi párhuzamai, másrészt a feltárt sírok egy részének a Kárpát-medencei átlagtól elütő embertani anyaga, ami viszont éppen az említett lengyelországi területen gyakori hosszúfejű koponyatípusba tartozik. Ezt az etnikai azonosítást támogatja a *polány* név mellett egy másik közeli, szintén lengyel eredetű helynév, az 1301-ben feltűnő *Lengyel telek* elnevezés is. Az előbbi név éppen a lengyelek önmegnevezéséből, míg az utóbbi magyar megnevezésükből származik (KISS–KUSTÁR–Z. CZIGÁNY 1998 s. a.). Tanúságként mindenesetre megállapíthatjuk, hogy a sorokpolányi temető mind temetkezési szokásait, mind leletanyagát, mind pedig a benne eltemetettek embertani típusát tekintve merőben különbözik a részben egyidejű ikervári temetőtől. Lelet-típusaiban ugyan jóval szegényebb, ugyanakkor az előkerült ezüst mennyiségét figyelembe véve jóval gazdagabb közösség hagyatéka. Nem lehet talán teljesen véletlen a sorokpolányi templom védőszentjének kiválasztása sem. A templom patrocíniuma a cseh Szent Vencel, aki I. Vencel néven 921-től 935-ig ült cseh hercegség trónján. Vértanú halála és szentté avatása után Csehország és Morvaország patrónusa lett. A lengyelek megtérítésében pedig éppen a csehek játszottak fő szerepet a 11. század folyamán:

A csepeg-szentkirályi temetőben talán a locsmándi várispánsághoz tartozó népek egyik csoportját hantolták el. A leletanyagban egyes darabok (a félhold alakú emailos fülbevaló) a karantán kultúrkörre, mások (a vasveretes övgarnitúra) valószínűleg a besenyőkre utalnak. Nem kizárt tehát, hogy mind nyugati (karantán), mind keleti (besenyő) töredékek szerepet kaptak a locsmándi várispánság körzetében.

A szombathelyi Szent Márton-templom köré temetkezők etnikumát aligha lehet meghatározni, mert az a 9. századi népesség később bizonyosan új elemekkel (éppen magyarokkal) is szaporodott és ilyen módon változhatott is. Az a tény, hogy a templom közvetlen közelében egy pogány temető a cinteremmel párhuzamosan használatban volt, azt mutatja, hogy egy és ugyanazon településen a népesség vallási szempontból két elkülönülő csoportja élt egymás mellett. Nem tartható teljesen kizártnak, hogy ez a tény esetleg valamiféle etnikai különbséget is

takar. A két lelőhely leletanyagát – pontosabban a sírokban lelt ezüst mennyiségét figyelembe véve – mindenestre a templom köré temetkezők voltak jóval gazdagabbak.

A fent említett szlávokon kívül, akik bizonyosan az államszervezés kapcsán telepített népcsoporthoz tartoztak (Sorokpolány), a helyben feltételezhető szláv őslakosságnak régészeti nyomát eddig nem sikerült megtalálni. Erre a népességre legfeljebb a szláv helynevek utalnak, ám ezek keletkezése problémás. Mindenesetre feltűnő, hogy pl. Vasvár környékén nagy tömegben, mondhatni egy tömbben fordulnak elő (KNIEZSA 1938 426.).

Elfogadott történelmi nézet, hogy a *Besenyő* nevű falvakban besenyők laktak. Kérdés azonban, hogy az ilyen településeken a besenyők az összlakosság milyen arányát tették ki. A jelek szerint Vas megye területe nem volt a besenyők által sűrűn lakott terület. A feltűnő besenyő megnevezést tartalmazó helynevek – Besenyőgyümölcs (Köröselő/Nick), Besenyő (Gencsapáti), Besenyő (Ormánföldre/Jánosháza-Duka) – alighanem a gyepűdörök településeinek emlékére őrzik (GYÖRFFY 1990 128–129, 167–169.). Ám a besenyőkről nem csak ezek a helynevek árulkodnak, hanem egyes török eredetű más – nép-, törzs-, méltóság- és személynevekből képzett – helynevek is: pl. Pecsényés (Szombathely), Karicsa (Szombathely), Talmács-árok/völgy (Óbér/Albersdorf), Kendig (Velem), Tobaj, Katafa, Tomaj (Káld és Hosszúpereszteg között: VMFN 1982 266, No. 95/143., 272, No. 99/32.) stb., továbbá egyes 13–14. századi személy- és családnevek is (KISS–TÓTH 1987 131, 10. j.; TÓTH 1998 s. a.; KISS–TÓTH–Z. CZIGÁNY 1998 104.).

Szintén idegen népelemre utalhat az a Szombathelytől északra fekvő egykor kiterjedt Kazár nevű birtok, amelynek ma már csak egy major őrzi nevét Söpte határában (CSÁNKI 1894 II. 762–763.).

Feltételezések szerint a határőrző székelyek emlékére őrizné a Nagy- és Kis-Szék-patak (a két Czickenbach) neve, továbbá azon községnevek, amelyekben a Szék szó (Sárosszék/Kotezicken, Kendszék/Vasverőszék/Németciklénny/Eisenzicken), illetve az ennek megfelelő Zicken/Ciklénny szó (Oláhciklénny/Spitzzicken, Kisciklénny/Kleinzicken) előfordul (POLÁNY 1936-1943 I. 36–37.).

13. VASMŰVESSÉG

Vas vármegye történetének első századaiban igen fontos gazdasági és stratégiai szerepet játszott a vasművesség. Itt az Alpoknál található nyugat-dunántúli vasvidéken a kora középkori módszereknek megfelelően a nyersvasnak a felszín közeli ún. gypvasércből buca kemencében történő előállítását a 13. század közepéig gyakorolták, míg azt a nyugat-európai, elsősorban stájer-

országi eredetű, jobb minőségű és nagyobb mennyiségű, olcsóbb nyersvas ki nem szorította a forgalomból.

Ennek a nyilván királyi regálék körébe tartozó vastermelésnek adminisztratív központja Vasvár volt, ahogyan arra neve is utal. Feltűnő ugyanis, hogy a megyében levő régészeti is ismert vasművességre utaló lelőhelyek (Vasvár-Kökényes-dűlő, Kőszegfalva-Ablánci-

erdő) (NOVÁKI 1968 44–57.) a nevük alapján valószínűsíthetően vasművességgel foglalkozó települések (Szarvaskend – 1236, Kendszék/Vasverőszék – 1352–1355, Tömörd – 1233), és a vasat feldolgozó szolgálónépek falvai (Kovácsi/Rábakovácsi – 1255, Kovács – 1238, Csatár/Felsőcsatár – 1244) később, még a 13. században is, mind kivétel nélkül a vasvári vár tartozékai voltak (HECKENAST 1968 138–140, 158.).

Am hogy Vasvár a vastermeléssel kapcsolatosan későbbi megyéjénél nagyobb területen fejtette ki központi tevékenységét, arra Miklós nádor 1226. évi oklevele vet fényt. Ebben arról esik szó, hogy a pannonhalmi Szent Benedek-rendi apátságnak dolgozó kovácsok közül az egyik Vasvárra (*ad ferreum castrum*) tartozik elmenni, hogy ott a feldolgozandó vasat kiválassza (PRT I. 678–679, No. 98.). Mindez annyit jelent, hogy a monostor kovácsait egy távolabbi vármegye központjában található vasraktárból látták el nyersvassal. Ez az ellátmány aligha lehetett kivétel, és eszerint Vasvár egy szélesebb terület – nyilván az egész Nyugat-Dunántúl – számára szolgált központi vasraktárral és egyben magát a vastermelést irányító központul (HECKENAST 1968 143–145.).

Korántsem zárható ki tehát, hogy a stratégiai fontosságú nyugat-magyarországi vasvidék termelésének megszervezése legalább is részben megelőzte magának Vas vármegyének a megalapítását is. Mindez egyben annak lehetőségét veti fel, hogy Vasvár megyeszékhellyé válása előtt a határvédelemben elfoglalt szerepe mellett elsősorban a nyugati vasvidék adminisztratív ispáni központja (egy feltételezett „vasispánság” helye) volt, amely ilyen irányú szerepét még a későbbiekben is megőrizte. Megyeszékhellyé válását követően pedig fokozatosan került sor az általa felügyelt két szervezet (a vastermelő és a várszervezet), illetve ezek népei (vastermelő szolgáltató népek és a várnépek) jogi összeolvadására (HECKENAST 1968 143–146.).

Magától értetődő, hogy a hadászati fontosságú vaslelőhelyeket a honfoglaló magyarság 900-at követően hamarosan birtokba vette, és noha nem tartozott szorosan vett szállásterületéhez ez a gyepűterületen fekvő vidék, a vasérc kitermelésére és kohósítására, vagyis a nyersvas előállítására különféle eredetű néptörödékeket (kendek, türkök és szlávok) telepített ide (HECKENAST 1968 141.). A vastermelés a kezdetektől fogva a hatalom szigorú ellenőrzése alatt folyt. Ez lehet az oka

annak, hogy a vastermelés koncentrációja nemcsak közvetlenül a vasérclelőhelyek mellett, hanem a politikai központok környékén is megfigyelhető (GÖMÖRI 1994 267.).

A kötetünkben szereplő lelőhelyek közül ebben a tekintetben elsősorban a Vashegy környéki lelőhelyek fontosak, ahol viszonylag korai megtelepedésre utaló leletek kerültek napvilágra. Csejke falu 1274-ig szintén vasvári várbirtok volt (HECKENAST 1968 141.; UB II. 67, No. 89.). Területéről származik egy líra alakú 10. századi bronzcsat. A már több összefüggésben emlegetett pinkaóvári sánctárból származó leletanyag (ULBRICH–RATZ 1954) és a mellette levő Tobolyvárnál előkerült 10. századi bizánci érmelelet egyaránt erre utal. E vár szintén kapcsolatban volt a vasművességgel vagy vasraktározással, amint azt a területén előkerült későbbi vaseszközleletek is megerősíteni látszanak (ULBRICH–RATZ 1954).

Az újabb kutatások azóta jó néhány lelőhely pontos kohótípusát is meghatározták.

A Vasvár-Kökényes dűlő, Kőszegfalva-Ablánci-erdő, Olmód-Ribnyák-patak lelőhelyű kohók 11. századiak. Ezek a helyeken két kb. 40 cm átmérőjű, agyagból épített és oldalt fújtatható, földbe mélyített kohó áll egymás mellett. Ez a típus eddig Magyarországon csupán Vas megyéből ismert (ún. vasvári típus). Párhuzamaik alapján fennáll a lehetősége, hogy szláv eredetűek. Ezt a megállapítást támogatja az olmódi lelőhely mellett folyó mai Ribnyák-patak 13. századi neve (1225: *rivulus Wigne Wise*, 1233: *Wygna potoka*), amelynek jelentése *kovácsműhely* (HECKENAST 1968 140.).

Ezzel ellentétben török neve van Tömördnek (1270: *Temerd*), amely vasat jelent (HECKENAST 1968 139.). A település melletti vassalak lelőhely leletei a Nemeskőren (Sopron megye) feltárt 9–10. századi kohótípusa utaltak (ún. nemeskéri típus). Ezek 30–40 cm átmérőjűek és 70–100 cm magas, a felszínre épített csonkakúp alakú agyagkemencék voltak, amelyeket a szintén agyagból készített mellfalazaton keresztül fújtattak. Ez a típus a régebbi, hiszen az ilyen fajta kohók működése a 7–10. század között bizonyítható (GÖMÖRI 1994 261.), s ezért valószínű, hogy „az egykori Pannóniát 900-ban elfoglaló magyarok az avar vasasokat is tovább dolgoztatták műhelyeikben”. Ők valószínűleg a 9. században már a frankoknak adóztak vassal (GÖMÖRI 1994 263.).

14. PIACHELYEK

A hét egyes napjainak nevét magában foglaló helynevek a heti piacok helyét jelölték, illetve az adott települések egykori piacnapjaira utaltak. Habár ezek a piacok igen korai időre nyúlnak vissza, legtöbb esetben igazolható a helynév és a piacnap összefüggése. Hasonló

motiváció rejlik a *vásár*, *vására*, *vásárhely* tagot tartalmazó helynevek kialakulása mögött is. Az elnevezés azonban itt többnyire csak a vásár létre, legfeljebb tulajdonosára utal. E két helynévcsoportot összefoglalóan *vásárhely típusú* helyneveknek nevezi a kutatás. A

ÖSSZEFOGLALÁS

vásárhelyek kialakulása Magyarországon időben megelőzi a városok (zömében 13. századi) kialakulását, amely már azt jelzi, hogy a legfontosabb városi funkcióra – a piacra – már korábban megvolt az igény. Az ilyen piachelyek általában természeti vagy etnikai határvonalak mentén jöttek létre, amint az talán megyénk esetében is megfigyelhető (MAJOR 1966).

A történeti Vas vármegye területén a hétfői (Hétfőhely/Pornóapáti környéke), keddi (Felsőkethely/Neumarkt im Tauchental, Rábakethely/Szentgotthárd), a szerdai (Szerdahely/Neusiedl bei Kukmirm, Kőszegszerdahely, Kis-/Tótszerdahely/Središče) és a szombati (Szombathely/Sabaria, Muraszombat/Murska Sobota/

Belmura) napra utaló piachelyeket találjuk, továbbá két vásárhelyet (Lugosvásárhely/Viszák; Vásárosfalu/Zalalövő környéke) (MAJOR 1966 51–54.).

Fontos helyet foglalnak el a *Szombathely* helynevek, amelyek a vasárnapi vásározás megszüntetése (11. század közepe–második fele) utáni első számú piacnapra utalnak. A Borostyánkő út nyomvonalát követő nemzetközi útvonal magyarországi szakaszán kiemelkedő helyet kaptak: az útvonal Magyarországra érkezésénél találjuk Muraszombatot/Murska Sobota, Fertőfőszombathelyt/Nezsider/Neusiedl am See, a szakasz felénél pedig ott található Szombathely (KISS–TÓTH–Z. CZI-GÁNY 1998 125–126.).

15. SZOLGÁLTATÓ NÉPEK

„A korai feudalizmus idején, még a természeti gazdálkodás viszonyai közepette a különböző munkálatokra, ill. járadékok megfizetésére kötelezett szolgáltató nép biztosította a földbirtokosok igényeinek kielégítését.” (KORDÉ 1994 654–655.)

Az elfogadott vélemény szerint ilyen – a földesúri szolgáltatások milyenségére utaló helynevek a 10. század vége és a 13. század eleje között keletkeztek. Az ilyen nevű egyes helységek pontos keletkezési ideje azonban kérdéses, hiszen e helynevek térbeli elhelyezkedése nem alkalmas kronológiai következtetések levonására. A szolgáltató népek jelentős része pedig nem csupán az ezekkel a helynevekkel jelölt falvakban lakott, és nem is feltétlenül csak a helynévben jelzett foglalkozást űzte (KRISTÓ 1976 78–80.).

Mindenesetre kiindulásul szolgálhat az a megállapítás, hogy „a szolgáltató népi szervezet az államalapítás korában a királyi udvarbirtokokat, a várispánságokat, az egyházi és világi nagybirtokokat átfogó rendszerre alakult.” (KORDÉ 1994 655.)

A Vas vármegyében található szolgáltató népi falvak a következők: Vámoscsalád, Taszár (Jákfa–Uraiujfalu), Kovácsi (Jákfa–Rábapaty), Kemeneshőgyész, Bocsár (Sitke), Rábakovácsi, Horó (Csempeszkopács), Szemenye, Ardó (Nagymákfa), Nagymizdó, Hegyháthodász, Sárfigimzdó, Lovászd/Luising, Csatár (Alsó- és Felsőcsatár), Hodász (Óhodász/Althodis, Városhodász/Markt Neuhodis), Vasverőszék/Németciklénny/Eisenzicken, Rednek (Rönök), Gerencsér (Gercse/Gritsch), Vaskovácsi/Kovačovci, Gerencsér (Gerőháza/Lončarovci) (HECKENAST 1970 23.; DÉNES 1996b 364, 369.).

Tény, hogy ezek a települések valóban sűrűsödést mutatnak, ám kérdés, hogy ez mit jelent. A vezérnevek alapján feltételezett 10. századi vezéri/fejedelmi szálláshelyek körül való csoportosulásukat bizonyítja-e ez (DÉNES 1996b 364.) – ami kevésbé valószínű –, vagy pedig már a 11. századi várszervezethez való tartozásukat jelzi? Tény, hogy néhány közülük biztosan nem 10. századi eredetű, pl. topográfiai okok miatt a középkori államhatár közvetlen szomszédságában fekvő Gerencsér (Gercse/Gritsch).

A helyneveknek további két csoportját képező helynevek (a törzsnevek, illetve a vezérnevek) az elmúlt években sok vitát váltottak ki a kutatók között. Amíg a történészek egyik csoportja túlzott következtetésekre jutott általuk, addig a másik gyakorlatilag szinte teljesen elvetette a helynevek történeti forrásértékét. Az igazság alighanem valahol középúton lehet. Történeti oldalról e két helynévtípussal az a fő probléma – csakúgy, mint a helynevek többségével általában –, hogy nem tudni, pontosan mikor keletkeztek, hiszen az írott forrásokban az írásbeliség elterjedése és a forrásanyag nagyfokú pusztulása következtében csak a középkor későbbi századaiban tűnnek fel. Régészeti oldalról szintén problémásak, hiszen e helynevek bármiféle kapcsolata a honfoglalás kori régészeti hagyatékkal – legalábbis egyelőre – nem bizonyítható. Egy jó részük ráadásul topográfiailag kívül fekszik a régészeti leletek által kirajzolt 10. századi magyar szállásterületen (KISS 1985). Ez utóbbi megállapítás pedig különösen érvényes Vas megyére!

16. TÖRZSNEVEKBŐL KÉPZETT HELYNEVEK

A történettudománynak még nem sikerült végérvényes álláspontra jutnia, hogy a hét honfoglaló magyar törzsen és a hozzájuk csatlakozott három kabar törzsen kívül még hány más törzstörredéssel számolhatunk a Kárpát-medence területén. A klasszikus törzsneveken kívül vannak ugyanis törzsnévként viselkedő más helynevek is, amelyek különféle néptörredékeket jelezhetnek. Ezek lehetnek a Varsány, Berény, Kazár, Szabír, Ság stb. (HERÉNYI 1982; 1997; TÖRÖK 1982; SÁNDORFI 1989; stb.).

Nagyobbrészt elfogadott álláspont ma már, hogy a honfoglalók hét (vagy hét+három) törzsének nem volt elkülönült szállásterülete a Kárpát-medencében, hiszen egyetlen eddig alkalmazott módszerrel a helynevekből illet elfogadható módon eddig nem sikerült kimutatni. Azok ugyanis teljesen keverten mutatkoznak a történeti

Magyarország területén. Egy dolog azonban megállapítható, hogy a törzsnévből képzett helynevek – legalábbis többségükben – olyan időben keletkeztek, amikor a törzsekhez való tartozás emléke még élhetett a névadó közösség emlékezetében.

Vas megye szegény törzsnevekben, hiszen mindössze csak négy honfoglaló magyar törzs neve szerepel a különféle helynévgyűjtésekben (GYÖRFFY 1970a; KRISTÓ–MAKK–SZEKFŰ 1973–1974; SÁNDORFI 1989; DÉNES 1996b): a Tarján (Bő–Simaság között), a Keszi (Egyházaskesző, Várkesző), a Nyék (Bucsu környéke) és a Gyarmat (Rábagyarmat). A csatlakozott három kabar törzs emlékét őrzi állítólag a Szabír (Szabar/Zuberbach), Kazár (Söpte határában) és a Varsány (Jánosháza határában) (DÉNES 1996b 367.).

17. VEZÉRNEVEKBŐL KÉPZETT HELYNEVEK

A vezérnevet rejtő helynevek értékelésével még több probléma van. Egyrészt az a tény, hogy a hiányos történeti források alapján sem a honfoglaló vezérek és azok törzsekhez tartozása, sem a 10. századi fejedelmek névsora pontosan nem tisztázható. Ugyanez áll az Árpádok és az egyes vezéri nemzetségek leszármazási sorára is. Így szinte természetes, hogy erről a kérdéstről ma is több, egymásnak néha homlokegyenest ellentmondó történeti vélemény van forgalomban, csakúgy mint arról a másik kérdéstről, hogy ki és mikor volt magyar nagyfejedelem, gyula, kende, karcha stb. A puszta személynévből keletkezett helynevek alkotása egészen a 13. század végéig – esetenként azon túl is – tartott. Ezen az időhatáron belül az adott helynevek bármikor keletkezhetek.

Jelentőségüknél fogva itt most csak két egymást végül is kiegészítő véleményt ismertetünk.

A vezérneveket először Györffy György foglalta egységbe, segítségükkel pedig kísérletet tett arra, hogy tisztázza a Kárpát-medence magyarok által való megszállásának menetét, illetve annak felosztását. Kiinduló feltevése az volt, hogy a honfoglaló vezérek és azok leszármazottai a folyók partján nomadizáltak, a téli és nyári szállások között keresve legelőt állataiknak (GYÖRFFY 1970a).

Eszerint az Árpádok uralmának kiterjedését a későbbi Vas megye területén első ízben Árpád első fia Tarhos fia Tevelnek a Rába partján, Sárvár közelében feltűnő szállásait, a Tevel–Tevely helynevek (Csénye) jelölik (GYÖRFFY 1970 203.). Szintén Árpád leszármazott volt a 921-ben Dursac (Tarhos) társaságában Veronában járt Bugat (azaz Bogát gyula), akinek apja

Anonymus szerint Bogát, VII. (Bíborbanszületett) Konstantinosz császár szerint viszont Kál volt. Bogát egyetlen nyugat-magyarországi helynévi előfordulása a Vas megyei Gyöngyös-patak melletti Bogát falu, nem messze Tevel herceg szintén Gyöngyös-parti szálláshelyétől (GYÖRFFY 1970 217–219.). Bulcsu karcha, aki Tormással 948-ban Konstantinosz császár vendége volt Bizáncban, a Perint partján birtokolt. Erre utal a mai Bucsu község neve. (GYÖRFFY 1970 223.). Apja, Kál karcha – a téves helynévazonosítás okán (TÓTH–Z. CZIGÁNY 1994 7–8.) – viszont biztosan nem birtokolt Szombathely mellett, ugyanezen patak partján!

Az egyes fejedelmi nemzetségek alapján összefoglalva, jóval szélesebb gyűjtésre támaszkodva (GYÖRFFY 1970a; HECKENAST 1970; KRISTÓ–MAKK–SZEKFŰ 1973–1974; SÁNDORFI 1989; stb.) tárgyalta a kérdést a Nyugat-Dunántúl tekintetében Dénes József, megpróbálva e helyneveket nemzetségenként csoportosítva a már ismert vagy feltételezhető korai magyar sánccvárhoz kapcsolni, és így a nemzetségek egyes szállásterületét meghatározni, kiegészítve azt a szolgáltató népek kérdésével (DÉNES 1996b 358–363.).

Vas vármegyében véleménye szerint az alábbi nemzetségek és leszármazottaik rendelkeztek a következő helyeken szállásokkal: Árpád nemzetség a Rába mentén, Zolta vezér a későbbi Sárvár környékén (Sótony), Tevel vezér a későbbi Ikervár közelében (Tevel), Bogyoszló herceg szintén Sárvár közelében (Rábabogyoszló/Rábaty). A Szabolcs nemzetségből való Csák vezér leszármazottai a Csákok, vagyis Jákok, akik az antik Savariától délre (Ják), a Kőszegi-hegység vidékén, a szentvidi sánccvár közelében (Cák), valamint a Rába

ÖSSZEFOGLALÁS

mellett (Jákfa). A Kurszán nemzetségből Kend vezér a Szék-patak mellett, Pinkaóvár környékén (Kendszék/Németciklány/Eisenzicken) és a Vasi-Hegyháton (Szarvaskend), Velek vezér a pedig Pinka mellett, szintén Óvár közelében (Velege/Welgersdorf) és a Lapincs völgyében (Elekfalva/Eltendorf). Ond nemzetségből Ond vezér az Arany-patak mellett, Savaria közelében (Ondód), Kán vezér a Rába-parton (Kám), Bár (Bor) vezér pedig az itáliai út mentén a Németkapu táján (Borhida/Borejci). A Lád nemzetség az antik Savaria közelében rendelkezett szállásokkal (Olad), Bogát vezér a Gyöngyös-pa-

tak mentén (Bogát), Kál vezér pedig a Balatonhoz vezető út mellett a Kemenesalján (Káld), Bulcsu vezér az Arany-patak mellett, a pinkaóvári vár közelében (Bucsu). A kabar eredetű Örsúr nemzetségből Acsád vezér a Hosszúvíz mellett (Acsád). Az Aba nemzetség őse, Pata vezér a Lapincs mellett, a gráci út mentén (Patafalva/Poppendorf). A besenyő származású Beled (Beled/Bilden) a Pinka partján. A Szalók nemzetség őse, Szalók vezér a Sorok mellett (Zalak/Sorkifalud). Végül az ismeretlen nemzetséghez tartozó Szalárd vezér a Rába-völgyi út mellett (Újkörtvélyes/Zahling).

18. BIRTOKOS NEMZETSÉGEK

A kora Árpád-kori Vas vármegyében a következő nemzetségek birtokoltak kisebb-nagyobb területeket (GYÖRFFY 1977 257.): nagybirtokos nemzetség egyedül a Héder nem volt, középbirtokos nemzetség a Geregye, a Hermány és a Ják, kisbirtokos pedig a Bejc, Csém, Petenye, Pöse, Sennye nemzetség. Várjobbágy nemzetséget kettőt ismerünk, a Herény és a Csörnöc nemet. E nemzetségek emlékét a helynevek (Gyanógeregye, Gyöngyöshermán [Szombathely], Ják, Jákfa, Pöse [Gyöngyösfalu], Senyefa [Szombathely], Senyeháza [Bajánsenye], Csörnöc-patak stb.) is őrzik. Közülük érdemes az első két csoportot, a nagy- és középbirtokosokat itt részletesebben is ismertetni!

A nagybirtokos Héder nemzetség ősei a II. Géza (1141–1162) uralkodása alatt valószínűleg Karintiából betelepített Wolfer és Héder német lovagok voltak. Az előbbi birtokul Kűszint (Németújvár/Güssing) kapta meg, ahol szintén II. Géza engedélyével 1157-ben ben-

cés monostort épített (KARÁCSONYI 1900–1901 II. 597–634.; SEBŐK 1994 260.).

A bajorországi eredetű középbirtokos Ják nemzetséget Ákos mester tévesen a Szent István idején élt Vecelin német lovagtól eredeztette. A 14. századi krónikakompozíció szerint ő volt István Koppány ellen induló seregének vezére, aki a harcban meg is ölte Koppányt (VESZPRÉMI 1994 722.). A nemzetség hatalmára jellemző, hogy a 12. század végén Mike nádor (1199–1201) az ő soraikból került ki (KARÁCSONYI 1900–1901 II. 144–164.; ALMÁSI 1994 299.). 1200 körül a Ják nembeli Mika (Mihály) Pornón (Pornóapáti) megalapította a Szent Margit egyházat, amelyet később 1219-ben a szentgotthárdi ciszterci apátságnak adományoztak (SOLYMOSI 1994 552.). A középbirtokos Geregye nem szintén Vas megyei eredetű, ahol Geregye (Gyanógeregye) tartotta fenn nevüket (KARÁCSONYI 1900–1901 II. 8–18.; ENGEL 1994 233.).

19. A VASVÁRI KÁPTALAN ÉS A KOLOSTOROK

A 12. század folyamán Vas vármegye területén is sor került több kolostor, valamint a vasvári káptalan megalapítására. Királyi alapítás a káptalanon kívül a dömölki (Celldömölk) bencés és a szentgotthárdi ciszterci monostor, míg a kűszini (Németújvár/Güssing) bencés kolostor alapítását tekintve már a nemzetségi monostorok körébe sorolható. Nézzük őket kicsit részletesebben:

A Szent Mihály arkangyalról címzett vasvári társaskáptalan a már meglévő megyeszékhelyen alakult meg. Először 1217-ben, egy birtokösszeírás kapcsán hallunk róla (UB I. 72–74, No. 105.). Alapítási ideje alapítójához hasonlóan bizonytalan, de az oklevélben hivatkozás történik Béla király adományaira, amiből az következik, hogy III. Béla (1172–1196) idején már állnia kellett. Mivel a monostor közvetlenül a királyi vármegye központjával szolgáló ispáni vár közelében, a Szent Mihálydombon épült fel, valószínű annak királyi alapítása

(PAULOVICS 1949 16.; SILL 1977 174–175., 1994; VALTER 1985 269–270.)

A dömölki (Celldömölk) Boldogságos Szűz Mária titulusú bencés apátság alapítója és alapítási éve szintén bizonytalan. A hagyomány szerint Béla király – valószínűleg III. Béla – létesítette a 12. század végén a korábbi királyi udvarhely (Ság hegy) közelében. Az először 1252-ben említett bencés apátságot valószínűleg a 12. század végén alapították. (PRT XII/A 437–438, No. 1.; VALTER 1985 94–95.) Királyi alapítására a hagyományon kívül a királyi udvarszervezetnek a nyomai utalnak (felsorolásukat lásd az 5. számú lelohelynél!).

A szentgotthárdi Szűz Mária ciszterci apátságot 1183-ban vagy 1184-ben-ban III. Béla alapította (VALTER 1981 38–39., 1985 294–250.; STERNEGG 1981 365–366.; HERVAY 1984 159.).

A nemzetségi monostornak számító kűszini (Németújvár/Güssing) Szűz Mária bencés apátságot 1157-ben a

ÖSSZEFOGLALÁS

Héder nembeli Wolfer ispán alapította II. Géza király engedelmével a későbbi németújvári várhegyen. Mellette a hegycsúcon pedig favárat is építtetett magának. Később azonban a kolostort III. Béla király elvette Wol-

fer fiától, Aenz ispántól és feloszlatta, helyébe a bazaltkúpon pedig kövőrat építtetett a nyugati határ védelmére. (DEHIO 1980 117.; VALTER 1985 127.; ENGEL-FELD 1994 487.)

E rövid áttekintésben természetesen nem térhettünk ki mindenre. Inkább csak fel szeretnénk volna sorolni, melyek azok a régészeti, írásos, helynévi és egyéb adatok, melyekre majd a későbbiekben, Vas vármegye 10–12. századi történetének megírásakor elsősorban tá-

maszkodhatunk. Ezek az adatok dokumentálják továbbá a területen élt különféle eredetű népesség társadalmi fejlődését is az egyre jobban megerősödő feudalizmus viszonyai között a Kárpát-medencét magában foglaló Árpád-kori Magyarország keretein belül.

VI. IRODALOM

ACSÁDI-NEMESKÉRI 1958

Acsádi, György–Nemeskéri, János: La population de la Transdanubie Nord-Est X et XI siècles. Annales Historico-Naturales Musei Nationalis Hungarici 50 (1958) 359–415.

ACSÁDI-NEMESKÉRI 1959

Acsádi, György–Nemeskéri, János: La population de Székesfehérvár X et XI siècles. Annales Historico-Naturales Musei Nationalis Hungarici 51 (1959) 493–564.

ACSÁDI-NEMESKÉRI 1970

Acsádi, György–Nemeskéri, János: History of Human Life a Span and Mortality. Budapest, 1970. 346 p.

ActaArchHung

Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae

ALEKSZEJEV–DEBEC 1964:

Alekszejev, V. P.–Debec, G. F.: Kraniometrija. Moszkva, 1964.

ALMÁSI 1994

Almási Tibor: Ják nem. In: KMTL 1994 299.

ÁMTF

Györffy György: Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza. I–III. Budapest, 1966–1987.

ANDA 1951

Anda Tibor: Recherches archéologiques sur la pratique médicale des Hongrois à l'époque de la conquête du pays. ActaArchHung 1 (1951) 251–316.

ArchÉrt

Archaeologiai Értesítő

AUO III.

Árpád-kori új okmánytár III. 1261–1272. Közzéteszi Wenzel Gusztáv. Monumenta Hungariae Historica – Magyar történelmi emlékek. Első osztály 8. Pest, 1862. 363 p.

BAKAY 1965

Bakay Kornél: Régészeti tanulmányok a magyar államalapítás kérdéséhez. Dunántúli Dolgozatok 1. Pécs, 1965. 64 p.

BAKAY 1965–1966

Bakay, Kornél: Gräberfelder aus den 10–11. Jahrhunderten in der Umgebung von Székesfehérvár und die Frage der fürstlichen Residenz. Archäologische Studien zu der Frage der ungarischen Staatsgründung I. Alba Regia 6–7 (1965–1966) Székesfehérvár, 1967. 43–88, Taf. XVI–XLVI.

BAKAY 1967

Bakay Kornél: Archäologische Studien zur Frage der ungarischen Staatsgründung. Angaben zur Organisierung des fürstlichen Heeres. ActaArchHung 19 (1967) 106–173.

BAKAY 1989

Bakay Kornél: Feltárul a múlt? A múlt jövője. Budapest, 1989. 359 p.

BÁNDI-FEKETE 1982.

Bándi Gábor–Fekete Mária: Velem-Szentvid. RégFüz I/35 (1982) 27–28, No. 62.

BÁNDI-FEKETE 1983.

Bándi Gábor–Fekete Mária: Velem-Szentvid. RégFüz I/36 (1983) 31, No. 61. és ArchÉrt 110 (1983) 292, No. 21.

BÁRÁNY-OBERSCHALL 1953

Bárány-Oberschall, Magda: Byzantinische Pektoralkreuze aus ungarischen Funden. Forschungen zur Kunstgeschichte und christlichen Archäologie 2. Baden-Baden, 1953. 207–251.

BARB 1935

Barb, Alphons: Eisenberg a.d. Pinka. Fundberichte aus Österreich 2 (1935–1938) Heft 1. Wien, 1935. 2.

BARANYAI 1944

Baranyai Béláné: A dömölki egykori bencés apátsági templom. (Die ehemalige Kirche der Benediktiner Abtei Celldömölk.) Dunántúli Szemle 11 (1944) 167–174.

IRODALOM

- BENCZE 1966
 Bencze József: Vas megye nevezetes tapasztalata (empirikus) gyógyítóiról. I. rész (Berühmte empirische Heilpraktiker im Komitat Vas. I. Teil) Vasi Szemle 20 (1966) 583–596.
- BENCZIK–FEISZT 1992
 Benczik Gyula–Feiszt György: Egyháztörténeti Adattár. Kézirat. Szombathely, 1992. VaML
- BLM
 Burgenländisches Landesmuseum, Eisenstadt.
- BMC
 Wroth, Warwick: Catalogue of the Imperial Byzantine Coins in the British Museum I–II. London, 1908. 883 p., Pl. LXXVII
- BÓNA 1956
 Bóna, István: Die Langobarden in Ungarn. Die Gräberfelder von Várpalota und Bezenye. ActaArchHung 7 (1956) 183–244, Taf. XXVII–LVI.
- BÓNA 1962
 Bóna István: A darufalvi ezüstkincs. Soproni Szemle 16 (1962) 227–241, 312–318.
- BÓNA 1964
 Bóna, István: Der Silberschatz von Darufalva. ActaArchHung 16 (1964) 151–169.
- BÓNA 1978
 Bóna, István: Arpadenzeitliche Kirche und Kirchhof im südlichen Stadtgebiet von Dunaújváros. (Árpád-kori templom és temető Dunaújváros határában.) Alba Regia 16 (1978) 99–157.
- BÓNA 1995
 Bóna István: Az Árpádok korai várairól. 11–12. századi ispáni várak és határvárak. Debrecen, 1995. 136 p.
- BOTTYÁN 1972
 L. Bottyán, Olga: Az oroszvári X–XI. századi népesség embertani vizsgálata. (The Anthropological Examination of the X–XI. Century Population at Oroszvár, Hungary.) Anthropologia Hungarica 11 (1972) 83–136.
- BOTTYÁN–NEMESKÉRI 1943
 Bottyán Árpád–Nemeskéri János: Cimetières hongrois de l'époque arpadienne en Transdanubie. Revue d'Histoire Comparée 21 (1943) 610–615.
- BROTHWELL 1963
 Brothwell, Don R.: Digging up Bones. London, 1963. 194 p.
- BROTHWELL 1981
 Brothwell, Don R.: Digging up Bones. New York, 1981. 194 p.
- BUÓCZ 1960
 Buócz Terézia: Répcelak 729. Hrsz. homokbánya. RégFüz I/14 (1960) 72.
- BUÓCZ 1961
 Buócz Terézia: Répcelak 729. Hrsz. homokbánya. ArchÉrt 88 (1961) 298.
- BUÓCZ 1972
 P. Buócz Terézia: Sárvár-Óvár. RégFüz I/25 (1972) 38, No. 78.
- BUÓCZ 1974
 P. Buócz Terézia: Sárvár-Óvár. RégFüz I/27 (1974) 46, No. 73.
- BUÓCZ 1975
 P. Buócz Terézia: Sárvár-Sitkei erdő. RégFüz I/28 (1975) 133–134, No. 189.
- BUÓCZ–KÁROLYI 1971
 P. Buócz Terézia–Károlyi Mária: Sárvár-Sitkei erdő. RégFüz I/24 (1971) 36, No. 52.
- BUÓCZ–KÁROLYI 1971a
 P. Buócz Terézia–Károlyi Mária: Sárvár-Sitkei erdő. ArchÉrt 98 (1971) 272, No. 52.
- ČAPLOVIČ 1954
 Čaplovič, Pavol: Slovanské pohrebište v Nitre pod Zoborom. (Eine slawische Begräbnisstätte in Nitra unter dem Zobor.) Slovenská Archeológia 2 (1954) 5–50.
- CDH X.
 Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis... X/1. ab anno Christi 1382–1391. (Studio et opera Fejér, Georgivs) Budae, 1834. 759 p.

IRODALOM

- CNH I.
Rényi László: Corpus Nummorum Hungariae. Magyar egyetemes éremtár. I. Árpád-házi királyok kora. Budapest, 1899. 40 p., 18 t.
- COALE-DEMÉNY 1966
Coale, A. J.-Demény, P.: Regional Model Life Tables and Stable Populations. New York, 1966. XIII: 871.
- CSALLÁNY 1956
Csallány Dezső: Archäologische Denkmäler der Awarenzeit in Mitteleuropa. Schrifttum und Fundorte. Budapest, 1956. 244 p.
- CSÁNKI 1894
Csánki Dezső: Magyarország történeti földrajza a Hunyadiak korában II. Budapest, 1894. 860 p.
- CSÁNKI 1897
Csánki Dezső: Magyarország történeti földrajza a Hunyadiak korában III. Budapest, 1897. 696 p.
- CSENDES-IPOLY 1977
Csendes László-N. Ipoly Márta: Települések szelvényezése az első-második-harmadik katonai felmérések alapján. Hadtörténelmi térképtár. Budapest, 1977. 174 p., 5 térkép.
- CSEPREG 1996
Tanulmányok Csepreg történetéből. Szerk. Dénes József. Csepreg, 1996. 230 p.
- DA 1992
-da: Vízfejű az ezeréves gyermek? Vas Népe 37/179. (1992. július 30.) 4.
- DEBEC-DÜRNOVO 1971
Debec, G. F.-Dürnovo, J. A.: Fizičeskoe razvitie ljudej epochy eneolita v Južnoj Turkmenii. Sovetskaja Etnografija 1 (1971) 26-35.
- DEHIO 1980
Dehio-Handbuch. Die Kunstdenkmäler Österreichs. Burgenland. Bearbeitet von Schmeller-Kitt, Adehild. 2. verbesserte Auflage. Wien, 1980. 346 p.
- DÉNES 1991
Dénes József: A vasvári ispáni vár helye. Vasi Szemle 45 (1991) 362-371.
- DÉNES 1993
Dénes József: A honfoglalás és államszervezés korának várai. (Die Burgen aus der Zeit der Landnahme und Staatsorganisation.) A Herman Ottó Múzeum Évkönyve 30-31/2 (1993) Miskolc, 1993. 417-432.
- DÉNES 1993a
Dénes József: A vasvári ispáni vár helye. Panniculus C/23 (1993) 6 p.
- DÉNES 1994
Dénes József: Körmend a középkorban, 1526-ig. In: Körmend története. Szerk. Szabó László. Körmend, 1994. 32-97.
- DÉNES 1996
Dénes József: Hadiesemények Vas megye területén, 802-1809. (Kriegsereignisse auf dem Gebiet des Komitates Vas, 802-1809.) Vasi Honismereti és Helytörténeti Közlemények 1996/3, 27-31.
- DÉNES 1996a
Dénes József: Az Árpád-kori kisvárok kérdései. Bölcsészdoktori disszertáció. Kézirat. Szombathely, 1996. 131 p., 57 ábra.
- DÉNES 1996b
Dénes József: Nyugat-Dunántúl a 10. században. Kísérlet a helynevek értelmezésére a 10. században. (West-Transdanubien im 10. Jahrhundert. Ein Versuch zur Erklärung der Ortsnamen.) Vasi Szemle 50 (1996) 357-370, 477.
- DÉNES 1996c
Dénes József: Castellum Guntionis. Savaria 22/3 (1992-1995) Szombathely, 1996. 173-177.
- DÉNES 1998
Dénes József: Földhalomvárak az Árpádok királyi udvarhelyein. Kézirat. Szombathely, 1998.
- DERCSÉNYI 1959
Dercsényi Dezső: Árpád-kori műemlékeink Vas megyében. (Baudenkmäler der Arpadenzeit im Komitate Vas.) Vasi Szemle 13 (1959)-2. 57-69.
- DERDÁK-KISS-NÉGYESI s. a.
Derdák Ferenc-Kiss Gábor-Négyesi Lajos: Sorokpolány-Berekalja. RégFüz I. s. a.

- DERDÁK–KISS–SOSZTARITS 1992
Derdák Ferenc–Kiss Gábor–Sosztarits Ottó: Csepreg-Szentkirály, Malom. RégFüz I/44 (1992) 7, No. 7.
- DIENES 1972
Dienes István: A honfoglaló magyarok. Hereditas. Budapest, 1972. 86 p.
- EE 1902
Egyháztörténeti emlékek a magyarországi hitújítás korából I. 1520–1529. Szerk. Bunyitay Vince–Rapaics Rajmund–Karácsonyi János. Budapest, 1902. 591 p.
- ELTE
Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest
- ENGEL 1994
Engel Pál: Geregye nem. In: KMTL 1994 233.
- ENGEL–ÉRSZEGI 1994
Engel Pál–Érszegi Géza: Őrség. In: KMTL 1994 520.
- ENGEL–FELD 1994
Engel Pál–Feld István: Németújvár. In: KMTL 1994 487.
- ENTZ 1960
Entz Géza: Vas megye gótikus műemlékei. (Die gotischen Kunstdenkmäler des Komitats Vas.) Vasi Szemle 14 (1960)-2. 41–49.
- ÉRSZEGI 1977
Érszegi, Géza: Die Entstehung der Wart. In: Die Obere Wart. Red. Triber, Ladislaus. Oberwart, 1977. 117–163.
- ÉRSZEGI 1978
Érszegi Géza: Középkor. In: Sárvár monográfiája. Szerk. Horváth Ferenc. Szombathely, 1978. 77–239.
- ÉRY 1983
Éry, Kinga: Comparative statistical studies on the physical anthropology of the Carpathian Basin population between 6-12th centuries A.D. Alba Regia 20 (1983) 89–141.
- ÉRY 1992
Éry Kinga: Útmutató csontvázleletek vizsgálatához. – ELTE Embertani Tanszék Postgradualis Szakképzés. (Kézirat.) Budapest, 1992. 44 p.
- ÉRY 1993
Éry Kinga: Útmutató csontvázleletek vizsgálatához. – ELTE Embertani Tanszék Postgradualis Szakképzés. (Kézirat.) Budapest, 1993. 44 p.
- ÉRY–KRALOVÁNSZKY–NEMESKÉRI 1963
Éry Kinga–Kralovánszky Alán–Nemeskéri János: Történeti népességek rekonstrukciójának reprezentációja. (A Representative Reconstruction of Historic Populations.) Anthropológiai Közlemények 7 (1963) 41–90.
- EZ 1993
ez) Pannonpress: Feltárnak az ikervári titkok? Vas Népe 38/297: (1993. december 21.) 3.
- FARKAS 1887
Farkas Sándor: Csepreg mezőváros története. Többnyire eredeti adatok alapján. Budapest, 1887. 504 p.
- FARKAS 1972
Farkas Gyula: Antropológiai praktikum, I. Paleoantropológiai metodikák. JATE jegyzet. Szeged, 1972.
- FARKAS 1981
Farkas Mihály: Ikervár. Vas Népe 26/27. (1981. február 1.) 7.
- FEHÉR 1956
Fehér Géza: A Dunántúl lakossága a honfoglalás korában. ArchÉrt 83 (1956) 25–38.
- FEHÉR 1957
Fehér Géza: Beiträge zum Problem des ungarischen-slawischen Zusammenlebens. ActaArchHung 8 (1957) 269–318.
- FÉK 1962
Fehér Géza–Éry Kinga–Kralovánszky Alán: A Közép-Duna-medence magyar honfoglalás- és kora Árpád-kori sírleletei. Leletkataszter. Régészeti Tanulmányok II. Budapest, 1962. 99 p.
- FEKETE 1984
Fekete Mária: Váratlan épületnyomok egy őskori lelőhelyen. Életünk 21 (1984) 75–78.

IRODALOM

FEKETE 1984a

Fekete Mária: Velem-Szentvid. RégFüz I/37 (1984) 32–33, No. 67. és ArchÉrt 111 (1984) 263, No. 21.

FEKETE 1985

Fekete Mária: Velem-Szentvid. RégFüz I/38 (1985) 29–30, No. 57. és ArchÉrt 112 (1985) 273–274, No. 22.

FEKETE 1986

Fekete, Mária: Früheisenzeitliche Forschungen im Komitat Vas. In: Hallstatt Kolloquium Veszprém 1984. Szerk. Jerem, Erzsébet. Mitteilungen des Archäologischen Instituts der Ungarischen Akademie der Wissenschaften, Beiheft 3. Budapest, 1986. 57–67, 311–325.

FEKETE 1988

Fekete Mária: Kora Árpád-kori égett sánc Velemben. Soproni Szemle 42 (1988) 137.

FEKETE 1996

Fekete Mária: Adatok Velem-Szentvid középkori történetéhez. A lelőhely régészeti kutatásának 100. évében. (Beiträge zur mittelalterlichen Geschichte von Velem-Szentvid.) In: In memoriam Barta Gábor. Tanulmányok Barta Gábor emlékére. Szerk. Lengvári István. Pécs, 1996. 53–69.

FEREMBACH–SCHWIDWETZKY–STLOUKAL 1979

Ferembach, Denise–Schwidwetzky, Ilse–Stloukal, Milan: Empfehlungen für die Alters- und Geschlechtsdiagnose am Skelett. Homo 30 (1979) 1–32.

FETTICH 1938

Fettich Nándor: Népvándorláskori gyűjtemény. In: Hillebrand Jenő–Tompai Ferenc–Paulovics István–Fettich Nándor: Vezető a régészeti gyűjteményben. Országos Magyar Történelmi Múzeum. Budapest, 1938. 131–170.

FETTICH 1951

Fettich Nándor: Régészeti tanulmányok a késői hun fémművesség történetéhez. – Archäologische Studien zur Geschichte der späthunnischen Metallkunst. Archaeologia Hungarica 31. Budapest, 1951. 205 p., 57 t.

FETTICH 1964

Fettich Nándor: A jutasi avarkori temető revíziója. (Revision des Gräberfeldes von Jutas.) A Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei 2 (1964) 79–118.

FIGLER–GÖMÖRI–PASZTERNÁK–TOMKA s.a.

Figler András–Gömöri János–Paszternák István–Tomka Péter: Győr-Moson-Sopron megye 10-11. századi leletei. Magyarország honfoglalás és kora Árpád-kori sírleletei 3. Budapest, 1999. s. a.

FMRÖ I/2

Die Fundmünzen der Römischen Zeit in Österreich. Hgb. Göbl, Robert. Abteilung I/2. Burgenland. Bearbeitet von Dick, Franziska Wien, 1984. 717 p., 25 Taf.

FODOR 1975

Fodor István: Verecke híres útján... Magyar História. Budapest, 1975. 298 p.

FODOR 1977

Fodor, István: Abstammung der Ungarn und Landnahme. In: Die Obere Wart. Oberwart, 1977. 101–115.

FODOR 1980

Fodor István: Honfoglalás kori korongjaink származásáról. A verseci és tiszasülyi korong. (Zur Ursprung den ungarischen Metallscheiben der Landnahmezeit. Die Scheiben von Versec und Tiszasüly.) Folia Archaeologica 31 (1980) 189–219.

FODOR 1982

Fodor, István: In Search of a New Homeland. The Prehistory of the Hungarian People and the Conquest. Budapest, 1982. 364 p., 59 t.

FODOR 1996

Fodor István: Sorokpolány (Vas m.). In: HONFOGLALÓ 372-373.

FRANKENBERGER 1935

Frankenberger, Zdenko: Anthropologie starého Slovenska. (Anthropologie de la Slovaquie ancienne.) Bratislava, 1935.

FRIESINGER–VACHA 1987

Friesinger, Herwig–Vacha, Brigitte: Die vielen Väter Österreichs. Römer-Germanen-Slawen. Eine Spurensuche. Wien, 1987. 200 p.

FÜGEDI 1977

Fügedi Erik: Vár és társadalom a 13–14. századi Magyarországon. Értekezések a történelmi tudományok köréből 82. Budapest, 1977. 218 p.

GEDAI 1994–1995

Gedai István: Pénzhelyettesítő eszközök a magyaroknál az önálló pénzverés előtt. (Prämonetäre Geldformen bei Ungarn vor der selbständigen Geldprägung.) ArchÉrt 121–122 (1994–1995) 155–157.

GEDAI 1996

Gedai István: A honfoglalók pénzei. Valóság 39 (1996)-3. 56–59.

GIESLER 1981

Giesler, Jochen: Untersuchungen zur Chronologie der Bijelo Brdo-Kultur. Praehistorische Zeitschrift 56 (1981) 167 p., 53 t.

GM RA 1216-87

Vándor László: Egervár-Kápolnadűlő. Leletmentő ásatás naplója. 1973. március 17–18. Göcseji Múzeum, Régészeti Adattár 1216-87.

GOMBOS 1937

Gombos, Albinus Franciscus: Catalogus Fontium Historicae Hungariae I–III. Budapest, 1937–1938. 2671 p.

GÖMÖRI 1984

Gömöri János: XI. századi temető Szakonyban. (Ein Gräberfeld aus dem XI. Jh. in Szakony.)

Communicationes Archaeologicae Hungariae 1984. 81–108.

GÖMÖRI 1994

Gömöri János: A 9–10. századi vaskohászat. In: Honfoglalás és régészet. A honfoglalásról sok szemmel I. Főszerk. Györffy György. Budapest, 1994. 259–269.

GÖMÖRI-HAJMÁSI 1977

Gömöri János–Hajmási Erika: Karakó. RégFüz I/30 (1977) 60, No. 137. és ArchÉrt 104 (1977) 273, No. 69.

GYALAY 1989

Gyalay Mihály: Magyar igazgatástörténeti helységnévlexikon. Budapest, 1989. 905 p.

GYÖRFFY 1959

Györffy György: Tanulmányok a magyar állam eredetéről. Budapest, 1959. 168 p., 15 t.

GYÖRFFY 1970

Györffy György: Koppány lázadása. In: Somogy megye múltjából. Levéltári Évkönyv 1. Szerk. Kanyar József. Kaposvár, 1970. 5–30.

GYÖRFFY 1970a

Györffy György: A honfoglaló magyarok települési rendjéről. (Über das Siedlungssystem der landnehmenden Ungarn.) ArchÉrt 97 (1970) 191–242.

GYÖRFFY 1973

Györffy György: Budapest története az Árpád-korban. In: Budapest története I. Főszerk. Gerevich László. Budapest, 1973. 217–349.

GYÖRFFY 1977

Györffy György: István király és műve. Budapest, 1977. 668 p.

GYÖRFFY 1984

Györffy György: Az új társadalmi rend válsága, trónküzdelmek. In: Magyarország Története 1/1. Előzmények és magyar történet 1242-ig. Főszerk. Székely György, Szerk. Bartha Antal. Budapest, 1984. 835–888.

GYÖRFFY 1987

Györffy György: Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza III. Budapest, 1987. 568 p.

GYÖRFFY 1990

Györffy György: A magyarság keleti elemei. Budapest, 1990. 324 p.

HAJMÁSI-KISS 1988

Hajmási Erika–Kiss Gábor: Ikervár. RégFüz I/41 (1988) 62, No. 125.

HAJMÁSI-KISS 1990

Hajmási Erika–Kiss Gábor: Ikervár. ArchÉrt 117 (1990) 129, No. 65.

HAJMÁSI-KISS 1991

Hajmási Erika–Kiss Gábor: Ikervár, Virág u. RégFüz I/42 (1991) 61, No. 130.

HAJMÁSI-KISS 1991a

Hajmási Erika–Kiss Gábor: Ikervár, Virág u. RégFüz I/43 (1991) 46, No. 101.

HAJMÁSI-KISS 1991b

Hajmási Erika–Kiss Gábor: Ikervár, Virág u. ArchÉrt 118 (1991) 129–130, No. 65.

IRODALOM

HAJMÁSI-KISS 1992

P. Hajmási Erika–Kiss Gábor: Ikervár, Virág u. RégFüz I/44 (1992) 57, No. 101.

HAJMÁSI-KISS 1992a

P. Hajmási Erika–Kiss Gábor: Ikervár, Virág u. ArchÉrt 119 (1992) 109, No. 48.

HAJMÁSI-KISS 1993

P. Hajmási Erika–Kiss Gábor: Ikervár, Virág u. ArchÉrt 120 (1993) 117, No. 47.

HAMPEL 1900

Hampel József: A honfoglalási kor hazai emlékei. In: A magyar honfoglalás kútfoi. A honfoglalás ezredéves emlékére. Szerk. Pauler Gyula–Szilágyi Sándor. Budapest, 1900. 507–826.

HAMPEL 1905

Hampel, Josef: Alterthümer des frühen Mittelalters in Ungarn. I–III. Braunschweig, 1905. 853 p., 1006 p., Taf. 359

HAMPEL 1907

Hampel József: Újabb tanulmányok a honfoglalási kor emlékeiről. Budapest, 1907. 274 p., 116 t.

HANÁKOVÁ 1969

Hanáková, Hana: Eine anthropologische Analyse der slawischen Skelette aus dem Burgwall von Libice nad Cidlinou. Anthropologie Brno VII/3 (1969) 3–30.

HANÁKOVÁ-STLOUKAL 1966

Hanáková, Hana–Stloukal, Milan: Staroslovanské pohrebište v Josefove. Rozpravi Československé Akademie Ved Rocnik 76 (1966) Sešit 9.

HARRACH 1976

C. Harrach Erzsébet: Vas megye Árpád-kori építészeti emlékei nyomában. (Die Baudenkmäler aus der Arpadenzeit im Komitat Vas.) In: Vas megye múltjából. Szerk. Horváth Ferenc. Levéltári Évkönyv 1 (1976) 228–261.

HARRACH-KISS 1983

C. Harrach Erzsébet–Kiss Gyula: Vasi műemlékek. Településtörténet, építészettörténet, művelődéstörténet. (Siedlungs-, Bau- und Kunstgeschichte der Denkmäler des Komitates Eisenburg.) Szerk. Rózsa Béla. Szombathely, 1983. 569 p.

HÁZI 1968

Házi Jenő: Vas megyei középkori oklevelek, 5. közlemény. (Mittelalterliche Urkunden im Komitat Vas, 5. Teil) Vasi Szemle 22 (1968) 270–273.

HÁZI 1969

Házi Jenő: Vas megyei középkori oklevelek, 8. közlemény. (Mittelalterliche Urkunden im Komitat Vas, 8. Teil) Vasi Szemle 23 (1969) 137–140.

HECKENAST 1968

Heckenast Gusztáv: A magyarországi vaskohászat története a XIII. század közepéig. In: HECKENAST–NOVÁKI–VASTAGH–ZOLTAY 1968 131–171.

HECKENAST 1970

Heckenast Gusztáv: Fejedelmi (királyi) szolgálónépek a korai Árpád-korban. Értekezések a történeti tudományok köréből 53. Budapest, 1970. 135 p.

HECKENAST–NOVÁKI–VASTAGH–ZOLTAY 1968

Heckenast Gusztáv–Nováki Gyula–Vastagh Gábor–Zoltay Endre: A magyarországi vaskohászat története a korai középkorban (a honfoglalástól a XIII. század közepéig). Budapest, 1968. 253 p.

HELL 1936

Hell Géza, Ifj.: Régi vasi templomok I. A csemeszkopácsi róm. kat. templom. (Die röm. kat. Kirche in Csemeszkopács.) Vasi Szemle 3 (1936) 99–108.

HELL 1943

Hell Géza, Ifj.: A csemeszkopácsi r. k. templom. Technika 24 (1943) 634–639.

HELYNÉV 1869

Helynév magyarázó. Vas megyei Lapok 3/3. (1869. január 17.) 3.

HENCZ 1977

Hencz József: A csemeszkopácsi román r. k. templom. (L'église catholique romaine de Csemeszkopács. XIIIe siècle.) In: A 200 éves szombathelyi egyházmegye emlékkönyve. Szombathely, 1977. 463–472.

HERÉNYI 1997

Herényi István: Magyarország nyugati végvidéke 800–1242. H. n., 1997. (2. kiadás) 534 p.

HERVAY 1984

Hervay, Ferenc L.: Repertorium historicum Ordinis Cisterciensis in Hungaria. Bibliotheca Cisterciensis 7. Roma, 1984. 329 p.

HES 1987

hes- [Horváth Sándor]: Nincs meg a csepregi tömegsír. Szentkirály történeti mondája szertefoszlik. Vas Népe 36/53. (1991. március 4.) 5.

HM 1987

H.m. [Halmágyi Miklós]: Jó helyre került a kengyel. Honfoglaláskori temető Ikerváron. Vas Népe 32/207. (1987. szeptember 3.) 8.

HO III

Hazai Okmánytár III. (Kiadják: Nagy Imre, Paúr Iván, Ráth Károly, Véghelyi Dezső.) Győr, 1866. 480 p.

HOFFMANN-RÁCZ-TÓTH 1996

Helynévtörténeti adatok a korai ómagyar korból I. Abaúj-Csongrád megye. Györffy György: Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza című műve alapján közzé teszi: Hoffmann István, Rác Anita, Tóth Valéria. A Magyar Névarchívum Kiadványai I. Debrecen, 1997. 156 p.

HOLUB 1929

Holub József: Zala megye története a középkorban. I. A megyei és egyházi közigazgatás története. Pécs, 1929. 488 p.

HOLÉCZY 1964

Holéczy Zoltán: Az intapusztai XI. századi Árpád-kori sírmező részleges feltárása. (Über die teilweise Freilegung des Gräberfeldes von Intapuszta aus dem XI. Jahrhundert der Arpadenzeit.) Vasi Szemle 18 (1964) 421–427.

HOLL 1990

Holl, Imre: The development and topography of Sopron in the Middle Ages. In: Towns in Medieval Hungary. (Ed.: Gerevich, László.) Budapest, 1990. 96–102.

HONFOGLALÓ

„Őseinket felhozád...” A honfoglaló magyarság. Kiállítási katalógus. Szerk. Fodor István. MNM. Budapest, 1996. 477 p.

HORVÁTH 1958

Horváth Tibor Antal: A középkori Szombathely topográfiája. (Die mittelalterliche Topographie von Szombathely.) Vasi Szemle 12 (1958)-1. 25–33.

HORVÁTH 1987

Horváth Tibor Antal: Vasvármegye régészeti leletei és lelőhelyei (1926 okt. 20.–1936 jún.). (Tagebuch des Archäologen T. Antal Horváth.) Közli: Kiss Gábor Vasi Szemle 41 (1987) 416–436, 454.

HORVÁTH 1995

Horváth István: Vigyázzunk kincseinkre! Körmendi Figyelő (1995. február 10.) 6–7.

HORVÁTH 1996

Horváth Imréné Lakner Regina: Ikervár eredete. In: IKERVÁR 1996 10–11.

HUSZÁR 1954

Huszár Lajos: Das Münzmaterial in den Funden der Völkerwanderungszeit im mittleren Donaubecken. ActaArchHung 5 (1954) 61–109, Taf. XIII–XXXIII.

HUSZÁR 1967

Huszár Lajos: Der Umlauf ungarischer Münzen des 11. Jahrhunderts in Nordeuropa. ActaArchHung 19 (1967) 175–200.

IKERVÁR 1996

Válogatott frások Ikervár történetéről. Szerk. Koszorusz Ödön. Ikervár, 1996. 98 p.

ILA 1976

Ila Bálint: Gömör megye I. A megye története 1773-ig. Budapest, 1976. 495 p.

IVANIČEK 1951

Ivaniček, Franjo: Staroslavenska Nekropola u Ptujju. Rezultati antropoloških istraživanja. Academia Scientiarum et Artium Slovenica Classis I. Historica et Sociologia Opera 5. Ljubljana, 1951. 101 p.

JAKIMOWICZ 1931

Jakimowicz, Roman: Über die Herkunft der Hacksilberfunde. Congressus Secundus Archaeologorum Balticorum. Rigae, 19.–23. VIII. 1930. Rigae, 1931. 251–266.

IRODALOM

JAKIMOVICZ 1933

Jakimowicz, Roman: O pochodzeniu ozdób srebrnych znajdujących w skarbach wczesnohistorycznych. (Sur l'origine des parures d'argent trouvées dans les dépôts du Moyen Âge.) *Wiadomości Archeologiczne* 12 (1933) 103–138, Tabl. X–XXV.

JATE

József Attila Tudományegyetem, Szeged

JAŹDŹEWSKI 1951

Jażdżewski, Konrad: Cmentarzysko wczesnośredniowieczne w Lutomiarsku pod Łodzią w świetle badań w r. 1949. (The protohistoric cemetery at Lutomiarsk near. Łódź in the light of the excavations of 1949.) *Materiały Wczesnośredniowieczne* 1 (1949) Warszawa, 1951. 91–191.

JESZENSZKY 1941

Jeszenszky Géza: A vezérek pénzverése. *Numizmatikai Közlelőny* 40 (1941) 24–27.

KARÁCSONYI 1900-1901

Karácsonyi János: A magyar nemzetségek a XIV. század közepéig. I–III. Budapest, 1900–1901. 1421 p.

KÁROLYI 1975

Károlyi Mária: Korai Árpád-kori falvak Sárvár környékén. (Dörfer aus der frühen Arpadenzeit in der Umgebung von Sárvár.) *Vasi Szemle* 29 (1975) 228–235.

KAUS 1982

Kaus, Karl: Romanische Kirchenruine Pilgersdorf. *Burgenländisches Leben* 33. Eisenstadt, 1982. Heft 1/2. 12–13.

KAUS 1987

Kaus, Karl: Darufalva (Drassburg), Locsmánd (Lutzmannsburg), Pinkaóvár (Burg). Burgenlandi vörös sáncok régészeti vizsgálatának eredményei 1891–1986-ig. (Drassburg–Lutzmannsburg–Burg. Ergebnisse der archäologischen Untersuchungen von Roten Schanzen im Burgenland 1891–1986.) *Soproni Szemle* 41 (1987) 330–339.

KAUS 1993

Kaus, Karl: Mittelalterarchäologische Beiträge zur Siedlungsgeschichte des burgenländischen Raumes im 9.–12. Jahrhundert. Symposium Mogersdorf, Graz, 1993. s. a.

KISS 1978

Kiss Lajos: Földrajzi nevek etimológiai szótára. Budapest, 1978. 727 p., (121 t.)

KISS 1983

Kiss Attila: Baranya megye X–XI. századi sírleletei. (Grabfunde aus dem 10. und 11. Jahrhundert im Komitat Baranya [Ungarn].) *Magyarország honfoglalás és kora Árpád-kori temetőinek leletanyaga* 1. Budapest, 1983. 429 p.

KISS 1985

Kiss, Attila: Studien zur Archäologie der Ungarn im 10. und 11. Jahrhundert. in: *Die Bayern und ihre Nachbarn II.* Hgb. Friesinger, Herwig–Daim, Falko. Österreichische Akademie der Wissenschaften Philosophisch-Historische Klasse Denkschriften 180. Wien, 1985. 217–379.

KISS 1988

Kiss Lajos: Földrajzi nevek etimológiai szótára I–II. Budapest, 1988. (4. kiadás) 821 és 822 p.

KISS 1990

Kiss Gábor: Egy szombathelyi 11. századi sírlelet. *Savaria Múzeum Kiállítási Lapok* 4 (1990) 2 p.

KISS 1990a

Kiss Gábor: A bögöti éremlelet. *Savaria Múzeum Kiállítási Lapok* 7 (1990) 2 p.

KISS 1990b

Kiss Gábor: 10. századi itáliai érem Vasasszonyfáról. *Savaria Múzeum Kiállítási Lapok* 12 (1990) 2 p.

KISS 1991

Kiss Gábor: Szombathely-Kisfaludy Sándor u. 72. *RégFüz* I/42 (1991) 93, No. 182.

KISS 1991a

Kiss Gábor: A Szombathely-Kőszegi úti avar lovassír. A későavarkori négy-, és ötkaréjos lószerszámveretek. (Das awarische Reitergrab von Szombathely-Kőszegi út. Die spätawarenzeitlichen vier- und fünfblättrigen Pferdebeschläge.) *A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve* 1984–1985-2. [Szeged, 1991.] 431–462.

KISS 1992

Kiss Gábor: Egy szombathelyi 11. századi sírlelet. *Panniculus* C/4 (1992) 2 p.

KISS 1993

Kiss Gábor: A vasasszonyfai avar temető lovassírhajai. A késő avar kori kétkaréjos és lapos rozettás lószerszámveretek. (Die Reiterbestattungen des awarischen Gräberfeldes von Vasasszonyfa. Die Pferdebeschirrbeschläge mit Zweiblätterform und flacher Rosettenform.) A Hermann Ottó Múzeum Évkönyve 30–31/2 (1993) Miskolc, 1993. 197–224.

KISS 1994

Kiss Gábor: A szombathelyi belsővár építéstörténete. Panniculus C/33 (1994) 5 p

KISS 1995

Kiss Gábor: Adatok a Nyugat-Dunántúl korai várépítészetéhez. (Beiträge zur Architektur früher Burgen in Westtransdanubien.) Altum Castrum 4 (1995) 156–169.

KISS 1996

Kiss Gábor: Vas megye honfoglalás és kora Árpád-kori leletei. (Die Funde der Landnahmezeit und der frühen Arpadenzeit im Komitat Vas. Ein Überblick.) In: A magyar honfoglalás korának régészeti emlékei. Szerk. Wolf Mária és Révész László. Miskolc, 1996. 218–241.

KISS 1996a

Kiss Gábor: Régészeti adatok Vas megye 10–11. századi történetéhez. (Archäologische Angaben zur Geschichte im 10–11. Jahrhundert im Komitat Vas.) Vasi Szemle 50 (1996) 325–338, 477.

KISS 1996b

Kiss Gábor: Az ikervári 10–11. századi temető. Vasi Honismereti és Helytörténeti Közlemények 1996/2. 19–25.

KISS 1996c

Kiss Gábor: Az ikervári 10–11. századi temető. In: IKERVÁR 1996 16–24.

KISS 1996d

Kiss Gábor: Honfoglalás- és Árpád-kor. In: Vas vármegye kincsei. Kiállítás a szombathelyi Savaria Múzeumban 1996. augusztus 17–december 31-ig. Kiállítási katalógus. Szerk. Pukler Erika–Tóth Kálmán. Szombathely, 1996. 3 p.

KISS 1996e

Kiss Gábor: Csepreg és környéke a népvándorlás korban. In: CSEPREG 1996 44–65.

KISS 1996f

Kiss Attila: Das awarenzeitlich gepidische Gräberfeld von Kölked-Feketekapu A. Monographien zur Frühgeschichte und Mittelalterarchäologie 2. Hgb. Daim, Falko. Studien zur Archäologie der Awaren 5. Innsbruck, 1966. 671 p.

KISS–KUSTÁR–Z. CZIGÁNY 1998

Kiss Gábor–Kustár Ágnes–Zágorhidi Czigány Balázs: A sorokpolányi kora Árpád-kori temető és település etnikuma. (Das Ethnikum des früh arpadenzeitlichen Gräberfeldes und der Siedlung von Sorokpolány, Komitat Vas.) A Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei s. a.

KISS–TÓTH 1987

Kiss Gábor–Tóth Endre: A vasvári „Római sánc” és a „Katonák útja” időrendje és értelmezése. Adatok a korai magyar gyepűrendszer topográfiájához I. (Die Chronologie und Interpretierung des „Römischen Walles” und der „Heerstrasse” zu Vasvár. Beiträge zur Topographie des frühungarischen Verhaugürtelsystems I.) Communicationes Archaeologicae Hungariae 1987 101–137.

KISS–TÓTH 1990

Kiss Gábor–Tóth Endre: Zalak Árpád-kori vára. Vasi Honismereti Közlemények 1990/1–2. 79–89.

KISS–TÓTH 1991

Kiss Gábor–Tóth Endre: A szombathelyi Szent Márton-templom régészeti kutatásának eredményei (1984–1991). (Die Archäologische Forschung der Sankt Martonkirche in Szombathely (1984–1991).) Vasi Szemle 45 (1991) 385–394, 478.

KISS–TÓTH 1991a

Kiss Gábor–Tóth Endre: A szombathelyi Szent Márton templom története. Savaria Múzeum Kiállítási Lapok 18 (1991) 6 p; u. ez. Panniculus C/13 (1992) 6 p.

KISS–TÓTH 1992

Kiss Gábor–Tóth Endre: Szombathely-Szent Márton templom. RégFüz I/44 (1992) 92–93, No. 167.

KISS–TÓTH 1993

Kiss Gábor–Tóth Endre: Szombathely-Szent Márton templom. RégFüz I/45 (1993) 99, No. 155/3.

- KISS-TÓTH 1993a
Kiss Gábor-Tóth Endre: A szombathelyi Szent Márton templom régészeti kutatása 1984–1992. Előzetes jelentés a feltárt 9–13. századi emlékekről. (Archäologische Untersuchung der St.-Martinskirche in Szombathely 1984–1992. Vorläufiger Bericht der freigelegten Denkmäler aus dem 9–13. Jahrhundert.) *Communicationes Archaeologicae Hungariae* 1993. 175–199.
- KISS-TÓTH 1993b
Kiss Gábor-Tóth Endre: A vasvári „Római sánc” kutatásának eredményei. *Panniculus C/22* (1993) 6 p.
- KISS-TÓTH 1994
Kiss Gábor-Tóth Endre: Szombathely-Szent Márton templom. *RégFüz I/46* (1994) 117, No. 159/2.
- KISS-TÓTH-Z. CZIGÁNY 1998
Kiss Gábor-Tóth Endre-Zágorhidi Czigány Balázs: Savaria-Szombathely története I. A város alapításától 1526-ig. Szerk. Engel Pál Szombathely, 1998. 295 p.
- KISZELY 1987
Kiszely, István: A temető embertani vizsgálata. In: SZŐKE-VÁNDOR 1987 157–186.
- KMLT 1994
Korai magyar történeti lexikon (9–14. század). Főszerk. Kristó Gyula. Budapest, 1994. 753 p.
- KNIEZSA 1938
Kniezsa István: Magyarország népei a XI-ik században. In: Emlékkönyv Szent István király halálának kilencszázadik évfordulóján II. Szerk. Serédi Jusztinián. Budapest, 1938. 365–472.
- KOCH 1971
Koch, Bernhard: Münzfunde 1956–60. *Fundberichte aus Österreich 7* (1956–60) Wien, 1971. 203–261.
- KORDÉ 1994
Kordé Zoltán: Szolgáltató nép. In: KMTL 1994 654–655.
- KOSZORÚS 1996
Koszorús Ödön: Az ikervári honfoglaláskori temető sajtóvisszhangja. In: IKERVÁR 1996 12–15.
- KOSZORÚS 1996a
Koszorús Ödön: Az ikervári templom története. In: IKERVÁR 1996 36–38.
- KÓTA 1997
Kóta Péter: Középkori oklevelek Vas megyei levéltárakban I. Regeszták a vasvári káptalan levéltárának okleveleiről (1130) 1212–1526. *Vas Megyei Levéltári Füzetek 8*. Szombathely, 1997. 319 p.
- KOVÁCS 1970
Kovács László: A honfoglaló magyarok lándzsái és lándzsástemetkezésük. (Die Lanzen der landnehmenden Ungarn und ihre Lanzenbestattung.) *Alba Regia 11* (1970) 81–108.
- KOVÁCS 1978–1979
Kovács, László: Bemerkungen zur Bewertung der fränkischen Flügellanzen im Karpatenbecken. *Mitteilungen des Archäologischen Instituts der Ungarischen Akademie der Wissenschaften 8–9* (1978–1979) 97–119.
- KOVÁCS 1989
Kovács, László: Münzen aus der ungarischen Landnahmezeit. *Fontes Archaeologici Hungariae*. Budapest, 1989. 188 p.
- KOVÁCS 1994
Kovács, László: Das früharpadenzeitliche Gräberfeld von Szabolcs. *Varia Archaeologia Hungarica 6*. Budapest, 1994. 227 p., 6 Taf.
- KOVÁCS 1994–1995
Kovács, László: A Kárpát-medence kétélű kardjai a 10. század 2. feléből. (Die zweischneidigen Schwerter des Karpatenbeckens aus der 2. Hälfte des 10. Jhs.) *Communicationes Archaeologicae Hungariae* 1994–1995. 153–189.
- KOVÁCS 1996–1997
Kovács László: A rábakecöli szárnyaslándzsák azonosítása. Identifizierung der Flügellanzen von Rábakecöl. *Savaria 23/3* (1996–1997) s. a.
- KOVÁCS 1997
Kovács László: A kora Árpád-kori magyar pénzverésről. Érmetani és régészeti tanulmányok a Kárpát-medence I. (Szent) István és II. (Vak) Béla uralkodása közötti időszakának (1000–1141) érméiről. (Über die ungarische Münzprägung in der Frühen Arpadenzeit. Numismatisch-archäologische Studien über die Münzen aus dem Zeitraum zwischen den Regierungszeiten Stephans I des Heiligen und Bélas II des Blinden 1000–1141 im Karpatenbecken.) *Varia Archaeologica Hungarica 7*. Budapest, 1997. 406 p. 20 t.

- KOVRIG 1964
Kovrig, Ilona: Das awarenzeitliche Gräberfeld von Alattyán. *Archaeologia Hungarica* 40. Budapest, 1963. 267 p., 80 t.
- KOVRIG 1979
Kovrig, Ilona: Die Ostgermanen in Donauraum. In: *Propyläen Kunstgeschichte IV. Supl. 2.* Frankfurt am Main–Berlin–Wien, 1979. 126–133.
- KOZÁK 1960
Kozák Károly: Celldömölk-bencés apátság romjai. *RégFüz I/14* (1960) 64. és *ArchÉrt* 88 (1961) 294.
- KOZÁK 1961
Kozák Károly: Jelentés a celldömölki középkori bencés apátsági templom feltárásáról. (Rapport sur le dégagement de l'église bénédictine médiévale de Celldömölk.) *ArchÉrt* 88 (1961) 116–121.
- KOZÁK 1965
Kozák Károly: Celldömölk-bencés apátság romjai. *RégFüz I/18* (1965) 61, No. 108. és *ArchÉrt* 92 (1965) 242–243, No. 108.
- KOZÁK 1966
Kozák Károly: Celldömölk-bencés apátság romjai. *RégFüz I/19* (1966) 55, No. 76. és *ArchÉrt* 93 (1966) 301, No. 76.
- KOZÁK 1976
M. Kozák Éva: A gutatöttösi r. k. templom feltárása. (Untersuchung der röm. kat. Kirche zu Gutatöttös.) *ArchÉrt* 103 (1976) 102–115.
- KÖZÉPKOR
A Vasvármegyei Múzeum Régiségtárának Leltári Naplója. Közép és újkori anyag. 1925. április 8.–1938. április 15. 250 p. Savaria Múzeum, Régészeti Adattár.
- KRALOVÁNSZKY 1956
Kralovánszky Alán: Adatok az ún. S-végű hajkarika etnikumjelző szerepéhez. (Données sur les anneaux à nattes dits «extrémités en s» en leur qualité d'indiquer l'ethnie.) *ArchÉrt* 83 (1956) 206–212.
- KRALOVÁNSZKY 1959
Kralovánszky Alán: Adatok a Kárpát-medencei X–XI. századi félhold alakú csüngők kérdéséhez. (Beitrag zur Problematik der halbmondförmigen Anhänger aus dem 10.–11. Jh. im Karpatenbecken.) *ArchÉrt* 86 (1959) 76–82.
- KRANZMAYER–BÜRGER 1957
Kranzmayer, Eberhard–Bürger, Karl: *Burgemländisches Siedlungsnamenbuch.* Burgenländische Forschungen 36. Eisenstadt, 1957. 297 p.
- KRISTÓ 1969
Kristó Gyula: A locsmándi várspánság felbomlása. *Soproni Szemle* 23 (1969) 131–144.
- KRISTÓ 1976
Kristó Gyula: Szempontok korai helyneveink történeti tipológiájához. (Contributions à la typologie historique des toponymes hongrois anciens.) *Acta Universitatis Szegediensis, Acta Historica* 55 (1976) 99 p.
- KRISTÓ 1986
Kristó Gyula: Az Árpád-kor háborúi. Budapest, 1986. 326 p.
- KRISTÓ 1988
Kristó Gyula: A vármegyék kialakulása Magyarországon. *Nemzet és emlékezet.* Budapest, 1988. 642 p.
- KRISTÓ–MAKK–SZEKFŰ 1974
Kristó Gyula–Makk Ferenc–Szekfű László: Adatok „korai” helyneveink ismeretéhez II. (Données à la connaissance des toponymes hongrois „anciens” II.) *Acta Universitatis Szegediensis de Attila József nominate. Acta Historica* 48. Szeged, 1974. 55 p.
- KUBINYI 1996
Kubinyi András: Csepreg a Nyugat-Dunántúl középkori városhálózatában. In: *CSEPREG 1996* 130–148.
- KUGLER 1904
Kugler Alajos: A darufalvi ezüstlelet. *ArchÉrt* 24 (1904) 41–47.
- KULCSÁR 1996
Kulcsár Mihály: Néhány megjegyzés az Árpád-kori karikaékszerek viseletének kérdéséhez. Az ún. köpüs záródású karikák. (Beiträge zur Frage der Arpadenzeitlichen Ringtracht. Die sog. Ringe mit Tüllenverschluss.) *Savaria* 22/3 (1992–1995) Szombathely, 1996. 249–275.

IRODALOM

KUSTÁR 1998

Kustár Ágnes: A sorokpolányi temető népességének embertani jellemzése. (Kézirat.) Budapest, 1998. In: KISS-KUSTÁR-Z. CZIGÁNY 1998

KÜLF PÉNZ

Külföldi pénzek leltára (közép- és újkor). 1925–1937. 150 p. Savaria Múzeum, Régészeti Adattár.

LAHU I 1988

Lapidarium Hungaricum. Magyarország építészeti töredékeinek gyűjteménye. Szerk. Horler Miklós. 1. Általános helyzetkép. Budapest, 1988. 470 p., 172 kép.

LAKNER 1889

Lakner Ambró: A csornai leletekről 1888–1889. ArchÉrt 9 (1889) 263–271.

LAMENDIN et al. 1992

Lamendin, H.–Baccino, E.–Humbert, J. F.–Tavernier, J. C.–Nossintchouk, R. M.–Zerilli, A.: A Simple Technique for Age Estimation in Adult Coroses: The Two Criteria Dental Method. Journal of Forensic Sciences 37 (1992)–5. 1373–1379.

LÁSZLÓ 1944

László Gyula: A honfoglaló magyar nép élete. Budapest, 1944. 512 p., XLV t.

LÁSZLÓ 1955

László Gyula: Études archéologiques sur l'histoire de la société des avars. Archaeologia Hungarica 34. Budapest 1955. 296 p., LXX t.

LÁSZLÓ 1974

László Gyula: A népvándorláskor művészete Magyarországon. Budapest, 1974. (2. kiadás) 136 p., 193 kép.

LÁSZLÓ 1974a

László Gyula: Vértesszőlőstől Pusztaszerig. Élet a Kárpát-medencében a magyar államalapításig. Budapest, 1974. 277 p.

LÁSZLÓ 1982

László Gyula: 50 rajz a honfoglalókról. Budapest, 1982. 107 p.

LÁSZLÓ 1988

László Gyula: Árpád népe. Budapest, 1988. 177 p.

LÁSZLÓ 1990

László Gyula: Őseinkről. Tanulmányok. Budapest, 1990. 277 p.

LÁSZLÓ 1996

László Gyula: A honfoglaló magyarok. Budapest, 1996. 126 p.

LEE-PEARSON 1899

cit. ÉRY K. 1992 33. – Ismerteti Lee és Pearson módszerét a koponyacapacitás meghatározására.

LENGYEL 1964

Lengyel Pál: A sághegyi őstelep. Szombathely, 1964. 104 p.

LIPTÁK 1953

Lipták, Pál: La population de la région de Nógrád au Moyen Age. Acta Ethnographica Academiae Scientiarum Hungaricae 3 (1953) 289–338.

LIPTÁK 1980

Lipták Pál: Embertan és emberszármazástan. Budapest, 1980. 351 p., témánkra: 247–319.

LIPTÁK-FARKAS 1962

Lipták, Pál – Farkas, Gyula: Anthropological analysis of the Árpádien Age population of Orosháza-Rákóczi-telep. Acta Universitatis Szegediensis, Acta Biologica 8 (1962) 221–236.

LIPTÁK-FARKAS 1967a

Lipták Pál–Farkas Gyula: A Békés-povádzugi őskori és 10–12. századi temető csontváznagyának embertani vizsgálata. (Anthropologische Untersuchung an den aus Urzeit und aus dem 10–11. Jahrhundert stammenden Skelettmaterialien des Gräberfeldes Békés-Povádzug.) Anthropológiai Közlemények 11 (1967) 127–163.

LIPTÁK-FARKAS 1967b

Lipták, Pál–Farkas, Gyula: Anthropological examination of the Arpadian age population of Szatymaz (10th to 12th centuries). Acta Universitatis Szegediensis, Acta Biologica 13 (1967) 71–120.

LÓCSY 1952

Lócsy Erzsébet: A sorokpolányi XI. századi temető. Szakdolgozat. Budapest, 1952. 69 p. IX t.

- LOVAG 1971
Lovag, Zsuzsa: Byzantine type reliquary pectoral crosses in the Hungarian National Museum. *Folia Archaeologica* 22 (1971) 143–164.
- LOVAG 1980
Lovag, Zsuzsa: Bronzene Pektoralkreuze aus der Arpadenzeit. *ActaArchHung* 32 (1980) 363–372.
- LU I.
Lukcsics Pál: XV. századi pápák oklevelei I. V. Márton pápa, 1417–1431. Olaszországi magyar oklevéltár 1. Budapest, 1931. 317 p.
- MADARAS 1995
Madaras László: The Szeged-Fehértó „A” and „B” cemeteries. *Das Awarische Corpus – Avar Corpus Füzetek, Beihefte* 3. Debrecen–Budapest, 1995. 248 p.
- MAJOR 1966
Major Jenő: A magyar városok és városhálózat kialakulásának kezdetei. *Településtudományi Közlemények* 18 (1966) – május, 48–90.
- MALÁ 1960
Malá, Helená: Príspevek k antropologii slovanu X.–XI. století z pohrebist pod Zoborem a z Mlynárču u Nítry. (Beitrag zur Anthropologie der Slawen aus dem X.–XI. Jahrhundert von Zobor und Mlynárce bei Nitra.) *Slovenská Archeológia* 8 (1960) 231–268.
- MARCSIK 1970
Marcsik, Antónia: Anthropological investigation of the cemetery at Kardoskút-Fehértó from the 11th–12th c. *Acta Universitatis Szegediensis, Acta Biologica* 16 (1970) 155–162.
- MARCSIK et al. 1996
Marcsik, Antónia–Szathmári, László–Guba, Zsuzsanna–Almás, László: Ibrány-Esbóhalom és Szegvár-Oromdűlő 10–12. századi népességének összehasonlító vizsgálata kraniológiai jellegek alapján. In: *Honfoglaló magyarság, Árpád-kori magyarság. Antropológia– Régészet–Történelem*. Szerk. Pálfi György–Farkas L. Gyula–Molnár Erika. JATE Embertani tanszéke. Szeged, 1996. 143–155.
- MARTIN 1928
Martin, Rudolf: *Lehrbuch der Anthropologie*. II. Jena, 1928. 579–1182.
- MARTIN–SALLER 1957
Martin, Rudolf–Saller, Karl: *Lehrbuch der Anthropologie* I. Stuttgart, 1957. 661 p.
- MAYER–TÓTH 1993
Mayer László–Tóth Kálmán: Régészeti kutatások Vas megyében 1952–1989. Szombathely, 1993. 109 p.
- MÉ
Unger Emil: *Magyar éremhatározó* I–II. Budapest, 1980. (2. átdolgozott kiadás) 306, 230 p.
- MEDGYESI 1982
Medgyesi Pál: Somogy, Vas és Zala megye X–XI. századi leletei. *Szakdolgozat*. Budapest 1982. 252 p., 29 t., 2 térkép.
- MEDGYESI 1996
Medgyesi Pál: Az Elek-téglagyári 10–11. századi temetőrészlet. (Der Gräberfeldteil Elek-Téglagyár aus dem 10.–11. Jahrhundert.) *Savaria* 22/3 (1992–1995) Szombathely, 1996. 197–206.
- MEGHÍVÓ
Meghívó. Vas megye honfoglalás- és kora Árpád-kori régészeti emlékei című kiállításra. Vasvári Helytörténeti Múzeum, 1996. május 24.
- MEINDL–LOVEJOY 1985
Meindl, Richard S.–Lovejoy, C. Owen: Ectocranial Suture Closure: A Revised Method for the Determination of Skeletal Age at death Based on the Lateral-Anterior Sutures. *American Journal of Physical Anthropology* 68 (1985). 57–66.
- MELICH 1929
Melich János: *A honfoglaláskori Magyarország*. Budapest, 1929. 434 p.
- MENDELE 1993
Mendele Ferenc: Csempezkopács középkori temploma. (Die mittelalterliche Kirche von Csempezkopács.) In: *Horler Miklós hetvenedik születésnapjára. Tanulmányok*. Szerk. Lövei Pál. Művészettörténet – Műemlékvédelem. Budapest, 1993. 23–40.

IRODALOM

- MENDELE 1993a**
Mendele Ferenc: Csempezkopács Szent Mihály templom. Tájak korok múzeumok kiskönyvtára 500. Budapest, 1994. 16 p.
- MÉRI 1952**
Méri István: Beszámoló a Tiszalök–rázompusztai és a Túrkeve-mórici ásátások eredményéről. I. (Otčet o raskopkah v Tiszalök-Rázompusztá.) ArchÉrt 79 (1952) 49–67.
- MESTERHÁZY 1963**
Mesterházy Károly: A Kárpát-medence IX–X. századi szláv régészeti anyagának kutatástörténete. Szakdolgozat. Budapest, 1963. 164 p.
- MESTERHÁZY 1965**
Mesterházy Károly: Az S-végű hajkarika elterjedése a Kárpát-medencében. (Die Verbreitung des Haarringses mit S-Enden im Karpatenbecken.) A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1962–1964. Debrecen, 1965. 95–113.
- MESTERHÁZY 1980**
Mesterházy Károly: Nemzeti szervezet és az osztályviszonyok kialakulása a honfoglaló magyarságnál. Budapest, 1980. 177 p.
- MESTERHÁZY 1993**
Mesterházy Károly: A magyar honfoglalás régészetének ötven éve. (Cinquante années de l'archéologie de la conquête de la patrie hongroise.) Századok 127 (1993) 270–311.
- MESTERHÁZY 1996**
Mesterházy Károly: Zsenye (Vas m.) In: HONFOGLALÓ 378.
- MEYER 1984**
Meyer, Wolfgang: Wehranlagen im Burgenland – Gedanken zum gegenwärtigen Stand ihrer Erfassung. Burgenländische Heimatsblätter 46 (1984) 145–167.
- MEYER 1989**
Meyer, Wolfgang: Der Burgenbau zur Zeit der Herren von (Güssing) Güns im heutigen Burgenland. In: Die Güssinger. Beiträge zur Geschichte der Herren von Güns/Güssing und ihrer Zeit (13./14. Jahrhundert). Wissenschaftliche Arbeiten aus dem Burgenland 79. Eisenstadt, 1989. 209–352.
- MFM**
Móra Ferenc Múzeum, Szeged
- MISKE 1898**
Miske Kálmán: Régiségek Velem Szent Vidről (Vas m.). ArchÉrt 18 (1898) 138–146.
- MISKE 1903**
Miske Kálmán: Funde aus Velem St. Veit. Mitteilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien 33 (1903) 33–35.
- MISKE 1904**
Miske Kálmán: Die ununterbrochene Besiedlung Velem St. Veits. Archiv für Anthropologie 2 (1904) 29–41.
- MISKE 1904a**
Miske Kálmán: Bericht über die im Jahre 1903 in Velem-St. Veit gefundenen Macrocephalen. Mitteilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien 34 (1904) 62–63.
- MISKE 1907**
Miske Kálmán: A Velem sz. vidi őstelep. I. A harácsolts leletek leírása. Wien, 1907. 87 p., 70 t.
- MISKE 1908**
Miske, Koloman: Die prähistorische Ansiedlung von Velem St. Veit. Wien, 1908. 72 p., 70 t.
- MISKOLCZY–CSÍKY 1958**
Miskolczy Dezső–Csíky Kálmán: Idegkörtan. Bukarest, 1958. 533 p.
- MITSCHA–MÄHRHEIM–OHRENBERGER–SARIA 1954**
Mitscha-Mährheim, Herbert–Ohrenberger, Alois–Saria, Balduin: Bericht über eine Probegrabung in der mittelalterlichen Burganlage von Burg. In: ULBRICH–RATZ 1954 184–196.
- MK 1995**
Magyar középkor. Az államalapítástól Mohácsig. (Forrásgyűjtemény.) Szerk. Nagy Gábor. Budapest, 1995. 523 p.
- MKI 1984**
A magyar középkor irodalma. Red. V. Kovács Sándor. Budapest, 1984. 1215 p.

IRODALOM

- MNM
Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest
- MNM KGy
Magyar Nemzeti Múzeum, Középkori Gyűjtemény.
- MNM NGy
Magyar Nemzeti Múzeum, Népvándorláskori Gyűjtemény.
- MNM ÖGy
Magyar Nemzeti Múzeum, Őskori Gyűjtemény.
- MNM RA 2.Cs.I.
Nemeskéri János: Jelentés. A csemeszkopácsi próbaásatás. 1943. VIII. 16–25. MNM Régészeti Adattár 2.Cs.I.
- MNM RA 6.S.I.
Nemeskéri János: Jelentés az 1942. június–november hónapokban a Dunántúlon végzett árpádkori településrégészeti kutatóútról és ásatásokról. I. Sorokpolányi ásatás.; Nemeskéri János: Jelentés a sorokpolányi ásatásról. (1943. júl. 19.–aug. 9., okt. 26.–okt. 31.) MNM Régészeti Adattár 6.S.I.
- MNM RA 11.S.I.
Nemeskéri János: Jelentés Sorokpolány községben végzett ásatásról. (1942. jún. 6–9., jún. 20.–júl. 4.); Ásatási dokumentáció. MNM Régészeti Adattár 11.S.I.
- MNM RA 13.I.I.
Holéczy Zoltán: Intapusztai népvándorláskori sírmező feltárása. (Kézirat) MNM Régészeti Adattár 13.I.I.
Másolat: Savaria Múzeum, Régészeti Adattár 1147.
- MNM RA 16.I.I.
Hillebrand Jenő levele Holéczy Zoltánnak. Budapest, 1942. május 7. MNM Régészeti Adattár 16.I.I.;
Másolat: Savaria Múzeum, Régészeti Adattár 546/25.
- MNM RA 13.I.I.
Holéczy Zoltán: Intapusztai népvándorláskori sírmező feltárása. (Kézirat) MNM Régészeti Adattár 13.I.I.
- MNM RA 26.Cs.I.
Lázár Jenő levele gróf Zichy Istvánhoz. Celldömölk, 1944. március 2. MNM Régészeti Adattár 26.Cs.I.
- MNM RA 38.S.II.
Nemeskéri János: Jelentés Sorokpolány községben végzett ásatásról. (1941. június 4–28.) MNM Régészeti Adattár 38.S.II.
- MNM RA 43.V.1.
Türr Ervin: Jelentés Vas megyei terepbejárásaimról. Szombathely, 1953. július 20. MNM Régészeti Adattár 43.V.1. Másolat: Savaria Múzeum, Régészeti Adattár 1145.
- MNM RA 48.Cs.I.
Türr Ervin: Jelentés az 1952. április 21–22-i csánigi kiszállásról. (Szombathely, 1952. május 7.) MNM Régészeti Adattár 48.Cs.I. Másolat: Savaria Múzeum, Régészeti Adattár 1145.
- MNM RA 80.R.I.
Radnóti Aladár: Jelentés a Répcelak-Várdombon talált népvándorláskori sír leleteiről. (Budapest, 1956. január 16.); Jelentés a csánigi és a szombathelyi kiszállásomról. (1956. január 20.) MNM Régészeti Adattár 80.R.I.
- MNM RA 113.Cs.II.
Türr Ervin: Beszámoló 1952. évi munkámról. MNM Régészeti Adattár 114.Cs.I.
- MNM RA 114.Cs.II.
Türr Ervin: Jelentés az 1952. április 2-i csánigi kiszállásról. (Szombathely, 1952. április 3.) MNM Régészeti Adattár 114.Cs.I.; Savaria Múzeum, Irattár 26-13/1952.
- MNM RA 115.R.II.
Nováki Gyula: Kiszállási jelentés... 1957. július 9. (Sopron, 1957. július 10.) MNM Régészeti Adattár 114.Cs.I.; Liszt Ferenc Múzeum, Régészeti Adattár 245/1957.
- MNM RA 130.B.III.
Holéczy Zoltán levele Dr. Gerlita Eleknek. Celldömölk, 1936. február 10. MNM Régészeti Adattár 130.B.III.
- MNM RA 139.S.II.
Bottyán Árpád: Sorokpolány árpádkori lakótelep ásatása 1943 okt. MNM Régészeti Adattár 139.S.II.

- MNM RA 341. Sz. VI.
Horváth Ernő: Jelentés régészeti leletmentésről. Szombathely, 1954. november 27. MNM Régészeti Adattár 341. Sz. VI.; Savaria Múzeum, Régészeti Adattár 9.
- MNM RA 366.K.IV.
Paulovics István másolati jegyzete Horváth Tibor Antal naplójának (SM RA 246.) Kisasszonyfa című bejegyzéséről. MNM Régészeti Adattár 366.K.IV. (Paulovics-hagyaték.)
- MNM RA VII:1960/337.
Buócz Terézia: Répcelak 729. Hrsz. homokbánya. Ásatási napló. Szombathely, 1960. május 30. MNM Régészeti Adattár VII.1960/337.; Savaria Múzeum, Régészeti Adattár 74.
- MNM RA XI.138/1988.
Hajmási Erika–Kiss Gábor: Jelentés az Ikervár-Virág utcai 10–11. századi magyar temető 1987. évi leletmentő ásatásáról. MNM Régészeti Adattár XI.138/1988.; Savaria Múzeum, Régészeti Adattár 994.
- MNM RO I/10/1926 és 14/1926.
A zsenyei kincslelet aktái. MNM Régészeti Osztály, Irattár 10/1926, 14/1926. Másolat: Savaria Múzeum, Régészeti Adattár 1148.
- MNM. RO I 28/1947.
Fleissig-gyűjtemény naplója. MNM Régészeti Osztály Irattár 28/1947.
- MOL
Magyar Országos Levéltár, Budapest
- MOL DL
Magyar Országos Levéltár, Diplomatikai Levéltár
- MOÓR 1936
Moór, Elemér: Westungarn im Mittelalter im Spiegel der Ortsnamen. Acta Litterarum ac Scientiarum Reg. Universitatis Hung. Franciscus-Josephinae. Sectio Philologica 10. Szeged, 1936. 336 p.
- MRT 3 1970
Bakay Kornél–Kalicz Nándor–Sági Károly: Veszprém megye régészeti topográfiája. A devecseri és a sümegi járás. Magyarország Régészeti Topográfiája 3. Szerk. Gerevich László. Budapest, 1970. 322 p.
- MÜLLNER 1894
Müllner, A.: Fund von Abbasiden-Münzen bei Frasslau. Argo. Zeitschrift für krainische Landeskunde 3 (1894) 98–99.
- NAGY 1973
Nagy Margit: A Fehérvári úti avar temető. (The Avar Cemetery of Budapest-Fehérvári út.) Budapest Régiségek 23 (1973) 59–87.
- NEMESKÉRI 1943
Nemeskéri János: Árpádkori magyar néptörténeti ásatás Sorokpolányban. (Volksgeschichtliche Forschungen aus der Arpadenzeit in Sorokpolány.) Dunántúli Szemle 10 (1943) 316–319.
- NEMESKÉRI 1947
Nemeskéri János: Honfoglaláskori magyarság – Árpád-kori magyarság. Antiquitas Hungarica 1 (1947) 64–80.
- NEMESKÉRI–HARSÁNYI–ACSÁDI 1960
Nemeskéri, János–Harsányi, László–Acádi, György: Methoden zur Diagnose des Lebensalters von Skelettfunden. Anthropologischer Anzeiger 24 (1960) 70–95, 103–115.
- NÉMETHY 1989
(némethy) [Némethy Mária]: Egy kengyel vezetett a régi temetőhöz. Honfoglalás kori feltárás Ikerváron. Vas Népe 34/214. (1989. szeptember 11.) 8.
- NÉMETHY 1995
Némethy Mária: Mégiscsak hunok, avarok rokonai vagyunk? Vasban, honfoglalás idején. Vas Népe 40/194. (1995. augusztus 19.) 11.
- NFK 1995
A népvándorlaskor fiatal kutatóinak VI. összejövetele. Velem, 1995. szeptember 18–20. Rezüméfüzet. Szerk. Kiss Gábor. Szombathely, 1995. 21 p.
- NOVÁK 1944
Novák József: Koraárpádkori leletek Gyulafehérvárról [Alba-Julia]. (Frühárpádenzeitliche Funde von Gyulafehérvár [Alba Iulia].) Közlemények az Erdélyi Nemzeti Múzeum Érem- és Régiséggyűjtéséből. 4 (1944)-1–2. 108–111.

NOVÁKI 1964

Nováki Gyula: Zur Frage der sogenannten „Brändwälle in Ungarn”. ActaArchHung 16 (1964) 99–149.

NOVÁKI 1968

Nováki Gyula: A magyarországi vaskohászat régészeti emlékei. In: HECKENAST–NOVÁKI–VASTAGH–ZOLTAY 1968 13–76.

OBERSCHALL 1947

Bárányné Oberschall Magdolna (B. O. M.) A Történeti Tár gyarapodása az 1942–43. években. Magyar Múzeum 1947. június, 41–42.

OL

Lásd: MOL

PAULOVICS 1944

Paulovics István: A szombathelyi Szent Márton-egyháznak, savariai Szent Márton születéshelyének római eredete. (Römischer Ursprung der St. Martinus-Kirche (des Geburtsorts des hl. Martinus) in Szombathely.) Acta Savariensia 4. Szombathely, 1944. 5–54.

PAULOVICS 1949

Járdányi-Paulovics István: A vasvári régészeti kutatások eredményei az 1948. évben. (Les résultats de recherches archéologiques à Vasvár 1948.) Debrecen, 1949. 24 p., X t.

PAYR 1898

Payr Sándor: Az evangélikus Csepreg pusztulása. Protestáns Szemle 10 (1898) 209–227.

PAYR 1924

Payr Sándor: A dunántúli evangélikus egyházkerület története I. Sopron 1924. 932 p.

PERIZONIUS 1981

Perizonius, W. R. K.: Diachronic dental research on human skeletal remains excavated in the Netherlands I. Merichten van de Rijksdienst voor het Oudeidkundig Bodemonderzoek 31 (1981) 369–413.

PETERSEN 1919

Petersen, Jan: De norske Vikingesverd. Kristiania, 1919. 227 p.

POLÁNY 1935

Polány István: Hová lettek a nyugatmagyarországi avarok és a nyugati gyeplő finn-ugor (török) népessége? (Was wurde aus den Awaren Westungarns und aus der finnisch-ugrisch [türkischen] Bevölkerung der Westlichen Grenze [s.g. „Ringel“]?) Vasi Szemle 2 (1935) 342–375.

POLÁNY 1936–1943

Polány István: Nyugat-Magyarország néprajzi története I–III. Különlenyomat a Vasi Szemle és Dunántúli Szemle 1935–1936, 1937–1938. és 1943. évfolyamából. Szombathely, 1936, 1938, 1943. 64, 27, 33 p.

POLL 1932–1933

Márkiné Poll Katalin: A zsenyei kincs. Tanulmány népvándorláskori karkötőkről. (Der Schatzfund von Zsenye.) ArchÉrt 46 (1932–1933) 62–84, 201–202.

PRICKLER é. n.

Prickler, Harald: Burgen und Schlösser Ruinen und Wehrkirchen im Burgenland. Wien, é. n. 184 p.

PRT I.

A pannonhalmi Szent-Benedek rend története I. A pannonhalmi főapátság története I. Első korszak. A megalapítás és a terjeszkedés kora. 996–1243. Szerk. Erdélyi László. Budapest, 1902. 826 p.

PRT XII/A.

Pacher Donát: A dömölki apátság története. A pannonhalmi Szent-Benedek rend története XII/A. Szerk. Erdélyi László–Sörös Pongrácz. Budapest, 1912. 644 p.

PULSZKY 1891

Pulszky Ferenc: Magyar pogány sírleletek. Értekezések a történeti tudományok köréből XIV. 10. Budapest, 1891. 21 p.

PUNGOR 1968

Pungor Zoltán: A csemeszkopácsi román kori templom. (Die romanische Kirche von Csemeszkopács.) Vasi Szemle 22 (1968) 229–243.

RADNÓTI 1958

Radnóti Aladár: Répcelak-Várdomb. RégFüz I/9 (1958) 34.

RADNÓTI 1958a

Radnóti Aladár: Répcelak-Várdomb. ArchÉrt 85 (1958) 89.

- RegArp
 Regesta regum stirpis Arpadianae critico-diplomatica. Manuscriptis Emerici Szentpétery adhibitis et completis critice digessit Iván Borsa – Az Árpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke. II/2–4. Szentpétery Imre kéziratának felhasználásával szerk. Borsa Iván. Budapest, 1961–1987.
- RégFüz
 Régészeti Füzetek
- RÉVÉSZ 1985
 Révész László: Adatok a honfoglaláskori tegez szerkezetéhez. (Angaben zum Bau des Köchers aus der Zeit der ungarischen Landnahme.) Acta Universitatis de Attila József nominate. Acta Antiqua et Archaeologica Suppl. 5. Szeged, 1985. 35–53.
- RÉVÉSZ 1987
 Révész László: Lyraförmige Schnallen in dem Karpatenbecken. ActaArchHung 39 (1987) 257–285.
- RÉVÉSZ 1988
 Révész László: Líra alakú csatok a Kárpát-medencében. (Lyraförmige Schnallen in dem Karpaten-becken.) A Herman Ottó Múzeum Évkönyve 27 (1988) 513–541.
- RÉVÉSZ 1991
 Révész László: Készletli íjtartó tegezek a magyar honfoglalás kori sírokban. (Köcher für Bogen in Bereitschaftsstellung aus Gräbern der ungarischen Landnahmezeit.) A Herman Ottó Múzeum Évkönyve 28–29. Miskolc, 1991. 31–48.
- RÉVÉSZ 1992
 Révész, László: Die Bereitschafts-Bogenbehälter (Gorythos) in den Gräbern der ungarischen Landnahmezeit. ActaArchHung 44 (1992) 345–369.
- RITTSTEUER 1968
 Rittsteuer, Josef: Kirche im Grenzraum. Ein Beitrag zur Kirchengeschichte der Diözese Eisenstadt. Eisenstadt, 1968. 382 p.
- ROSINSKI 1950-1951
 Rosinski, Bolesław: Charakterystyka antropologiczna kostnych szczątków ludzkich z cmentarzyska wczesnohistorycznego w Radomiu. (Anthropological Description of Human Bone Remains of the Protohistoric Skeleton Cemetery in Radom.) Wiadomości Archeologiczne 17 (1950–1951) 327–340.
- ROSS 1965
 Ross, Marwin Chauncey: Catalogue of the byzantine and early medieval antiquities in the Dumbarton Oaks Collection. II. Jewelry, enamels, and art of the Migration period. Washington, 1965. 144 p., XCIX Pl.
- RÖSING-SCHWIDWETZKY 1977
 Rösing, Friedrich W. von-Schwidwetzky, Ilse: Vergleichend-statistische Untersuchungen zur Anthropologie des frühen Mittelalters (500–1000 n. d. Z.). Homo 28 (1977) 65–115.
- s. a.
 sajtó alatt
- SÁGI 1996
 Sági Ferenc: Csepreg feldúlása 1621-ben. In: CSEPREG 1996 149–181.
- SÁNDORFI 1986
 Sándorfi György: Három magyar motte. Műemlékvédelem 1986-1. 1–7.
- SÁNDORFI 1989
 Sándorfi György: Korai helyneveink vizsgálata. Miskolc, 1989. 80 p., 94 térkép.
- SÁNDORFI 1996
 Sándorfi György: Ikervár-Rózsadomb. In: IKERVÁR 1996 25–26.
- SCHEMATISMUS 1972
 Schematismus Sabariensis 1972. A Szombathelyi egyházmegye névtára. Schematismus dioecesis Sabariensis. Szombathely, 1972. 228 p.
- SCHINZ-BAENSCH-FRIEDL-UEHLINGER 1952
 Schinz, H.–Baensch, W.–Friedl, E.–Uehlinger, E.: Ossifikationstabelle. Lehrbuch der Röntgendiagnostik. 5. Aufl. Thieme, 6. Stuttgart, 1952.
- SCHLUMBERGER 1884
 Schlumberger, Gustave: Sigillographie de l'Empire Byzantin. Paris, 1884. 748 p.

- SCHOUR–MASSLER 1941
Schour, I.–Massler, M.: Development of the human dentition. *Journal of the American Dental Association* 28 (1941) 1153–1160.
- SCHUMANN 1891a
Schumann, H.: Slawisches Gräberfeld mit Skeletten und Leichenbrand auf dem Silberberg bei Wollin (Pommern). *Zeitschrift für Ethnologie* 23 (1891) 589–593.
- SCHUMANN 1891b
Schumann, H.: Slawische Schädel von Galgenberg und Silberberg bei Wollin. *Zeitschrift für Ethnologie* 23 (1891) 704–708.
- SCHUMANN 1894
Schumann, H.: Slawische Skelettgraber auf dem Galgenberge bei Wollin (Pommern). *Zeitschrift für Ethnologie* 26 (1894) 44–49.
- SCHWARTZ 1932
Schwartz Elemér: A nyugatmagyarországi német helységnevek. Budapest, 1932. 295 p.
- SCHWARTZ 1933
Schwartz Elemér: A patrocínium a helynévfejtés és telepítéstörténet szolgálatában. *Századok* 67 (1933) 185–191.
- SEBŐK 1994
Sebők Ferenc: Héder nem. In: *KMTL* 1994 260.
- SILL 1977
Sill Ferenc: A vasvár-szombathelyi székeskáptalan történetének vázlata. (Geschichte des Domkapitels von Vasvár-Szombathely.) In: *A 200 éves szombathelyi egyházmegye emlékkönyve (1777–1977)*. Szerk. Tóth Imre. Szombathely, 1977. 173–242.
- SILL 1994
Sill Ferenc: A vasvári káptalan története 1578-ig. *Panniculus C/39* (1994) *Lapok Vasvár történetéből* 7.
- SJØVOLD 1990
Sjøvold, Torstein: Estimation of stature from long bones utilizing the line of organic Correlation. *Human Evolution* 5 (1990) 431–447.
- SISS IV.
Słownik Starożytności Słowiańskich encyclopedyczny zarys kultury słowian od czasów najdawniejszych do schyłku wieku XII. (Lexicon antiquitatum slavicarum.) Pod red.: Labudy, Gerarda i Stiebera, Zdzisława. Tom. IV. P–R. Wrocław–Warszawa–Kraków, 1970. 655 p.
- SM
Savaria Múzeum, Szombathely
- SM I
Savaria Múzeum, Irattár.
- SM I 8/1937
Pável Ágoston levele Bartucz Lajosnak (1937. január 30.) Savaria Múzeum, Irattár 8/1937. (Eredeti száma: 35/1937.)
- SM RA 9.
Horváth Ernő: Jelentés régészeti leletmentésről. Szombathely, 1954. november 27. Savaria Múzeum, Régészeti Adattár 9. – Másolata: MNM Régészeti Adattár 341. Sz. VI.
- SM RA 74.
Buócz Terézia: Répcelak 729. Hrsz. homokbánya. Ásatási napló. Szombathely, 1960. május 30. Savaria Múzeum, Régészeti Adattár 74.; MNM Régészeti Adattár VII.1960/337.
- SM RA 232.
Miske Kálmán cédulái. Az 1903. évi kutatóárok hosszmeteszete a macrocephal csontváz felett talált lelőréteggel. – A makrocephal sírok helyrajzi vázlata. Savaria Múzeum, Régészeti Adattár 232.
- SM RA 241.
Vörös Sámuel leletbejelentése – Csánig, 1960. április 26. Savaria Múzeum, Régészeti Adattár 241.
- SM RA 246.
Horváth Tibor Antal: Vasvármegye régészeti leletei és lelőhelyei (1926. okt. 20.–1936. jún.). Savaria Múzeum, Régészeti Adattár 246. – megjelent: HORVÁTH 1987

- SM RA 239.
Miske Kálmán: Velem Szt Vid-i prähistorikus gyűjteményem jegyzéke. AD. 1901. Savaria Múzeum, Régészeti Adattár 239.
- SM RA 249.
Türr Ervin leletbejelentése – Csánig-Várdomb, 1952. április 2, 21–22. Savaria Múzeum, Régészeti Adattár 249.
- SM RA 524.
A celdömölki Lázár-gyűjtemény (Sághegyi Múzeum) fényképes albuma. Savaria Múzeum, Régészeti Adattár 524. ua.: MNM Régészeti Adattár szám nélkül; MNM Régészeti Osztály, szám nélkül.
- SM RA 546.
Holéczy Zoltán hagyatéka. Levelek, fogalmazványok. Savaria Múzeum, Régészeti Adattár 546.
- SM RA 806/1.
Helytörténeti gyűjtemény. Régiségek leltára, Szombath József plébános, Rábakovácsi. Savaria Múzeum, Régészeti Adattár 806/1.
- SM RA 942.
P. Hajmási Erika: Ikervár-Virág u. honfoglaláskori temető. Kiszállási jelentés. Savaria Múzeum, Régészeti Adattár 942.
- SM RA 994.
Hajmási Erika–Kiss Gábor: Jelentés az Ikervár-Virág utcai 10–11. századi magyar temető 1987. évi leletmentő ásatásáról. Savaria Múzeum, Régészeti Adattár 994.; MNM Régészeti Adattár XI.138/1988.;
- SM RA 1143.
Tóth Endre levele Kiss Gábornak. Budapest, 1991. március 15. Savaria Múzeum, Régészeti Adattár 1143.
- SM RA 1144.
Horváth István levelei Kiss Gábornak. Savaria Múzeum, Régészeti Adattár 1144.
- SM RA 1145.
Türr Ervin: Jelentés Vas megyei terepbejárásaimról. Szombathely, 1953. július 20. Másolat. Savaria Múzeum, Régészeti Adattár 1145. Eredeti: MNM Régészeti Adattár 43.V.1.
- SM RA 1146.
Kiss Gábor: Jelentés a Szombathely-Kisfaludy Sándor u. 72. számú telken végzett hitelesítő ásatásról. 1989. március 21. Savaria Múzeum, Régészeti Adattár 1146.
- SM RA 1147.
Holéczy Zoltán: Intapusztai népvándorláskori sírmező feltárása. (Kézirat) Savaria Múzeum, Régészeti Adattár 1147. Másolat. Eredeti: MNM. Régészeti Adattár 13.I.I.
- SM RA 1148.
A zsenneyi kincslelet aktái. MNM Régészeti Osztály, Irattár 10/1926, 14/1926. számú aktáinak másolata: Savaria Múzeum, Régészeti Adattár 1148.
- SM RA 1211.
Kiss Gábor–Tóth Endre: Régészeti és műemléki kutatások a szombathelyi Szent Márton-templomban (1984–1991). Kutatási dokumentáció. Savaria Múzeum, Régészeti Adattár 1211.
- SM RA 1218.
Derdák Ferenc–Kiss Gábor–Négyesi Lajos: Sorokpolány-Berekalja. Leletmentési dokumentáció, 1996. Savaria Múzeum, Régészeti Adattár 1218.
- SM RA 1219.
Sosztarits Ottó: Csepreg-Szentkirály. Ásatási napló 1990–1991. Savaria Múzeum, Régészeti Adattár 1219.
- SM RA 1220.
Sosztarits Ottó: Csepreg-Szentkirály. Sírlapok 1990–1991. Savaria Múzeum, Régészeti Adattár 1220.
- SM RA 1227.
Sosztarits Ottó: Csepreg-Szentkirály. Leletkataszter 1990–1991. Savaria Múzeum, Régészeti Adattár 1227.
- SM RA 1291.
Hajmási Erika–Kiss Gábor: Jelentés az Ikervár-Virág utcai 10–11. századi magyar temető 1988. évi leletmentő ásatásáról. Savaria Múzeum, Régészeti Adattár 1291.
- SM RA 1292.
Hajmási Erika–Kiss Gábor: Jelentés az Ikervár-Virág utcai 10–11. századi magyar temető 1989. évi leletmentő ásatásáról. Savaria Múzeum, Régészeti Adattár 1292.

SM RA 1293.

Hajmási Erika–Kiss Gábor: Jelentés az Ikervár–Virág utcai 10–11. századi magyar temető 1990. évi leletmentő ásatásáról. Savaria Múzeum, Régészeti Adattár 1293.

SOLYMOSI 1994

Solymosi László: Pornó. In: KMTL 1994 552.

SOMOGYI 1982

Somogyi Péter: A Kárpát-medencei sarlós temetkezési szokás eredete. (Ursprung des Bestattungsbrauches mit Sichel im Karpatenbecken.) ArchÉrt 109 (1982) 191–200.

SOSZTARITS 1993

Sosztarits Ottó: Csepreg-Szentkirály, Malom. RégFüz I/45 (1993) 59–60. No. 92.

SOSZTARITS s.a.

Sosztarits Ottó: Csepreg-Szentkirály, Malom. In: Lapidarium Hungaricum. (LAHU) Vas megye 1. s. a.

SRH

Scriptores Rerum Hungaricarum tempore ducum regumque stirpis Arpadianae gestarum I-II. (Ed. Szentpétery, Emericus.) Budapestini, 1937–1938. 681 p.

STERNEGG 1981

Zlinszkykéné Sternegg Mária: A szentgotthárdi ciszterci apátság története és művészetének emlékei (1183–1878). (Die Geschichte der zistercienserabtei von Szentgotthárd und ihre Kunstwerke (1183–1878).) In: Szentgotthárd. Helytörténeti, művelődéstörténeti, helyismereti tanulmányok. Szerk. Kuntár Lajos–Szabó László. Szombathely, 1981. 365–540.

STLOUKAL 1969

Stloukal, Milan: Treti pohrebište na hradišti „Valy” u Mikulčic. (Die dritte Begräbnisstätte auf dem Burgwall „Valy” bei Mikulčice. Anthropologische Analyse der Skelette aus dem Gräberfeld rings um die Grundlagen der 4. Kirche.) Památky Archeologické 60 (1969) 498–532.

STLOUKAL–HANAKOVA 1971

Stloukal, Milan–Hanáková, Hana: Antropologie ranestredovekého pohrebište v Abrahámu. (Antropologie der frühmittelalterlichen Begräbnisstätte in Abrahám.) Sborník Slovenského Národného Muzea 22/B (1971) 57–131.

STLOUKAL–HANAKOVA 1978

Stloukal, Milan–Hanáková, Hana: Die Länge der Längsknochen altslawischer Bevölkerungen unter besonderer Berücksichtigung von Washstumsfragen. Homo 29 (1978) 53–69.

SULISZ 1971

Sulisz, Malgorzata: Polanin-Polak-Polska. Jezyk Polski 51 (1971) 264–270.

SZAMOTA–ZOLNAI 1902–1906

Szamota István–Zolnai Gyula: Magyar oklevél-szótár. Budapest, 1902–1906. 1210 hasáb

SZÉLL 1941

Széll Márta: XI. századi temetők Szentes környékén. (Les cimetières du Xième siècle aux environs de Szentes.) Folia Archaeologica 3-4 (1941) 231–265.

SZENTLÉLEKY 1963

Szentléleky Tihamér: A Savaria Múzeum régészeti tárának története 1945–1962-ig. (Geschichte der archäologischen Sammlung des Savaria Museums von 1945–1962.) Savaria 1 (1963) 85–105.

SZERDAHELYI 1991

Szerdahelyi Pál: Emberi csontvázak tucatjait hozta felszínre a földkotrógép. Hol nyugszik a csepregi mészárlás 1223 áldozata? Temető vagy tömegsír? Vas Népe 36/79. (1991. április 5.) 6.

SZILÁGYI 1994

Szilágyi, Katalin: Perlentypen aus dem X.–XII. Jahrhundert in Ungarn und ihre archäologische Bedeutung. (X–XIIth Century Bead-types in Hungary and their Archaeological Significance.) Památky Archeologické 85 (1994) 75–110.

SZMTT 1964.

Szöveggyűjtemény Magyarország történetének tanulmányozásához. I. rész 1000-tól 1526-ig. Egyetemi segédkönyv. Szerk. Lederer Emma. Budapest, 1964. 394 p.

SZOKOLOVA 1981

Szokolova, I. V.: Ob epigrafike vizantijskih pečatej VIII–IX. vv. Vizantijskij Vremennik 42 (1981) 106–114, I–VII. Tabl.

IRODALOM

- SZÖKE 1959
Szöke Béla: A bjelobrdoi kultúráról. (Sur la civilisation de Bjelobrdo.) ArchÉrt 86 (1959) 32–47.
- SZÖKE 1962
Szöke Béla: A honfoglaló és kora Árpád-kori magyarság régészeti emlékei. Régészeti Tanulmányok I. Budapest, 1962. 118 p., 15 t.
- SZÖKE 1982
Szöke Béla Miklós: Ein charakteristischer Gebrauchsgegenstand des ostfränkischen Grenzgebietes: das Eisenmesser mit Knochengriff. ActaArchHung 34 (1982) 23–39.
- SZÖKE 1992
Szöke Béla Miklós: Das karolingerzeitliche Gräberfeld von Sárvár-Végh malom. Communicationes Archaeologicae Hungariae 1992. 125–158.
- SZÖKE–NEMESKÉRI 1954
Szöke, Béla–Nemeskéri, János: Archeologické a antropologické poznatky z vyskumu v Bešenov pri Suranoch. (A Bešenov (Zsitvabesnyő)-Papföldi őskori és 11.–12. századi temető.) Slovenská Archeológia 2 (1954) 105–135.
- SZÖKE–VÁNDOR 1987
Szöke Béla Miklós–Vándor László: Pusztaszentlászló Árpád-kori temetője. (Arpadenzeitliches Gräberfeld von Pusztaszentlászló.) Fontes Archaeologici Hungariae. Budapest, 1987. 188 p.
- TESZ
A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára. I–III. (Főszerk. Benkő Lóránd.) Budapest, 1967–1976. (IV. Mutató. Budapest., 1984.)
- TETTAMANTI 1975
Tettamanti Sarolta: Temetkezési szokások a X–XI. században a Kárpát-medencében. (Begräbnissitten im 10–11. Jh. im Karpatenbecken.) Studia Comitatus 3 (1975) 79–123.
- TÍZ ÉV 1928
Tíz év szerzeményei 1919–1928. A Magyar Nemzeti Múzeum Kiállításai V. Budapest, 1928. 140 p., 32 t.
- TÓTH 1976
Tóth Endre: Savaria Sabaria. Vasi Szemle 30 (1976) 142–150.
- TÓTH 1977
Tóth Endre: A Savaria-Bassiana útszakasz. (Die römische Strassenstrecke zwischen Savaria und Bassiana.) ArchÉrt 104 (1977) 65–75.
- TÓTH 1987
Tóth István: Ecclesia Sancti Martini in Sabaria. Jegyzetek egy két évszázados filológus-vita margójára. Életünk 24 [25] (1987)-2 167–172.
- TÓTH 1988
Tóth István: Saint Martin de Tours – Saint Martin de Savaria. Specimina Nova Universitatis Quinqueecclesiensis 1987. Pécs, 1988. 171–180.
- TÓTH 1991
Tóth Gábor: Koponyarablók a csepregi ásatáson. Nem mészárlás – temető. Vas Népe 36/279. (1991. november 28.) 9.
- TÓTH 1992
Tóth Gábor: Az 1990–91-es csepregi ásatás paleopatológiai vizsgálatáról. Vasi Honismereti és Helytörténeti Közlemények 1992-2. 39–41.
- TÓTH 1996
Tóth Gábor: Csepreg-Szentkirály X–XVI. századi temetőjének embertani vizsgálata. In: CSEPREG 1996 66–81.
- TÓTH 1996a
Tóth Gábor: Honfoglalás kori hidrokefál gyermek testi fejlettsége. (Somatic maturity of a hydrocephalic child of the Hungarian conquest.) Savaria 22/3 (1992–1995) Szombathely, 1996. 191–196.
- TÓTH 1996–1997
Tóth Endre: A Sabaria-szombathelyi vár 9–13. századi történetéhez. (Zur Geschichte der Burg Sabaria/Szombathely im 9.–13. Jahrhundert.) Savaria 23/3 (1996–1997) s. a.
- TÓTH s. a.
Tóth Gábor: A halandósági viszonyok és az egészségi állapot változásai nyugat-dunántúli 10–16. századi csontanyagban. In: A népvándorlaskor fiatal kutatóinak VII. összejevetele. Pécs, 1996. Konferenciakötet s. a.

TÓTH-BUDA-VINCZE 1995

Tóth Gábor-Buda Botond-Vincze Antalné: Honfoglalás kori hidrokefál gyermek paleopatológiai vizsgálata. (Paleopathologische Untersuchung eines Hydrokephalkindes aus der Zeit der Landnahme.) Vasi Szemle 49 (1995) 73-78, 160.

TÓTH-LAZÁRY s. a.

Tóth Gábor-Lazáry György: Funnel chest in 10-16th century fossil material. Anthropologia Hungarica s. a.

TÓTH-PÁL 1996

Tóth Gábor-Pál Judit: A honfoglalók embertani képe. (Das anthropologische Bild der Landnehmenden.) Vasi Szemle 50 (1996) 371-378, 478.

TÓTH-TOBISCHKA s. a.

Tóth Gábor-Tobischka Katalin: Répcelak (Csánig) 10-11. századi temetője. A Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei s. a.

TÓTH-Z. CZIGÁNY 1994

Tóth Endre-Zágorhidi Czigány Balázs: Források Savaria-Szombathely történetéhez a római kortól 1526-ig. Acta Savariensia 9. Szombathely, 1994. 145 p.

TÖRÖK 1903

Török Aurél: Bericht über die macrocephalen Schädel aus Velem. Mitteilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien 33 (1903) 35-48.

TÖRÖK 1954

Török Gyula: Halimba-Cseres X-XII. századi temetője. Folia Archaeologica 6 (1954) 95-105. p., XXIII-XXVIII. t.

TÖRÖK 1962

Török, Gyula: Die Bewohner von Halimba im 10. und 11. Jahrhundert. Archaeologia Hungarica 39. Budapest, 1962. 169 p., 100 t.

TÜRR 1954

Türr Ervin: Csánig. ArchÉrt 81 (1954) 77.

UB

Urkundenbuch des Burgenlandes und der angrenzenden Gebiete der Komitate Wieselburg, Ödenburg und Eisenburg.

I. Die Urkunden von 808 bis 1270. Bearbeitet von Wagner, Hans. Graz-Köln, 1955. 482 p.

II. Die Urkunden von 1271 bis 1301. Bearbeitet von Lindeck-Pozza, Irmtraut. Graz-Köln, 1965. 410 p.

III. Die Urkunden von 1301 bis 1327 mit Nachträgen von 1233 bis 1301. Bearbeitet von Lindeck-Pozza, Irmtraut. Wien-Köln-Graz, 1979. 338 p.

IV. Die Urkunden von 1328 bis 1342 mit Nachträgen von 1284 bis 1318. Bearbeitet von Lindeck-Pozza, Irmtraut. Wien-Köln-Graz, 1985. 446 p.

ULBRICH 1964

Ulbrich, Karl: Die Wehranlage von Lutzmannsburg. Burgenländische Heimatsblätter 26 (1964) 161-171.

ULBRICH-RÄTZ 1954

Ulbrich, Karl - Rätz, Alfred: Die Wehranlagen von Burg. Burgenländische Forschungen 25 (1954) 196 p.

VALTER 1981

Valter Ilona: Szentgotthárd története a mohácsi vészig. (Die Geschichte von Szentgotthárd bis zur Niederlage bei Mohács.) In: Szentgotthárd. Helytörténeti, művelődéstörténeti, helyismereti tanulmányok. Szerk. Kuntár Lajos-Szabó László. Szombathely, 1981. 29-80.

VALTER 1985

Valter Ilona: Romanische Sakralbauten Westpannoniens. Eisenstadt, 1985. 304 p.

VaML

Vas Megyei Levéltár, Szombathely.

VaML IV. 405. b.

Vas Megyei Levéltár. Vas vármegye alispánjának iratai. Közigazgatási iratok.

VaML IV. 431. b.

Vas Megyei Levéltár. Vasvári járás főszolgabírájának iratai. Közigazgatási iratok.

VaML VI. 401. b.

Vas Megyei Levéltár. A szombathelyi Államépítészeti Hivatal iratai. Általános iratok.

VaML Kápt. jvk.

Vas Megyei Levéltár. Vasvár-Szombathelyi Székeskáptalan Hiteleshelyi Levéltára. Jegyzőkönyvek.

- VÁNDOR 1974
Vándor László: Egervár. RégFüz I/27 (1974) 90, No. 163.
- VARGA 1992
Varga Domokos: A mogyeriektől Mohácsig. A magyarság története 1526-ig. Budapest, 1992. 186 p.
- VASVÁRMEGYE
Vasvármegye. Magyarország vármegyéi és városai. Szerk. Sziklay János–Borovszky Samu. Budapest, [1897] 622 p.
- VÉKONY 1984
Vékony Gábor: Az avaroktól a honfoglalásig. A IX. század régészeti kutatásának lehetőségei Vas megyében. Életünk 1984/1 65–74.
- VESZPRÉMI 1994
Veszprémi László: Vecelin. In: KMTL 1994 722.
- VINSKI 1977–1978
Vinski, Zdenko: Novi ranokarolinški nalazi u Jugoslaviji. (Frühkarolingische Neufunde in Jugoslawien.) Vjesnik Arheološkog Muzeja u Zagrebu 10–11 (1977–1978) 143–208.
- VINSKI 1985
Vinski, Zdenko: Marginalia uz izbor karolinškog oruzja u Jugoistočnoj Evropi. (Marginalia zur Auswahl von Karolingischen Waffen in Südosteuropa.) Starohrvatska prosvjeta III/15. Zagreb, 1985. 61–117.
- VKM D NÖVN
A Vasvármegyei Kultur Múzeum D. Növedéki Napló. 1923. január 1.–1941. április 29. 288 p. Savaria Múzeum, Régészeti Adattár.
- VMFN 1982
Vas megye földrajzi nevei. Szerk. Balogh Lajos és Végh József. Vas Megyei Múzeumok Igazgatósága. Szombathely, 1982. 839 p.
- VU 1926
Római-kori kincseket találtak a zsenneyi kastélykertben. Vasvári Újság 1/24. (1926. június 20.) 1.
- VV 1942
Árpád-kori sírokat találtak Sorokujfalu határában, A sírokban talált értékes történelmi leleteket felszállították a Nemzeti Múzeumba. Vasvármegye 75/160. (1942. július 17.) 3.
- WACHOWSKI 1975
Wachowski, Krzysztof: Cmentarzyska doby wczesnopiastowskiej na Śląsku. (Silesian cemeteries of the early Piast period.) Prace Komisji Nauk Humanistycznych 3. Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk, 1975. 156 p.
- WELLNER é. n.
Wellner Lőrinc: Csepreg. Szombathely, é. n. 79 p.
- WENGER 1970
Wenger, Tibor: Data to the Anthropology of the Early Arpadian Age Population of the Balaton Area. Anthropologia Hungarica 9 (1970) 63–145.
- WORKOJ 1953
Workoj, Franciszek: Wczesnośredniowieczne czaszki polskie z Ostrowa Lednickiego. (The Early Medieval Polish Skulls of Ostrów Lednicki.) Materiały Prace Antropologiczne 1 (1953) 5–172.
- WORKOJ 1971
Workoj, Franciszek: Zaludnienie Cedyni we wczesnym średniowieczu w świetle antropologii. (Die Bevölkerungsdichte von Cedyna im Frühmittelalter im Lichte der Anthropologie.) Materiały Zachodniopomorskie 17 (1971) 229–296.
- Z. CZIGÁNY 1996
Zágorhidi Czigány Balázs: Oklevelek Vasvár történetéhez. 13. század. (Urkunden zur Geschichte von Vasvár.) Vasi Szemle 50 (1996) 109–115, 158.
- Z. CZIGÁNY 1996a
Zágorhidi Czigány Balázs: Az Árpád-kori Vasvár topográfiája. (Die Topographie von Vasvár [Eisenburg] in der Arpadenzeit.) Vasi Szemle 50 (1996) 389–397, 478.
- ZMFN 1964
Zala megye földrajzi nevei. Szerk. Papp László–Végh József. Zalaegerszeg, 1964. 737 p.
- ZO I.
Zala vármegye története. Oklevéltár. I. 1024–1363. Szerk. Nagy Imre–Véghely Dezső–Nagy Gyula. Budapest, 1886. 640 p.

ZOFFMANN 1994

Zoffmann, Zsuzsa: A Zabola (Zăbala – Románia) lelőhelyen feltárt bronzkori sír és Árpád-kori temető embertani anyaga. (Das anthropologische Material eines bronzezeitlichen Grabes und des Árpáden-zeitlichen [12. Jh.] Gräberfeldes bei Zăbala aus Rumänien.) A Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei 19–20 (1994) 307–326.

ZOLL-ADAMIKOWA 1966

Zoll-Adamikowa, Helena: Wczesnosredniowieczne cmentarzyska szkieletowe Mało Polski. I. Zródka. (Nécropoles à squelettes du haut Moyen Age en Petite Pologne.) Prace Komisji Archeologicznej 6. Wrocław–Warszawa–Kraków, 1966. 203 p.

ZOLL-ADAMIKOWA 1967

Zoll-Adamikowa, Helena: Małopolskie cmentarzyska z X–XII w. A kwestia recepcji chrześcijaństwa w Małopolsce. (Nécropoles de la Petite Pologne des Xe–XIIe s. et la réception du christianisme sur ces terrains.) Kwartalnik Historii Kultury Materialnej 15 (1967) 41–54.

ZOLL-ADAMIKOWA 1971

Zoll-Adamikowa, Helena: Wczesnosredniowieczne cmentarzyska szkieletowe Mało Polski. II. Analiza. (Frühmittelalterliche Skelettgräberfelder aus Kleinpolen II. Analyse.) Prace Komisji Archeologicznej 11. Wrocław, 1971. 218 p.

VII. RÖVIDÍTÉSEK

Á:	—	átmérő	Ltsz.:	—	leltári szám
H:	—	hosszúság	M:	—	magasság
HÁ:	—	huzalátmérő	S:	—	súly
HH:	—	huzalhosszúság	SH:	—	sírhosszúság
HSZ:	—	huzalszélesség	SSZ:	—	sírszélesség
HV:	—	huzalvastagság	SZ:	—	szélesség
Hrsz.:	—	helyrajzi szám	T:	—	tájéolás
KH:	—	koporsóhosszúság	Tszfm.:	—	tengerszint feletti magasság
KM:	—	koporsómagasság	V:	—	vastagság
KSZ:	—	koporsószélesség	VH:	—	vázhossz
			(+)	—	elvesztett

GÁBOR KISS

VIII. ARCHÄOLOGISCHE UND HISTORISCHE ANGABEN ZUR GESCHICHTE DES KOMITATS VAS IM 10.–12. JAHRHUNDERT

(Auszug)

In diesem Buch werden anhand der dargelegten Funde und der aus diesen gezogenen Schlußfolgerungen sowie sonstiger archäologischer und historischer Quellen einige heute schon geklärte Details der landnahmezeitlichen und frühárpádenzeitlichen Geschichte des historischen Komitats Vas umrissen. In erster Linie wird auf die Fragen eingegangen, die sich aus den beschriebenen Gräberfeldern, Grab- und Schatzfunden ergeben bzw. eng mit diesen im Zusammenhang stehen.

Über die Besetzung dieses Gebiets durch die landnehmenden Ungarn und seine Geschichte im 10.–11. Jahrhundert kann man aus den erhalten gebliebenen schriftlichen Quellen kaum etwas erfahren. Sind diese doch vor allem chronikalische Berichte über einzelne Feldzüge oder aber bereits an die Besitzergeschichte zu knüpfende Urkunden aus dem 12. Jahrhundert.

Nachdem kaum noch mit dem Auftauchen von schriftlichen Quellen aus dem 11.–12. Jahrhundert gerechnet werden kann, sind es nur die in der Erde verbliebenen und die bisher zutage gekommenen archäologischen Funde, die als einziger sicherer Ausgangspunkt zur Skizzierung der Geschichte dieser Epoche herangezogen werden können. Glücklicherweise vergrößert sich diese Quellengruppe – im Gegensatz zu der vorherigen – durch die archäologischen Forschungen mehr und mehr. Die andere große Quellengruppe stellen die Ortsnamen dar, die aber meistens nicht mit der erforderlichen Gründlichkeit sowie der zu erwartenden Sachkenntnis und ziemlich einseitig untersucht worden sind. Bisher gelang es kaum, diese Gruppe mit den archäologischen Ergebnissen in konkreten Zusammenhang zu bringen.

Die Grenzen des historischen Komitats Vas wurden einst von folgenden geographischen Faktoren bestimmt: im Norden von den Flüssen Répce, Kleine Raab und Raab, im Westen von den Bächen Lapincs/Lafnitz und Kucsenyica/Granića, im Osten von dem Fluß Marcal. Die südliche Grenze des Grenzkomitats bildete zum größten Teil das Vaser Hügelland Hegyhát und eine Strecke der durch diese Gegend nach Italien führenden „Soldatenstraße“. Es seien noch zwei wichtige naturgeographische Merkmale hervorgehoben: Zum einen war ein Großteil des Komitats bewaldet, zum anderen ist das Gebiet des Komitats durch mehrere von Nord nach Süd ziehende Wasserläufe gegliedert, die für militärische Anlagen, für Grenzschutzstreifen genutzt werden konnten.

Die landnehmenden Ungarn stießen hier auf verschiedene ethnische Gruppen. Heute scheinen aufgrund der Grabungsergebnisse keine Zweifel mehr darüber zu bestehen, daß in den spätwarenzeitlichen Gräberfeldern nahe der Bernsteinstraße (Lukácsháza, Vasasszonyfa) bis tief ins 9. Jahrhundert hinein, sogar noch in dessen zweiter Hälfte bestattet wurde. So müssen die Benutzer dieser Gräberfelder die Landnahme der Ungarn an ihren ursprünglichen Siedlungsorten miterlebt haben.

Allerdings lebten hier nicht nur die Nachfolger der Spätawaren. Das spätere Gebiet des Komitats Vas – zumindest der sich in der Linie der Flüsse Répce und Raab erstreckende Teil – gehörte zur Markgrafschaft Sabaria oder mit anderem Namen Raab des Karolingischen Reiches, wo die frühfeudale gesellschaftliche Einrichtung schon ihren Anfang genommen hatte. Während des 9. Jahrhunderts wurden bereits verschiedene Güterschenkungen vorgenommen, Besitzzentren und Herrenhöfe errichtet. Letztere kamen vermutlich auf dem Gelände der einstigen römischen Villenwirtschaften zustande, konkrete Beobachtungen existieren aber darüber noch nicht.

Die Bevölkerung der Grafschaft setzte sich im 9. Jahrhundert außer aus Awaren sowohl aus fränkischen als auch aus bayerischen Gutsbesitzern mit ihren Familienangehörigen und ihrer Dienerschaft sowie aus verschiedenen ethnischen Gruppen, die mit militärischen Aufgaben betraut waren, und den Nachkommen einer archäologisch unerfaßbaren, anhand der schriftlichen Quellen aber unbedingt anwesenden spätantiken Population zusammen. Die Bestattungen der christlichen Bewohner im Zentrum der Grafschaft – *Sabaria civitas* – befanden sich in den Grabschichten

ZUSAMMENFASSUNG

aus dem 9. Jahrhundert um die St.-Martins-Kirche in Szombathely herum. In den mehrerenorts zum Vorschein gekommenen Friedhofsteilen (Szombathely-Gebiet des südlichen römischen Friedhofs, Répcelak-Várdomb oder anders Csánig-Homokbánya, Sárvár-Véghalom, Velem-Szentvid) mögen in fränkischem Dienst gestandene, meistens nicht genau an ein Ethnikum zu knüpfende Gruppen bestattet worden sein.

Zusammen mit den nach der Besetzung hier verbliebenen Bewohnern gelangte natürlich auch deren Eigentum in ungarische Hände: Wohnorte, Äcker und Felder, Kirchen usw. Es sei hier bemerkt, daß die Mehrheit der Bauten – mit Ausnahme einiger, die ins 9. Jahrhundert zu datieren sind – sicher römischer Herkunft waren. Weiterhin waren – wenn auch nur in Ruinen – die Stadtmauern von Savaria, sonstige private und öffentliche Gebäude und Grabdenkmäler erhalten geblieben, entlang der Straßen standen noch die Reste der römischen Stationen, und es existierten noch Gebäude der Villenwirtschaften. Allen Anzeichen nach wurden gerade die zu diesen römischen Villen gehörenden Ackerfelder von den Awaren weiter bestellt.

Mit aus der Awarzeit hier verbliebenen Slawen kann kaum gerechnet werden, einerseits sind archäologische Spuren von ihnen in diesem Gebiet vollkommen unbekannt, andererseits wird ihre hiesige Anwesenheit in größerer Anzahl zu Beginn des 9. Jahrhunderts von einer historischen Quelle ausgeschlossen. 805 nämlich bat der awarische Kagan Theodor, sich vor der Belästigungen der Slawen flüchtend, Karl den Großen um neues Siedlungsgebiet, der ihm dann auch gestattete, sich „*inter Sabariam et Carnuntum*“ anzusiedeln. Die Ansiedlung slawischer Volksgruppen kann eher im Laufe des 9. Jahrhunderts in Betracht gezogen werden. Die Anzahl der die ungarische Besitznahme überlebenden und aus der Zeit der karolingischen Markgrafschaft hier verbliebenen Deutschen mag ebenfalls verschwindend gering gewesen sein, diese tauchen in größerer Zahl erst Mitte des 12. Jahrhunderts auf.

Ein ebenfalls wichtiger – jedoch eher wirtschaftsgeographischer – Faktor war das von der römischen Infrastruktur geerbte Straßennetz. Die Territorien von Savaria und Mogentianae – die später zum Gebiet des Komitats Vas gehören werden, – verfügten über ein dichtes, im großen und ganzen regelmäßiges, sich den Höhen- und hydrographischen Verhältnisse anpassendes Straßennetz. Es wurde dann später als Grundlage für das ungarische Siedlungssystem benutzt. Von den römischen Straßenlinien waren in erster Linie natürlich die Bernsteinstraße und die sich daran anschließenden, gut ausgebauten römischen Fernstraßen wichtig, die als gut zu überblickende und befahrbare Straßen zu dieser Zeit die Richtungen des Verkehrs bestimmten. Die bedeutendste der Straßen war natürlich die von Nord nach Süd verlaufende Bernsteinstraße, auf der alle verkehrten, die aus dem Donaauraum nach Italien gelangen wollten, denn die über die Alpen führenden Pässe wurden erst Ende des 12. Jahrhunderts für den Verkehr geeignet ausgebaut.

Für dieses Gebiet war auch eine NO-SW ausgerichtete Fernstraße, die sog. Soldatenstraße, die von Székesfehérvár über Veszprém, Karakó, Vasvár und Regede (Radkersburg) nach Italien führte, von großer Bedeutung. Das war jene Straße, die über die Landesgrenze hinaus durch die „Deutsche Pforte“ nach Westen führte. Über die Benutzung der Straße existieren Angaben aus der Zeit nachdem die Ungarn ihre Streifzüge nach Westen einstellen mußten, aus den Jahren 1042, 1051, 1073 und 1117/1118. Eine wichtige Rolle hatte wohl auch die von der erwähnten Straße bei Vasvár abzweigende und über Körmend nach Fürstenfeld/Föllöstöm, das heißt in die Steiermark führende *via Theutonica* inne gehabt. Eine andere wichtige Straße verlief durch das Tal des Flußes Pinka nach Westen.

Bei der Lokalisierung der einstigen Straßen spielen übrigens zwei Hortfunde aus dieser Periode (Bögöt, Zsenye) eine bedeutende Rolle, die allem Anschein nach im Jahre 1051 vor den eine Gefahr darstellenden und das römische Straßennetz gut kennenden germanischen(?) Truppen verborgen worden waren.

Gerade die Kontrolle der aus dem Land hinausführenden „Soldatenstraße“ und der Schutz der an dieser gelegenen Grenzpforte bildeten die Aufgaben des inzwischen als Grenzkomitat herausgestalteten Komitats Vas. Es ist anzunehmen, daß die Organisation des Gebietes Örvidek (Warten- oder Grenzgebiet) mit der Herausgestaltung des Komitats in Zusammenhang stand. Das obere Grenzgebiet Örség/Warth (Alsó- und Felsőör/Unter- und Oberwart, Örsziget/Siget in der Warth) wurde entlang der im Pinka-Tal nach Nordwesten, nach Österreich führenden Straße angelegt. Das untere Grenzgebiet (das 1427 aus 18 Dörfern bestand) befand sich an der durch die Steiermark nach Italien in südwestlicher Richtung verlaufenden Straße. Es lag ungefähr auf halbem Weg zwischen dem die Landesgrenze bildenden Wall des Muragebietes mit der „Deutschen Pforte“ und dem Wall von Vasvár mit der den Durchgang ermöglichenden „Eisernen Pforte“. Entlang der dritten Straße, der nach Fürstenfeld führenden *via Theutonica* waren in Gaszton und Csákány (Csákánydoroszló) ebenfalls Warten, ebenso wie im Tal des Baches Strém, auf der Straße nach Hartberg in Herényör (Rábort/Rauchwart). Es war zweifellos Aufgabe dieser Warten mit den zu ihnen gehörenden Warten (*spaculatores*) und Schützen (*sagittarii*) die gegebenen Straßen zu überwachen.

Auf die Siedlungen der einstigen Warte deuten die Siedlungsnamen mit der Endung „Warth“ (Unter- und Oberwarth, Rauchwarth). In einer Urkunde wird über die Warte in Gasztony, Csákány (Csákánydoroszló), Monyorósd (Órimagyarósd), im Komitat Zala und entlang des Baches Kerka berichtet. Auf die Schützen weisen ebenfalls Ortsnamen hin (Lödösfalva/Litzendorf, Felső- és Alsólövő/Ober- und Unterschützen, Némelövő/Deutschschützen

ZUSAMMENFASSUNG

sowie Horvátlövő). Sämtliche hier angeführten Siedlungen liegen entlang der aus dem Lande führenden wichtigeren Straßen wie auch die mit ihrem Namen ebenfalls auf den Grenzschutz deutenden Ortschaften Gyepűfüzes/Kohfidisch und Kiskolozsvár/Glasing.

Von den Burgen des Komitats aus dem 11. Jahrhundert sei als erste die auf römischen Fundamenten errichtete Burg von Sabaria/Szombathely erwähnt, die bei der Überwachung des sich auf der einstigen Bernsteinstraße abwickelnden Verkehrs von Nord nach Süd eine Rolle spielte. Das im 9. Jahrhundert noch wichtige Verwaltungszentrum (Grafschaftssitz) verlor zu Beginn des 11. Jahrhunderts gegenüber Vasvár allmählich seine Bedeutung. Im Laufe der Organisierung der Komitate durch Stephan dem Heiligen (1000–1038) scheint es ein Grundprinzip gewesen zu sein, daß die Zentren aller Grenzkomitate – in Anbetracht von Verteidigungsgesichtspunkten – an aus dem Lande führenden Straßen liegen sollten. In dieses Konzept aber paßte die einstige Stadt Sabaria nicht hinein.

An der Stelle, wo die nach Szombathely führende Straße die Raab überquerte, lag Ikervár (*Geminum Castellum*), das nach Angabe der Chronik im Jahre 1073 bereits bestanden haben muß. Die die Furt überwachende und sicherlich königlicher Besitz gewesene Burg harret aber noch ihrer Identifizierung durch archäologische Ausgrabungen. Aus topographischer Sicht ist es wahrscheinlich, daß diese Burg aus dem 11. Jahrhundert in der Umgebung des späteren Batthyány-Schlusses am Hochufer gesucht werden muß.

Über den Standort der infolge des deutsch-böhmischen Angriffes von 1117/1118 zerstörten (?) Gespansburg von Vasvár stehen bisher ebenfalls keine konkreten Informationen zur Verfügung, darüber existieren nur Vermutungen. Wenn man von der topographischen Lage der mit einem Wall umgebenen Burgen ähnlichen Alters ausgeht, muß sie wohl im heutigen Städtzentrum gesucht werden, dort, wo Straßen und Höhenverhältnissen darauf deuten. 1226 wird über die Eisen-, 1233 über die Salzlager der Burg berichtet.

Die sich im Pinka-Tal nach Westen hinziehende Straße römischen Ursprungs wurde durch die aus einem Teil der bronzezeitlichen Burg, dem *Mittelwerk*, hervorgegangenen und mit einem Wall befestigten Burg von Pinkaóvár/Burg bewacht. Auf dem aus Holz und Erde konstruierten Wall, der wahrscheinlich im 10. Jahrhundert angelegt worden war, wurde irgendwann am Anfang des 12. Jahrhunderts eine Steinmauer errichtet. Die Datierung wird auch durch die Funde aus der Umgebung der Burg bestätigt, vor allem durch den an der Stelle der späteren Burg Tobolyvár zum Vorschein gekommenen, durch Konstantinos Porphyrogenetos VII. und Romanos II. (948–959) in Byzanz geprägten, goldenen Solidus und die auf dem Eisenberg/Vashegy gefundene lyraförmige Schnalle aus Bronze.

Die ehemalige Erdburg von Karakó, die einst das Zentrum des Komitats Karakó war, ist wahrscheinlich mit dem in der Gemarkung der heutigen Ortschaft Zalaszegvár (Komitat Veszprém), im Überschwemmungsgebiet des Flusses Marcal liegenden Burgwall („Ókarakó“/Altkarakó) identisch, archäologische Forschungen wurden auch hier noch nicht vorgenommen. Ein Teil eines ähnlich schmalen Burgwalles kam auf dem Szentvid-Berg von Velem zum Vorschein; auf einer künstlich angelegten Bergnase vor dem Turm der heutigen Kapelle.

Über eine Privatburg wird aus der zweiten Hälfte des 12. Jahrhunderts berichtet, als Wolfer aus dem Geschlecht Héder sich auf dem Berg Kúszin (Németújvár/Güssing) eine Holzburg bauen ließ, die seinem Sohn, dem Gespan Aenz, von Béla III. (1172–1196) genommen wurde, um dort zum Schutz der Grenze eine Steinburg zu errichten. Über die Holzburg ist nichts näheres bekannt.

Das Komitat Vas war ein Grenzkomitat. Es wurde entweder in den ersten Jahrzehnten des 11. Jahrhunderts organisiert oder es entwickelte sich etwas später aus dem weiter nach Westen vorgeschobenen Komitat Karakó Ende des 11. Jahrhunderts. Sein Gebiet erstreckte sich – ähnlich den anderen Grenzkomiten – vom Zentrum des Landes ausgehend fächerförmig in Richtung des Grenzgebietes. Seinen Namen erhielt es – anderen Komiten ähnlich – nach seinem Zentrum, Vasvár, das an der Verzweigung der aus dem Lande führenden Straßen lag.

Durch die Besetzung Westtransdanubiens eroberten die Ungarn frühere fränkische Grenzgraftchaften, die sie auch noch zur Zeit der Staatsorganisierung besetzt hielten. Auf diese Graftchaften verzichtete der bayerische Herzog Heinrich II. (der Streitbare) (955–995) auf rechtllichem Wege (995?) zugunsten des ungarischen Königs Stephan der Heilige. Das war die „*Aussteuer Giselas*“, die die rechtlliche Grundlage bei der Organisierung der ungarischen Verwaltung bildete.

Es gibt noch zuverlässige Angaben über die Existenz eines anderen Burgsystems auf dem Gebiet des Komitats, dessen Zentrum die einstige Wallbefestigung von Karakó, nicht weit entfernt von der Überquerungsstelle des Flusses Marcal, im sumpfigen Überschwemmungsgebiet des Flusses, war. Diese Burggespanschaft wurde vermutlich zur Zeit des Königs Stephan der Heilige gegründet. Im Laufe der Ausdehnung des ungarischen Siedlungsgebietes nach Westen kann das spätere Komitat Vas gegründet worden sein (spätestens in der zweiten Hälfte des 11. Jahrhunderts), wodurch das Komitat Karakó an Bedeutung verlor und dann endgültig aufgelöst wurde.

Bei der Untersuchung der Besiedlung des Komitats im 10.–11. Jahrhunderts kann im Spiegel der in diesem Band angeführten archäologischen Funde festgestellt werden, daß die tatsächliche Besiedlung – obwohl das Gebiet von Vas schon im Jahre 900 unter die Oberhoheit der Ungarn gekommen war – erst nach der Niederlage in Augsburg im

ZUSAMMENFASSUNG

Jahre 955 ihren Anfang genommen haben kann, parallel mit der seit dieser Zeit verwirklichten Grenzschutzlinie an der Raab.

Zu dieser Zeit, also nach der Mitte des 10. Jahrhunderts, wurde in dem an der wichtigen Übergangsstelle der Raab liegenden Gräberfeld von Ikervár mit den Bestattungen begonnen. Aus der gleichen Zeit, aus der 2. Hälfte des 10. Jahrhunderts, stammt vermutlich auch der als Einzelfund zum Vorschein gekommene, auf die Reitergräber von Kemenesszentmárton und Celldömölk-Zsidótemető deutende Steigbügel.

Im westlich der Raab gelegenen, sowohl für den Ackerbau als auch für die Viehzucht geeigneten und bisher nur spärlich besiedelten Gebiet entfaltete sich ein dichteres Siedlungsnetz erst nach der Staatsgründung. Die westliche Grenze dieser Siedlungen bildeten offensichtlich die bewaldeten Berge der Voralpen bzw. die Grenzflüsse. Irgendwann um die Jahrtausendwende wurde das Gräberfeld von Sorokpolány angelegt und wahrscheinlich ebenfalls in diese Zeit sind die ersten Gräber des Gräberfeldes von Szombathely-Kisfaludi Sándor utca zu datieren.

Dieser Ansiedlungsprozeß fällt zeitlich ungefähr mit der rechtmäßigen ungarischen Inbesitznahme des einstigen – zwischen den äußersten und innersten Verteidigungslinien gelegenen – Grenzschutzgebietes, also mit dem Prozeß der Organisierung des Komitats zusammen.

Die freigelegten und ausführlich beschriebenen kleineren und größeren Friedhofsteile können über die Beurteilung der Entwicklung des Siedlungsnetzes hinaus auch zur Untersuchung der Verbreitung des Christentums dienen. Hier in Westtransdanubien ist diese Frage besonders interessant, denn einerseits sind hier die Nachkommen der frühchristlichen Bevölkerung spätantiken Ursprungs in größerer Anzahl verblieben, andererseits gehörte dieses Gebiet ein Jahrhundert früher teilweise oder ganz zu einem Staat des Karolingischen Reiches mit christlicher Kultur.

Von der Annahme des Christentums zeugende archäologische Spuren bzw. das Auflassen der heidnischen Reihengräberfelder können in den bisher bekannten Bestattungsstätten des Komitats an verschiedene Zeitpunkte geknüpft werden. Im Gräberfeld von Ikervár wurde schon vor der Mitte des 11. Jahrhunderts nicht mehr bestattet. Die Gemeinschaft wurde also verhältnismäßig früh, noch während der Regierung des ersten ungarischen Königs zum Christentum bekehrt. Sie bestattete ihre Toten auf dem Kirchhof der Vorgängerin der heutigen St.-Georg-Pfarrkirche in Ikervár.

Ende des 11. Jahrhunderts wurde vermutlich das Gräberfeld Szombathely-Kisfaludi Sándor utca aufgelassen und an der schon fast seit anderthalb Jahrhundert stehende St.-Martins-Kirche bestattet. Ungefähr zur gleichen Zeit spielte sich dieser Prozeß auch in der zur Burg von Locsmánd (?) gehörenden Ortschaft Szentkirály (heute: Csepreg-Szentkirály) im Komitat Sopron ab, mit dem Unterschied, daß hier die Kirche auf dem Gelände des früheren Reihengräberfeldes errichtet worden war. An der Wende des 11. zum 12. Jahrhundert hatte sich die Begräbnisstätte mit Sicherheit schon in einen Kirchhof umgewandelt. Der Schutzheilige der Kirche kann anhand des Ortsnamens (Szentkirály=Heiligenkönig) der heilige Stephan gewesen sein. Selbst die Bewohner der umliegenden Siedlungen wurden hier neben der Kirche bestattet. Ein gutes Beispiel dafür ist auch das ungefähr 3 km entfernt liegende Reihengräberfeld von Szakony-Tsz. Major, wo die Bestattungen gerade zu dieser Zeit, Ende des 11. Jahrhunderts (um 1080?) eingestellt wurden.

Die jüngste Münze aus dem in unmittelbarer Nähe der antiken Bernsteinstraße gelegenen Gräberfeld von Sorokpolány stammt aus der Zeit des Königs Koloman der Bücherfreund (1095–1116). Daraus folgt, daß in diesem Reihengräberfeld höchstens bis zum ersten Drittel, eventuell bis Mitte des 12. Jahrhunderts bestattet worden war. Jedenfalls setzten sich die Bestattungen nach der Auflassung des Gräberfelds ganz bestimmt um die inzwischen errichtete Pfarrkirche, die ursprünglich dem heiligen Wenzel gewidmet war, fort. Nachdem aber in dem Gräberfeld Speisenbeigabe vollkommen fehlen und in den Gräbern außer den Trachtgegenständen fast nichts zu finden war, kann auch die Möglichkeit in Betracht gezogen werden, daß diese Gemeinschaft schon bei ihrer Niederlassung christianisiert war.

Was das Christentum anbelangt, so gestaltet sich die Lage bei der St.-Martins-Kirche in Szombathely vollkommen anders. An der Stelle des einstigen frühchristlichen Friedhofs von Savaria aus dem 4. Jahrhundert stand – wahrscheinlich über einer der provisorischen Begräbnisstätten des 303 in Savaria den Märtyrertod erlittenen Bischofs Quirinus von Siscia – schon seit dem 9. Jahrhundert eine Kirche, unter dem Patrozinium des heiligen Martins. Dieses Gebäude wurde immer wieder renoviert bzw. umgebaut, so z. B. auch irgendwann am Anfang und Ende des 11. Jahrhunderts. Die ins Mittelalter zu datierenden Bestattungen um die Kirche herum erfolgten seit dem 9. Jahrhundert kontinuierlich, sie bilden bis zum Ende des 11. Jahrhunderts 6, bis zum Ausgang des 12. Jahrhunderts 9 Schichten.

Das Netz der Pfarrbezirke war in diesem Komitats Ende des 12. Jahrhunderts bereits bis zur Landesgrenze hin vollkommen ausgebaut. Ein gutes Beispiel dafür stellt Szentgotthárd dar: Der Zisterzienserorden hatte von Béla III. 1183 eine Siedlung erhalten, die nach dem Patrozinium ihrer Pfarrkirche benannt wurde. Der Namensgeber war der Benediktiner St. Gotthard (†1038), Bischof von Hildesheim, heiliggesprochen 1131 in Reims. Aller Wahrscheinlichkeit nach wurde also die Kirche des Dorfes spätestens in den siebziger Jahren errichtet.

ZUSAMMENFASSUNG

Kirchenorganisationsmäßig gehörte das Komitat Vas zu dem in den ersten Jahren nach der Jahrtausendwende gegründeten Bistum Győr. Eigenartigerweise aber kam hier das ganze Gebiet des Komitats umfassende Archidiakonat nicht zustande. Als Grund dafür wird ebenfalls die frühere Existenz des Komitats Karakó angenommen. Allgemein besteht die Meinung, daß diese Aufgabe später der Propst des inzwischen in Vasvár gegründeten Kollegiatstiftes versah, allerdings sprechen die urkundlichen Daten teilweise dagegen.

Leider ist die kirchliche Organisation (Diakonate, Distrikte usw.) des Komitats Vas zur Zeit der Árpáden infolge Fehlen des entsprechenden Teiles der in Ungarn zwischen 1281 und 1286 geführten päpstlichen Zehntenliste nicht genau bekannt, ihre vorsichtige Rekonstruktion kann in der Zukunft vielleicht nur unter Hinzuziehung späterer mittelalterlicher Angaben in Angriff genommen werden.

Die ethnische Bestimmung der freigelegten Gräberfelder ist eine schwere Aufgabe. Das Gräberfeld von Ikervár kann anhand der Bestattungssitten (Reiterbestattung, Waffenbeigaben, Gebrauch des Leichentuches usw.) und des archäologischen Materials beinahe mit Sicherheit an das ungarische Ethnikum geknüpft werden. Demgegenüber hatten sich – aufgrund ähnlicher Beobachtungen – in dem Gräberfeld von Sorokpolány wohl keine Ungarn, sondern eher irgendwelche Westslawen (anhand des Ortsnamens vielleicht *polane* also Polen) bestattet. Darauf deuten einerseits die hier gefundenen, von dem zeitgenössischen durchschnittlichen Schmuckmaterial abweichenden Schmuckstücke, andererseits das vom Durchschnitt des Karpatenbeckens abweichende anthropologische Material eines Teiles der freigelegten Gräber.

Im Friedhof Csepreg-Szentkirály wurde vielleicht eine Gruppe der zur Burggespanschaft von Locsmánd gehörenden Bevölkerung bestattet. Im Fundmaterial weisen einige Stücke auf den Kulturkreis der Karantaner, andere dagegen wahrscheinlich auf den der Petschenegen hin.

Die genaue ethnische Zugehörigkeit der sich um die St.-Martins-Kirche von Szombathely Bestattenden kann kaum bestimmt werden, da sich die Bevölkerung des 9. Jahrhunderts später durch Aufnahme neuer Elemente (Ungarn) vermehrte und dadurch verändert hat. Die Tatsache, daß in nächster Nähe der Kirche ein heidnisches Gräberfeld parallel mit dem Kirchhof benutzt wurde, deutet darauf hin, daß in derselben Siedlung zwei von religiösem Gesichtspunkt aus abweichende Bevölkerungsgruppen nebeneinander lebten. Es ist nicht ausgeschlossen, daß dahinter auch ein ethnischer Unterschied steckt.

Dem allgemein anerkannten Standpunkt der Historiker nach waren die Dörfer mit dem Namen *Besenyő* (*Petschenegen*) von Petschenegen besiedelt. Die Frage jedoch, welchen Anteil der Gesamtbevölkerung die Petschenegen in diesen Siedlungen ausmachten, muß unbeantwortet bleiben. Allem Anschein nach war das Komitat Vas ein nicht dicht von den Petschenegen besiedeltes Gebiet. Ebenfalls auf fremde Volkselemente kann das nördlich von Szombathely gelegene, einst sehr große Landgut namens *Kazár* (Kasare) deuten.

In den ersten Jahrhunderten der Geschichte des Komitats Vas spielte die Eisenaufbereitung eine ziemlich bedeutende wirtschaftliche und strategische Rolle. Hier im westtransdanubischen Eisengebiet am Fuße der Alpen wurde die Gewinnung des Eisens aus dem sich nahe der Oberfläche befindende sog. Raseneisenerz im Luppenofen bis Mitte des 13. Jahrhunderts ausgeübt, bis es vom westeuropäischen, in erster Linie vom steierischen billigeren Roh-eisen besserer Qualität und größerer Menge verdrängt wurde.

Das administrative Zentrum dieser wohl zum Kreis der königlichen Regalien gehörenden Eisenproduktion war Vasvár (Eisenburg), wie auch der Name darauf deutet. Auffallend ist, daß alle auch vom archäologischen Gesichtspunkt her auf die Eisenbearbeitung hinweisenden Fundorte im Komitat, die sich aufgrund ihres Namens mit der Eisenbearbeitung befassenden Siedlungen, und die Dörfer der eisenscheidenden Dienstleute auch später, noch im 13. Jahrhundert, ausnahmslos zum Besitztum der Burg von Vasvár gehörten.

Es kann also nicht ausgeschlossen werden, daß die Organisation der Produktion des westungarischen Eisengebiets strategischer Wichtigkeit mindestens teilweise der Gründung selbst des Komitats Vas vorangegangen ist. Das wirft zugleich die Möglichkeit auf, daß Vasvár, bevor es Komitatssitz wurde, neben seiner Rolle im Grenzschutz hauptsächlich das administrative Gespanschaftszentrum des westlichen Eisengebiets (eine vermutete „Eisengespannschaft“) gewesen sein kann, das seine Rolle in dieser Hinsicht auch später noch bewahrt hat. Als es zum Komitatssitz wurde, kam es nach und nach zur rechtlichen Verschmelzung der beiden von Vasvár überwachten Organisationen (Eisenproduktion und Burg) bzw. deren Bevölkerung (eisenscheidende Dienst- und Burgleute).

Es versteht sich von selbst, daß das landnehmende Ungarntum diese Eisenfundorte strategischer Wichtigkeit nach 900 bald in Besitz nahm, und obwohl dieses im Grenzödländchen liegende Gebiet nicht zu seinem engeren Siedlungsgebiet gehörte, wurden hier zur Eisenerzförderung und Herstellung des Roheisens Volksgruppen verschiedener Herkunft angesiedelt. Die Eisenproduktion verlief von Anfang an unter strenger Kontrolle des die Macht ausübenden Volkes.

Die die Namen der einzelnen Wochentage enthaltenden Ortsnamen bezeichnen den Ort der einstigen Wochenmärkte bzw. weisen auf den einstigen Markttag in den einzelnen Siedlungen hin. Eine ähnliche Motivation steckt

ZUSAMMENFASSUNG

hinter den Ortsnamen mit den Gliedern *vásár* (Markt), *vására* (Markt von ...), *vásárhely* (Markort). Die Benennung deutet aber eher auf die Existenz eines Marktes oder wo dieser stattfand hin. Die beiden Ortsnamengruppen werden von der Forschung zusammenfassend als Ortsnamen vom Typ *vásárhely* (Markort) bezeichnet. Die Entwicklung dieser Markortorte geht in Ungarn zeitlich der der Städte voran (im allgemeinen im 13. Jahrhundert), was zeigt, daß die wichtigste Funktion der Städte – der Markt – schon früher beansprucht wurde. Diese Markortorte gestalteten sich meistens entlang von natürlichen oder ethnischen Grenzlinien heraus, wie dies auch im Komitat Vas zu beobachten ist. Im Gebiet des historischen Komitats Vas findet man Ortsnamen, die darauf deuten, daß der Markt einst am Montag, Dienstag, Mittwoch und Samstag stattfand und zwei Ortsnamen, die anzeigen, wo der Markt stattgefunden hat (*Lugosvásárhely/Viszák* und *Vásárosfalu/in* der Umgebung von Zalalövö).

Zur Zeit des frühen Feudalismus, noch unter den Verhältnissen der Naturwirtschaft befriedigte das zu verschiedenen Arbeiten bzw. Abgaben verpflichtete Dienstvolk die Ansprüche der Gutsbesitzer. Die Siedlungen mit darauf hinweisenden Namen entstanden zwischen dem Ende des 10. und Anfang des 13. Jahrhunderts.

Während des 12. Jahrhunderts wurden auch im Gebiet des Komitats Vas mehrere Klöster sowie das Domkapitel von Vasvár gegründet. An königliche Gründungen knüpfen sich außer dem Domkapitel noch das Benediktinerkloster von Dömölk (Celldömölk) und das Zisterzienserkloster von Szentgotthárd. Das Benediktinerkloster von Kúszin (Németújvár/Güssing) ist seiner Stiftung nach schon in den Kreis der Familienklöster zu reihen.

In diesem kurzen Überblick wurden nur die archäologischen, schriftlichen, auf Ortsnamen zurückgehenden oder sonstigen Angaben umrissen, auf die man sich bei einer späteren Zusammenfassung der Geschichte des Komitats Vas im 10.–12. Jahrhundert in erster Linie stützen kann. Diese Daten dokumentieren auch die gesellschaftliche Entwicklung der in diesem Gebiet lebenden einstigen Bevölkerung unterschiedlichen Ursprungs unter den Verhältnissen des immer mehr erstarkenden Feudalismus im árpádenzeitlichen Ungarn, das das gesamte Karpatenbecken umfaßte.

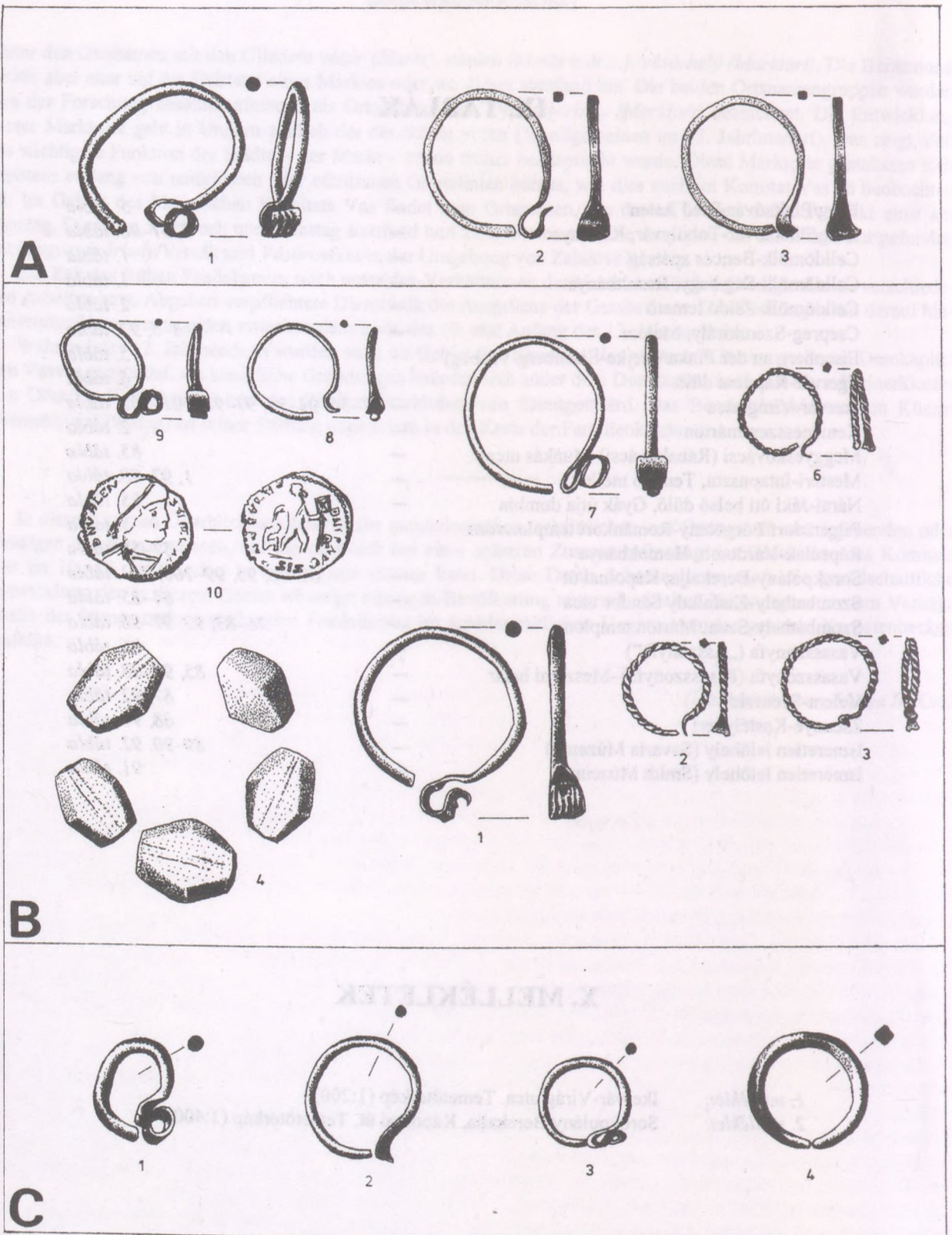
(Übersetzt von Zsuzsa B. Kiss)

IX. TÁBLÁK

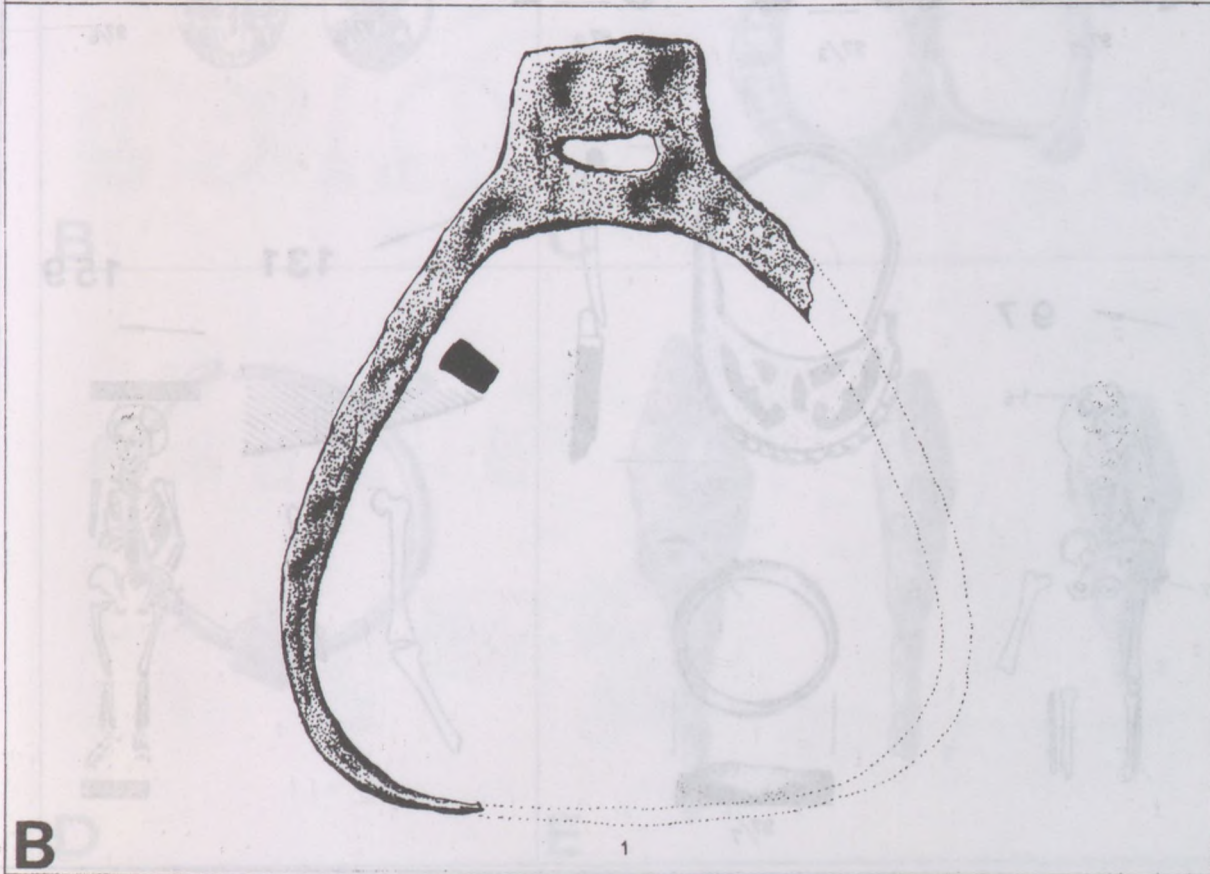
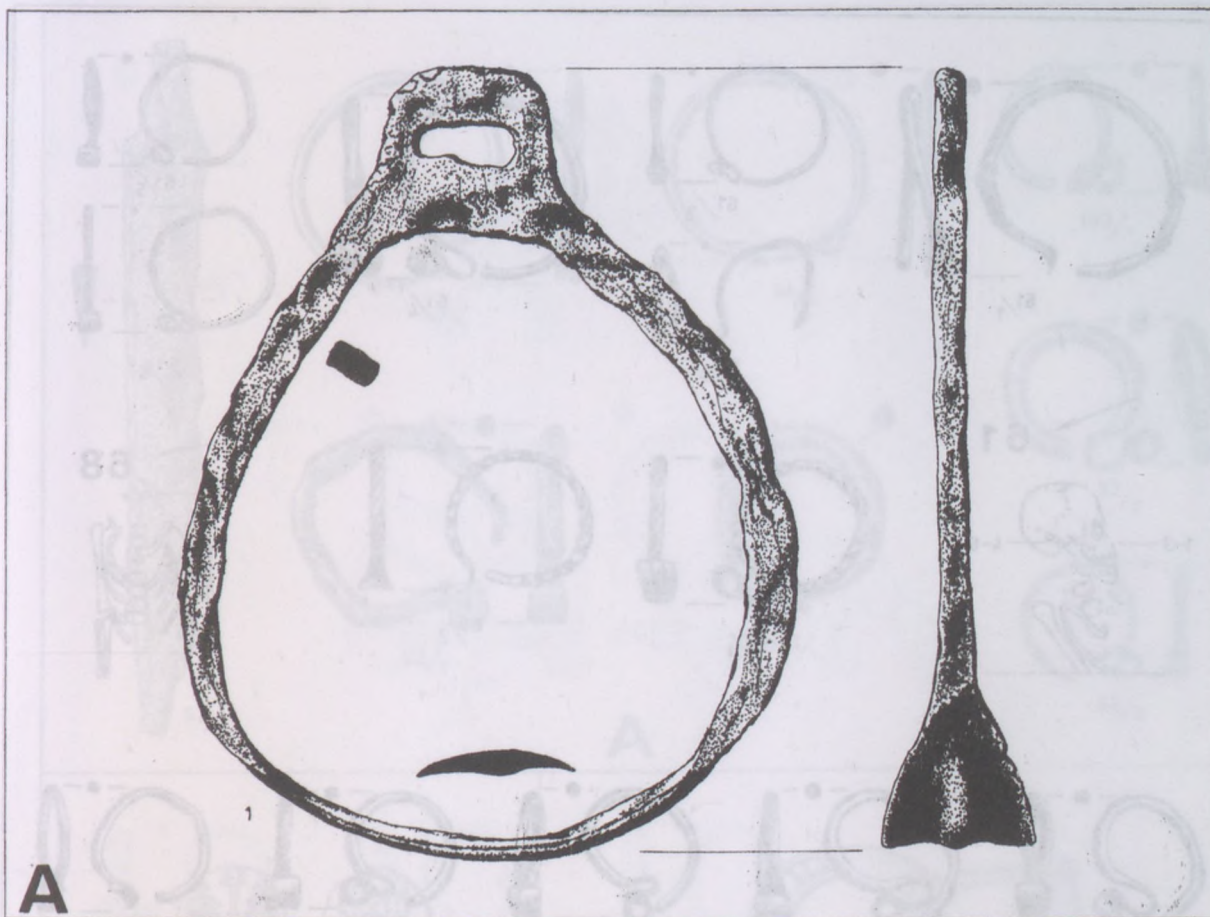
Burg/Pinkaóvár-Ried Asten	—	5. tábla
Burg/Pinkaóvár-Tobolyvár, Kőbánya	—	5, 97–98. tábla
Celldömölk-Bencés apátság	—	1. tábla
Celldömölk-Ság hegy, Bazaltbánya	—	1. tábla
Celldömölk-Zsidó temető	—	2. tábla
Csepreg-Szentkirály, Malom	—	3–5, 92. tábla
Eisenberg an der Pinka/Csejke-Eisenberg/Vashegy	—	5. tábla
Egervár-Kápolna dűlő	—	6. tábla
Ikervár-Virág utca	—	7–56, 93–94, 97–98, 101–102. tábla
Kemenesszentmárton	—	2. tábla
Meggyeskovácsi (Rábakovácsi)-Munkás utca	—	85. tábla
Mesteri-Intapuszta, Temető mellett	—	1, 97–98. tábla
Nárai-Jáki úti belső dűlő, Gyák útja dombja	—	85. tábla
Pilgersdorf/Pörgölény-Románkori templomrom	—	5. tábla
Répcelak-Várdomb, Homokbánya	—	57–58. tábla
Sorokpolány-Berekalja, Kápolnai út	—	59–76, 95, 99–100, 103. tábla
Szombathely-Kisfaludy Sándor utca	—	84–85. tábla
Szombathely-Szent Márton templom	—	76–83, 92, 97–98. tábla
Vasasszonyfa („Asszonyfa”)	—	86. tábla
Vasasszonyfa (Kisasszonyfa)–Meszleni határ	—	85, 97–98. tábla
Velem-Szentvid	—	87, 92. tábla
Zsennye-Kastélykert	—	88, 96. tábla
Ismeretlen lelőhely (Savaria Múzeum)	—	89–90, 92. tábla
Ismeretlen lelőhely (Smidt Múzeum)	—	91. tábla

X. MELLÉKLETEK

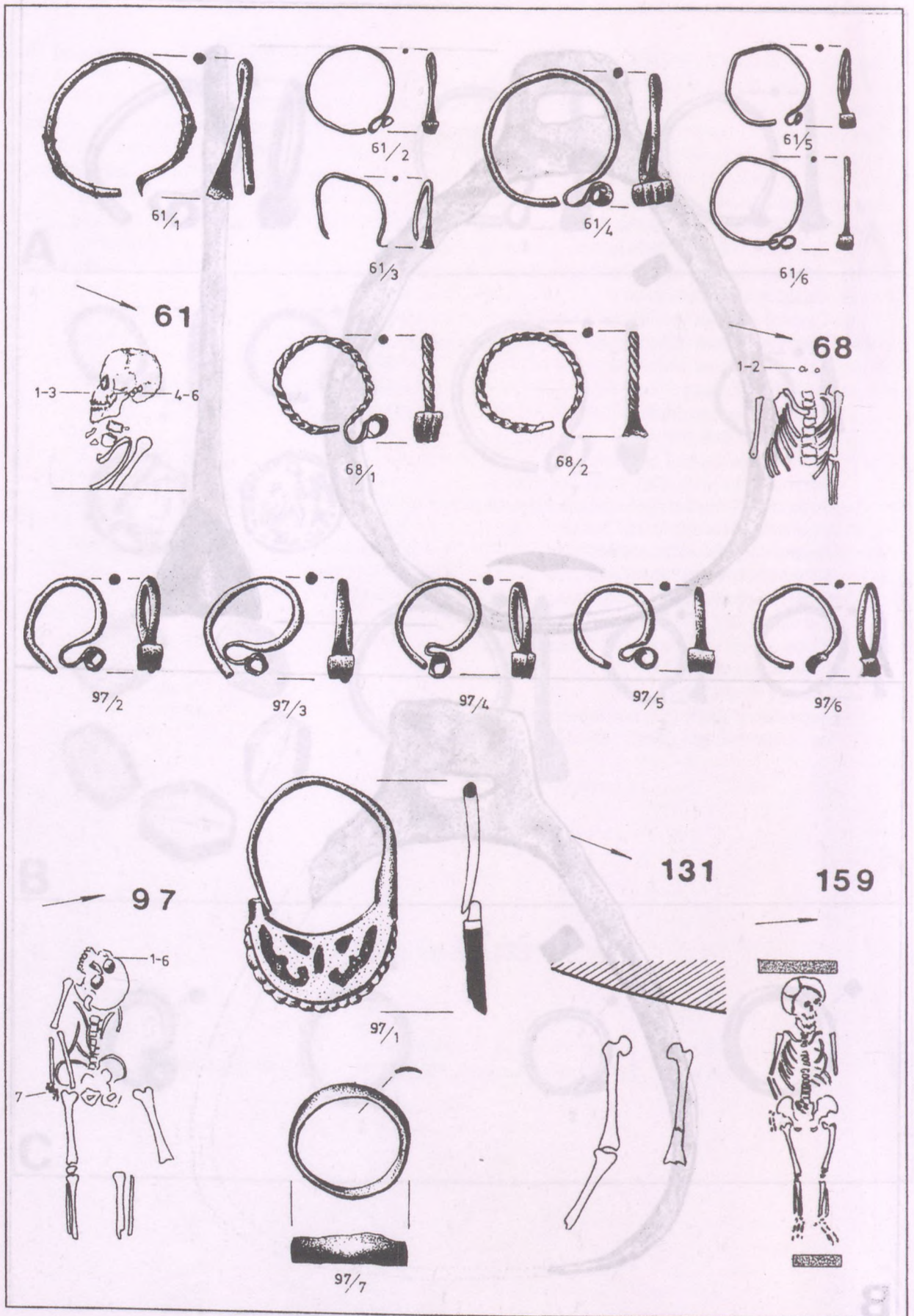
1. melléklet: Ikervár-Virág utca. Temetőterkép (1:200)
 2. melléklet: Sorokpolány-Berekalja, Kápolnai út. Temetőterkép (1:400)

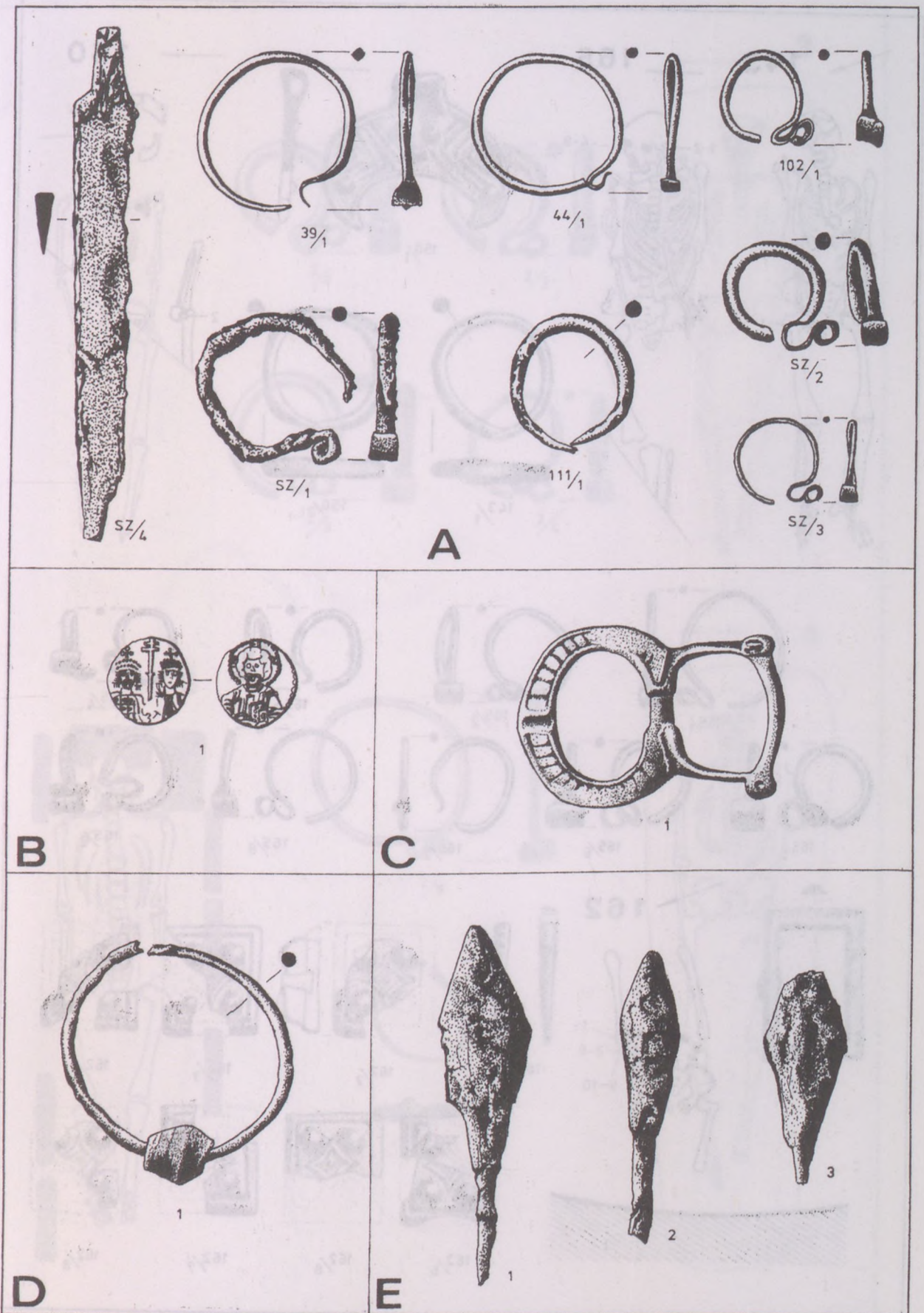
1. tábla: A: Celdömölk-Bencés apátság; B: Mestéri-Intapuszta, Temető mellett; C: Celdömölk-Ság hegy

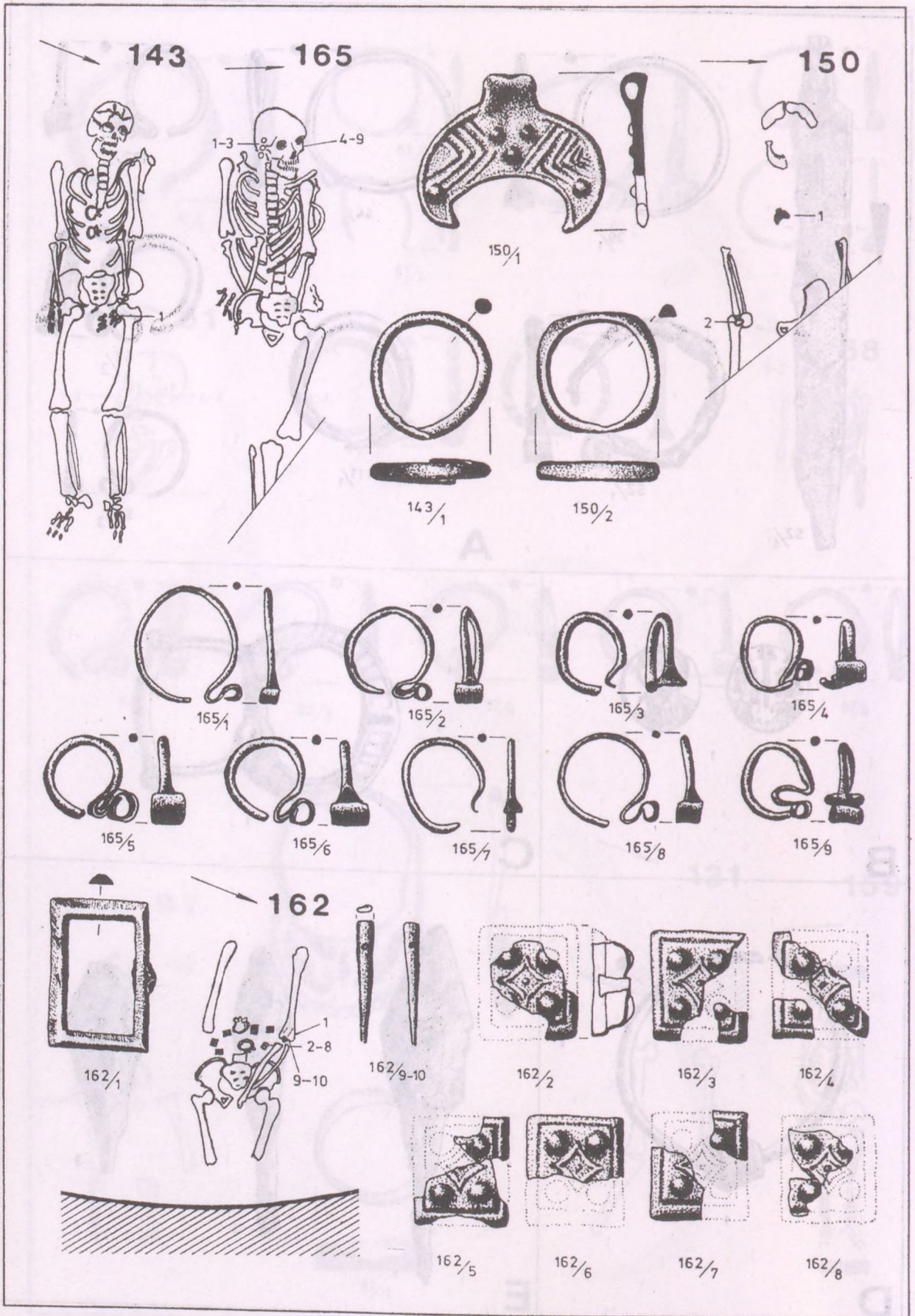
2. tábla: A: Celldömölk-Zsidótemető; B: Kemenesszentmárton

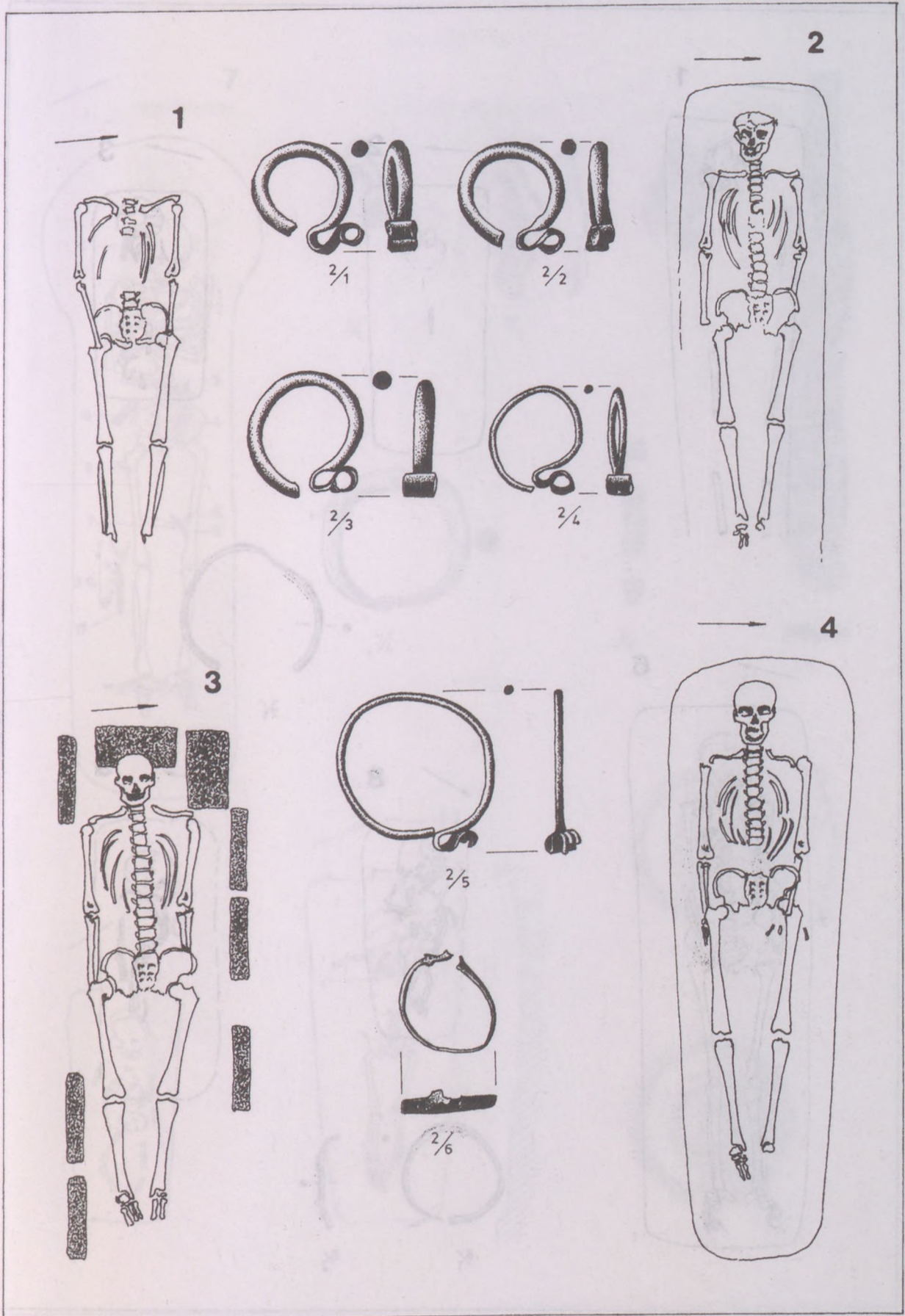
3. tábla: Csepreg-Szentkirály, Malom 61., 68., 119., 131., 159. sír

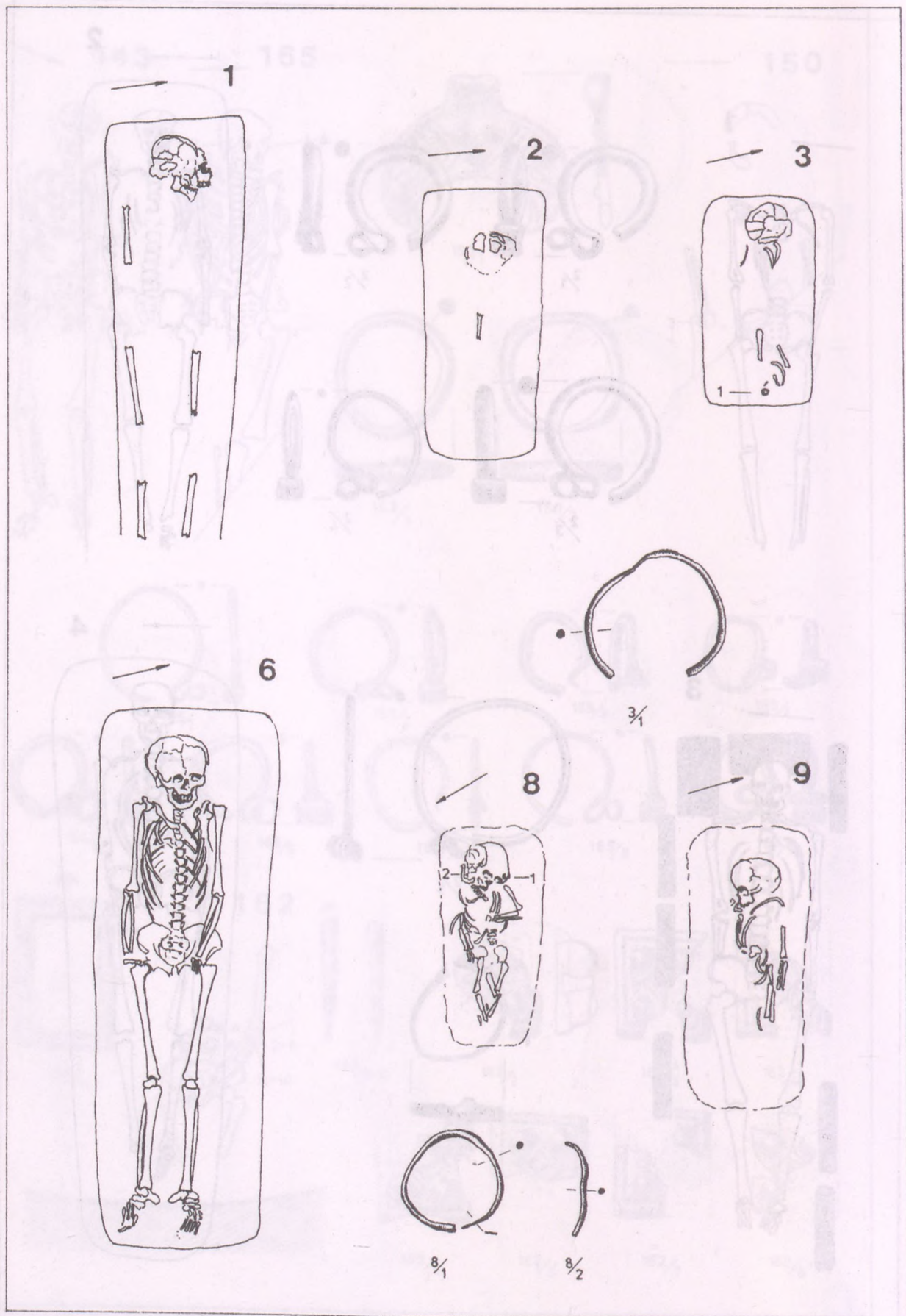
5. tábla: A: Csepreg-Szentkirály, Malom 39., 44., 102., 111. sír és szórvány;
 B: Burg/Pinkaóvár-Tobolyvár, Kőbánya; C: Eisenberg an der Pinka/Csejke-Eisenberg/Vashegy;
 D: Pilgersdorf/Pörgölny-Románkori templomrom; E: Burg/Pinkaóvár-Ried Asten

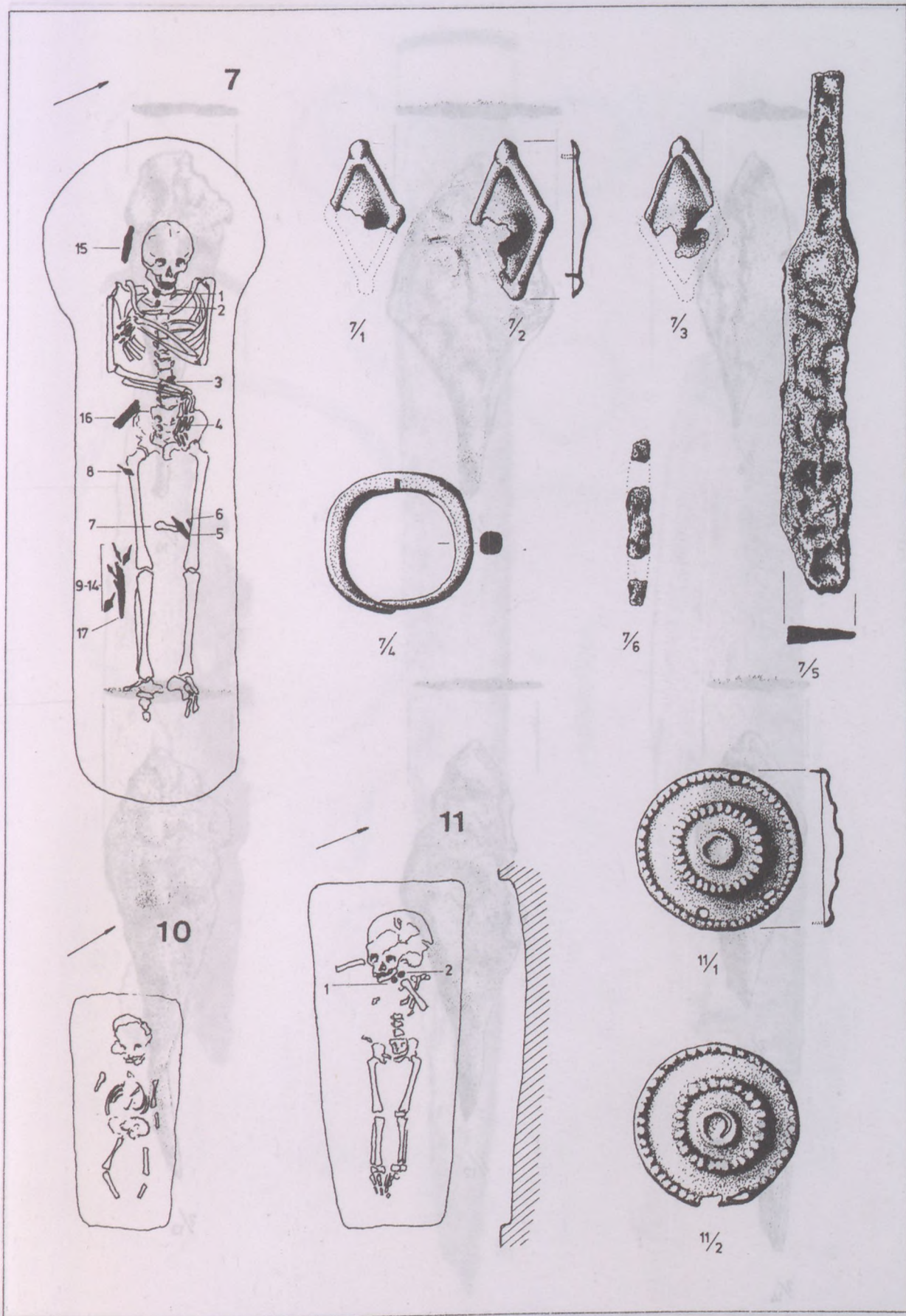
4. tábla: Csepreg-Szentkirály, Malom 143., 150., 162., 165. sír

6. tábla: Egervár-Kápolna dűlő 1-4. sír

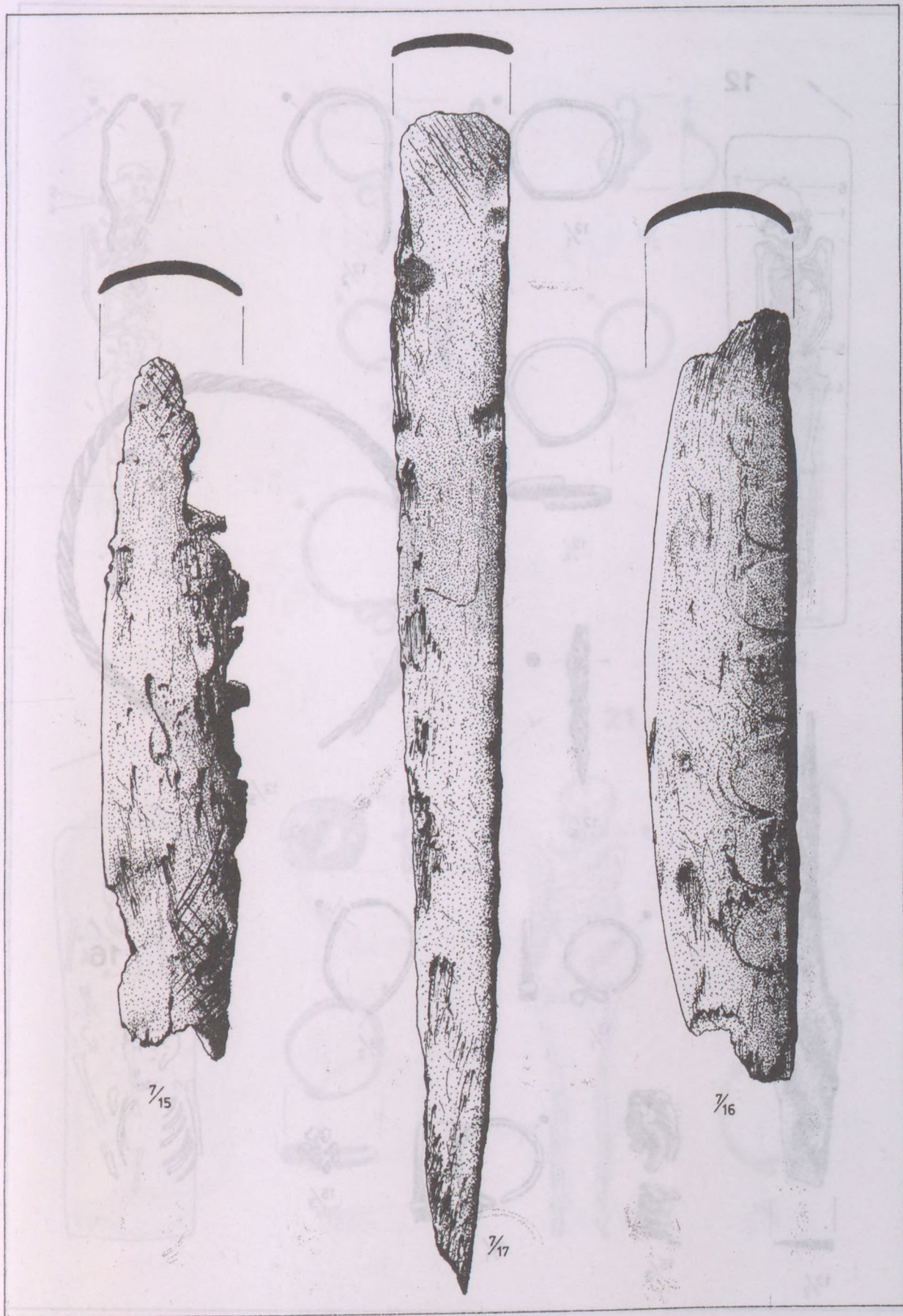
7. tábla: Ikervár-Virág utca 1-9. sír

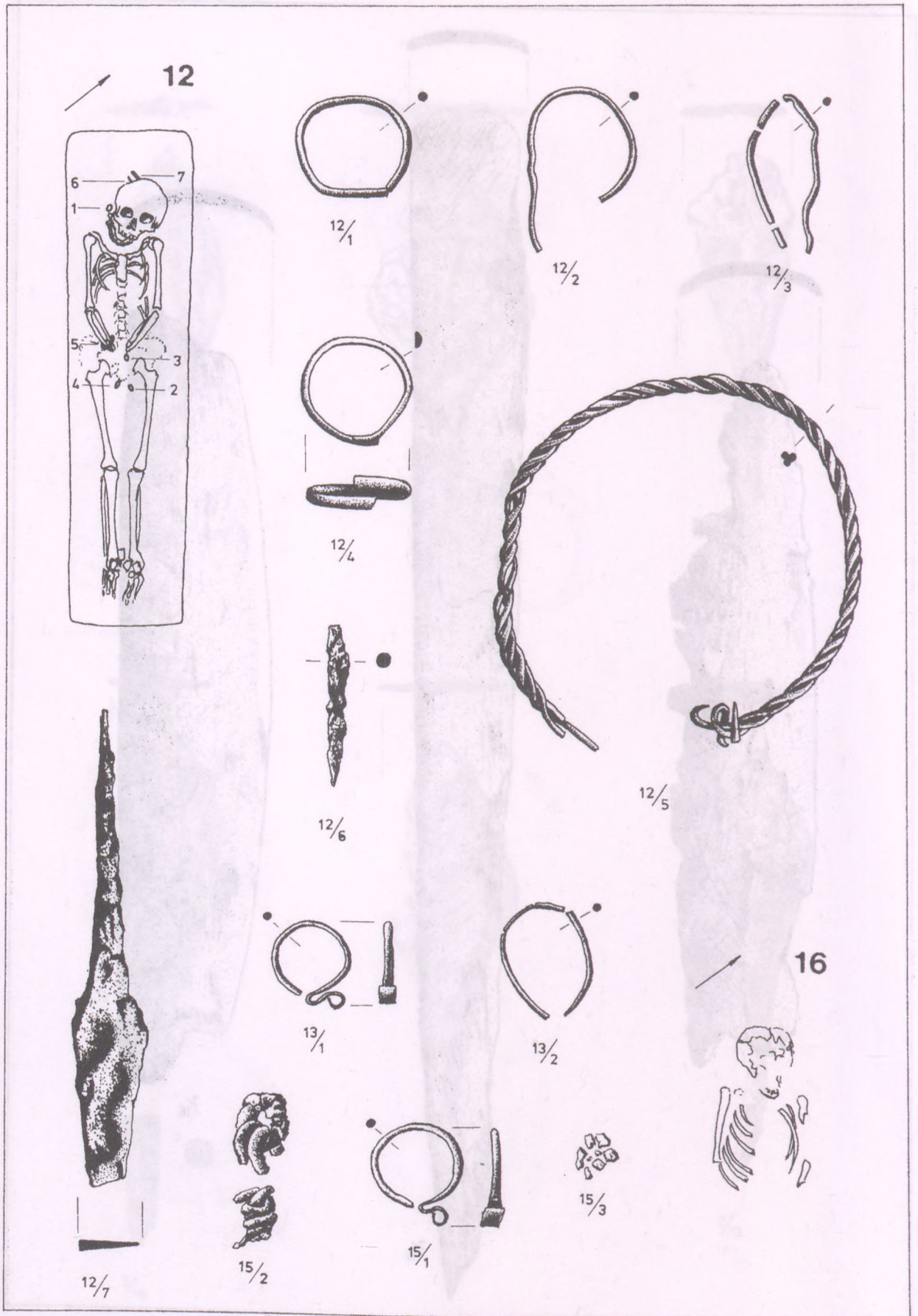
8. tábla: Ikervár-Virág útca 7-11. sír

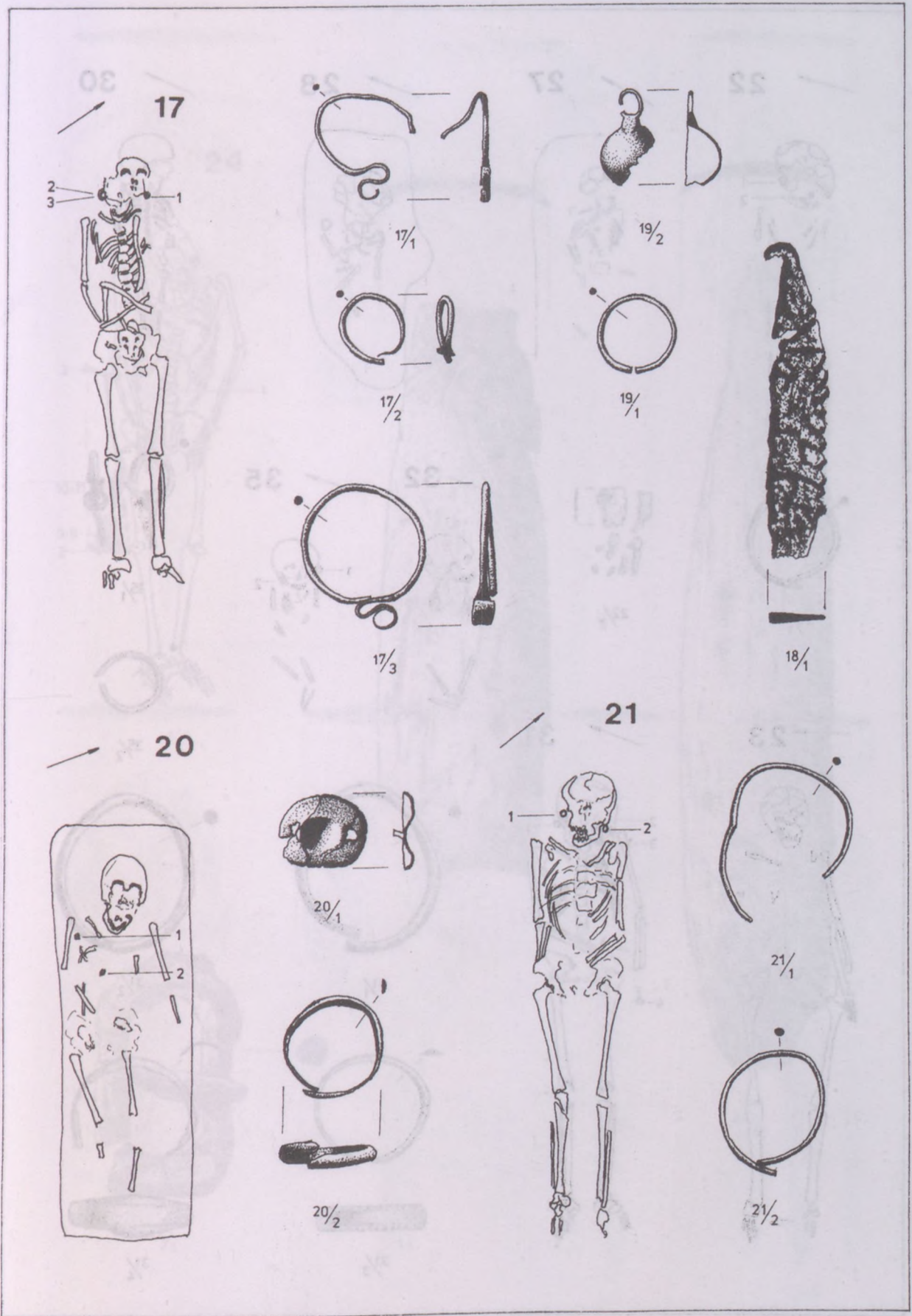
9. tábla: Ikervár-Virág utca 7. sír

10. tábla: Ikervár-Virág utca 7. sír

11. tábla: Ikervár-Virág utca 12-16. sír

12. tábla: Ikervár-Virág utca 17-21. sír

22

27

28

30

22/1

22/2

32

35

35/1

23

31

31/1

31/2

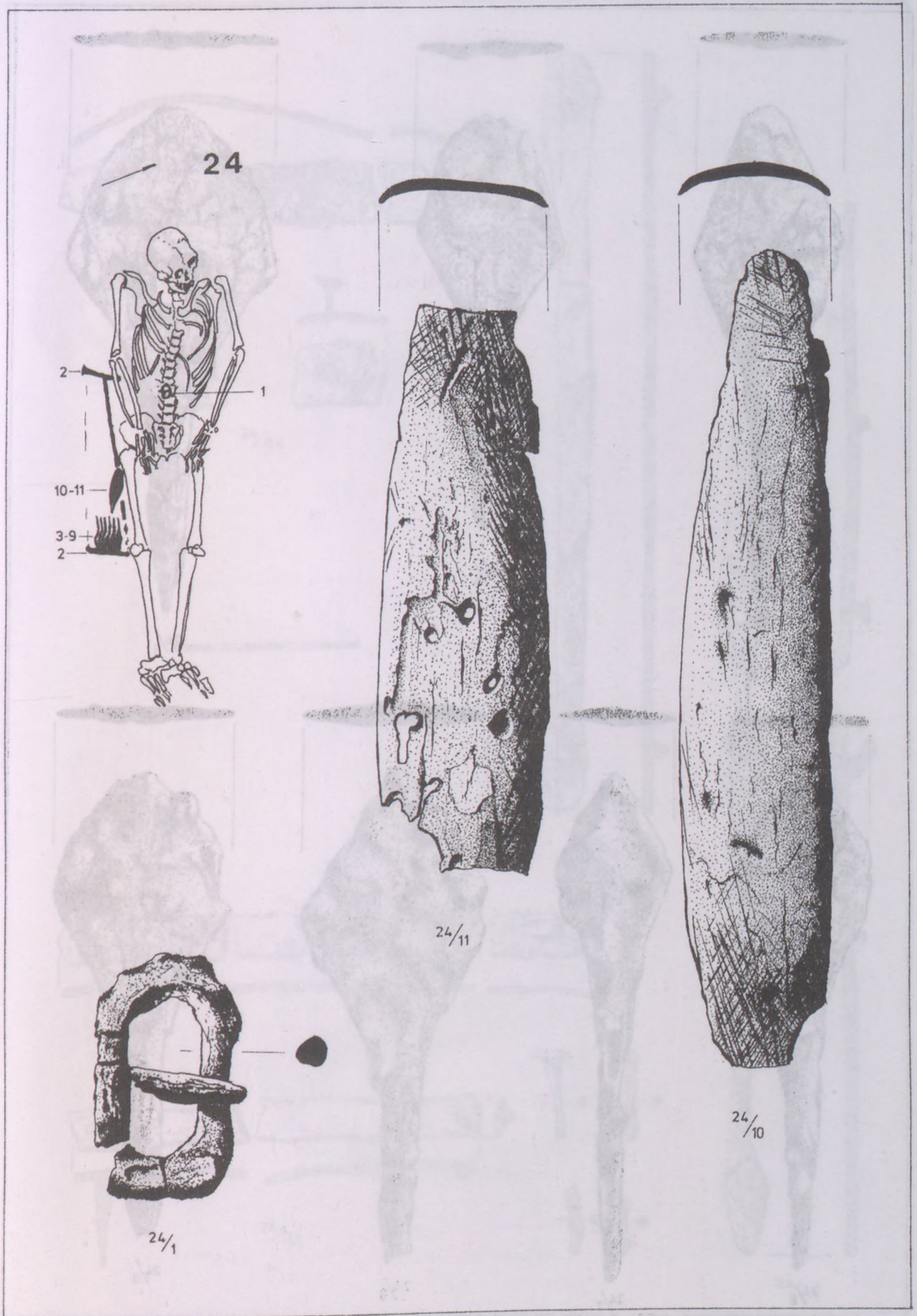

31/3

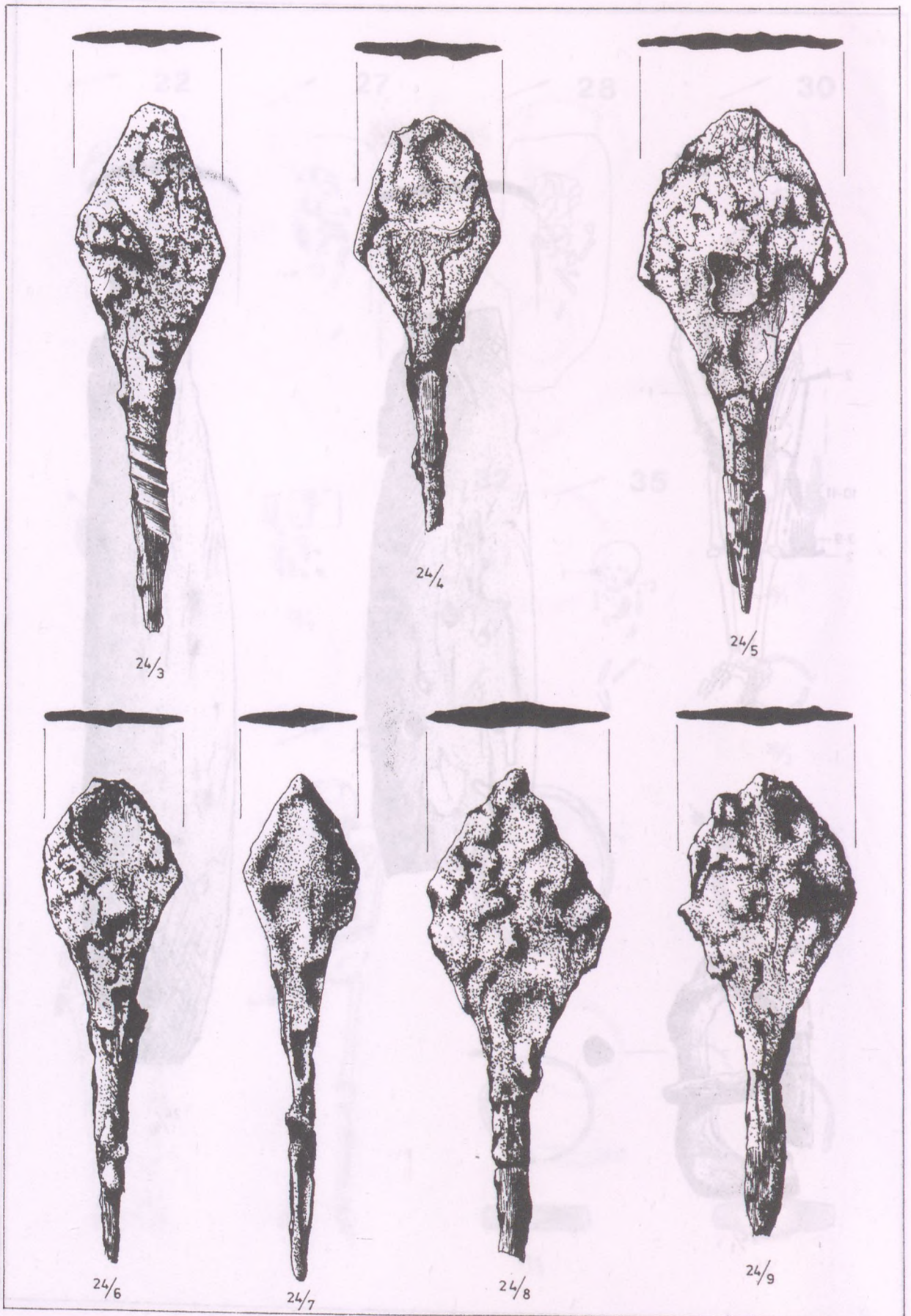

31/4

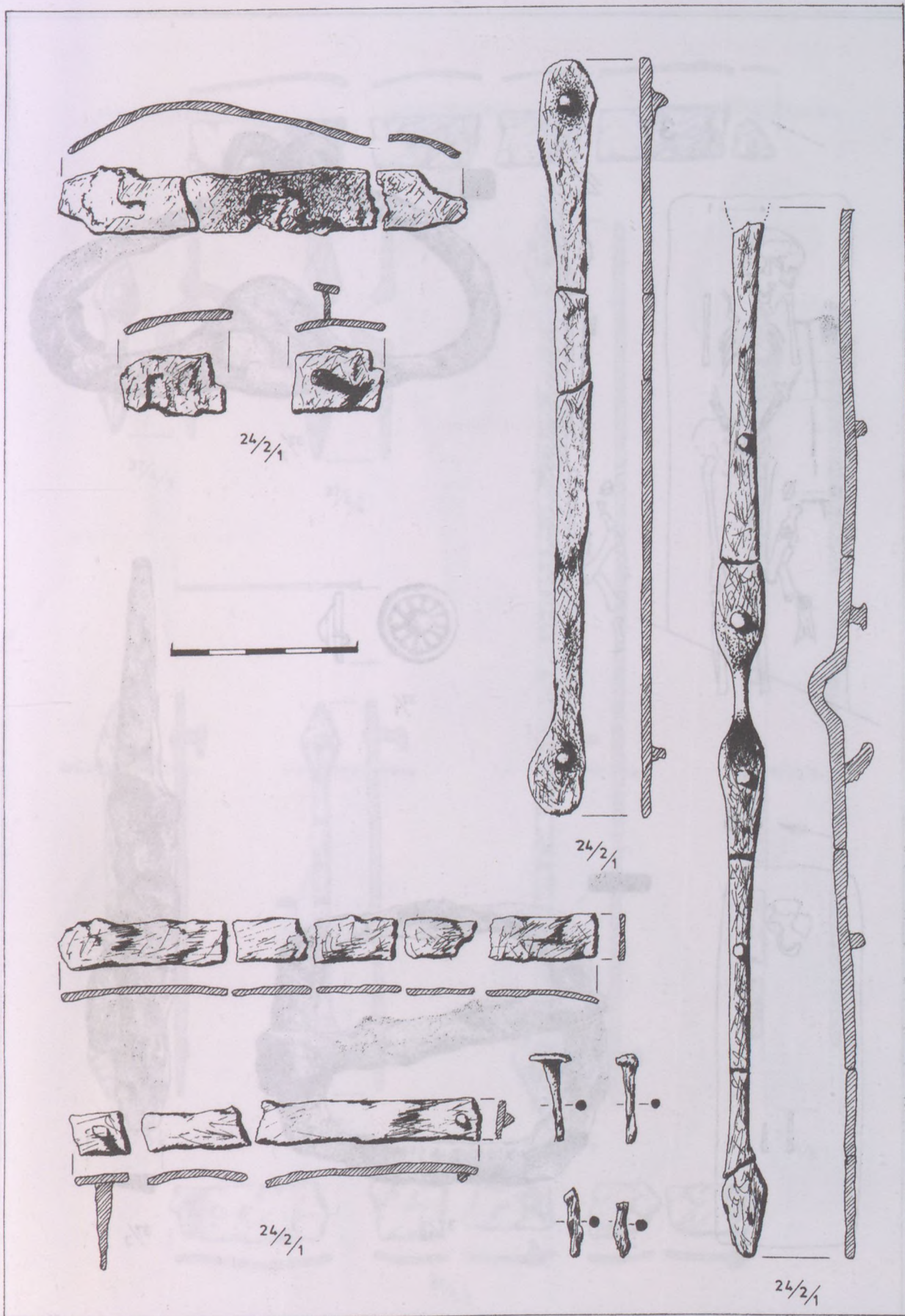
13. tábla: Ikervár-Virág utca 22-35. sír

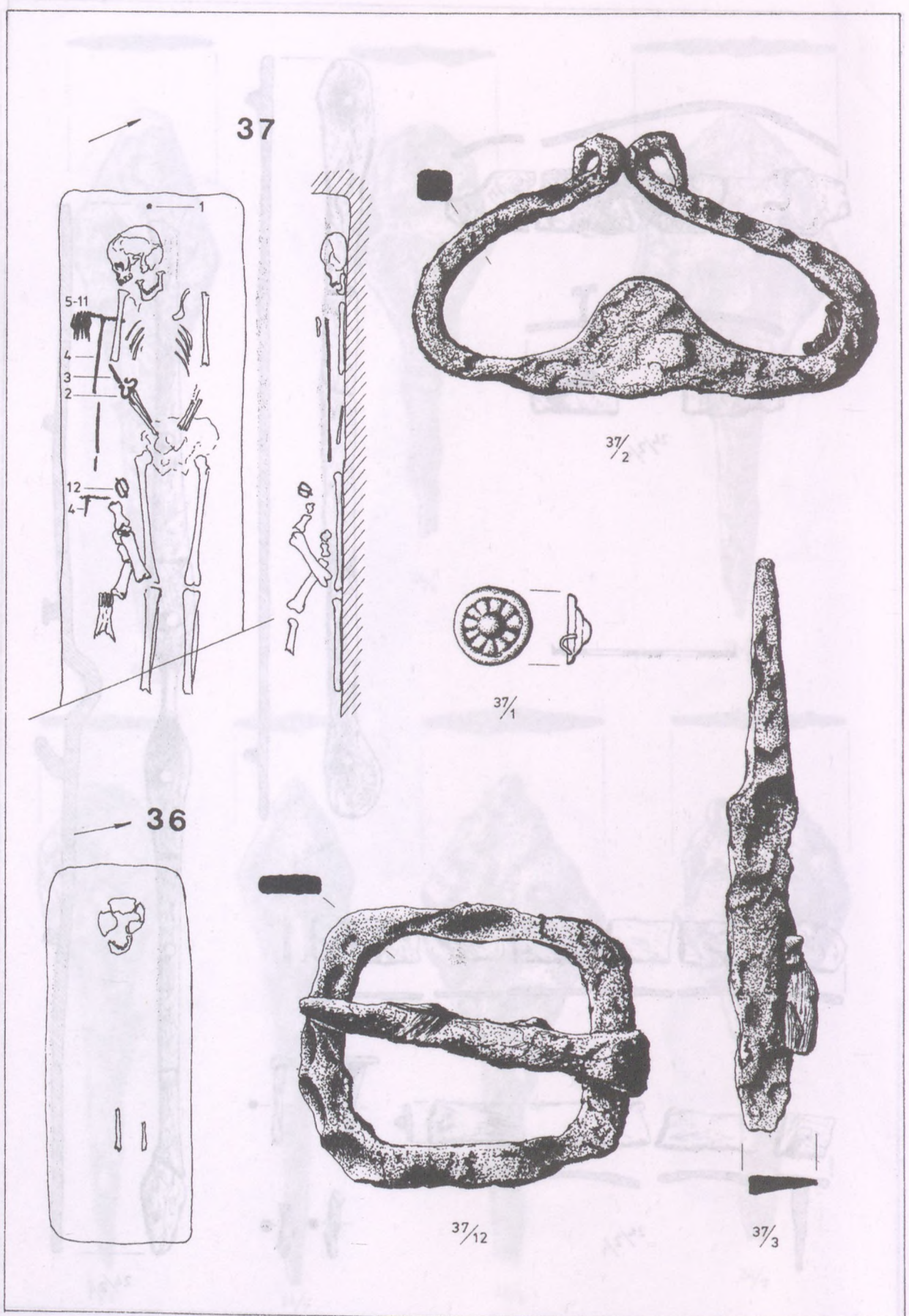
14. tábla: Ikervár-Virág utca 24. sír

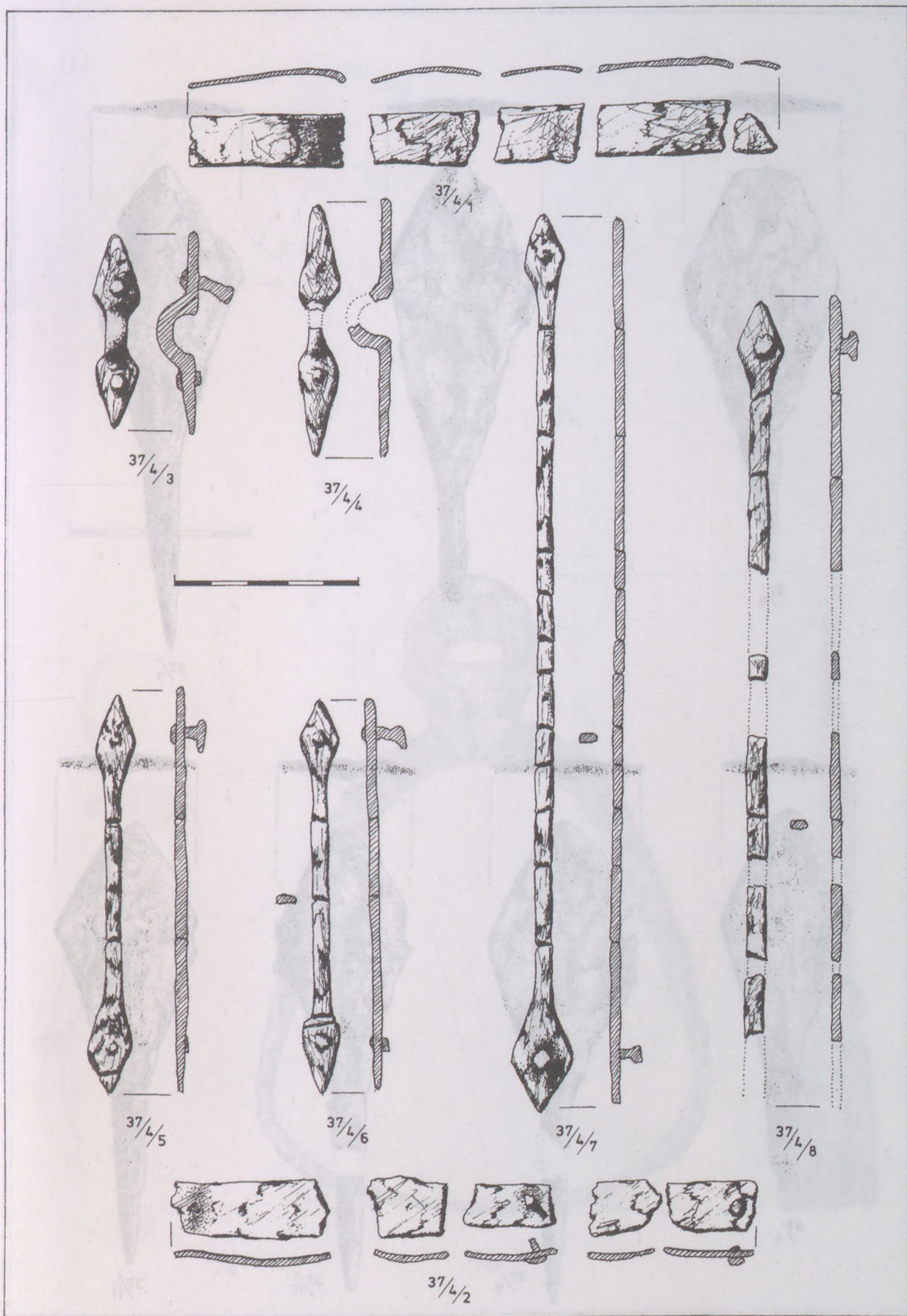
15. tábla: Ikervár-Virág utca 24. sír

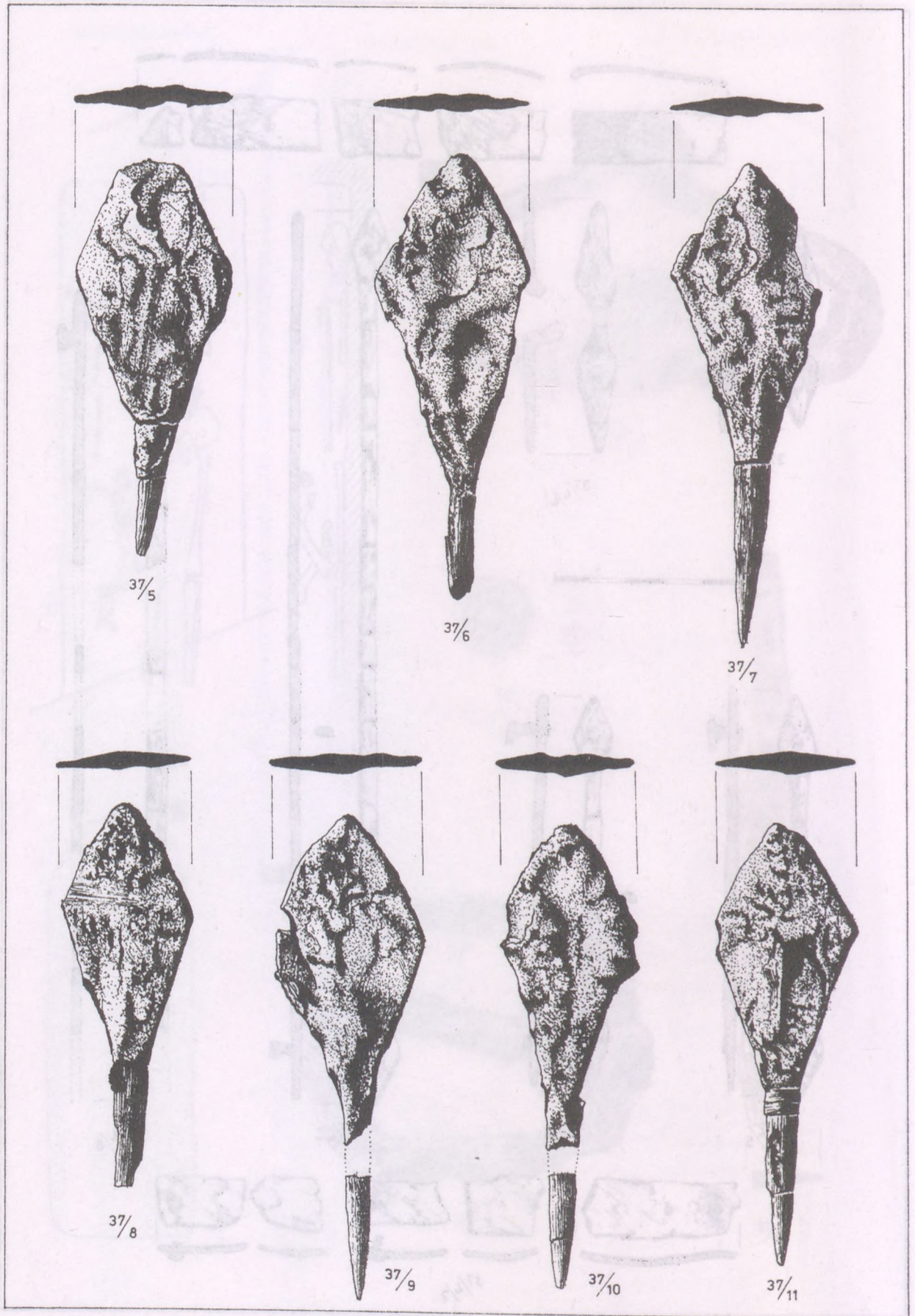
16. tábla: Ikervár-Virág utca 24. sír

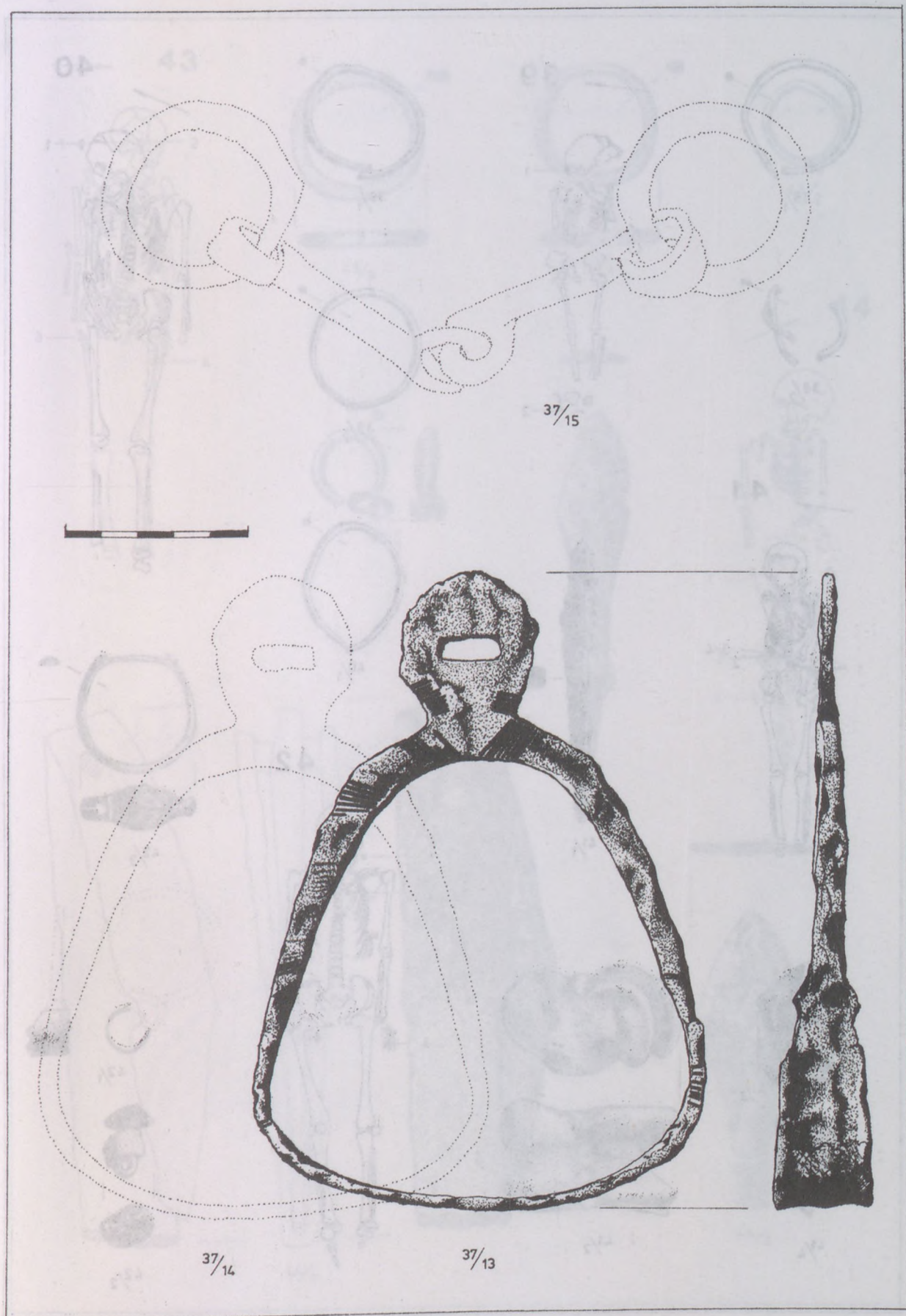
17. tábla: Ikervár-Virág utca 37. sír

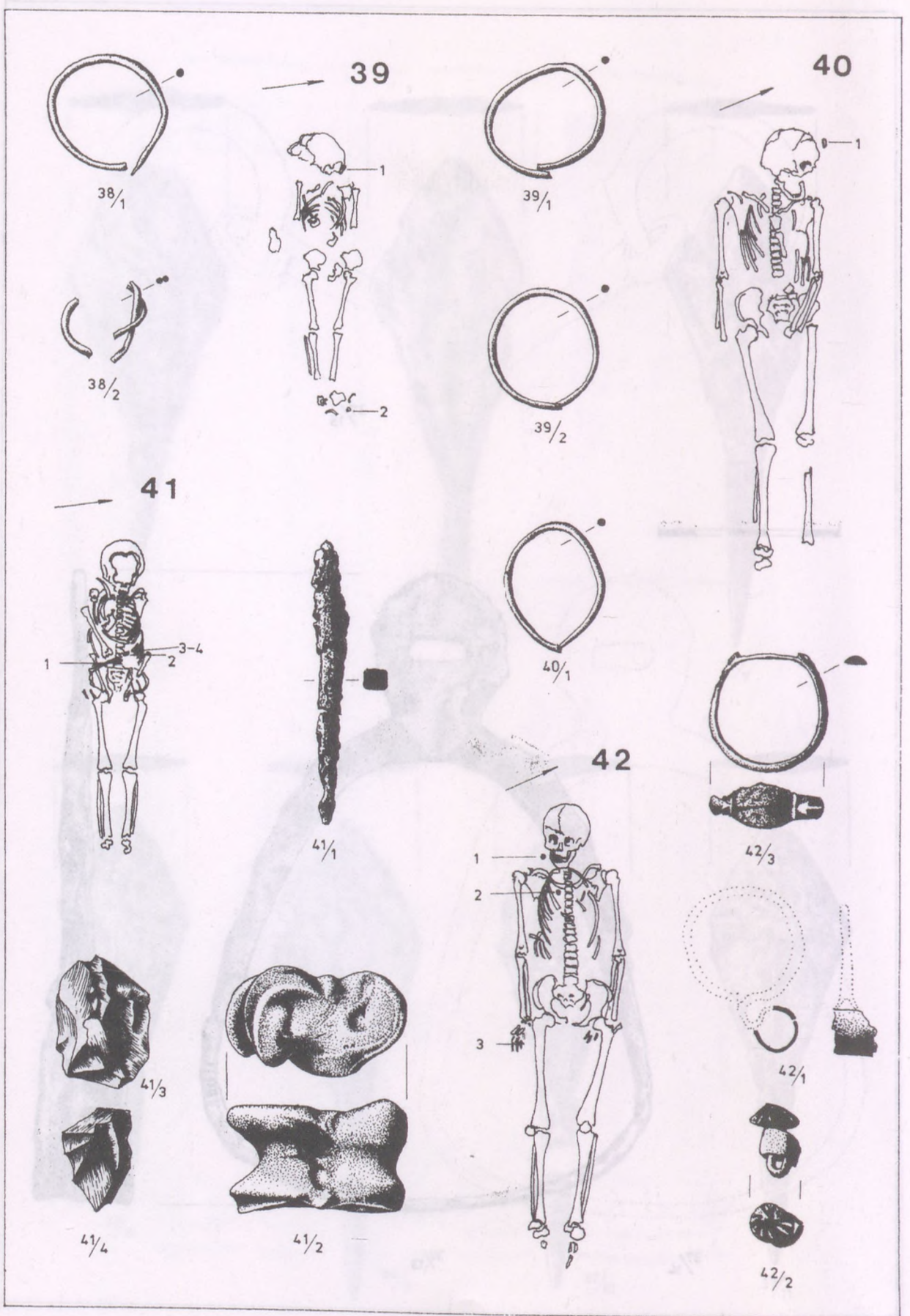
18. tábla: Ikervár-Virág utca 37. sír

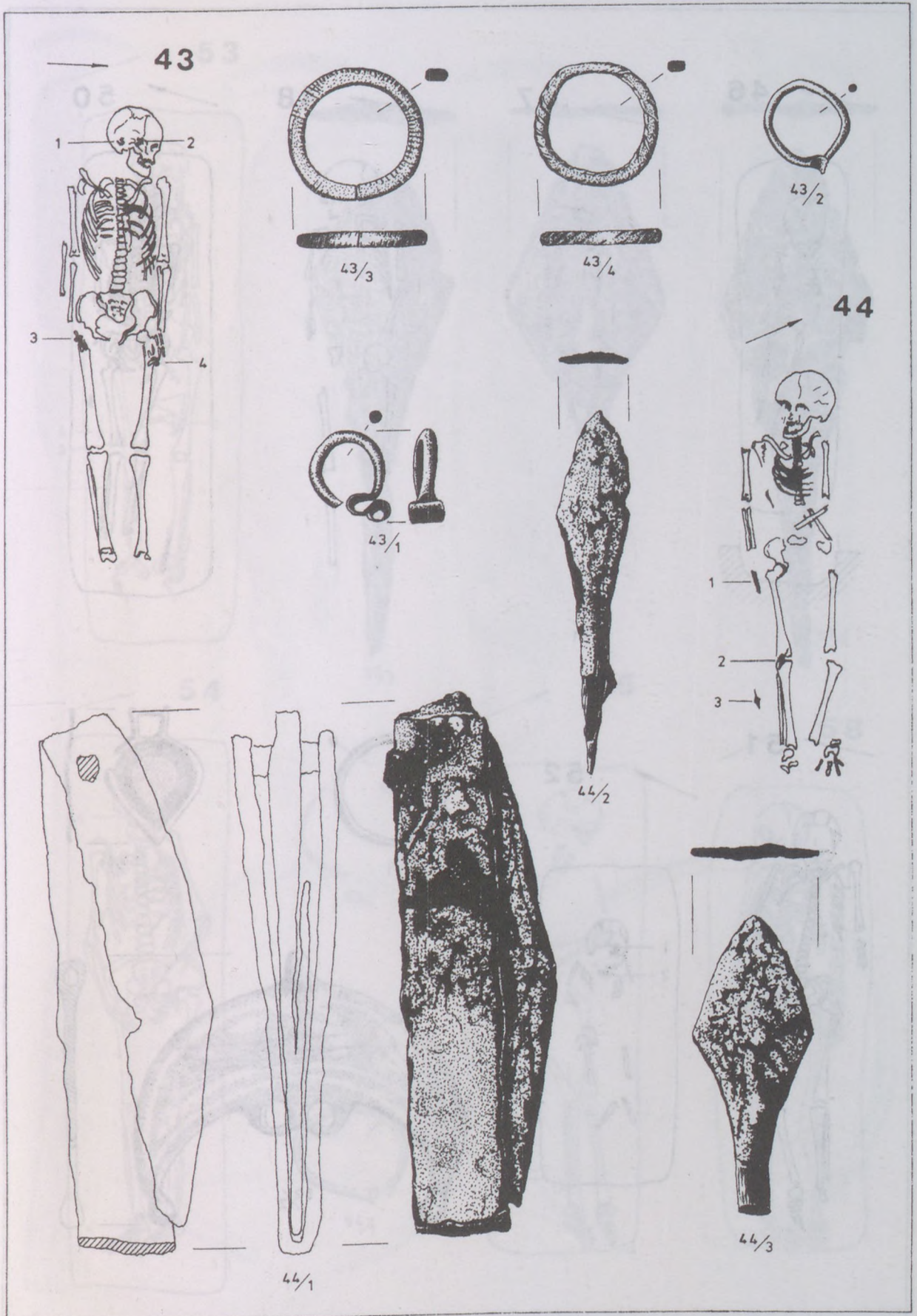
19. tábla: Ikervár-Virág utca 37. sír

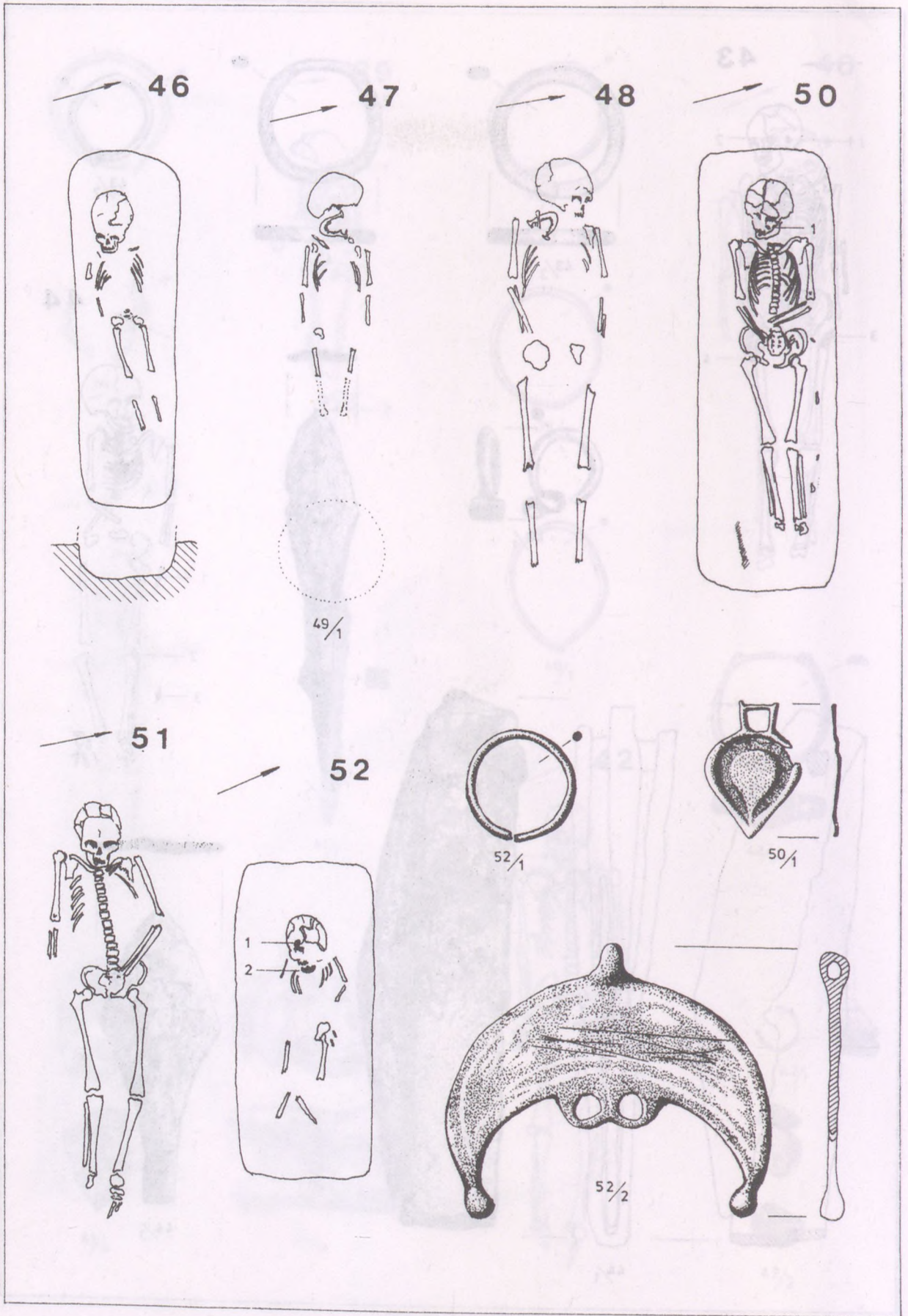
20. tábla: Ikervár-Virág utca 37. sír

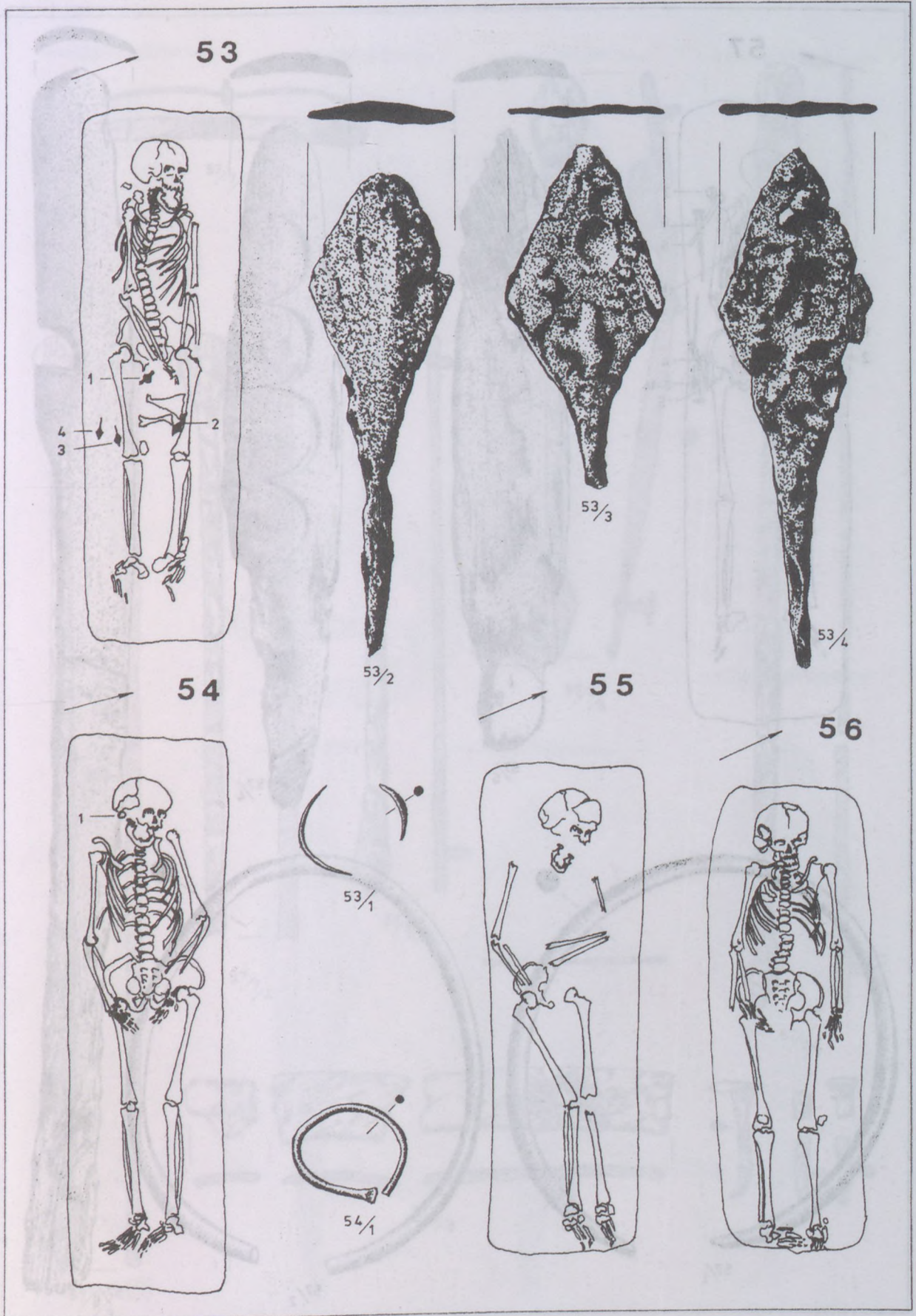
21. tábla: Ikervár-Virág utca 38-42. sír

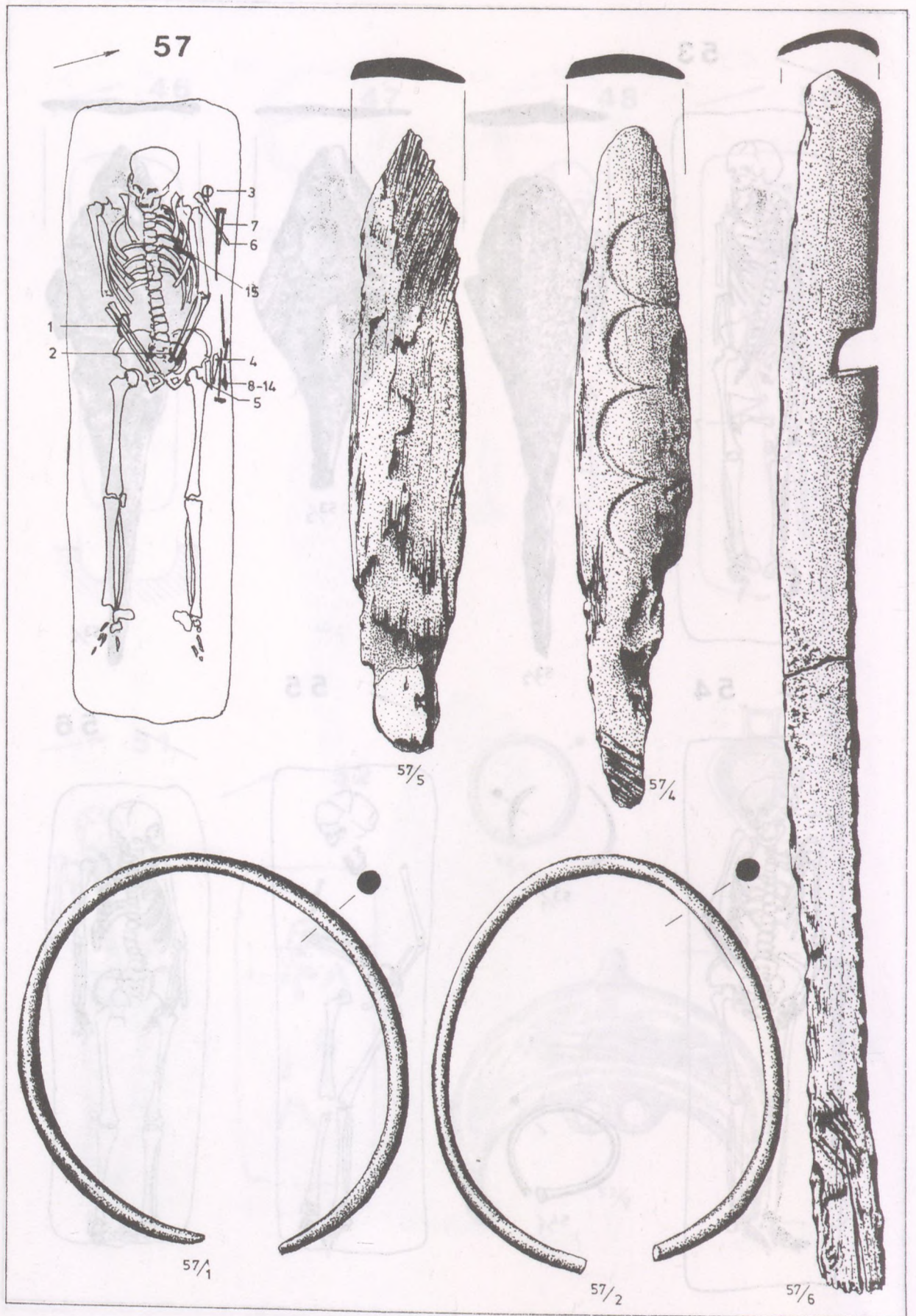
22. tábla: Ikervár-Virág utca 43-44. sír

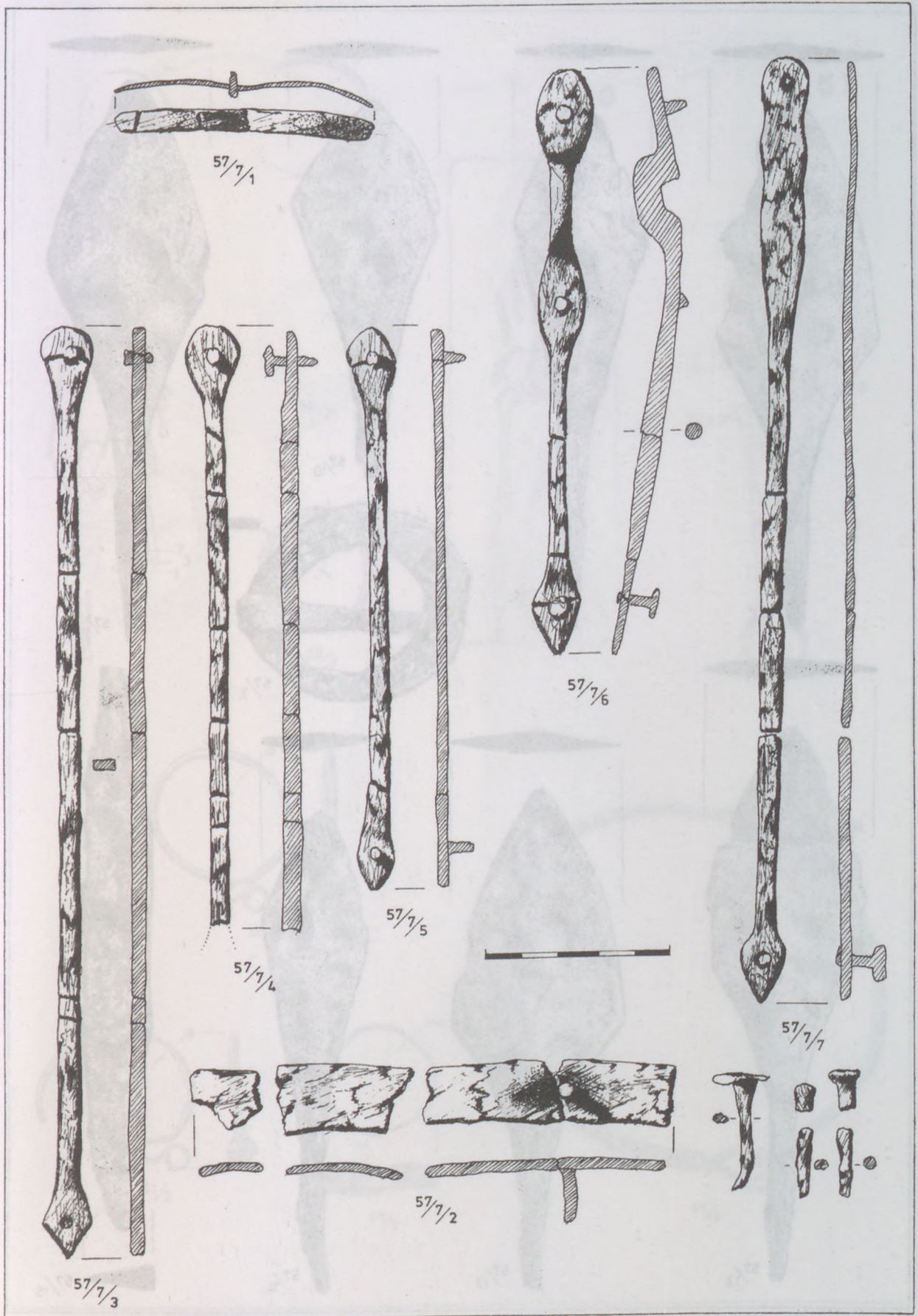
23. tábla: Ikervár-Virág utca 46–52. sír

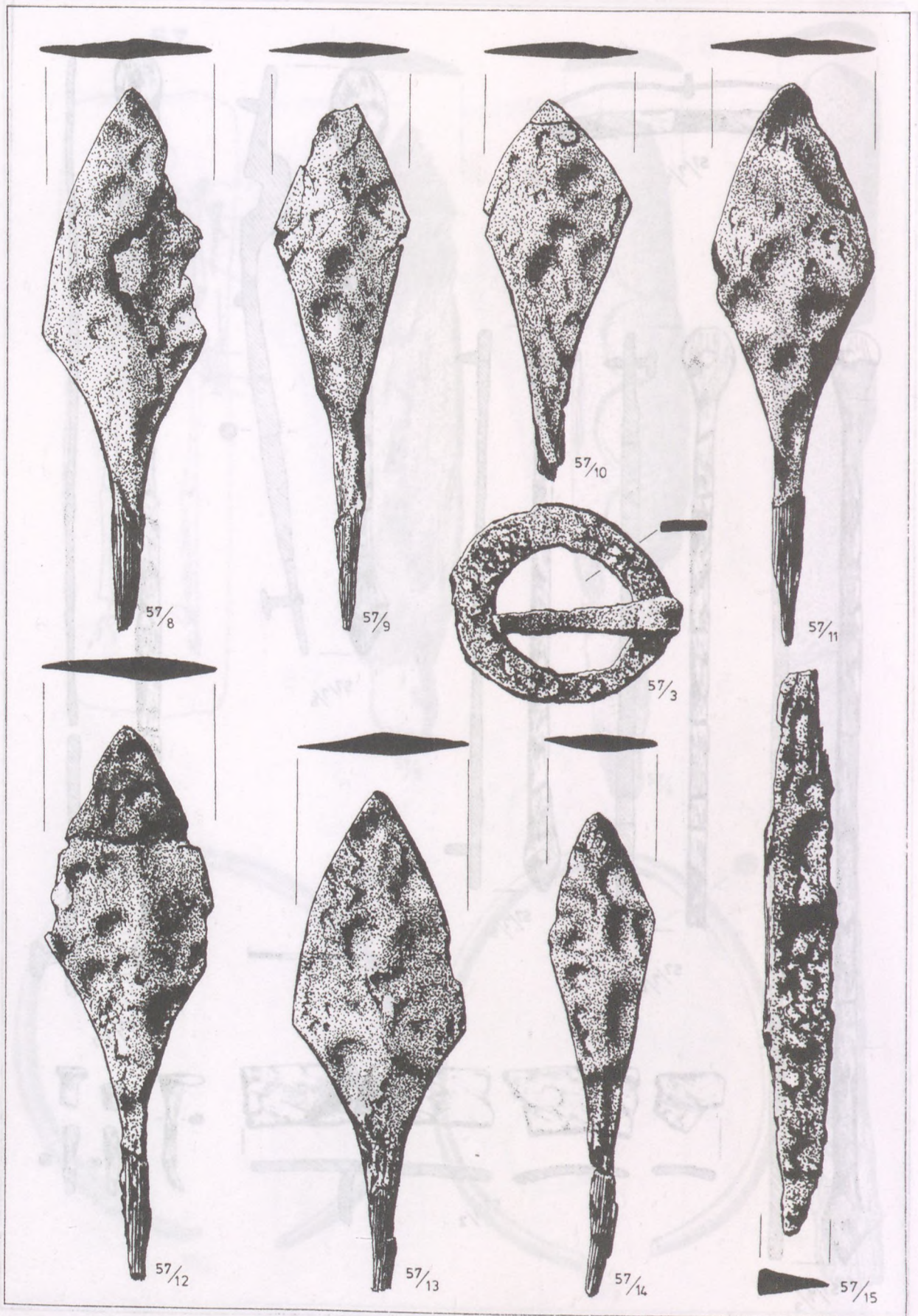
24. tábla: Ikervár-Virág utca 53–56. sír

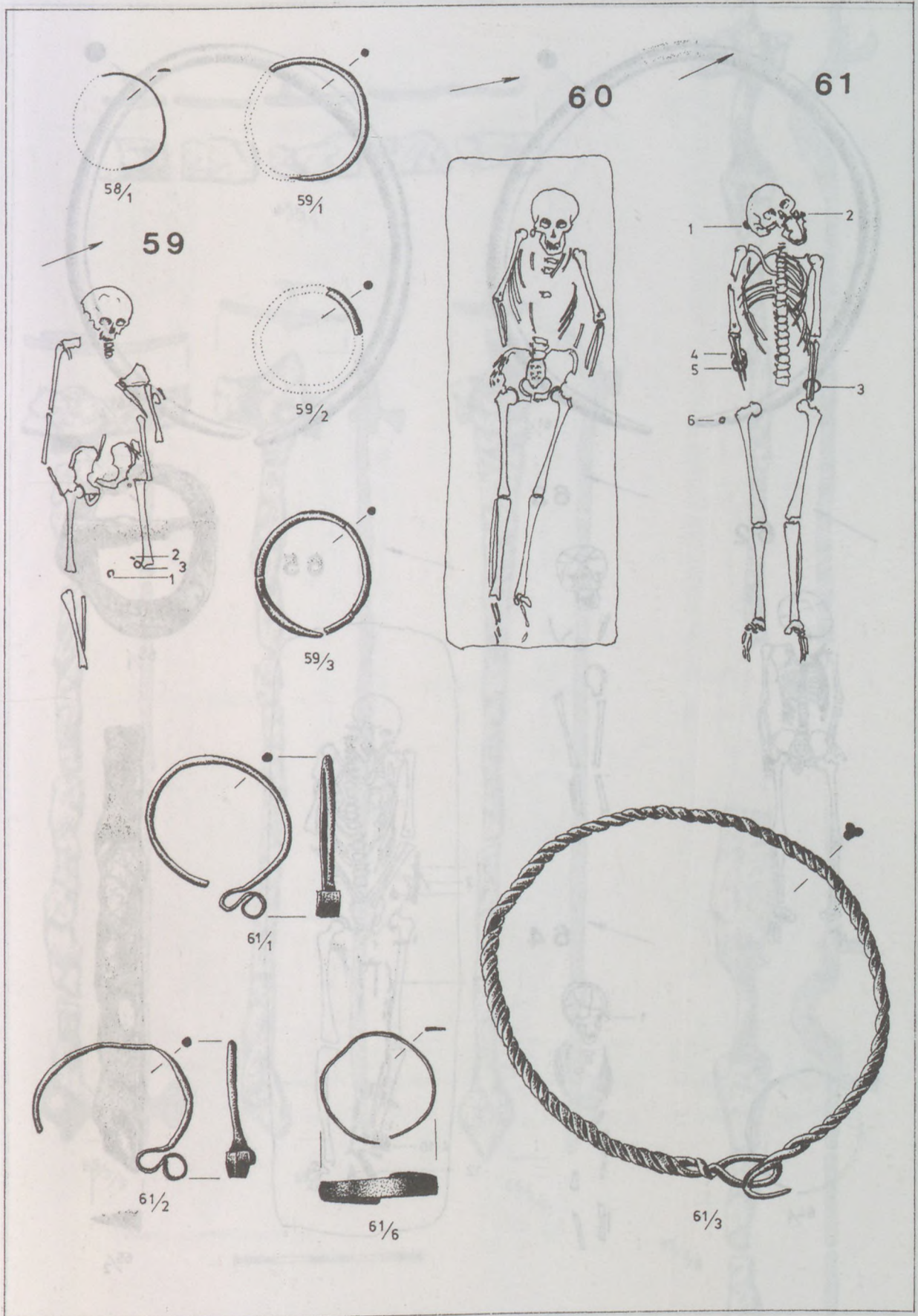
25. tábla: Ikervár-Virág utca 57. sír

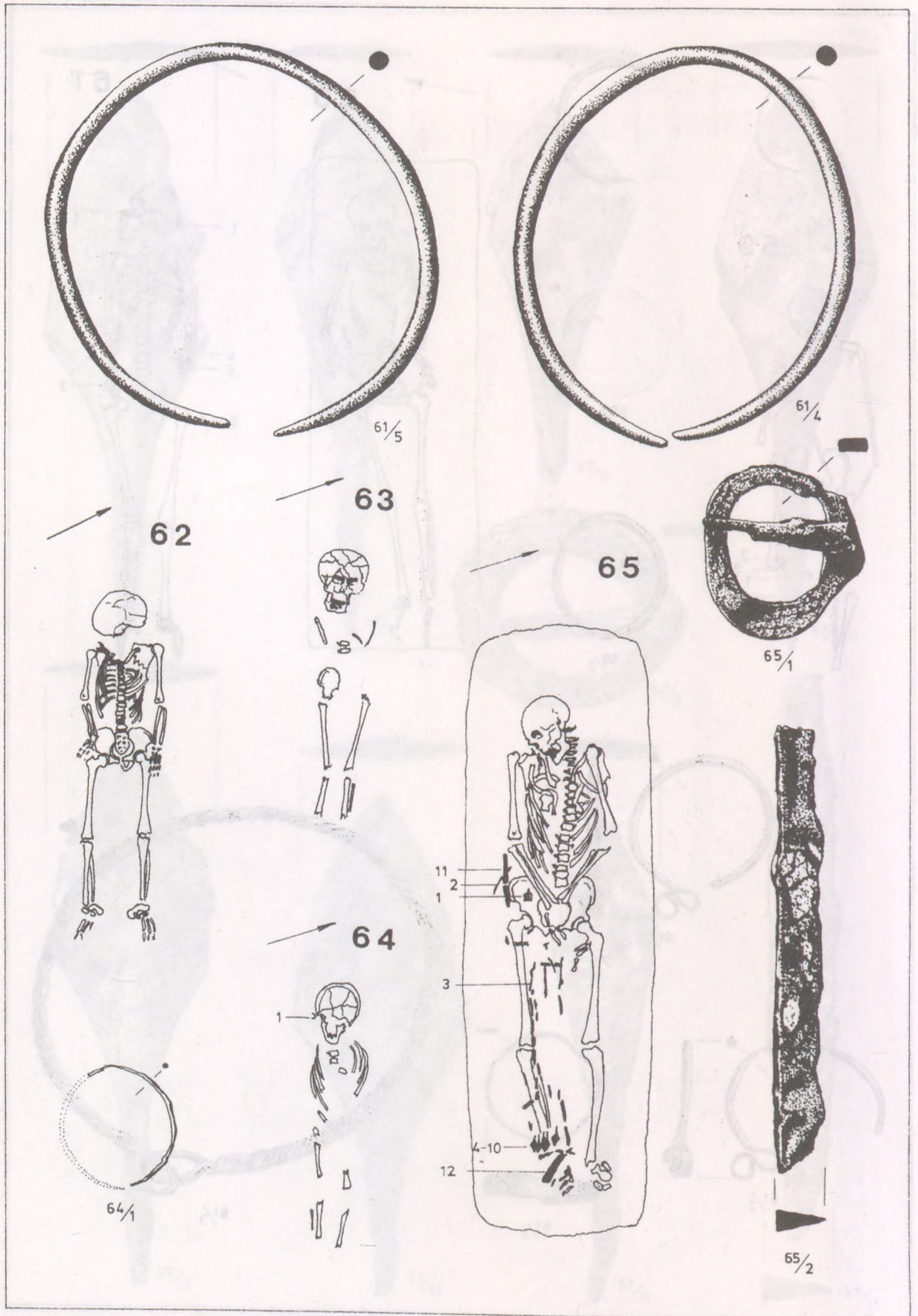
26. tábla: Ikervár-Virág utca 57. sír

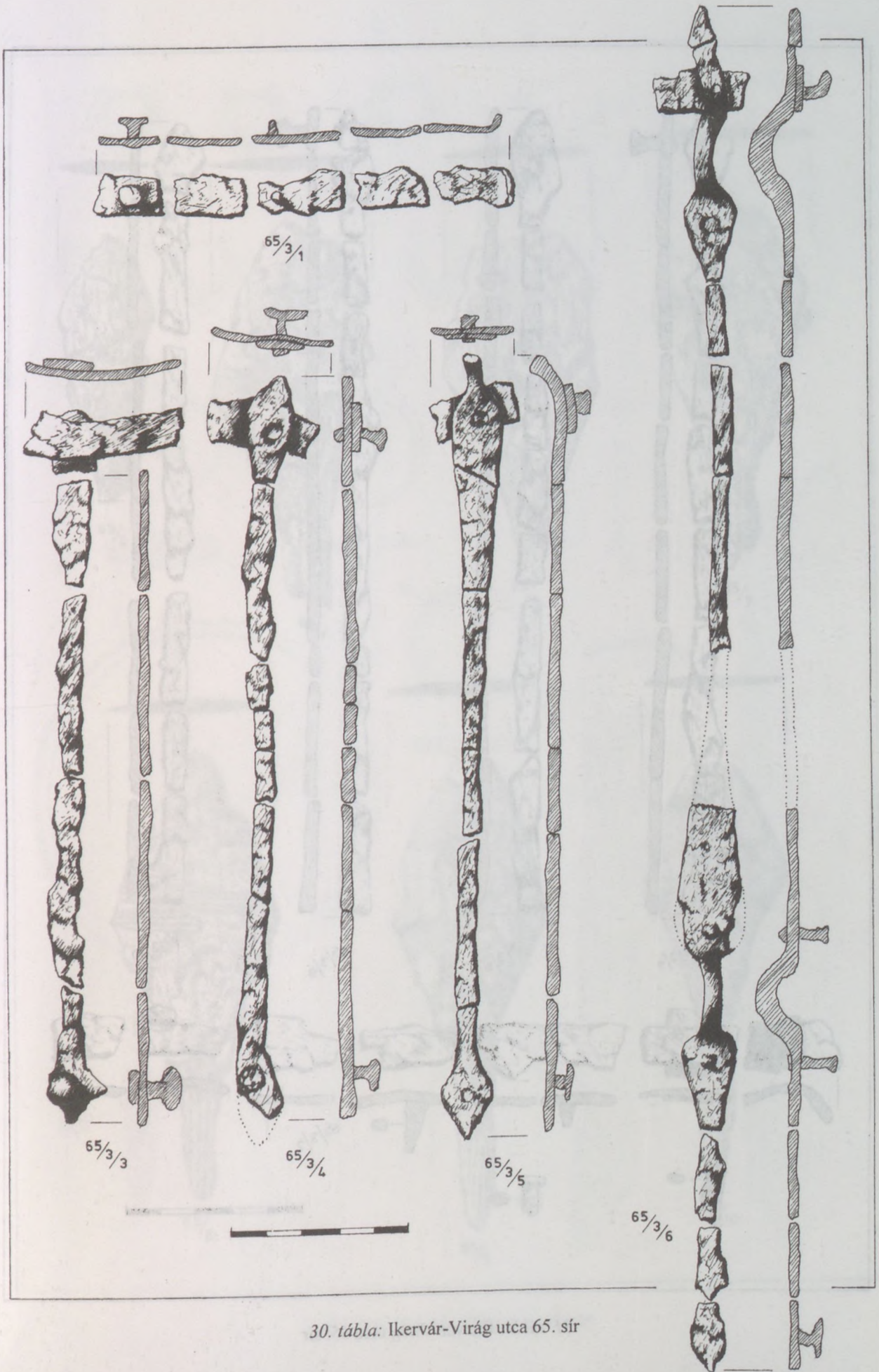
27. tábla: Ikervár-Virág utca 57. sír

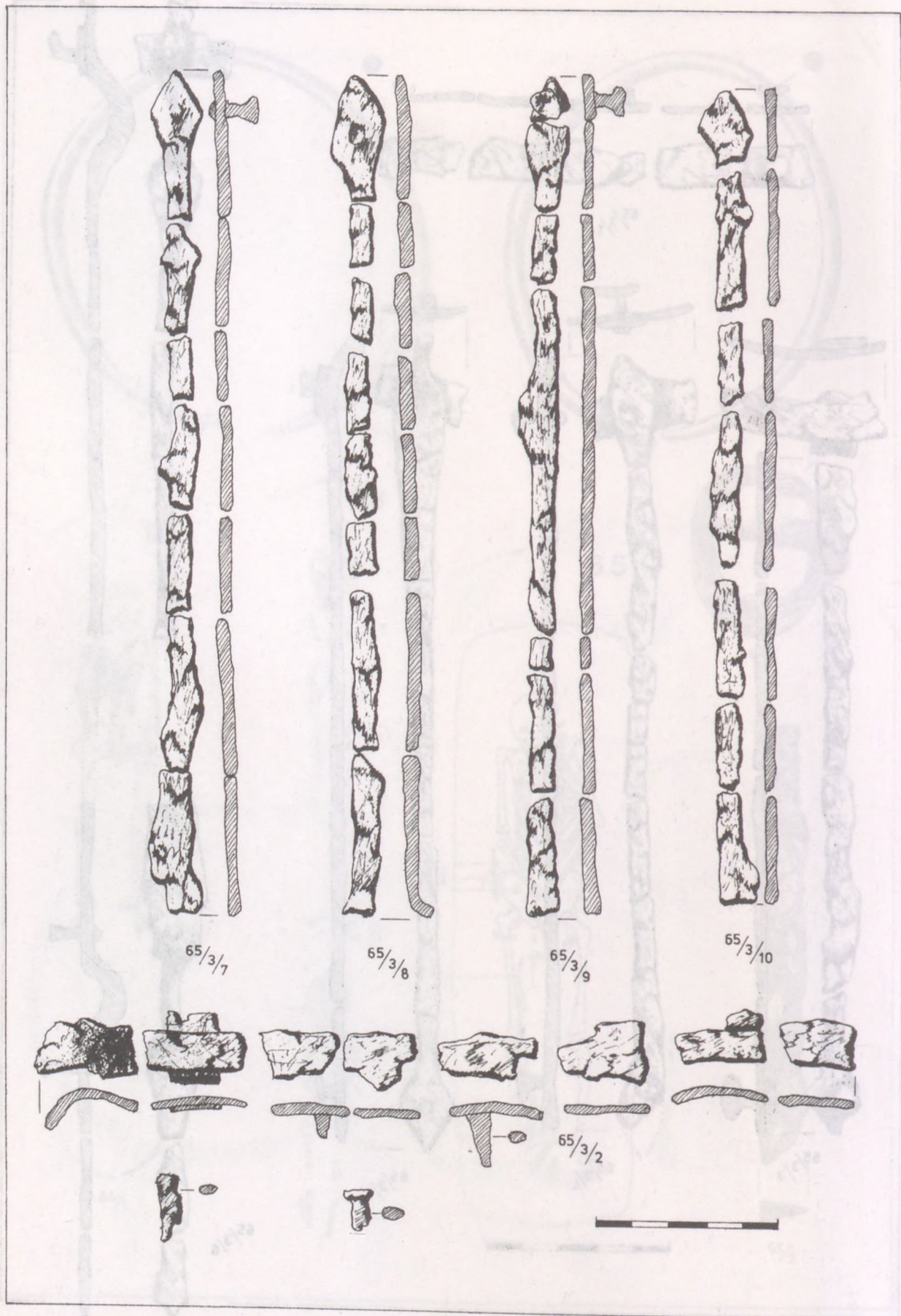
28. tábla: Ikervár-Virág utca 58-61. sír

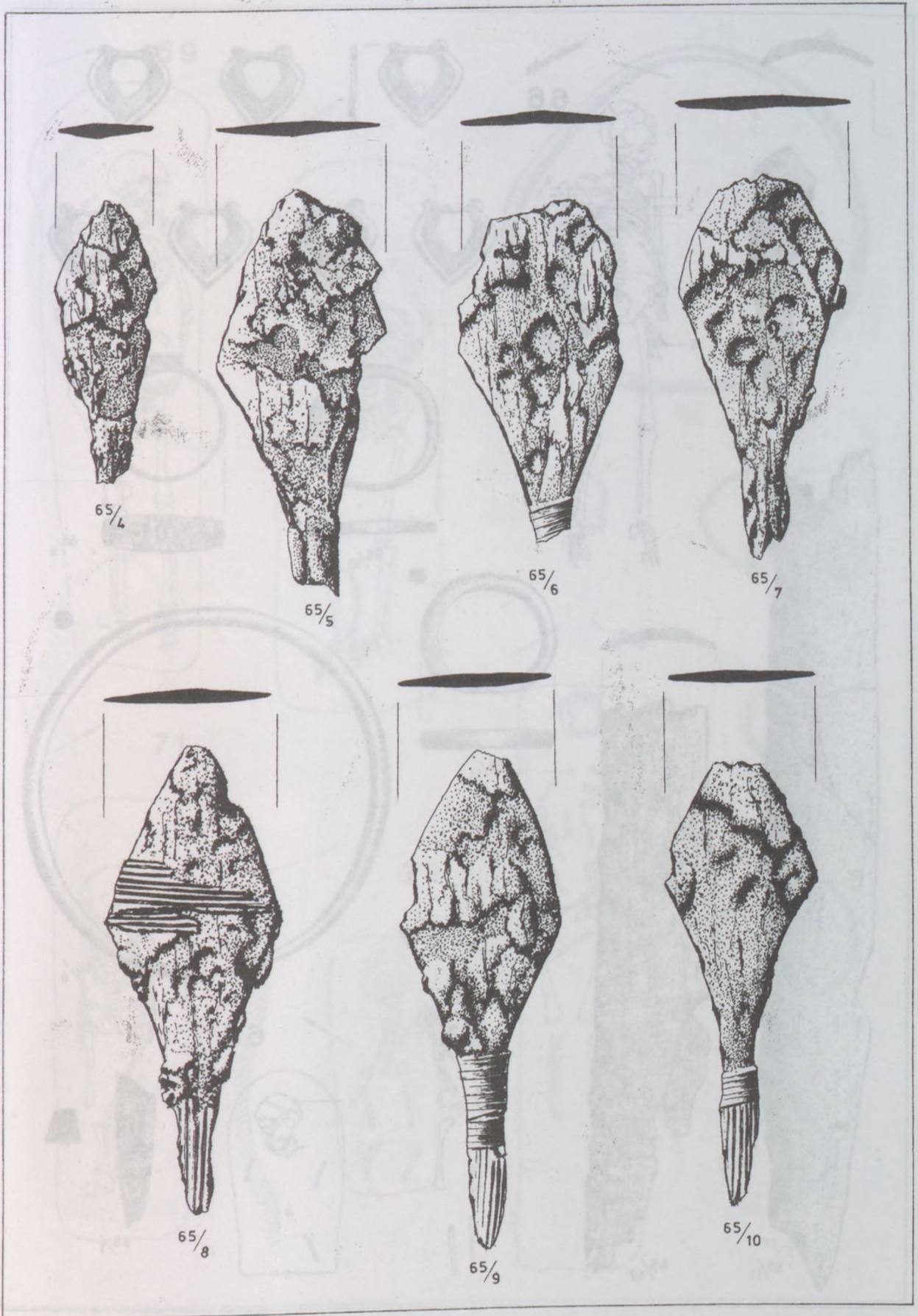
29. tábla: Ikervár-Virág utca 61–65. sír

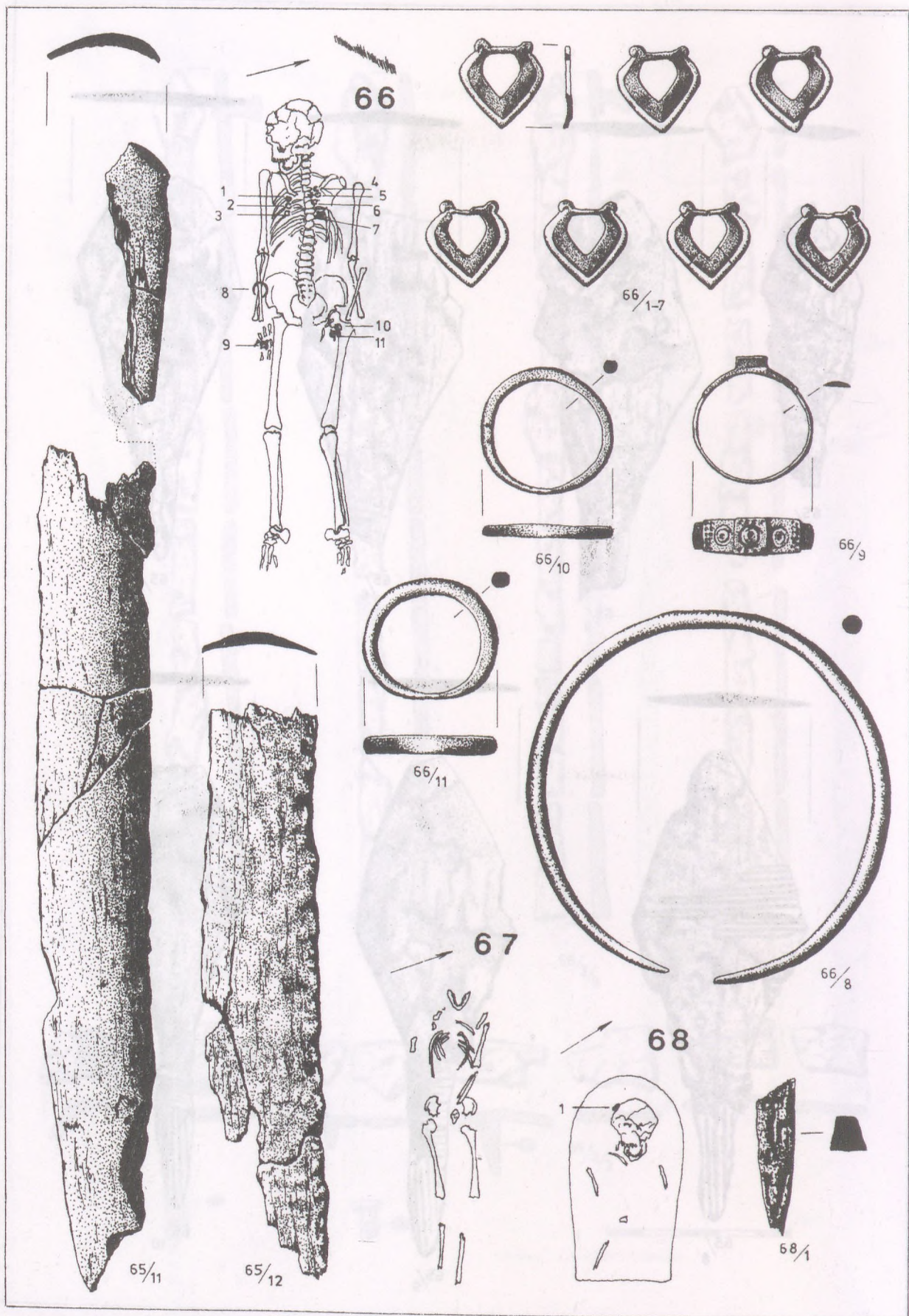
30. tábla: Ikervár-Virág utca 65. sír

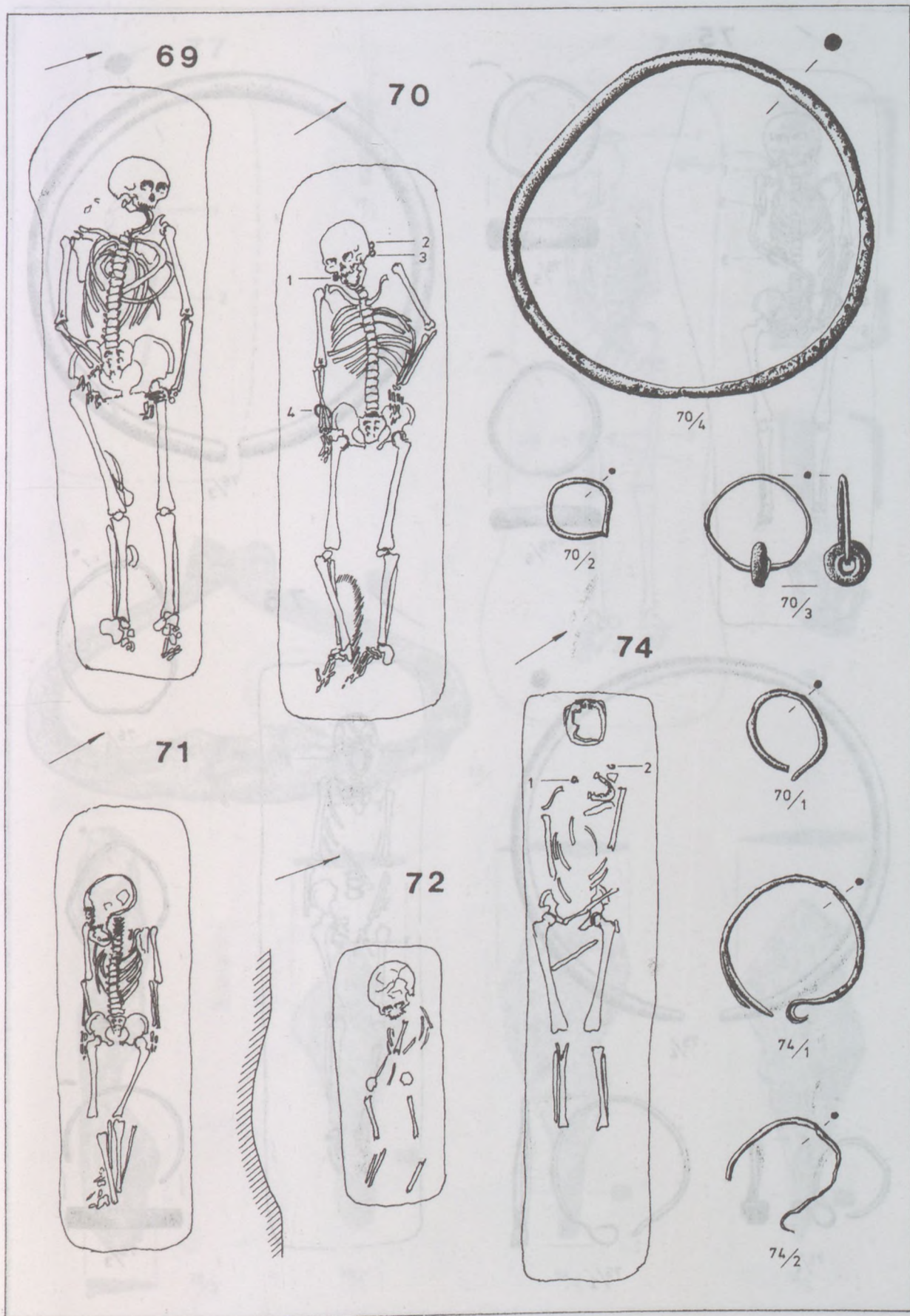
31. tábla: Ikervár-Virág utca 65. sír

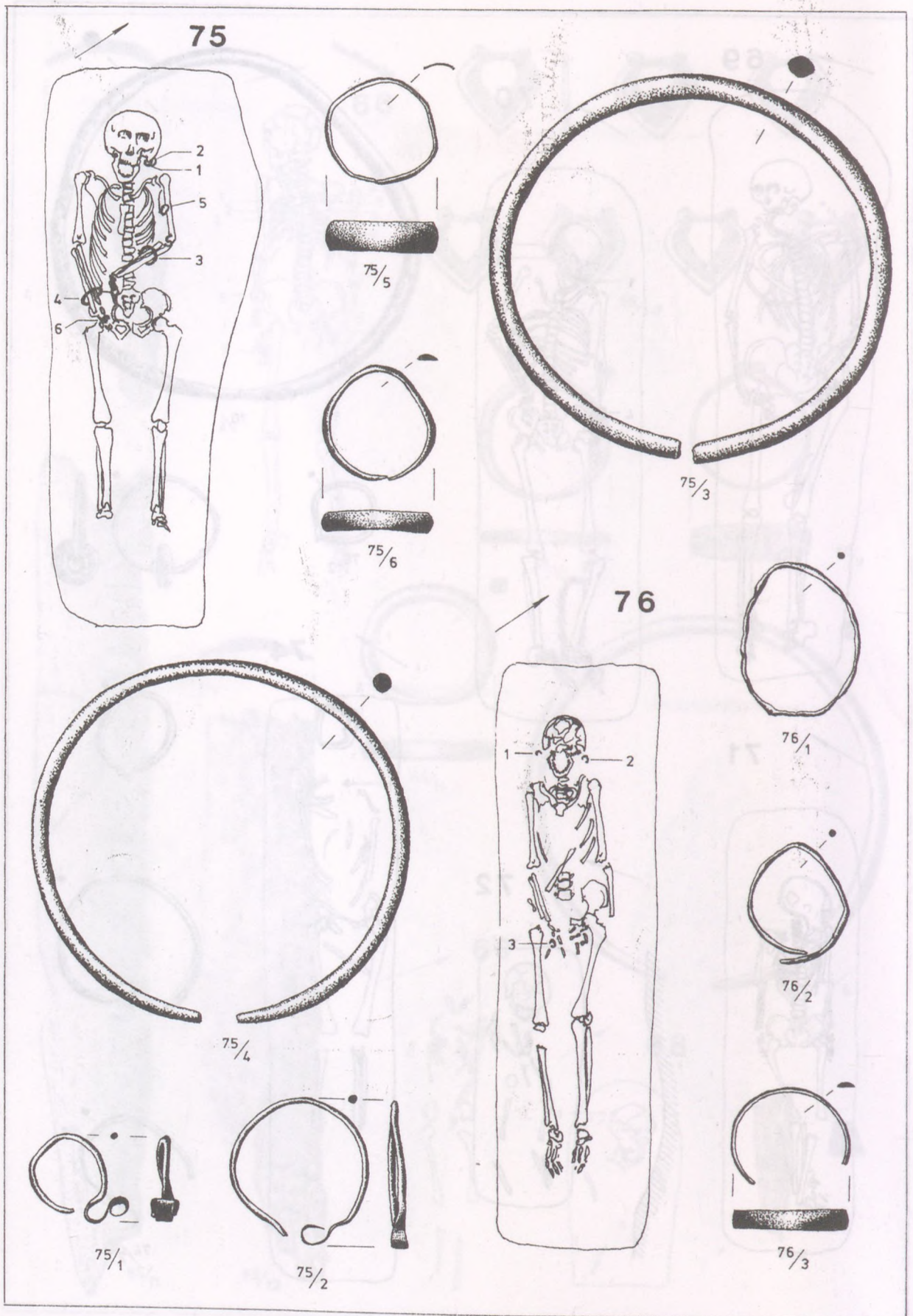
32. tábla: Ikervár-Virág utca 65. sír

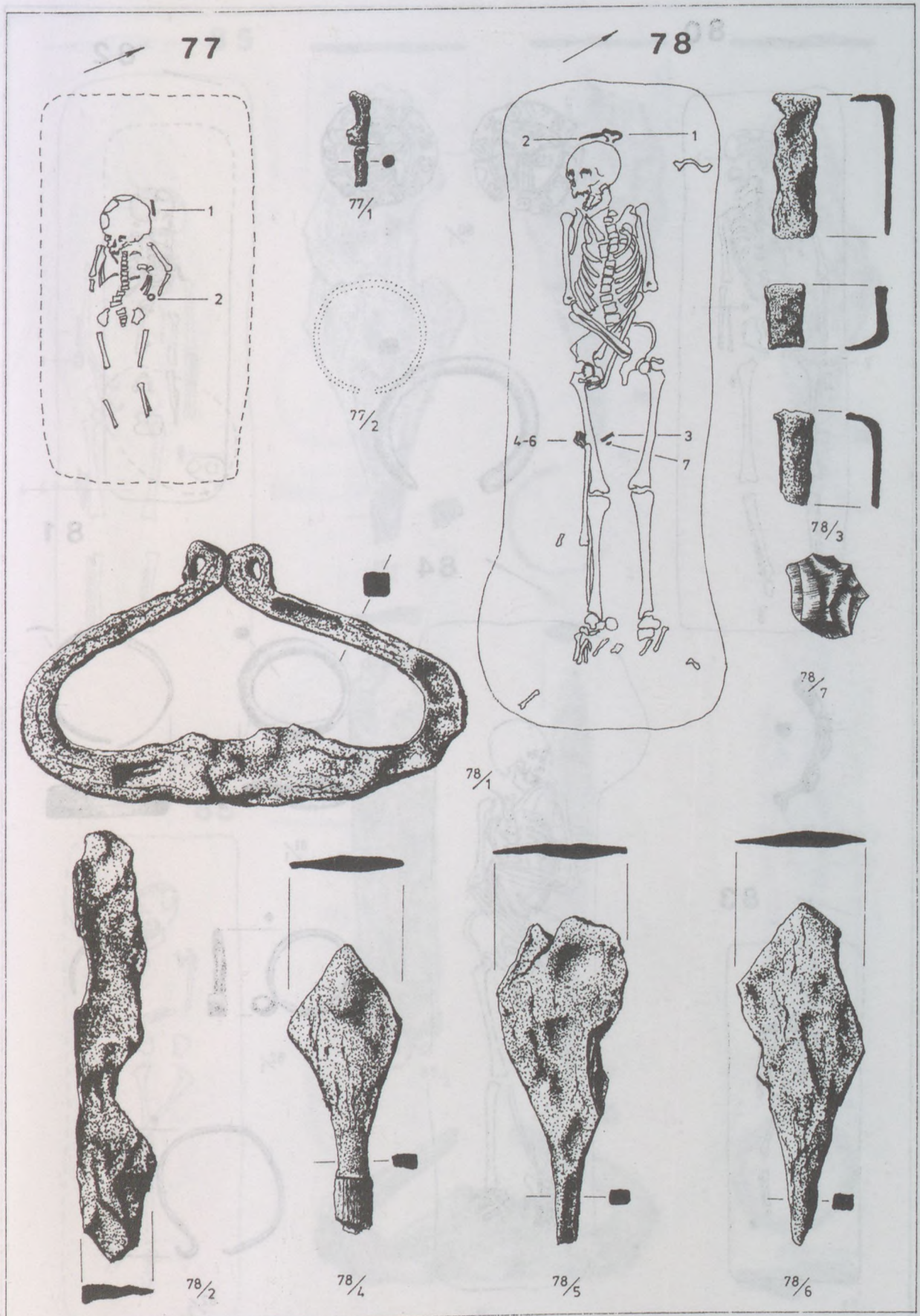
33. tábla: Ikervár-Virág utca 65-68. sír

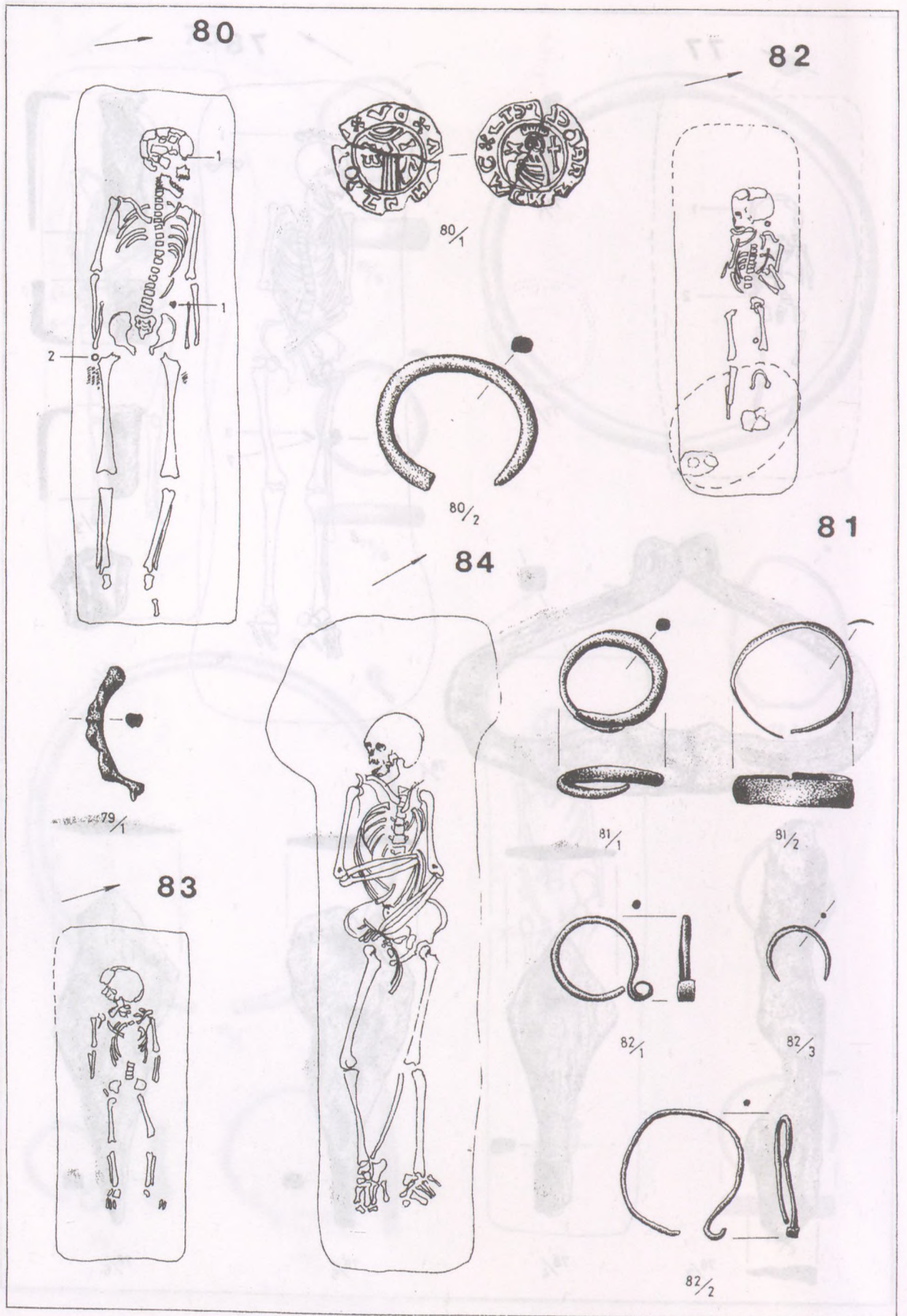
34. tábla: Ikervár-Virág utca 69-74. sír

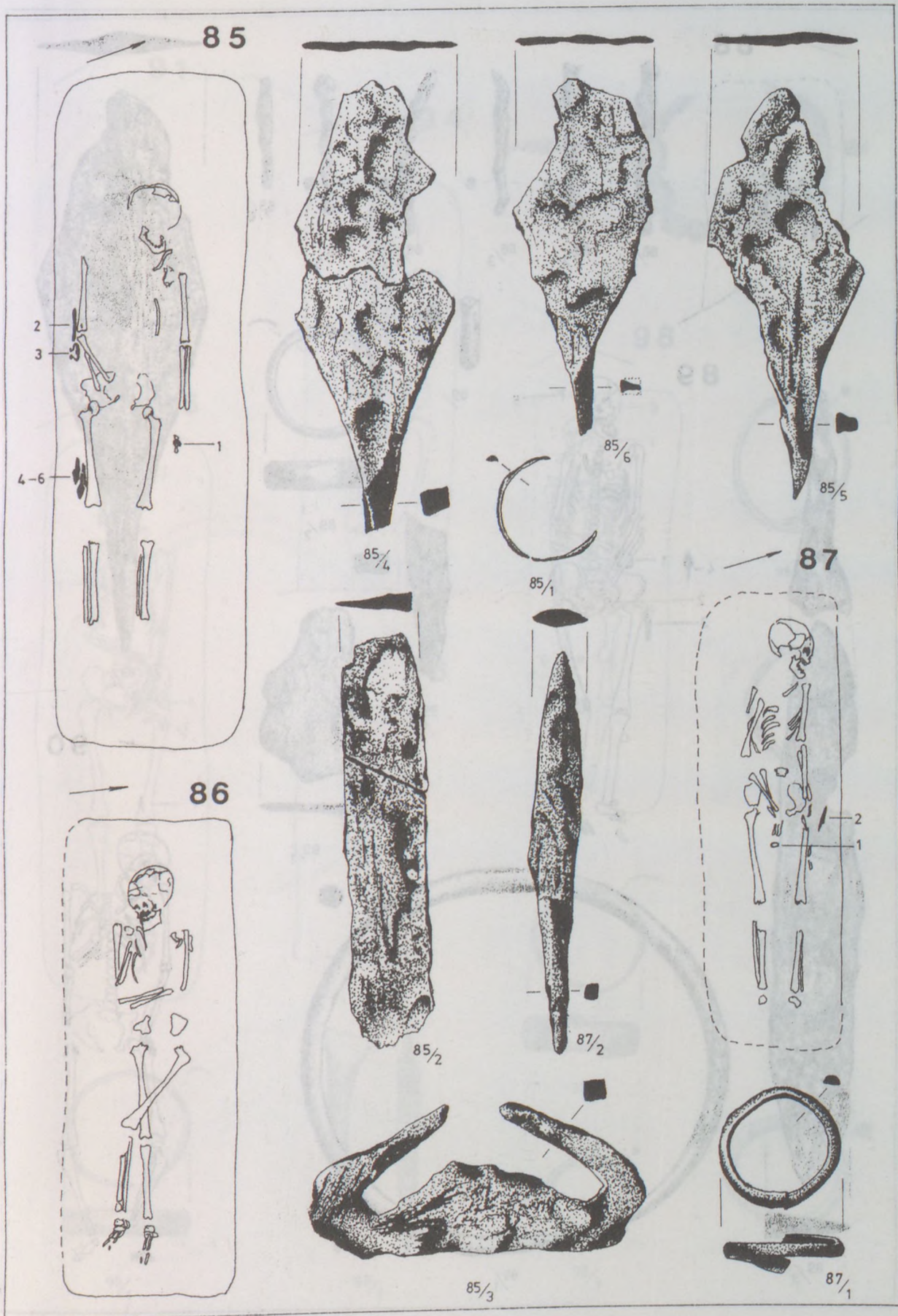
35. tábla: Ikervár-Virág utca 75-76. sír

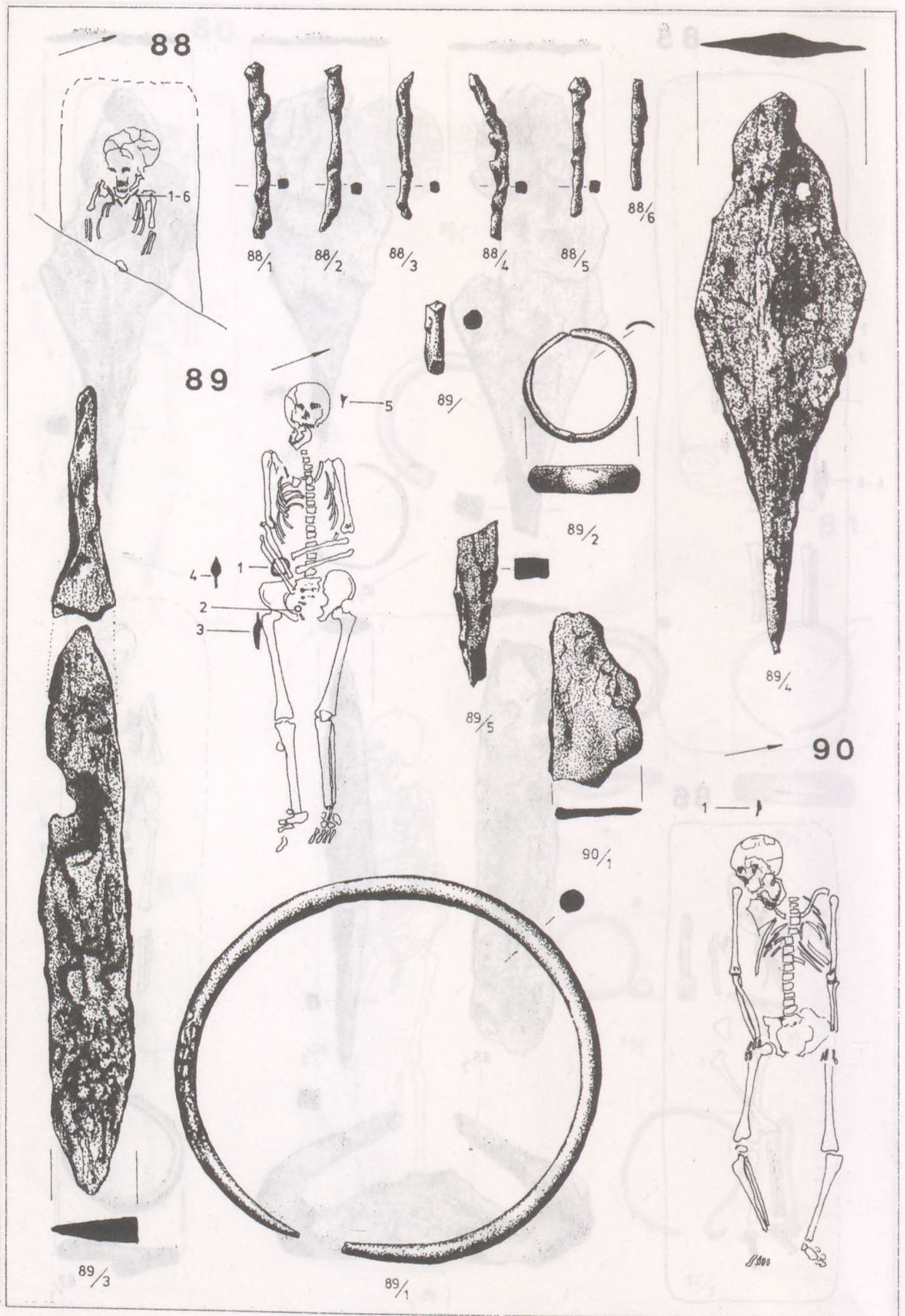
36. tábla: Ikervár-Virág utca 77-78. sír

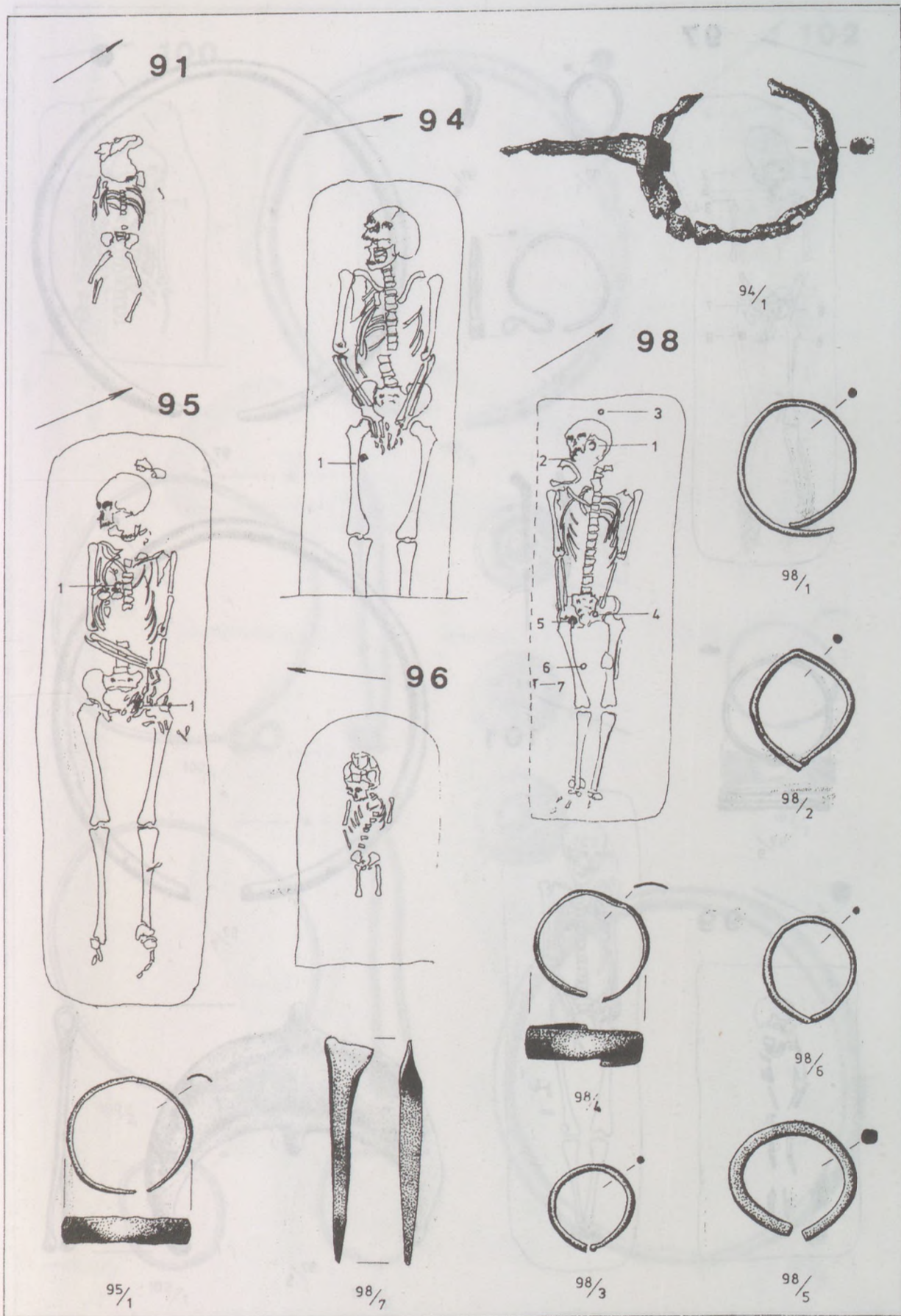
37. tábla: Ikervár-Virág utca 79–84. sír

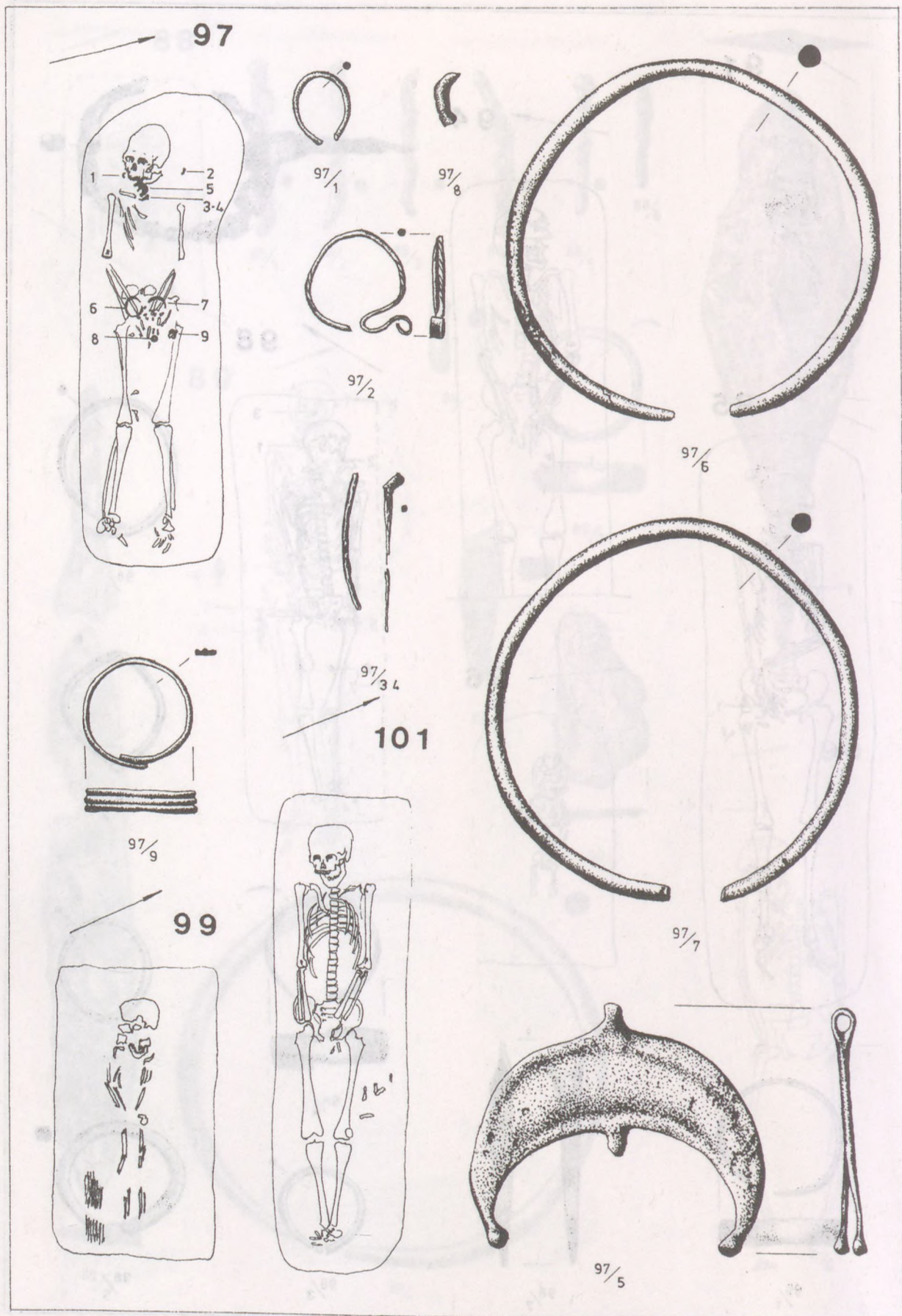
38. tábla: Ikervár-Virág utca 85-87. sír

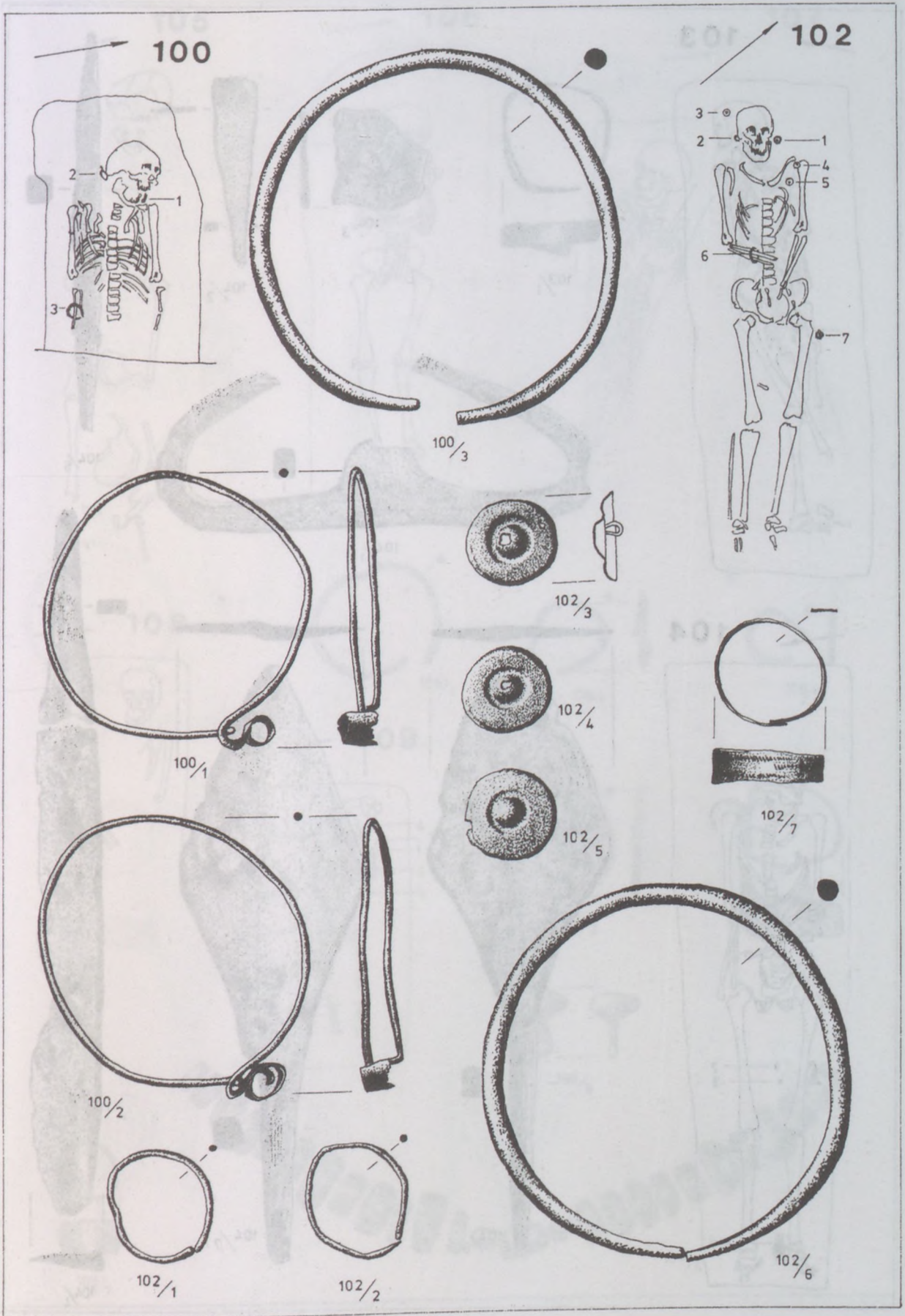
39. tábla: Ikervár-Virág utca 88-90. sír

40. tábla: Ikervár-Virág utca 91-98. sír

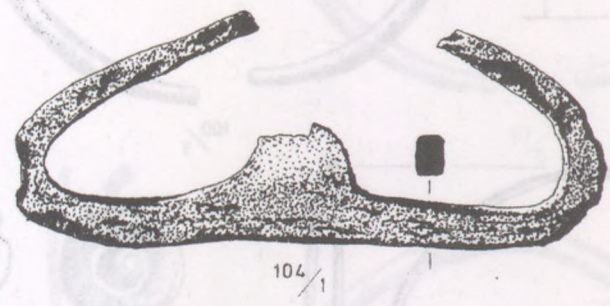

41. tábla: Ikervár-Virág utca 97-101. sír

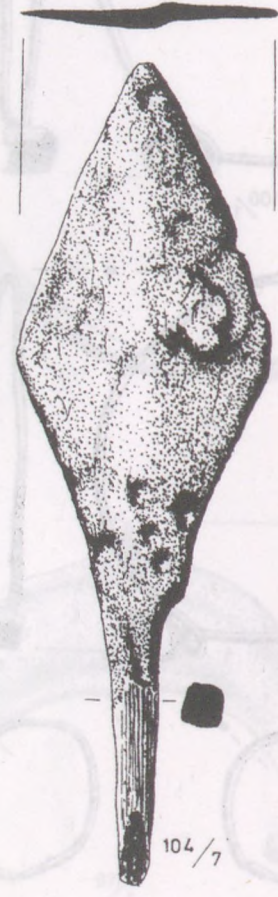
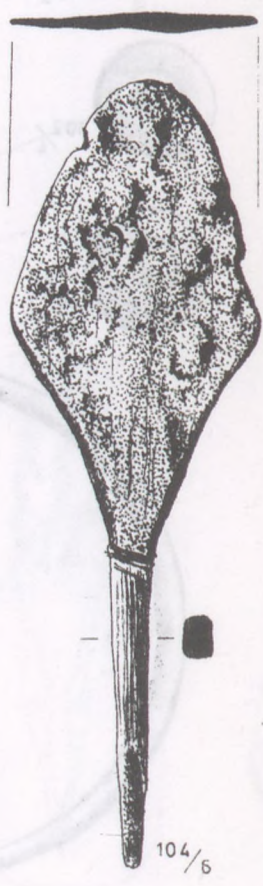

42. tábla: Ikervár-Virág utca 100-102. sír

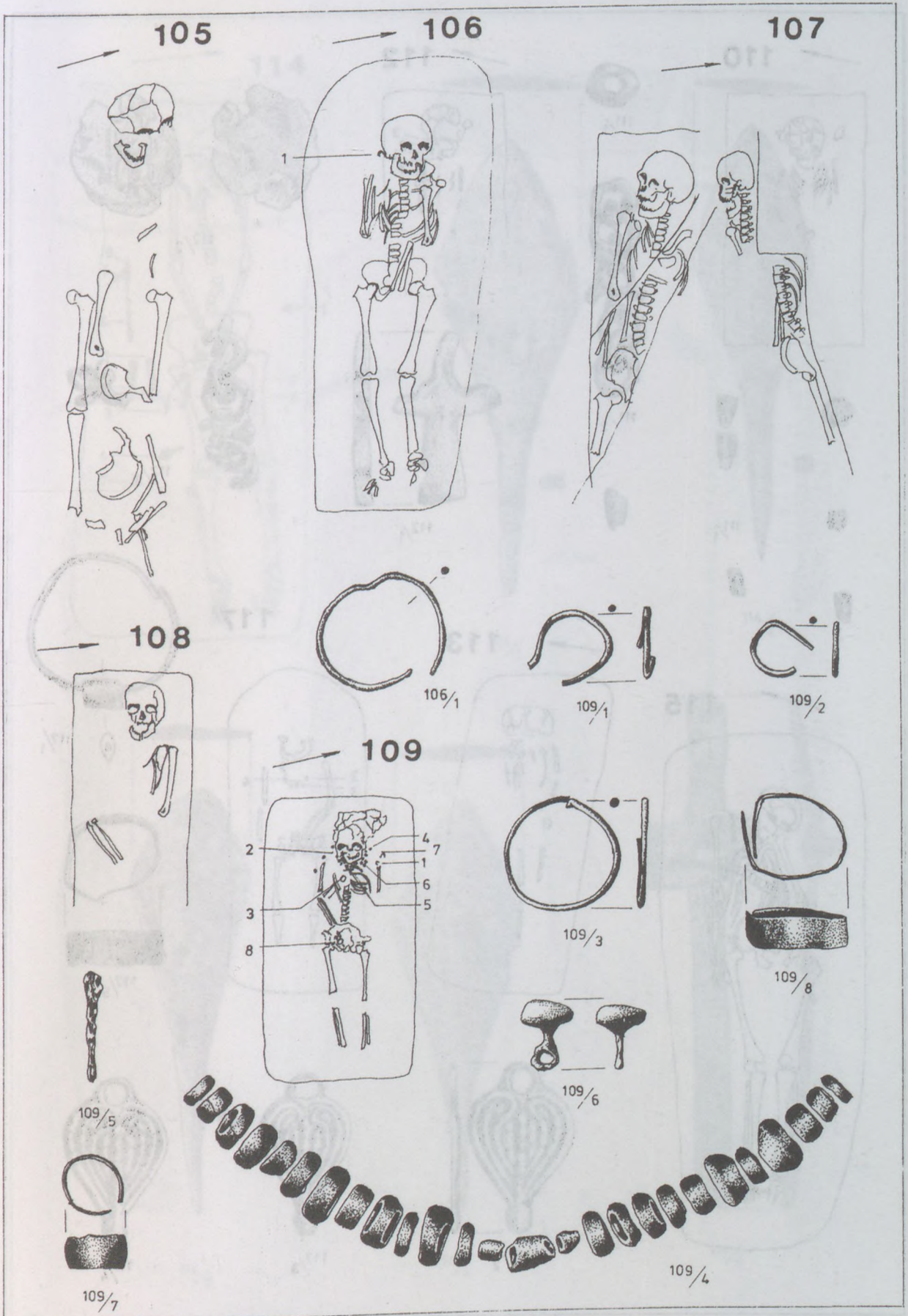
103

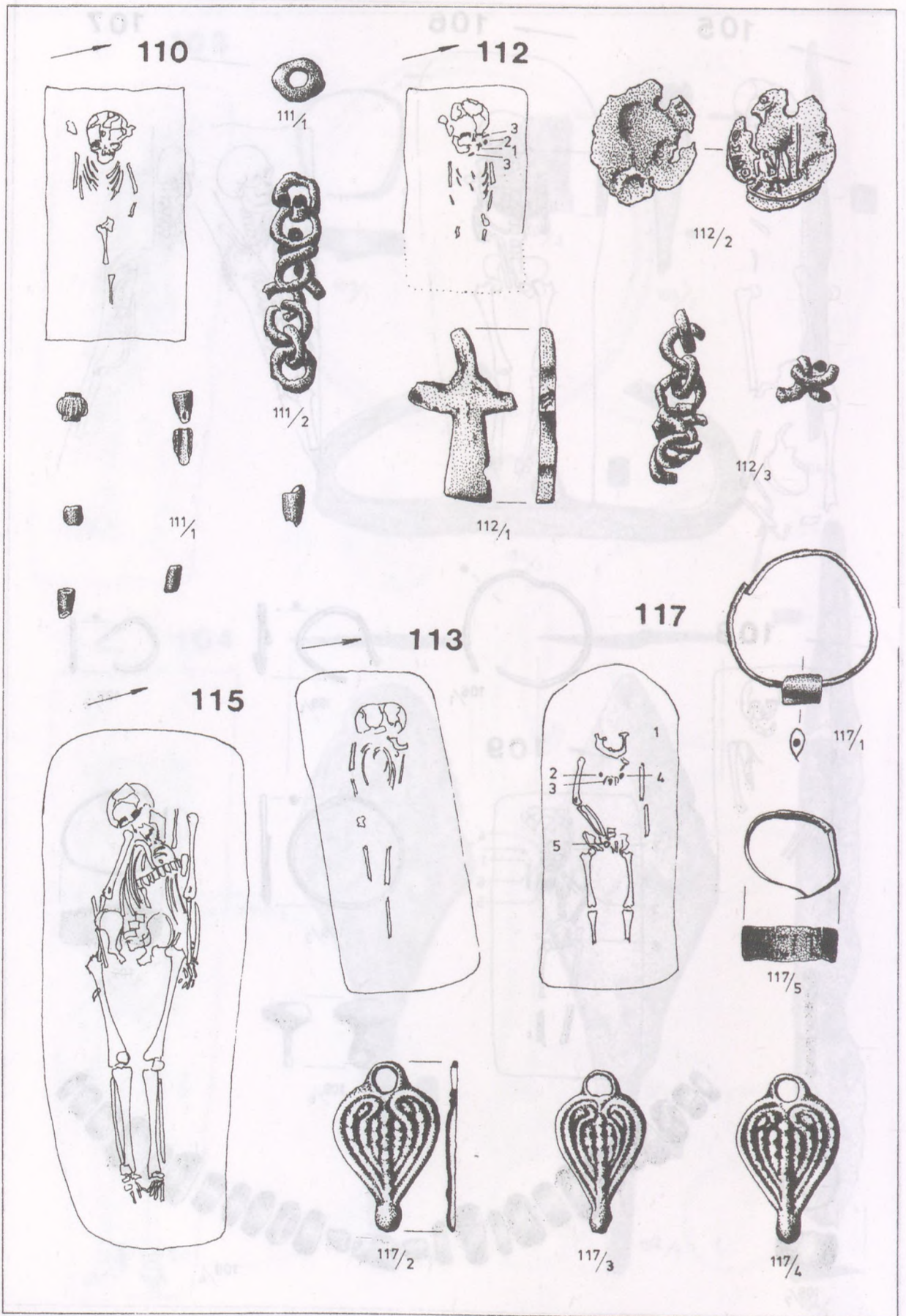
104

43. tábla: Ikervár-Virág utca 103-104. sír

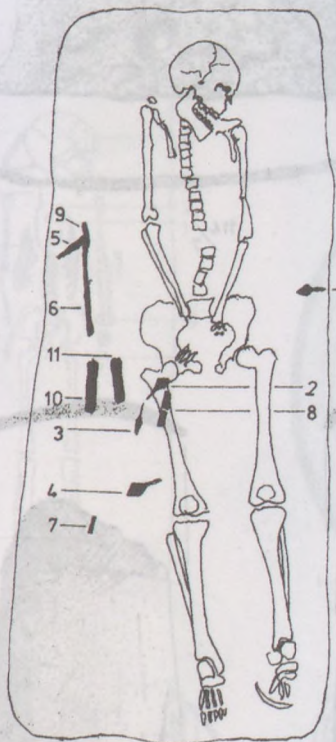

44. tábla: Ikervár-Virág utca 105-109. sír

45. tábla: Ikervár-Virág utca 110–117. sír

114

114/1

114/2

114/3

114/4

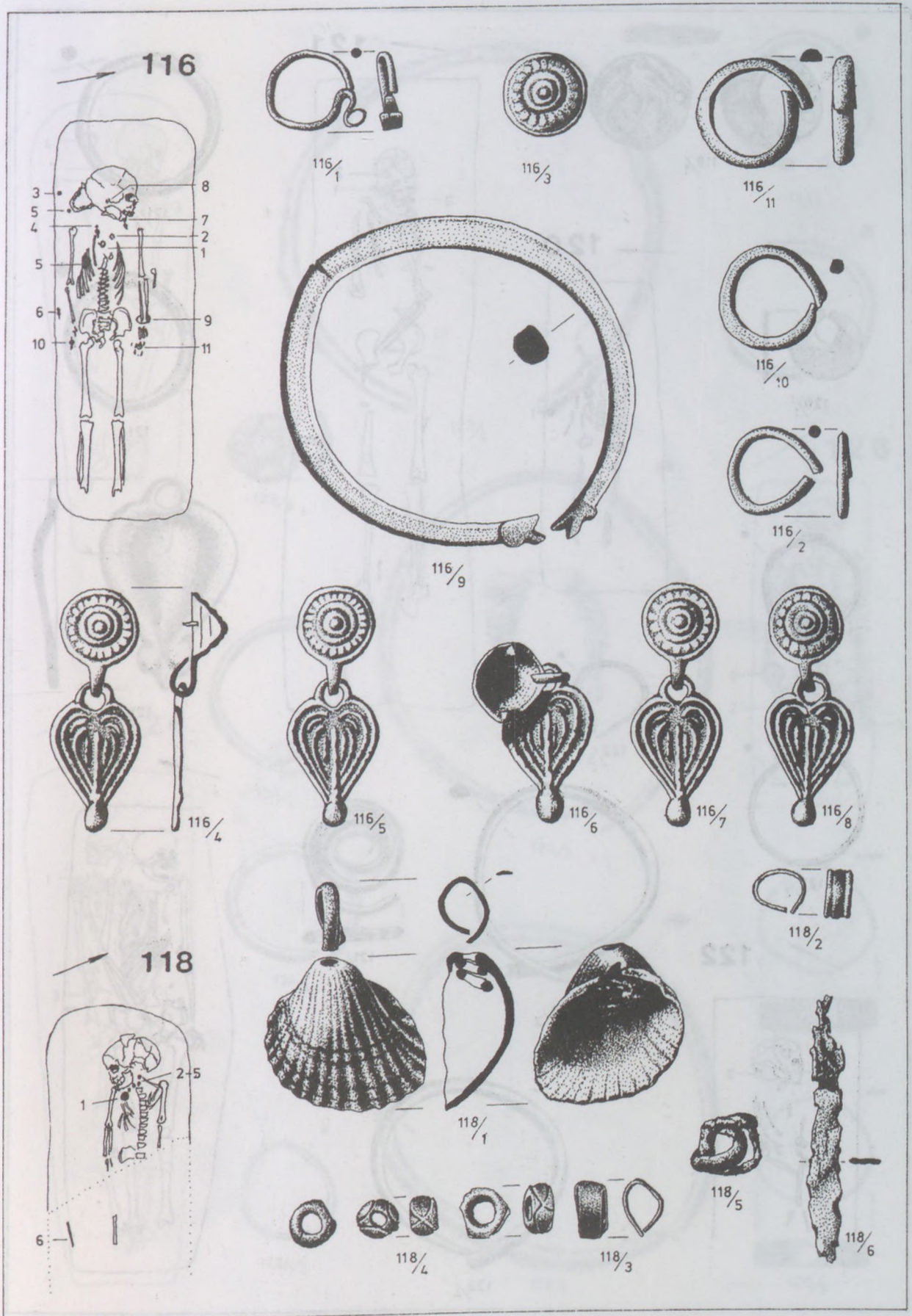

114/5

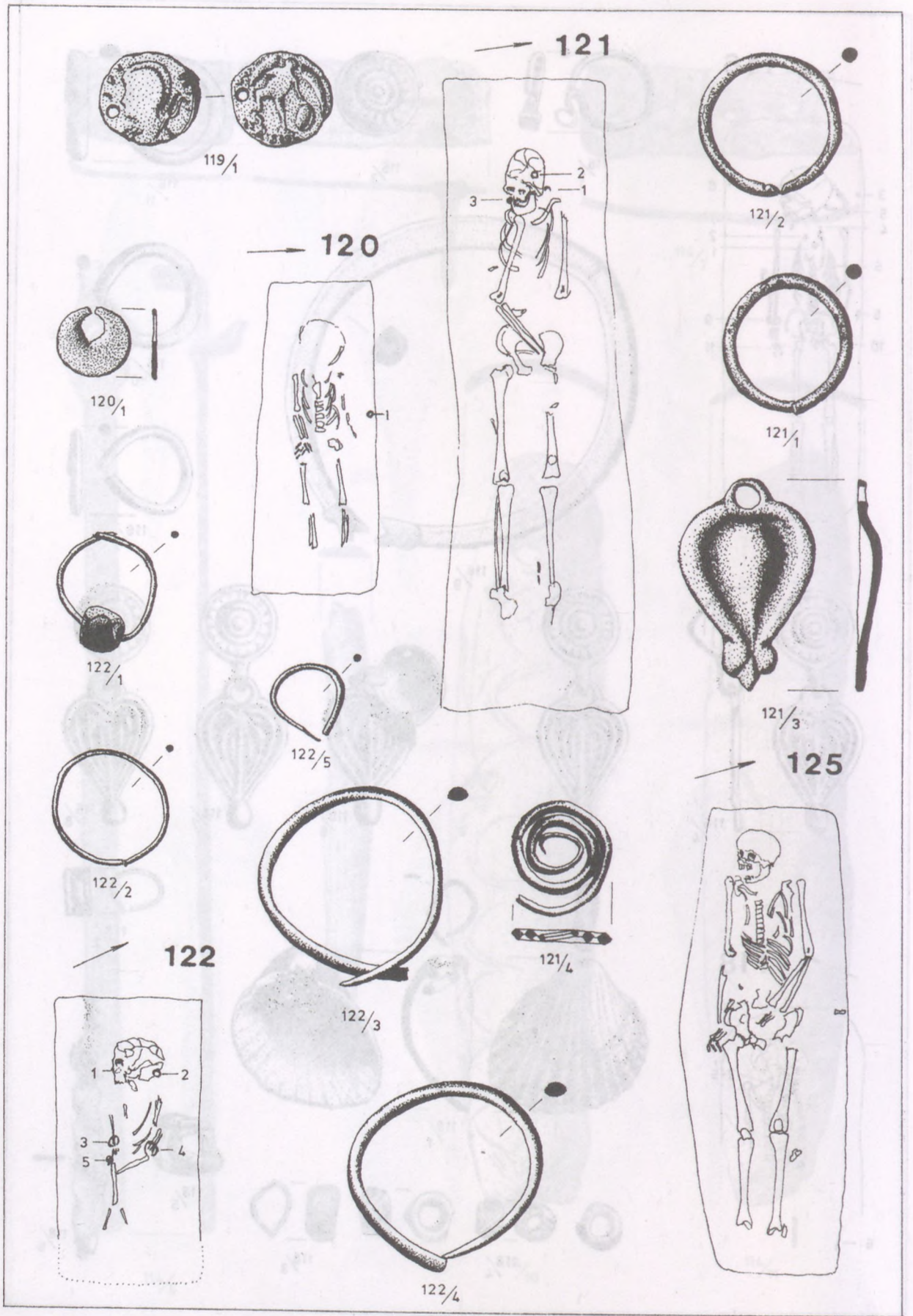
46. tábla: Ikervár-Virág utca 114. sír

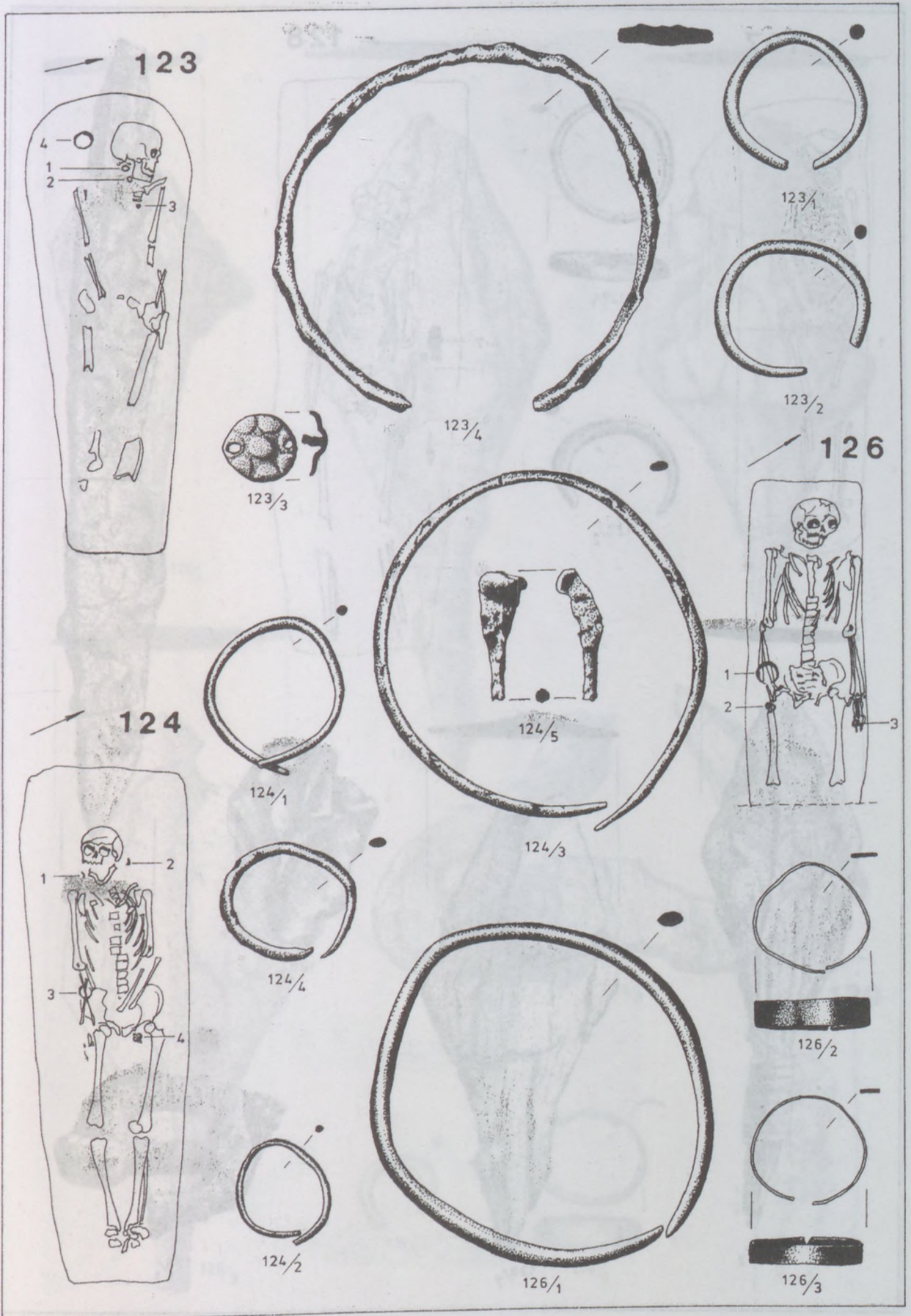
47. tábla: Ikervár-Virág utca 114. sír

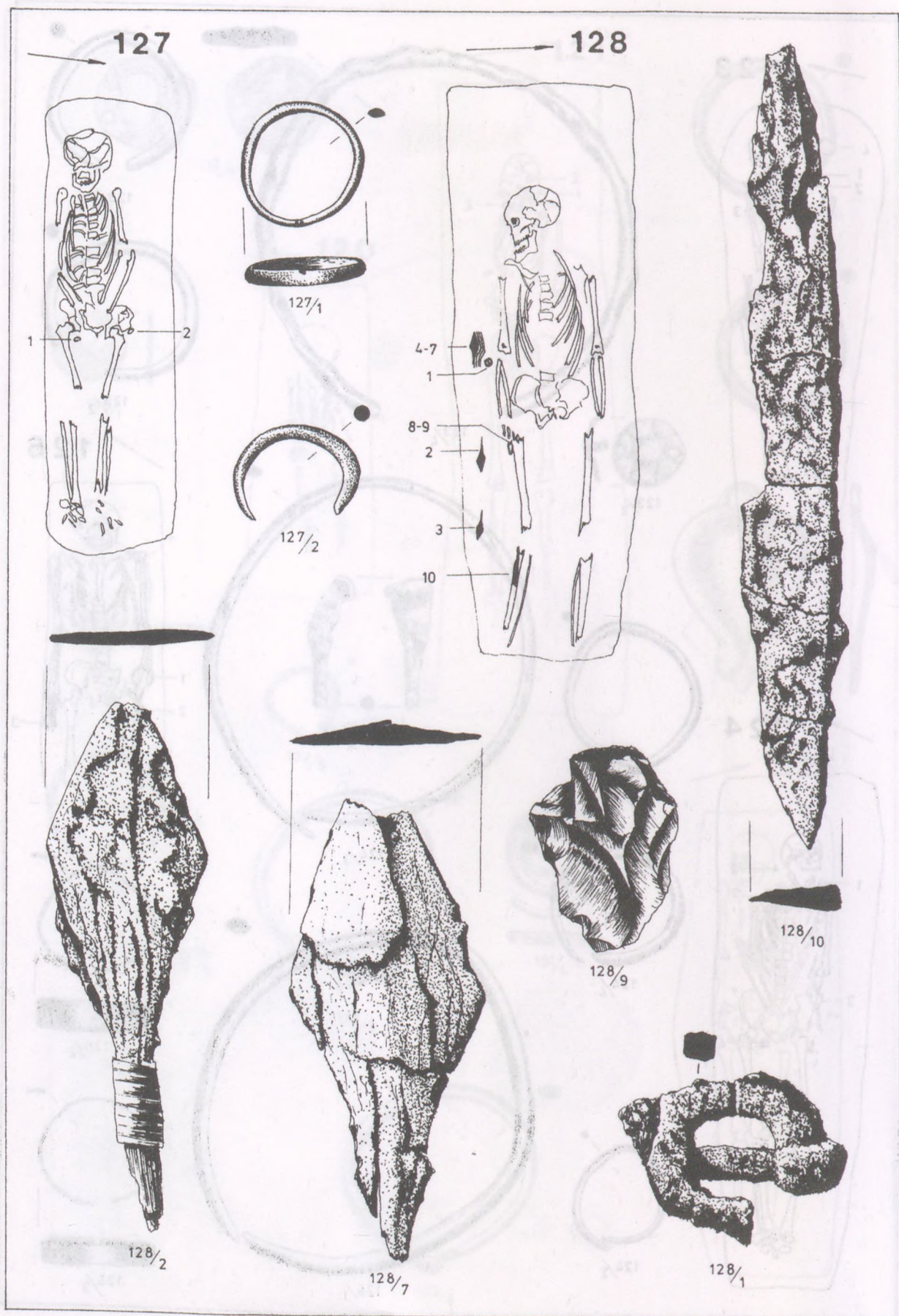
48. tábla: Ikervár-Virág utca 116-118. sír

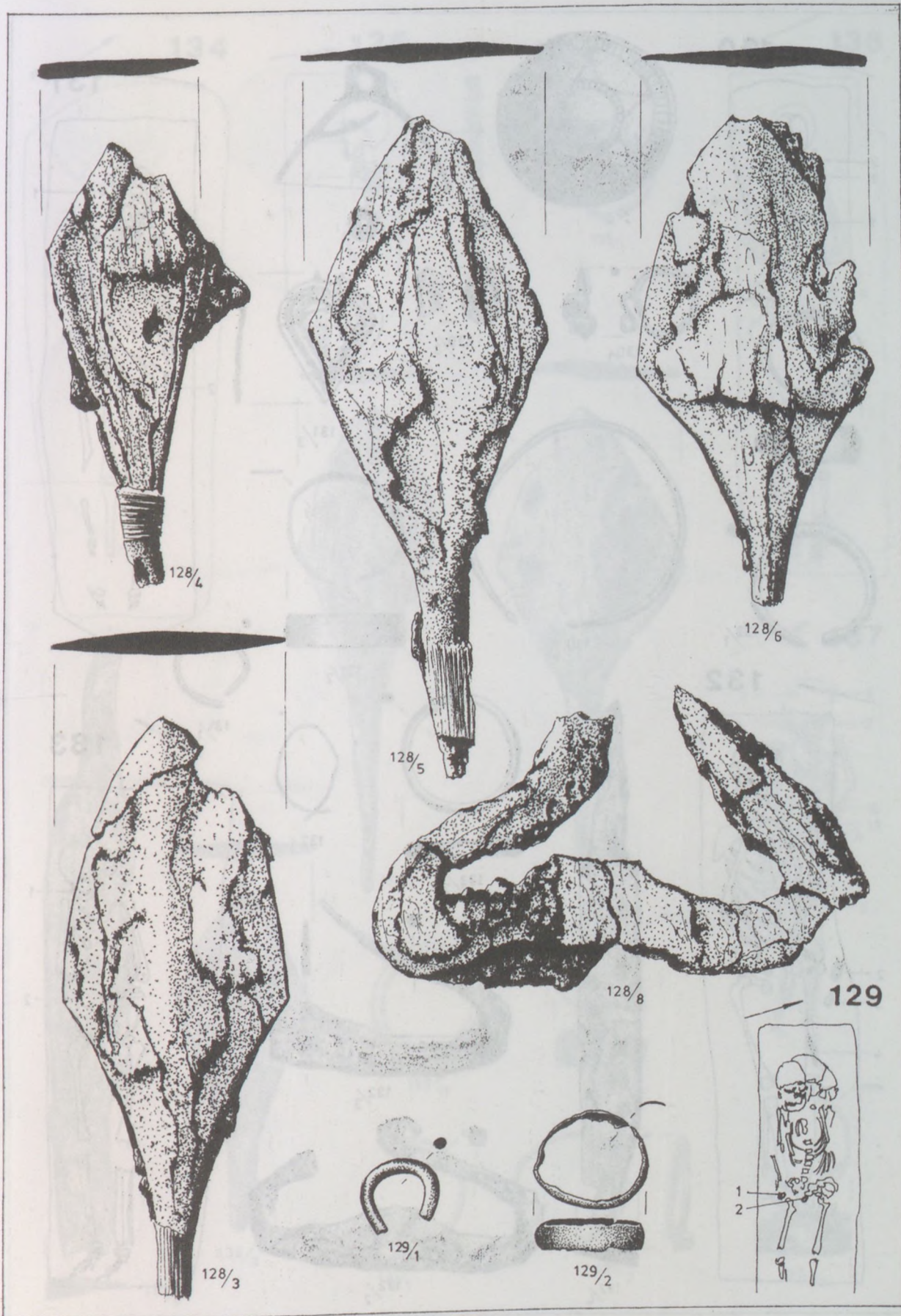
49. tábla: Ikervár-Virág utca 119–125. sír

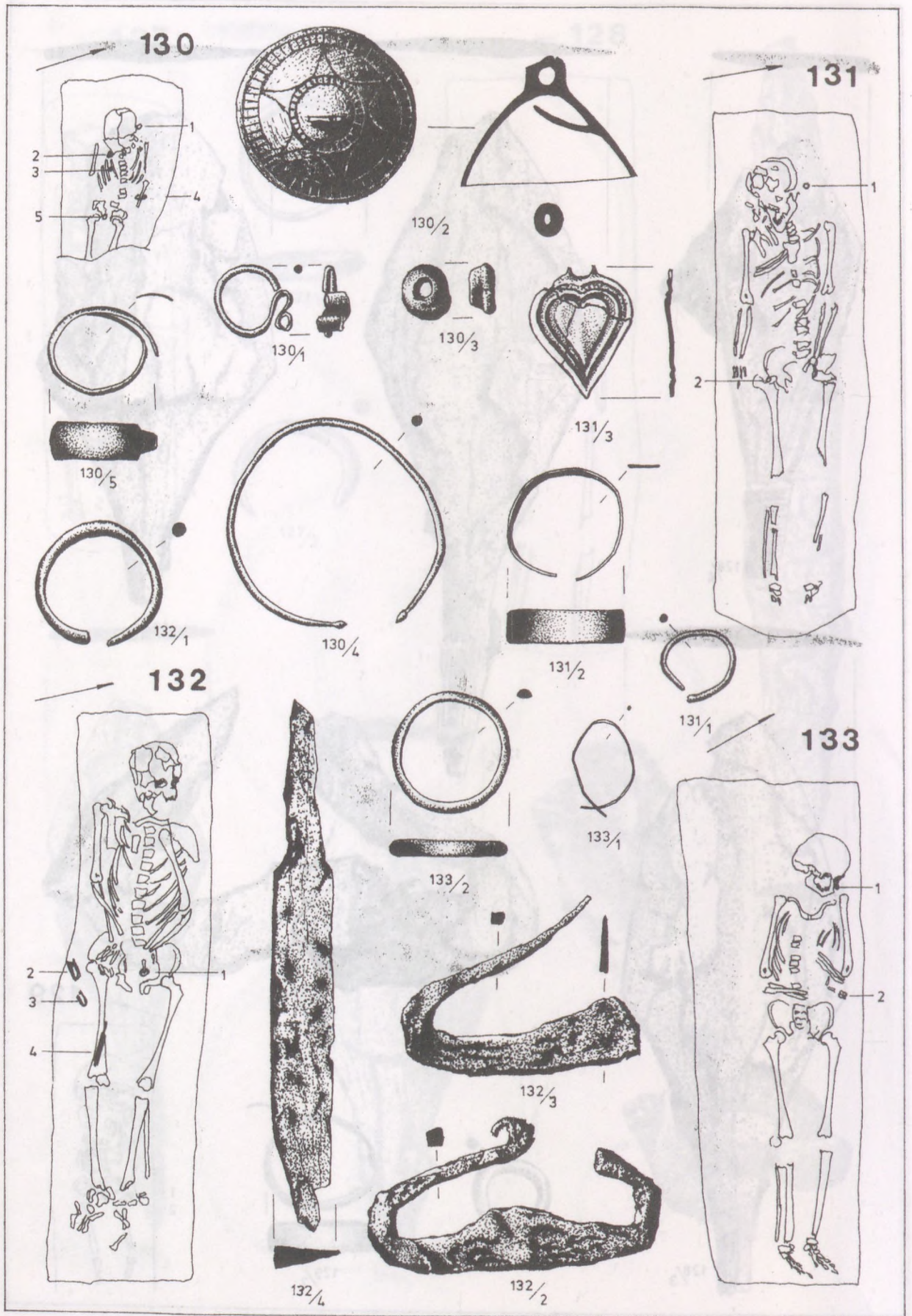
50. tábla: Ikervár-Virág utca 123-126. sír

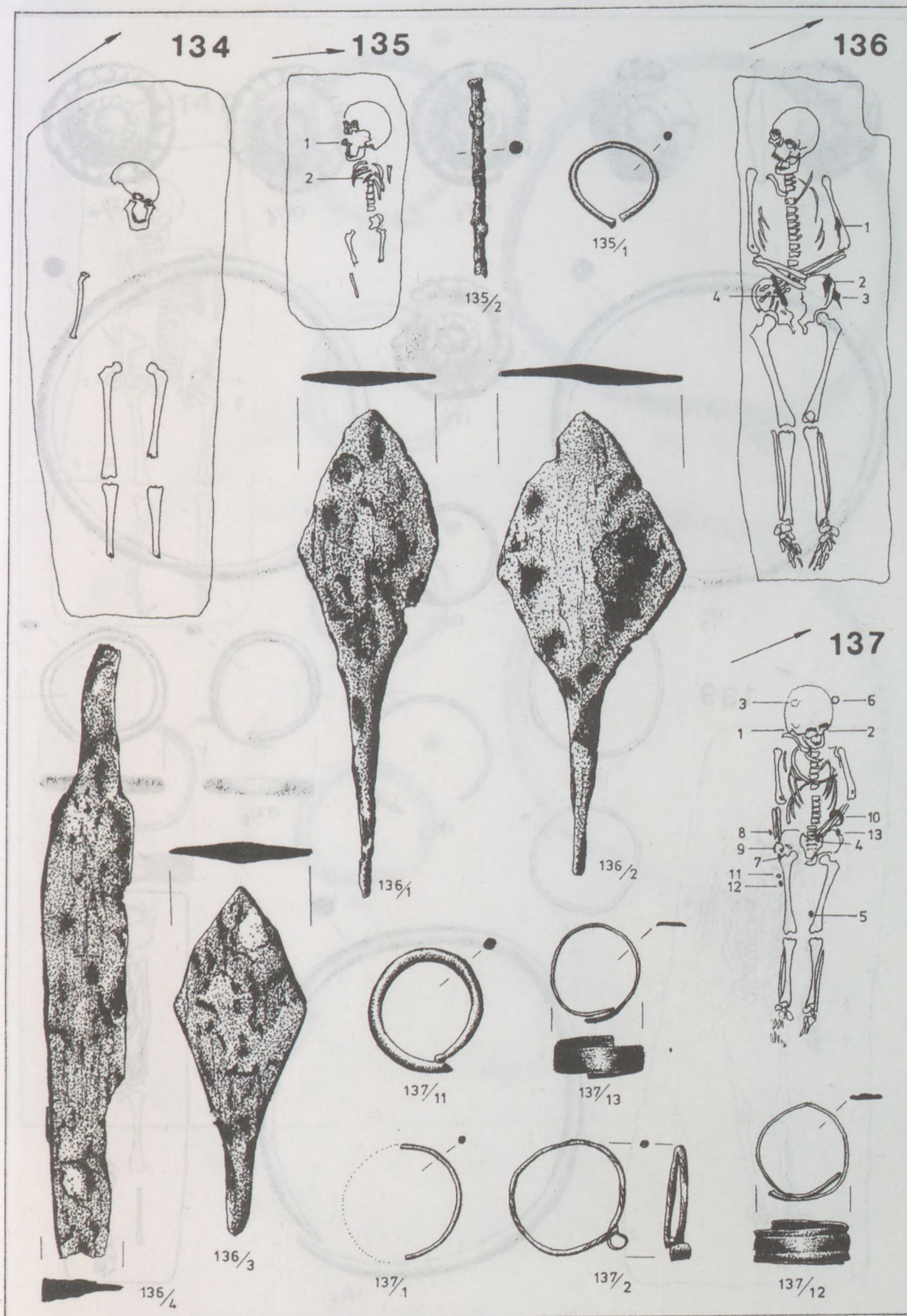
51. tábla: Ikervár-Virág utca 127-128. sír

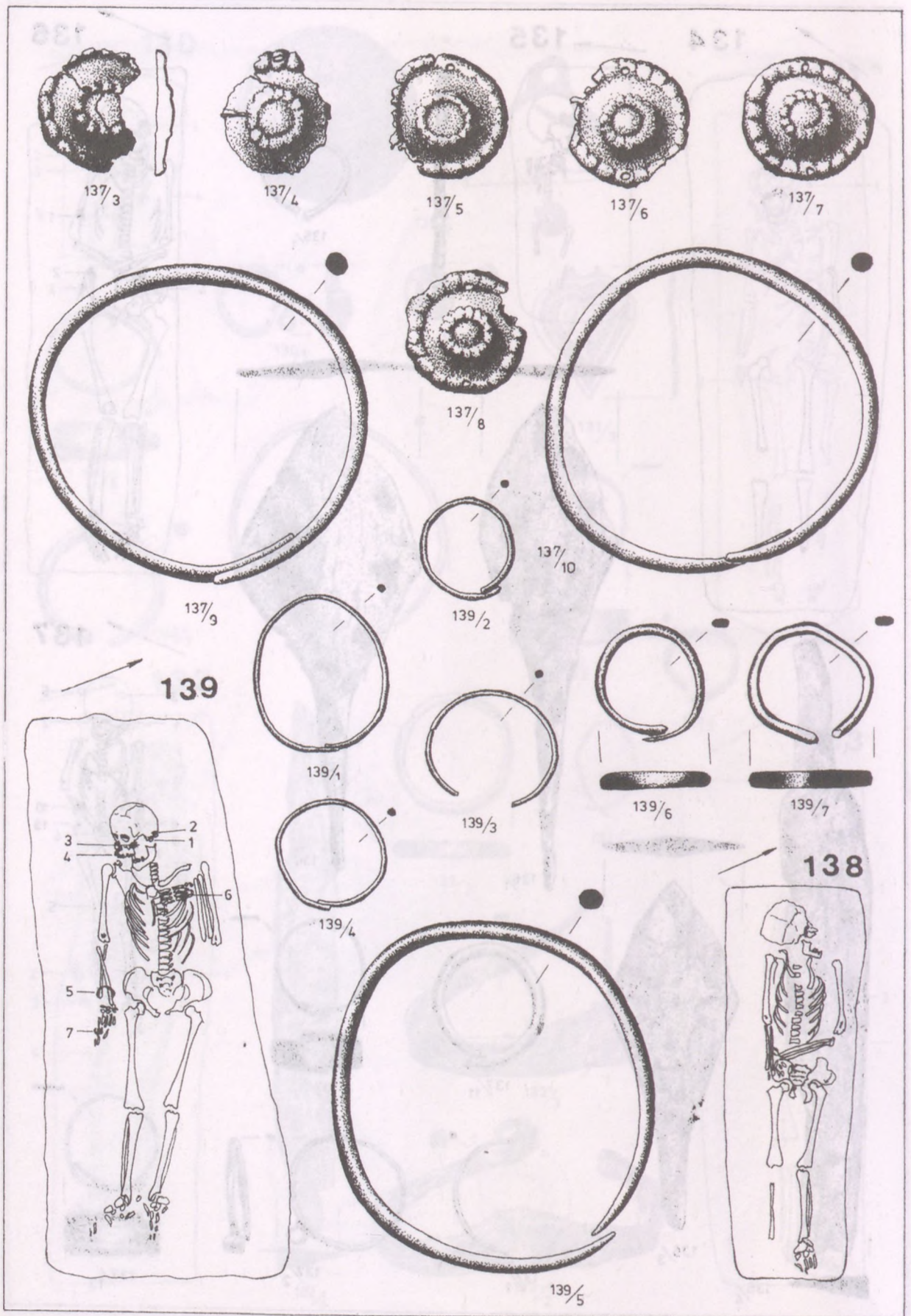
52. tábla: Ikervár-Virág utca 128–129. sír

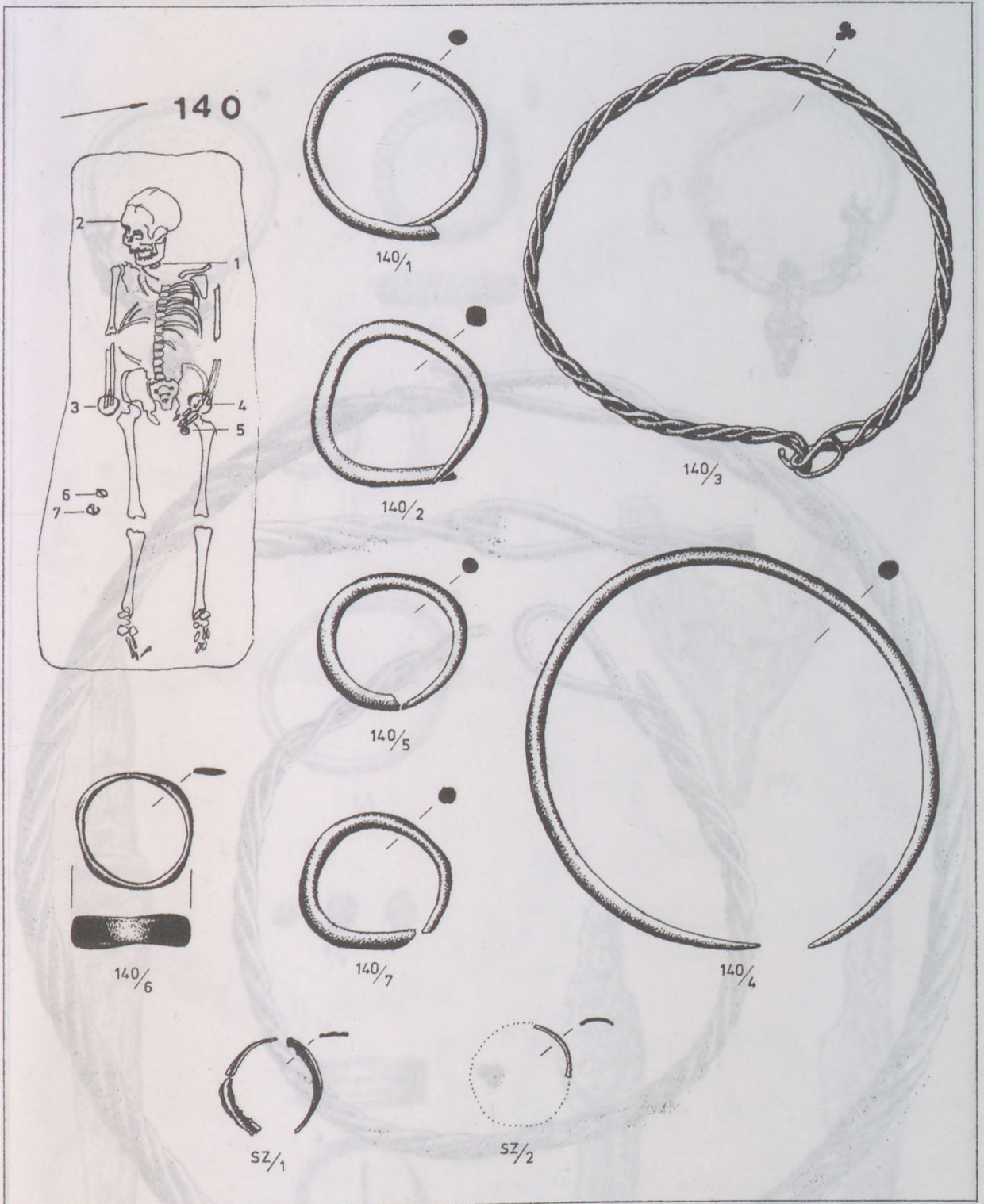
53. tábla: Ikervár-Virág utca 130-133. sír

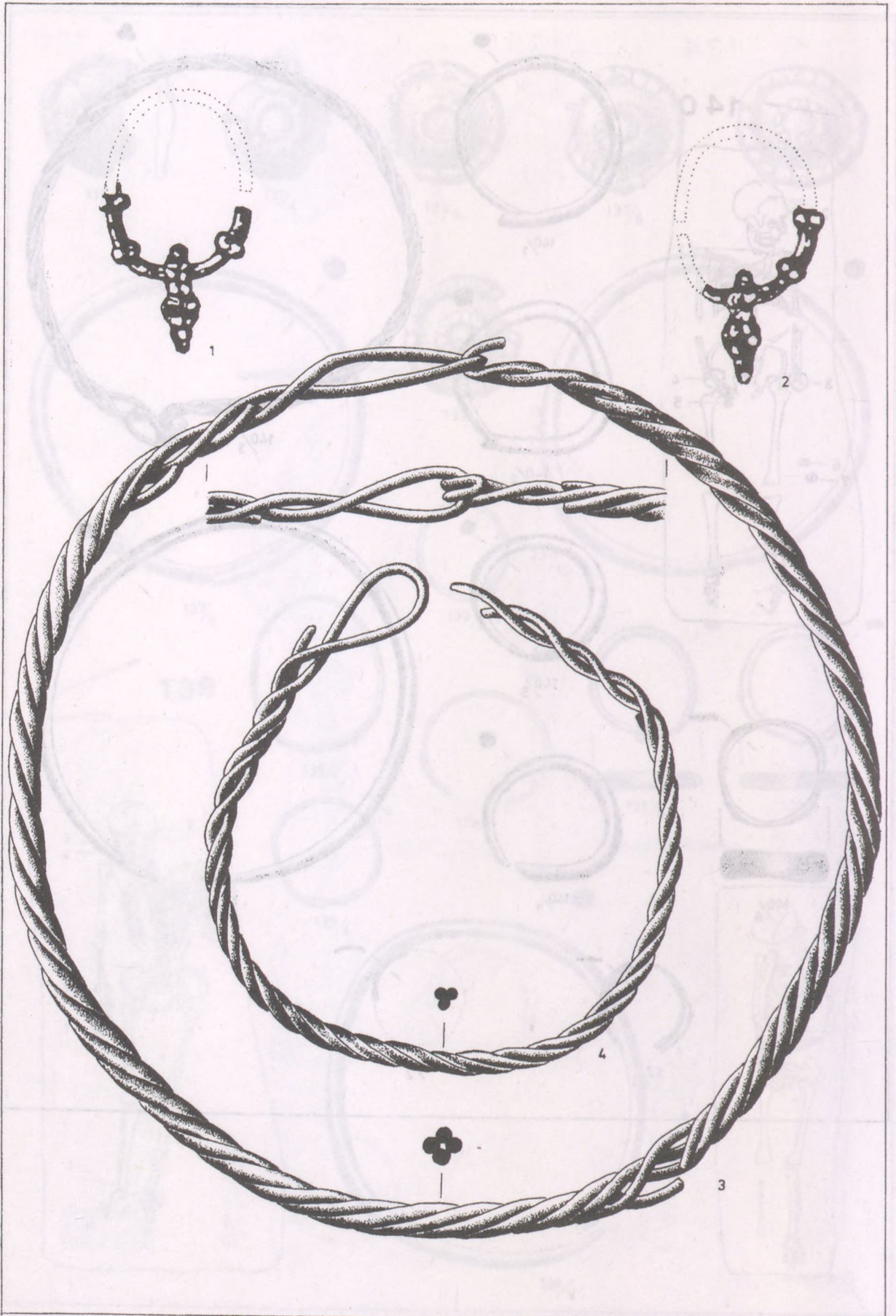
54. tábla: Ikervár-Virág utca 134–137. sír

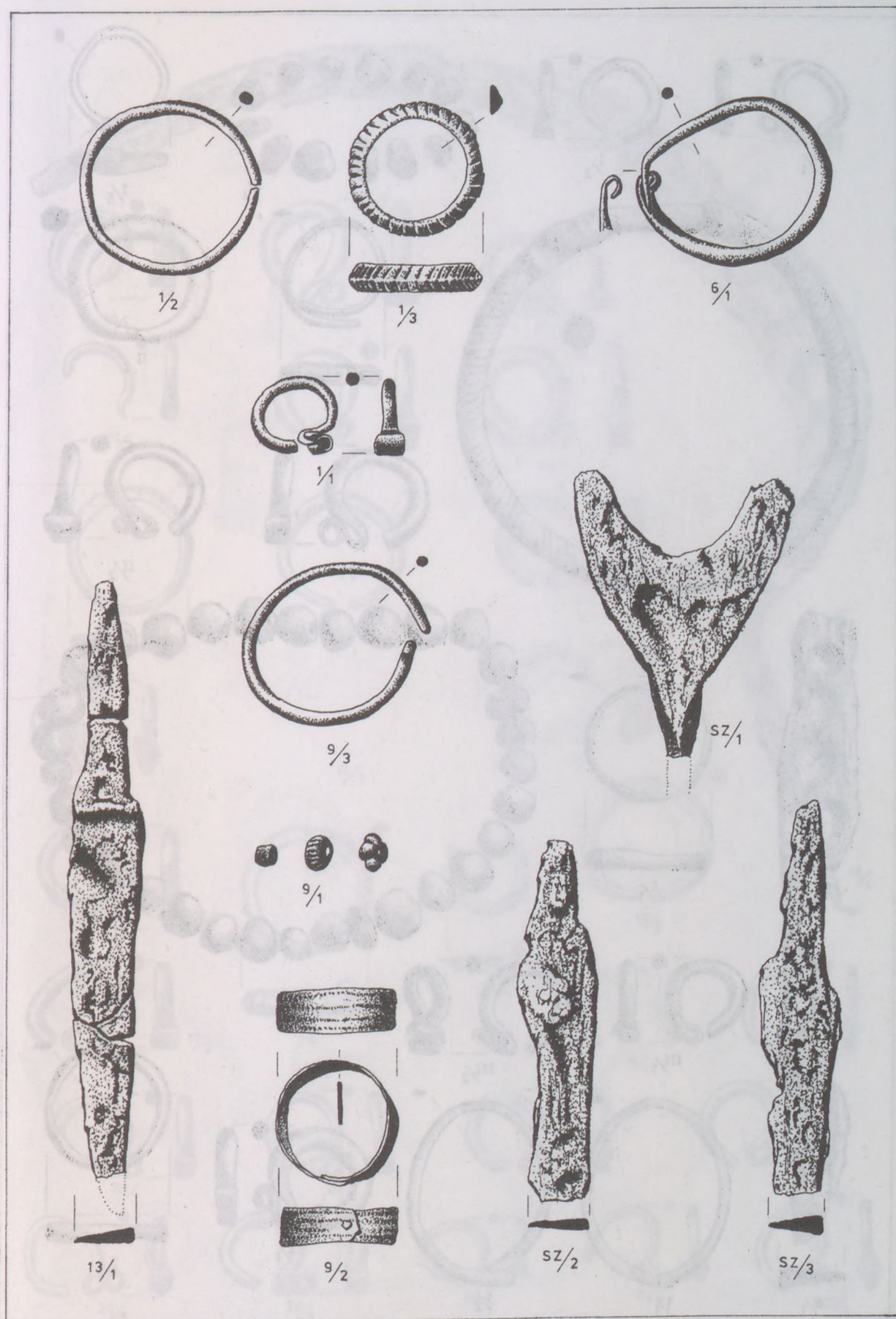
55. tábla: Ikervár-Virág utca 137-139. sír

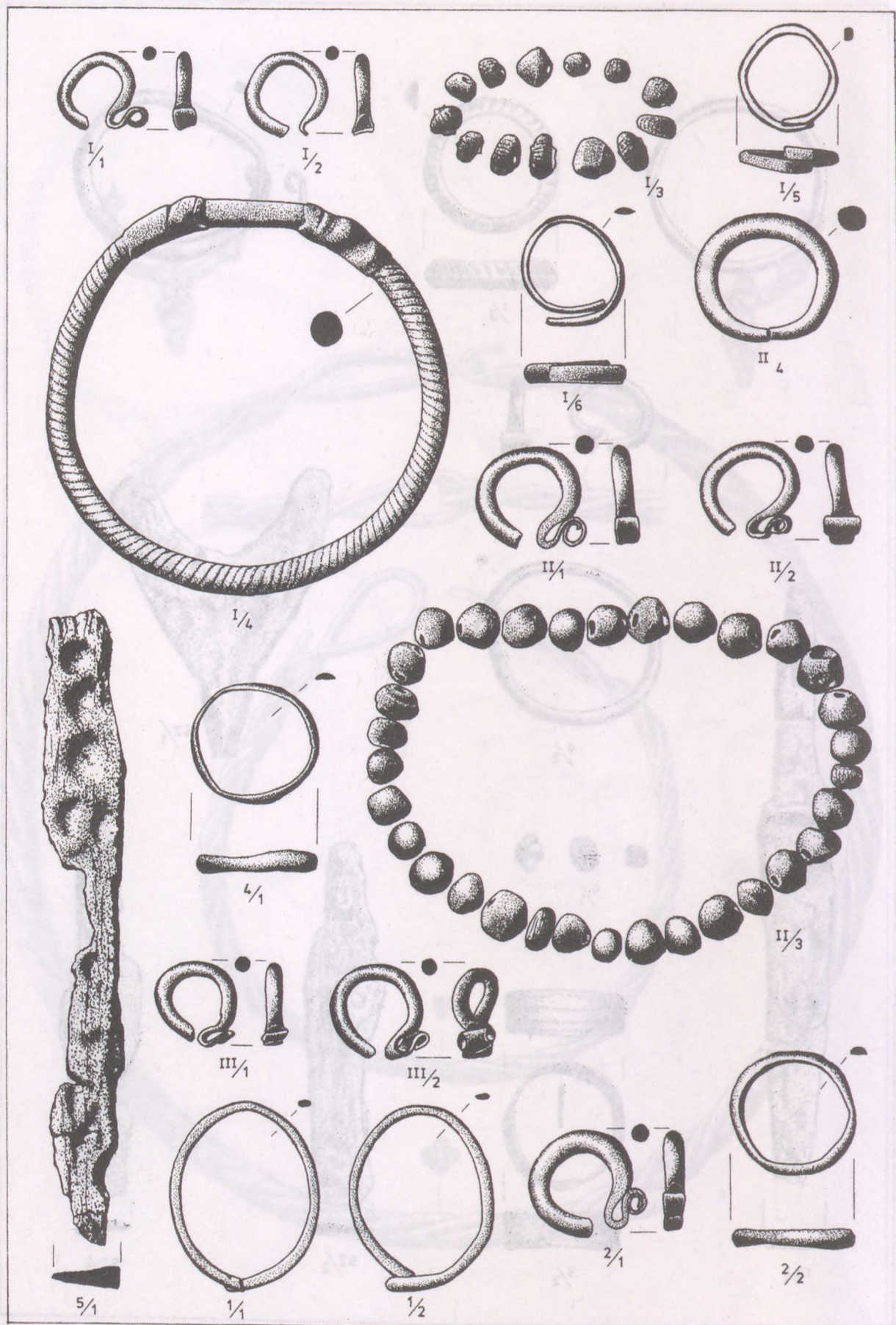
56. tábla: Ikervár-Virág utca 140. sír és szórvány

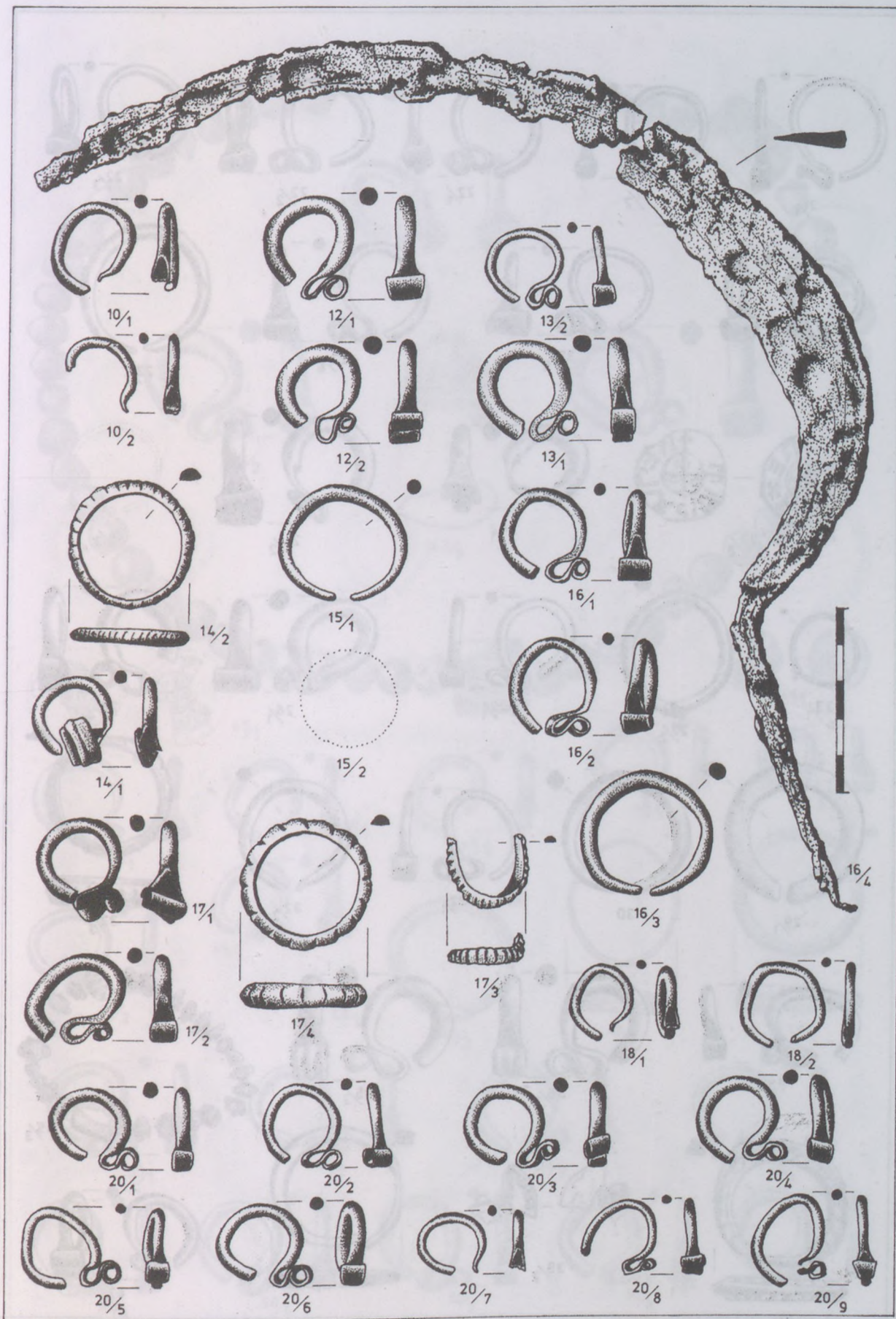
57. tábla: Répcelak-Várdomb, Homokbánya szórvány

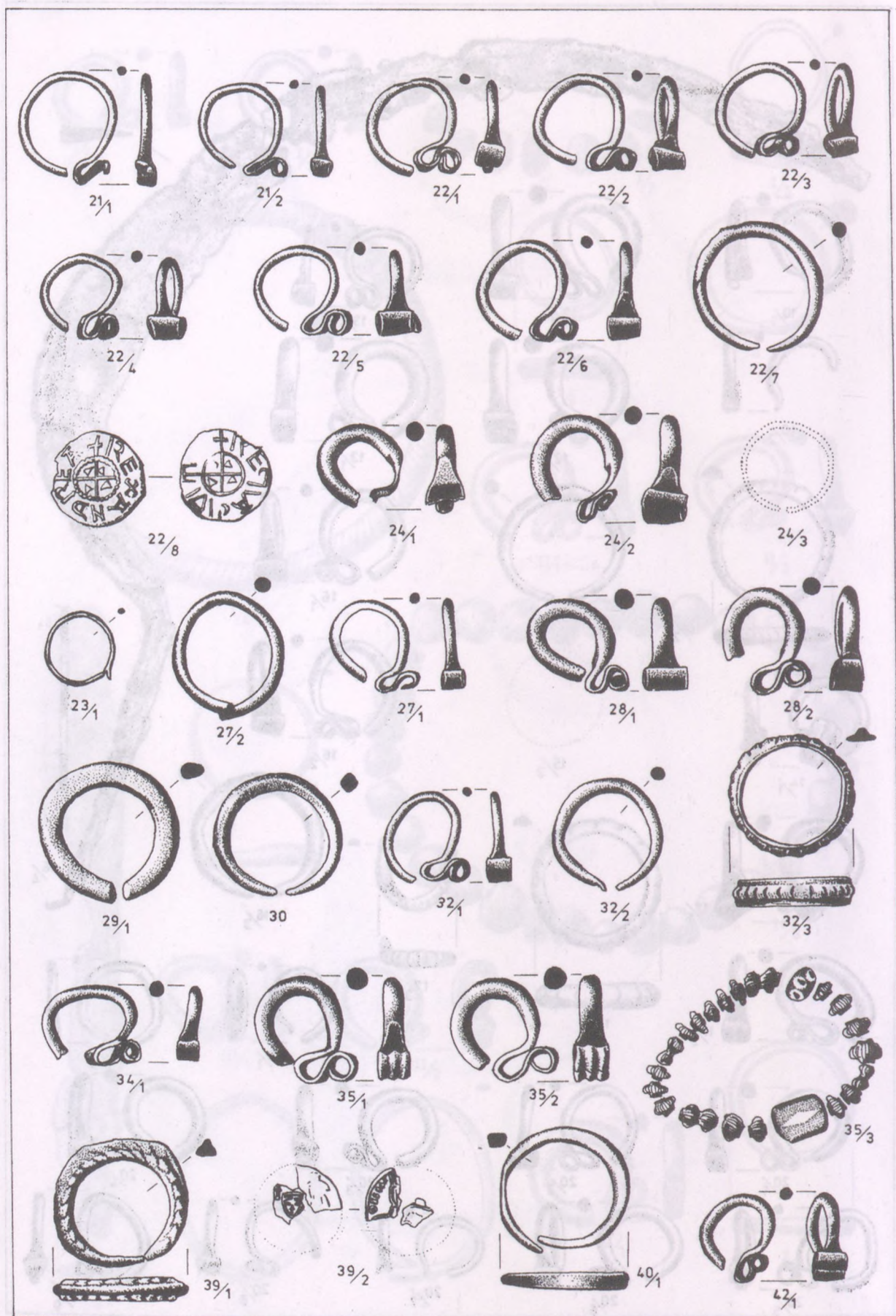
58. tábla: Répcelak-Várdomb, Homokbánya 1., 6., 9., 13. sír és szórvány

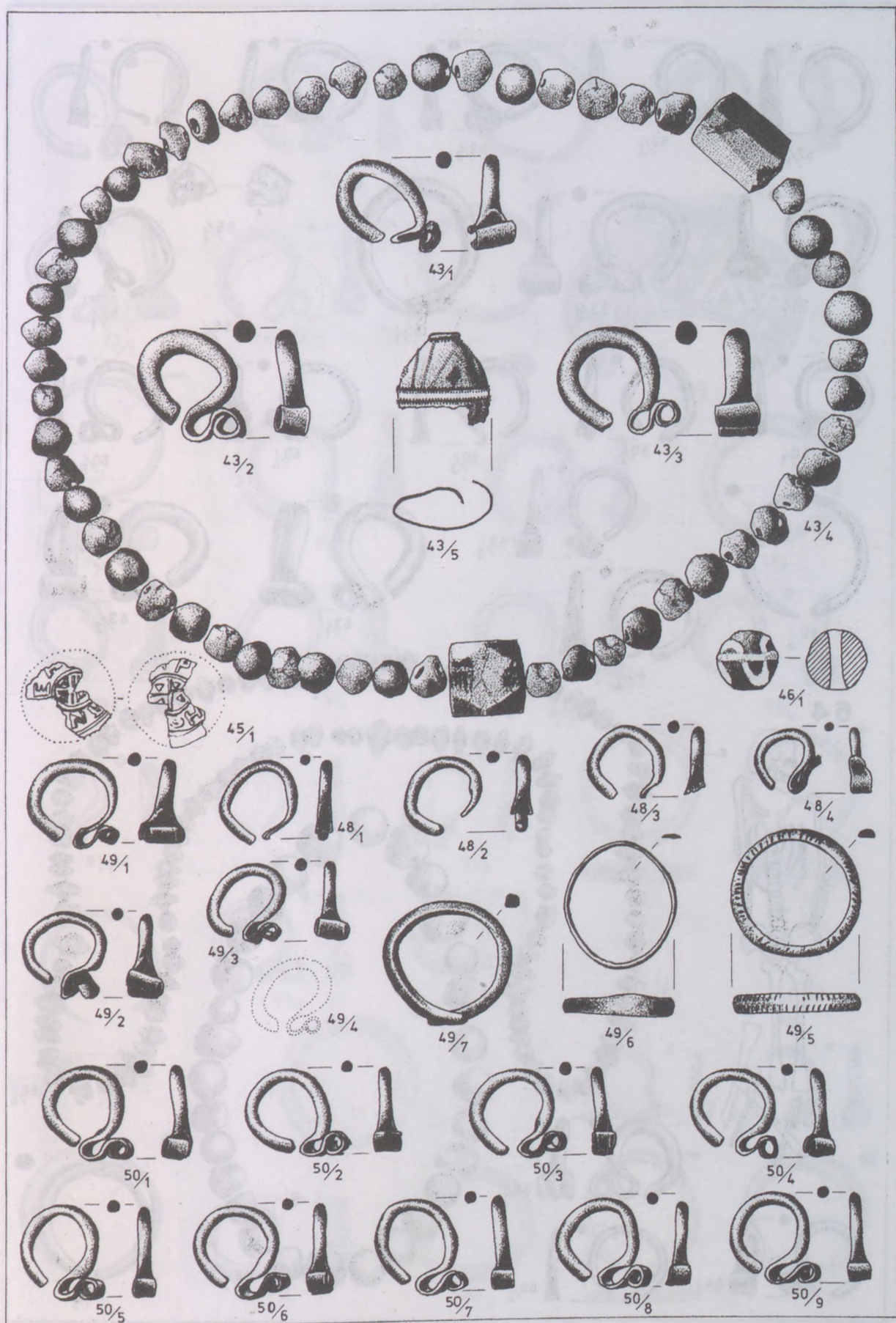
59. tábla: Sorokpolány-Berekalja, Kápolnai út I–III. és 1–5. sír

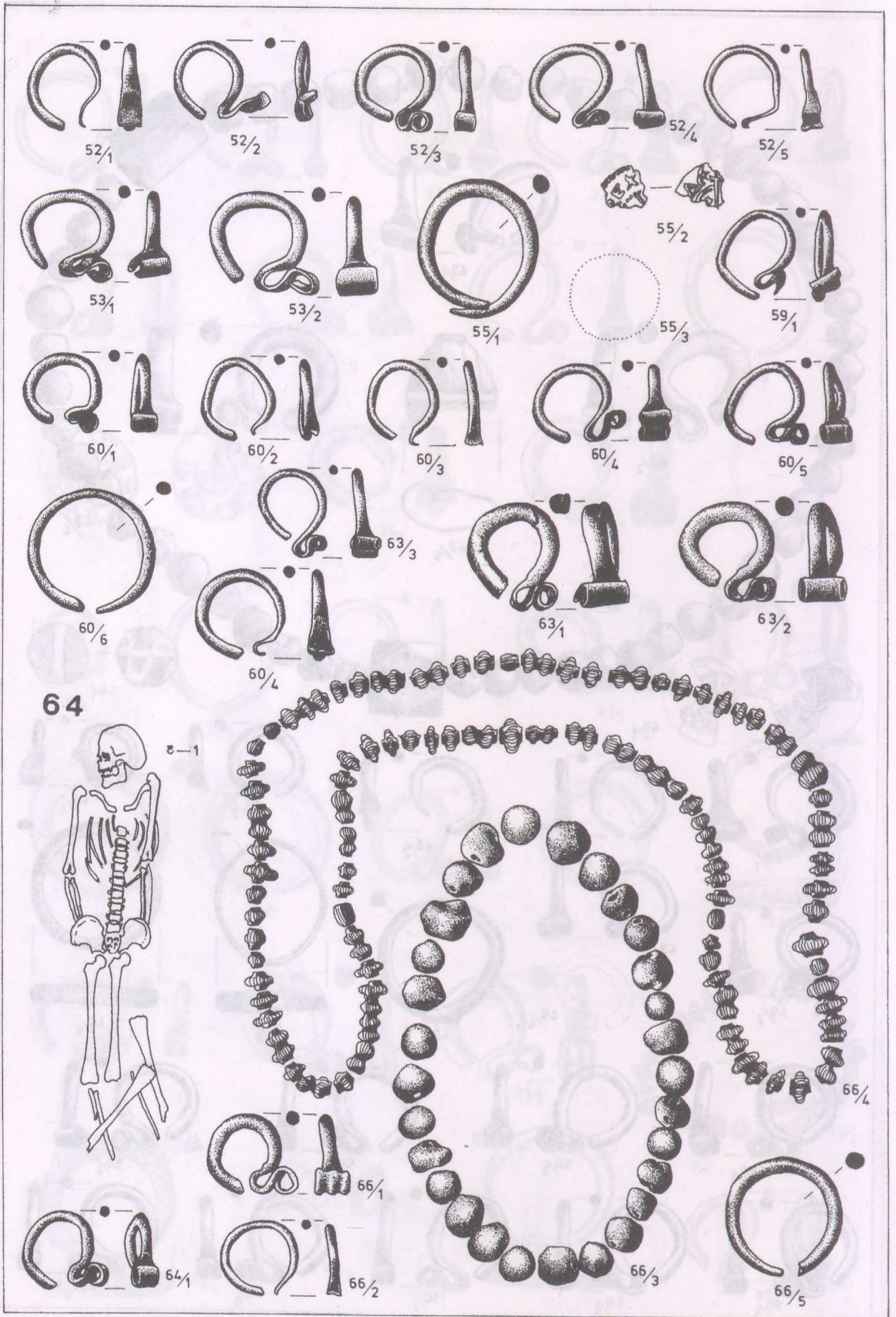
60. tábla: Sorokpolány-Berekalja, Kápolnai út 10-20. sír

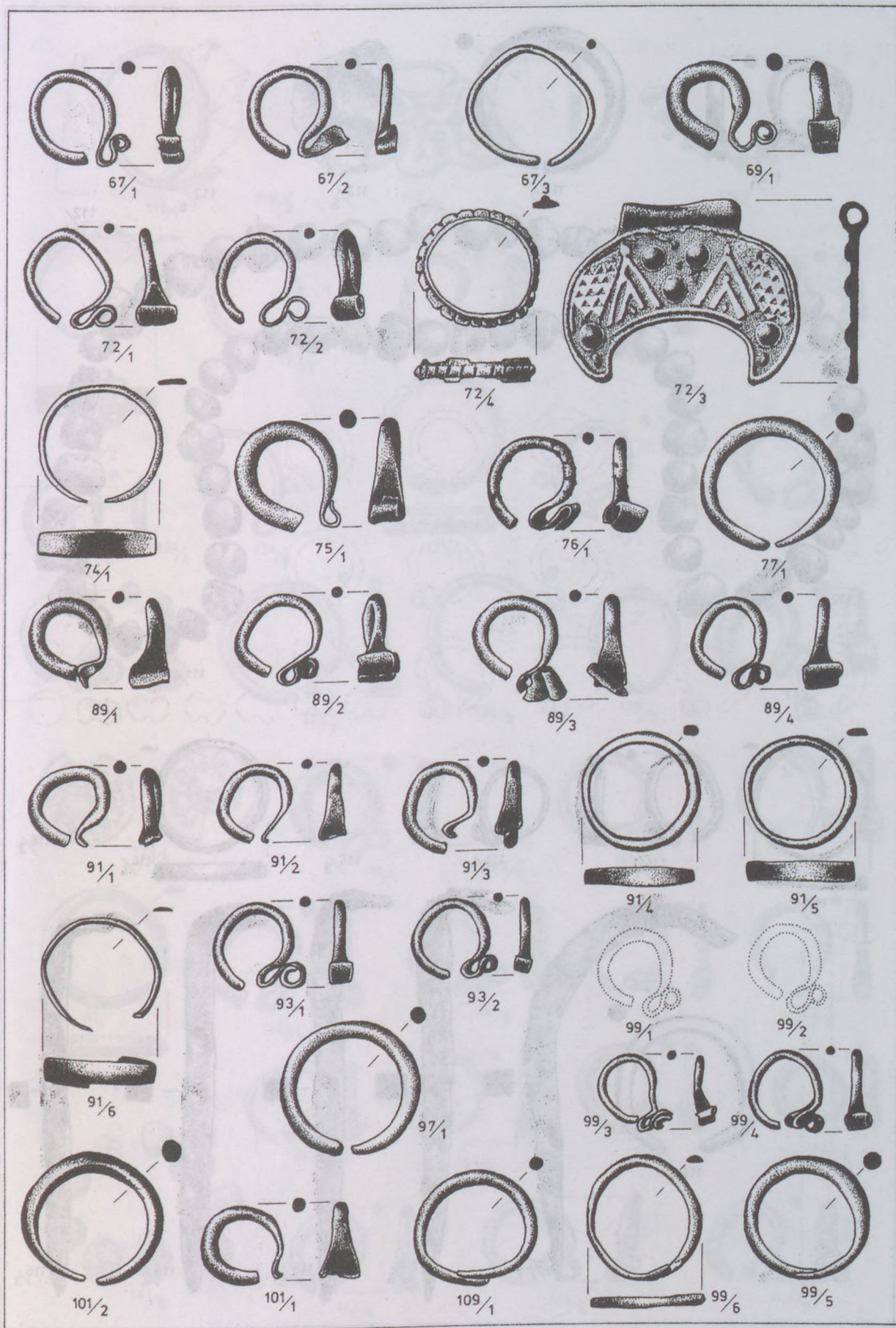
61. tábla: Sorokpolány-Berekalja, Kápolnai út 21–42. sír

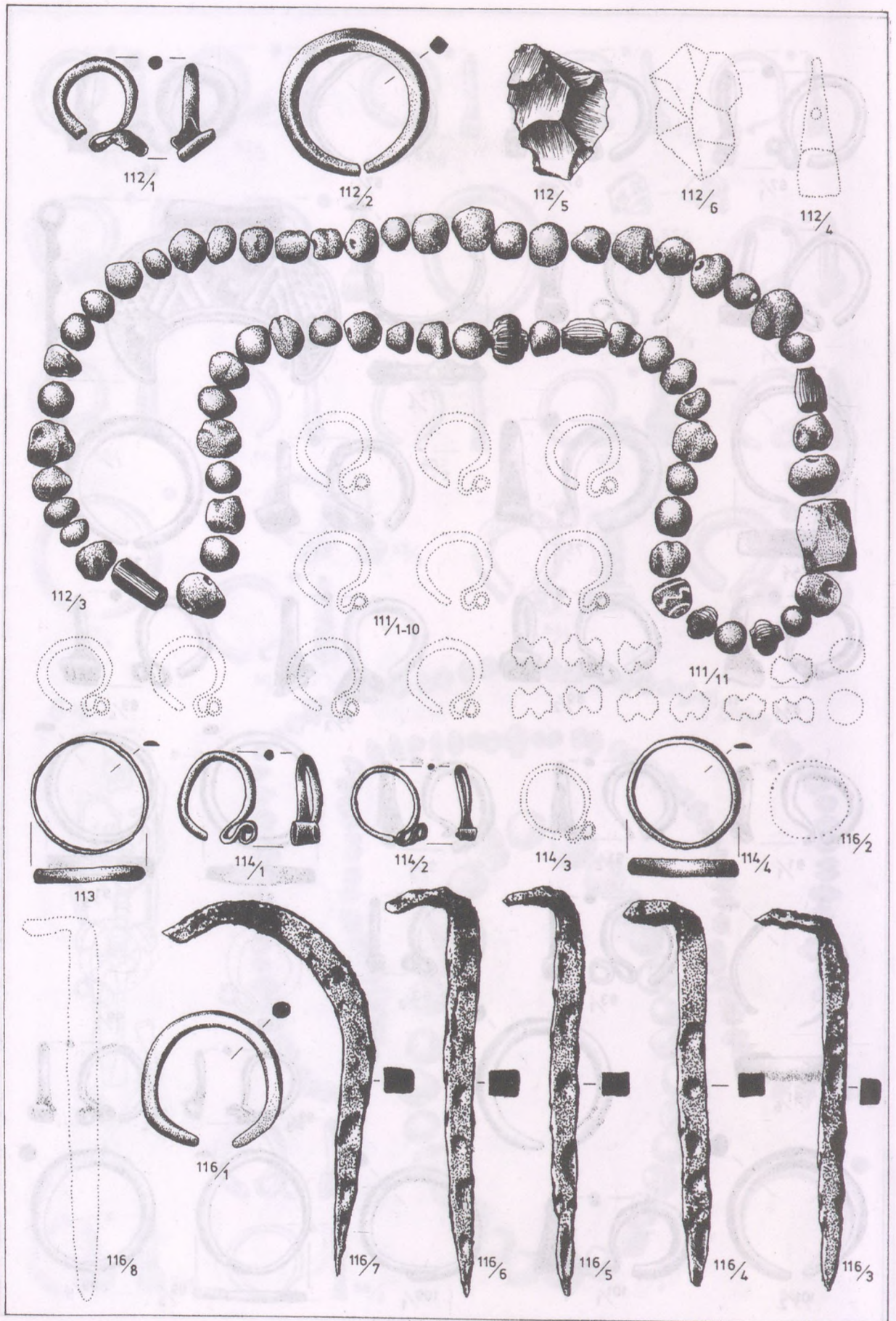
62. tábla: Sorokpolány-Berekalja, Kápolnai út 43–50. sír

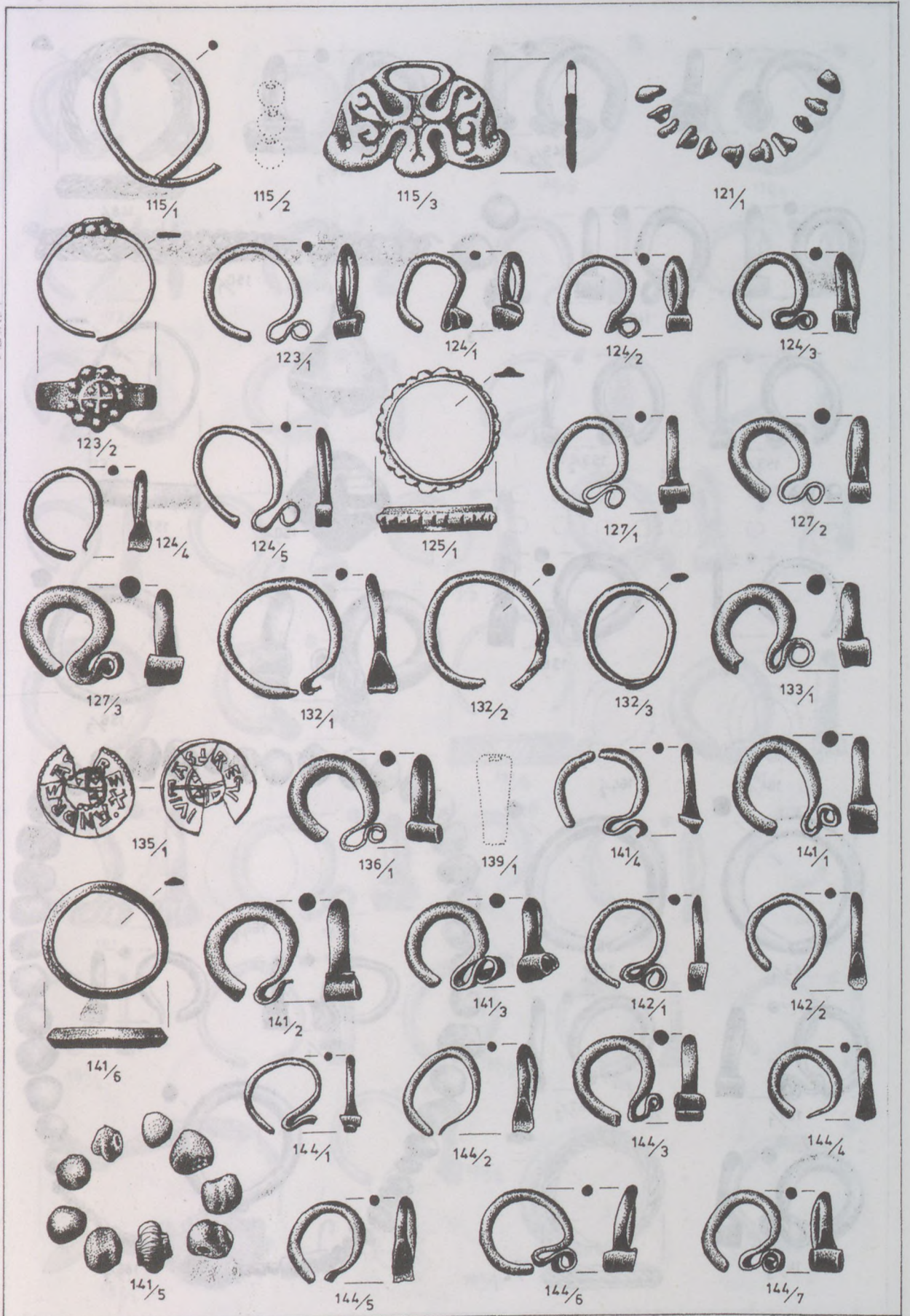
63. tábla: Sorokpolány-Berekalja, Kápolnai út 52-66. sír

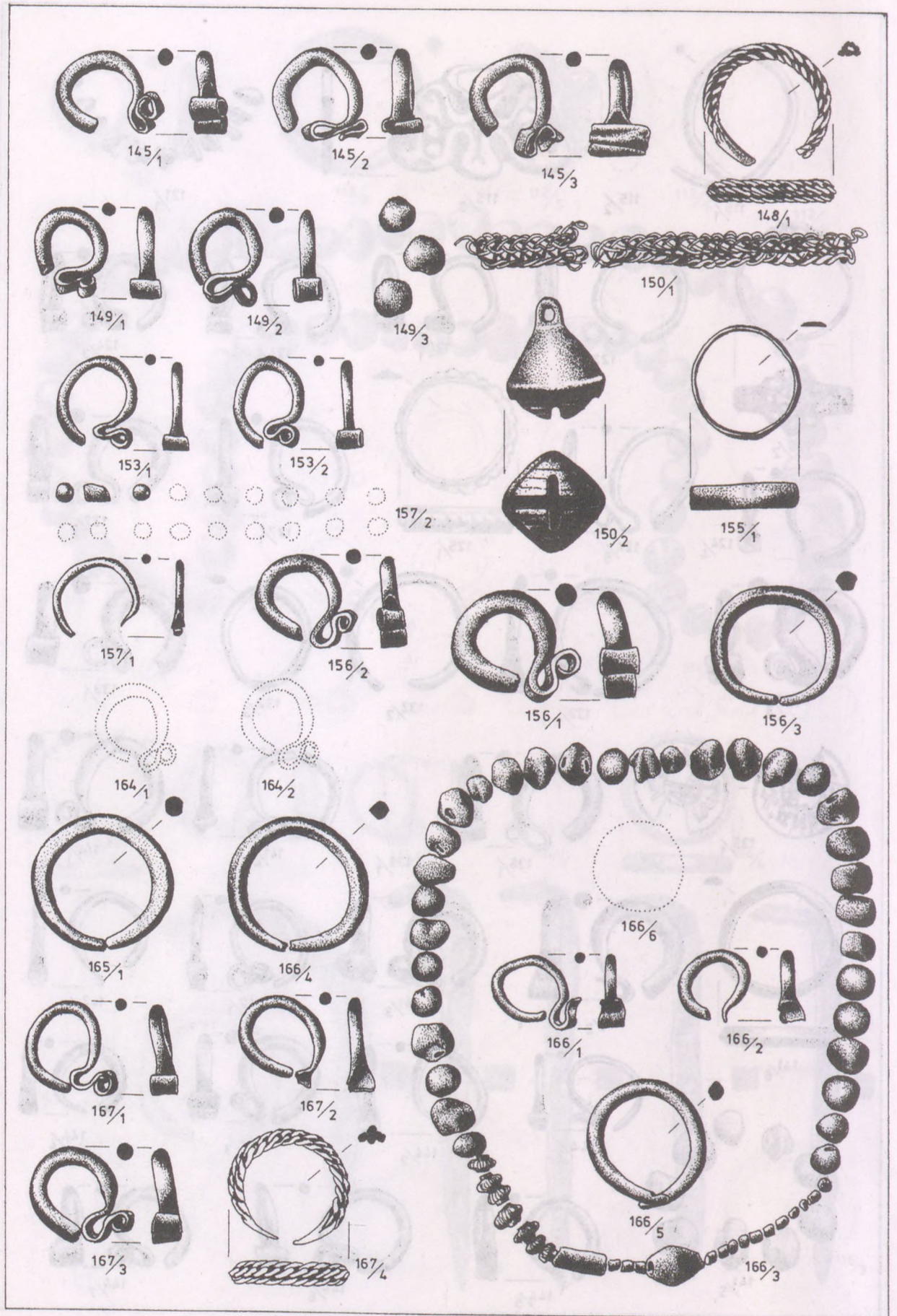
64. tábla: Sorokpolány-Berekalja, Kápolnai út 67-109. sír

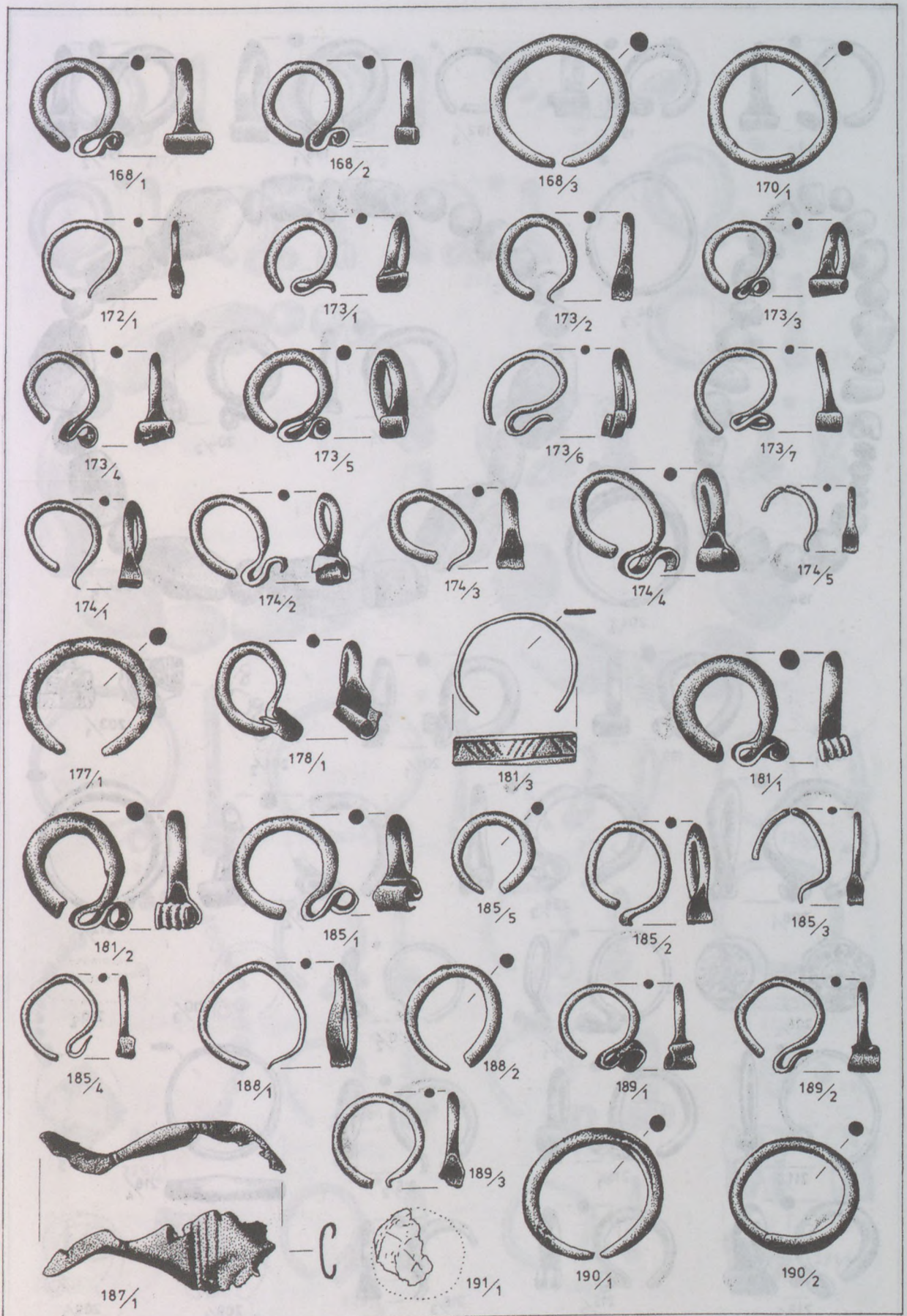
65. tábla: Sorokpolány-Berekalja, Kápolnai út 111–116. sír

66. tábla: Sorokpolány-Berekalja, Kápolnai út 115-144. sír

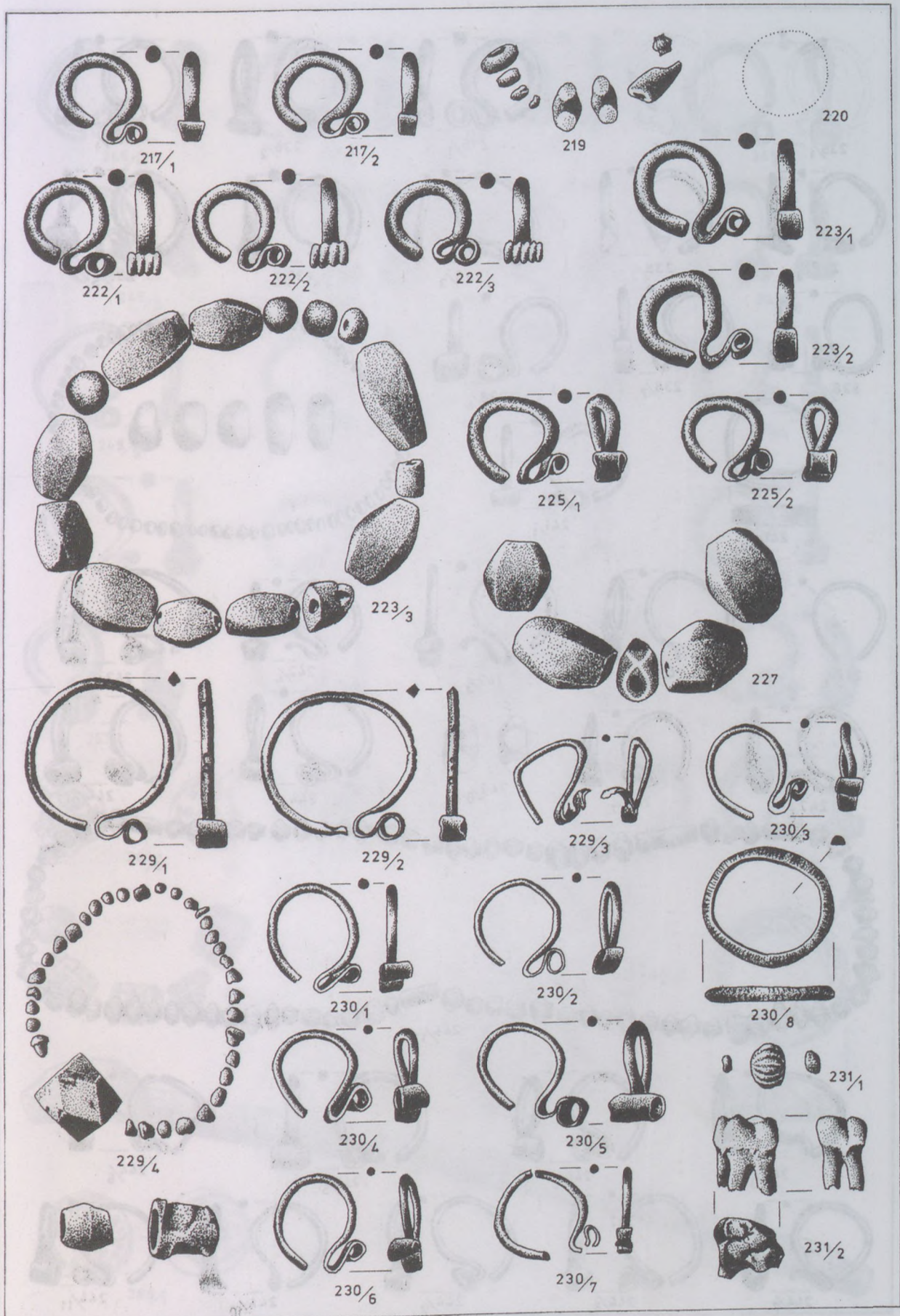
67. tábla: Sorokpolány-Berekaľja, Kápolnai út 145-167. sír

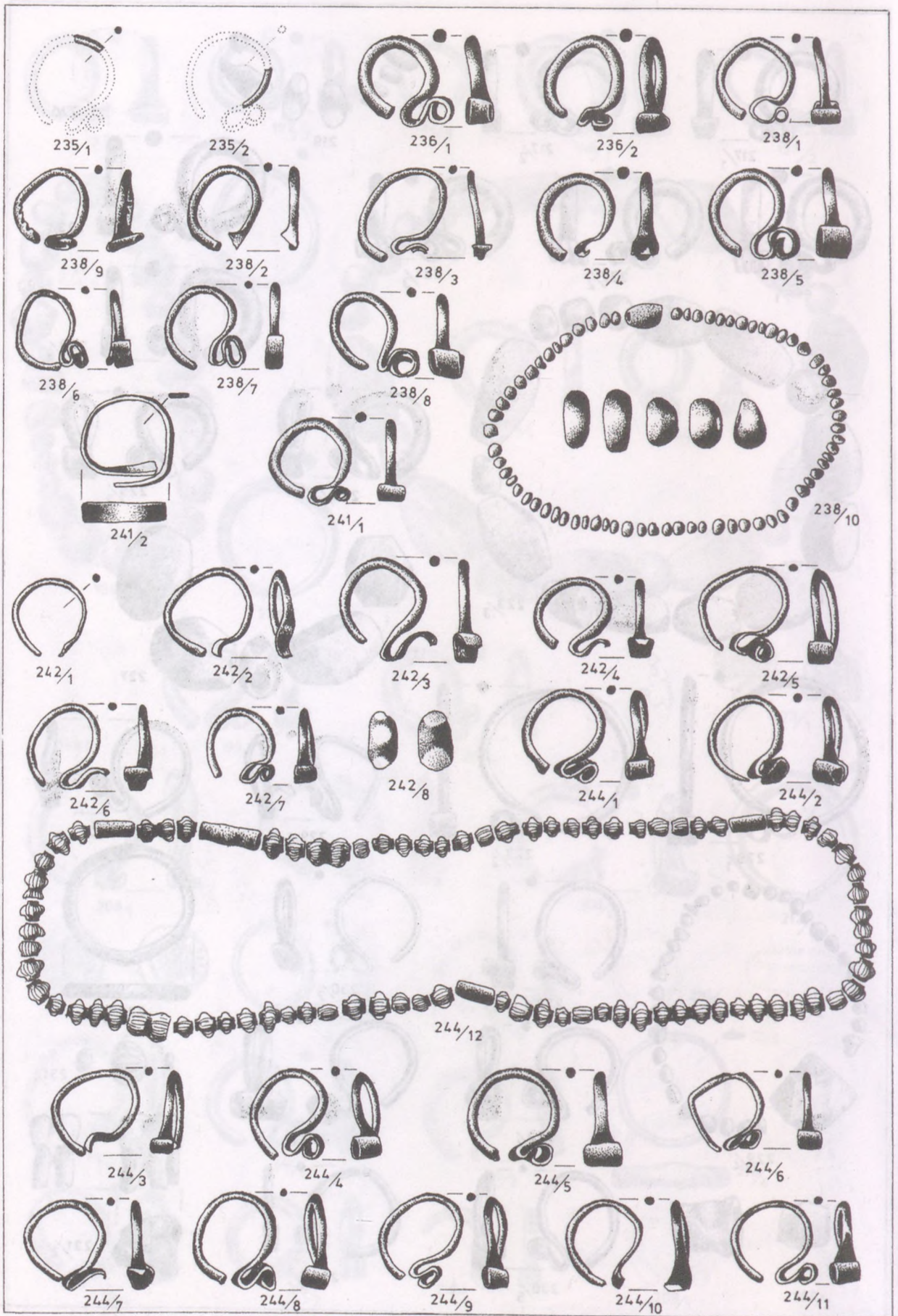
68. tábla: Sorokpolány-Berekalja, Kápolnai út 168–191. sír

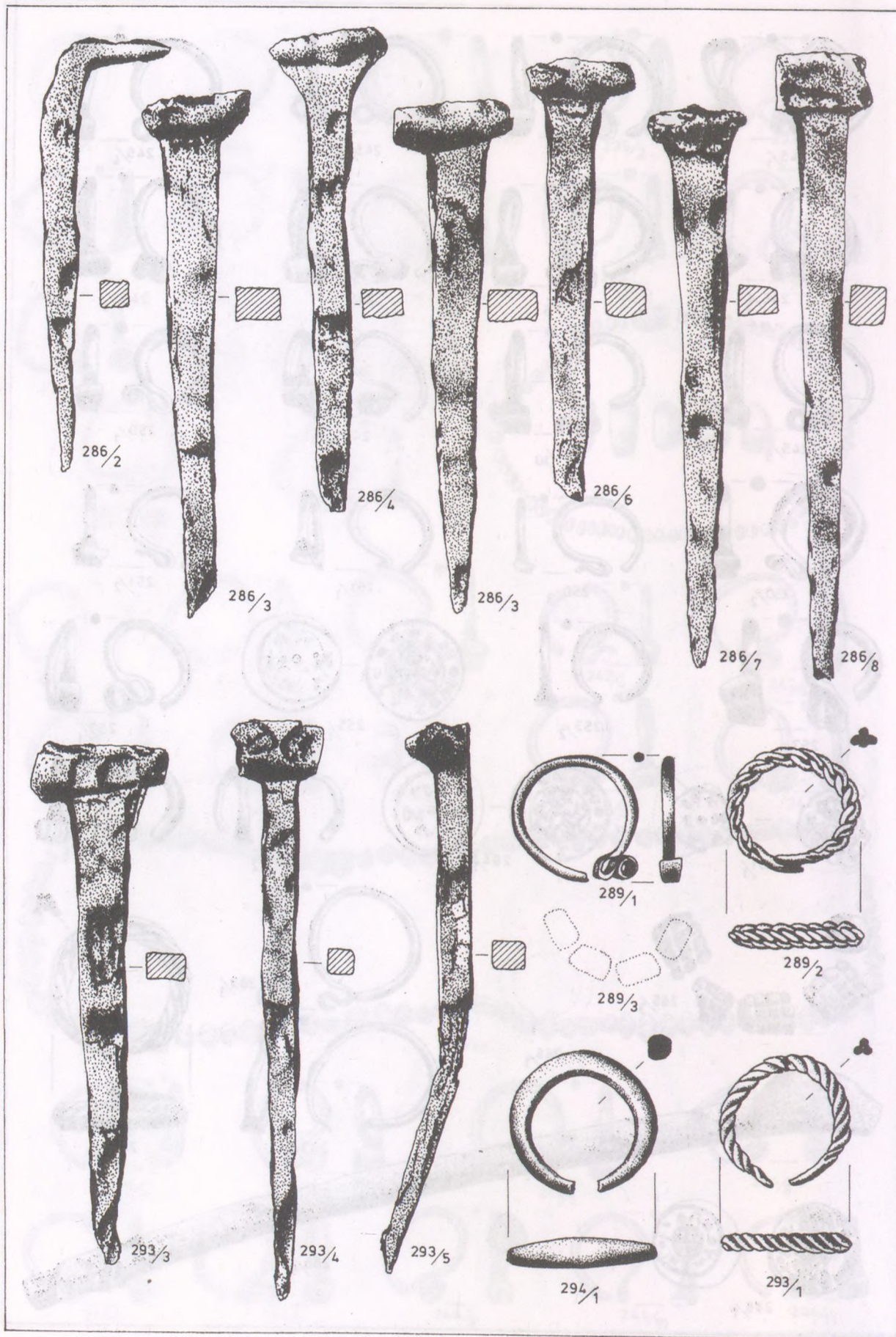
69. tábla: Sorokpolány-Berekalja, Kápolnai út 192–216. sír

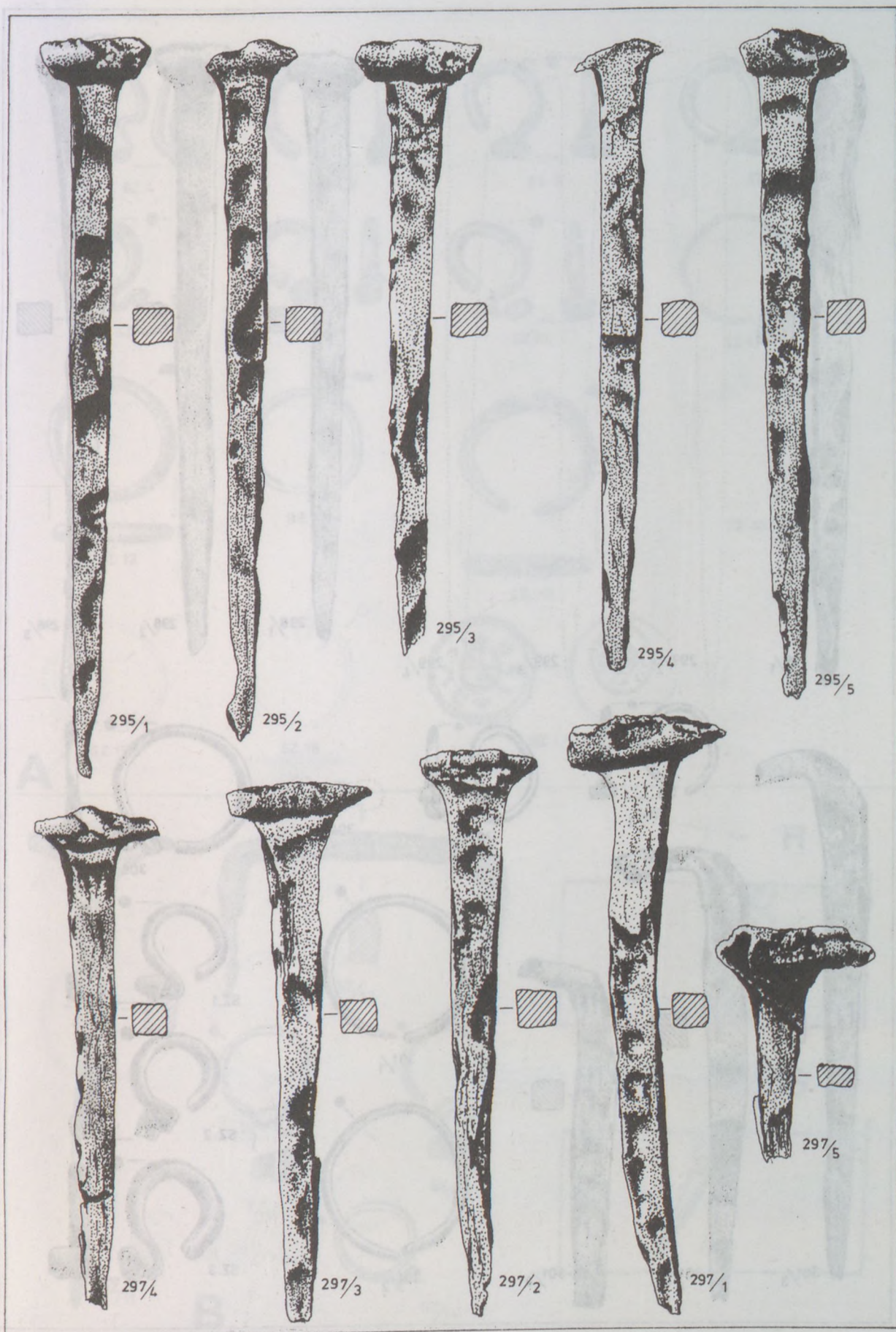
70. tábla: Sorokpolány-Berekalja, Kápolnai út 217-231. sír

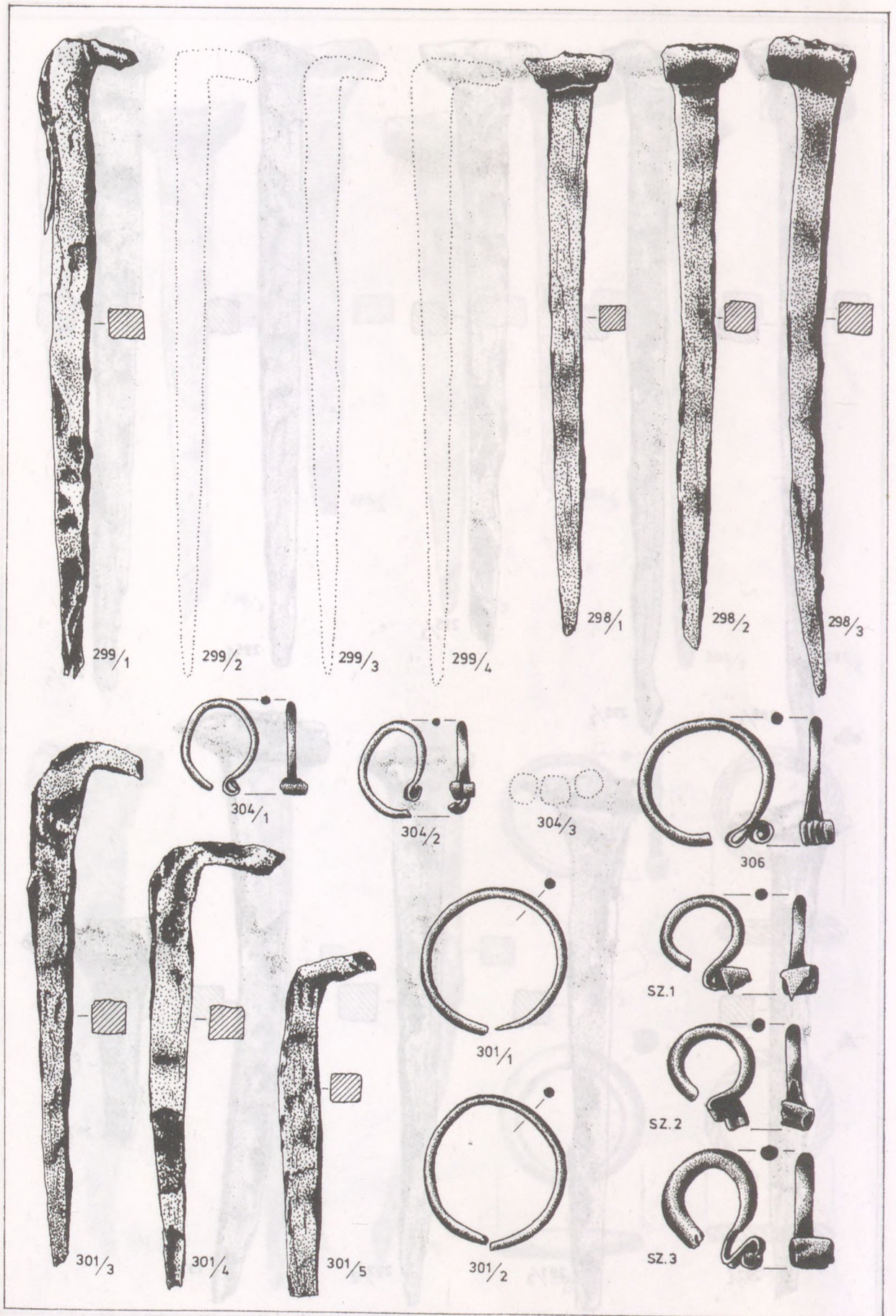
71. tábla: Sorokpolány-Berekalja, Kápolnai út 235–244. sír

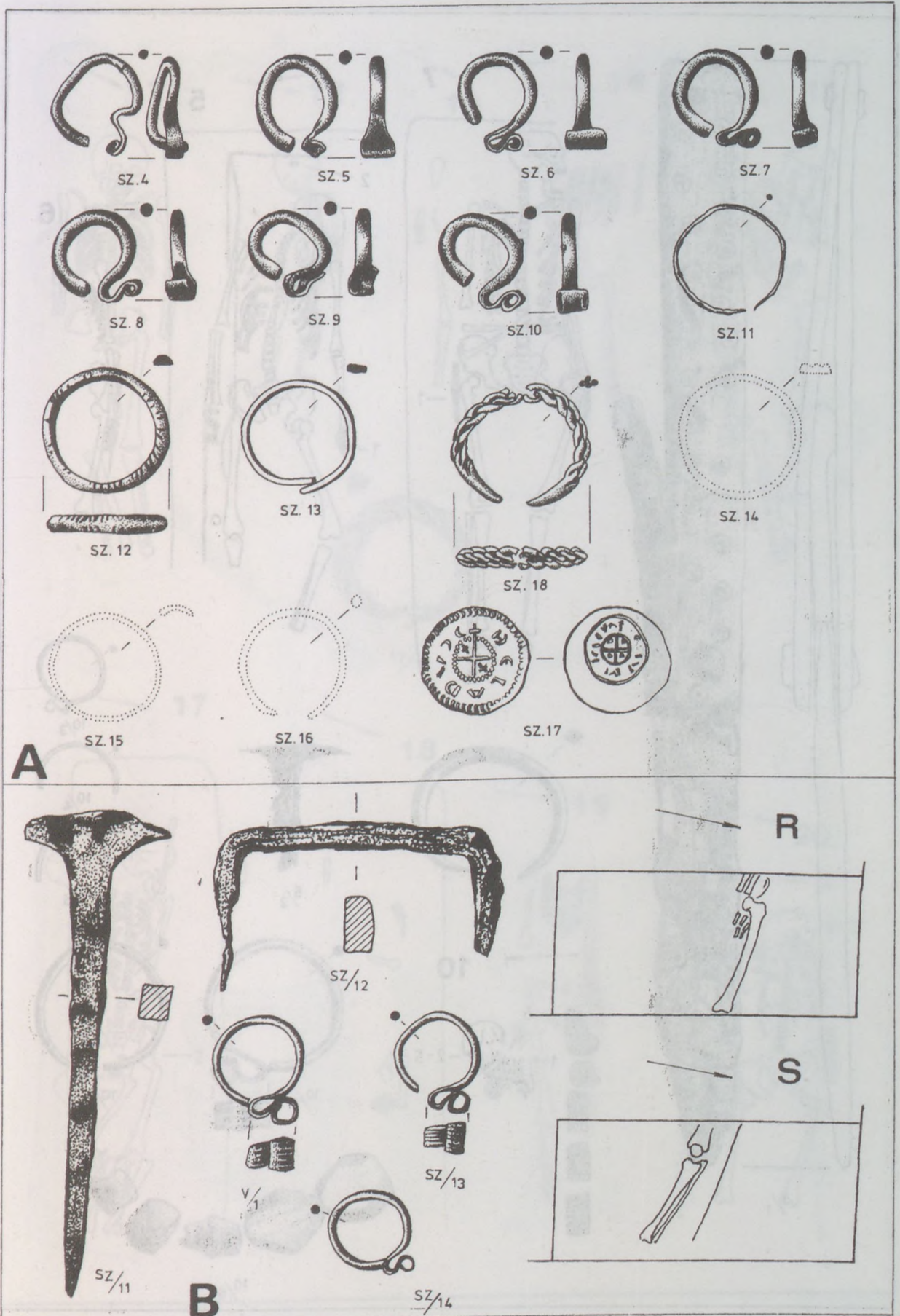
73. tábla: Sorokpolány-Berekalja, Kápolnai út 286-294. sír

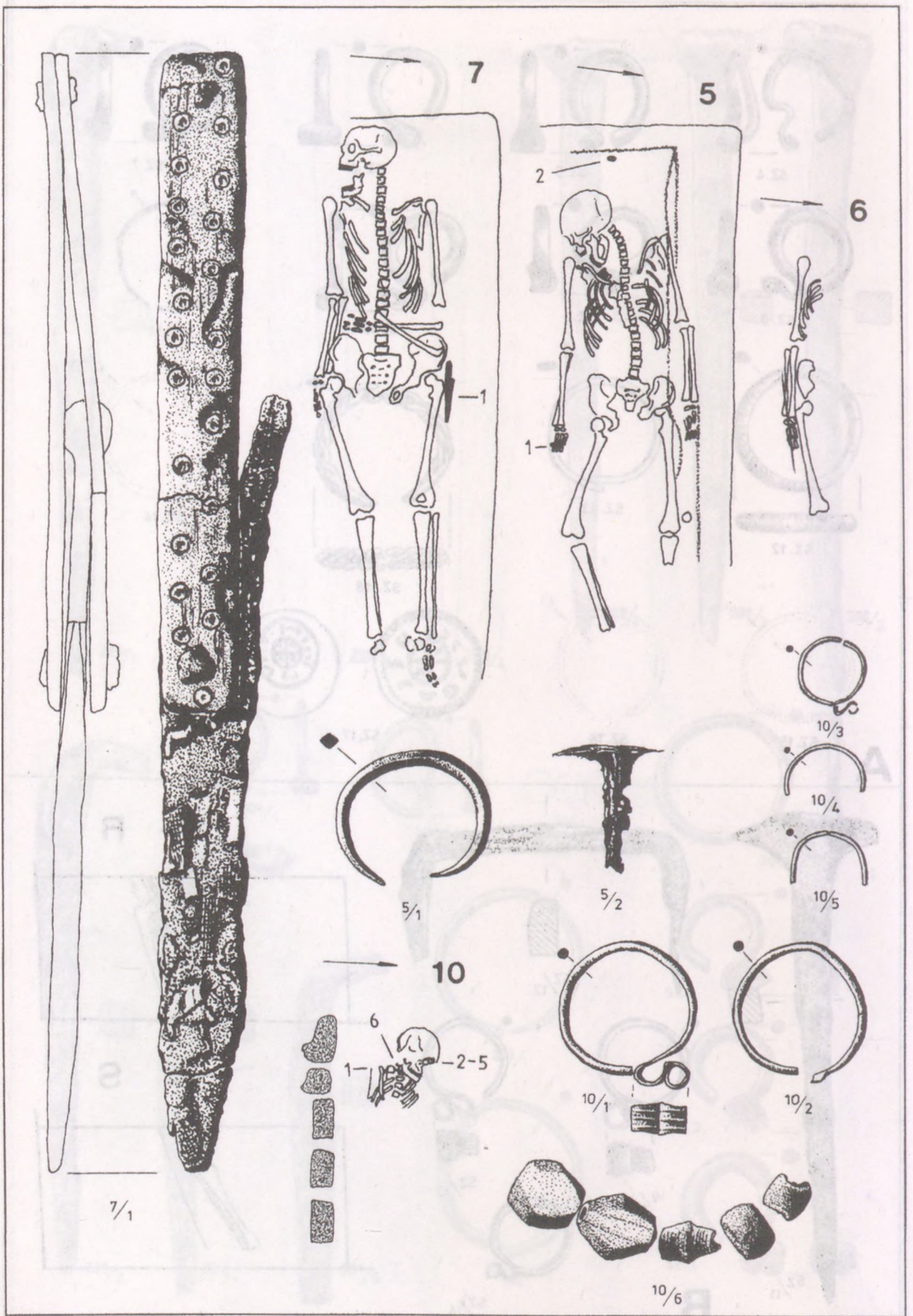
74. tábla: Sorokpolány-Berekalja, Kápolnai út 295–297. sír

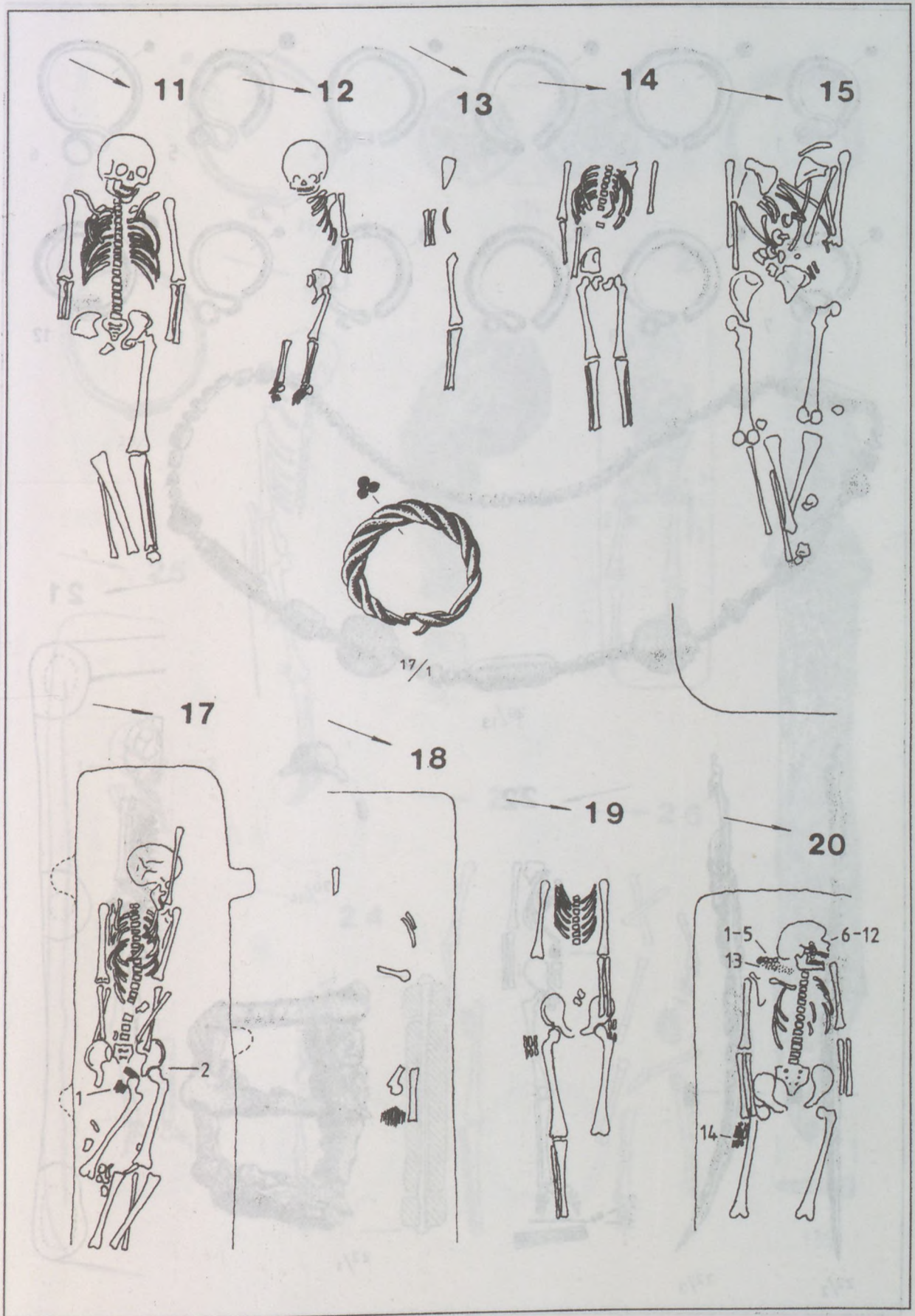
75. tábla: Sorokpolány-Berekalja, Kápolnai út 298–306. sír és szórvány

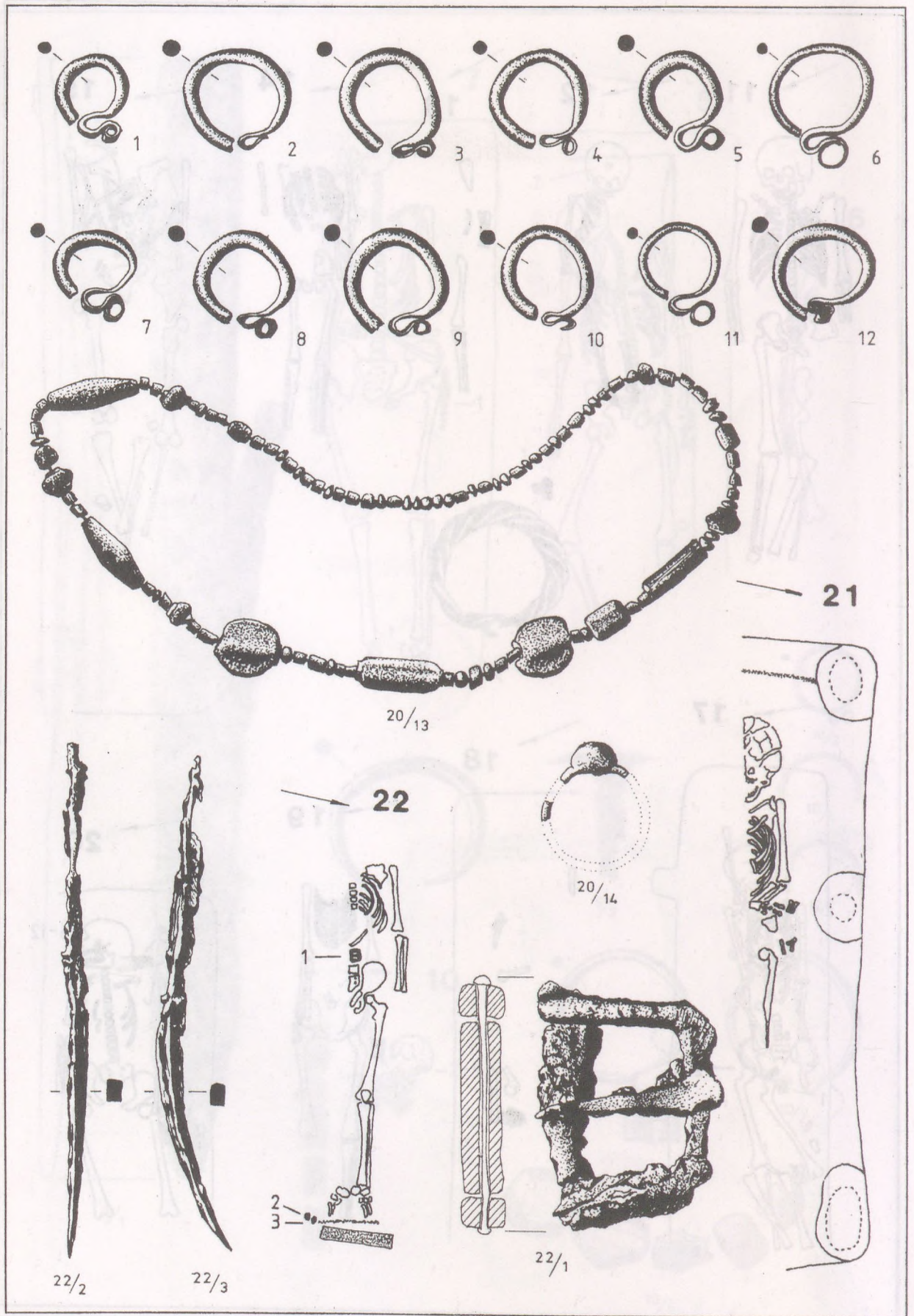
76. tábla: A: Sorokpolány-Berekalja, Kápolnai út szórvány;
 B: Szombathely-Szent Márton templom R, S, V. sír és szórvány

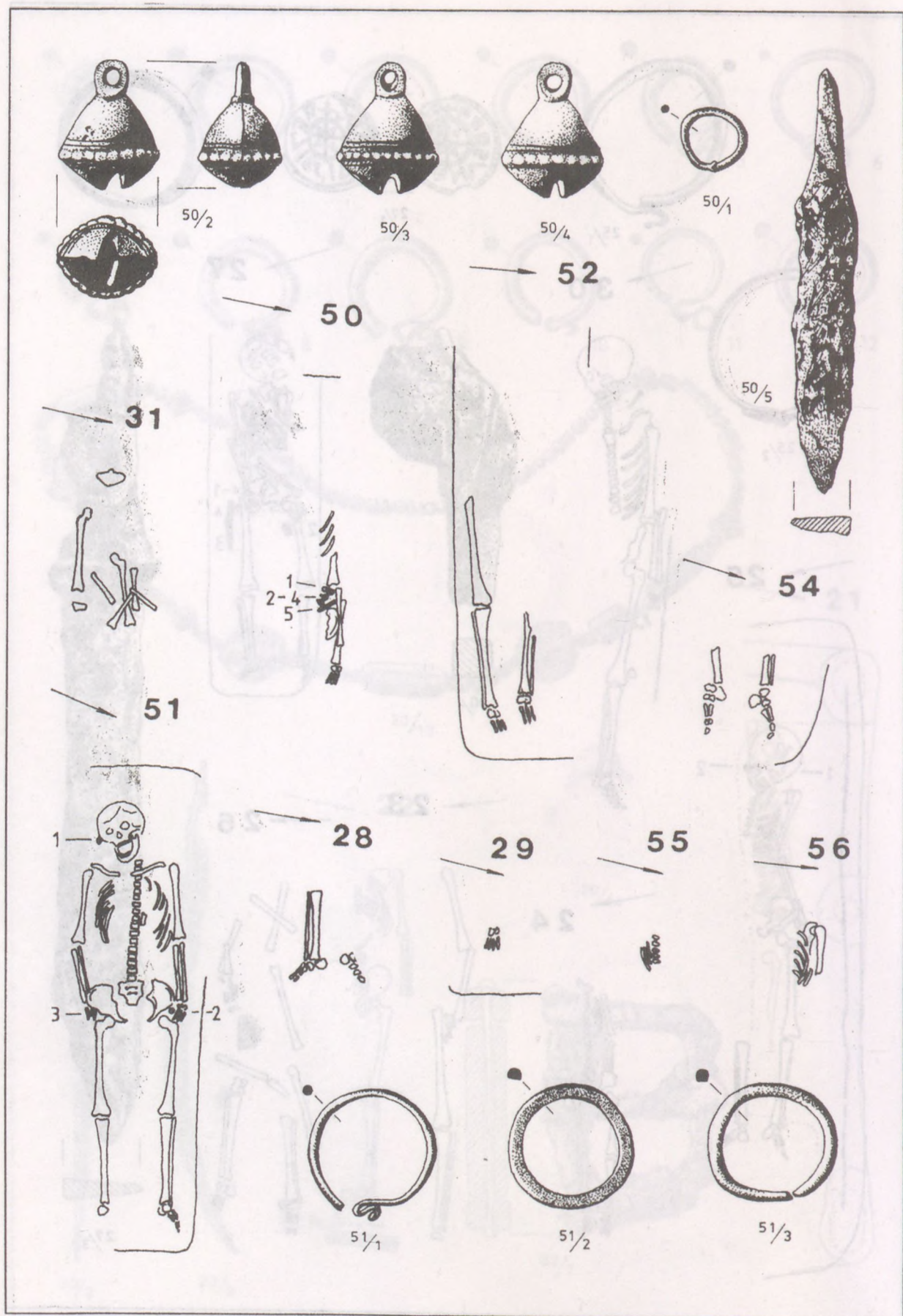
77. tábla: Szombathely-Szent Márton templom 5-10. sír

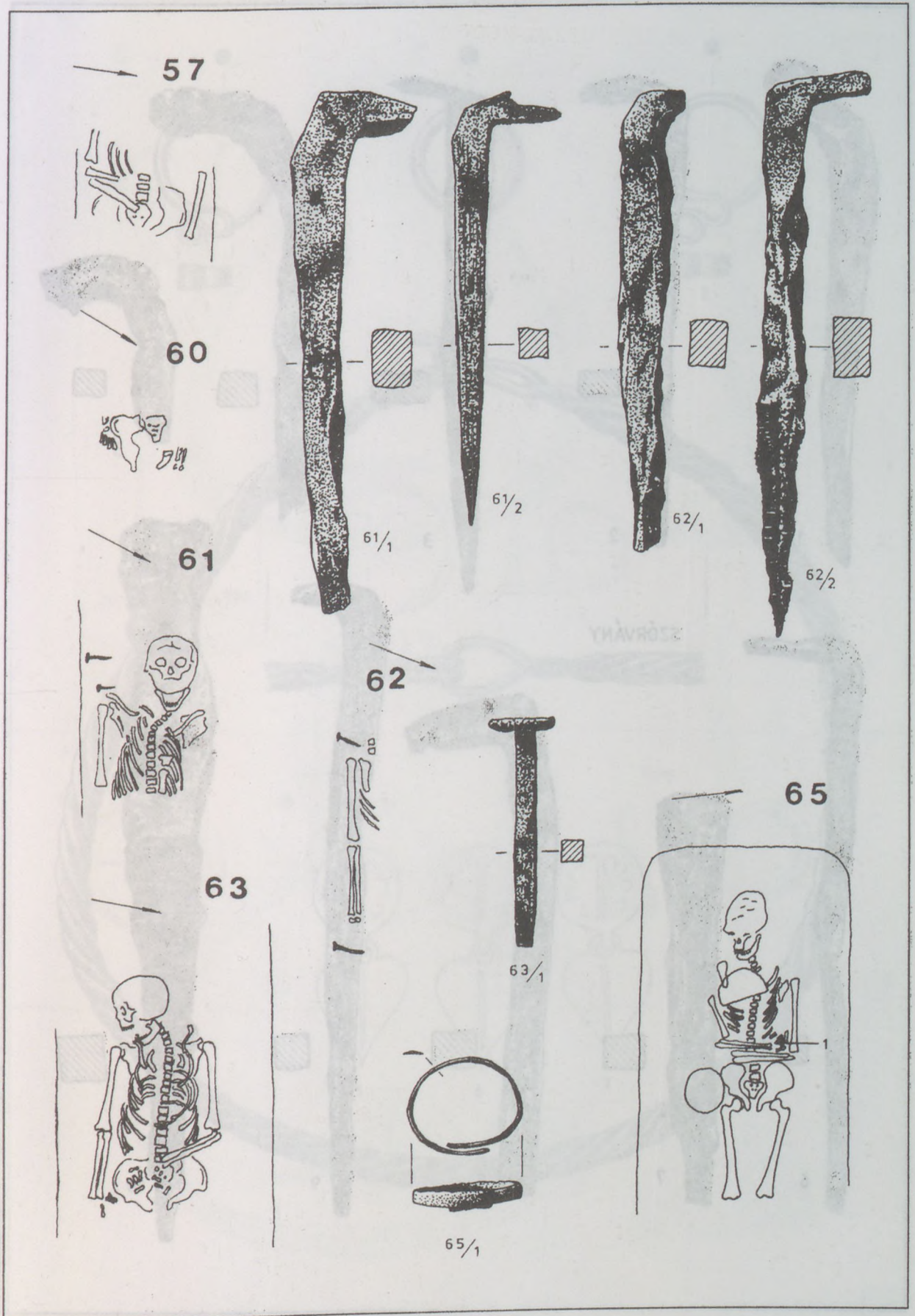
78. tábla: Szombathely-Szent Márton templom 11-20. sír

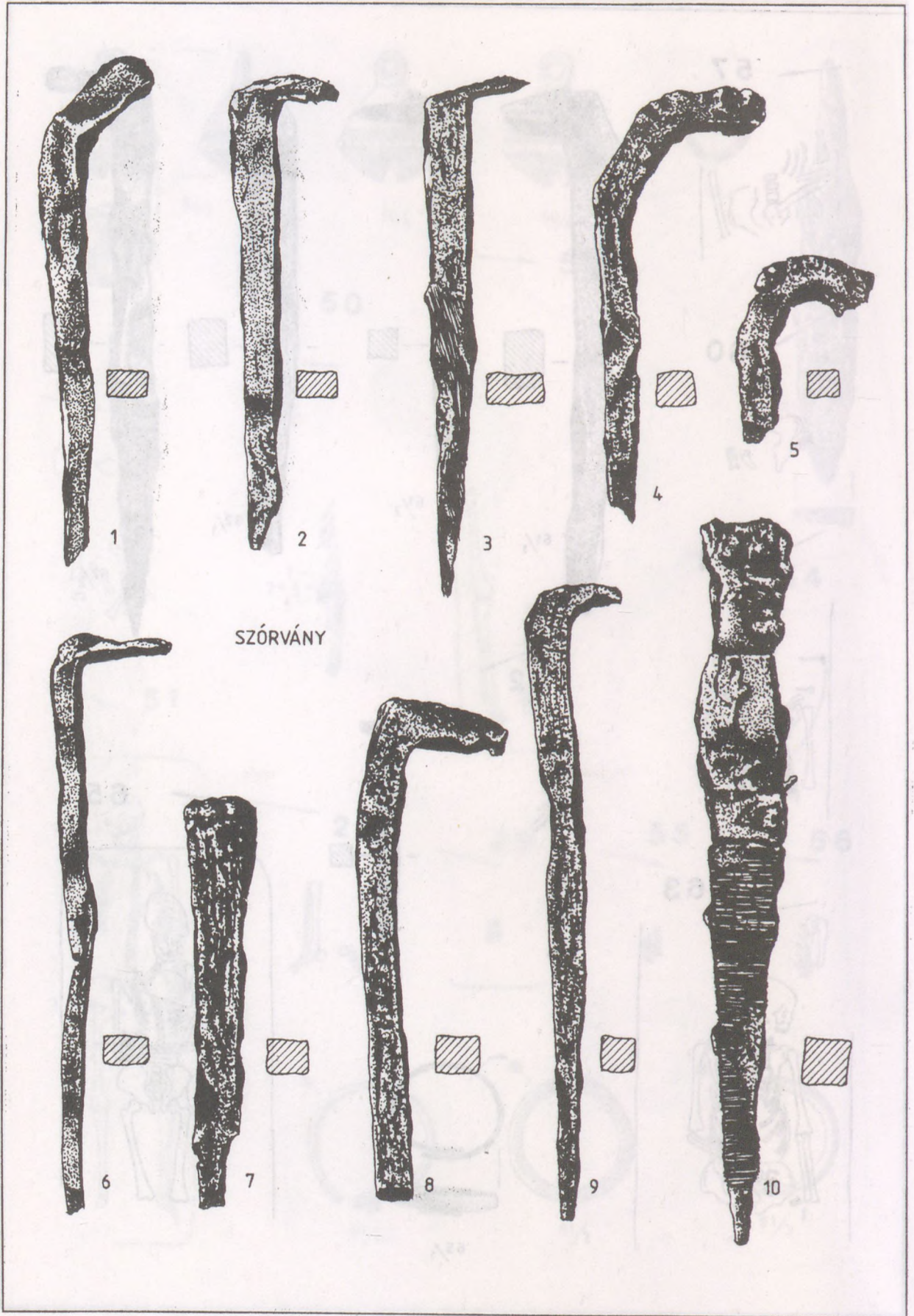
79. tábla: Szombathely-Szent Márton templom 20-22. sír

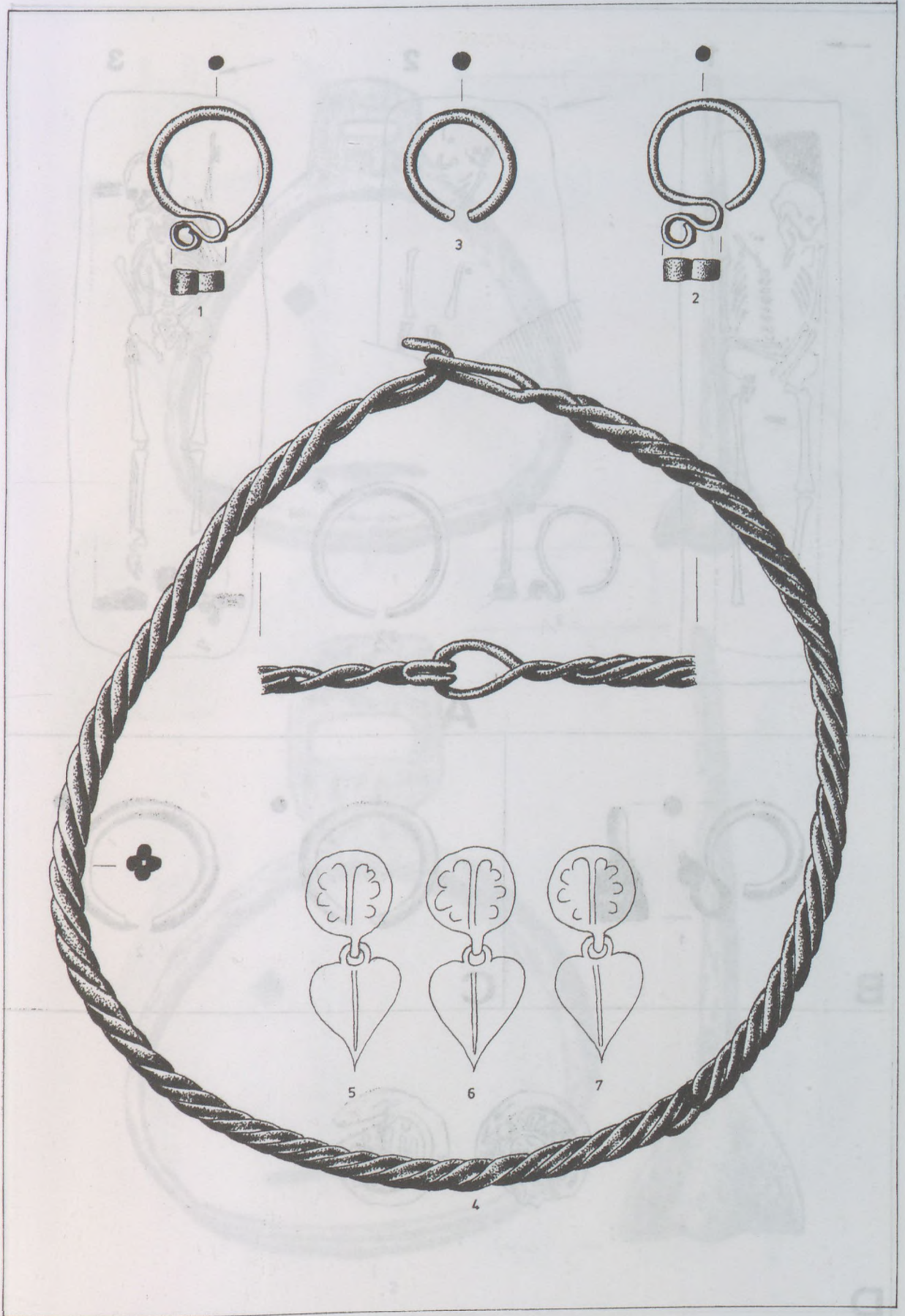
81. tábla: Szombathely-Szent Márton templom 28-56. sír

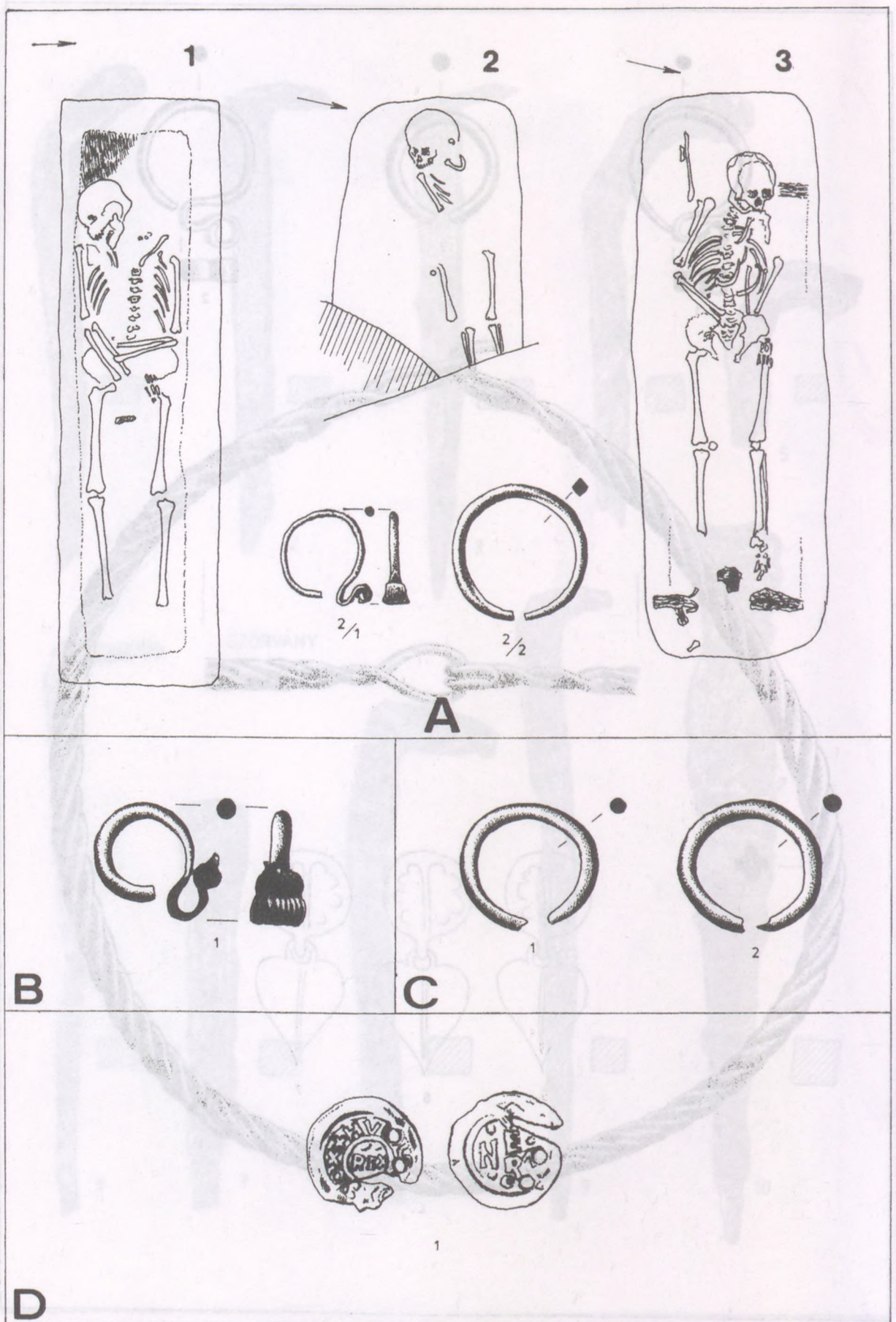
82. tábla: Szombathely-Szent Márton templom 57-65. sír

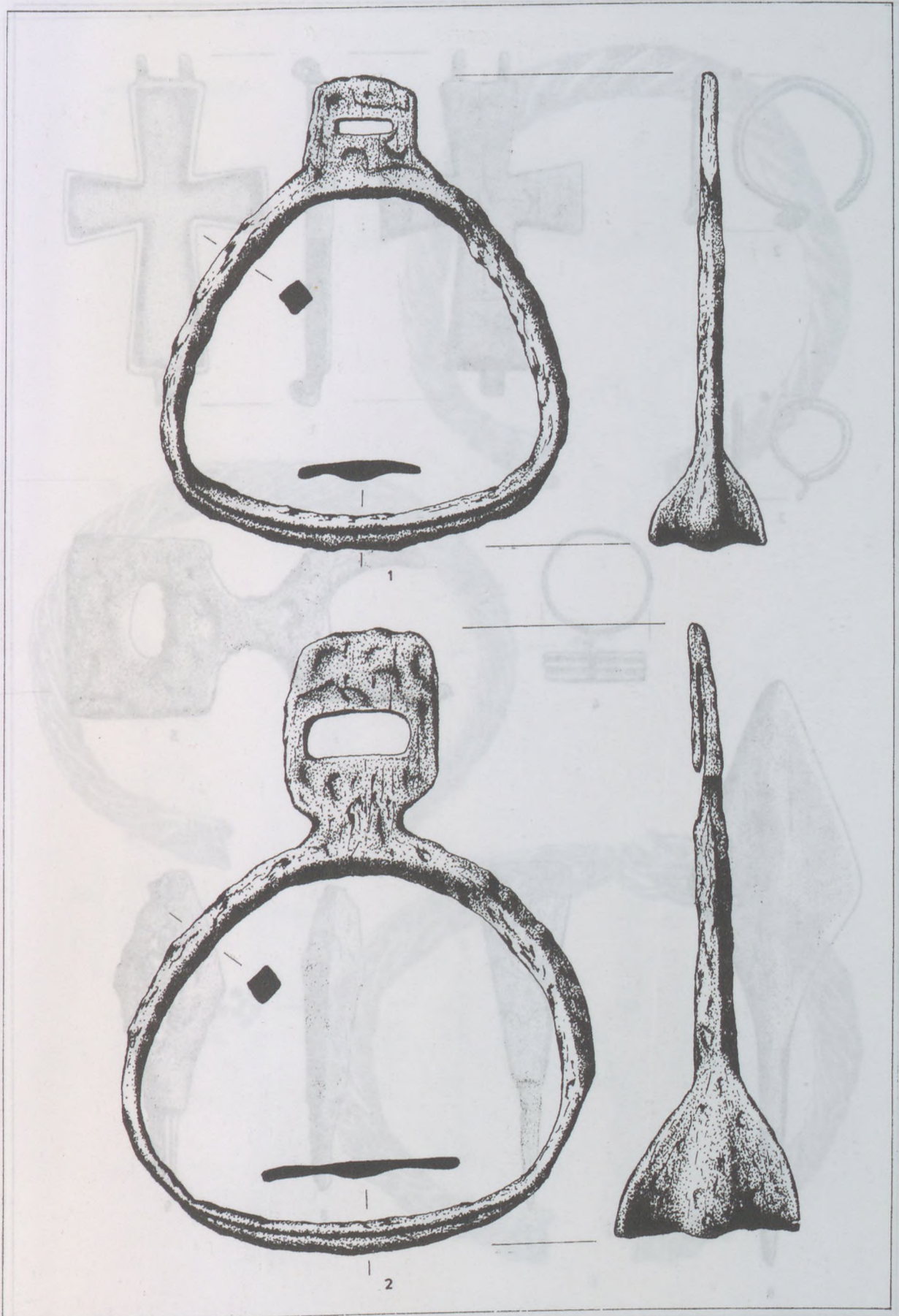
83. tábla: Szombathely-Szent Márton templom szórvány

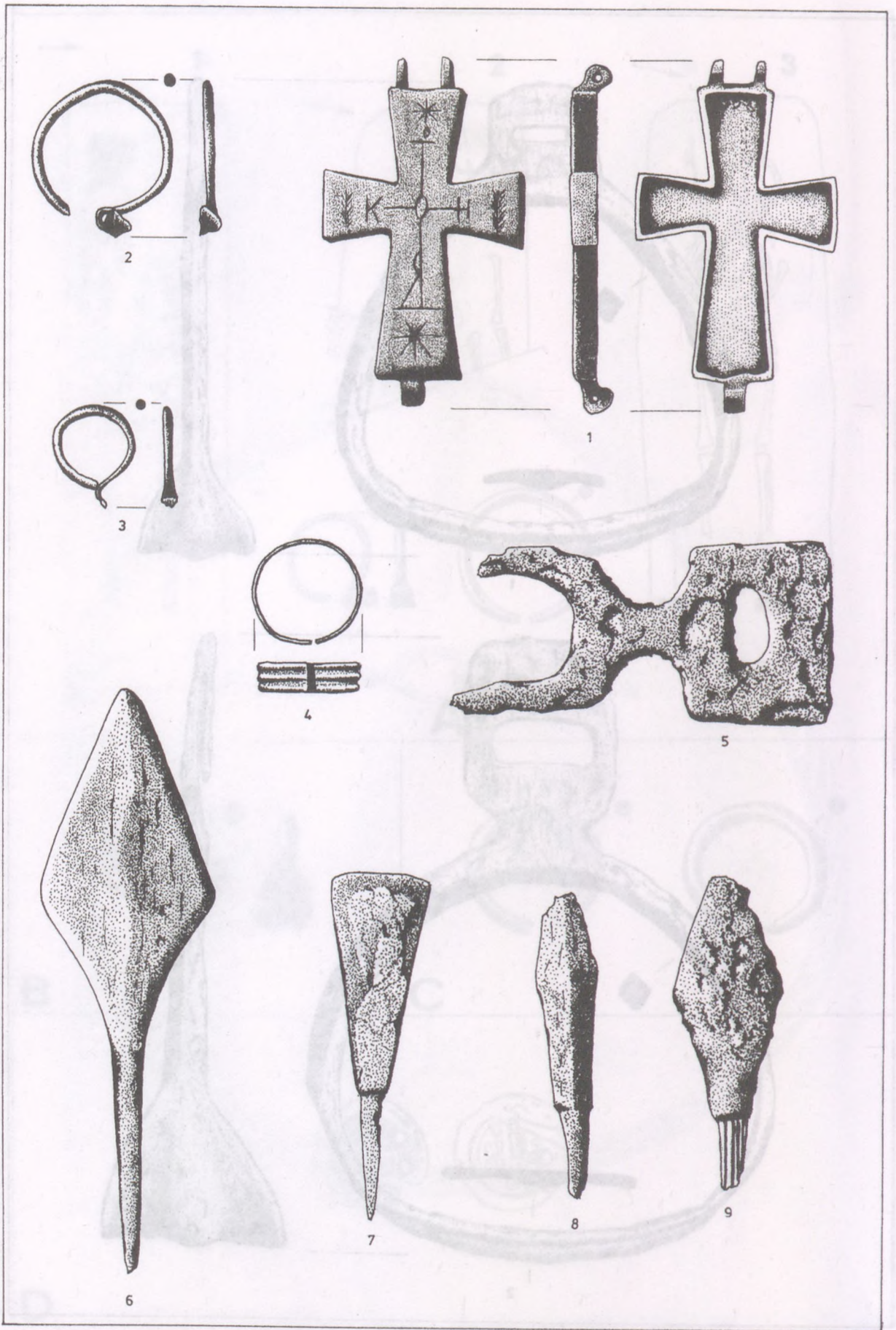
84. tábla: Szombathely-Kisfaludy Sándor utca szórvány

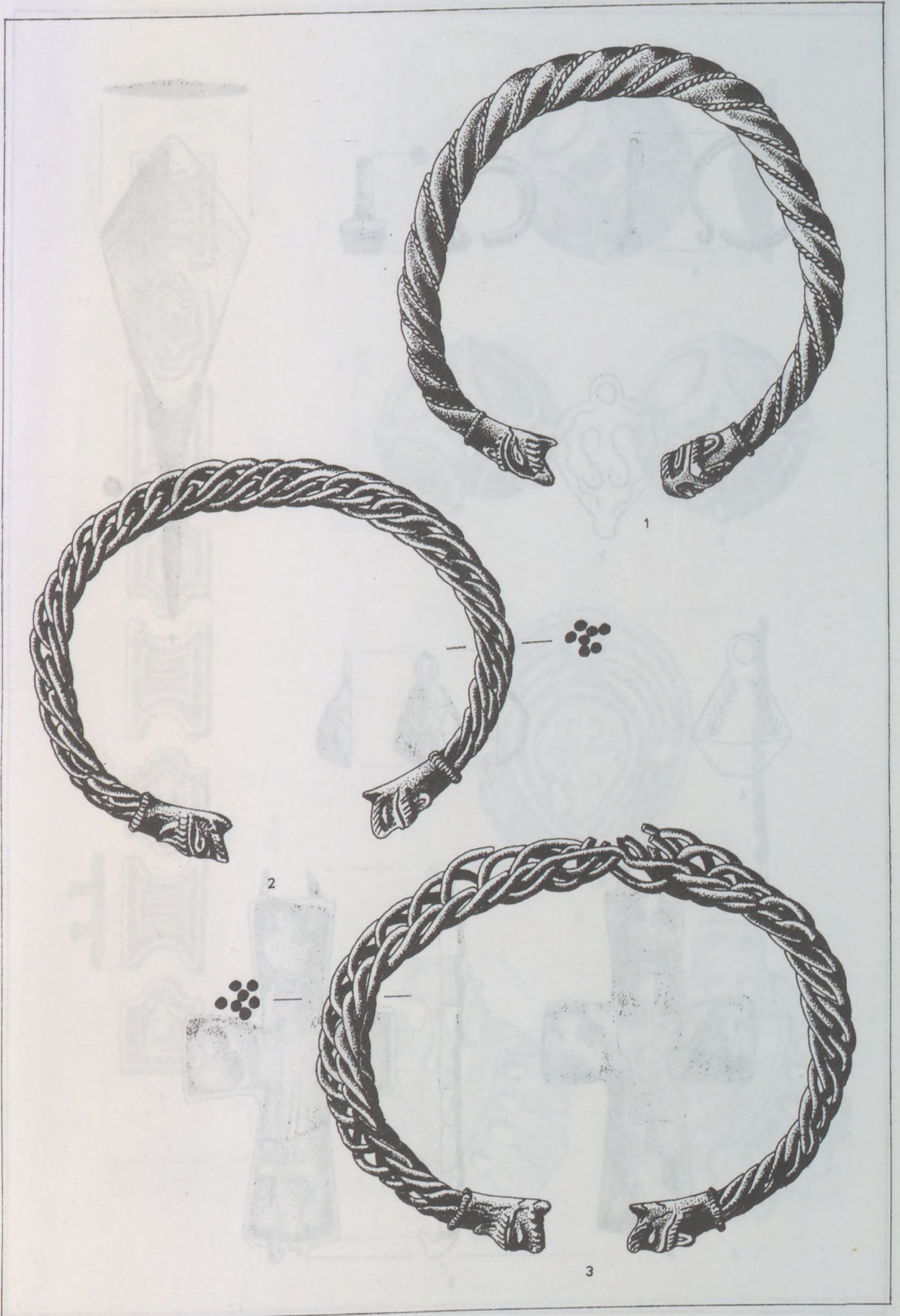
85. tábla: A: Szombathely-Kisfaludy Sándor utca 1-3. sír; B: Náriai-Jáki úti belső dűlő, Gyák útja dombja; C: Meggyeskovácsi (Rábakovácsi)-Munkás utca; D: Vasasszonyfa (Kisasszonyfa)-Meszleni határ

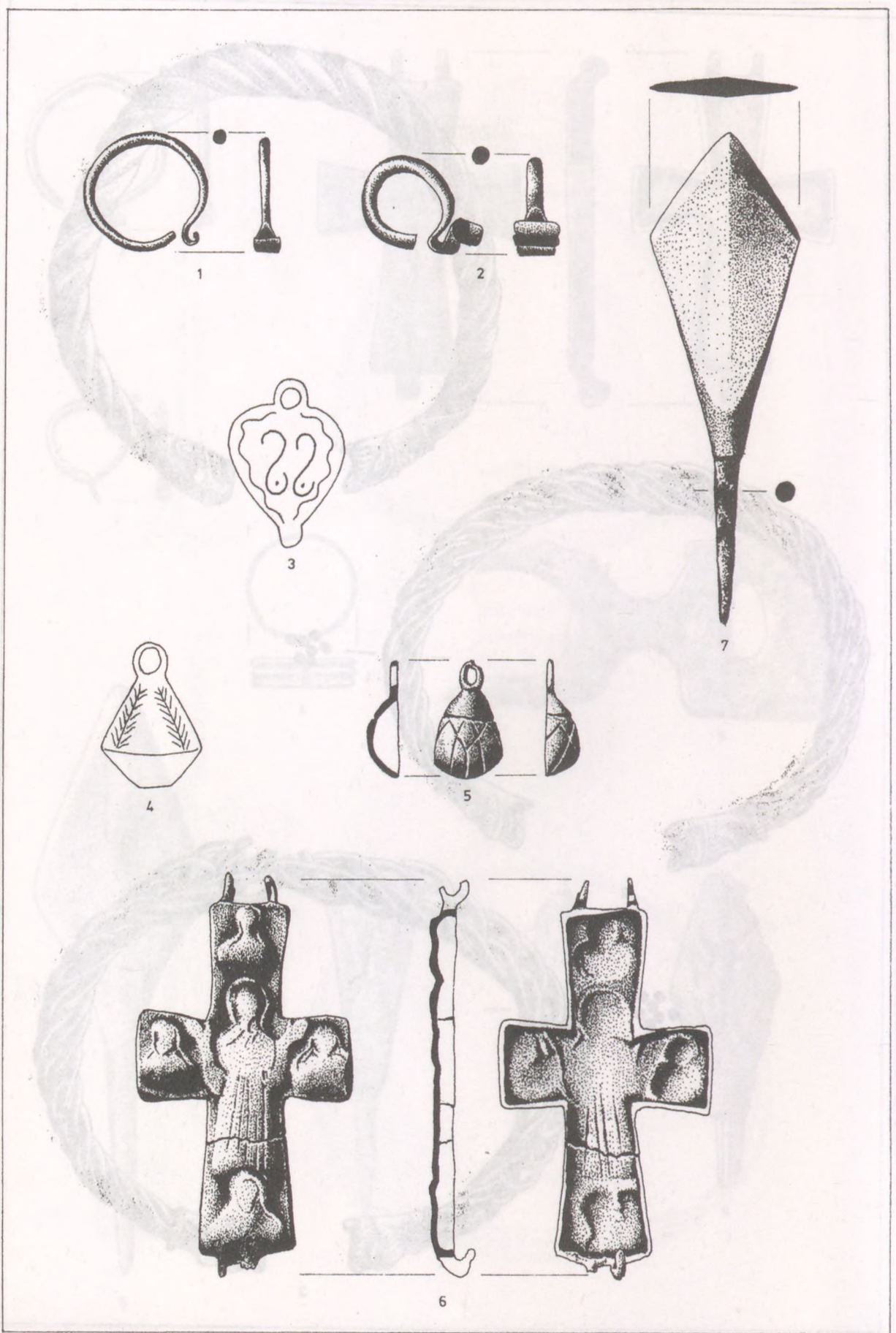
86. tábla: Vasasszonyfa („Asszonyfa”)

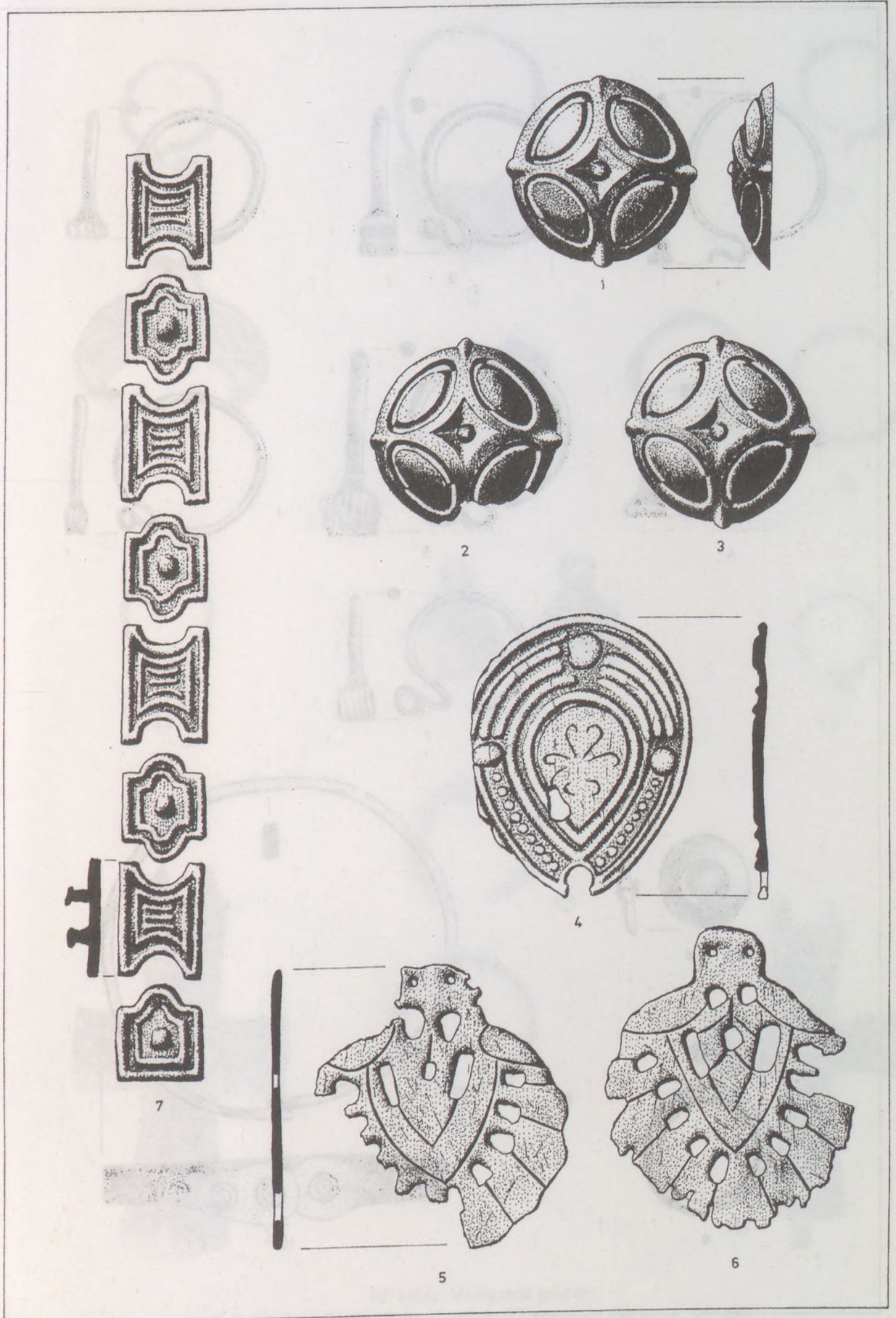
87. tábla: Velem-Szetvid

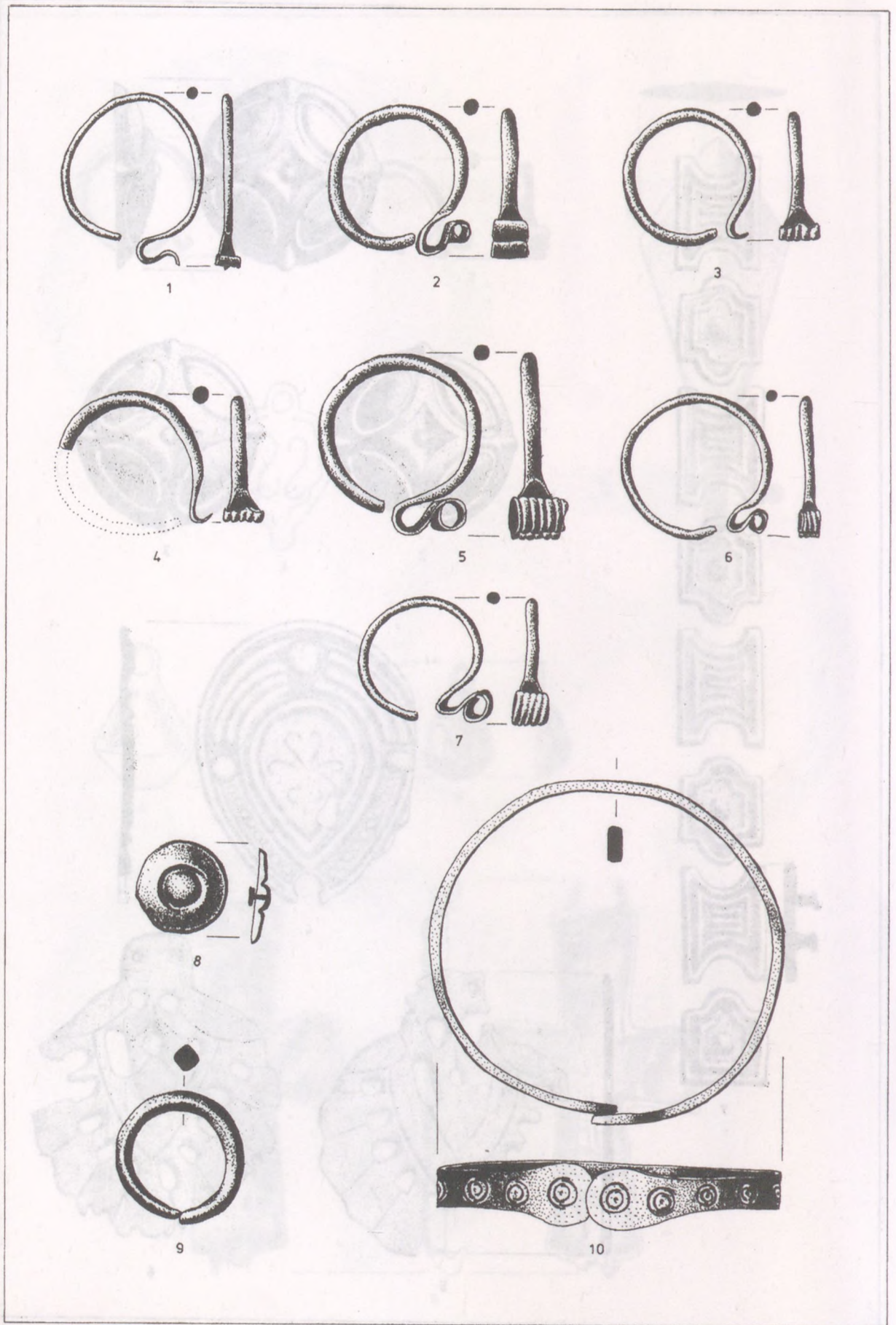
88. tábla: Zsennye-Kastélykert

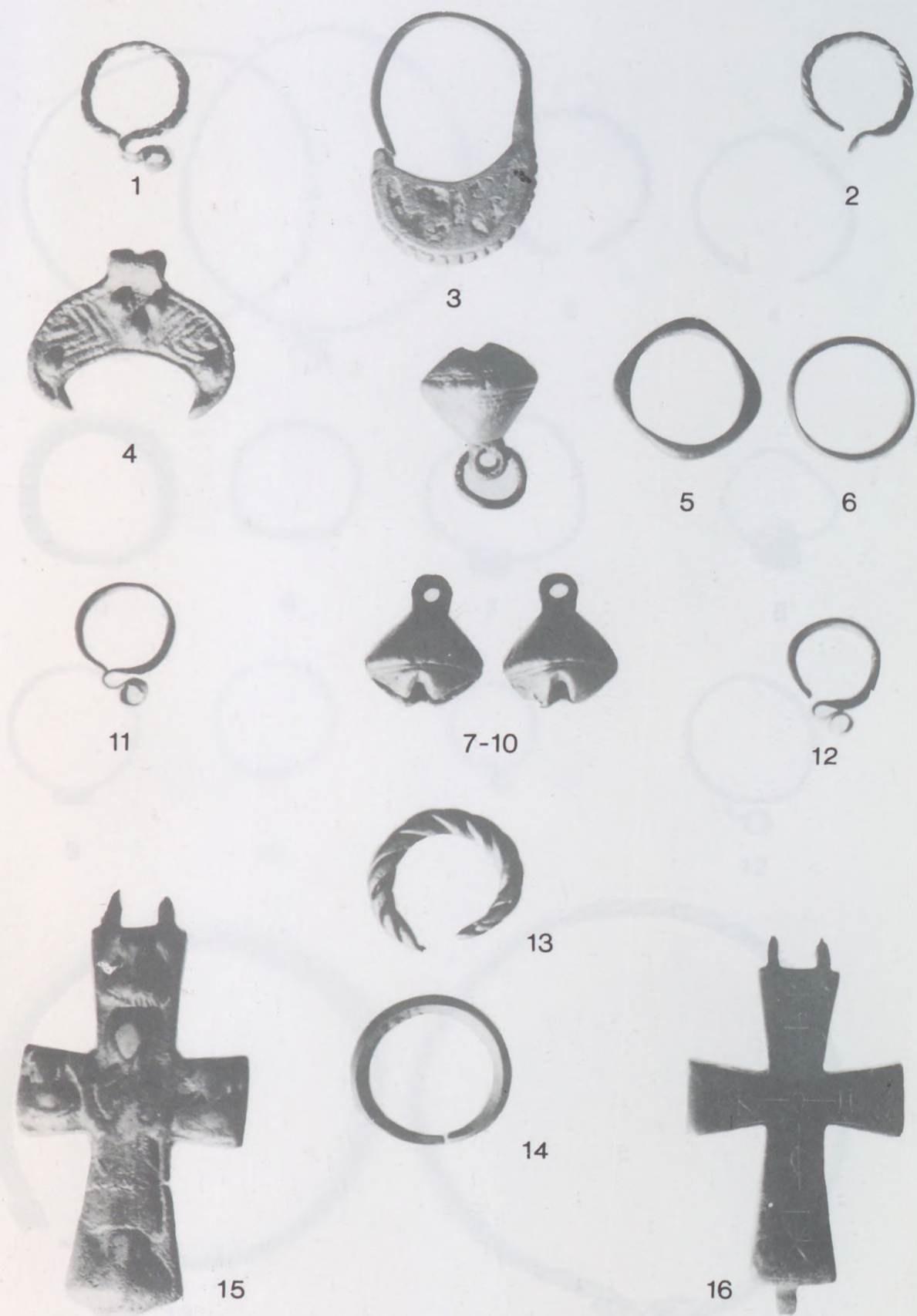
89. tábla: Ismeretlen lelőhely (Savaria Múzeum)

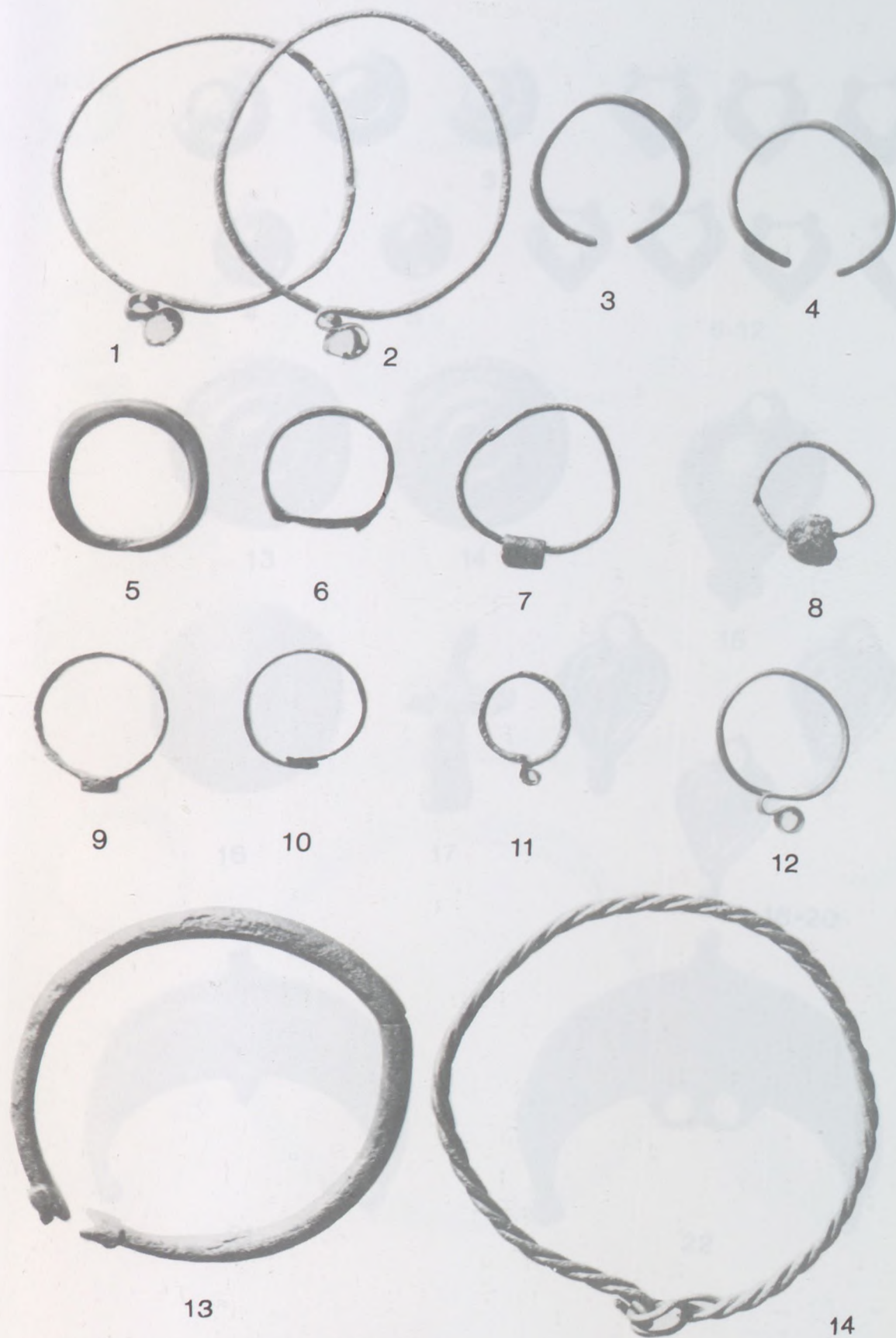
90. tábla: Ismeretlen lelőhely (Smidt Múzeum)

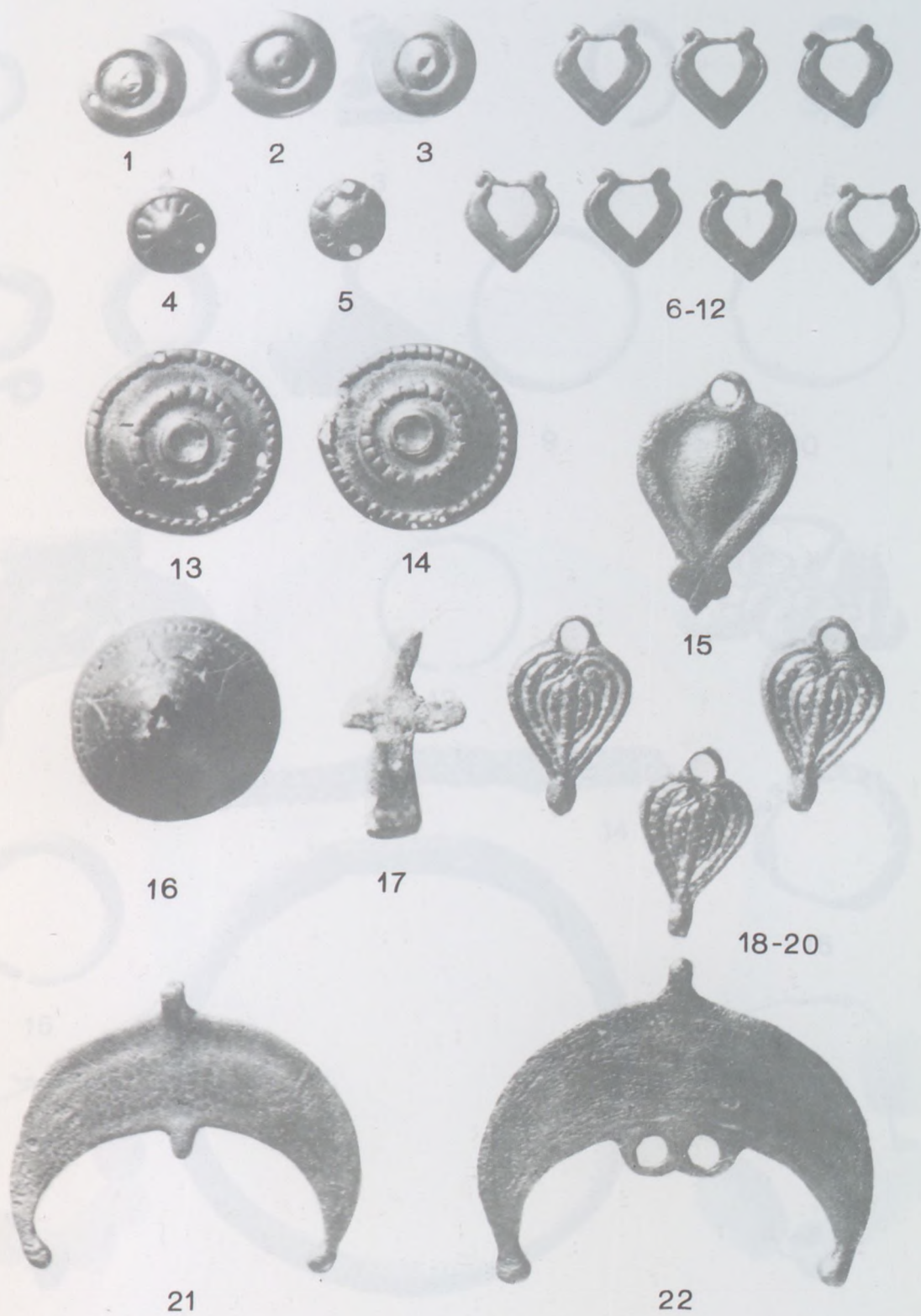
91. tábla: Ismeretlen lelőhely (Smidt Múzeum)

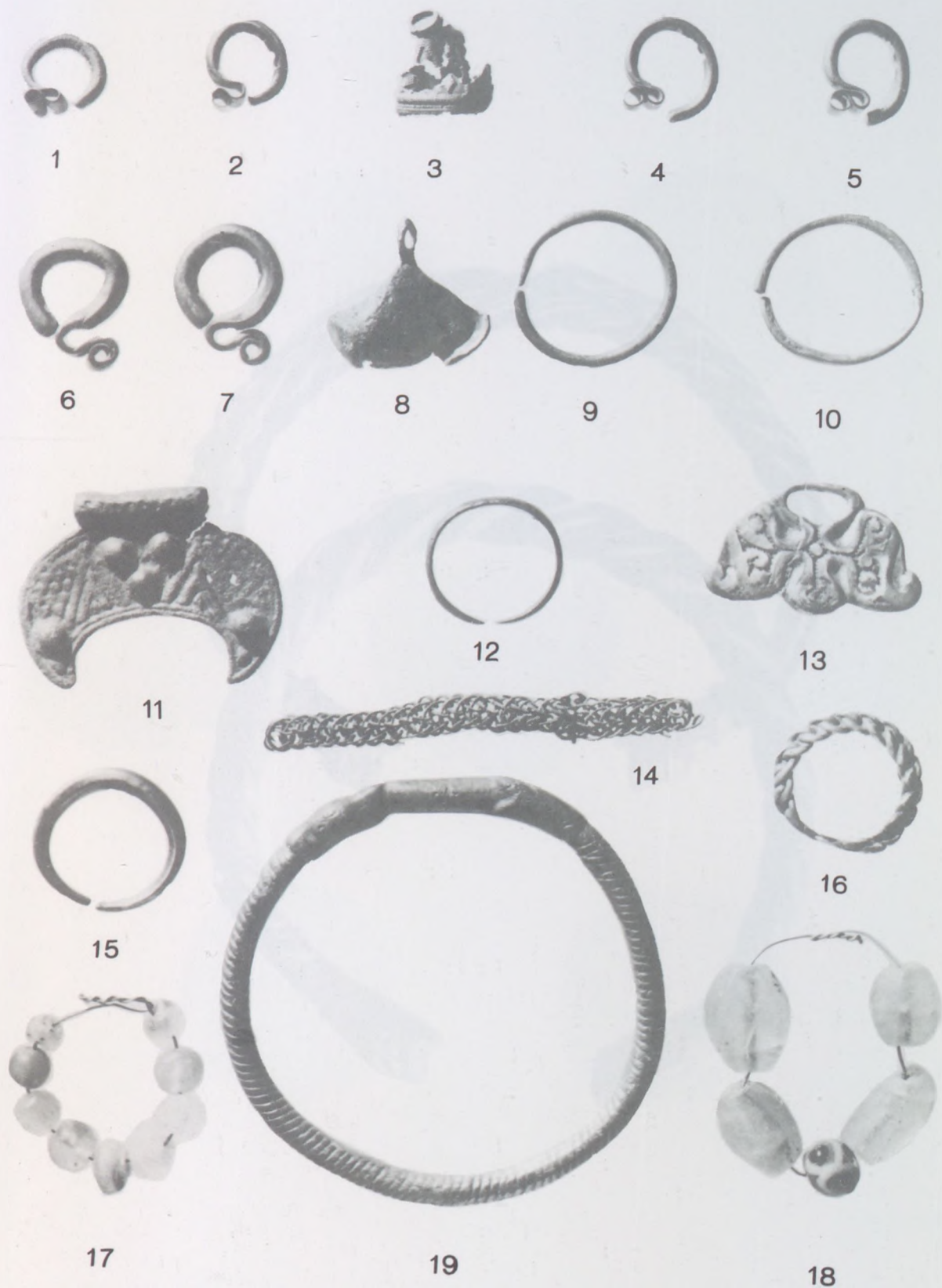
92. tábla: Válogatott leletek:
 Csepreg-Szentkirály (1–2: 68. sír; 3: 97. sír; 4–5: 150. sír; 6: 97. sír),
 Szombathely-Szent Márton templom (7–10: 50. sír; 11: V. sír; 12: szórvány; 13: 17. sír; 14: 27. sír),
 Velem-Szentvid (16) és ismeretlen lelőhely (15)

93. tábla: Válogatott leletek: Ikervár-Virág utca
 (1–2: 100. sír; 3–4: 123. sír; 5: 7. sír; 6: 42. sír; 7: 117. sír; 8: 122. sír;
 9: 66. sír; 10: 97. sír; 11: 82. sír; 12: 17. sír; 13: 116. sír; 14: 140. sír)

94. tábla: Válogatott leletek: Ikervár-Virág utca
 (1-3: 102. sír; 4: 37. sír; 5: 123. sír; 6-12: 66. sír; 13-14: 11. sír; 15: 121. sír;
 16: 130. sír; 17: 112. sír; 18-20: 117. sír; 21: 97. sír; 22: 52. sír)

95. tábla: Válogatott leletek: Sorokpolány-Berekalja, Kápolnai út
 (1-2: 149. sír; 3: 43. sír; 4-5: 153. sír; 6-7: 223. sír; 8: 150. sír; 9-10: 301. sír; 11: 72. sír;
 12: 74. sír; 13: 115. sír; 14: 150. sír; 15: 101. sír; 16: 283. sír; 17: 141. sír; 18: 227. sír; 19: I. sír)

1-2

96. tábla: Válogatott leletek: Zsennye-Kastélykert (1-2)

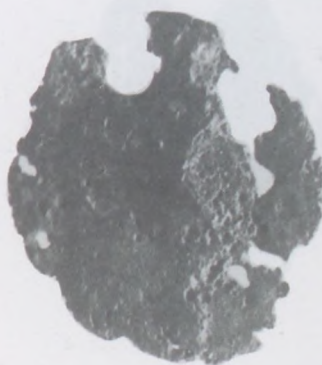
1

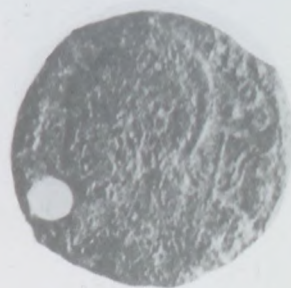
2

3

4

5

6

7

97. tábla: Érmék előlap:

1: Burg/Pinkaóvár-Tobolyvár; 2: Mesteri-Intapuszta; 3–5: Ikervár-Virág utca 80., 112., 119. sír;
6: Szombathely-Szent Márton templom 27. sír; 7: Vasasszonyfa-Meszleni határ

98. tábla: Érmék hátlap:

1: Burg/Pinkaóvár-Tobolyvár; 2: Mesteri-Intapuszta; 3-5: Ikervár-Virág utca 80., 112., 119. sír;
 6: Szombathely-Szent Márton templom 27. sír; 7: Vasasszonyfa-Meszleni határ

1

2

3

4

5

6

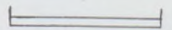
7

8

9

99. tábla: Érmék előlap: Sorokpolány-Berekalja, Kápolnai út
(1: 22. sír, 2: 135. sír, 3: 203. sír, 4: 208. sír, 5: 255. sír, 6: 261. sír, 7: 264. sír, 8: 286. sír, 9: szórvány)

1

2

3

4

5

6

7

8

9

100. tábla: Érmék hátlap: Sorokpolány-Berekalja, Kápolnai út
(1: 22. sír, 2: 135. sír, 3: 203. sír, 4: 208. sír, 5: 255. sír, 6: 261. sír, 7: 264. sír, 8: 286. sír, 9: szórvány)

1

3

4

101. tábla: Koponyák: Ikervár-Virág utca

1: Hydrokephal gyermek (109. sír); 2: Hydrokephal gyermek koponyája (109. sír);
3: Trepanált harcos koponyája, előlnézet (104. sír); 4: Trepanált harcos koponyája, hátulnézet (104. sír)

1

2

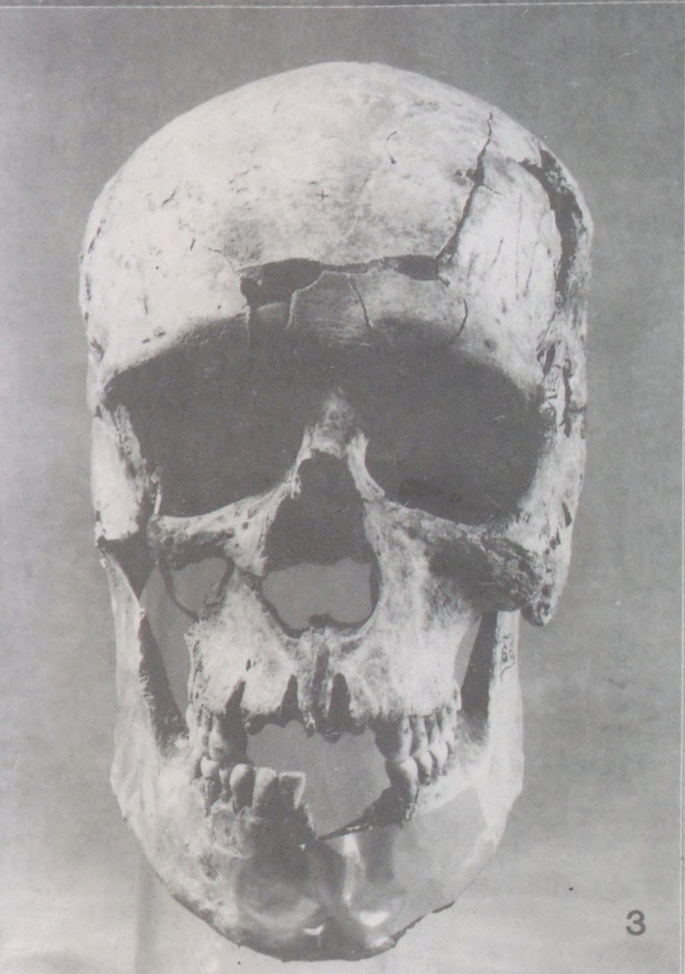
3

4

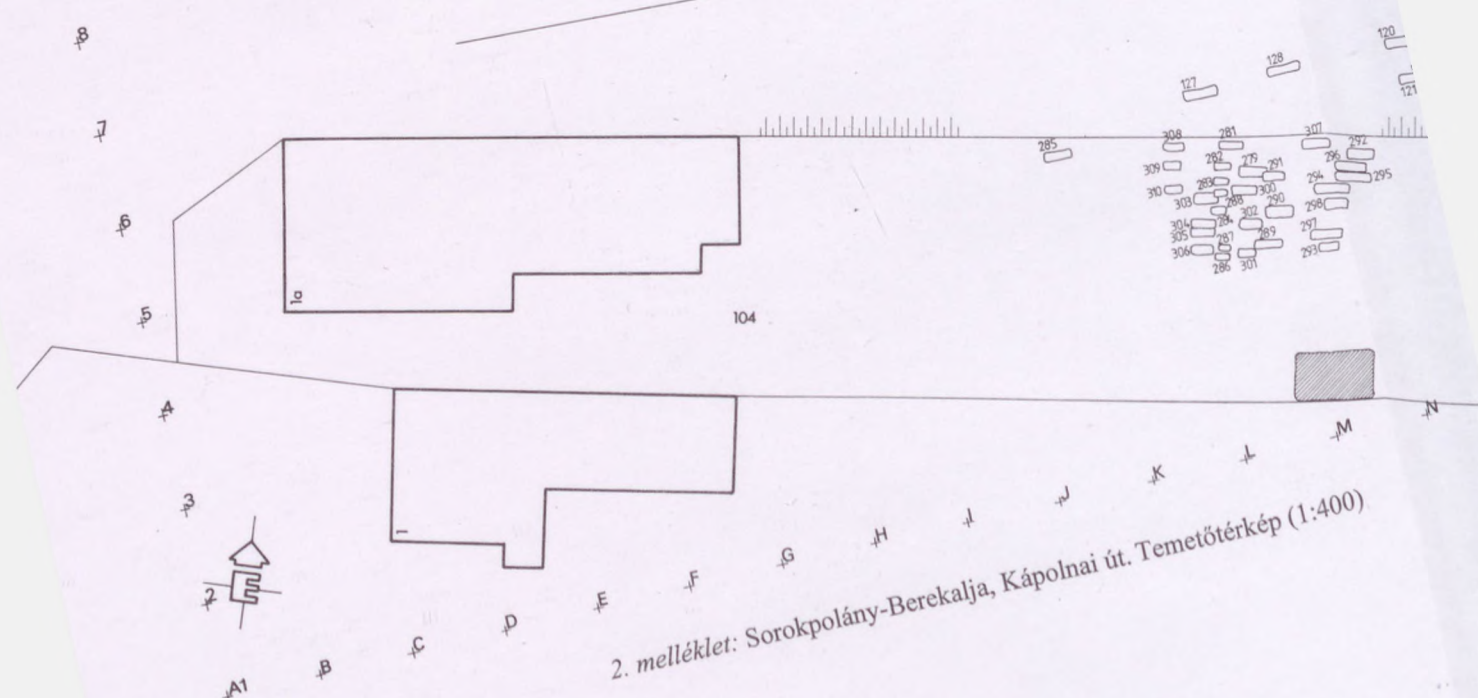
102. tábla: Koponyák: Ikervár-Virág utca

1: Masculin jellegű női koponya (121. sír); 2: Masculin jellegű női koponya (126. sír);
3: Torus mandibulae (114. sír); 4: Sutura metopica (7. sír)

103. tábla: Koponyák: Sorokpolány-Berekalja, Kápolnai út

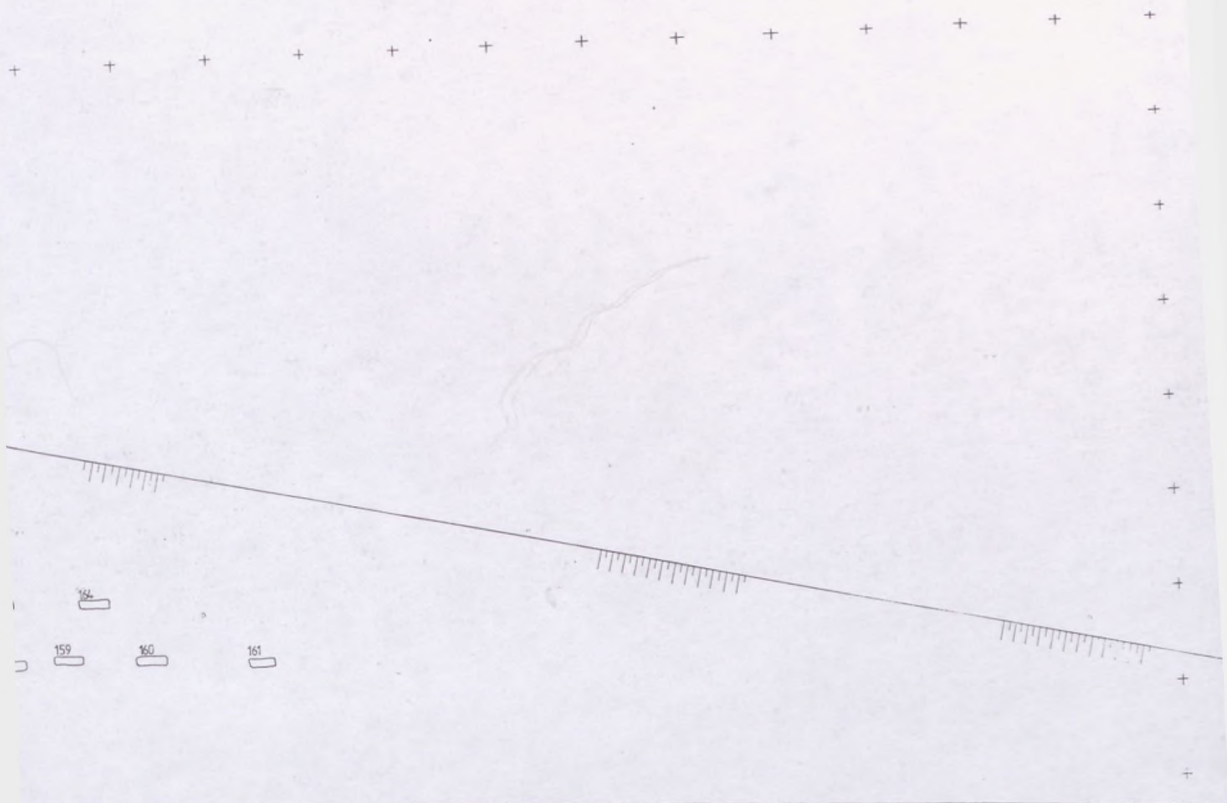
1: Torus occipitalis a 183. sír adultus-maturus korú férfi koponyáján; 2: Torus occipitalis a 47. sír maturus korú férfi koponyáján; 3: Az 5661. ltsz. adultus korú férfi magas, keskeny arckoponyája, markáns gerontomorf vonásokkal; 4: Az 5661. ltsz. adultus korú férfi hosszú, jól profilált koponyája

2. melléklet: Sorokpolány-Berekalja, Kápolnai út. Temetőterkép (1:400)

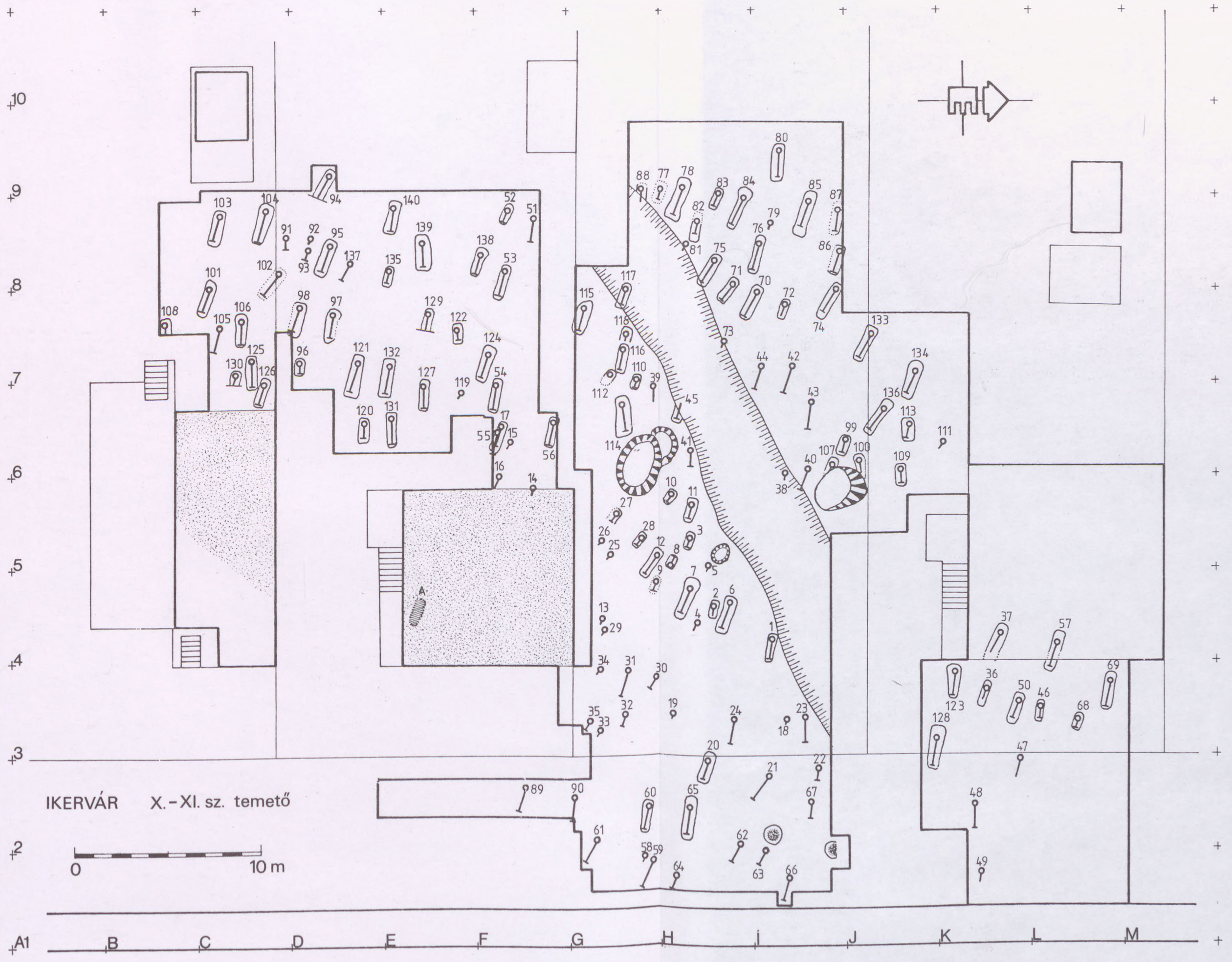
SOROKPOLÁNY Árpád-kori temető

84
3

IKERVÁR X.-XI. sz. temető

1. melléklet: Ikervár-Virág utca. Temetőtérkép (1:200)

